

MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a Magyarörmény Tudástár ingyenes digitális könyvtárból töltötték le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 179. szám
2012. január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

Örmény kódexlap

Az ószövetségi Szentírásból bekerült a keresztény egyházak istentiszteleteibe – így az örményébe is – az **alleluja = „Dicsérjétek az Urat!”**. Kiegészítették más szövegekkel, főként zsoltárokból vett versekkel. Minden örmény liturgiában az apostoli levélből vett olvasmány és az evangéliumi részlet között szerepel. Keresztelő Szent János vízkereszt (jan. 6.) utáni emléknapiján: **„Alleluja (3), János, az Előfutár az anyaméhben felujjongott, az anyaméhben imádta Őt, és szolgájává vált Isten Igéjének. És meghallván a félelmetes hangot, felkiáltott mondván: íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.”*** Olvassuk el a vershez: Lk 1,41; 3,22; Jn 1,29 evangéliumi részeket!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint,
Bp. 2006. 137.o.

**Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu**

Béres L. Attila

Ünnepre hangoló karácsonyi klubest

A Fővárosi Örmény Klub karácsonyi ünnepi műsorral zárta a 2011-es évet a Magyarok Háza első emeleti Csontrváry termében. A tizenhatodikkal. Az elsőre meghatottan emlékezett a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta. Felidézte a gyertyafényeket a két kandeláberen, amelyeket az édesapja emlékére gyűjtöttek meg, aki a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökhelyetteseként nagyon sokat tett az örménységért. Majd külön kiemelte, hogy a 2011-es karácsonyi klubestet a Budapest Főváros II., IX., XI. és XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat támogatásával rendezte meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat.

A karácsonyi ünnepi műsor egyik közreműködője Dinnyés József daltulajdonos többször szerepelt már a klubban. Ez alkalommal a magyar nyelvterület különböző részeiről – Matyóföldtől Nyitráig, Szabadbattyántól Csíkiig – gyűjtött adventi énekekkel teremtett ünnepváró hangulatot gitárkísérettel.

Sudár Annamária az adventi előkészülethez illő két József Attila és egy Pílszky János verset szavalt el mély átéléssel.

Minden évben a karácsonyi műsorban számol be dr. Issekutz Sarolta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület működéséről. Szerkesztett változatát a 4-7. oldalon adjuk közre.

A beszámoló végén dr. Issekutz Sarolta megköszönte az ajánlóknak, hogy felterjesztették a Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozata díjra, amelyet a Kisebbségek Napja alkalmából a Parlamentben vehet át december 16-án. (Lásd 10–19. oldal.) A

A Fővárosi Örmény Klub ünnepi közönsége

hazai magyarörménység érdekében végzett tizennyolc éves munkájának elismeréséhez mi is gratulálunk.

Az ünnepi műsor a Szongott Kristóf-díj átadással folytatódott. Szongoth Gábor ismertette a díj tizenkét éves történetét, elmondta, hogy a díjat azok kapják, akik a hazai örménység képviseléséért, kultúrájának megmaradásáért, a határon túl élők közösségéért működnek, elévülhetetlen érdemeket szereznek. Majd dr. Issekutz Sarolta laudációja következett a 2011-es díjazottról: Dávid Csaba író, költő, újságíró, szerkesztő, volt örmény kisebbségi képviselőről (7-9. oldal). Az oklevél felol-

vasása után a Szongott Kristófról készült bronz emléklakettet és a könyvajándékokat közösen adták át a huszonegyedik kitüntetettnek.

Dávid Csaba megköszönte a díjat, megtisztelőnek nevezte, mert nem egy hivattól, hanem egy közösségtől kapta. Meglepetés ajándékként édesapja, Dávid Antal Iván: A fenyőkirály ajándéka című karácsonyi meséjét olvasta fel Sudár Annamária, majd ismét Dinnyés József dalolt a megjelenteknek. Kabdebó János képviselő pedig egy örményországi templombelső kinagyított szép fotójával köszönte meg a klub háziasszonyának az eddigi munkáját.

A karácsonyi ünnepi műsorban a terézvárosi Szent Család Plébánia Gyermekek Színjátszó Köre minden évben kedveskedik a klub közönségének egy-egy betlehemesrel. Ez alkalommal egy erdélyi és egy dél-magyarországi (Szamos)Újvári betlehemes, a Csoda a Bókovács lányával címűt mutatták be Dr. Kilián Istvánné rendezésében és betanításában. Az előadás jelmezeit Wetrán Kinga tervezte, az énekeket Egyháziné Marthy Katalin tanította be a gyermekeknek. A közönség nagy tapsal hállalta meg a szép játékot.

A klub háziasszonya karácsonyi csomagokkal köszönte meg a gyerekeknek a fellépést, és ajándékokat kaptak a képviselők is, csakúgy, mint a klubesten megje-

Dinnyés József

Sudár Annamária

lentek, akik a Délvidéki örmény nemesek... című könyvet vihették haza. Végül egy pohár pezsgővel köszöntöttük egymást és a közelgő ünnepeket. A fogadáson a Keszy-Harmath Péterné Enikő által készített sós és édes örmény finomságok – spenótos-, sajtos- és húsos böreg mellett a karácsonyi sütemény, a magos burma és a tökösmákos is – nagyon ízlettek mindenkinek, szépen díszített dobozban feltalálva. Mindezt szépen terített és díszített asztalon, kis fenyőfával és csillagszórókkal tette hangulatossá számunkra Enikő. Köszönjük. A rendezvény végén a könyveken kívül vásárolhattunk a karácsonyi ünnepi asztalra kerülő angazsabor leveshez használatos hurutot is, ami jó minőségű erdélyi tejből tárkonyos, petrezselymes és más fűszernövényekből készült.

*Sünohorvó Nor Tari!
Boldog Új Évet kívánunk!*

Szent Család Plébánia Gyermekek Színjátszó Köre

dr. Issekutz Sarolta

Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2011. évi működéséről

Az egyesület működéséhez a tagdíj bevételeket, adományokat és az adózó állampolgárok személyi jövedelemadó 1 %-a felajánlásait (284 649 Ft) használtuk fel. Pályázatot nyújtottunk be a KIM Wekerle Alaphoz, ahonnan 400 eFt támogatást kaptunk. Együttműködési megállapodásokat kötöttünk a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és több kerületi örmény kisebbségi önkormányzatunkkal programjaink, kiadványaink megjelentetésének támogatására.

Köszönet a pályázati támogatóknak, adományozóknak, az együttműködő örmény önkormányzatoknak a nyújtott támogatásokért, amelyet az egyesület működési költségeire és az örmény kultúra megismertetésére, terjesztésére használt fel.

Az egyesület idén sem fizetett személyi juttatást az egyesületi munka vezetéséért, elvégzéséért, alkalmazottat nem foglalkoztattunk, sem irodai rezsiköltséget nem fizettünk az egyesület működtetéséért, a telefon-, internet- és a helyiségbérleti díjat kivéve.

A Fővárosi Örmény Klub 16. évét zárjuk, ez a karácsonyi est a 16. és egyúttal a 190. klubest. Látogatottsága továbbra is nagy, változatos programjait az egyesület képviselőiből alakult kerületi örmény önkormányzatok (II. kerületi – kétszer rendezett klubestet –, a VI., VIII., IX., XI., XII., XIII., XIV., XV. és a XVI. ker.), a Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint az EÖGYKE rendezte. A klubok műsorai minden év végén összesítésben megjelenik a decemberi füzetekben, hogy megőrökítsük azokat és felfrissítsük emlékezetünket.

A mai ünnepi karácsonyi klubestet az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezte, melyhez rendkívüli támogatást nyújtott a II. kerületi-, a Ferencvárosi-, a XI.- és XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat. Köszönjük. Az EÖGYKE ezen kívül több klubest rendezésébe besegített, valamint minden hónapban a klubestek vezetését, a hangosítást, műszaki berendezések és eszközök biztosítását, szállítását és üzemeltetését is végzi.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, kulturális és információs havilapunk XV. évfolyama jelent meg idén, a decemberi a 178. lapszám. Átlagosan 44 oldal havi terjedelemben jelent meg, eddig 1350 példányban, valamint 100 pl-ban a 2011. füzetek évkönyv is két kötetben. A füzetekben olvasható volt, hogy a megszűnés fenyegette a lapot, miután tavasszal az OÖÖ-vel határozat alapján megkötött támogatási megállapodást és szerződést önhatalmúan felrúgták, a pénz folyósítását beszüntették és nem volt már lehetőség pályázatot sem benyújtani. Meg kell köszönjem a FÖÖ testületének, hogy átérzve az OÖÖ szándékát, mely szerint a füzetek megszűnését kívánják ezzel elérni, biztosította a füzetek megjelenését 3 hónapra (950 eFt) saját kiadásainak drasztikus csökkentésével, valamint a kerületi önkormányzatok is küldtek támogatást – itt ki kell emelnem a II. ker.-i ÖKÖ és a Ferencvárosi ÖKÖ 400-400 eFt támogatását, amelyért hálás köszönetünket fejezzük ki. A füzetek sorsa azonban továbbra is veszélyben van. Lehetséges, hogy drasztikus lapszámcsökkentésre

dr. Issekutz Sarolta beszámolóját tartja az egyesület működéséről

fog sor kerülni, ha nem sikerül megfelelő támogatást kapni. Az azonban megnyugtató, hogy a füzetek és meghívók, beszámolók a www.magyarormeny.hu honlapunkon is olvashatók. A honlap statisztikai kimutatása a világ minden tájáról jelzi az olvasókat igen nagy létszámban.

Idén is eljutott a füzetek és évkönyv a közgyűjtemények olvasópolcára és gyűjteményébe, még amerikai könyvtárakba is.

Ez év januárban alakult meg a hazai örménység országos és fővárosi testülete. Az OÖÖ választás során kisebbségi képviselőcsoportunk semmilyen eredményt nem tud elérni a túlsúlyban lévő „keleti örmény csoport” pénzfaló technikájával szemben. Viszont a fővárosi testület 7 tagjából 5 képviselő az EÖGYKE tagja, amely így a nyugodt, biztonságos és a kulturális, hagyományápoló, hitéleti feladatokra koncentrált működést tudja biztosítani.

Idén az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat keretén belül kiadtuk az ARMENIA magyar-örmény havi szemle (Szamosújvár, főszerkesztő: Szongott Kristóf) 1887–1907-ig tartó 21 évkönyve digitális változatát DVD-n. E nagy és értékes munka 8,5

ezer oldalon páratlan értékű tudást tartalmaz, felelevenítve a letűnt kort és örmény vonatkozásait is. Eljuttattuk a közgyűjteményeknek adományként itthon és külföldön, ezzel is gazdagítva a hazai örménységről létrehozott örmény alkönyvtárakat.

Részt vettünk több kerületi rendezvény létrehozásában, így

pl. a II. kerületben az *Örmény származású magyar nemesi családok címerei* c. kiállítást és a megnyitó műsort rendeztük, valamint az *Ízek utcája* gasztronómiai bemutatót a Kerület Napja keretén belül, továbbá a XI. ker. *Gyermekrajz kiállításának* társrendezését is elvállaltuk, zsűrizést és a résztvevő gyermekek számára ajándékok biztosítását.

Végül novemberben a békásmegyeri Veres Péter 12 osztályos iskolában megnyitotta elnök az *Ecsmiadzin kincsei* c. kiállítást és kb. 600 gyermeknek tartott előadást a hazai örménységről, történelméről és kultúrájáról.

Elnök ez évben igen sok kül- (9 alkalommal) és belföldi programon vett részt az örmény kultúra terjesztése érdekében:

Március 15-én Nagybecskereken a Madách Színházban könyvbemutatókat tartott 1848-49 kapcsán.

Május 6-án Szegeden a Móra Ferenc Múzeumban általában az örménységről tartott előadást és könyvbemutatót.

Május 8-án egész napos rendezvénysorozaton vett részt a Reménység Szigetén azt Erdélyi Gyülekezet meghívására: az erdélyi

örményeket bemutató találkozón előadások, könyvbemutatók, filmbemutatók, gasztronómiai bemutató és könyvvásár volt az elnök részvételével és részben rendezésével.

Május 28-án Marosvásárhelyen a Kultúrpalotában vett részt a helybeli örmény kulturális egyesület meghívására könyvbemutatókkal.

Május 29-én Gyergyószentmiklóson az Örmény Kultúra Házában könyvbemutatókat tartott.

Június 5-én a Bp.-i Örmény Katolikus Plébánián Faberné Papp Erika USA-ban élő erdélyi magyarörmény könyvét mutatta be.

Július 9-én Világosító Szt. Gergely búcsú kapcsán Szamosújváron könyvbemutatókat tartott.

Augusztus 14-17-ig résztvett a II. Kolozsvári Magyar Napokon az ARMENIA ÖmBT meghívására és a Szabók bátyjában társrendezője volt az örmény kiállításnak, ahol könyvbemutatót is tartott.

Augusztus 15-én a Nagyboldogasszony napi búcsú keretében ismertette legújabb könyveinket.

Szept. 8-10-ig a Gyergyószentmiklósi Örmény Kulturális Napokon vett részt és mutatta be a legújabb DVD kiadványunkat (ARMENIA magyar-örmény időszaki szemle 1887-1907 havilap, főszerkesztő Szongott Kristóf).

Szeptember 11-én Erzsébetvárosban a Magyar Találkozón tartott előadást a református templomban az erzsébetvárosi örménység múltjáról és épített örökségéről, Erzsébetvárosról.

Október 5-6-án Nagybecskerekén és Eleméren vett részt Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanúkról szóló megemlékezésen.

Idén is megszerveztük az Aradi Vértanúk emléknapját Budapesten, amelyre a nagyváradi Kiss Stúdió Színházat hív-

tuk meg Széchenyi István emlékezete c. oratóriumjátékával. Katona Tamás történész részvételével tartott est nagy sikert aratott, majd a rendezvény végén a kopjafánknál koszorúztunk a vértanúk emlékére.

Az egyesület támogatott minden olyan kezdeményezést, amely a magyarörménység hírnevét öregbítheti:

Téglajegyek vásárlása Szamosújváron a Mezőségi Kemény Zsigmond Szórványoktatási Központ felépítésére,

Az eleméri róm. kat. templom és kriptá felújításának támogatása (Kiss Ernő nyughelye),

A Gyimesbükki Magyar Iskola helyreállítására adomány,

Az erzsébetvárosi örmény katolikus egyházi könyvtár katalógusa kiadásához adomány,

Örmény katolikus Gyűjtőlevéltár (Szamosújvár) repertórium kiadásához adomány,

Frater Julianus Alapítványon keresztül a határon túli gyermekek megsegítésére adomány,

A koltói Liszt Ferenc szobor felállítására adomány,

Dávid Csaba Dirán és Júlia c. regénye kiadásának támogatása.

Sok új projektet indítottunk, amelyhez kerületi ÖKO-k részvételét is részben megszerveztük:

Az erdélyi örmény származású festőművészekről könyvkiadás beindítása Murádin Jenő művészettörténész felkérésével.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek archív számainak digitalizálása és honlapra tétele, hogy e kordokumentum valamennyi régi száma is olvasható legyen bárki számára.

Az 500 éves örmény könyvnyomtatás 2012-ben, e célból nemzetközi kiállítás szervezésében való részvétel, a kiállítási katalógus támogatása.

Lázár Vilmos aradi vértanú emlékhelyének kialakítása Nagybecskerekén.

Lukács Béla volt miniszter szobrának felállítása,

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség működésének megsegítése, a könyvtár és levéltár kialakításához segítségnyújtás.

Megepszült az örmény katolikus hitélet is az Orlay u.-i templomunkban, amelyhez sokban hozzásegített a zeneagapék szervezése Szongoth Gábor elnökségi tag által, valamint a Világosító Szent Gergely és a Fogolykiváltó Boldogasszony búcsúk meghitt hangulata. Sajnos most kaptam a hírt, hogy a „keleti örmények” ismét megindították a támadást a templomunk, az egyházi ingatlanunk ellen. Minősíthetetlen hangnemben írják levelüket Fülöp Ákos atyának, megkérdőjelezve örménységét, jogosultságát az egyházi szolgálat ellátására. Emiatt Ákos atya január 21-én, szombaton de. 10 órára meghívta az örmény katolikus egyházunk sorsa iránt felelősséget

érző valamennyi közösségi tagunkat, hogy együtt gondolkodjunk a jövőt illetően. Találkozunk január 21-én.

Idén is megrendeztük a Szent Karácsony Ünnepe c. nagyszabású évszázad klubestünket, amelyen a *Szongott Kristóf díjat* – immár 13. alkalommal – Dávid Csaba író, újságíró, szerkesztő, volt örmény kisebbségi képviselő részére adjuk át.

Végezetül nagy örömmel jelentem be, hogy dec. 16-án veszem át a Kisebbségek Napja alkalmából a „**Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségi Tagozata**” díjat a Parlamentben. 18 év munkája van mögöttem a hazai magyarörménység érdekeiért, kultúrájáért munkálkodva. Az igen nagyszámú ajánlónak ezúttal is megköszönöm, hogy elismerték eddigi tevékenységemet és vették a fáradságot, hogy ezt ki is nyilvánítsák a jelöléssel. Köszönöm.

(Elhangzott 2011. december 15-én, a Fővárosi Örmény Klubban)

Dávid Csaba laudációja

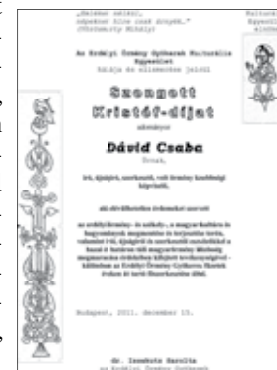
1943. július 27-én született Marosvásárhelyen. Édesapja Dávid Antal Iván újságíró, író, ekkor a kolozsvári Keleti Újság egyik szerkesztője, Dsida Jenő jó barátja, akivel

szomszédos íróasztaluk volt a szerkesztőségben. A háború alatt adta ki Hazátlan voltam c. kisregényét, a Hírek, majd az Üstökös a kéményen c. novellás kötetét. Hosszú hallgatás után, 1969-től kezdve jöttek a regényei, immár Budapesten: Muzsikáló kút, Kolozsvári futár, Háromszék nem alkuszik, Erdély nagy romlása (trilógia), A tanú, A szolgálóiak.

Apai nagyapja Dr. Dávid István ügyvéd, majd törvényszéki tanácselnök. Fiatalon be nem fejezett zenei tanulmányokat folytatott a budapesti Zeneakadémián Kodály-nál. Többnyire dalokat írt, köztük a népszerű „Barackfa virága” c. magyar nótát. Sokkal értékesebbek azonban Ady-versekhez írt zenéi. Ezeket viszont nem ismerik.

A család apai ágon Csíkszépvízről, majd Barótról került Kézdivásárhelyre (édesapja itt is született 1913-ban).

Örmények a Dávidok s örmények a Zakariások is (apai nagyanyja Császár-Zakari-

ás Anna), olyannyira, hogy apai nagyapja és nagyanyja első unokatestvérek voltak.

Dávid Csaba a budai Rákóczi gimnáziumban érettségizett, majd a Madách Kamaraszínházban lett színpadi díszítő munkás. Ezután felvették a Színművészeti Főiskola rendező szakára, majd egy év múlva elbocsátották. Ismét a színházi díszítő munka következett,

közben könyvből elkezdett lengyelül tanulni, majd jelentkezett lengyel egyetemre. Varsóba került ösztöndíj nélkül, itt alig fél év alatt kiválóan megtanult lengyelül s 1968-ban már tolmácsolódott. 1970-re már a két legjobb magyar-lengyel tolmács között tartották számon Lengyelországban.

1974-ben visszaköltözött Magyarországra, hozva lengyel feleségét és Attila, valamint Anna nevű gyermekeit. A házasság 1976-ban tönkrement.

Attila fia képzőművész, díszlettervező, festő, grafikus, aki 1967-ben született és 2002-ben leukémiában hunyt el Budapesten.

Második házasságából is két gyermek született, Ildikó és Áron. (Áron most a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem első éves hallgatója, még hozzá térítésmentes, úgynevezett állami helyen.)

Dávid Csaba elmondhatja magáról, hogy ír és beszél lengyelül, ért szlovákul, csehül, oroszul, ismeri a latin grammatikát, tájékozódik az angol és az olasz nyelvben, továbbá számtalan műfordítása van.

Első saját regénye 1975-ben jelent meg „Buda megvétele” címen. Hosszú szünet

A díjátadás – Dávid Csaba, dr. Issekutz Sarolta és Szongoth Gábor

– főként műfordítások – után 1992-ben az IPM-ben jött ki „A kráter” című regénye, majd 2001-ben az EÖGYKE kiadásában a „Történetjátékok” című, több írást tartalmazó könyve. 2007-ben a „Város és költője” c. tanulmánykötet, 2010-ben az „Ókori kalandok”, amelyben először fordul elő hangsúlyozottan, hogy mennyire örménynek tartja magát. És mostanában jelenik meg egy új regénye, amely – részben örmény önkormányzatok és az EÖGYKE támogatásával – a „Dirán és Júlia” címet viseli. Ez szándékosan rímel a „Rómeó és Júlia”-ra.

1974-től 1983-ig a Pannónia Filmstúdióban volt dramaturg. Ezután az IPM egyik szerkesztője lett, 1988-ban az IPM testvér-lapja, az „Alfa” főszerkesztője, amely aztán 91-ben megszűnt. 1996-tól, 15 éve a Spektrum Televízió szerkesztője.

1999. április és 2004. április között, 5 éven át szerkesztette az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket, és gyakran írt is a lapba, mint ahogy azóta is jelennek meg írásai.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjaként örmény kisebbségi képviselői minőségben is tevékenykedett

1998-2010-ig, 3 cikluson keresztül a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzatban és az Országos Örmény Önkormányzatban.

Szüleitől, nagyszüleitől örökölt génjei „rányomták bélyegét” egész lényére, hál’ Istennek. Nemcsak külseje tipikusan örmény, hanem tehetsége is „örményesen” sokoldalú, de különösen írói vénája, immár különféle műfajokban jelentkezik. Nagyszerű humora van, amelyből ízelítőt kaphattunk a vidám januári klubdelutánokon, amelyekeken nemcsak szerzőként, hanem előadóként, sőt rendezőként is megcsillogtatta tehetségét, valamint humoros írásaiából, az együtt töltött nyári napok apropóján. Ugyanakkor tehetséges költő, melyből ízelítőt kaphattak a füzetek olvasói is. Az erdélyi örmény gyökerek iránti ragaszkodása mind hangsúlyosabban megjelenik írásaiában. Foglalkoztatják az örmény történelem, művelődéstörténet témái, de ugyanígy a székely múlt, a székely és erdélyi örmény együttélés gyümölcsei. Sokoldalúságából fakadóan mindent figyel és minden – számára fontos – témára reagál, másokat

is figyelmeztet. És tanít, esetleg csak feléleveníti a rég elfelejtetteket, amikor a hagyományokról, népszokásokról ír, s ezáltal is terjeszti a magyar-székely-örmény kultúrát. Ezért is vállalta szívesen az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek szerkesztését (1999. áprilistól 2004. ápriliséig), amelynek színvonalát emelte tudásával, verseivel, hozzászólásaival, publikációival.

Összegezve tehát: Dávid Csaba már eddigi tevékenységével is rászolgált arra, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az 1999-ben alapított és a 13. alkalommal kiosztott és sorrendben 21. Szongott Kristóf-díjat Neki ítélje oda, hiszen a magyar-örmény közösségért, örmény és székely kultúrájának megmaradásáért, határainkon túl élő közösségeinkért működve – különösen az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek éveken át tartó főszerkesztése által is – *elévülhetetlen érdemeket szerzett*. Kívánjuk, hogy még sokáig jó egészségben alkosson, tanítson, és ne felejtse el itthoni és otthoni közösségét sem.

dr. Issekutz Sarolta
(Budapest, 2011. december 15.)

Kedves Testvérek!

Sokat gondolkoztam azon az utóbbi időben, mit tegyünk, hogy az örmény katolikus közösség létszámában megerősödhessen.

Sajnos az utóbbi időben növekvő belső feszültséget is érzek, ráadásul újabb külső támadás is kilátásban van. Azt gondolom, hogy az összefogást, összetartozást erősítenünk kell.

Éppen ezért szeretettel hívok és várok mindenkit, akinek fontos az örmény katolikus közösség, hogy beszéljessünk a jövőről.

A találkozó időpontja: 2012. január 21 szombat, 10-12 óráig,

helyszíne: Bp. XI. ker. Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Lelkészségen.

Témák: liturgikus alkalmak – közösségi programok – milyen jellegű, hol, mikor...

– Ünnepi alkalmaink – Az örmény katolikus lelkészséget irányító testület – a gondnokság feladata, megbízatása, fontossága.

Mindenkit szeretettel várok!

Fülöp Ákos, lelkész

A 2011. évi Kisebbségekért Díj átadása

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága idén is pályázati felhívást tett közzé a 2011. évi *Kisebbségekért Díj* elnyerésére. A Hazai Kisebbségekért Tagozatnak ebben az elismerésében a magyarországi nemzetiségek érdekében a kisebbségi közéletben, az oktatásban, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület meghívott tagjai körében a díjazott

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület meghívott tagjai körében a díjazott

zi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszerveződés területén példaértékű tevékenységet végző személyek, szervezetek és kisebbségi önkormányzatok részesülhetnek. A Díj odaítélése az 1/1995. (IX.28.) ME rendelet alapján történik.

Idén a sok éves kiemelkedő tevékenységért *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a

Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke kapott Kisebbségekért Díjat. *

Az állami elismerés átadására az Országházban 2011. december 16-án kiemelt eseményként került sor.

Az ünnepség színhelye a Vadászterem** volt. A történelmi zászlók bevonulása után megjelent a kormány képviselőiben *Navracsics Tibor* miniszterelnök-

helyettes, *Szászfalvi László* államtitkár, *Balog Zoltán* államtitkár és *dr. Latorcai Csaba* helyettes államtitkár. Felcsendült a magyar himnusz, majd *Rusz Milán*, a Szerb Színház igazgatója, az est narrátora köszöntötte a vendégeket, a megjelent nagyköveteket és a diplomáciai testületek képviselőit és felkérte *Navracsics Tibort* a miniszteri köszöntőre.

A miniszterelnök-helyettes beszédében elmondta, hogy az adventi ünnepek során ez a nap is ünnep, amikor kifejezhetjük megbecsülésünket egymás iránt. Magyarország területén évszázadok óta élnek nemzetiségek egymás mellett, természetes a többnyelvűség. Volt néhány olyan év, amikor tragédiák történtek az együttélés során, de a többség és a kisebbségek közös érdeke, hogy békében éljenek egy-

más mellett. Ennek a célnak az érdekében végzett kimagasló tevékenységet ismeri el a Kisebbségekért Díj, bizonyítván egyúttal azt, hogy aki alkot, annak van jövője ebben az országban.

A kormányfő nevében *Navracsics Tibor* és *Szászfalvi László* osztotta ki a 2011. évi kitüntetetteknek a Díjat.

A díj átadás után kulturális műsor következett, amely horvát, szlovák, görög és szerb nemzetiségű művészek zenélésével gyönyörködtette a hallgatóságot.

A műsor végén közös fénykép örökítette meg a miniszterelnök-helyettest, az államtitkárokat és a díjazottakat, akik pezsgős koccintás után jó hangulatú beszélgetést folytattak egymással. Az estet állófogadás zárta.

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit

Kisebbségekért díj elismeréseket adott át Navracsics Tibor

Együtt tudunk erős, gyarapodó nemzet lenni – hangsúlyozta *Navracsics Tibor* közigazgatási és igazságügyi miniszter pénteken, az idei Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozatának elismeréseinek átadó ünnepségén, melyen részt vett *Szászfalvi László*, egyházi, nemzetiségi és civil ügyekért felelős államtitkár, *Balog Zoltán* társadalmi felzárkózásért felelős államtitkár és *dr. Latorcai Csaba*, civil ügyekért felelős helyettes államtitkár.

A Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbsé-

gekért Tagozata elismerésében a magyarországi nemzetiségek érdekében a kisebbségi közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömeg-

A díjazottak. Hátról balról *Balog Zoltán*, *Navracsics Tibor* és *Szászfalvi László*

tájékoztatóban, a gazdasági önszerveződés területén példaértékű tevékenységet végző személyek, szervezetek és kisebbségi önkormányzatok részesülhetnek.

Ismét ünnepet ültünk. Ilyenkor megbecsüléstünk is kifejezzük azok iránt, akik színesebbé teszik az életünket, kultúránkat, hétköznapjainkat, és így erősebbé is teszik a közösségünket – kezdte ünnepi beszédét Navracsecs Tibor.

Magyarország a sokszínűség mintája lehet – folytatta -, hiszen itt nemzetiségek évszázadok óta békében, gyarapodva élnek egymás mellett. Évszázadok óta természetes a többnyelvűség, hogy megérthessék, megértessék egymást az emberek. Volt néhány év, ami tragikus volt és sok konfliktust hozott, de mi hiszünk abban, hogy Közép-Európa nemzeti és nemzetiségi a békés együttélésre vannak ítélve – fogalmazott Navracsecs Tibor. Csak akkor van jövőnk, ha Közép-Európát ismét, mindig és állandóan a békés együttélés térségének tudjuk megartani – tette hozzá a miniszter.

Navracsecs Tibor azt mondta: amikor az elismeréseket átadjuk, egy-egy nemzetiség kimagasló képviselőjét jutalmazzuk. Az ő tevékenységük jelképpé, mintává válik, amely azt mutatja a közösségnek, hogy megéri ta-

Szászfalvi László államtitkár személyesen gratulál dr. Issekutz Saroltának

dr. Issekutz Sarolta átveszi a díjat Dr. Navracsecs Tibor miniszterelnök-helyettestől

nulni, megéri tehetségesnek lenni, hiszen ebben az országban van jövője ezeknek az embereknek. De ez egyúttal az egész nemzet számára is elismerés, hiszen azt jelenti, hogy együtt tudunk erős, gyarapodó nemzet lenni – húzta alá Navracsecs Tibor.

Az idei évben Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozata elismerésében részesül: Balogh István Szilveszter újságíró, roma közéleti személyiség, Bogdán Piroska, a cigány önszerveződés oszlopos tagja, Erdei Ferenc, a hazai német kulturális élet kimagasló személyisége, Gergely Dezső lelkipásztor, a Budapesti Cigány Misszió vezetője, Dr. Issekutz Sarolta a Fővárosi Örmény Klub alapítója, Oroján István alkotóművész, a Magyarországi Románok Kulturális Szövetség elnökségének tagja, Pató Gabriella Selam a hazai cigány közélet jeles képviselője, Petro László a hazai szlovák pedagógia kimagasló személyisége, Szabóné Kármán Judit ötdiplomás cigányügyi szakember.

Az elismerésben a Magyarországi Szerb Színház, valamint a Jantra Bolgár Néptáncgyűttes is részesült. (kormany.hu, 2011. december 16.)

A Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozata elismerésére jelölt: dr. Issekutz Sarolta

(A jelölés részletes indokolása)

dr. Issekutz Sarolta erős erdélyi örmény származástudata gyermekkorától végigkíséri, amelyre nagyon büszke. Nemcsak erdélyi örmény gyökerei okán, de leszármazását tekintve az aradi vértanú, Kiss Ernő példamutatása és vértanúsága, családjának több híres tudósa, jogásza a magyar hazáért, az örmény közösséget tett szolgálatai okán is. Már 1970-ben elkezdte kutatni az örmény őseket Örményországban.

Rendkívül ötletgazdag, nagy tárgyi tudással párosulva, szorgalmas és kitartó munkával meg is valósítja azokat. Munkáját szolgálatnak tekinti az egyetemes kultúra jelentős részét képező örmény kultúra megmentése és megismertetése céljából.

Az 1993-as nemzetiségi törvény megalkotásával lehetőség nyílt az örmény kisebbségi önkormányzatiság létrehozására, amelyet szívesen vállalt: szervezte a magyar anyanyelvű erdélyi örmény identitású és a hazánkba néhány évtizede beköltöző örmény anyanyelvűek közösségét, megszervezte a mindkét csoportot reprezentáló kerületi képviselői jelöléseket, majd a fővárosi és országos választásokat. Az alapuló önkormányzatok működéséhez szükséges szabályzatok megalkotásában, a Kisebbségi Kerekasztal működésében, a Miniszterelnöki Hivatallal, minisztériumokkal, kisebbségi közalapítvánnyal (kurátorként) közös munkákban szaktudásával se-

gített, majd a megalakult kisebbségi önkormányzatok megindításához a szabályzatokat elkészítette, a működés megkezdéséhez segítséget nyújtott.

Sajnos 1997-től az általa segített frissen betelepülő örmény csoport vezetése meg-

kezdte a harmonikus működés szétrombolását, zászlójára tűzve: a magyar anyanyelvű erdélyi örménység csak a pénz miatt vallja magát örménynek, ezért támadást intéztek úgy a közösség (az erdélyi örmények örmény katolikus temploma, múzeuma és lelkesége elfoglalásával), mint a képviselők ellen, különösen dr. Issekutz Sarolta alelnök, elnök ellen. Kizárták törvénytelenül az Országos Örmény Önkormányzattól, nevét meghurcolták, jó hírnevét súlyosan megsértették. Mindezek ellenére, vagy talán éppen ezért, még nagyobb intenzitással dolgozik.

1996. márciusában létrehozta a *Fővárosi Örmény Klubot*, amely azóta is, 16 éve minden hónap 3. csütörtök du. 17 órától – Issekutz háziasszony által – megnyitja rendezvényét a Magyarok Háza I. emeleti Bartók termében. Hosszú éveken keresztül egyedül szervezte és rendezte a klubdelutánokat, utóbbi néhány évben már az egyesület képviselőiből alakult kerületi örmény önkormányzatok felváltva rendezik, azonban háziasszonyi szerepe változatlan ilyenkor is programajánlataival, beszámoló-

lőkkel a rendezvényekről, újabb programok szervezésének meghirdetésével. Színvonalas örmény kulturális programok, előadások, hangversenyek, filmbemutatók, művészek bemutatkozása, könyvbemutatók, színházi bemutatók stb. nagy tömeget vonz mind a mai napig.

1997-ben megalapítja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet és mint II. kerületi-, fővárosi örmény elnök tovább folytatja a számára önmaga és a már nehéz munkával felkutatott és összehozott közösség által is elvárt követendő utat: az örmény gyökerek adta származástudat erősítését szolgáló kulturális, hagyományörző missziót, a közösség további bővítését, összefogását, az örmény katolikus hitélet folytonosságát, a határon túl rekedt erdélyi örménységgel való szoros kapcsolat kialakítását, azaz a kulturális örökség megmentését minden áron. Ezt az utat járja a mai napig is, nagy hittel, energiával és intenzitással.

1997. márciusától kiadja az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek*et, kezdetben 100 példányban, házi fénymásolással 12 oldal terjedelemben. Ez mára 1350 példányra bővült, átlagosan 50 oldal terjedelemben, gazdag képanyaggal, állami támogatás nélkül (mert nem örmény nyelven jelenik meg). A havilap a Kárpát-medence *egyetlen* magyar nyelvű, örmény kulturális és információs havilapja, amely ingyenesen jut el nemcsak hazánkban, hanem az Erdélyben és más örmény diaszpórákban lakó örmény származásúakhoz is és a jelentős közgyűjteményekhez, valamint az interneten is olvasható. A füzeteket hosszú évekig maga szerkesztette az általa kutató, gyűjtött archív és aktuális anyagokból. Az anyaggyűjtés, kutatás, helyszíni tudósítások, lapszerkesztés döntő része továbbra is többségében rá maradtak, mint ahogy a

korrektúra is. Évente évkönyvet is megjelentet, tartalomjegyzékkel, amely szintén eljut a közgyűjteményekhez. Az Országos Széchényi Könyvtár megkeresése alapján 2008-ban együttműködési megállapodást kötött a Magyar Elektronikus Könyvtár (a magyar tudomány, oktatás és kultúra írott dokumentumainak elektronikus gyűjteménye) keretében az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek elektronikus formában történő szolgáltatására, elismerve a havilap pótolhatatlan érdemeit. Ma is igyekszik észrevenni, ha megjelenik valahol örmény téma, ott lenni és tudósítani az eseményekről a füzetek számára, ahol örmény téma merül fel, vagy rendezvény van.

1997-ben elindítja a *Barangolás őseink földjén* c. projektet, amely a szülőföld (Erdély), az örmény alapítású városok és közösségeik, a szórványban élő erdélyi örmények, épített örökségük (templomok, temetők, iskolák, középületek, emlékhelyek, stb.) megismerését célozza, évente más-más helységeben örmény találkozóval. Ekkor térképezi fel az erdélyi örmények szervezetségét, és ráhatására, segítségével megindul az örmény katolikus plébániák mellé, vagy önállóan szervezett civil nonprofit szervezetek létrehozása, önálló és együttműködéses működésük beindítása. Ez a folyamat mára már 10 ilyen szervezetet jelent és a Romániai Örménymagyarok Szövetsége megalakulását. A szervezetek működése, kulturális tevékenysége a füzetek hasábjain rendszeresen megjelennek.

1997-ben elindítja Budapesten az örmény katolikus egyház története és művészete, az örmény közösségek témakörében a többnapos nemzetközi konferenciasorozatot (4 egyházi konferencia), valamint Petelei István magyarörmény író és publicista halálának 100. évfordulója al-

kalmából rendezett konferenciát, továbbá 2008-ban a *335 éve Magyarhonban* c., a Kárpát-medencébe történő betelepülést ünneplő konferenciát. A konferenciasorozaton részt vesz valamennyi erdélyi magyarörmény civil szervezet, amelyekkel az első konferencián, Budapesten együttműködési megállapodást kötött és sorban kapcsolódnak be az újonnan alakult szervezetek, amelyek közül mára már többen önálló konferenciát, többnapos kulturális fesztivált is rendeznek.

Megszervezte, hogy a hazai magyarörmény közösségek, önkormányzatok együttműködési megállapodásokat köthettek az erdélyi örmény civil szervezetekkel és örmény katolikus egyházközösségekkel. Ennek következtében sikerült az örmény katolikus templomaink és temetőink állagmegóvásához jelentős mértékben anyagilag hozzájárulni, az egyházi és világi épületeink állagát megőrizni, az örmény temetőket megmenteni (Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csikszépvíz). Személyes közreműködése eredményeként gyűjtött anyagi hozzájárulással folyamatban van az egyházi könyvtárak katalógusa és az örmény katolikus gyűjtőlevéltár repertóriumának kiadása is. Ez a tevékenysége 2007-től kiterjesztésre került a Délvidékre is, Nagybecskerek és Elemér településekre, Lázár Vilmos és Kiss Ernő aradi vértanúk szülőföldjére. Itt az eleméri templom restaurálási munkálataihoz gyűjtött adományokat

magánszemélyektől és szervezetektől, amelyeket eljuttatva a folyamatos felhasználást ellenőrzi is. Jelenleg a nagybecskereki székesegyházban egy Lázár Vilmos bronz dombormű felállítása van folyamatban gyűjtött adományokból.

Létrehozta és üzemelteti rendszeres aktualizálással a www.magyarormeny.hu honlapot, amely az olvasói statisztikai kimutatás szerint a világ minden tájáról vonzza az olvasókat. A honlapon havi rendszeres-

séggel az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, valamint a legfrissebb hírek, programok, gyászjelentések, a közösséget érintő hírdetmények (pl. népszámlálás) is olvashatók.

1997-ben alapította az *Erdélyi Örmény Múzeum* könyvsorozatot, amelynek eddig 16 kötete és 2 DVD kiadványa jelent meg, ezen kívül számtalan egyéb kiadvány is, pl. Az Örmény Genocídium 90. évfordulójára egy színes falinaptár magyar-angol és ör-

mény nyelven Lászlóffy Aladár Kossuth díjas költő verseivel és a Musza Dagh hegyén készült fotókkal. Valamennyi könyv adományként a közgyűjteményekhez eljuttottak. A kiadványok megvalósítását nemcsak ajánlja, hanem kiadja, de többségében szerkeszti, lektorálja is. A legnagyobb munkája a közel 20 éven keresztül gyűjtött és *Gudenus János József* genealógus által rendszerezett: *Örmény eredetű magyar nemzeti családok genealógiája* (alapkiadás: 2000., javított, bővített kiadás: 2010), mely

59 örmény gyökerű magyar nemesi családot dolgoz fel közel 1000 oldalon, 69 színes címerrajzzal, 5500 családnévvel a névmutatóban. Az általa gyűjtött okiratokat és felkutatott színes címerrajzokat, a gyűjtemény bővülését a korabeli kiállítások tablón mutatta be. De nagyon jelentős az idén kiadott Szongott Kristóf főszerkesztő által Szamosújváron szerkesztett *ARMENIA magyar-örmény időszi szemle 1887-1907* évfolyamainak digitalizált változatának kiadása DVD-en, közel 8 és félezer oldalnyi, máshol már elérhetetlen anyaggal, amelyhez az eredeti évkönyvek jó részét sikerült beszereznie a múzeum számára.

Az egyik legnagyobb elismerést mégis az általa szerkesztett, írott: *Erdélyi örmény könyha, fűszerezve* c. könyve hozta, amely igen dekoratív kivitelben, 100-nál több általa gyűjtött képanyaggal az örmény történelmet és kultúrtörténetet ismerteti dióhéjban, hagyományokkal és konyhaművészettel fűszerezve. E könyv tömöríti azt a minimumot, amely bemutatja az örményiség történelmét, az erdélyi örmény diaszpóra kialakulását, az örmény művelődéstörténetet.

1998-tól felvette a harcot az örmény katolikus templomot, múzeumot és lelkeszséget elfoglaló, egyházbitorló örmény anyanyelvű csoporttal szemben a Budapest-Esztergom Főegyházmegeye segítségével és meghatalmazása alapján, amelynek eredményeként sikerült a lelkeszséget, a templomot és múzeumot visszaszerezni, jogilag megtisztítani a betolakodóktól, a műtárgy együtttest az Egyesület, a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a II. ker. Örmény Önkormányzat anyagi támogatásával leltározatni, közgyűjteménnyé nyilváníttatni, 2009-ben hivatalosan a múzeumot megnyitni a nagyközönség számára. Ez 11 év önzetlen munkájának, harcának lett az eredménye.

Létrehozta 1999 őszén a *Szongott Kristóf díjat*, amellyel az örmény és magyar-örmény kultúra, hagyományok, a szellemi és tárgyi emlékek megmentése, továbbadása területén kimagasló érdemeket szerzett személyeket jutalmazza az Egyesület Szongott Kristóf armenológus bronz plakettjével (13 cm átmérőjű), oklevéllel és könyvajándékokkal. A díj átadására minden évben decemberben, az ünnepi karácsonyi klubdelutánon kerül sor, eddig 20 díjazott részére.

Előadókörutakon mutatta be az örmény történelmet, írásbeliséget, vallást, kultúrát, az erdélyi örmény diaszpórát, a legújabb könyveket, úgy Budapesten, mint vidéken, Erdély legalább 10 városában, a Délvidéken, Ukrajnában, vagy Örményországban. Csak 2011-ben 9 alkalommal tartott előadást, ebből 7 alkalommal Erdélyben, 1 alkalommal a Délvidéken, sokszor vetített-képes kiállítással egybekötve, az örmény kultúra minél szélesebb körének megismertetése céljából.

Egyedül megszervezte 2005-ben, hogy a hazai magyar anyanyelvű örménység bemutatkozzon az őshazában. 28 tagú képviselői küldöttséget vitt Jerevánba, ahol kiállításokat, könyvbemutatót és kulturális műsort szervezett, melynek során felvette hivatalosan a kapcsolatot a kulturális vezetéssel, 3 nagy közgyűjtemény vezetőivel. Ennek során 150 örmény tárgyú könyvet (saját kiadást és támogatott könyveket) vittek magukkal a küldöttek és adták át a közgyűjteményeknek az „erdélyi örmény diaszpóra alkönyvtár” megindítása céljából. Azóta többször is tartott előadást és könyvbemutatókat Jerevánban az Örmény Nemzeti Könyvtár meghívására. Elvitte azt a 3 db örmény, Erzsébetvárosról származó kódexmásolatot is, amelyet a Vatikáni Könyvtárban kutatót fel egyik ál-

tala támogatott doktorandusz, majd mikrofilmen megrendelte, fénymásolva, díszkötésben elvitte a jereváni Matenadaranba, az ősi kéziratárba. De megkapta a másolatokat ugyanúgy az erzsébetvárosi örmény katolikus plébánia könyvtára – mint eredeti tulajdonos, és az Országos Széchényi Könyvtár is.

Megrendezte 2007-2009 között, 3 éven keresztül az *Örmény Kultúra Hete* rendezvényt sorozatot a főváros különböző kerületeiben, először az örmény kisebbségi önkormányzatok megalakulása óta. Az Egyesület képviselőiből alakult 11 fővárosi kerületi örmény önkormányzat, a Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint az Egyesület együttműködése példaértékű volt. Egymást segítő, az örmény kultúra minden szeletét felvonultató, gazdag programokat nyújtó és költségtakarékos volt a rendezvényt sorozat, de ez csak az ötletadó és a programok jó részét kitaláló dr. Issekutz Sarolta egyszerű szervezésének és lebonyolításának, az általa készített jogi formák és a pénzügyi elszámolásokhoz való segítségnyújtásának volt köszönhető.

1. *Örmény Kultúra Hete Budapesten* (2007. április 19-25.) 7 nap 10 örmény kulturális program: sajtótájékoztató, Fővárosi Örmény Klub előadása a 6000 éves örmény kultúráról, a XX. század első népiratása kiállítás, *Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium* c. könyv bemutatása, gyászmise az örmény vértanúkért, *Szilvay Ingrid: Örmény miniatűrök zongorára* c. lemezbemutató hangverseny, az „Ararát” Örmény Néptánc Együttes vendégjátéka Szimferopolból, koszorúzás a Duna-parti keresztiskőnél, valamint *Ékes csillagok a tiszta égen* címmel zenés irodalmi est.

2. *Örmény Kultúra Hete* (2008. április 17-25.) 9 nap, 23 program: Sajtótájékoztató; 6 kiállítás; Filmnap dokumentum és já-

tékfilmekkel, magyar feliratozással; Az Örmény Genocídium gyászmise; dokumentumfilmek; *335 éve Magyarhonban* című nemzetközi konferencia 22 előadóval; A Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyházi Kórus hangversenye és CD felvétele; Nelli Shahnazaryan: *Keresztút* c. örmény monodráma ősbemutatója; Alex Száva: *Ó barátom – Ov* paregam erdélyi örmény népdalok c. CD lemez ősbemutatója, amely a világon az első örmény népzene lemez, dr. Issekutz Sarolta szervezésében és támogatásával jelent meg. Új könyv és a *Látó folyóirat* örmény tematikus száma bemutatója; örmény gasztronómiai bemutató. A kulturális seregszemle a hazai magyar anyanyelvű erdélyi örmények kulturális identitásörzésének különböző fajtáit mutatta be igen nagy sikerrel. Összességében sok ezren látták élőben a rendezvényeket. Az M2 Membrán műsora egy 22 perces filmmel számolt be az esemény sorozatról, több helyi TV rövid híradásokat adott le, míg a RONDON c. kisebbségi műsor az M1-en 2 filmben is beszámolt a Kulturális Hét eseményeiről. Az egyesület közel 1 órási dokumentumfilmet is készített a rendezvényt sorozatról, rendezte dr. Issekutz Sarolta.

3. *Örmény Kultúra Hete* (2009. június 17-23.) 7 nap 11 program dr. Issekutz szervezésében és rendezésével: Sajtótájékoztató, 6 film (dokumentum- és játékfilm, magyar feliratozással), 3 kiállítás, klub előadás, 2 könyvbemutató – köztük a világon elsőként megjelent *Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény katolikus temetője* CD melléklettel, Issekutz Sarolta szerkesztésében, valamint egy digitalizált XIX. századból származó erdélyi örmény szótár és nyelvtankönyv a DVD-n (Issekutz tulajdonából másolva), Világosító Szent Gergely búcsús szentmi-

se, örmény előadóművészek gálaestje, örmény népzene együttesek bemutatkozása, örmény gasztronómiai bemutató.

Egyedülálló örmény kulturális seregszemlék voltak, mely megmozgatta a közösséget és a további érdeklődőket.

dr. Issekutz Sarolta nevéhez több száz *kiállítás* megrendezése is fűződik, határon belül és kívül, ugyancsak az örmény kultúra terjesztése céljából. A kiállítások többsége vándorkiállítás jelleggel utaztak Budapest különböző kerületeibe, hazánk városaira, Erdély több örmény lakta településére, sőt Jerevánba is. Állandóan kutat, rendszerez, fordított, feldolgoz és kiállít. Az anyag jó részét Örményországban szerzi be pl. örmény népviseletek, örmény babagyűjtemény, örmény művészeti könyvek. A kiállítások példaló felsorolása: Az erdélyi örmény diaszpóra és épített öröksége; Az erdélyi örmény műtárgyak; Örmény templomépítéset; Az Örmény Genocídium; Velünk élő kultúrák: Örmények; Az 1848-49-es szabadságharc magyarörmény hősei; Szabó László: Armenia, Anatolia, Levante, és még 3 fotókiállítása; Szemelvények az erdélyi magyarörmény múltból, családi archívumok alapján c. kiállítás többször bővített és tematikus változatban is kiállítva; Szentpétery Tibor fotóművész 1956-os kiállítása; Vákár Tibor: Ararát szimfónia; Vákár Tibor képzőművész tárlata; Örmény képző- és iparművészek kiállítása; Örmény festőművészek tárlata; Örmény kódexművészet; Ecsmiadin kincsei; Örmény művészet: kőben, fában, üvegben, kerámiában...; Örmény népművészet; Örményekről nyomtatásban... könyvkiállítás; Örmény arcképek, örmény szemek fotókiállítás; Örmény szönyegek és textíliák; Örmény építőművészet; Kőország fotókiállítás; Tutsek János fotókiállítás; Örmény eredetű magyar nemesi családok címerei.

Magas színvonalú *kulturális műsorokat* szervez és vezet, amelyhez az anyagokat is maga kutatja fel. Minden kiállítás megnyitását ilyen műsor vezeti be. 1995 óta minden évben megrendezi az Aradi Vértanúk emlékünnepeit október első napjaiban, neves történészek és színészek, zenészek közreműködésével, koszorúzással az általa 1997-ben Zetelakán faragtatott kopjafánál, amely minden rendezvény helyszínére elszállításra kerül.

Az egyesület képviselőjében minden évben részt vesz az *örmény katolikus búcsúkon*: Szamosújváron és Budapesten a Világosító Szent Gergely búcsún, Erzsébetvárosban a Nagybaldogasszony napi búcsún, Budapesten a Fogolykiváltó Boldogasszony búcsún, Gyergyószentmiklóson, a Kisasszony napi búcsún. Ezen alkalmakkor az erdélyi örmény közösségekből több száz-an találkoznak, ezért nem hagy ki lehetőleg egyetlen alkalmat sem, mert az élő kapcsolatartást tartja a közösség összefogásában a legfontosabb tényezőnek.

Számtalan nemzetközi projektben vett és vesz részt az örmény kultúra területén: évek óta készül az *Örmény Könyvnyomatás 500. évfordulójára* 2012 októberében az Országos Széchényi Könyvtárban rendezendő nemzetközi kiállításra könyveivel, kiadványaival, műtárgyakkal. E célból részt vesz az Országos Széchényi Könyvtár által indított projektek anyagi megsegítésében: a kiállításra készülő Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia könyvkatalógusa kiadásában, a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár repertórium kiadásában, valamint a kiállítás katalógusa kiadásában is. Fontosnak tart minden olyan projektet támogatni, amely az örménység kultúráját ismerteti meg az érdeklődőkkel, akár magyarul, akár idegen nyelven jelenik meg.

Az általa vezetett Erdélyi Örmény Gyökerek

Kulturális Egyesület az örmény kultúra megmentése és megismertetése terén végzett kimagasló tevékenységéért 2005-ben, majd a személyes közreműködése és kitartása eredményeként megújuló Örmény Katolikus Lelkészség – hitéleti és kulturális működéséért – 2007-ben a Magyar Művelődési Intézetől átvehette a *Pro Cultura Minoritatum Hungariae* elismerő kisebbségi díjat.

dr. Issekutz Sarolta a fenti szerteágazó tevékenysége által is alátámasztottan hitelesen képviseli a magyar anyanyelvű erdélyi örmény identitásuk érdekeit a kisebbségpolitika szereplői előtt, és mind a mai napig harcol a *magyar anyanyelvű történelmi örmény diaszpóra* elismertetéséért.

Időt, energiát nem kímélve az örmény kultúra elhivatott képviselője, aki szakmai tudása, közösségteremtése, elhivatottsága révén sikeresen képviseli a hazai örménységet itthon és külföldön egyaránt, jó példa erre például az 5. örmény választási ciklus erdélyi örmény kisebbségi képviselői támogatottságának számszerűsége az örmény önkormányzatokban.

Időt, energiát nem kímélve az örmény kultúra elhivatott képviselője, aki szakmai tudása, közösségteremtése, elhivatottsága révén sikeresen képviseli a hazai örménységet itthon és külföldön egyaránt, jó példa erre például az 5. örmény választási ciklus erdélyi örmény kisebbségi képviselői támogatottságának számszerűsége az örmény önkormányzatokban.

Kabdebó Lóránt Ünnepi Hetek

Kabdebó Lóránt 75 éves. Ebből az alkalomból rendezett köszöntést nemrég a Magyar Írószövetség. És erre az alkalomra született Turczai István méltatása is.

Augusztus 9-én lett 75 éves. A szép kerek évfordulót október 3-án ünnepeltük a Petőfi Irodalmi Múzeumban, tanártársak és tanítványok, tisztelők és barátok, irodalomcsinálók és irodalomkedvelők. Háromszáznál nem voltunk többen, ezt felelősséggel állíthatom, miután a nagyteremből kiszorulva kivetítőről figyeltem a bent zajló eseményeket. Azután a nyomaték kedvéért november 10-én az Írószövetség klubjában ismét együtt ünnepeltük őt. Itt már több szerencsével jártam; házigazdaként másokkal együtt köszönhettem, sőt faggathattam. És a Kabdebó Lóránt Ünnepi Hetek, mi sem természetesebb, folytatódik: a születésnapra *Mesék a költőről – Szabó Lőrinc-dokumentumok* címmel sikerült „egy könyvbe menekíteni” az el-

múlt öt évben született tanulmányait. És minden egyes könyvbemutató, találkozás az olvasókkal, újabb és örömteli alkalom a professzor emeritusz ünneplésére. Már látom is a jövőt; a lassan egy évtizede dédelgetett újabb Szabó Lőrinc-monográfia kiadása leend a 80 éves örökifjú irodalomtudóst köszöntő országos estek szakmai megkoronázása. Kicsit aggódom, hogy a 90. születésnapon,

a Szabó Lőrinc összegyűjtött dokumentumok díszkiadású sorozatának elindításakor elég jó karban leszek-é ahhoz, hogy felállva, összefüggő és értelmes mondatokban üdvözölhessem az ugyan-csak elnyúlhatatlan kalapjai egyikében ruganyosan elem siető Mestert.

Őszintén remélem, senki nem gondolja komolyan,

hogy akár egyetlen ünnepi percet, dicsőítő és köszönő szót, akár egyetlen csíkot is a rá eső fényből sajnálnék tőle, vagy arra „érdemetlen”-nek tartanám?! Csúpan arról van szó, hogy annyi szép és hiteles köszöntőbeszéd, nemes pátoszszaal megszórt laudáció után jól esik kicsit lazítani a gyeplőn. Az ember azsal évődik, akiről tudja, hogy nem érti el. Akit ismer, és aki ismeri őt. Mind egy, hogy fél óras telefonbeszélgetés, vagy félmondatos emailváltás után vagyunk, jó látni és érzékelni, hogy „tudunk egymásról”, hogy ott van a „vonal másik végén”, hogy régtől pókfonál köt minket össze, a szeretet és megbecsülés pókfonala, és ha nem vigyázunk, már így is marad. És nem csak azért, mert ha valakinek, hát nekem okom van szeretni és becsülni őt, például a dolgaimat lassan két évtizede monitorozó munkái, és az ezzel járó sok-sok vesződség miatt. Hanem főként és első sorban azért, amit mi, együtt, mindannyian köszönhetünk neki: mindenkéltől a háromkötetes *Szabó Lőrinc*-monográfiát, és a hazai befogadás és irodalomértés egyik legproblematisabb alkotójának teljes munkásságát feldolgozó dokumentumait az 1974-es *Naplók, levelek, cikkek*-től az 1990-ben közzétett *Vers és valóság*-on át az 1998-as háromkötetes *Összes versek*-ig. Kabdebó Lóránt annak idején, a „konszolidáció” időszakának becézett hatvanas évek elején, ahogy ő fogalmazott, „ajándékba kapta” a lehetőséget, hogy Szabó Lőrincel foglalkozhasson. És nem csinált mást, mint kutatásaival, illetve a Szabó Lőrinc kutatóhely megalapításával, visszaajándékozta nekünk, amit a sorsától és Szabolcsi Miklóstól kapott. Nem rajta múlt, hogy Szabó Lőrinc felfede-

zése és feltérképezése után az újrafelfedezés még hátravan, a magyar versértés az életműnek csak kis részét volt képes befogadni, és a megszeretésről most nem is beszélnek. Bár lehet, sokat segítené, ha Szabó Lőrincnek is volna egy olyan szobra, amelyet homályos szándékkal el akarna mozdítani a hálátlan utókor...De a mindenre kiterjedő Szabó Lőrinc-kutatás mellett ne felejtkezzünk el Kabdebó Tanár Úr kitűnő interjúköteteiről, a Szentkuthy Miklóssal és Hátár Győzővel készült életmű-interjúkról, vagy a Dayka Gábor, Lakatos István, Jánosy István pályáját és az Újhold költőit elemző és értékelő kismonográfiáiról. És akkor még nem beszéltem elévülhetetlen érdemeiről a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának megalapítása, majd vezetése körül; nem beszéltem arról a hatalmas munkáról, amelyet két hiányt pótló szakmai folyóirat, az Irodalomtörténet (ennek főszerkesztője volt 1993 és 1998 között) és az Irodalomtudomány (ezt ő alapította) körül végzett.

Annak megvilágítására, hogy mi lehet az egyik titka Kabdebó Lóránt elképesztő kitartásának és felelősséggel végigvitt munkabírásának, ki más sietne a segítségemre, mint maga Szabó Lőrinc a Műhelytitok című versével:

„*míg vagyok, van valaki bennem,
aki akkor is néz s figyel,
mikor engem csak a felejtés
vagy már tán az sem érdekel.*”

Azt kívánom teljes szívemből, hogy még nagyon sokáig tartsanak a Kabdebó Lóránt Ünnepi Hetek.

Turczi István
(*Litera – Az Irodalmi portál, 2011. XI. 29.*)

Szálasy Ferenc

Új egyesület született

Hivatalosan is megalakult a Székelyudvarhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesület, rövidítve, ÖRMÉNY KLUB.

2011. december 9-én, a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Középiszkola koncert termében tartotta meg alakuló ünnepélyét és hivatalos beiktatását a Székelyudvarhelyi ÖRMÉNY KLUB, több mint hetven részvevővel.

Az ünnepséget Bodurián János, az egyesület tiszteletbeni elnöke és mint házi gazda, az iskola igazgatója, nyitotta meg. Röviden elmesélte, hogy a nyáron volt szerencséje ellátogatni Örményországba, és örömeire szolgált, hogy az ecsmiadzini temetőben megtalálta nagybátyja, Magardicsi Bodurián atya sírját, aki 1957-ben vándorolt ki Örményországba a csíkszépvízi örmény parochiáról, és halála napjáig ott dolgozott a nemzeti könyvtárban.

A bevezető beszéd után Szálasy Ferenc ügyvezető elnök szeretettel köszöntötte a jelenlévőket, és megköszönte, hogy ilyen szép számban elfogadták az egyesület meghívását.

Kihangsúlyozta, hogy a mai ünnepség számunkra egy kimagasló esemény, mivel hónapok munkája és készülődése után elmondhatjuk, hogy hivatalosan is bejegyezték és elismerték a bukaresti Kulturális Minisztériumban, a helyi bíróságon és a pénzügyi szerveknél a Székelyudvarhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesületet. Hogy ez mind megvalósulhatott, köszönettel tartozunk Bodurián János igazgató úrnak, aki minden alkalommal önzetlenül biztosította számunkra a megfelelő helyiségeket, ahol tevékenységünket gyakorolni és fejleszteni tudtuk.

Mindig hiányérzetünk volt, amikor meghívottként, részt vettünk a Székelyföld más városaiban, mint Csíkszereda, Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros, Marosvásárhely, hasonló örmény közösségeinek ünnepségein, nálunk pedig Székelyudvarhelyen ilyen lehetőségek nem léteztek. Igaz, hogy ezekben a városokban, Marosvásárhely kivételével, már a múlt századokban is léteztek meghatározó örmény közösségek, voltak és vannak templomaik, plébániájuk, ingatlan és ingó vagyonuk, voltak iskoláik, kiemelkedő gazdasági köreik, melyek meghatározták és befolyásolták az illető helységek gazdasági és kulturális fejlődésének útját.

Most született közösségünk sajnos nagyon gyenge lábakon áll, mondhatnám olyanok vagyunk, mint a ma született bárány, amely élni akar, megerősödni akar, keresi a megerősödéséhez szükséges táplálékot, az anyaszeretetet, környezetét, elfogadását, és ha mind ez sikerül, bizonyítani szeretné, hogy születésének nem csak célja van, értelme is kell legyen.

Célunkat reményeink táplálják, és önbizalmunk erősíti, példaképeink elődeink, akik a magyar nemzetbe való beilleszkedésük és gazdasági – kulturális tevékenységük által kivívták társadalmuk elismerését és megbecsülését.

Legfontosabb célunk, ápolni az örmény gyökereket, hagyományokat, kultúrát, zenét, művészetet, népszokásokat és az örmény gasztronómiát. Ezeket megismertetni a hozzánk tartozókkal, barátainkkal, ismerőseinkkel, és mindenkivel, aki érdeklődést tanúsít ezek irányában, és elismeri szándékaink becsületességét.

Egy harminckét tagú törzscsapattal indulunk útnak, de kapuink nyitva állnak, úgy az örményszármazású testvéreink előtt, mint bárki előtt, aki szimpátiából szeretné megismerni az örmény kultúrát, az örmények történelmét, életvitelét, és nem utolsósorban az örmények szerepét Erdélyben és a Székelyföldön.

Folytatásként Minier Ottó az egyesület titkára tartott előadást „Örmény hírességek a magyar történelemben” címmel, melyet a jelenlévők nagy érdeklődéssel követtek.

Az ünnepség első részének befejezését Szabó Attila nyugdíjas tanár előadása képezte, címe „Világhírű örmény sportolók”, részletesen ismertetve Tigrán Petrosián, valamint Garry Kasparov sakkvilágbajnokok életútját.

Az ünnepség második és záró részét képezte a Dr. Palló Imre Zene és Képzőmű-

vészeti Szakközépiskola kiemelkedő képességű diákjainak zenés bemutatója, zongorán és hegedűn.

*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretettel gratulál az új egyesület megszületéséhez, mellyel ismét gyarapodott az erdélyi magyarörmény-örménymagyar közösségek táborára. Törvényes megalakulásukkal hivatalosan is, együttműködési megállapodásokkal köthetik össze a helyi szálakat az erdélyi örmény közösségek vaskos szálkötegelével. Kívánjuk, hogy közösségük erősödjön, gyarapodjon, hogy minél többen felismerjék a gyökerek erejét, hatását saját egyéni boldogulásuk területén is. A magunk részéről működésükhöz minden segítséget – tőlünk telhetően – szívesen megadunk.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Örmény korongok

Azt hiszem, hogy a zenéről túl keveset beszélünk, írunk – már a hivatásos-félhivatásos zenészköröket leszámítva.

Próbáljuk hát meg, hiszen a zene, az énekelt és hangszeres muzsika annyira az életünk része! Vagy legalábbis annak kellene lennie. Most tehát beszéljünk két magyar-örmény lemezről.

Az „örmény korongok” persze magyar kiadásban készültek. Korongok alatt most természetesen CD-lemezeket kell értenünk. És két korongról kell beszélnünk, mert mindkettő örmény zenét, vagy örmény származású magyar zeneszerzők opusait mutatja be. Az egyik a „Duo Fresco” elnevezésű, ezt Fancsali János jegyzi, a másik pedig Szilvay Ingrid zongoramuzsikája „Örmény miniatűrök” címen. Előbb szóljunk a Szilvay Ingrid lemezéről, mert ennek szentendrei kiadása korábbi, 2007-es.

Rögtön nagy falattal kezdődik, Komitasz (1869–1935) zenéjével, általa lejegyzett és feldolgozott népdalokkal, népi dallamokkal. Ahogy a borítón is olvashatjuk, törekeny zene ez. Az bizony: lefelé menő, többnyire kromatikus hangzások, mindenik dalt itatja valami mélyről fakadó szomorúság. Szilvay Ingrid zongora-billentése viszont meglehetősen kemény. Ebből az ellentétes kettősségből szép, értelmes, a legkevésbé sem érzélgő muzsika kerekedik: a Komitasz-zene tisztán, érthetően és megejtően árad.

Hacsaturján persze más, lendületesebb, egy kissé talán olcsóbb, de jó és népszerű, míg az 1948-as, jereváni születésű Babaján hangvétele alapvetően ugyanolyan melankolikus, mint Komitasz.

A „slusszpoén” egy erősen magyar vonatkozású darab a lemezen: a zongoraművész nő először nem játszik, hanem énekel, mégpedig a „Zádig, zádig párov egár” kezdetű hűsvéti magyarörmény dalt, amelyet még Szongott Kristóf jegyzett le Szamosújvárott. Majd az énekeszó után a zongorán felhangzik Bartóktól a „Román táncok”-ból a negyedik darab, a „Bucsumi tánc”... amely ennek az örmény dalnak a – mondjuk így – bizonyos értelemben a zongorára átírt változata. (Ez, hogy az egyik dallam ihlette a másik zongoraművet, nagyrészt Szilvay Ingrid saját kutatása, vizsgálódása, mondjuk így: zenei komparatiztikája.)

Szép, jó, melankolikus hangulatú korong, a zenék hangvétele többnyire elgondolkodtató, kissé szomorkás. Megrázó muzsika.

A másik CD a Budafoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat 2009-es „Dou Fresco” lemez, címe „Magyarörmény zongoramuzsika”, amely szinte csakis magyarországi (erdélyi) örmények szerzeményeit mutatja be. A számok többsége négykezes zongoradarab, néhányuk azonban „solo”.

Kezdjük a legismertebb szerző, Kacsóh Pongrác nevével: Preludium című műve – amelyet Fancsali János és Baghi-Fiatal Lilla játszik négykezesben – a 19-20 század fordulójának igen jó minőségű zenéje. A fiatal

zongoraművész egyik remeklése a Vertán Nina (1825–1884) alig 1 perc 42 másodperces műve „Lengyel testvér” címen (igaz, hogy a lemez borítóján csak angolul szerepel a cím – Pole Brother – én megengedem magamnak ezt a fordítást). Valóban, az 1860-90-es években Magyarország- és Erdély-szerte igen nagy lengyel szimpátia élt – tessék csak Jókai Mór „A mi lengyelünk” című, 1904-ben megjelent regényére gondolni, vagy éppen Ady Endre ugyanebben a korban születő versére (Ének a Visztulán). Ennek – és az 1863-as, úgynevezett januári felkelés utáni számos menekültnek – a hatása is az, hogy efféle dalok, szerzemények kerekedtek ki magyar szerzők, szerzőnők keze alól.

Külön érdekessége a lemeznek az 1961-ben elhunyt Viski János „Sírfelirat” című műve, amelyet ugyancsak négykezesben hallunk: van benne számos tanulság Bartók zongoramuzsikájából, ugyanakkor valóban önálló zene.

Végül – kissé hazabeszélő módjára – hadd említsem Dávid István Valse Caprice-át, amely „solo” módban hangzik el, Baghi-Fiatal Lilla előadásában. Vágyakozó, adoráló keringő az imádott hölgy (nagyanyám) számára, egy kevés Rachmaninov-os hangvétellel.

Száz szónak is egy a vége: a magyarországi magyarörmények kutatnak, lellenek és dolgoznak! Szilvay Ingrid és a Duo Fresco (Fancsali János) korongja egyaránt ezt bizonyítja – szerezzék meg és gyakorolta hallgassák mindkettőt!

dcv

Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban (Bp., Orly u. 6.)

2012. január 22-én, vasárnap a 16.30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után dr. Szuper Géza gitárművészt fogjuk hallani a Bp. XI. ker. Orly u. 6. szám alatti örmény katolikus templomban.

Szongoth Gábor szervező

Kátai Mihály Munkácsy-díjas festőművész

Egy művész gondolatai a kormány által megrendelt, az új alaptörvény illusztrálását szolgáló történelmi festmények elkészülését megelőző lehetséges kezdeti belső lelki alapproblémákról

Ezek a problémák már valamennyiünk születése előtt hamu alatti parázsként izzottak a művészeti szellemi élet mélyén. Éppen ezért ez a megbízás mélyebb rétegeket rázott meg, mint a látszólagos kultúrpolitikai élet. Ezért véleményem szerint, a vártnál jóval erősebb szellemi áttörést jelentett maga az a szándék, hogy az 1896-os millenniumi történelmi kép program igénye újjászültesse. A művekkel szembeni ellenérzés és támadás valódi oka nem a művekbe rejtő problémák súlya, hanem az, hogy egyáltalán tematikus, vizuális művek kísértethadja éledt fel. Az alanytalanítást szorgalmazó globalizáció, a karaktergyűlölő, identitást törölő teoretikákat gyártó „Ördögös Szülék” veszélyt éreznek. A SZÉP ÚJ VILÁG építői nem tűrik az alakot öltő gondolatokat. Méghogy történelmi kép!

Hány éve már, hogy halottnak hitték a múltat. Minden múltat végképp eltöröltnek tudták – vagy mondjuk – szerették volna, ha vizuális művészet művelői nem köznölnék többé visszakódolható információkat képpel. A képi gondolkodás – tudjuk – minden élőlény sajátja. Az emberi és az állati lény is képekben őrzi emlékeit. A korszerű képzőművészeti kép ettől a képzetként mindannyiunkban élő képtártól – a való világ képi valóságától – akarja elszakítani a tudatos lényt. A művészet fogalma el kell, hogy váljon a profán érzékelhető világtól. A csak művi valóságba kell vonulnia, elhagyva az „irodalmi alanyt”. Új létformá-

kat sohase volt egyedi önvalót kell teremtenie, mint az egyház istene: semmiből valamit, ami azelőtt sohase volt.

Ez a hivatalos államilag finanszírozott program, – ahogy értesültem – a művész-társadalom önjelölt Olimposzát, az egymást dicsfénybe öltöztető bankbetétjeiken kotló „felsőbbrendűeket” – nem célozta meg. Ott sem a potenciális, sem az aktuális történelem nem lehet téma. Akik vállalkoztak erre, tudták, hogy ösztűzbe kerülnek. A hitetlenség vallása keményebb inkvizitorokat alkalmaz, mint a szellemi Róma és Bizánc együttesen. Nemcsak kívülről jön az ítélet, a festő tanulóévek alatt mind az agytöltés, mind az agymosás, ki-be lélegzése járta át tudatunkat és lassan, mélyen lehúzódott mind ez a tudat alá.

Az önbecsülés démontársa az ön-zsúri. Szabad alkotó utunkra úgy engedtek ki a diplomavédés kapufélfáin át, hogy azt se tudtuk van-e lábunk. Nem is kell az az ósdi láb – súgta valaki – ki súgta? – a teoretikus páholy láthatatlan kara? Más is mondtak: Adunk neked járó eszközöket... Válassz szabadon vezetőt és kövesd is... azután vedd föl arcvonalait arcként magadra, fogd a kezdedbe a naptárt és csak előre nézz a jövőbe! A múltat végképp el kell feledni!

Művészeti alkotásra egyenes megbízás nagyon ritka és most, íme, itt az alkalom.

Az én szerepem most a gondolkodó író szerepe, a szereplést megelőzi a színészeknél szokásos helyzetgyakorlat. Bele kell él-

nünk magunkat egy adott szerepbe. Nekem is így kell, az ő szerepükbe illesztem magam. Képzeld el, hogy egy nap jön egy emberi lény és azt mondja: állami megbízást hozok. Történelmünk adott fejezeteiről kell képet adnunk, elgondolni, őszintén megítélni és ezen ítélet szellemében bemutatni, láthatóvá tenni, mindazt, amit eddig a polgári dimenzióban is titkolni kellett.

Ráadásul a kész munkát kiállítjuk, ezért keretbe kell tenni és a festészet eszközeivel képzőművészeti képpé alakítani. Történelmi kép a XXI. században? Megindul az emléközön. Az együttösszörzés közben nagy hangerővel vertük az asztalt. Ma már így nem lehet... Ma már nincs szükség komponálásra, a láthatatlant kell megfesteni, nem a banális látványt. Kell? – mussz? – Kell! Szabad világban, szabadon kell tenni azt, amit szabad.

Én itt a helyzetgyakorlat látófájától nézgetek. Képzeldőm. Oroszlán vagyok és kivisznek a szabad mezőre. Tessék! Szabad festeni! Szabad megszólalni? Szabad vadászni? Szabad? –kérdi az oroszlán. És óvatosan kilép a pusztába. Azután visszabújik ketrecébe. Ott szembe mászkál idegesítően az a sok négylábú állat. Inkább hazamegyek. Hozzák már az ebédet?

Tényleg szabad nekem valóságos, éltben is létező valakire hasonlító figurát festnem? Szabad, sőt kell! Valaki tényleg mondja, hogy kell, de ő a megbízó. Mit mondanak azok, akik a Másik Oldalon állnak: a Világhatalom, a korszerű művészet apostoli királyainak együttese.

Mindezt azért mondtam el, mert ez lejátszódik mindannyiunk lelkében, ha bevalljuk, ha nem. A többiek támadását az alkotónak kell elviselni és Ő ezt tudja. Nem egyszerű a helyzete. Aki meg akar felelni az eddig ismert megfelelésre kényszerítőknél, az illetet nem vállal el.

Ezért maga a vállalkozás is tiszteletre méltó, mert nagy bátorság kell hozzá, de a rejtett félelmeket is le kell győzni, és ez minden esetben mögött ott van. Mit és meddig szabad kimondani? A történelem alakjai ismertek. Láttathatom-e őket olyannak, amilyenek én látom?

Művészi szabadság is van – tudom – de nem vagyok mégsem biztos ebben se.

A Millennium történelmi képek története, mint pozitív követendő példakép, a mostani rendelés együttes előképe. Művészeti nevelésünk kezdetén viszont mindezeket felső fokon ítélte el az iskola által sugalmazott kollektív tudat. Munkácsy és Benczúr, mint a reprezentatív festészet képviselői értékekkel és hibáikkal együtt sommásan elítéltettek. A teljes díszben megjelenő szereplők sértették a proletárontudat világát. Ezek a nevek tehát elsősorban elriasztóan kellett, hogy hassanak a potenciális megbízottakra. A bennük élő rejtett cenzor démona fenyegetően felmutatta a mutató ujját tilalom jelét. Ezen is túl kellett lépni, mert az eddigi életégszűnket megnyomorító történelem inkább feledésre való, mint megörökítésre. Mindez bennünk él, ha bevalljuk, ha tagadjuk.

Most mindezzel szakmai nyelven is foglalkozni kell, de nincs valódi előkép, nincs megnyugtató „mintakönyv”. Egy bizonyos, ha elhangzik a tette hívás, választani kell: megszólalok vagy hallgatok. Az ellenfél nemcsak a szakmai irigység – ez elhanyagolható, mert természetes. A problémahordozó ánykép kisugárzója a Kárpát-medence identitást törölő, vagy éppen túlfokozott identitás érzetre biztató kultúrafeletti körök sértett haragja.

*

Azok a múltbeli történelmi képek a történetírás bálványait járták körül és sokszor elcsépelet és unalmas idealizálással jeleni-

tették meg. A művészi szabadság – úgy tanultuk – éppen ettől a hazug idilltől való elszakadás útja volt. Más szavakkal a témaerőltetés elől a tématagadás nyújtott szabadulást. Végső soron kimondva – ki nem mondva – az ALANYIMÁDATBÓL az ALANYTALANÍTÁS gondolköre volt annak a bizonyos lónak a „másik oldala”. A figuratilis, a nonfiguratív gondolatra készítés, szelíd, óvatos előszobája volt ez. A kommunista kultúr vezéréktől vezényelt „szocreáltól” szabadulásnak is – úgy gondoltuk – egymásnak mondogattuk, hogy a nagybányai festők eszme-útja lehet egy példaadó, nem büntethető ellenállás lehetősége. Azt hittük ez a mi gondolatunk. Akkor még nem tudtuk, hogy valójában felülről sugárzott médiaüzenetet szajkózunk, a hatalom maga mutatta meg, hogy MERRE KELL keresni a felszabadulást.

Ahogy ők sugalmazták a nagybányaiak elveit, az valahogy így hangzott: mindegy, hogy mit festesz, csak „JÓ” legyen. Az a fontos, hogy a cél – a kész kép – egyetlen jellemzője legyen a „JÓ-KÉP” kategória. Csakhogy ezt az unalomig ismételték és végül így hangzott: „JÓKÉP” így egybeírva. Ne valami legyen, hanem valamilyen. Én úgy mondom ez a megfelelésre kényszerítés. Ennek alapfeltétele a mindegy, hogy mi, de főleg az, hogy nagyon is semmitmondó, semleges, azaz kötelezően témátlan legyen a mű.

*

Természetesen ezek az általam útvesztőknek és álutaknak nevezett irányok csak gondolaterelésük végcélját, szellemiségének alkotását jelzik – tudván ma már, hogy hova vezettek –, de az utakat kísérő művek egy része kiemelkedő magas művészi eredményeket hordoznak. Visszanézve, ezen eredmények ellenére sem érzem kötelezőnek imádatukat.

Akadémizmus ellenességük és a merev német iskolák ideológiai elleni mozgalmuk teoretikailag indokolt, de ellenfeleikhez hasonlóan maguk is leszűkültek, akaratos, zárt szemléletszakadékbá vezették egymást.

*

Nagybánya megalapítója Hollósy Simon* és köre volt, nem sokat hallunk róluk. Bizonyosan szándékuk – nem spontán szellemi fejlődés eredményeként – a csönd holdudvarába zárták emléküket. A később helyére emelkedett (emelt) Ferenczy Károly és köre viszont máig tartó állandó ünneplésben részesül. Őket – mint megfelelőket – követte a „szocreál” szovjet kalodájából menekülő szellemiségek csapata. Ezek vezetői mondták a múltban: a nagybányaiak föl fogása is aktuális kivezető út volt az akadémizmus, a szecesszió és a gödöllőiek miszticizmusa vagy károsnak ítélt historizmusának büvköréből. Mindezek a milleniumi történelmi képekkel együtt egy fejlődésellenes és túlhaladott, kóros magyarságtudattól fertőzött világképet hordoztak. Nagybánya ettől szabadult fel.

*

Azért tudomásom szerint Nagybányán is születtek történelmi képek, de egészen más alapállásból kiindulva. Ilyen volt Ferenczy Károly: Három királyok, vagy a Józsefet eladják testvérei is. Hogy félreértés ne essék – ezek elsősorban történelmi képek – és így a történelmi képek rokonai. Nem vallásos tartalmú tanító képek. A testvérüket áruba bocsátó családtagok vallásérkölszi magasrendűségéről inkább ne beszéljünk. Ez a sztori, így ahogy ismerjük, bizonyosan történelmszerű esemény. Nincs benne szakralitás. Történelmszerű akkor is, ha bizonyíthatatlan, kitalált, hinni kényszerített esemény.

* *Hollósy Simon erdélyi örmény származása azért nincs megemlítve, mert Ferenczy Károly származása sincs megemlítve.*

Egy bizonyos: nincs köze a káros milleniumi nemzetieskedéshez és holtbiztosan „JÓKÉP”.

Hollósy Simon – aki kollégái JÓKÉP-centrikus világának nyárspolgári légköréből elmenekült – megfestette a Rákóczi indulót, ami csöndben oldalra csúsztatott, a művészetünket uraló szubkultúra partot mosó – „lassú vize”. Ez a kép nem ölel körül bálványt, de tökéletesen és hatalmas szellemi súllyal, egy alanyisággal telített üzenet. Rákóczi istenivé magasztosult szelleme hatja át az egész képet, valamennyi figuráját. Talán ez az egyetlen KÖZÖSSÉGI TÖRTÉNELMI KÉPÜNK, ami szinte tisztán szellemi – minden profanitásból felemelkedő ősválóság: parttalan, személyfeletti érzelmi panoráma, elhallgatott kincseink egyike.

*

De ezek után mégis arra a képzőművészeti hittételre emlékezzünk, hogy van egy elfogadott, hangoztatott elv: a képzőművészet nem irodalom, ezért nem lehet szavakkal kifejezni a festői gondolatot, de ha igen, akkor az nem képzőművészet. Ami valódi képi alkotás, arról nem lehet beszélni. Ő beszél önmagáról. Az oroszlan se a ketreben, se szabadon ne ordítson? Legyen korszerű oroszlan?

Egyeztetés? Van, aki többször is egyeztetette képi ábráit tudomásom szerint. Ez lehet hatásmérés és lehet megfeleléskényszer. Ne csodálkozzunk, ne ítéljük el, olyasmit kell létrehozni, amire nincs előképe. Már a főiskola felvételi vizsgáján – emlékezem – megvizsgálták kompromisszum-készségünket. Ennek szépített fedőneve a fejlődésképeség. Még jobb ez így: fejleszthetőség, durván idomíthatóság. Alkotásainkon menthetetlenül többé-kevésbé jelen van mindez. Megnyilvánul úgy, mint a képelemek közötti bizonytalanság, vagy kapcsolatlanság. Egymáshoz bizonyosan

nem tartozó figurák tolnak elő képzetünkben, melyek még fájdalmat sem okoznak egymásnak, mert képtelenek viszonyteremtésre. Befejezett kész halottak: idézetek?, lehetnének ruhanulmányok is. Természetesen briliáns rajztudással megoldott képrészletek. Csak a talaj hiányzik alóluk, de szinte minden kompozíció alól. Nem mintha kötelező lenne. Úgy is fölfoghatjuk, hogy a semmiből emelkednek fel és csak részben, takarva rejtkézve látszanak. Érthető kollektív valóság ez. Őszinte arckép a többiekéről. A mélylélekbe nézve látsens önarcképek, határozottan megnevezett, de végső soron ismeretlen történelmi eseményekről szimbolikus axiómát kellene kimondani. Hogyan? Nincs semmi a képzetben, ami nem volt ott előbb a képzetben. De képelményt hogy adjunk arról, amit nem láttunk és úgy, ahogy „kellene” nem tudjuk elfogadni. Mindezekről az eseményekről, vagy azok mozgatóiról fotográfiákat láttunk csak és ismeretlenek véleményét hallottunk, olvastunk a fotográfiák mögött volt, élt láthatatlan lelkekről. Az egyetlen képzetforma a történelem elröppenő irodalmi emléke. Ezekről régebben is készültek itt-ott újkori művek. Ezek az előttünk járó megoldások nem kötelezőek, de lehetőségek és ezért bizonyosan hatnak. A reklámgrafikai modellek használják ezeket és igen magas szinten. Hatásuk közismert. Azokba ott van az alany, mert hatni akarnak, de nincs körülöttük valódi világ csak utasítás, ítélet, ajánlás és parancs. Nincs katarzis és feloldás, ezért az alkotott alany egy utasított engedelmes lény, aki ordít, viczorog – szolgálja az áru árát áruló árulókat. Ettől eltérhetünk komoly mű esetén, ha semleges arckok bizonytalan tablókaozsát állítjuk össze? Menthetetlenül erre sodródik az elme gondolatprogramozó világunk légzésütemének sodrásában.

A bemutatott gondolatok képi megjelenésében természetesen ott van a hasonlatok felmentő szorongásűző, úgy-ahogy megnyugtató varázsa.

A sárkányölő Szent György szerepét is betölti valaki. Nagyszerű gondolat, hogy be is tölti úgy, hogy éppen ellene játszik. Jelmezének kötelező koreográfiáját megcsúfolja, mert éppen a sárkányt védi, és a királylányt pusztítja el, akit meg kellene menteni. A sárkány ott lapul a kordonok mögött, ami védi gyengéd lelkét. A királylány elesik. A tulipán, az ősi jelkép behullik kezéből a kanálisba, mint Derkovits Gyula Terrorjának kenyérdarabkája, és a korona mellé zuhan. A kanálisból kiszálló lovascsapat, mint az Ördögös Szüle által szövőszéken legyártott, tömegesen előre gyártott lovas katonára lélek, arc és név nélkül száguldanak valahová. Az ikon hagyományos világa segít kimondani valakikről a véleményt. Ezek a valakik személyileg nincsenek, mert nem lehetnek megnevezve.

A tankönyv se nevezi meg azt, amit nem lehet se lefesteni, se megérinteni, mert félünk, a kultúrolimposz felől leskelődöktől. Róluk elhiszük, mert elhitetik velünk, hogy ők bizonyosan lenyúlnak értünk, mert ők megérinthetnek bennünket. Onnan jön az utasítás, az elismerés, és a patriarchális ledorongolás. Ott fent az érezhető világtól helyett feloldhatatlanul villog valami, ami olyan, mint egy kifogyhatatlan erejű villanyrendőr. Lehet, hogy nemcsak villanyrendőr lapul rettegő tudatod mögött. A tömeg, a démosz a démoncsorda a szépség fátyolával letakarva, mintha feloldást hozna a képek egyikén, mintha csillogó üvegyöngyökből fűzött szövet takarná el őket szemünk elől és talán öntudatlanul jelenik meg valami: egy rejtett valóság. Játékos figyelmeztetésül a tömeg fölé emelkedő katonára árnyéka nemcsak kaméleonnak látszik, hanem olyan az, mint egy gigász kecskebak rémületes árnyéka. Köszönöm képi megnyilvánulásukat azoknak, akik elvállalták a barikád mögé felállás feladatát.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Dr. Fogolyán Kristóf

A 2011-es év decemberi számában az olvasói leveleknek köszönhetően megismerkedhettünk Dr. Fogolyán Kristóffal. Ezúttal a világhálón való tallózásaimnak köszönhetően, és dédunokájának, dr. Fáy Borbálának a segítségével még többet megtudhatunk Róla és családjáról.

Kedves Júlia!

Köszönöm gyors visszajelzését. Édesanyám, Dr. Fogolyán Edith (Sepsiszentgyörgy, 1908. augusztus 29. – Budapest, 1995. február 6.) és Szotyori Nagy Ede (Segesvár, 1909 – Marosvásárhely, 1975) gyermeke.

Tisztelettel kérném az Édesanyámról szóló cikk bevezetésében annak az utalásnak az törlését, hogy Nagymamám, dr. Fogolyán Edith orvos volt, mert ez nem igaz, ő sokat dolgozott kórházban, bábaként, de nem orvos doktor, hanem filozófiából doktorált.

Köszönettel: Fáy Bori

Dr. Fogolyán Edit gyermekeivel, Rékával, Balázzsal és Áronnal

A kórházépítő

Dr. Fogolyán Kristóf nemcsak orvos, hanem nagyon sokszínű egyénisége volt Sepsiszentgyörgynek. A kelet-európai polgárosodás legvirágzóbb szakaszában született és élte le fiatal éveit. A szülőktől hozott genetikai adottságok mellett talán ez is meghatározta az életfelfogását és pályáját.

Ez segíthette átélni a két világháború mérhetetlen szenvedéseit, az interbellumban történt megaláztatásokat, majd a második világháború utáni nehézségeket és a kommunista rezsim általi teljes kifosztást. Törhetetlen lendülettel dolgozott mindig, a Semper bonis artibus, azaz *mindig a jó munka érdekében*, ahogy szerette mondani, még akkor is, amikor pártszékházat költöztettek újonnan megépített szanatóriumába, a szülészet-nőgyógyászat helyett.

Családjáról

Fogolyán Kristóf 1905-ben feleségül vette Lukács Adolf egyetemi tanár „ünnepelt szépségű” lányát, Lukács Gizikét, aki 1931-ben bekövetkezett korai

haláláig méltó társa és támogatója volt. „A boldog családi otthon valóságos kultúrcentruma volt a székely városnak, ahol annyi szó esett, olyan sok megbeszélés folyt irodalomról, művészetről, ahonnan nemes társadalmi törekvések indultak ki. A székely nép nagyon korán veszítette el nagyasszonyát” – írják a Páztortúzból 1931-ben megjelent, dr. Fogolyán Kristófnéről szóló nekrológban. A házasságból két gyermek született.

Fogolyán Miklós 1905-ben még Kecskeméten született. Középiskolai tanulmányait Sepsiszentgyörgyön, a Székely Mikó Kollégiumban kezdte, a budapesti Rákóczi Gimnáziumban, illetve a kolozsvári piaristáknál folytatja, majd hazatérve a sepsiszentgyörgyi Mikó-kollégiumban érettségizett. A budapesti Pázmány Péter tudományegyetemen kezdte meg orvosi tanulmányait, Bécsben folytatta, majd 1931-ben Grazban szerzett orvosi diplomát. Bukarestben orvos főhadnagyként végzett el a katonaságot, majd Budapesten dr. Verebely Tibor klinikáján sebész- és fogorvosi képesítést nyert. Ekkor hazatért Sepsiszentgyörgyre, és itthon dolgozott. 1941-ben meghívták a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem sebészeti és urológiai tanszékére tanársegédnek. Dolgozott a kolozsvári Honvéd Helyőrségi Kórházban is mint sebészorvos. A front közeledtével ezzel vonult vissza egészen Budapestig, sok ezer sebesült katonát és civilt operálva. 1945-ben jött haza. Sebész főorvosként kezdett dolgozni, de származása miatt a kórházak államosítása után leváltották, és 1978-ban történő nyugdíjaztatásáig csak osztályos orvos lehetett. Közvetlenül a háború után, a családi hagy-

mányokhoz híven részt vett a város kulturális életében is.

Fogolyán Edit már Sepsiszentgyörgyön született 1908. augusztus 29-én. Az iskoláit is itt kezdte, a középiskolát a kolozsvári Marianumban és a budapesti leánygimnáziumban végezte. Érettségi után a bécsi egyetemen folytatta tanulmányait, majd Grazban francia-német szakosként, és filozófiai doktorátust is szerzett. Hazatérte után édesapja kérésére elvégezte a Stanca professzor vezette kolozsvári egyetem mellett működő bábaképzőt, és az édesapja munkatársa lett a szülészetben. Közben a Római Katolikus Óvónőképző francia szakos tanára. A családi hagyományokhoz hűen ő is bekapcsolódott a város kulturális életébe.

1941-ben férjhez ment Szotyori Nagy Edéhez. Három gyermeke született: Réka, Balázs és Áron. 1946 után elvált a férjétől, és maga nevelte gyermekeit úgy, hogy mindhárom egyetemi diplomát szerzett. Ez nagyfokú intelligenciájának és óriási teherbírásának volt köszönhető. Mivel az iskolák államosítása után nem engedték tanítani, Kolozsvárra költözött a gyermekeivel, és a Stanca Klinikán helyezkedett el mint szülész-nőgyógyász asszisztens. A lakásán német nyelvű magánóvodát szervezett. Mivel a gyermekei körében akarta eltölteni a hátralévő éveit, 1981-ben áttelepült Magyarországra. Itt sem ült karba tett kézzel. Francia és német tudását

Dr. Fogolyán Kristóf fiával, Miklóssal a sanatórium építését szemléli

kamatoztatva szinte élete utolsó percéig az Arany Sas Patika Gyógyszertörténeti Múzeum tárlatvezetője (1994-ig). 1995-ben halt meg. Kívánsága szerint hamvait hazahozták a családi sírboltba.

Színes egyéniség

E rövid családi kitérő után érdemes még egy pillanatra visszatérni dr. Fogolyán Kristóf személyére. Vitán felül, ő volt az, aki folytatta elődje, Daday Vilmos doktor kórházteremtő munkáját, és a letűnt idők ama orvosa volt, aki legtöbbet tett a fejlesztésért. Azt már említettük,

hogy nagy orvosi műveltséggel rendelkező, kiválóan felkészült sebész, szülész-nőgyógyász és nagyszerű szervező volt. Emellett nagy zenei, képzőművészeti, történelmi műveltséggel rendelkezett. A zenét nemcsak szerette, hanem diákkorától kezdve ő maga is művelte. Nagy művészpártoló volt. 1927-ben Miklós fiával együtt hozta ki a Brassóban lebetegedett Bartók Bélát Sepsiszentgyörgyre, ő volt a kezelőorvosa, és felgyógyulása után ő vette rá Bartókot, hogy Sepsiszentgyörgyön is koncertezzen. Dr. Koczka György belgyógyász főorvos, aki személyesen is ismerte, azt írja: „Az építészettel valahogy úgy volt, mintha fő foglalkozása lett volna. Állandóan tervezett, rajzokat készített”. 1954-ben halt meg. Porai a sepsiszentgyörgyi katolikus temetőben lévő sírboltban nyugszanak.

Dr. Nagy Lajos

Bálintné Kovács Júlia

Keresztes Zoltánra emlékezünk ebben az írásban. Neki köszönhetjük, hogy több mint húsz éves az „Armenia” Örménymagyarok Baráti Társasága, hogy Szamosújváron újraindult az 1907-ben megszűnt időszakos szemle, az ARMENIA. Köszönjük a szerzőnek, a neves kolozsvári helytörténésznek és nyelvemléknek, hogy helyettünk is felidézte alakját.

Asztalos Lajos

Könyveket gyűjtött és keresztretjvényt szerkesztett

Gyulafehérvárt, polgári család gyermekeként született Keresztes Zoltán, 1929. december 23-án. Kolozsvárt a kegyesrendi, másképp piarista gimnáziumban érettségizett 1949-ben.

Tanulmányait a Bolyai Tudományegyetem Közgazdasági Karának esti tagozatán folytatta. Ehhez dolgoznia kellett – a kötött-árugyárban kötőmunkásként kereste kenyerét.

Az „ép testben ép lélek” szellemében sportolt is. Kiváló eredményeket ért el, melyekkel, szerénységére jellemző, soha nem dicsekedett. Középkorúként 1947–1948-ban a kolozsvári BEAC, az MSC, a Vasas atlétája, rövid- és középtávúfutója volt. 1948-ban a bukaresti országos középiskolai bajnokságon a 200 m-es síkfutásban és a 4x100 m-es váltóban a harmadik. 1950-ben az országos főiskolai bajnokságon a 200 és a 400 m-es síkfutásban a 2., a 4x100 m-es váltóban a 3. helyet érte el. Az egyetem után, 1952-ben nem talált képesítésének megfelelő állást, így munkásként dolgozott tovább. 1953-ban rámosolygott a szerencse, létrejött a Kolozsvári Rádió, ahol nagy szükség volt egyetemet végzett fiatalokra. Tudósító, szerkesztő lett.

De nem végleg. 1956 szele őt is meglegyintette. Barátokkal, ismerősökkel is meg-

osztotta véleményét. És abban a sötét korszakban hajszálon múlt, hogy nem került rács mögé. Ezt megúsza, de rádiós munkájának befellegzett. Mint mondják, minden rosszban van valami jó is – ekkor könyvek iránti vonzódása előtt megnyílt a kiteljesedés lehetősége, az antikváriumban folytathatta munkáját. Hamarosan üzletvezetőként.

A parancsuralmi rendszer mindenre kiterjedő figyelme, ellenőrzése a régi könyveket hatványozottan célba vette. Ez abból állt, hogy az antikvárium a régi, úgynevezett feketelistára tett könyveket fölvasárolta ugyan, de nem bocsátotta áruba, hanem a kartongyár zúzdájába, jobb esetben valamelyik nagy könyvtár zárolt részlegébe juttatta. Zoli barátunk ezt ügyesen kihasználta. Kedvére válogatott a betiltott könyvek között és anyagi lehetőségéhez mérten gyarapította belőlük könyvtárát. De nem feledkezett meg barátairól, megbízható jó ismerőseiről sem. Így jutottam hozzá magam is nem egy hiánykötethez (a szűkös anyagiak miatt jó néhányról le kellett monda-

nom). Mindez nem kis kockázattal járt. Az 1980-as évek elején, „hála” valamelyik „jó-akarójának”, az illetékesek tudomást szereztek e tevékenységéről. Nyomban leváltották, s az antikváriumból a Zápolya (Moşoiu) és a Kövespad (A. Suci) utca sarkán akkoriban átadott könyvraktárba helyezték. Vagy inkább száműzték erre a rideg, sötét helyre. Segítőkészsége azonban nem hagyott alább. Könyvtára, akárcsak korábban, barátai, ismerősei rendelkezésére állt. Mondhatni közkönyvtárként működött. Szívesen kölcsönzött. Előfordult, hogy az esti könyvtárlátogatás hajnalig tartott, s a közben zajló, elkerülhetetlen beszélgetést nem egyszer izes kenyér kínálásával szakította félbe.

Szabad idejében keresztretjvény-szerkesztéssel is foglalkozott. Méghozzá szennvedélyesen. Így az olvasók oktatására is kamatoztatta széleskörű ismereteit. A kolozsvári *Igazság* mellett egy ideig több erdélyi lapot is ellátott retjvényeivel. Oly könnyű

volt neki ez a munka, hogy több kis keresztretjvénykötetre is futotta. Örmény ősei után kutatva, beásta magát ennek a hányatott sorú, sokszor üldözött népnek a történetébe.

1990 után, a zsarnokság utáni szabadságot művelődésszervezésre használta. Megalapította a Magyar–Örmény Baráti Társaságot, jelentős anyagi áldozattal újraindította a századfordulón létrehozott magyar nyelvű folyóiratot, az *Arméniát*. Ugyanekkor egyik kezdeményezője és alapítója volt a Magyar–Francia Baráti Társaságnak. Szorgalmazta és lelkesen támogatta az Erdélyi Szépmíves Céhnek az 1930-as években megjelent könyvsorozata újrakidadását. Sajnos, korai betegsége miatt áldásos tevékenysége félbeszakadt. Ma 15 éve hunyt el. Városunk egyik közismert, közkedvelt személyisége volt. Meggyőződésem, hogy önfeláldozóan segítőkész barátunkra ma is sokan szeretettel emlékezünk. És fogunk mindaddig, míg élünk.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (23. rész)

85. Kopár Simon, Khosza (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1813. jan. 13.–Szamosújvár, 1879. júl. 14.): esperes. – A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsvárt, filozófiát és jogot Kolozsváron, a teológiát Gyulafehérváron végezte. 1837: kinevezték a székelyudvarhelyi római katolikus gimnáziumhoz tanárnak. 1838. aug. 25-én Lembergben pappá szentelték, kp. Szamosújvárt. 1876: ugyanott plébános és főesperes, 1877: plébános, kerületi esperes és az örmény algimnázium igazgatója. 1878: létrehozta az örmény kato-

likus egyházközséget és a katolikus iskolaszéket.

86. Korbuly Ignác, Szamosújváron született, 1880. okt. 13-án. Pappá szentelték: 1903. jún. 26-án. Szolgált: 1906–1911: Eheden. 1911–1921. Baróton plébános, 1921: felfüggesztve.

87. Korbuly Jakab, Szamosújváron született, Kolozsváron (1761) a SJGA-n tanult. Szolgált 1773 (1781): Szamosújváron káplán. Meghalt 1791. nov. 13.

88. Korbuly János, örmény szertartású (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1785.

nov. 1.–Szamosújvár, 1856. szept. 30.): plébános. – 1810. aug. 15: Lembergben pappá szent., tanító Szamosújvárt. 1811: uo. segédlelkész. 1818: teológiai tanár a gyulafehérvári papnevelőben. 1821: Szamosújvárt lelkész. 1828: Gyergyószentmiklóson, 1839: Szamosújvárt adminisztrálta a plébániát. 1850–55: plébános. – *Fm: Legújabb és leghasznosabb méhészkv.* Kolozsvár, 1850.

89. Korbuly Kelemen örmény szertartású, (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1746.–Szamosújvár, 1810. jan. 7.): főesperes. –

1769: Rómában teológiát végzett, doktorrá avatták és pappá szentelték. Szamosújvárt lett segédlelkész. 1791: örm. plébános, kerületi főesperes, és tiszteletbeli kanonok. 1792: 9 káplánja volt. A nagytemplom építésének befejezője és berendezője. 1806: Bécsben a királytól Rubens-képet (*Krisztus levétele a keresztről*) kapott ajándékba a főtemplom részére (melyet 1945 u. Bukarestbe szállítottak, 1999: visszakerült). Korbuly Kelemen 1810. január 7-én hunyt el Szamosújváron. *Folytatjuk*

Bálintné Kovács Júlia

Visszhangok és tervek

Először azokból a bejegyzésekből idézek néhányat, amelyeket a Kolozsvári Magyar Napok alkalmával az *Örménymagyarok Kincses Kolozsvárért –Kincses Kolozsváron régen és ma* rendezvény után a látogatók a Vendégkönyvünkbe írtak.

Az első emeleten a Bocskai-ház és a Szabók Bástyájának a restaurálási képeit láthatta a közönség, a második emeleten a valamikori és mai kolozsvári örménymagyarok életképei, házai, ereklyéi, népviseletbe öltözött babák, hangszerek, szőttek várták a látogatókat.

„A kiállítás remek, minden lépés izgalmas, gyönyörű emlékeket ébreszt. Gratulálok a szervezőknek a kitűnő munkáért.
C. Cuibus Éva

*Örvendek, hogy ezen a családias összejövetelen részt vettem, ahol kb. 80 magyar örmény gyökerű kedves jelenlevő vett részt. Sok élménnyel távozom. Tetszetek a babák és a hangszer.
Bányai Erzsébet, Nagy Emese*

A kiállítás nagyon szép, minden kép régi emlékeket idéz

Keller Margit és Deák Kati kolozsvári lakosok

Csodálatos volt a kiállítás, és nemcsak az, hanem maga a restaurálás is. Egy igazi várkastélyt kapott vissza Kolozsvár. Köszönjük. Köszönet, hogy megtekinthettük.

Ifj. Balog Sándor és családja Budapestről.”

A következő románul írott bejegyzésből fordítok:

„Gratulálok az ötlethez, minden nagyon érdekes, egy lépés a felejtés ellenében. Azt javasolnám egy elkövetkező alkalomra, hogy az összes kiállított anyagot román fordítás-

ban is tegyük hozzáférhetővé, (például a második emeleten kiállított doktornő életrajzát) ez szolgálatot tenne olyanoknak, mint amilyen én is vagyok, aki itt születtem és nevelkedtem Kolozsváron, jó barátságban a magyarokkal. Köszönöm.”

Mi is meglátogattuk a szép felújított Bástyát, és nagyon meg vagyunk lepve és elégedve.

Nagyszerű dolog, hogy a nagyközönség számára megnyílt a bástya, remek a restaurálás is, de szerintem elkelt volna egy kis történeti ismertető – a kolozsvári városfalakról és bástyákról, – a Szabók bástyájáról magáról, – valamint egy kis hadtörténetből, – régi fegyverekről, hadászati, városvédelmi stratégiákról és így tovább.

Bende Farkas Ágnes

Elbűvölő volt minden és kivételes munkának vélem a plakátokat! Köszönök mindent! *Ötletes kiállításokkal találkoztunk a Bástyában. Köszöniünk mindent a szervezőknek!* Nagyon érdekes kiállítás! Kár, hogy a megnyitóról lemaradtam! Akárhogy, szép munka! Köszönjük!

Minden dicséretet megérdemel az egész Szabók bástyájának a berendezett tartalma. Elsőnek meg kell dicsérni azt a masszív vasszerkezetet, amit beépítettek ide. Erős platformok, erős lépcsők. Jó, hogy vasból és nem fából állították össze.

„Nagyon megható az örmény-téma kiállítás. Elcsodálkozok az ember, hogy mennyi híres személy volt örmény származású. Tényleg úgy vannak-voltak az örmények, hogy büszkéek voltak az örménységükre, de jó magyarok is. Ahogy a Merza Gyula verse mondja: Magyar örmény hazafiság.

Szegény örmények, azt gondolom, hogy a magyaroknál is nehezebb sors esett rájuk.
Csákány Tibor nyugdíjas mérnök”

Vannak még dicséző bejegyzések, de most inkább a kiállítás következményeiről szólnék. Olyan – számomra is meglepő – gazdag anyag gyűlt össze, hogy úgy vélem, a különböző témakörök külön-külön is megérdemelnének egy-egy előadást. El is kezdjük:

Meghívó

2012. február 8., szerda, 17 óra

**Örménymagyarok kincses Kolozsvárért – kincses Kolozsváron
Előadások**

Orbán István: Örménygyökerű tanárok, diákok a Piarista Főgimnáziumban

Sas Péter: Az örmények temploma

Bálintné Kovács Júlia: dr. Fogolyán Katalinról. Elhangzik Sebesi Imre Ferenczy Júliával készített interjúja is, a Kolozsvári Rádió aranszalagtárából.

Szervező: Arménia Örménymagyar Baráti Társaság.

Helyszín: EMKE Györkös Mányi Albert Emlékház.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma (5. rész)

Ebben a számban a Visszhangok és tervek című írásban jeleztem, milyen sikeres volt a II. Kolozsvári Magyar Napok alkalmával a Szabók bástyájában megtartott rendezvénynek, és hogy ez alkalommal milyen gazdag anyag került felszínre. Sajnos dr. Kötő József színháztörténész előadását terjedelmi okokból nem tudjuk teljes egészében közreadni, de a szöveg szerkesztett változatát ezennel olvasóink rendelkezésére bocsájtsuk.

Dr. Kötő József színháztörténész

Tisztelt hölgyeim és uraim, így augusztus 20. előtt szinte köteleességszerűen Szent István intelmeit idézzük, amelyik arról szól, hogy a magyar nemzetnek befogadó nemzetnek kell lennie. (...) Minden ember érték, több ember nagyobb gazdagságot jelent, és minél több befogadott nemzettársunk van annál erősebb és gazdagabb a nemzet. Én úgy gondolom, hogy ezt a gondolatot idézni kell augusztus 20. előtt, ebből az alkalmából, amikor arról szólunk, hogy nemzetársaink, az örmény származású magyarok milyen módon gazdagították nemzeti kultúránkat és milyen módon gazdagították azt az erőnket, hogy értéket alkossunk és talpon tudjunk maradni a történelem viharaiiban.

Különösen hangsúlyozni kell ezt a gondolatot Erdélyben, és akkor hadd említsem Kós Károly nevét, aki tulajdonképpen a Szent István-i gondolkör jegyében alkotott és dolgozta ki művészet-és kultúraszemléletét, aki úgy kiáltott fel 1928-ban mikor az Erdélyi Helikon megalakult, hogy van erdélyi psziché. (...) Nagyon fontos fejezete ennek a transzilván kultúrának a színháztörténet. Tulajdonképpen elmondhatjuk azt, hogy a magyar nemzeti színháztörténet bölcsője Erdélyben ringott, annak ellené-

re, hogy az első állandó társulat 1790-ben Budapesten alakult Kelemen Lajos vezetésével, mégis az állandó és folytonos játékos színháztörténet bölcsője az Kolozsvár volt, és Kolozsvár dolgozta ki azt a színháztörténet szemléletet, azt a színháztörténet modalitást, ami tulajdonképpen a nagy nemzeti színháztörténet hagyományává vált.

1792. december 17-én Kótsi Patkó János lépett a Rhédey-ház színpadára, ott van a Jókai utcában és kimondotta: *az erdélyi magyar színháztörténetnek nagyon fontos és jelentős küldetése az erkölcsök nevelése és a nyelv művelése.* Ez évszázadokra előre megszabta azt az utat és azt a küldetést, amelyen az erdélyi magyar színháztörténet járnia kellett és akkor itt kapcsolódnánk abba a sodrásba, amit itt az erdélyi magyar színháztörténetben az örmény temperamentum, az örmény nemzeti karakterológia, az örmény értékalkotó képesség, az örmény művészi hajlam és az örmény tudás jelent.

Már az elején a színháztörténetünk hőskorában megjelentek azok az örmény származású erdélyi színháztörténet, akik mindent, amiről az előbb beszéltem megpróbálták valósággá formálni, megtestesíteni. Adataink vannak arra vonatkozóan, hogy *1834-ben Hubay társulatában Tordán egy*

Eranus József nevezetű örmény színjászó feleségével együtt lépett fel *A molnár és leánya* című színjátékban. Hogy mennyire kapcsolódott az ő művészi habitusa és az ő jelenléte, mennyire erősítette azt az évszázadokra szóló küldetéstudatot, amit kidolgoztak a hőskorban arra vonatkozóan hadd idézzem a korabeli kritikát, ami azt mondja, hogy az előadandó játéknak valóját és célzását megismerni és érteni, ezt jelképezte Eranus jelenléte az előadásban.

Egyértelmű, hogy amikor Kótsi Patkó Jánosék azt mondták, hogy művelni kell az értelmet és pallérozni kell az erkölcsöt tulajdonképpen ebben a játéktípusban tükröződött azzal, hogy a játék valóját és célzását megismerni és érteni valóban az értelmi művelésre, az értelmi pallérozásra tette a hangsúlyt.

A másik nagyon jelentős elvárása Kótsi Patkó Jánosnak a színjászó elméletében a természetelviség, az hogy hitelesen kell visszaadni mindazt, ami az életben történik. És akkor érdekességképpen idézném azt a passzusát ennek a kritikának, amelyik az Eranus alakításáról szól: „szerepének semmi szükségtelen toldani valót nem tett, tehát természetelvisően úgy játszott, ahogy hitelesen a valóságban meg kellett eleveníteni valamit és a hatása, és ezt a jelen levő művészek – Bogdán Zsolt vagy Kirkósa énekesnő igazolhatják – hogy a célja a színjászónak mindenkoron az volt, ahogy Eranus is tette „hátgerincet borzasztó játék”, tehát mindnyájan emlékszünk arra a hatásra mikor valami nagyon tetszik, valami bizsergető végigfut a hátgerincünkön, Eranus ezt a játékerőt, ezt a művészetsemélyiséget képviselte. De hadd térjek arra, amit a felvezetőben Egyed professzornő említett, hogy ki az a nagy személyiség, aki nélkül az erdélyi magyar színjászóság szegényebb lenne vagy talán nem érte volna

el azt a magaslatot, ahova eljutott. És ez a színjászó személyiség Korbuly Bogdán kolozsvári bankár volt. Vajon azért kapcsolódott a színjászósba, mert gazdag volt, és ahogy mai szóval mondanánk szponzort keresett a gazdasági légszomjban szenvedő színjászóság? Nem, hanem Korbuly Bogdán szinte etikailag bekódolt volt, hogy ilyen modern kifejezéseket használjak arra, hogy a kultúrát művelni kell, a kultúrát meg kell éltetni, hisz csak ilyen családi vonatkozások is igazolják, hogy ő nem dicsőségvágyból, nem hatalomvágyból vállalta a színjászósban a szerepet, hanem igenis indítatása volt arra, hogy művelni kell a kultúrát, hisz például a Korbuly családnak a lezármazottja, közvetlenül levezethető utóda Hollósy Bogdánéknak Hollósy Korbuly Kornélia, akit még Blaha Lujza előtt a színház történet úgy nevezett, hogy a nemzet csalogánya és ez is jelzi, hogy család mennyire determinált volt és mennyire valóban szívügyének tekintette a kultúra támogatását. Vagy egy másik érdekes történet, ami valószínűleg vonzódhatta a színházhoz, veje Barcsay Domokos volt, aki közvetlenül lezármazottja volt Barcsay fedelmünknek, és nagyon-nagyon jó barátja volt az erdélyi magyar színjászóság legnagyobb alakjának, Szentgyörgyi Istvánnak. Ha időm megengedi egy kis anekdota is fűződik ehhez, mikor Zola Pálinka című darabját játszotta a Kolozsvári Színház akkor Barcsay Domokos meghívta egy pohár pálinkára Szentgyörgyit, hogy estére ráhangolja az előadásra, aminek utána az lesz az eredménye, hogy majdnem elmaradt az előadás. De mindezeken a vonatkozásokon túl hadd mondjam el azt, hogy Korbuly Bogdán valóban korszakos jelentőségű volt a kolozsvári magyar színjászóság történetében. Mondtam azt, hogy bankigazgató volt, hát bankigazgatónak len-

ni Kolozsvárt akkor nagyon-nagyon gazdagságot és hatalmat jelentett, hisz Kolozsvár akkor az egyik nagy gazdasági, fejlődési szakaszát élte, hisz például csak egyetlenegy adat 1869-ben 26 600 lakosa volt Kolozsvárnak, tehát ez körülbelül az az időszak amikor Korbuly Bogdán a színházi mozgalom fölé fordult és a századfordulóra már húszezerrel több, 47 000 lakosa volt. Megvolt az a gazdasági háttér, ami Bogdának a vagyonát gyarapította és Bogdán kultúraszertete foglalkozott a színházzal, és 1874-1878 között a Kolozsvári Színház intendánsa volt. Az egyik nagy cselekedete az, hogy Kolozsvárnak játszóhelyet kellett teremtenie és megépítette 1874-ben a sétatéri favázás nyári színpontot, ez a mai Állandó Magyar Színház helyén volt, később aztán Janovics építette át 1911-ben és ab-

ból lett aztán később ugye, ez lett a mentőségünk, 1918-ban mikor elveszük tőlünk a Hunyadi-téri színházat akkor van hova költözni. Tehát Korbuly Bogdán tulajdonképpen megmentette és megteremtette azt az otthont, ahova volt lehetősége az erdélyi magyar színjászóságnak visszahúzódnia.

Említenem kell azt, hogy a nemcsak infrastruktúrájában teremtette meg a kolozsvári színjászóság létfeltételét, hanem szellemileg is hallatlan lehetőséget teremtett a színjászóság felvirágzására. És csak egyetlen mondatot említsek ebből a szempontból például az ő intendánsága idején volt művészeti vezető E. Kovács Gyula, az az E. Kovács Gyula, aki a mai napig is a magyar színház történet a legnagyobb Shakespeare színésznek tart, de nemcsak ez a jelentősége, hanem tulajdonképpen a magyar drámairodalomnak a felvirágzása is neki köszönhető, hisz Kolozsvárt tartották a Madách Mózesének az ősbemutatóját, ő rendezte Petőfi Tigris és hiénájának az ősbemutatóját, és hadd ne soroljam tovább azt a számtalan Shakespeare szerepet, amit eljátszott, a magyar klasszikus színjászóságnak a stílusát. De Korbuly Bogdán és itt megint Kirkósa művész művészeti ágához kapcsolódnék megteremtette illetve kiteljesítette a kolozsvári operajászóságnak is a lehetőségeit, hiszen például csupán egyetlenegy évben, 1876-ban huszonkét mű hatvanhárom előadására került sor, mármint operaelőadásra. Én itt meg is állnék, mert még sok személyiségről kell beszélnem és az idő nagyon halad, azt hiszem e néhány példa, adat bizonyította Korbuly rendkívüli szerepét az erdélyi magyar színjászóságban és azon keresztül az összemzeti magyar színjászóságra, színjászóságban, de mint mondtam az örmény származású színészek sora nagyon hosszú.

Folytatjuk

Áldó hatalmak oltalmában

a jelenünk csodáit már nem veszítjük el a holnap aggodalmaiban]

és a tegnap értelmezgetésében.

Áldó hatalmak oltalmában

már minden pillanat ránk köszön,

és arra vár, hogy teljessé érjen az idő.]

Áldó hatalmak oltalmában

Feltáru a világ szépsége,

s a mulandón is átragyog az örök fény.]

Áldó hatalmak oltalmában

már csak a bátorság számít, amely

továbbvisz egyik pillanattól a másikba.]

Áldó hatalmak oltalmában

nem felejtkezünk meg a másik szívéből,

s nem veszítjük el a magunkét.]

Áldó hatalmak oltalmában

egymás felé nyújtjuk kezünket

minden szeretetünkkel.]

Áldó hatalmak oltalmában

együtt vagyunk a nagy asztal körül

az Élet Ünnepeén.]

Ecsmiadzin kincsei c. fotókiállítás a Veres Péter gimnáziumban, Békásmegyeren

November 25-én közel 600 gyermek volt kíváncsi a 12 osztályos iskola aulájában megrendezett kiállításra, előadásra. Dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke megnyitó előadásában kiemelte, hogy egy rendhagyó örmény történelemórát kíván tartani, megismertetve a gyermekeket és a fiatalokat a 6000 éves örmény történelem és művelődéstörténet mérföldköveivel: nyelv, írásbeliség, egyház, kódexek, zene, valamint az erdélyi örmény diaszpóra kialakulása, a hazai örménység. Minden gyermek emléktárggyal távozhatott a kiállítás megnyitóról: EÖGY füzeteket, örmény képeslapokat kaptak, hogy felkeltjük az érdeklődésüket a hazai örménység és kultúrája iránt. Aláfestésként örmény saragánok és dudukmuzsika hangzott fel a zsűfólásig megtelt hatalmas aulában.

dr. Issekutz Sarolta és Merényi György

A rendezvény Merényi György művészettörténész tanár közreműködésével született meg. *M*

A kíváncsi gyereksereg

Gyűjtőlevéltár

Örmény értékek védelmében

A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakulása (2. rész)

A gyűjtőlevéltár kialakításának munkálatai

A gyűjtőlevéltár kialakulásáról és annak szerepéről *Bernád Rita* főegyházmegyei levéltárossal 2010 decemberében beszélgettünk.

Pénzes Lóránd: Szakács Endre örmény katolikus vikárius kezdeményezésére 2010 augusztusában elkezdődött az erdélyi örmények egyházi irathagyatékának összegyűjtése. Miért volt erre szükség?

Bernád Rita: Köztudott, hogy az Erdélyben 340 éve törvényesen is jelen lévő örmények történetének egyetlen forrásbázisát a főegyházmegye keretében működő négy örmény katolikus plébánia – Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros és Szépvíz – levéltárai képezik. Ezekre az irathagyatékokra nemcsak mint egy elmagyarosodott nemzeti kisebbség örökségére, hanem mint a Rómával egyesült kisebbségi egyház archívumaira is szükséges figyelni. A Gyulafehérvári Főegyházmegye területén már lassan nyolcadik éve folyik a plébániai levéltárak begyűjtése és rendezése, ez a szakmai munkafolyamat áldásos módon egyre több eredményt tudhat magáénak. Sajnos az örmény katolikus plébániák levéltárainak sorsa sem kedvezőbb a római katolikusokénál, sőt talán a fent említett két indok alapján fokozottabb értéket képviselnek.

P. L.: Miért éppen Szamosújvárra került a három örmény plébánia iratanyaga?

B. R.: Több okból kifolyólag esett a választás éppen erre a városra. A legfontosabb ok az volt, hogy itt székel az örmény

rítusú katolikusok vikáriusa, Szakács Endre, tehát itt van az egyházigazgatási központ. Ugyancsak itt voltak adottak a levéltár kialakításának dologi feltételei, de azt sem szabad figyelmen kívül hagyunk, hogy örmény alapítású városról van szó, ahol talán leginkább megőrződött a település örmény jellege, és ebből adódóan méltónak számított egy ekkora örmény történeti forrásbázis központjának.

P. L.: Hogyan kezdődött a munkafolyamat? Kik vettek részt a rendezésben?

B. R.: A gyűjtőlevéltár létrehozásának gondolata már korábban megfogalmazódott, de konkrét lépések megtételére 2010 júniusában került sor. Ekkor Szakács Endre örmény katolikus általános helynök szóbeli felkérésére helyszíni szemlét tartottunk a levéltárnak, könyvtárnak és más muzeális tárgyaknak otthont adó szamosújvári örmény katolikus székesegyházban. A következő lépésben leszögeztük a legsürgősebb teendőket, elsődleges célunk a három önálló gyűjtemény szétválasztása volt. Levéltári, könyvtári és muzeális területen az általam megkeresett kollégák nyitottak voltak a közös munkálatra, s megállapodtunk egy augusztusi közös munkában. Erre az egyhetes levéltárrendezési időszakra három budapesti levéltáros szakember mellett dr. Kovács Bálint armenológus-könyvtárost és Pál Emese művészettörténészt is elhívtuk. Elsőként a szamosújvári egyházközség iratainak rendezéséhez fogtunk. Az augusztus 2-án megkezdett tevékenység

a szamosújvári örmény katolikus nagytemplomban a három – könyvtári, levéltári és muzeális – gyűjtemény elkülönítésével indult, amely átláthatóbbá és hozzáférhetőbbé tette a munkaterpet és a feldolgozandó anyagot. Míg a könyvtár törzsrésze a kápolna fölötti oratóriumban maradt, s a muzeális tárgyakat a könyvtár fölötti emeleti térbe szállították fel, addig a levéltár valamennyi állományát – két hónapos ideiglenességgel – a sekrestye fölötti karzaton egységesítettük és nagyobb részben rendeztük. Egy meglehetősen nagy terjedelmű fondról van szó, kivételesen látványos és összetett levéltári anyag, történeti értékével és tartalmával kitűnik az eddig már rendezett plébániai archívumok közül. Mivel a levéltár addigi őrzési helye (a nagytemplom) nem felelt meg a korszerű követelményeknek, a levegő hőmérséklete és páratartalma itt nem volt stabilizálható, ezért javaslatunkra az örmény katolikus helynökség és plébánia egy új levéltári helyiséget alakított ki 2010 szeptemberében. Ezt az új helyiséget, amely a plébániával összeépített épületben található, szeptemberben a plébánia szervezésében felújították: kimeszelték, központi fűtést vezettek be, lepadlózták, a nyílászárókat szigetelték, illemhelyiséget képeztek ki benne, és biztonsági rácsokkal, valamint riasztóberendezéssel látták el.

A teljes levéltári anyag rendezésére tehát két alkalommal került sor. Először augusztus első hetében három magyarországi levéltáros kolléga, dr. Szögi László (ELTE – az Egyetemi Könyvtár és Egyetemi Levéltár főigazgatója), Németh György és Paulik Ágnes (a Magyar Országos Levéltár főlevéltárosai) felkérésével, valamint dr. Kovács Bálint magyarországi armenológus nyelvi segítségé-

vel kezdtük meg a szamosújvári örmény katolikus plébánia és az örmény apostoli kormányzóság iratanyagának a rendezését. Ebbe az egyhetes rendezői munkába rövid ideig Poósz Lóránd könyvtáros, Orosz Krisztofer hitoktató, történész és Puskás Attila levéltárkezelő is bekapcsolódott. A második rendezési munkafázis október 18–23. között zajlott, amelyben a következő kollégák vettek részt: Paulik Ágnes (Magyar Országos Levéltár, Budapest – főosztályvezető-helyettes), Barabás Kisanna (Gyulafehérvári Főegyházmezei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára – levéltáros, művészettörténész), Spiegel Eszter (ELTE, Budapest – levéltár szakos hallgató) és Puskás Attila (Gyulafehérvári Főegyházmezei Levéltár Szamosújvári Gyűjtőlevéltára – levéltárkezelő). Mindkét munkafázis esetében ezúttal is köszönjük mindnyájuk áldozatos szakmai munkáját, a vidám hangulatot, amellyel gördülékenyebbé tették a feldolgozói feladatokat. Ugyanebben az egyhetes rendezési időszakban került sor 2010. október 18-án az örmény székesegyházban augusztusban már dobozott szamosújvári iratok átköltöztetésére az új levéltári helyiségbe. A levéltár költöztetésénél, valamint az állványok összeállításánál jelen lévő helybéli fizikai segítségnyújtókat is hálás köszönet illeti. Az októberi munkálatok folyamán sikerült rendezni egyben az ide begyűjtött szépvízi és erzsébetvárosi örmény katolikus plébániák levéltári anyagait is. Szakács Endre vikárius és plébános a levéltár-rendezői munkálatokat állandó jelenlétével mindvégig támogatta és buzdította, minden elismerő és ösztönző szaváért külön hálás köszönetet mondunk. A levéltárosok szállását és ellátását az örmény katolikus plébánia finanszírozta,

de ezek helyszíne a szamosújvári egykori ferences kolostor, jelenleg plébánia volt. Küsmődi Attila plébános úrnak a házigazda szerepben is tanúsított szeretetét külön köszönjük.

P. L.: Hogyan sikerült a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár raktárát kiképezni?

B. R.: Először is a helyszín kiválasztásánál nagy gondot fordítottunk a plébániával közösen arra, hogy egy tűztől, víztől és betöréstől mentes, biztonságos teret találjunk az egyházközség ingatlanjai között, amely hosszabb időtávra otthont adhat ennek az értékes gyűjteménynek. A választás egy plébániaépülettel összeépített házra esett, amely megfelel az elvárásoknak. Ezt a 35 m²-nyi helyiséget 2010. szeptember hónapban és október elején a plébánia saját költségéből felújította. Szerencsénkre az ugyanebben az évben a Szülőföld Alaphoz benyújtott pályázatunk erre a levéltár-felújítói munkálatra pozitív elbírálás alá esett, így sikerült az anyagfelhasználásra és a renoválási munkálatokra a szükséges anyagi támogatást megszerezni. Ami a berendezést illeti, meg kell említenünk és egyben köszönnünk a magyarországi levéltáraknak azt a levéltári dobozadományt, melynek köszönhetően az itteni levéltári anyagot dobozolhattuk. Ugyancsak hálás köszönetet mondunk az Esztergomi Prímási Levéltárnak, akiktől az állványokat adományba kaptuk.

Szamosújvár, az erdélyi örmények fővárosa

Szamosújvár városát (Armenopolis) az örmények alapították a 17. század végén a régi római castrum és a Martinuzzi Fráter György által 1540-ben épített vár közötti területen. A századok miatt Besztercéről idemenekült örmé-

nyek I. Lipót beleegyezésével 1700-ban megvásárolták a szamosújvári vártól délre eső részt. Később itt telepedtek meg a Gyergyószentmiklósról és a Szépvíztől jött örmény családok is. Az alapkövet 1700-ban tették le, nem sokkal a terület megvásárlása után. A város felépítése közel 15 évig tartott Oxendios Verziresco püspök vezetésével, aki I. Lipóttól kapott engedélyt az építkezésre. 1786-ban szabad királyi státust kapott, amelyet néhány évvel később az erdélyi országgyűlés tagjai is elismertek.

Szamosújvár ma is álló legkorábbi örmény katolikus kőtemploma az 1723–1724 között épült Salamon-templom, amely nevét építetőjéről kapta (Simai Salamon és neje építette).

Az örmény székesegyház építését 1748-ban kezdték el a négyszögű főtér déli oldalán. A szentély 1759-re készült el, a templomot 1804-ben szentelte fel a Szentháromság tiszteletére Mártonffy József püspök.

P. L.: Az iratok rendezése először a szamosújvári egyházközség anyagával kezdődött. A munka során közléseid szerint 24,5 folyóméter irat került dobozokba. Az átlagos múlttal és lélekszámmal bíró plébániák iratmennyisége a Gyulafehérvári Főegyházmezejében 3–5 folyóméteresre tehető, de ehhez képest a szamosújvári örmény katolikus plébániáé ennek majdnem nyolcszorosa. Mivel magyarázható a szokatlanul nagy mennyiségű iratanyag?

B. R.: Itt természetesen a nagy mennyiség abból is következik, hogy a plébánia hivatali iratanyaga mellett több, nem egyházi jellegű fondot sikerült azonosítani és rendezni. Ilyenformán elkülöníthető volt a szamosújvári magisztrátus levéltára (amely állami illetékességű szerv, a je-

lenlegi polgármesteri hivatal elődintézményéről van szó), a belsőszolnoki főesperesség hivatalos iratai (ez abból adódik, hogy hosszú ideig az örmény katolikus plébános volt a kerület főesperese is egyben), az Örmény Katolikus Apostoli Kormányosság iratai, az egykori fiú- és a leányárvaház iratai, a kis mennyiségű Örmény Múzeum Egyesület iratanyaga, valamint egyéb, értékesnek számító személyi hagyaték. A főesperességi iktatott ügyiratokat – az elkülönítés nehéz volta miatt – megtartottuk a plébániai iratsorozatokban, kutatásuk iktatókönyv és egyenkénti átnézés alapján történhet. Az iratsorozatok egyik jellegzetes vonása az az összefonódás, amelyet az örmény világi közösség mutat az egyházközséggel. Ennek köszönhető az a sok és értékes világi és egyházi személyi hagyaték (Szongott Kristóf, Mály Ferenc, Alexa Ferenc, Bárány Lukács, Lukácsi Kristóf stb.), amelyet bizalmi okokból az örmény katolikus plébánia kezelésére bíztak. A szamosújvári örmény plébánia archívuma hitbuzgalmi egyesületi iratokban is bővelkedik. Az örmény közösség többféle társulatba csoportosult, fölöttébb jellemző (volt) rá a jámbor társaságokba való tömörülés, a valahova való tartozás. Már letelepedésükkor, a 18. század első évtizedeiben megalakultak a Szent Gergely, a Szent Anna, a Szűz Mária stb. elnevezésű jámbor egyletek. Egyesületeinek mennyisége ugyancsak meghaladja az átlag egyházközségét. Olyan jellegű egyesületek domborodnak ki az örmény közösség társadalmi életéből, mint például a Társalkodó Kör vagy zenei téren a Fúvózenekar Egyesület. Ezeknek a társulatoknak (testvérületeknek) a jegyzőkönyvei, tagnyilvántartásai és egyéb iratai mind szép sorozatban fennmaradtak a múlt század fordulójáról. Ami a levél-

tári anyagok állapotát illeti, többségében jónak mondható, néhány iratsomó azonban nedvességekárosulást szenvedett, restaurálást, illetőleg részleges fertőtlenítést igényel.

P. L.: Hol és milyen körülmények között tárolták ezt az iratmennyiséget?

B. R.: Az örmények közismert értékverdő emberek voltak, ma is azok. Szorosan ragaszkodtak, féltették azt, amit maguknak tudtak, s gondoskodtak azok biztonságáról. A szamosújvári örmények levéltári anyagát a Szentháromság tiszteletére épített nagytemplom déli és északi oratóriumában tárolták nagyobb részben. A levéltárhelyiségnek szentelt, tágas és természetesen módon (nagy méretű barokk templomablakok közvetítésével) kellően megvilágított északi oratóriumban a múlt század elején külön levéltári célra bútorzatot készítettek – szürkés-kékre mázolt, üveges és zárható, polcos faszekrényeket –, sőt, még fémből készült kézmosót is szereltek be. Ez a levéltári bútorzat az adott korszakban korszerű berendezésnek számított, és a gyűjteménynek egész vonzó megjelenést kölcsönzött. Azóta azonban eltelt jó száz év, az idők és vele együtt a körülmények is változtak, a nem stabilizálható mikroklíma (hőmérséklet és légpáratartalom) miatt az iratanyag egy része átnedvesedett, és az írás tintája pergesnek indult, főként az alsó polcokon. Szerencsére nem állt be gombakárosulás a templom alacsony hőmérséklete miatt (a penészgombák a meleg, nedves helyeken szaporodnak), így az íráshordozó anyag, a papír túlélte ezt a megpróbáltatást. Az iratanyag zömét tehát közvetlenül a sekrestye fölötti térben tárolták. A hivatalos plébániai ügyviteli iratokon kívül nagy mennyiségű levéltári anyagot őriztek a templom déli oratóriumában, vele szimmetri-

kusan átellenben. Itt tárolták az árvaházak iratgyűjteményeit szintén faszekrényekben, a különböző személyi hagyatékokat bőrröndben, fonott kosárban és íróasztali fiókokban, valamint egy igen értékes gyászjelentő-gyűjteményt. Sajnos az alkalmi és nem szakszerű kutatások során az értékes személyi hagyatékokat képező magánlevelezések korabeli bélyegjeit szinte teljességében eltávolították, oly-

kor megcsonkítva a levelezőlap írásképet is. Ezzel párhuzamosan a 14 személyi hagyatékot teljesen összekeverték, a 3,5 folyóméternyi mennyiségű (27 levéltári doboz) levelezést szálanként kell elkülönítenünk, beazonosítanunk és rendeznünk a legközelebbi szamosújvári kiszállásunk alkalmával, talán már februárban.

Folytatjuk

Újév ünnepe

Újév mindig a visszatekintés és a megújulás pillanata is. A Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesület hálával tekint vissza az elmúlt esztendőre, amely szép élményekben volt gazdag nem csak a helyi, hanem az erdélyi és magyarországi örmény származásúak közössége számára is. Külön hálával tartozunk a „Füzetek” megjelenéséért és elküldéséért dr. Issekutz Saroltának és szerkesztőtársainak, akiknek ezúton is kívánunk erőt és kitartást a lap megjelenéséhez, terjesztéséhez. Úgy érezzük, hogy ezzel a Kárpát-medencei örménység összetartozását növelik.

Boldog Új Évet kívánunk minden olvasónak!

Szeretettel,

dr. Puskás Attila, dr. Nagy Attila és Szász Á. Rózsa, MÖMKE

A **Látó** néha olyan **Világok** felé kalandozik, amelyek kívül esnek a szépirodalom biztonságos megragadható keretein. Nincs viszont olyan dolog, ami ne lehetne tárgy vagy éppen része egy irodalmi műnek. Ma már kevesen beszélnek arról, hogy az irodalmi szöveg nem csak az olvasónak, hanem a szerzőnek is megismerési kaland. Ha valaki pontosan azt írja meg, amit eltervezett vagy megígért, akkor nyugodt, kiegyensúlyozott ember – nevezzük profinnak. Minden történet azzal kezdődik, hogy az író valamit akar és gyakran egész más főtörténni. Ez az írás-olvasás kockázata, hogy olyan világba viszi az embert, ahova nem készült, mégis otthon lehet benne, vagy fejvesztve menekül – egy másik szövegbe... Bizánc, ortodoxia, álom, az örmény világ, megannyi határátlépés. És mindig egy újabb visszatérés a mondható felé.

(Meghívó az utolsó oldalon!)

Hurutvásár

A karácsonyi klubműsorunk után már bemutatott, erdélyi tejből és saját termesztésű zöldfűszerekből készült, ízletes hurut folyamatosan kapható, illetve megrendelhető *Bartha Gabónál*, tradicionális és újított ízekben (telefon 06 20 381 71 72).

Szász Ávéd Rózsa

„Kőbe zárt hit”

Utazásaink Örményországban (5. rész)

Geghard máig élő vallási központ, Jerevánból érkező hívek vasárnaponként megtöltik a templomot. Ilyenkor az ódon falak között lobogó gyertyafényben a hívek fohásza szól, hirdetve a régmúlt dicsőségét, a hagyományok továbbélését.

A hegycsúcsok fölött sasok járőröznek, a sziklák között csendesen motoz a szél, bújócskázik kicsit a templom tornyain, majd észrevétlenül továbbáll. Körülöttünk tikkasztó a csend.

A környezetet, a mindenütt megjelenő változatos mintázatot, csodaszép hacsokhar-ok uralják – téglalap alakú, emberméretű, dúsan faragott keresztes kövek (kezdetben jelölő kövek voltak, később szent helyekre állították fel, utóbb a már meglévő újrahasonosításával síremléknek használták).

A Khor Virap – Mély Verem – és a Szurp Astvatsatsin – Szent Istenszüllő Kolostor

Az Ararat lábánál, Jerevántól 45 km távolságra a Nagy Selyemút és más öt kereskedelmi út mentén, az Araksz folyó partján feküdt az örmény törzseket egyesítő, I. Artasesz király által, Kr. e. 2 évszázadban alapított ARTASAT főváros. A várost a római légiók 163-ban pusztították el.

Az ásatások és korabeli feljegyzések alapján a királyi palota a fellegrvár területén állt, közelében volt a veszedelmes bűnözők börtöne. Az örmény történetírás szerint ide börtönözték be a keresztényi tanokat hirdető Világosító Szt. Gergelyt egy 10-12 m mély, 4,5 m (6 m) átmérőjű ciszternába (víztartály), ahol 13 éven át

raboskodott. Naponta némi ételmezt nyújtott neki egy szegény asszony, más feltételezések szerint Tiridat király lánytestvére.

Maga a város több dombra (kilenc) épült, kettőn megtörtént a feltárás, de 1937-ben ez a munka abbamaradt, mivel Törökország hevesen tiltakozott a határ közelében végzett ásatások folytatása ellen. Különben is, az orosz fennhatóság idején nem volt illendő egy, a „Nagy Oroszország”-nál régebbi kultúra nyomai után kutakodni. Emiatt a feltárás 1990-ig szünetelt.

Nézzük a két ország (Örményország–Törökország) közötti lezárt határ vonalát, – szögesdrót és szántás – a határ és a folyó közötti keskeny sávban örmények dolgoznak, a szemhatár szélén török emberek mozognak. Egy érdeklődőből, emberit ostobaságból, kegyetlenségből összeszórt világ választja el őket egymástól. Mi meggyarló emberként az emlékezetünkből is igyekszünk kiirtani mindazt, ami rossz – kellemetlen – fájdalmas.

Az 1928-ban nem szerződés, mindössze megegyezés alapján kijelölt demarkációs vonal még bármikor megváltozhat. Az örmények ebben bíznak – ezt remélik – várják: a jóvátételt!

Khor Virap templom helyén, a hellenisztikus korban település állt, amit talán maga a karthágói hadvezér Hannibál alapított. Az i. e. II. sz.-ban **Anahit** istennő tiszteletére emelt templom alatt mély vermet találtak a kutatók. Ebben raboskodott Világosító Szent Gergely, aki változatos kínzattal és hosszas börtönök után csodával határos módon élve szabadult ki a veremből. Emlékeztetőül Isten anyjának szentelt kápolnát emelt erre a helyre, ez lett az első keresztény kegyhely Örményországban.

Khor Virap kolostora az egyházalapító Szent Gergely szenvedéseinek színhelye volt.

A ma látható templom és a Zvartnots-i (romtemplom) templom építetője Nerszesz katolikosz volt.

Bejárata felett a főfalon 17 sz.-i dombormű látható: Világosító Szt. Gergelyt ábrázolja, vállain az őt védő két angyallal; jobbra lenn a veremből kigyó; balra fenn Tádé és Bertalan apostolok, a kereszténység örményországi hirdetői; a szent lábánál, az előtte leboruló Tiridat király alakja látható – a dombormű kidolgozottságánál fontosabb a Szt. Gergely körüli történelem szimbolikus ábrázolása.

Kissé Kelet fele hajló kereszt kupolát látunk, ahol nem találni az örmény templomokra jellemző gavitot (elő templom). Helyette, a 10 sz.-ban négy lábán álló tornyot, ciboriumot töltek a templomhoz.

Folytatjuk

Örmény utakon Törökországba 2012 nyarán

2011-ben sikerült végigjárni őseink földjét Örményországban. Ebben az évben szintén őseink földjére utazunk, csak éppen a jelenlegi történelmi helyzet miatt a határ másik oldalát tekintjük meg. Áni és Akhtamar szigete, a Van tó csak néhány a meglátogandó helyek közül. Felkeressük az 1915-ös genocídium emlékhelyeit is. A szervezés még folyamatban van, részleteket a következő lapszámunkban közlünk.

Dr. Puskás Attila, Marosvásárhely

Szomorújelentés

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület mély szomorúsággal tudatja, hogy

Dr. Maros Dezső az MTA külső tagja,

Egyesületünk tiszteleti tagja, a Kolozsvári Műszaki Egyetem nyugalmazott professzora, 2011. december 6-án elhunyt.

Maros Dezső Egyesületünk alapító-, tiszteleti tagja, s kitüntetettje volt.

Tudományos munkássága maradandó eredményekkel gazdagította a műszaki tudományt.

Temetése 2011. december 9-én 13 órakor a Házsongárdi temetőben megtörtént.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

(Szerkesztői megjegyzés: Az elhunyt Meskó ágon örménymagyar származású volt, felesége Albert Annamária, a Kolozsvári Magyar Opera örökös tagja szintén örménymagyar. Dr. Maros Dezső méltatására a februári számban visszatérünk.)

Örmény-magyar gyermekrovat (57. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2012-ben is folytatjuk a szép kis történeteket az örmény őseink életéből, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik a régi történeteket. Ha a történetek végén feltett kérdésekre helyesen válaszoltok, és azt elkülditek címünkre, nyereményben részesültök. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, szüleitek és nagyszüleiteket biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Puskás Attila, str. Campului, 540175 Tirgu Mures, Románia

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2012-BEN!

Az örmény mechitarista szerzetesek

Az örmény szerzetesek hatalmas szolgálatot tettek az örmény népnek. Ők ápolták és adták tovább a történelmet és az irodalmat évszázadokon keresztül. Kolostoraikban korábban iskolát is működtettek.

Napjainkban nagyon sok kolostor működik, ahol a lelki élet mellett a tudományra és a kutatásra is figyelnek. Nagyon sok tudományos munkát is kiadnak. A legismertebb kolostorok a libanoni Antillasban, Jeruzsálemben, a velencei

Szent Lázár szigetén, Bécsben és a libanoni Bzommarban vannak. Mindannyiuk célja, hogy segítsék az örmények lelki, kulturális és tudományos életét.

Hol vannak a legismertebb szerzetesi közösségek?

2011-es Gyermekrovatunk győztese Molnár Zsófia Marosvásárhelyről, aki egy könyvutalványban részesült. Gratulálunk és további jó munkát kívánunk neki!

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhat éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttel kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Fővárosi Örmény Klub

2012. január 19. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor

- **Örmény világok** – vetítéssel és beszélgetéssel egybekötött könyvbemutató, a Világok című Látó-antológia kapcsán (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó)

Vida Gábor, író, a marosvásárhelyi Látó Szépirodalmi Folyóirat, illetve az antológia szerkesztője és Kali Kinga, író, antropológus irodalmi határátlépésekről, utazásokról és örmény világokról, közösségi túlélési-stratégiákról beszélget a kötet kapcsán

Vetítés Vida Gábor örményországi, illetve anatóliai képeiből

Rendezi: Fővárosi Örmény Önkormányzat

Támogatja: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

és a Bp. Főváros Budavári, Józsefvárosi, XII. ker.-i, XV. ker.-i és XVI. ker.-i Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 180. szám
2012. február

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

Örmény kódexlap

„Alleluja (3x). Most bocsátd el szolgálodat, Uram, szavad szerint békességben, mert látta szemem a Megváltódat, Istenem.”*

Evangéliumi eseményt ünneplünk február 2-án (Lk 2,22–32). Az ünnep magyar neve: Gyertyaszentelő Boldogasszony, a görög katolikus naptárban: a Találkozás ünnepe. Kis közösség alakul ki a jeruzsálemi templomba behozott kisdéd Jézus körül. Ott van az édesanyja, Mária és nevelőapja, Szent József, de ott van két másik szent, akiket a próféták közé sorolhatunk: Simeon – akinek ajkairól hangzottak el az idézett evangéliumi szavak – és Anna, Fánuel leánya. Önkéntelenül Jézus – a későbbi – azon szavaira gondolunk: ha ketten-hárman összejönnek az Ő nevében, közöttünk van.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 137.o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

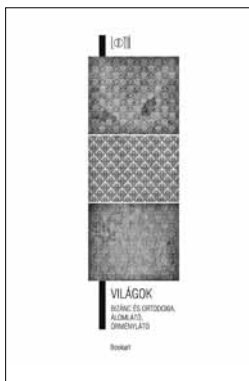
Béres L. Attila

Irodalmi utazások a klubban

A Fővárosi Örmény Klub tizenhetedik évének első klubdelutánján a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta mutatta be a rendező Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint a támogató Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület marosvásárhelyi vendégeit. Erdélyi barátaink vetítéssel és beszélgetéssel egybekötött könyvbemutatóját *Kali Kinga* író, antropológus – aki többet van itthon, azaz Budapesten, mint otthon – szervezte. Őt és *Vida Gábor* író, a marosvásárhelyi *Látó Szépirodalmi Folyóirat*, illetve a bemutatóra hozott *Világok* (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó) című *Látó*-antológia szerkesztőjét szeretettel teli taps köszöntötte. (A huszonegy éves *Látó* folyóirat nemcsak Erdélyben, hanem Budapesten is, az Írók boltjában, valamint az interneten is megtalálható.)

Vida Gábor az antológia kapcsán arról beszélt, hogy az utóbbi néhány évben bizonyos könyvek, lapok kulturális tartalmi a napi aktualitásból kicsúsznak és elvesznek – amint mondta, belekerülnek egy „digitális temetőbe”. A *Látó* prózai szerkesztőjének sikerült megoldani azt, hogy az elmúlt esztendőben, könyv formátumban, antológiaként, jó minőségű papíron, igényes kivitelű borítóval, mintegy háromszáz oldalon megjelentessen bizonyos, már archívnek számító folyóiratszámokban közölt írásokat, amelyek a maguk idejében, 15-20 évvel ezelőtt, nagyon komoly intellektuális és szakmai közönség-visszhangnak örvendtek, viszont minden hozzáférhetőség eltűnt. Így lett az antológia egyfajta keresztmetszete e korszak (erdélyi) magyar irodalmának.

Megtudtuk többek közt, hogy mint szerkesztőnek azzal is szembesülnie kellett, mit érnek a tíz-húsz évvel ezelőtt megírt irodalmi szövegek, illetve az összeválogatott írások hogyan csatlakoz-

nak egymáshoz, más anyagokhoz, hogyan lesz ebből egységes könyv. Hogy ez mennyire sikerült, majd az olvasók fogják eldönteni. A *Világok* (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó) antológiában is mindenki megkeresi azt, ami őt érdekli, ami számára valamilyen szempontból fontos, viszont olyan, mint egy lexikon, amíg megtalálja, esetleg kiderül, hogy a kiindulás is legalább annyira fontos, mint

amiért elkezdte olvasni a kötetet.

Az antológia világoiról szól, a szerkesztő szerint a képzeletünkben, lelkünkben érintkező olyan pontokról, amely térben és időben távoliak, de a szövegek egymás mellé válogatásával kiderül, hogy mégis összetartoznak. A *Világok* antológia azt is jelenti, hogy elébe mentek annak, hogy bizonyos kulturális tartalmak szövege teljesen eltűnjön a horizontról.

A könyv harmadik részéről, az *ÖrményLátó*-ról szóló beszélgetés egy kérdéssel indult: „Mit jelent örménynek lenni Közép-Európában, Erdélyben, Ma-

Kali Kinga és Vida Gábor

gyarországon, Budapesten?” – kérdezte *Vida Gábor* szerkesztő *Kali Kingától*. Az író válaszából kitűnt, sokféle örménység létezik, amelyet az antológia a diaszpóra-örménységen keresztül hivatott bemutatni. A vendégszerkesztő az antológiában megjelent írások kapcsán kiemelte *Antonia Arslan Pacsirtavár* című regényének részleteit *Király Kinga Júlia* fordításában, *Rachel Goshgarian* elemzését a perzsa-iszlám hatásokat tükröző középkori örmény irodalomról, valamint főként *Akhtamari Gergely* katolikosz *Rózsá és csalóány* című verséről, illetve *Szajat-Nova* két versét, a *Miért jövél, kis csalóány?* és az *E világon bánat nem ér* címűeket, *Zsigmond Benedek* fordításában. Szintén szólt egy nagyon izgalmas, olvasmányos történelmi tanulmányról, egy indiai történészről, *Bhaswati Bhattacharya* írásáról, a vele kialakuló barátság már *Velencében* arra inspirálta *Kali Kingát*, hogy létrehozza az *ÖrményLátót*, amely 2008 áprilisában jelent meg végül, és amely-

Buslig Gyula

ról a Füzetekben annak idején beszámoltunk. Csemegének számítanak a könyvben *Andrej Tarkovszij* levelei az éppen börtönben ülő *Szergej Paradzsanovhoz*, ezt a levél-gyűjteményt mintegy kiegészíti *Geréb Anna* esszéje *Paradzsanovról*. A tematikus szépirodalmi korpuszban helyet kapott *Kali Kinga* antropológiai interjúja is, amelyet egy gyergyószentmiklósi örmény nénivel készített, aki elmagyarázza, mit jelent örménynek, illetve magyar-örménynek lenni.

Az irodalomról szóló beszélgetést vetített képekkel illusztrálta *Vida Gábor*, aki autóval járta végig a 8500 kilométeres örményországi, illetve anatóliai utat, és utazását amatőr képeken is megörökítette. Az anatóliai örmény altatódalok (*Hasmik Haroutyunyan* előadásában) gyönyörűen szóltak aláfestő zeneként.

A könyvbemutatóba a közönség is bekapcsolódott, a hozzászólásokból kiderült, hogy szerintük mi tartja fenn az örmény identitás tudatot az Erdélyben élő örmény közegekben, illetve az Erdélyből elszakadt örmény gyökerűeknél: véleményük szerint az egyházra, illetve a családra hárul ez a szerep.

Az örmény egyház gyergyószentmiklósi gondnokának, *Buslig Gyulának* meghatározó szavai is megerősítették, hogy a túlélési stratégia „működik”. Szerinte örményben,

az, aki gyakorolja vallását, megtartja az örmény családi szokásokat, összefog, és egy kicsit tesz azért is, hogy ő örmény is, mert akkor fennmarad a négy örmény város Erdélyben.

„Ezért fontos, hogy az egyházi búcsúkra hazamenjünk – tette hozzá a klub háziasszonya –, egyúttal meg-

A Fővárosi Örmény Klub januári közönsége

látogathatjuk az ősök fészket, és egy felejthetetlen hangulatot kapunk Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson, Szamosújváron azoktól, akik szegről-végről rokonaink.”

A januári klubest zárásaként aktuális tájékoztatók hangzottak el, és nem maradt el a pogácsa melletti gondolatcsere sem.

Ismét egy fővel gyarapodtunk

Buslig Gyula gyergyószentmiklósi közösségi tagunk 2012. január 17-én Budapest V. kerületében tette le az esküt és kapta meg magyar állampolgárságát igazoló okmányát. Jelen lévő rokonai és barátai együtt örvendeztek Vele, majd az általa hozott finom hazai házi sütemények és áfonyapálinka társaságában meghánytuk-vetettük további közös teendőinket.

M

Mit ér...

Mit ér örmény gyökerekkel bírni?

De mit ér erdélyi gyökerekkel bírni? És mit ér ugyanakkor magyarnak lenni?

Számталanszor felteszem ezt a kérdést önmagamnak, persze, szívem joga, hogy néha ebben is, abban is kételkedjem.

Hogy mi és mit ér? Issekutz Sarolta a Szongott-díj átadása révén elhangzott laudációban ezt mondta rólam: „Az erdélyi örmény gyökerek iránti ragaszkodása mind hangsúlyosabban megjelenik írásaiban.” Pont. Ennyi. Se több, se kevesebb – mert ez bőven elég. De azért hadd fűzzek hozzá egy-két megjegyzést.

1956-ban – tizenhárom évesként – egyszerűen magyarnak éreztem magam, akinek persze van bizonyos másik származása, amit

apai nagyapámtól, főként pedig Cs. Zakariás Anna nagyanyámtól hallottam, éreztem. Tudtam. (Drága nagyanyó a gyermekéveit egy szebeni apácázárda nevelőintézetében töltötte, és ott nagyon sokat sírt. Még az is elképzelhető, hogy miután sokadik gyermek volt, édesapja, Zakariás Zakariás esetleg arra gondolt, hogy a leánykája apáca lesz? Ha igen, hát hál'istennek, nem így történt.)

Édesapámtól később sok apróbb-nagyobb családi ügyet tudtam meg, többek között azt is, hogy ő maga miért nem tartotta igazán lényegesnek az örmény származást. Számára a szülőktől-rokonoktól kijelölt nőstülés, az örmények között korábban megszokott rokon házasság elriasztó volt. 1940-ben, vagy 41-ben – kézdivásárhelyi lévén – ünneplő

ruhának székely zekét és harisnyát varratott magának, a harisnya persze, fehér abaposztóból volt. De az örmény nagycsalád történeteseit azért elmesélte. (Egyébként érdekes apróság: 1988. július 26-án, Anna-napon hajnalban halt meg, és – a jelenlévő orvos tanúbizonyossága szerint – az utolsó szava egy felkiáltás volt: „édesanyám!”)

Amikor 1966-ban, huszonhárom évesen Lengyelországba mentem jó kilenc évre, akkor közép-európainak éreztem, tudtam magamat: nemcsak egy érzelmileg-lelkileg közel álló másik, közép-európai népet, nyelvet, kultúrát ismertem meg, hanem megtanultam kissé kívülről szemlélni saját, magyar dolgainkat. Ez sokat változtatott, segített abban, hogy kialakuljon kritikizmusom minden iránt, ami elfogult, ami csupán egyoldalú szemléletmódot, vagy nemzeti szindiszón-állást jelent.

A nyolcvanas évek elején – tehát negyven éves korom táján – kezdett el dolgozni bennem igazán az örmény örökség, az a hangsúlyozott tudás, hogy hiszen én mindennel együtt örmény (pontosabban: örmény is) vagyok.

Ekkoriban kezdtem el sokkal erősebben érdeklődni saját, apai felmenőim, a kiterjedt család és rokonság élete, kultúrája iránt. Hála Istennek, még viszonylag idejében. Öregedő s egyre inkább betegeskedő édesapámmal pedig sokat beszélgettünk Erdély, a székelység, az ottani (szórvány) örménység dolgaírói. Miután ő meghalt, mindez többszörös erővel tört fel belőlem. Úgy éreztem akkor, hogy letéteményese vagyok valaminek, aminek nem szabad elvesznie, ami nem merülhet feledésbe, jó és rossz oldalaival együtt.

Talán 96-ban történt, hogy betévedtem a Semmelweis-utcába, az örmény kiállításra, ahol megláttam egy arany, cizellált örménykeresztet. Ott találkoztunk Saroltával, s elmondtam neki, hogy mennyire saj-

nálom a mi, családi örménykeresztünket, amely ugyancsak áttört, cizellált arany volt, brillekkel kirakva, közepén egy szépen csiszolt gyémánttal, s amelyet – talán 1958-ban – édesapám kényszerből magánzálogba adott. Aztán, amikor érte ment, még határidőn belül – akkor közölte vele a kárposztos, hogy „elkelt”... két rekamiéért, hogy apámnak és anyámnak legyen végre min aludnia, s ne egy II. világháborús vaságyon töltsék éjszakáikat. (De hát ez egy másik történet.)

A találkozás a tárggyal, a léggörrel további ösztönzést adott. Ennyi, amit – a saját, apró, fájdalmas emlékeim mellett – el akartam mondani.

Tehát mit ér örmény származásúnak, erdélyinek, magyarnak lenni?

Először is: tulajdonképpen ugyananyit, mint kirgiz-oroszoknak, német származású franciának, vagy eritreai etiópoknak lenni. Amerikai zsidóknak, fél-olasz dalmátnak lenni. Aki ugyanis – alapvetően származása révén – több kultúra letéteményese, az egyszerűen jobban megérti a világot.

Másodsor: természetes, hogy aki megvet mást, mert ilyen, olyan, amolyan vér folyik az ereiben, az valószínűleg kissé eltévedt ember.

Harmadszor pedig: ha valaki több kultúra (rész-kultúra) letéteményese, az eleve jobban megérti a másikat, a harmadikat... Kicsit olyan ez, mint a közkeletű mondás: ahány nyelvet tudsz, annyi ember vagy. Pontosan! Ahány kultúrában csak valamelyest is tájékozódasz, mozogsz – uram bocsá' ismered – annyi világ a tiéd!

Ilyen egyszerű. Ilyen bonyolult.

És hogy én miért vagyok örmény gyökerű erdélyi magyar? Azért, mert édesapám, nagyapám s legfőképpen nagyanyám erre (erre is) tanított. Ez viszont valóban ilyen nagyon egyszerű!

dcs

Végre sikerült!!!

Az örmény önkormányzatok megalakulása óta – 17 éve – harcolunk azért, hogy a nemzetiségekről szóló jogszabályokban, s a gyakorlatban a politika elismerje és deklarálja a hazai örményiség magyar anyanyelvűségét is az örmény anyanyelvűség mellett. Hosszú éveken keresztül ezért nem kaptunk támogatást pl. a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségeért Közalapítványtól, sőt ezen az alapon lehetőség volt a hazai örmény közösséget megosztani, gyakran elriasztani, és lehetőség volt a médiában ócsárolni és kipellengérezni bennünket, és még az etnobiznisz vadjával is illetni.

A 2012. január 1. napján életbe lépett s a Magyar Közlöny 154. számában megjelent *A nemzetiségek jogairól* szóló 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségi nyelvhasználatról az alábbiak szerint rendelkezik:

„22.§ (1) E törvény értelmében nemzetiségek által használt nyelvnek számít a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma/cigány (romani, illetve beás), (a továbbiakban együtt: roma), a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán nyelv, továbbá a roma és az örmény nemzetiség esetében a magyar nyelv is.” (Szerkesztői kiemelés)

A törvény ezzel elismerte, hogy a magyar örmények jelentik a több mint 100 éve itt élő örményiséget, amely egyébként a törvény szerint szükségeltetik ahhoz, hogy valaki örmény (és más) nemzetiségnek mondhasa magát. Most már senki sem tehet különbséget örmény és örmény között az anyanyelvűség kérdésében, s különösen nem a hazánk-

ba újonnan betelepült örmény, illetve más anyanyelvű, de örmény származású honfitársaink, mint ahogy azt eddig tették.

Örömmel fogadtuk és fogadjuk be magunk közé azon örmény származású „testvéreinket”, akik ugyanúgy „testvéri” tiszteletben tartanak bennünket, mint mi őket. Akik nem így viselkednek velünk szemben, azok nem méltóak hazánkban az „örmény nemzetiségű” jelző viselésére.

A mi őseink Kárpát-medencei betelepítésétől számított kb. három és fél évszázad szükségyszerűen elmosta őseink örmény anyanyelvét, de örmény kulturális kötődésünket nem. Töretlenül tettük a dolgunkat a nagy ellenszélben is, most már felszabdaltan tesszük tovább, ahogy kell.

A törvényi megerősítés után reméljük, hogy a hazai örmény közösségben és a médiában is nyugvópontra jut végre az ellentét az örmények anyanyelvűsége kérdésében.

dr. Issekutz Sarolta elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület,
Fővárosi Örmény Önkormányzat,
Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat

*

Hálás köszönetet szeretnék mondani mindazon személyeknek, szervezeteknek és önkormányzatoknak, akik vették a fáradságot és javaslatot tettek – személyemet megjelölve – a 2011. december 16-án a parlamentben átvett – Magyarország miniszterelnöke által adományozott – Kisebbségeért Díj Hazai Kisebbségért Társaság elismerés odaítélésére.

dr. Issekutz Sarolta

Kali Kinga

A *Hájr Méhr* vetítése a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaságnál

2011. október 22-én sor került *Hájr Méhr* című, gyergyószentmiklósi örményekről szóló dokumentumfilm levetítésére Kolozsvárott, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarának Néprajz és Antropológia Tanszékén megrendezett szakmai napok keretében – mely kiutazást és vetítést a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület lebonyolításában.

A két napig tartó szakmai rendezvény első napján, az október 21-én szervezett néprajzi konferencián az egyetemen tanító néprajz és antropológia szakos tanárok, vendégtanárok, valamint frissen végzett és végzős néprajzosok, antropológusok adtak elő különféle izgalmas néprajzi témákban – a nap főtémája a kolozsvári (romániai magyar) néprajzkutatás és néprajzkutatás története volt. A második nap programja viszont az egyetemen végzett és elszármazott, illetve már más szakmákban (is) működő, egykor néprajz szakra járt „véndiákokat” gyűjtötte egybe, szintén szakmai célzattal – s mint várható volt, e nap műsora kevésbé volt szigorúan tudományos, mint az előző napi konferenciáé: így a *Hájr Méhr* vetítése is e második néprajzos nap keretében zajlott. A tanszéki néprajzos napok szervezői a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke, a Kriza János Néprajzi Társaság, az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottságának Néprajzi és Antropológiai Szakbizottsága, valamint az Erdélyi Múzeum Egyesület Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi

Szakosztálya voltak. Ennek megfelelően a konferencia a Bölcsészkaron zajlott, míg a másnapi találkozó részben ugyan ezen a helyszínen, délután pedig a hangulatos Kriza János Néprajzi Társaság székében folytatódott.

A *Hájr Méhr*t ez utóbbi helyszínen vetítették, így meghitt légkör alakulhatott ki a vetítés utáni beszélgetésre – különösen, hogy a vetítést megelőzően kis fogadást is tartottak az egybegyűlt néprajzosoknak, melynek kínálatából nem hiányzott a jóféle erdélyi szilvapálinka sem; s csak ezután vette kezdetét, igen jó hangulatban, a délutáni szakmai program, dr. Pozsony Ferenc akadémiai székfoglaló előadásával, a *Székelykapuk szimbolikus mezőnyben* című, vetített képes előadással. Ezt követően, rövid mezőiségi népzenei intermezzo után, egykori kolozsvári néprajzos diákok, illetve a néprajz tanszéken tanító tanárok könyveinek bemutatásával folytatódott a műsor – a hangulat tetőfokára hágott, mire a programban az esti filmvetítéshez érkeztünk. Valami 50 fő körüli hallgatóság volt kíváncsi a néprajzos-antropológus szakmai berkekből a dokumentumfilmre, és vetítés után lassacskán kialakult egy kellemes szakmai beszélgetés is, értő hallgatósággal. Kezdetben a néprajz tanszék vezető tanárai kérdeztek, és főleg a nyelv-problematika körül forogtak a kérdések: szerencsére, mondhatnám, mivel egy-egy kérdés-tömbhöz így kiselőadás formájában kapcsoltnak adhattam képet nagyvonalakban a mai magyar-örmény identitásról Er-

délyben és Magyarországon – mely valóságseleket a néprajz szakon oktatott *Erdély népei* egyetemi kurzus nem igazán tárgyalja, hiszen mindössze az egykori örményekről ad bővebben számot. Elhangzott imígyen, hogy hiába az országhatár, ez egy transznacionális magyar-örmény közösség – szó esett a diaszpóra mibenlétéről is. A pozicionális identitás részletesebb felvezetése után röviden kitértem a rendszerváltás utáni örmény identitáskeresésre is, arra, ahogyan a Szovjetunió szétesése után Örményországból érkező betelepülők hatására újra kellett fogalmazódnia közösségi szinten is az örmény mivoltoknak, a magyar-örményeknek újra kellett definiálniuk önmön identitásukat – és mindez különösképpen és hatványozottan sürgős volt a kisebbségi törvény kimondása után, valamint az ezzel közösségi szinten bekövetkezett változásokat (sőt szakadásokat) követően. Érintőlegesen számot adtam az egykori, a 19-20. század fordulóján végbement szamosújvári *armenista* törekvésekről, illetve a mai örményközösség-építő stratégiáról, amelyet kutatásaimban *neoarmenizmus*nak neveztem (a történész Pál Judittól függetlenül, aki hasonló logikával dolgozva szintén így nevezi meg a jelenséget egyidejű munkáiban), s mely mozgalom ugyanazt a ha-

gyományt folytatja, mint egykor Szongott Kristóf és az *Arménia magyar-örmény havi szemle*, meg annak értelmiségi köre.

A kolozsvári vetítés nem csupán jól sikerült, de még jó néhány örvendetes szakmai hozadéka is volt – például antropológus-filmesként részt vehettem az október végén megrendezett, neves nagyszabású *Astra Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztiválon*; mely filmfesztiválon az antropológiai dokumentumfilm szakma nagyjai adtak elő a dokumentumfilmzés hogyanjáról, és ahol igen izgalmas szakmai kerekasztal-beszélgetéseken volt alkalmam tanulni, tapasztalni; mindemellett pedig az itt vetített, 30 különböző országból szakértő szemmel összeválogatott 100 remek dokumentumfilm közül csemegézhettem a fesztivál egy hete alatt.

A kolozsvári néprajzos nap keretében megtartott vetítés még azért is volt nagy élmény számomra, mert főleg az egykori néprajzos tanáraink kérdeztek a beszélgetésen, és olyan jól átgondolt, sokrétű kérdéseket tettek fel, amelyekre nekem nemcsak, hogy kiselőadás formájában lehetett válaszolnom, de utólag tovább is gondolhattam némely kérdéseket, így további kutatásaimban is segítettek (és segítenek továbbra) – köszönet mindezekért a támogatóknak.

Felhívás

Megjelent az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 17. kiadványaként az *ARMENIA magyar-örmény havi szemle* (Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: Szongott Kristóf, Szamosújvár) 1887-1907 évkönyvei, azaz közel nyolc és félezer oldal digitalizálva, DVD-n. Keresse az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadónál.

Olvashatók a www.magyarorrmeny.hu honlapon az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek archív számai már majdnem teljes terjedelemben. Keresse és olvassa, mert belőle sok információt szerezhet, ismerhet meg. Ismerje meg a múltat, de a nem rég történt eseményeket is.

Szerkesztőség

Bálintné Kovács Júlia rovata

Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma (6. rész)

Dr. Kötő József színháztörténész
(2. rész)

Jakabffy Dezső rendkívül fontos személyiség egy olyan korban, amikor létkérdés volt a magyar színházasnak a talpon maradása, a két világháború közötti időszakban, amikor önelntartásra volt ítélve a színházasunk, amikor meg kellett keresni a betevő falatját és ennek ellenére kultúrát és értéket tudott teremteni. Nos, ebben a mozgalomban, ebben a színházas körben volt rendkívül fontos szerepe Jakabffy Dezsőnek, aki hallatlan tehetség volt, hogy csak egyetlen példát mondjak erre: mikor pályája kezdetén Berlinbe ment tanulni Reinhardt Pesten a Beketov Cirkuszban az Ödipusz királyt rendezte, akkor Jakabffy Dezsőt vette maga mellé segédrendezőnek. Ő mindezek ellenére vállalta az erdélyi sorsot és hazajött az előbb említett körülmények közé színházasni.

Miért nagyon fontos a szerepe? Mert ő ezzel az európai jártassággal behozta a korszerű szellemiséget az erdélyi magyar színházasba, például ő volt az, aki hangsúlyozta, hogy a korszerű színháznak az apostola tulajdonképpen a rendező, és ő az, aki harcolt a rendezői munkakör önállóításáért. „Egész embert kíván külön-külön ez a két mesterség” vallotta. „Magasabb szempontból kell látni a rendezőnek” mondotta Jakabffy.

Hadd mondjam el még azt, hogy a sor folytatódik, a következőkről már részletesen nem fogok beszélni, de ha a nevetek említtem, és egy-két adatot hozzáteszek,

akkor egyértelműen világos, hogy az örmény származású erdélyi magyar színházasok hallatlan értékteremtő képességgel rendelkeztek. És ha Jakabffy Dezső után a korosztályokat sorjázzuk, ide kívánczok rögtön **Senkálzky Endre**, akiről hosszabban nem kell szólnunk, Európa legidősebb aktív színésze, könyvet írtunk róla és én úgy gondolom, hogy kevesen vannak itt a teremben, akik ne látták volna őt a színpadon, úgy, hogy róla szólni bővebben nem kell. Rendkívül fontos, hogy ha azt mondjuk, hogy a Kós Károly-féle erdélyi pszichét Tamási elevenítette meg a színpadon, akkor a két legnagyobb Tamási-színész, aki a Tamási darabok sorait testesítette meg: az a két Ferenczi testvér, **Ferenczi István** és **Ferenczi Csongor**, akik közül sajnos István már nem él, 2002-ben nagyon fiatalon elhunyt. És a sort folytathatnánk ugye **László Károlyon** keresztül, aki Sepsiszentgyörgyön él és emlékezetes alakítások sorával tette emlékezetessé nevét. Ez az örmény szellemiség, értékteremtő képesség folytonosságot biztosított és az, hogy ez a folytonosság folytatódni tudjon, hadd említsem meg azt, hogy megtisztelt bennünket jelenlétével ennek a sornak a legifjabb sarja, itt van közöttünk **Bogdán Zsolt** is, akit önök láttak színpadon, és akit én nem vagyok eléggé ékesszóló ahhoz, hogy dicsérni tudjam és érzékeltetni tudjam művészeti nagyságát, de egy mondatban csak annyit mondhatok el róla, hogy belehelyezhető abba a nagy, magas csúcsokat ostromló sorba, amelyhez hozzátartoztak

mindazok az értékeremtő örmény származású művészek, akikről az imént szoltam. **Kirkósa Júliáról** már ejtettem néhány szót, de igazságtalan lennék, ha nem mondanám el – ha már az operajátszás vonulatáról beszélünk –, akkor még egy nagyon tiszteletreméltó és hallatlan értékes művészi produkciókat felmutató operanékesnőről kell szólnunk: **Antal Annamáriáról**, aki Tordáról származik, és akinek biztos sok kiváló alakítása él a tisztelt hallgatóság emlékezetében. Én itt meg is állnék, nagyon rövid az idő, de önök is ta-

paszthalhatják, hogy csak így kapásból órákig lehet regélni róluk. Én azzal zárnam mondandómat, hogy hajtsunk főt az örmény származású művészek teljesítménye előtt és köszönjük meg azt, hogy Erdély magyar kultúrája erre a szintre emelkedett hozzájárulásuk révén is. Köszönöm.

(A színháztörténész említette művészek egy részéről már eddig is írtunk a Füzetekben, és a továbbiakban is mindenikük életpályájának bemutatására visszatérünk. A rovat gondozója, BKJ.)

Józsa Miklós

Csávossy György új könyvének lapozgatása közben

Csávossy György, a rendkívül sokoldalú alkotó, nemzetközi hírű borász, a Magyar Bor Akadémia örökös tagja, a kiváló pedagógus, a jeles költő és író ismét meglepő olvasóit egy szép kötetel. Az Őszi utakon* című tetszetős külsejű, vaskos kiadvány válogatás a több mint fél évszázados költői-írói életmű legjobb versei, esszéi, színművei közül.

A nyolc ciklusra tagolt, nyolcvanöt költeményt magába foglaló versválogatás motója a kötet címadó verse: „Őszi utakon, lágy szőnyegen járok, / vetett ágy már az avarral telt árok, / a naplemente rőt leple-re várok, / s árnyékká válnak zárt földi há-tárok”, mely megüti a 1956–2010 közt írt versek alaphangulatát. Ezt variálják a változatos tematikájú szebbnél szebb, veretes, Lászlóffy Aladárt parafrazálva „Csávossy-hangulatú” költemények. Tájélmény, a hit-

ves iránti szeretet és ragaszkodás, az erdélyiség versei, a borversek, a hit versei mintegy keresztmetszetet adnak a költői életmű egészéről, tematikai-művészi jellegzetes-ségeiről, azok módosulásáról.

A borról írott két esszé, amelyek Kölcsey *Parainesis*-ét juttatták eszembe, a szerző gazdag élettapasztalatából ad ízelítőt. „Szeresd a bort, az egyetlen italt, mely méltó lett arra, hogy a Megváltó vérévé változtassák. A bor ezáltal üdvösség le-

* Őszi utakon. Versek, esszék, színművek, Gloria Könyvkiadó, Kolozsvár, 2011. A kötetet Király László nyugalmazott magyartanár ajánlja az olvasóknak. A fedőlapokon szereplő fotókat Dvoráček Ágoston készítette

teteményese. Megadhatja ezt a földön és biztosíthatja a túlvilágit is” – írja a mélyen vallásos lelkületű író *A bor szeretetében*. „A tudatos borivó bölcs ember. Tudja, hogy a boldogság csak elmúltával válik igazán meghatározhatóvá” – olvasom *A bor bölcselete* című esszében.

Az eddig megjelent és részben bemutatott tizenkét Csávossy-színmű közül a kötet a *Patkánysíp* és az *Üllő és kalapács között* című történelmi drámákat, az *Ilonavár* című zenés mesejátékot, az *Édes méreg* című vidám anakrónikát, valamint a *Borünnep Thébában* címet viselő, versbe szedett, rendkívül szellemes cselekményű és rímtechnikájú „vidám mitológizációt” tartalmazza.

A három felvonásos, szívet és lelket gyönyörködtető zenés mesejáték, az *Ilonavár* olvasásakor Gyulai Pál *Az óriásleányka* című költeményének sorai jutottak eszembe: „Szép Torda vármegyében, Szentgyörgy határinál / Óriáslak hajdában: Torockó vára áll. / E fényes, büszke várnak most csak romját leled. / Lakói merre vannak? Hiába kérdezed.”

Csávossy György gazdag történelmi, irodalmi, néprajzi, népnyelvi ismeretei, írói fantáziája segítségével ismét benépesítette a hajdani büszke várat, csipkerózsika álmukból életre keltette lakóit. A darab előszavában a szerző megjegyzi: „Az *Ilonavár* című mesejátékban a történelmi adatok csupán laza támaszpontok.

A mese a műfaj öntörvénye szerint alakul regényes szerelmi történeté”.

Néphagyomány és történelem harmonikus összekapcsolásával sikerült olyan mese-hangulatot teremteni, amely felidézi a második tatárbetörés (1285) korát és a tündérmesék csodálatos világát. E talajon bontakozik ki két fiatal egymásra találása: Thoroczky Ilona, a vajda leánya, majd édesapja halála után Ilonavár úrnője és Solymossy Nimród, a nemesi származású fiatal juhászlegény szerelmének beteljesülése.

A pergő cselekménybonyolítás, a hősök sokoldalú, árnyalt megjelenítése, a veretes nyelv, az enyhe archaizálás, a székely nyelvjárás jellegzetes kifejezései, a népdalok és saját versbetétek, a katolikus vallás liturgikus énekbetétei még hangulatosabbá, meggyőzőbbé teszik az erősen lírai töltetű mesejátékot. A gyönyörűen megrajzolt hősnő szavaiban ott van Csávossy korunkhoz szóló üzenete, erkölcsi állásfoglalása is: „Nincs ideje szépelgésnek, nem szavak, tettek váltják meg a világot (...) Életre, boldogságra születünk... (de) lehet valaki boldog, amíg mások otthona elhamvad?”.

Régi, jelenlegi barátai és jövődöbéli olvasói nevében jó egészséget, munkabírást és még számos alkotó évet kívánunk Csávossy Györgynek, hogy sokáig részeshessünk a műveiből sugárzó erkölcsi és esztétikai gyönyörökben!

(2011. december 7., Szabadság)

Figyelem – időpont változás!!!

A **Fővárosi Örmény Klub márciusi klubdélután** időpontja megváltozik a 4 napos ünnep és pihenőnap miatt. Találkozunk **március 22-én**, csütörtökön du. 17 órakor a Magyarok Háza I. emeleti Bartók termében.

dr. Issekutz Sarolta

Nagy Miklós Kund

Keresztjeink

Különleges kiállításra különösen sok ember gyűlt össze vasárnap délben Marosvásárhelyen, az unitárius egyházközség Bolyai téri tanácstermében. A Dersi János-terem a város egyik sűrűn látogatott galériájaként is vossa az érdeklődőket, a most nyitott tárlat a szokásosnál is nagyobb figyelmet érdemel. A Keresztjeink nevet viseli, és már eleve a cím is elindíthatja a fantáziát, a felkínált látvány és a keresztábrázolásokhoz társított szakszöveg pedig hosszasan marasztalja a közönséget. A megnyitón házigazdaként Nagy László lelkész, az Erdélyi Unitárius Egyház főjegyzője méltatta az eseményzámba menő rendezvényt és a kiállító Novák József rendhagyó anyagát, amelynek tárlattá szervezett bemutatásához a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület is jelentősen hozzájárult.

Az örökmozgó, rendkívül tevékeny designer, akit elsősorban címerfestőként, félezernyi címert felölelő gyűjteményéről ismer a nagyközönség, egy idő óta a keresztismeretbe, más néven sutaurologiába igyekezett elmélyülni, s ez annyira alaposan sikerült neki, hogy máris mintegy háromszáz különféle keresztet rajzolt meg, tett az érdeklődők számára elérhetővé. Ezúttal ezeknek úgy harmadrészét állítot-

ta ki. Önmagában is érdekes a látványuk, a hatásuk azonban úgy lett sokkal erőteljesebb, hogy a grafikát eligazító tájékoztatással látták el. Dr. Puskás Attila tanár, az említett kulturális egyesület tevékenységének meghatározó egyénisége irányításával a Bolyai Farkas Elméleti Líceum

négy diákja, Éltető Noémi, László Tímea, Dudás Csaba és Szabó Attila több hónapi munkával, igazi kutatószennvedéllyel gyűjtötte, majd sok és fontos információt közlő kísérőszövegbe tömörítette a tudnivalókat. A legfontosabbokról a vallástörténetész beszélt igen érdekesen a tárlatnyitón. Kitért a kereszt szimbólumértékére, geometrikus formáira, más sajátosságaira, kereszténység előtti, majd a későbbi történetére, égi-földi, múlt- és

jövőbeli kapcsolataira, isteni, emberi dimenzióira. Ugyanakkor diákjai és Novák József érdemeit is kiemelte.

Az ünnepi esemény hangulati töltetét vers és zene színesítette, gazdagította. Schuller Helga és Éltető Noémi Reményik Sándor illetve Babits Mihály költeményével, Bibó Lajos gitármuzsikával, a Cantuale együttes énekeivel tette emlékezetessé a szép adventi találkozást.

(Népújság, Marosvásárhely, 2011. dec. 20.)

Szász Ávéd Rózsa

Évzárós évnyitó Marosvásárhelyen!

Az idő fogságában spirális pályán mozgó életünk, tevékenységünk nekilendülő és pillanatnyi megtorpanások sora – ezt tükrözi a MÖMKE első választási ciklusa is. dr. Puskás Attila leköszönő elnök részletes tevékenység áttekintője az első három év megvalósításait sorakoztatva, új kihívásokat, célokat fogalmazott. Az öncélú vezetés ellensúlyozására a tagság konkrét ötletein alapuló programigény megfogalmazást szorgalmazott. Jelezte, hogy további feladatot jelent a tagság-szervezés és fiatalítás, épp mint az egyesületi életet éltető önkéntes munkavállalás. A tagság újválasztva a leköszönő elnökséget, igaz „örmény humorról” lehetővé tette számukra a továbbmunkálkodást, de némi huzavona után újabb munkát vállalók is jelentkeztek.

Ha „Évzáró”, akkor nézzük a múlt év „karácsonyi ajándék” csomagját!

Novák József képzőművész, a már ismert munkabírással összegyűjtött és megalkotott „Keresztjeink” kiállítással ajándékozott meg bennünket. Több, mint száz kereszt szimbólum megrajzolása valóságos szembesítés. A kereszt-szimbólumok értelmezését dr. Puskás Attila tanár szakirányításával a BFEL diákjai, Éltető Noémi, László Tímea, Dudás Csaba, Szabó Attila kutatómunkája egészítette ki.

Az újszerű kiállítási anyag visszafogott eleganciája, egyedisége, keresztényi mivoltunkat alapvetően átszövő kereszt-jelkép bemutatása ismeret kiegészítő, továbbgondolásra ösztönző.

Ha pedig „Évnyitó”, akkor kezdjük Társasvacsorával. Január végén, a szép

számban megjelent tagok, hozzátartozók, barátok fehér asztal mellé gyűltek. dr. Puskás Attila az egyesület újválasztott elnökének köszöntője mindenkire szóló személyes köszönet volt,

Emléklap átadással nevesítette a kiemelkedő támogatókat. A rendezvény színvonalát Lokodi Edit Emőke, a Maros Megyei Tanács Elnökasszonyának személyes jelenléte emelte. Az Elnökasszony az egyesületi össz munka méltatása mellett Emléklap átadással köszöntötte dr. Puskás Attila elnök, dr. Nagy Attila művészeti ügyvezető, és Szász Ávéd Rózsa titkár munkáját:

„Köszönet és hála a 2008 óta kifejtett hathatós munkájáért, amelyet a Marosvásárhelyen élő örmény közösség kultúrája és hagyománya megőrzéséért végzett”. Feltétel nélküli odaadó munkára ösztönző elismerés.

Az élő zene, amellyel Székely Szilárd tanár szórakoztatta az egybegyűlteket, a bőséges, ízletes vacsora, a meghitt beszélgetések sora, tombolajáték, a Biluska Annamária színésznő által vezetett licit emelte az est hangulatát, nyilvánvalóvá téve a további együttlétek igényét.

Zay Éva

Történelmet ír

a „legidősebb” gyulafehérvári templomlelet

Fontos adatokkal bővül az erdélyi kereszténység korai története

Ezer körüli, vagy akár néhány évtizeddel korábbi építésű, bizáncias alaprajzú templomot tárt fel a Daniela Marcu Istrate által vezetett régészcsoporth a gyulafehérvári érseki székesegyház előtti térrészen. Az április–májusban, majd június–augusztus-

ban végzett feltárási munkálatok során felszínre került a félköríves szentélyapszis alapozása, a hajó részlegesen megőrződött északi, nyugati és déli oldalfalainak maradványai, északnyugati sarka egy falrészlettel, illetve a hajó négy központi, egykor a kupolát hordozó pillérének alapozása – számolt be a régész szakértő a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekségen tartott tegnapi sajtótájékoztatón.

Istrate a kutatási eredmények alapján tényként szögezte le: Erdély, sőt talán az egész középkori magyar királyság legrégebbi temploma bukkant a felszínre, amelyet az erdélyi Gyula, vagy az államalapító Szent István építhetett, de amely a XI. század második felére, az új római katolikus székesegyház építésének idején már romokban állt.

Áprilisban az érseki székesegyház nyugati bejáratától 24 méterre, a vár járószint-visszabontási munkálatai során egy kőkút bukkant elő. Régészeti elhatárolása során felszínre került egy felkörösves záródású apszis körülbelül hat méter-

re becsülhető nyílászöggel. A lelet régészeti vizsgálata nyomán a régész feltételezte, hogy az apszis egy X. század közepén, vagy a XI. század elején épült templom szentélye lehetett. A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség engedélyével és

támogatásával április–májusban folytatódott további feltárása. A hajó régészeti kutatása június 12-én kezdődött, és a tervek szerint augusztus 13-án fejeződik be. A második szakaszban két észak-dél, illetve kelet-nyugat irányú szelvényt nyitottak, és azonosítani tudták az apszis oldalfalait, a hajó nyugati falának egy töredékét, valamint délnyugati sarokrészt – magyarázta Daniela Marcu Istrate. A szentélynél az alapozás, és falazatából két, 1,15 méter széles kőtömb őrződött meg. Felszínre bukkantak a hajó egykori kőpadlózatának maradványai, és négy központi pilléréből kettőnek az alapozása. A következő szakaszban az érsekség támogatásával további két szelvényt nyitottak az északi és a déli oldalon, ezekben további töredékeket találtak a hajófalakból, illetve a másik két pillér alapjai is láthatóvá váltak.

Eredmények és feltevések

A feltárások eredményeként a régész megállapította: a templom hossza kelet-

nyugati irányban 20,7, az észak-déli tengely mentén 12, falainak átlagos vastagsága 1,2 méter. A félköríves apszis nyílása a diadalív vonalában körülbelül 8, a hossz tengely mentén 7,3 méter. A hajó oldalfalai 12 méter hosszúak, középrészén négy pillér állt, amelyek feltehetőleg a kupolát tartották. Ez az úgynevezett görögkereszt alaprajzi típus a bizánci építészetre jellemző, és valószínűsíti a templom X. századi keltezését, amely ebben az esetben az erdélyi Gyula, Szent István anyai nagyapja alapítása lehetett. Ha az épület a XI. század elején készült, akkor viszont már Szent István uralkodásához köthető – részletezte Istrate.

A hajó alapozása kőből és kevés téglából készült, kötőanyagként kevés kavicsal kevert oltott meszet használtak. A nyugati és a déli oldalon az alapozáskor római falakra bukkantak, amelyeket újrahasznosítottak.

– Ez a feltárást bizonyítja, hogy az eddig ismert ún. I. Székesegyház (tehát a mai székesegyház alatti, keltezhető részletei alapján Szent László korára befejezett (?) háromhajós bazilika) előtt és az 1200 táján építeni kezdett, ún. II., azaz a mai székesegyház előtt, volt egy keresztény templom Gyulafehérváron s az előbbieket környezetében a XI. század utolsó évtizedeiben létrejött temető sírjai már az utóbbi romjai fölötti rétegben helyezkednek el – mondta lapunknak Kovács András, a BBTE művészettörténet professzora. Ilyen értelemben nem zárható ki, hogy esetleg az erdélyi Gyula — a rendelkezésünkre álló források szerinti (II.) Gyula — azaz Sarolt atyja, Szent István király nagyapja korának, a 950-es éveknek bizánci misszionáriusai emelték ezt a templomot. A kereszténység felvétele napirenden volt a X. század végén, így (forrásokkal bizonyíthatóan is) több kísérlet is zajlott az államalapítás korában, amelyek közül végül Szent István kezdeményezése győzött – magyarázta.

Nem egyértelmű az alaprajzi forma bizánci eredete

– A templom töredékesen és esetlegesen fennmaradt részletformái nagy vonalakban az ún. görögkereszt alaprajzú, Bizáncban kidolgozott, kedvelt templomtípusra emlékeztetnek. Erről a nagyon egyszerű alaprajzról azonban nem tételezhetjük fel egyértelműen, hogy csak Bizáncból, s például nem Itáliából, Velence környékéről vagy a Balkán nyugati részéből származott, s azt sem, hogy feltétlenül a görög rítusú egyház terjeszkedésének az emléke – részletezte Kovács András. Így az általunk ismert régészeti körülmények egyelőre azt sem teszik lehetővé, hogy válasszunk Gyula és Szent István kora között. Lerombolásának körülményeiről nem rendelkezünk adatokkal – tette hozzá.

Ez a nagyon jelentős felfedezés mindenképpen cáfolja az 1970-es évek régészeti kutatásai kapcsán megfogalmazott felelőtlen és alaptalan vélekedéseket, de bizonyítja is a székesegyház épületgyüt-

tesének eddig ismert történetét. Tudományos értelmezése fontos új adatokkal gazdagíthatja az erdélyi kereszténység és az erdélyi püspökség kezdeteinek a történetét – hangsúlyozta a művészet-történész.

A XI. század közepén már nem létezett

A feltárás során több mint száz pénzérmét találtak, továbbá bronzból és valamilyen ezüstös ötvözetből készült öv- és hajcsatokot, ékszereket, többek között S-végű hajkarikákat. A tárgyi leletek egy része, így a legrégebb pénzérmék, akárcsak a legkorábbi sírok a XI. század végéről származnak, bizonyosságul annak, hogy a templom az említett század második felében már nem állt. A leletek tanúsága szerint elszórtan a XIV–XV. században is temetkeztek még a helyszínen. – A megvizsgált 400 sír fele közvetlen kapcsolatban áll a romokkal, egyetlen olyat sem találtunk, amelyet a templom alapozása átszelt, vagy azzal egyidős lett volna – jelentette ki Istrate. Szerinte a templomot 1050 tájára már lebonthatták, az új, már a nyugati kereszténység román kori építészeti stílusában tervezett székesegyház építése idején.

Marton József egyetemi professzor, a gyulafehérvári székeskáptalan nagyprépostja kiemelte: a templom építésének idején még nem határolódott el véglegesen a keleti és a nyugati kereszténység (amint azt Kovács András is kifejtette korábban lapunknak, számtalan példa bizonyítja görög szerzetesek, apácák – például Veszprémvölgyben – jelenlétét is a Magyar Királyság területén, mint aho-

gyan bizáncias alaprajzok is feltűnnek, így Feldebrón). Marton József kiemelte: a lelet utal arra is, hogy a X. században már konkrétum volt a gyulafehérvári egyházi központ.

A kutatást a román és magyar szaktárcák is támogatják

Daniela Marcu Istrate elmondta: a feltárási felületet a modern kor számos átalakítása érintette, legtöbbit a nagyméretű gödörök ártottak. A templom állagát az 1970-es években Radu Heitel által vezetett régészeti kutakodás is befolyásolta.

Az ásást augusztus 20-a után betömmik, fölötte zöldövezetet létesítenek, a falak vonalát a felszínen jelzik ki – tájékoztatott Daniela Marcu Istrate, aki szerint az állagmegőrzésnek ez a legmegfelelőbb módja. Kovács András professzor hasonlóképpen úgy véli: betemetve megmarad az emlék, s ha lesz rá technológia, bármikor fel lehet ismét tární és be is lehet mutatni.

Szász János kanonok, az érsekség gazdasági igazgatója elmondta: a feltárási részben az érsekség finanszírozta, teljes támogatására pedig a román művelődésügyi tárca, illetve a Magyar Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium tett ígéretet. A sajtótájékoztatón jelen lévő Hegedüs Csilla, Kelemen Hunor miniszter műemlékvédelmi szaktanácsadója tényként erősítette meg a támogatás folyósítását, illetve elmondása szerint a szaktárca a további szakirányú tudományos kutatások elvégzéséhez is hozzájárul.

(Szabadság, 2011. augusztus)

Péterffy Csaba Ákos

Óda a szalonnabőrhez

Amit ROLLTON-adalék gyanánt használtam fel

*Nyomorúságom utolsó reménysége vagy
Aki a szalonnát hordoztad egykoron.
Ugye, hogy rád hagyatkozom, most
Hogy már szalonnám sem maradt...*

*Mit bánom én, hogy füstös és szőrös vagy
Finnyáskodásról nyugdíjamat leszoktat.
Mikor a kamrámból az egér is menekül
A frizsiderben pedig te vagy egyedül.*

*Ma már szárazon is hajótöröttek lettünk
Aszhat Zigansin receptjét követjük:
Ő és társa az óceán foglya lett,
Mégfőzték s megették lábbelijüket.*

*Én még a cipőmíg nem jutottam el,
Viszont zacsis leves sűrűn szerepel
Étlapomon, mely oly szerény mint én,
Vékony laska úszik sós víz tetején.*

*Elő ollót, elő a bőrt, mely kőkemény –
Hónapokat töltött a hidegben szegény –
Most nincs mese, hogy ehetővé válj
Vékony csikra váglak, mint az acélpánt.*

*Fővő vízbe doblak, még a laska előtt
Jó sokáig főzlek, mint a férfi a nőt.
Azután fűszerrel, megadom a módját
Két kis zacskó tartalma hozzálát*

*Jó ízt adni, párát, mely csalogat orron át
Ízlelő szerveim nyálamat dústújjak;
Ha lakoma nem is, de azért egy fogás
Általad nyer dicső fogadtatást.*

*Nem egy botor ember téged szemétre vet
Miután lenyesi szalonnaréteged.
Én nem teszek ilyet, sőt hálásan zengem
Drága szalonnabőr örök dicséretem.*

(Oktoológia 2., 2011. 10. 20.)

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (24. rész.)

90. Korbuly Kristóf, Szamosújváron született, Kolozsváron (1762) a SJGA-n tanult. 1771-1803 között Ebesfalván szolgált a magyar templomban, mint plébános és kerületi jegyző. Ő volt az egyházi pénztár megalapítója. 32 évig tartó lelkesége alatt az addig tengődő egyház helyzetét virágzó állapotba juttatá, hívei őszinte szeretete kísérte a templom körül levő sírjába – írja róla Ávedik Lukács. Meghalt 1803. augusztus 12-én.

91. Korbuly Márton, Szamosújváron született 1787. február 9-én. Pappá 1810. szeptember 29-én szentelték. Szolgált Marosvásárhelyen mint tanár, majd már 1810-ben Szamosújváron káplán. 1816-tól újra tanár Marosvásárhelyen, majd 1817-től káplán. 1825-ben visszatér Szamosújvárra, ahol tanárként szolgált.

92. Korbuly Simon, Szamosújváron született, és ott is szolgált 1773 (1781) mint káplán. Meghalt 1819-ben.

Most a Kovács vezetéknevű lelkészekről kellene írnom, sokan lehetnek, de egyelőre csak **Kovács Sándorról**, a Kolozs-Dobokai főesperesi kerület főespereséről, kanonokjáról, a kolozsvári Szent Mihály templom plébánosáról tudtam meg, hogy vannak örmény gyökerei, de a kutatást nem hagyom abba...

A Magyar Kultúra Napja alkalmából a Kolozsvári Evangélikus templomban

ökumenikus istentisztelettel kezdődött az ünnepi rendezvény. Akkor még úgy tudtuk, a főesperes úr és én is, hogy vannak örmény gyökerei. Beszédét el is kértem, hogy még jobban megismerjék őt a Füzetek olvasói is.

A tegnapi két levél is érkezett Tőle.

Tisztelt Bálint Júlia!

Nagyon-nagyon köszönöm az örmény származással kapcsolatos kedvességet és törődést.

Most tisztáztam az ügyet. Kettő közeli rokonom, egyetemi tanárok, akiket megkérdeztem.

Nagyon pontos és világos választ adtak.

Szülőfalumban két Kovács család él és élt, de az örmény származású család nem a miénk.

Kérem szíves megértését, szép és gazdag munkájára Isten áldását.

Kovács Sándor beszéde:

Engedjék meg, hogy Babits Mihály szavaival köszöntsem Önöket:

„Mindenik embernek a lelkében dal van, és a saját lelkét hallja minden dalban. És akinek szép a lelkében az ének, az hallja a mások énekét is szépnek.”

Egy globalizálódó világban, információrobbanás kor-

szakában élünk, amikor a médiából, az internetről egy általános értékszavaz, sokszor fejtegetőre állított értékek vesznek körül minket. Ebben a helyzetben kapaszkodókra van szükség, igazodási pontokra, hogy a helyes értékrendet fel tudjuk állítani. Azt mondják: „A fa a szél, a szélvihar támadásaira gyökereivel válaszol”. Nekünk is ebben az értékzűzavarban, vagy az értéktelenség zűrzavarában fontos viszszanyúlunk gyökereinkhez.

Fontos meggondolni, hogy kik vagyunk mi, mit szeretnénk, fontos megtalálnunk személyi identitásunkat. Ezt pedig egy nagyobb közösség, a nemzet identitástudatából tudjuk leginkább levezetni. Mit jelent a nemzeti identitástudat? Tudni azt, hogy mennyi tehetségünk van. Amelyik nemzet nem becsüli saját magát, az nem várhatja el a környezetétől, más nemzetektől, hogy becsüljék Őt.

Az 1000 éves múltunkat, a folytonosságot szimbólumokkal tudjuk kifejezni. Egyik ilyen legfontosabb szimbólumunk a magyar korona, mely a Parlament épületében van elhelyezve, és kifejezi számunkra a folytonosságot: a magyar nemzeti identitástudat 1000 éves folytonosságát. Ez azt jelenti, hogy közünk van egymáshoz, hogy érdekel minket, hogy a nemzet tagjaival mi történik. Kifejezi azt a folytonosságot, hogy évtizedek, évszázadok óta apák, nagyapák, anyák, nagyanyák, mi összetartozunk. És ebből vezethető le az egyén identitástudata. Ezeket azért is mondom el ma, mert egy másik ilyen fontos szimbólumunk a Himnusz. **A kultúra napja a Himnusz megírásának a dátuma. Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én fejezte be a Himnuszt.**

Karácsony Márton
(A július–augusztusi számban a 70. sorszám alatt írtunk róla)

Csak közbevetőleg mondanék el egy érdekességet: január 22-e Szent Vince Napja, ez a borászok számára egy fontos ünnep. Ilyenkor a Vince Napi pincejárás során látogatják egymást, közösséget teremtenek, megbecsülik, értékelik a saját, és a mások munkáját. Lehet, hogy Kölcsey is tudatában volt ennek, hiszen az egész világon mindössze két himnusz van, amelyekben a bornak, a szőlőnek szerepe van. Az egyik a magyar himnusz „Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtettél”, a másik itt a szomszédban, a szlovén himnusz, amit Prešeren egy bordalból alkotott meg.

Magyarországon a korábban, a 18. században két néphimnuszt is énekeltek. Az „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga” és a „Boldogasszony anyánk” éneket. Később egyre gyakrabban hangzott el himnusz gyanánt a Rákóczi induló is, mint a magyarság összetartozását jelképező dal. Kölcsey Himnusza és Vörösmarty Szózata egyszerre kívánczolt a himnusz rangra. Bartai Endre, a Nemzeti Színház akkori igazgatója is felismerte, és pályázatot írt ki mindkét vers megzenésítésére. Egy anekdotikus feljegyzésben olvastam, hogy az idős Erkel így emlékezett vissza az alkotás pillanataira: „Csend van. Ülök és gondolkodom. Hát hogy is kellene ezt a Himnuszt megcsinálni? Elém teszem a szöveget, olvasom. Megint gondolkodom. És amint így elgondolkozom, eszembe jut az én első mesteremnek a szava, aki Pozsonyban tanított, azt mondta: fiam, amikor valami szent zenét komponálsz, mindig a harangok szava jusson eszedbe. És ott a szoba csöndességében megzendültek az én fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat szállt meg. A kezem a zongorára teszem, és hang hang után olvad, egy óra sem telik belé, és megvan a Himnuszunk.” Talán a himnuszunkról, a mi himnuszunk-

ról állítható, hogy egyetlen magyar embert sem hagy érintetlenül.

Himnuszunk más, mint a többi nemzeté. Sportolók vallottak erről, amikor beszélték, hogy a versenyeken a legnagyobb élmény, amikor felcsendül a himnusz. Más nemzetek csatába invitáló indulói már önmagukban győzelmet jelentenek, ellentétben a miénkkel, mely már pusztán dallamával is mélyen megérint minket. Talán azért, mert e vers és dal valójában imádság. Ezért a rendeltetések közege, hatása is más. Erre rímél egy történet. Egy tizenéves német lány, aki Magyarországon szilveszterezve csodálkozással és áhítattal kérdezte „mi volt az, amit éjfélkor olyan megilletődve énekeltek vendéglátói. A válasz után könnybe lábadt szemmel csak annyit mondott nagyon szép, és nagyon szép az, hogy ilyenkor ti ezt elénekelitek. Én a himnuszunkat leginkább csak futballmeccseken hallom.” Talán sokan örülnének itthon, ha a magyar himnusz is többször csendülne fel futballmeccseken, olimpiákon győzelmet hirdető. De fontosabb ennél, ha mindennapi imádságunkba beleszövődik. Megáldva napjainkat, kultúránkat, összetartozásunkat, az élet olimpiáin aratott győzelmeinket és vereségeinket. És szólna bennünk szelíd erővel, mint a harangok. Nemcsak szilveszterkor, és nemcsak a magyar kultúra napján. Én most a talán legritkábban elmondott utolsó versszakot idézem:

„Szánd meg, Isten, a magyart,
kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz reá víg esztendő,
Mebűnhödté már e nép
A múltat s jövődőt!”

Két keréken

Pedálőrület

Kerékpárral Grúziában és Örményországban

Grúziában már maga a határátkelés nagy meglepetéssel kezdődött, ugyanis ellentétben minden eddig ismert (főleg európai) határral, itt nagy mászkálás, mulatozás ment. Az általunk keresztezett határ a Fekete-tenger partján fekszik (Sarp-Sarpi), és amint átléptünk a grúz oldalra, meglepődve tapasztaltuk a nagy piknikező tömeget. Innentől kezdve folyamatosan ért minket a sok új impulzus, a grúzok rendkívül nyitottak, kedvesek. Rengeteg az állat, reggel kihajtják az utcára, majd este nyitott kapuval várják őket haza. A falusi utcákon tehenek, libák, tyúkocok, disznók kószálnak szabadon.

Szent Miklós legendája

Az első nagyobb város, a tengerparti Batumi, az Azsda Autonóm Köztársaság székhelye, igen meglepő látványt nyújtott. A rettentően leromlott állapotú házakat szegélyező utcák egy modern, vibráló turistaközpont (belvárosra) nyílnak, ahol olyan épületekkel, bérbicikli-rendszerrel és nyugatias sétálóutcákkal lehet találkozni, amelyek méltó párjai lehetnének nyugat-európai társaiknak. Batumiban kedves grúz barátaink, Khivcha és Vazhaa sok mindent meséltek nekünk az országról, a vallásról, a nyelvről. Megtudtuk, hogy az ország lakossága körülbelül négy millió, ebből másfél a fővárosban, Tbiliszipben él. A közel 200 évig tartó orosz uralom alól 1992-ben szabadultak fel.

Elsétáltunk több szép ortodox templomba végigcsodálni az ikonokat és ikonostázokat, végigélni a történeteket, amelyeket ábrázoltak. Az egyik kedvenc ikonunkon fölül Jézus

Ortodox templom Batumiban

egyik csodája, a kenyérszaporítás, alatta pedig Szent Miklós története volt látható.

A szent alakjából eredeztethető a mai Mikulás, ezért is ábrázoljuk piros ruhában, süveggel a fején és „vándorbottal” a kezében, ugyanis az egykori püspök személyére utal a ruházat és a pásztorbot. A képen a három szegény lány megsegítéséről szóló történet jelenik meg. Miklós püspök egy család ablakába tesz pénzt az apának, aki nagy szegénysége miatt nem tudja tisztességesen felnevelni és megházasítani a lányait, így a nyilvánosháztól menti meg őket. Nem véletlenül találtuk meg itt ezt a Szent Miklóst ábrázoló képet – az

egész ortodox egyházban mély tisztelet övezi.

Grúziát két nagy részre oszthatjuk: Kelet- és Nyugat-Grúziára, ennek határául pedig Rikoti (Pereval Rikotsky), egy mintegy ezer méteres hágó szolgál. Az itt 900 méteres magasságban található alagutat ott jártunkkor éppen felújították, így volt

szerencsénk megismerni Grúzia újabb különlegességével, szépséges hegyeivel. Mind az útikönyvekből, mind Khivchától és Vazhaától tudtuk, hogy Grúzia híres a bor (valszínűsíthető) feltalálásáról, Sztálinról, aki itt született, a grúz néptáncról, a nagy vendégszeretetéről, a hegyeiről és a kadhapuriról, amely egy sajttal töltött tészta batyu – frissen igen finom és laktató eledel. Ezt mi is igazolhatjuk, számtalanszor szolgált energiautánpótlásként a kerékpártúránkon. Grúzia éppen megújuló, pezsgő és izgalmas fővárosában, Tbiliszipben négy szép napot töltöttünk.

Kolostorok és kőkeresztek

Örményország területének kilencven százaléka ezer méter felett fekszik, de talán nem erről a leghíresebb az ország, hanem hogy a történelem során elsőként vette fel a kereszténységet. Tbilisziptől nem volt messze az örmény határ, amelyet átlépve délkelet felé haladva sokáig az azerbajdzsáni határ mellett haladtunk, gyönyörű hegyek és zöld erdős tájak között. Félúton a Szeván-tó felé tettünk egy kisebb kitérőt, hogy megnézhessük a Goshavank kolostor-együttest. Félrelmetes érzés volt látni ezeket az ősi templomokat, ahol minden kő ezernyi történetet mesél. Itt található Örményország egyik legszebbnek nyilvánított khacskarja, vagyis kőkeresztje, az Aseghnagorts (je-

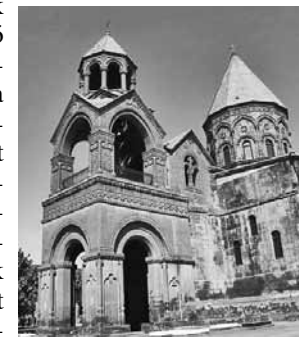

Goshavank kolostor

lentése túvel faragott). A khacskarok tábla alakú kőbe aprólékosan faragott, díszes kereszt – olyanok, mint a hópihéék, és mind más. Az országban rengeteg található belőlük, vannak kőkereszt mezők, száz meg száz hever az Isten adta „múzeumban” a szabad ég alatt.

Goshavanktól kelet felé folytattuk az utunk a Getik folyó völgyében. Egy katonai ellenőrzés után végül egy Agyut nevű településen zártuk a napot, egy nagyon kedves családnál kaptunk helyet. Az apa méhéskedett, és este megmutatta méhéskészletét, így reggel saját magunk centrifugálta mézet kaptunk, ajándékba. Reggel még marasztaltak volna, de nekünk sajnos tovább kellett kerekelnünk, mert eléggé ki voltak számolva napjaink a vízumok és a közelgő tél miatt. Ezért délután már a Karmik-hágóban (2177 m) álltunk nagy büszkén, ahonnan csak egy rövid gurulásra volt a Szeván-tó.

A tó 1900 méterrel fekszik a tengerszint felett, területe Örményország öt százalékát teszi ki, ezzel a világ egyik legnagyobb magashegyi tava. Szintje eredetileg magasabb volt, és így a területe is nagyobb a mostaninál, de a hegybe épített csőrendszerben erőművet létesítettek, amitől a víz folyamatosan apadni kezdett. Nem sokkal később az erőművet bezárták, és a tavat megpróbálták a lehető legjobban visszaduzzasztani, így érte el a mai vízszintjét.

Ecsmiadzin

A Szeván-tó félszigetén (eredetileg szigetén) lévő kolostor-együttest, a Sevanavankot is megcsodáltuk, majd Jereván, a főváros felé vettük az irányt, vagyis inkább legurultunk Jerevánba.

Jereván a világ egyik legrégebbi, a történelem során folyamatosan lakott települése. A tengerszint felett 1000-1400 méter között terül el a hegyek között. A főváros látképét az Ararát ikercsúcsa uralja. A legendás hegy az örmények szent hegye a mai országhatárok szerint Törökországban található, ennek ellenére tiszta időben gyönyörűen látható Jerevánból. A monda szerint ezen a hegyen feneklett meg Noé bárkája az özönvíz elmúlásával.

Az örmény fővárosban összesen nyolc napot töltöttünk, ezalatt csillagszerűen ellátogattunk sok érdekes és mélyen megérintő helyre. Megnéztük Garni templomát, amely egy gyönyörű – kanyonok övezte – hegygerincen található pogány templom. Leginkább az Athéné templomára emlékeztetett, de ellentétben a görögországi oszlopcsarnokkal teljes mívoltában pompázott, méghozzá mesebeli környezetben. Garnitól a völgy belseje felé folytattuk az utunk, csak pár kilométert kellett haladnunk Geghard kolostorához. Ez egy meredek, sziklás völgy aljában bújjik meg, jellegzetessége, hogy bizonyos részei a sziklafal belsejében találhatók. Ezeket a kis templomokat felülről lefelé ásva, a sziklába vájva építették ki elképesztő részletességgel megfaragott fali motívumokkal és kereszttekkel tarkítva. Az egyik ilyen belső templomban egy kórus éppen énekelt egy német tu-

ristacsoportnak. A terem eleve megindító volt, és csodálatos akusztikájával még inkább meghatott minket. A Geghard vagy másképpen Dárda-kolostor hírnevét arról a dárdahegyről kapta, amellyel Jézus Krisztus oldalát szúrták át keresztre feszítése után, hogy valóban meghalt-e. Ezt a dárdahegyet őrizték itt, majd átkerült Ecsmiadzinba, ahol például egy darab fát is láthatunk Noé bárkájából. Megtekinthető egy papi palást is, amit a japán egyházközség adott ajándékba az örményeknek és ezért az összes alakja sárga bőrű, ferde szemű, Szűz Mária és Jézus is.

Zvartnoci templom

Ecsmiadzin tulajdonképpen az örmény apostoli egyház Vatikánja. Itt székel a katolikosz, az egyház vezetője, aki olyan, mint Rómában a pápa. Ecsmiadzintól csupán pár kilométerre áll a zvartnoci templom, amely arról híres,

hogyan Világosító Szent Gergelynek itt támadt látomása, amely után „felvilágosította” az örményeket, így lett Örményország az első ország, amely felvette a kereszténységet államvallásnak Krisztus után 301-ben.

Harkányi Árpád, Zárug Zita

(Turista Magazin, 2011. december)

(Szerkesztői megjegyzés: Zárug Zita és Harkányi Árpád 2011. június 4-én házasodtak össze, majd június 11-én indultak 2-3 éves nászútra fekvőbríngával a föld körül. Úti beszámolóik a www.360fokbringa.hu honlapjukon olvasható. Lásd továbbá a 2011. júniusi szám 5. oldalán megjelent cikket.)

Januári Zeneagapén

Ismét nagy sikert aratott dr. Szuper Géza (gitár) és Vikol Kálmán (fúvós) gyönyörű előadása 2012. január 22-én az Orlay utcai örmény katolikus templomban, melyen **Komitász** által feldolgozott örmény népdalokat és erdélyi örmény népzeneét hallottunk.

A művészek felkérték a hallgatóságot, hogy akinek örmény, vagy erdélyi örmény népzenei szövegei, kottái vannak a birtokában, segítse a kisegyüttes repertoárjának bővítését.

*

Komitász, Gomidász, 1893-ig *Szoghomon Szoghomonján* (Kütháhia, Törökország, 1869. szept. 26.–Párizs, 1935. okt. 12.): örmény zeneszerző, néprajztudós, pedagógus, énekes és karnagy, az örmény népzene első rendszeres gyűjtője.

Az „örmény Kodály”. – Szüleit gyermekkorában elvesztette. A helyi iskola után 1881: az ecsmiadzini Egyházi Akadémiára vitték, ahová jó hangú gyermekeket kerestek. Itt ismerkedett meg az örmény irodalommal, történelemmel és zenével, de a népzene volt rá a legnagyobb hatással. 1890-től foglalkozott Iszáhákján és mások verseinek megzenésítésével. Tanulmányait befejezve 1893: az Akadémia énekkarának vezetője, felvette a 7. sz. katolikosz, költő és zeneszerző, Komitász nevét.

1895: *vártábeddé*, „hittanítóvá” avatták, Tbiliszibe ment M. Jegmáljánhoz, a másik nagy örmény mise-szerzőhöz tanulni. – 1896: a berlini Schmidt-konzervatóriumot és az egyetem filharmóniai tagozatát látogatta. Ezek befejezése után a Nemzetközi Zenei Társaság ülésén elsőként tartott előadást Németországban az örmény népzeneéről.

–Visszatért Ecsmiadzinba, az egyházi vezetőség próbálta korlátozni munkáját. 1905–07: Tbilisziben és Bakuban hangversenyezett, majd Párizsban mutatkozott be. Svájcba és a velencei mechitaristákhoz látogatott, 1910: Isztambulba költözött. – Terveit csak részben valósíthatta meg: 300 tagú ifjúsági énekkart alapított, velük Izmirben és Egyiptomban lépett fel. 1914: a Nemzetközi Ze-

nei Társaság párizsi kongresszusán lelkesen fogadták az örmény népzeneéről, a régi és új kottaírásról tartott német előadásaival.

– 1915. IV. 11: Isztambulból elhurcolták a vezető örmény értelmiségieket, köztük Komitászt is. A többiek, kb. 100 főt kivégezték, Komitászt Belső-Anatóliába hurcolták, ahol szemtanúja volt az örmények barbár elpusztításának, legközelebbi barátai kínhalálának. – Befolyásos személyek közbenjárására visszatérhetett Isztambulba, de a kiállt borzalmak hatására megrendült lelki egyensúlya élete végéig nem állt helyre. 1919: egy párizsi elmekórházba vitték, ott maradt haláláig. 1936: hamvait a jereváni örmény nemzeti panteonban helyezték el.

– Népzenei gyűjteménye 1891–93: hosszú gyalogtúrák során, erdőn-mezőn, a paraszttal munka közben és ünnepeken beszelgetve készült. Az örmény zenei múlt emlékeinek gyűjtését a kolostorokban folytatta. Munkássága csúcát 3-8 szólamú vegyeskari és zongoraművei jelentik, bennük az örmény hangsorok és többszólamúság természetes szépségeit ragyogtatja fel. Új életre keltette az örmény vallásos dallamvilágot, e téren legkiemelkedőbb alkotása az énekes szentmise. Művei Párizsban jelentek meg betegsége éveiben és halála után, barátai, majd a *Komitász Hagyatéki Bizottság* kiadásában. Szétszórt kéziratának összegyűjtése és teljes kiadása Örményországban 2001 óta folyamatban van.

Szám L.

Forrás: Magyar Katolikus Lexikon

Egyházi hírek!

Értesítem az örmény katolikus szentmisét látogató híveket, hogy **2012. február 26.** napján **elmarad** a szentmise a Budapest XI. Orly u. 6. szám alatti templomunkban.

Március 11-én du. 16 órakor lesz az örmény hősök emlékfalánál az 1848-as magyar forradalom emlékére rendezett koszorúzási ünnepség. Ezt követően 16,30 órakor mindenkit szeretettel várok a szentmisére.

Ákos atya

Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban

2012. február 19-én, vasárnap a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után **Puskás Katalin** kis együttesét (szervezés alatt) fogjuk hallani a Bp. XI. ker. Orly u. 6. szám alatti örmény katolikus templomban.

2012. március 25-én **Vörösváry Márton** ifjú hegedűművész játszik.

Szongoth Gábor szervező

A BUDAVÁRI ÖRMÉNY NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZAT
Szeretettel meghívja Önt, kedves Családját és Barátaikat

A GÖZLIBA, MEG AZ ÖRMÉNY SZPUTNYIK

című farsangi mulatságára zenével, tombolával, a TABÁNBA
2012. február 25-én, szombaton

11 órakor Sasvári-Merza Krisztina várja a fiatalokat!
Örmény motívumok – ötvös- és kódexműhely a Szentpéteri
József Ötvös Iparművészeti Stúdió vezetőjével
Haik Viktória és Takács-Kiss Zsuzsanna színművészek
interaktív gyerekműsora

17 órakor Mály Gerót és Dajbukát Ilonát idézzük meg:
Kabareé jelenetek **Várady Mária** és **Máté Krisztián**
színművészek előadásában

Most is muzsikál a
GÁTI - NÉMETH DUÓ
Szerkesztette: **Várady Mária** Rendezte: **Szőke István**
Örmény finomságokat kínál **Hidvégi Gábor**, a Tabán Étterem Séfje

Helyszín a **Tabáni Terasz borpicéje**
Budapest I. kerület, Apród utca 10.
Megközelíthető az 5-ös és a 86-os autóbussz Szarvas téri megállójától

Támogatók:
Budapesti Önkormányzat
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
TABÁNI TERASZ
Értemen Szállás
Borpicé

Péterffy Csaba Ákos Hagya(t)kozás

*Öntséd ércbe, vésedd fába
De legjobb a szívbe zárva
Vidd tovább az üzenetet:*

*Igaz ember, aki szeret
És betartja adott szavát,
Nem másítja fogadalmát.*

*Azt az Isten is szereti
Maga mellé felrendeli.
Légy TE is a szó tartója
Nemzedednek sava-borsa!*

*De gazembert, ki nem szeret
Adott szavát nem tartja meg,
Még másítja fogadalmát...
Kerüld el mint veszett kutyát!*

(Csíkszereda, 2010.
Március idusán túl tízszel.

Gyűjtőlevéltár

Örmény értékek védelmében

A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakulása (3., befejező rész)

Az Apafi család uradalmi központja: Ebesfalva, azaz Erzsébetváros

Az *első örmények 1654-ben érkeztek Ebesfalva területére. A főként Moldvából menekülő örmények I. Apafi Mihály fejedelem engedélyével a XVII. század végén, 1685-ben telepedtek le Erzsébetvárosba. Miután katolizálnak – megtartva rítusukat –, 1708-ban örmény szertartású plébániát szerveztek Erzsébetvárosban. Első templomukat 1725-ben építették a Szentháromság tiszteletére, ahova négy év múlva merchitarista szerzetesek érkeztek a hívek lelki gondozására. 1733-ban III. Károly császár kiszakította az időközben a Bethlen család kezébe került uradalomból és Erzsébetváros néven városi rangra emelte. Szamosújvárral egy időben királyi városi rangot is kapott. Napjainkban is álló hatalmas templomukat 1766–1791 között emelték, melynek Árpád-házi Szent Erzsébet a védőszentje. A városban kilenc kápolna és templom épült a hívek jóvoltából: Török Tivadar Keresztelő Szent János tiszteletére építtetett kápolnát (1771), Dániel Pál és Tódor Lukács a Szent Kereszt tiszteletére (1740), Isekucz Miklós és Lázár János pedig a főtéren (1751). A mechitaristák 1921-ben feladták kolostorukat, és az erdélyi püspökség vette át. Az utolsó örmény szertartású plébános Diarian Armenag Ferenc (1913–1990). Napjainkban Medgyesről látják el.*

Pénzes Lóránd: A szamosújvári plébánia levéltárát nagyságrendben az erzsébet-

városi egyházközség követi 8 folyóméter iratanyaggal. Az elrománosodott településen napjainkban nincs helybeli római katolikus lelkipásztor, ezért a levéltár beszállítása kiemelten indokolt volt. Milyen jellegű az itt talált iratanyag?

Bernád Rita: Erzsébetváros örmény katolikus plébániájának archívuma egy méreteiben nagy mennyiségű, tartalmában pedig igen gazdag történeti forrásokkal rendelkező iratgyűjtemény. Az iratörökség értékes adatokkal szolgál nemcsak az egyházigazgatási szervezet működéséhez, hanem egy kisebbségi rítusú egyház és tagjai történetének megismeréséhez is. A levéltár korábbi tárolását a Szent Erzsébet-templom sekrestyéje fölött található könyvtárteremben oldották meg a 19. században készítettet könyves szekrények alsó fiókos részében. A 20. századi iratokat a sekrestye egyik faszekrényében tárolták. Állapotuk, az idők folyamán rarakódott porréteget leszámítva, megfelelő volt. Biokémiai károsodás nem veszélyeztette az állományt. Az örmény plébánia levéltárát 2010. szeptember 13-án és 16-án gyűjtöttük be az újonnan kialakított Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltárba. Az iratok rendezését ugyan ezen év október 20-23. között végeztük ugyanott. A plébániai iktatott levelezés főesperességi és plébániai ügyviteli iratokat, valamint gazdasági jellegű okmányokat is magába foglal. A főesperességi vonatkozású okmányokat iktatókönyv és ennek értelmében az azonosíthatóság hi-

ányában megtartottuk a plébániai iratsozozatokban. Ez az állag több, értékes 18. századi eredeti és másolatban fennmaradt okmányt foglal magába.

Az anyakönyvek meglepő módon 1708-tól kezdődően hiánytalan sorozatban maradtak fenn – összesen 15 kötetben –, nyelvük 1834-ig örmény, majd ezt követően váltakozva magyar és latin. A hívek kánoni állapotáról szóló bejegyzéseinek visszakeresését névmutatókönyvek segítik.

Szépvíz

Az 1672-ben Moldva déli részéből Erdélybe menekülő örmények nagyobb része Szépvízen és Kantán telepedett le. Kis létszámukból adódóan a szépvízi örmények eleinte Gyergyószentmiklóshoz tartoztak, de az 1768-as menekülési hullám után számuk hirtelen megugrott, így autonóm örmény kompániát létesíthettek itt is. Katolizálásukat Bajtay Antal püspök Karácsonyi János erzsébetvárosi főesperesre bízta. Kezdetben egy fakápolnában miséztek, a jelenlegi örmény katolikus templomot 1763–1785 között építették, melyet 1785-ben szenteltek fel a Szentháromság tiszteletére. Az 1882-es évi sematizmus szerint a szépvízi örmény katolikus plébánia 202 lélekszámmal rendelkezett. A romos plébániaépületet és a kántor-harangozói lakást 1995-ben vásárolta meg a Csibész Alapítvány. A plébániát felújították, és 1997-ben a mallersdorfi ferences nővérek gyermekotthont nyitottak meg benne, amely máig működik.

A helyi örmény iskola 1890-ig működött, majd beolvadt az állami magyar iskolába. Fakultatív módon ezután is tanították a magyar iskolában az örmény írást és olvasást, a szükséges örmény tanácskönyveket az erzsébetvárosi mechtaristák szolgáltatták.

P. L: A begyűjtött három plébánia iratanyaga közül legkevesebbel Szépvíz rendelkezik. Mivel magyarázható az iratok elkallódása?

B. R: A jelenleg egy hívőből álló szépvízi plébánia kis mennyiségű levéltárát 2010. szeptember 9-én gyűjtöttük be a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltárba és 2010. október 21-én rendeztük. Az iratállomány állapota megfélelő volt, az iratokat nem érték káros biológiai-kémiai hatások. Az erzsébetvárosi és a szamosújvári örmény plébániák levéltári anyagához képest valóban kis gyűjteménnyel van dolgunk, holott jó két évszázadot átfogó, 1760–1988 közötti iratokat foglal magába. A kis mennyiség indoklása kapcsán elsőként megemlíteném azt a tényt, hogy Szépvíz 1931-es évet megelőző anyakönyveit államosították, csupán három kötet maradt meg a plébánián. Az iktatott ügyviteli levelezés úgyszintén szerény mennyiségben maradt fenn, mert már az idők folyamán csekélyebb számban keletkezett, tehát ebben az iratsozozatban nem észleltünk későbbi irateltávolítást vagy anyagpusztulást.

P. L: Ilyen kisméretű iratállományban mi érdemel különösebb figyelmet?

B. R: Mindenekelőtt a historia domus kötet, amely a szépvízi örmény katolikus plébánia 1860–1973 közötti időszakának történetét rekonstruálja. Adatokban, képmellékletekben gazdag és tartalmas összeállítású levéltári kötetről van szó. Emellett megemlíteném még a három örmény nyelven íródott kereskedői jegyzőkönyvet az 1764–1846 közötti időszakból.

P. L: Az Erdélyben megmaradt örmények nagyon ragaszkodnak kincseikhez, ezt korábban már említetted. Voltak nehézségeid emiatt a levéltárak begyűjtése során?

B. R: A Gyulafehérvári Főegyházmegyé-

ben a levéltári értékmentést, a plébániai archívumok rendszeresített összegyűjtését már nyolcadik éve végezzük. Amikor egyházunk évszázados örökségében gondolkodunk, nem mindig a jelen elismerő pillanatnyi visszajelzéseit kell mérvadásnak tekintenünk. Ha eleink megtették a magukét legjobb tudásuk és belátásuk szerint az akkori körülmények között, akkor nekünk is ugyanezt kell tennünk. Minden levéltári anyagnak lelke van. Vallom és hiszem, hogy a nyolcvévi munka sok ilyen „lelket” megmentett és még fog. A jelenben azon kell munkálkodnunk, hogy a rendelkezésünkre álló eszközökkel és ismeretekkel – az optimális lehetőségeket keresve – az iratok élettartamát meghosszabbítsuk, időtállóságukat növeljük. Az életben pedig mindig szembesülünk nehézségekkel. És ezeknek soha nem a terhét kell néznie, hanem a vele járó feladatot, megbízást, amelyet teljesítenünk kell, meg kell oldanunk, és nem térhetünk ki előle. Erzsébetvárosban valóban adódtak ilyen megoldandó feladatok. A helyi örmény katolikus közösség egyik tagja – előzetes felvilágosítás hiányában – félreértve a gyűjtés célját és szándékát, ellenállással próbált eltéríteni a levéltár átadás-átvételétől. Az akkor szeptemberben rám ruházott feladatot („nehézséget”) most utólag köszönöm neki. Így értettem meg, mennyire fontos beszélni a szakmai munkáról, az embereket, híveket is tájékoztatni arról, mit miért és ki(k)ért csinálunk, még ha sokszor nem is tudjuk egyből ezekre a választ. Meggyőződése, hogy ugyanaz az ember, amint beteszi a lábát a mára elkészült Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltárba, vagy amint egy levéltári szolgálatot teljesítünk neki, nagymértékben hálás lesz munkánkért és büszke lesz rá.

P. L: A levéltárak rendezése után rendszerint kialakulnak az iratok között is az ún. „legek”. Az örmény gyűjteményben melyek a legrégebbi és legértékesebb dokumentumok?

B. R: Amint már említettem, minden egyes iratnak megvan a maga történeti vagy gyakorlati értéke. Az értékét a használója vagy éppen a felfedezője szabja meg. Egy levéltáros mindig annak örvend, ha egy hivatal (adott esetben plébánia) teljes ügyviteli rendjét hiánytalanul helyre tudja állítani, az intézmény alapításától egészen a begyűjtés időpontjáig vagy a megszabott, esetleg a megszűnés határidejéig. Ezt a tényt majdnem mindhárom örmény katolikus plébánia esetében elmondhatjuk. A levéltárak szerkezetében kialakított állagok (iratcsoportok) mindegyik esetben teljesnek mondhatók úgy, ahogy vannak, nem tapasztalunk hosszabb időszakot átfogó hiányokat az említett szépvízi anyakönyvi sorozat kivételével. A levéltári anyagot rendező szakember öröme nyilvánvalóan még nagyobb, ha az alapítási évnél is korábbi, eredeti okmányokra bukkan. Ilyenekkel az erzsébetvárosi és a szamosújvári iratanyagban is találkoztunk. Az erzsébetvárosiban szűrőpróbaként megemlíjtük Bethlen Kata (II. Apafi Mihály fejedelem felesége) 1700. július 26-án kelt oklevelét, amelyet az örmények javára állított ki sátorállítás ügyében, a plébániai archívumokban egyedülálló mennyiségű ereklyeigazolvány-gyűjteményt az 1729–1837 közötti időszakból és a 18. század végén megkezdett historia domus kötetet. A szamosújvári plébánia irataiban megemlíjtjük a tímár céh alapszabályzatát 1700-ból (örmény nyelven), néhány, a 17–18. század fordulóján keletkezett okmány másolatát az ügyviteli iratsozozatban, va-

lamint a szamosújvári örmény kompánia 1701–1797 közötti, egyöntetűen örmény nyelvű iratait.

P. L.: Noha az örmények részéről a 19. század közepétől erőteljes latinizálódás és elmagyarosodás tapasztalható, az iratok hány százaléka íródott örmény nyelven? Hogyan boldogultatok ezek rendezésével?

B. R.: A magyar nyelv 1844-ben vált törvényesen hivatalos államnyelvvé. Ez a nyelvrendelet nyilvánvalóan az örmény nyelv további fejlődésére is hatással volt, és nemcsak a római katolikus egyházközségek addigi latin nyelvű ügyvitelét alakította át. Ha az eddig rendezett örmény plébániai levéltárak mennyiségét tekintjük, akkor azt mondhatjuk, hogy a gyűjtőlevéltárban a 18–19. századi (erzsébetvárosi és szamosújvári kb. 1 folyóméter mennyiségű) anyakönyvek mellett összesen nyolc levéltári doboznyi (1 folyóméter) örmény nyelvű irat található. Már a rendezési munka 2010 augusztusában történt megkezdésekor intézkedtünk annak érdekében, hogy egy örmény nyelvet jól ismerő személy jelenlétét is bevonjuk. Mivel az erdélyi örmények már nem beszélnek az örmény nyelvet, a választás dr. Kovács Bálint magyarországi armenológusra esett, akit már korábbi gyulafehérvári kutatásai során megismerhettem. Nyelvismerete, az erdélyi örménység története iránti buzgó érdeklődése és az e téren elért kutatási eredményei révén a felkérést elfogadta, a feldolgozó munkába szívesen bekapcsolódott.

P. L.: Az unikumnak számító örmény iratanyagok iránt kik érdeklődnek a leginkább?

B. R.: Magyarországon igen élénk örmény múlt kutatás van kibontakozóban. A genealógiai kutatások Erdélybe is átnyúlnak. Ilyen jellegű kutatásokat több rend-

ben is végeztek az anyaországi kutatók a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltárban, így számítani lehet arra, hogy az egy helyre összegyűjtött örmény levéltári anyag nagyon sok magyarországi örmény kutatót vonz majd, akik legtöbbször az Örmény Egyesület megbízásából végeznek rendszeresített kutatásokat. Ugyanakkor az erdélyi művelődés és nemzetiség-történet iránt érdeklődő hazai szakemberek részéről is élénk érdeklődésre kell felkészülni. Az iratok több helységben vannak szétszórva, nehézkes hozzáférésük pedig megnehezíti, sokszor egyenesen gátolja a történészek munkáját. Ezek ellentéte pedig, a levéltárba gyűjtött, raktári jegyzékkel ellátott iratsoport nagy mértékben megkönnyíti a kutatók munkáját. Itt azt is érdemes megemlíteni, hogy az elmúlt két hónapban már három kutatója volt a gyűjtőlevéltárnak: egy családfa-kutató, egy művészettörténész és egy organatörténettel foglalkozó kutató. Reményeink szerint az érdeklődés ezentúl csak nőni fog, főként ahogy erről a kutatóközönség és az érdeklődők is értesülnek (újság, folyóirat, honlap), valamint ahogy a közeljövőre tervezett többnyelvű levéltári ismertető könyv is a napvilágra kerül.

P. L.: Az erdélyi örmények esetében a származáshoz való ragaszkodásnak különös jelentősége van. Legutóbb Szépvízen alakult örmény múzeum. A létrejött gyűjtőlevéltár mennyire fog bekapcsolódni az örménykutatás tudományos vérkeringésébe?

B. R.: A levéltárak egyik alapvető feladata közé tartozik a közművelődési és a tudományos tevékenység. Az elmúlt másfél évben a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltárnak három önálló kiállítása volt, így az erdélyi katolikus egyházi levéltár Gyergyószentmiklóson, Marosvá-

sárhelyen és Sepsiszentgyörgyön eredeti levéltári anyagokkal mutatkozott be a nagyközönség előtt. Ezt a kiállítás sorozatot elképzelhetőnek tartjuk ezúttal örmény archívumbeli érdekességekkel folytatni. Ugyanakkor minden erőnkől támogatjuk a kutatást, a kutató a levéltár egyik értékes szereplője, legyen az örmény településekre szorítókozó helytörténész vagy az egyre szaporodó örmény családtörténet kutató, tempomtörténet iránt érdeklődő vagy iskolatörténész. A kutatószolgálat úgyszintén az intézmény egyik legfőbb feladata. Az elégedett kutató a jól működő levéltár egyik mércéje, ezt sem szabad szem előtt téveszteni. Kutatni azonban csak a készen rendezett levéltári anyagban lehet. A mi jelenlegi kutatásunk, ha annak nevezhetjük, egyelőre főként levéltártörténetre szorítkozik, melyhez a repertórium kötetének előkészítéséhez van szükségünk. Nincs kizárva, hogy egy-egy tudományos konferencián való részvétel erejéig a későbbiekben ne dolgozzunk fel egy kisebb szeletet az erdélyi örménység oly gazdag és kalandos történetéből.

P. L.: Mire lehet számítani a rendezés befejezését követően? Mik a tervek a jövőre nézve?

B. R.: A levéltári rendezési munka olyan, mint egy ismeretlen darabszámból és alakzathoz álló kirakós játék, puzzle játszása. Sosem tudjuk, mikor értünk a végéhez és kiraktuk-e a teljes formát. Egy adott ponton azonban érezni és tudni kell, hogy most már tovább kell lépni. A továbblé-

pés az archívumok rendbetétele után mindig egy jól használható segédlet publikálása, mellyel a kutatók könnyen eligazodnak az iratanyagban, és, ha van már egy leszögezett kutatási témájuk, egyből tudják, hogy hol és mit kell keresni, ha pedig a konkrét téma még nem körvonalazódott, akkor a levéltári repertóriumtól tovább meríthetnek ihletet a felkeltett érdeklődés kapcsán. Mindenkoron egy középszintű segédlet publikálása koronázza meg az elvégzett, sokszor fárasztó fizikai és szellemi munkát. A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár rendezése még nem ért a végéhez. Hátra van még a nagy mennyiségű, erősen keveredett személyi hagyatékok és az örmény nyelvű 18-19. századi iratok alapszintű (levelenkénti) rendezése. Ezt a munkafázist február végére tervezzük elvégezni dr. Kovács Bálint armenológus kollégával közösen. Ő az örménnyel, mi a magyar és a latin személyi iratanyaggal fogunk barátkozni. Amint ezek a munkálatok megvannak, nekilátunk egy társszerzőségben tervezett levéltári repertórium előkészítésének. A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltárat ismertető kötetet háromnyelvűre tervezzük (magyar-román-angol), amely szerkezetében egy általánosan az erdélyi örménységet bemutató történeti ismertetés után a levéltárat mutatná be, majd a végére néhány fontosabbnak ítélt forrást is közzétennénk. Előtte azonban vár még a gyergyószentmiklósi örmény plébánián is a terepmunka.

Hurutvásár

A karácsonyi klubműsorunk után már bemutatott, erdélyi tejből és saját természetű zöldfűszerekből készült, ízletes hurut folyamatosan kapható, illetve megrendelhető Bartha Gabónánál, tradicionális és újított ízekben (telefon 06 20 381 71 72).

Az ARMENIA magyar-örmény havi szemle
– főszerkesztő Szongott Kristóf – kincsesbányából

Wolff Gábor (1811–1892)

A magyar gyógyszerészet nesztorát, a növénytan egyik hivatott művelőjét és a hazai örménység egyik nem jelentéktelen fiát veszítette el Wolff Gáborban, kinek nevét elismeréssel említék a botánikusok, személyét pedig – polgári erényeiért – tisztelettel vették körül azok, kik közt élt, kikkel érintkezett.

A Wolff-család a beköltözéskor 'Kál' (Gál: Farkas) örmény nevet viselt; de a család azon ágát, mely Kóhalomban telepedett le, a százok rendszeresen csak Wolff-nak nevezték. A család másik ága megtartotta a 'Gál' nevet; tehát a Gál és Wolff: egy család.

Wolff Gábor született 1811. április 7-én Kóhalomban; atyja Wolff Bogdán kóhalmi nagykereskedő, anyja Káringéc Zsuzsánna volt. Testvérei: W. Antal udvarhelyi kereskedő, Dr. W. József erzsébetvárosi főorvos, W. Alajos Nagy-Küküllőmegyei tiszti ügyész és W. Zsuzsánna mind elhunytak; csak Wolff János kolozsvári gyógyszerész van még életben.

Két évet (1820-22) töltött a brassói katonai nevelőintézetben; a gimnáziumot szintén Brassóban (1822-26) tanulmányozta. Gyakornokoskodott Fogarason Ungár József gyógytárában (1827); gyógyszerészi oklevelet nyert Pesten 1834-ben; önálló gyógyszerész lett 1840-ben, ugyanis ekkor vásárolta meg öccsével Jánossal a

kolozsvári Schmidt Ádám-féle gyógyszerert.

Nőül vette 1842-ben Lukács Lujzát (Nagy-Váradról), Lukács György jelenlegi belügyminiszteri államtitkár egyik nővérét. 1848-49-ben, mint jó hazafi, nemcsak pénzzel, de vérrel is áldozott a hazának. 1856-ban 52 pályázó közül ő nyert jogot arra, hogy Tordán a második gyógyszerert felállíthassa, melyet azon évben meg is nyitott.

Kora ifjúságától kezdve kiváló előszeretettel foglalkozott ugyan a természettudományokkal, de legkedvencebb tárgyai mégis a növény- és rovartan voltak. Folytonosan tanult és buvázkodott; mint botánikus lett híressé. Fáradhatatlan floristicus volt; szerencsés fölfedezéseivel és kutatásaival Kolozsvár és Torda flóráját Európa legérdekesebb pontjává tette. A növénytudósok több növényt neveztek el az ő tisztelt nevére, mely így *halhatatlanná lett!*

Érdemei elismeréssel találkoztak. 1846-ban a kir. magy. „Természettud. Társulat”, – 1848-ban a stettini „Entomologischer Verein”, – 1849-ben a nagyszombati „Siebenb. Verein für Naturwissenschaften”, – 1858-ban a bécsi „K.k. zoolog.-botan. Gesellschaft” tagjává és 1859-ben a bécsi „K.k. geolog. Reichsanstalt” levelező tagjává választotta.

Őszinte barátság köteléke fűzte a boldogult dr. Haynald Lajos kalocsai érseket Wolff Gáborhoz, kivel levelezésben is állott; a nagynevű bíbornok még erdélyi püspök korában ismerkedett meg Wolffal. A nyolczvanas évek elején kongresszusra gyűltek össze Magyarország pénztintézeteinek igazgatói Budapesten; Wolff Gábor is felment. A fővárosban volt az egyház büszkesége: Haynald is. E sorok írója volt a szerencsés, ki Wolffot Haynaldhoz felvezette. Igazán megható volt a két botanikus találkozója: meghatva egymás nyakába borultak, megcsóolták egymást és hosszasán átölelkezve maradtak...

Mint tordai gyógyszerész, a közügyek körül kifejtett önzetlen buzgalomával közbizalmat és osztatlan becsülést vívott ki magának. Tagja volt Torda-Aranyosvármegye bizottságának, valamint Torda város képviselőtestületének is. Huszonöt évig volt igazgatója Torda legrégebbi pénztintézetének; a mostani virágzó „Tordai kiségitő-takarékpénztár részvénytársulat-nak; tisztét kiváló odaadással és szakértelemmel viselte. Mult év áug. havában tartották meg a részvényesek fényes ünnepélyek közt 25 éves igazgatói jubileumát. Ekkor leplezték le olajfestésű arcképét is, mely most az intézet helyiségét díszíti. Mint buzgó gazdája a „Torda-Aranyosmegyei gazdasági egyesület”-nek megteremtette az egyesület gyümölcs-faiskoláját, mely jó hírnévre emelkedett.

Meg kell még emlékeznem nagyszerű és so ezer példányt számláló herbariumáról. Ez képezte boldogultnak egyik nagy gyönyörűségét; bár mint csalogatták s bármit is ígértek érte: nem akart megválni ezen eszményi kincsétől, mit egy hosszú életen át gyűjtött, – hanem azt fiának Dr. Wolff Gyula tordai gyógyszerésznek hagyományozta.

Meghalt 1892. január 29-én 81 éves korában. Halála általános, mély részvételt keltett; ravatalát koszorúozón borította. A szomorú családon kívül a „Tordai kiségitő-takarékpénztár” – és a „Torda-Aranyosmegyei gazd. egyesület” külön-külön gyászjelentést adtak.

Sok tanúságot meríthet az előre törekvő ifjú nemzedék a tulságig szerény Wolff Gábor hasznos életéből, kinek önzetlensége utolérhetetlen és becsületessége szepőlőten volt!

Bárány János

(Megjelent az ARMENIA 1892. évkönyvében. Eredeti írásmóddal.)

Gaál György – Gránitz Miklós: Örök Házsongárd, Kolozsvár és sírkertje a századok sodrában második kötetéből (Pharma Press, Budapest 2010) részlet

Wolff János (1815–1899) gyógyszerész márványoszlopa máig áll az I.C. parcella északi részén. Wolff kóhalmi születésű volt. 1838-ban Pesten szerezte meg a gyógyszerészmesteri oklevelet, s testvérelével, Gáborral együtt Kolozsváron patikát vásárolt, amelyet Magyar Korona címmel működtetett. Részt vett minden jelentősebb gyógyszerész szervezkedésben. Gyógytárát Lujza lányának férje, **Issekutz Hugó** vezette tovább, aki szintén e sírban nyugszik...

A korszak legtudósabb kolozsvári gyógyszerésze **Issekutz Hugó** (1855–1915) volt, amint erre a Wolff család sírkövén lévő felirat is utal:

„Marosvásárhelyi és erzsébetvárosi Dr. Issekutz Hugó az Egyetemi Gyógyszer-

tár vezetője, egyetemi m. tanár és gyógyszerész

1855. június 19.–1915. július 23.,
Marosvásárhelyi és erzsébetvárosi Dr.
Issekutz Hugóné Wolff Louise
1862. június 23.–1934. április 4.”

Issekutz édesapja, az örmény családból származó bíró 1876-ban kapott nemességet. Hugó fia 1876-ban Kolozsváron szerzett gyógyszerészi diplomát, majd 1882-ben

doktorátust. Feleségül vette Wolff János patikus lányát, s annak gyógyszerétárát is megörökölte. Közben az egyetemen tanársegéd volt, 1892-ben magántanárrá habilitálták, így átvehette a Hintz György halálával gazdátlanul maradt gyógyszerészeti mútan előadását. Sikerült kiharcolnia, hogy 1904-ben az egyetem külön gyógyszerétárt állított fel, amelynek ő lett a vezetője. Itt a gyógyszerkészítés mellett rendszeres oktatómunka is folyt.

Mi újság az örmény világban?

Papp Simon, nagybirtokos, kiben Papp Géza országgyűlési képviselő édes atyját, Papp Tivadar szamosújvári örmény kath. s. lelkész öcsését siratja, január 27-én Német-Eleméren 64 éves korában elhunyt. Boldogult Szamosújvárt született, a gymnasiumot Kolozsvárit tanulta, azután Wolf Gábor és János gyógytárába ment, A szabadságharcz ideje alatt mint gyógyyszerész tett szolgálatot a magyar seregnek. Volt önálló gyógyyszerész; Pankotán, Nagy-Bányán; de visszadta Ő Felsége a Kiss Ernő-féle uradalmat a családnak, melyből Papp Simon – felesége Simay Anna, kinek anyja Jakabffy Juliána közeli rokona volt Kiss Ernőnek – 2000 hold földet örökölt. Ezért eladta Papp Simon nagy bányai gyógytárát és Német-

Elemérré költözött, itt jó karba hozta jószágát; minta gazdaságot folytatott. Tevékeny részt vett Torontál megye közéletében, tagja volt a megye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának, elnöke volt az ármentesítő társulatnak stb. Becsülte mindenki. Koszorút küldöttek sírjára gr. Karátsonyi Jenő és Aladár, beodrai Karátsonyi László, gr. Csekonics, gr. Nákó, gr. Hárthur, Dániel Fái, Dániel Ernő országgyűlési képviselők, Kiss Augusta és még többen. Temetésére külön vonat indult Nagy-Becskerekéről. Ott volt a főispán és a törvényszéki elnök is. A családi sírboltban közvetlenül Kiss Ernő mellé helyezték el földi maradványait. Nyugodjék békében!

(Armenia 1892, eredeti írásmódban)

Bálintné Kovács Júlia

Részletek régebbi és újabb olvasói levelekből

„Örmény gyökereimről megemlítem, hogy mind anyai, mind apai nagyanyám örmény családból származott.

Anyai nagyanyám Wajtsuk Vilma Édesapja Wajtsuk József és nagyapja **Török Antal, a tölgyesi katolikus templom építői.**

Apai nagyanyám **Lázár Klára**, aki a tölgyesi **Lázár Jakab** örmény kereskedő leánya volt. Édesanyját, **Kopacz Máriát** 90 évesen, valamint testvéreit **dr. Lázár János szol-**

gabírót, Lázár Istvánt és Lázár Manót (Moni) 1916-ban a román betöréskor *Piatra Neamti*-ra hurcolták, ahol egy évre rá az édesanya, majd rövid időn belül a többiek is elhaláloztak.

Neveket Wotsch Ferenc brassói gyógyszerésztől kaptam, akihez nagyanyám Lázár Klára 1880-ban ment férjhez kissé rendhagyó módon, hiszen addig mindig örményekkel házasodtak a család tagjai.

A család a nagymama hatására teljesen elmagyarosodott.
Szeretném továbbra is kapni az EÖGYKE füzeteket.”

„Köszönöm a decemberi Füzetet. Mint minden eddigi számban, itt is nagyon sok elolvasni valót találtam. Azért is örvendtem ennek a számnak, mert ebben található a 2011-ben megjelent Füzetek tartalomjegyzéke. Ennek alapján könnyebb követni a különösen figyelmet érdemlő írásokat. Sajnos itt lehetett olvasni azt a tájékoztatást, hogy az Országos Örmény Önkormányzat megszüntette ennek a lapnak a támogatását. Szomorú olvasni, hogy egyes vezetők szerint nincs szükség e lap megjelentetésére. Nem tudom, milyen információk alapján vannak ezen a véleményen. Tudomásom szerint e havonta megjelenő Füzetek nagy olvasottságnak örvendenek az örmény gyökerekkel is rendelkező magyar-örmények között, és széles ismeretségi körükben is.

A közös leszármazás tudatosításával, a felmenők közötti számos rokoni kapcsolat felismerésével e Füzetek erősítik az összetartozás érzését a Magyarországon élő magyar-örmények és az Erdélyben élők között. Mint helytörténet is rendkívül értékes, hiszen számos eddig nem ismert, vagy csak nagyon szűk körben ismert történeti tényeket tár föl. Ezért is válnak a leközölt írások igazán érdekes olvasmányokká. Ezért várják olyan sokan a havonta megjelenő Füzeteket.

Remélem a sokasodó gazdasági nehézségek ellenére sikerül a Füzetek havonkénti megjelenését továbbra is biztosítani. Ehhez kívánok dr. Issekutz Sarolta elnöknőnek és személy szerint Önnek, valamint a Füzetek szerkesztői munkaközösségének további eredményes munkát, jó egészséget és kitartást a nehézségek elleni küzdelemben.

Dr. Wotsch Gyula nyugdíjas főorvos Sepsiszentgyörgyről”

„Köszönöm, hogy az EÖGYKE füzetek révén értékes olvasnivalóhoz juttatsz, és arra kérek a magam és sok-sok idős olvasó nevében, hogy a jövőben is tegyél meg mindent, hogy a lap nyomtatásban is megjelenjen.”

Balázs Kornél Kolozsvárról

„A lapot külön köszönöm. Alig várják (néhány jó barátom és családjuk) megérkezését, őszintén mondom, sikerült a helyére tenni az örmény gyökerűeknek igazi magyarságukat, hozzájárulásukat a tudományok, a művészetek, a technika, a gyakorlati élet fejlődéséhez. En magam idegenvezetőként (20 év alatt 200 alkalommal, kb. 8000 vendég!), helytörténészként igyekszem tenni valamit.(...) Befejezésül jó egészséget, további eredményes munkát, gazdag tevékenységet kívánok a közösség minden tagjának, és külön üdvözlöm a magyarörmények vezetőjét, Issekutz Sáríkat, akinek fáradhatatlan munkáját sokan csodáljuk.”

Joikits Attila Szilágyosmlyórról

Szász Ávéd Rózsa

„Kőbe zárt hit”

Utazásaink Örményországban (6. rész)

A Szevan tó

Szevan Örményország smaragdja: a Szevim hegysoroson át érkező víz a tóhoz, közben látunk egy karavánszerajt (építtetője C. Orbeljan 1332-ben). A tengerszint felett 1897 m magasán fekvő Szevan tó – Gegham tenger – Jerevántól észak irányban van, a világ legnagyobb édesvízi tava (1256 km²). A térség vulkánikus eredetűre utalnak a tó körüli bazalt-hegyek és a megmerevedett lávamezők. Kialakulása idején a tónak kifolyása volt, de egy kb. 200 évvel előbbi vulkánkitörés elzárta a régi folyóvölgyet, a környező hegyek olvadó hó-takarója vízzel töltötte meg a mély völgykatlant.

Az 1950–70 években a környék mezőgazdasági területeinek öntözésére használták a vizet, ennek következtében a vízszint 19 métert esett! A további csökkenés megállításáért a tavaszi olvadáskor folyók vizét vezetik a Szevanba, ezzel kismértékű szintnövekedést is elértek.

Maga a tó két medencéből áll: a Nagy Szevan 972 km² területű, mélysége 46 m, míg a Kis Szevan 284 km², mélysége 99 m. Egy 8 km hosszú szoros köti össze a két vízmedencét. Káprázatos a tó színe, néha világoskék, vagy türkiz árnyalatú, partján a hegyek lábánál üdülő-pihenőközpontok épültek.

Szevanavank – Fekete kolostor

(„Szárzaföldön álló”-nak is nevezik).

A 9. században épült kolostor a tópart közepén

lében a vízapadás következtében a víz szintjéhez viszonyítva 64 m magas félszigeten áll.

A sziget kezdetben lakatlan területnek számított, halászközpontok menedékhelye (búvóhelye) volt. A 8. század végén szerzetesek telepedtek le a szigeten, ahol egy kolostort és három templomot építettek. Mára két templom maradt meg: a **Szurbarakheloc** (Szt. Apostolok temploma) és az **Asztvacacin** (Istenanya) **temploma**. Mindkettő kereszt-kupolás épület, a falak durván megmunkált kövekből épültek, a kupoladob finom megmunkált, faragott kövekből rakott, faragott párkányok-arkádok díszítik.

A sorozatos arab, perzsa betörések idején a szerzetesek hősiessé váltak a szigetet, a kolostor védőfalai elpusztultak.

1828-ban Örményország keleti részét Oroszországhoz csatolták, a szigeten orosz katonaság állomásozott, számukra épült az orosz ortodox „Szt. Anna” templom. A szovjet hatalom 1946 után el akarta tüntetni a szent helyeket, az Anna templomot felrobbantották, a Sevanavank templom előtere megsérült, de nem omlott össze. Lerombolására tett kísérletek a környék lakóinak ellenállásába ütközött, végül abbamaradtak.

A templom oldalkápolnájának oltárképe apostolokat ábrázol, alatta 13. sz.-i khacsikaron a Megváltó életfaja (keresztje) látható.

Az Asztvacacin – Istenanya templom: három apszissal és egy mellékoltárral épített, kereszt-kupolás templom, a védőfalait 16–17. sz.-ban lerombolták.

Folytatjuk

A tavasszal adtuk hírt arról, hogy magas rangú állami kitüntetést nyújtott át Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, a MTA külső tagjának; *dr. Maros Dezső* gépészmérnöknek, a Műszaki Egyetem tanárának, a Román Akadémia főkutatójának, aki az örmény Meskó család leszármazottja. A Magyar Köztársaság Tisztikeresztjét az akkor már gyengélkedő professzor helyett felesége, **Albert Annamária**, a Kolozsvári Magyar Opera örökös tagja vette át, akit mint örménymagyar művészt már bemutattunk olvasóinknak.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, és a Füzetek szerkesztőségének nevében is őszintén együtt érzünk az özvegygel, és vigasztalást kérünk számára.

Bitay Enikő, az EME főtájkára

dr. Csibi Vencel József, az MTA külső tagja

In memoriam Dr. Maros Dezső (1920–2011)

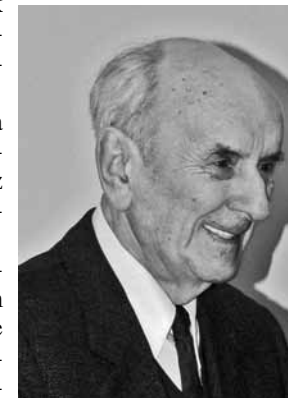
Maros Dezső 1920. szeptember 30-án született Hátszegén. Középiskoláit Petrozsényben végezte (1939), és a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet (1943). A mérnöki képzésen túl matematikai tanulmányokat is folytatott, s ez az érdeklődése későbbi munkásságát is meghatározta – kiegészülve a számítástechnikai ismeretekkel. Pályáját a kolozsvári Dermata Bőr- és Cipőgyárban kezdte üzemmérnökként, s a gyakorlati feladatok gyors, újszerű megoldásával már akkor feltűnt élénk műszaki gondolkodása. Elismerésképpen az üzem főgépészévé nevezték ki.

Az iparral való kapcsolata élete során mindvégig megmaradt, fontosnak tartotta az elméleti eredmények gyakorlati hasznosítását.

Oktatótevékenységét a kolozsvári Műszaki Egyetem magyar tagozatán kezdte 1947-ben, ennek megszüntetése után a Politechnikai In-

tézet (ma Kolozsvári Műszaki Egyetem) tanára lett. Végigjárta az egyetemi ranglétra minden fokozatát (1961-től egyetemi docens, 1966-tól professzor, majd 1986-tól nyugdíjas konzulens professzor lett). A műszaki tudományok terén nyerte el a doktori (1970), majd az akadémiai doktori (1972) címet.

Oktatási tevékenysége során szervező-vezető szerepet is vállalt (1950–1960 között). Nyolc évig a Mechanika Tanszék vezetője, 1951–1953 között a kolozsvári Mechanikai Intézet igazgatója volt, majd 1953-tól 1956-ig a Politechnikai Intézet Mechanika és Technológia Karán töltött be dékáni tisztséget. Oktatásszervezési s fejlesztési törekvései eredményeként jött létre az ő irányítása alatt két laboratórium (Géprajz és Ábrázoló geometria), valamint Mechanizmus), melyek berendezésének terveit saját kezűleg készítette el. Fontosnak tartotta a minőségi oktatást, előadásait kor-

szertű elemekre építette, szemléltető eszközöket (mikromakettek) alkalmazott az elvont kinematikai jelenségek megértéséhez. Ugyanakkor tizenegy, nyomtatásban megjelent kurzust, illetve laboratóriumi segédletet készített.

Az oktatási tevékenységek nem akadályozták a komoly kutatási feladatokban, hiszen egyidejűleg, több mint tíz évig a Román Tudományos Akadémia kolozsvári Számítási Intézetének volt tudományos főkutatója.

Kutatási területe a gépek dinamikája és a fogaskerekek általános kapcsolódáselemele, valamint gyártstechnológiája. Doktori értekezésének témája a kapcsolás általános alaptörvénye, illetve az alkalmazások az elikoidális fogfelületek kinematikai számításánál (1968.). Új tervezési lehetőségeket tárt fel, növelve a fogaskerekek működési biztonságát.

Fő kutatási területe a több szabadságfokú mechanizmusok kinematikája és dinamikája, behatóan foglalkozott a fogaskerekes hajtások elméletével és gyártási technológiájának kérdéseivel. Több módszertani újítás bevezetése fűződik a nevéhez. A kitérő tengelyű csiga hordképének lokalizálására sajátos mátrixos számítási módszert dolgozott ki. A fogaskerékpárok kapcsolódás elméletét vizsgálva sikerrel általánosította a fogfelületek kapcsolódását, s ennek köszönhetően szimulálhatóvá tette a gyártási-összeszerelési paraméterek megváltoztatását.

Kutatási tevékenységének eredményeit több mint száz szaktanulmányban közölte hat nyelven. Hat tanulmánykötetet írt. Összesen 35 megbízásos szerződés, 48 kidolgozott és megvalósított mérnöki terv, tizenegy bejegyzett szabadalom, valamint tizenegy ismeretterjesztő cikk szerzője.

Kiemelkedő munkái: Mechanizmusok kinematikája és dinamikája (1958), Fogaskerekek kinematikája, (1958), Csíghajtások, (1966), Csíghajtások (Bp., 1970), Forgótestek kiegyensúlyozása, (1979), Mechanizmusok (1980.), Rudazatos mechanizmusok kinematikájának numerikus elemzése, (1981), Síkbeli gép-szerkezetek numerikus számítása, (1987).

Tagja volt a Magyar Genius Társaságnak, a Román Műszaki Tudományos Akadémiának, az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaságnak (EMT), az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, s tiszteleti tagja a Romániai Robotika Szövetségnek (ARR). Nemzetközi szervezetek is tagjaként tisztelhetette: Gesellschaft für Angewandte Mathematik und Mechanik, International Federation for the Theory of Machines and Mechanisms (a kolozsvári körzet alapítója és elnöke), Magyar Mérnökök és Építészek Világszövetsége, Societé d'Etudes de l'Industrie de l'Engrenage (Párizs).

Ugyanakkor aktív tagja volt a Műszaki Szemle szerkesztőbizottságának (EMT), illetve a Fialat Műszakiak Tudományos Ülésszak Tudományos Bizottságának is (EME).

Munka Érdemrenddel 1954-ben jutalmazták. 1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választotta. Ugyancsak 1993-ban vehette át a Budapesti Műszaki Egyetem, 1999-ben pedig a kolozsvári Műszaki Egyetem díszoklevelét, majd 2001-ben ez utóbbi tanintézmény, valamint a brassói Transilvania Egyetem díszdoktorává avatták. 1999 óta a Román Műszaki Tudományos Akadémia gépészmérnöki tagozatának rendes tagja.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapító tagja, 2004-ben a közgyűlés tiszteleti tagja választotta. 2005-ben Kolozsvár

díszpolgára címmel, 2008-ban a Magyar Mérnöki Kamara Gépészeti Tagozatának Botka Imre-díjával tüntették ki. Az EME gr. Mikó Imre Jubileumi éremmel tüntette ki 2009-ben, elismerve tudományos munkásságát.

Maros Dezső professzor a kolozsvári fogaskerék-iskola megalapítója, a Csíghajtások c. könyve ennek alapvető for-

rásdokumentuma, mely magyar és román nyelven is megjelent.

Negyven évig oktatta a mérnökhallgatókat, tizenhárom mérnök-doktort nevelt, akiknek tudást, emberi tartást, mérnöki gondolkodást adott, s a mérnöki feladatok precíz végzésére, a kutatási munka iránti szeretetre s elkötelezettségre biztatta őket.

Emlékét örökké megőrizzük!

Szomorújelentés

A gyászoló család mély fájdalommal tudatja, hogy

Dr. Csiky Vidor

2011. december 22. napján, életének 100. évében elhunyt.

Felejtethetlen halottunktól 2011. december 29-én vettünk végső búcsút a miskolci Szt. Anna temetőben. Engesztelő gyászmise december 28-án 18 órakor hangzott el a miskolci Szt. Anna templomban.

„Dr. Csiky Vidor Vilmos az erzsébetvárosi Csiky-ágból származott. Édesapja az 1882-ben elhunyt Csiky Vidor, testvére a 2007-ben elhalálozott Csiky Róza volt. Csiky Róza rendszeresen látogatta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezvényeit, budapesti lakos révén.

Édesapámnak nagy örömet okoztak az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek.

További munkájukra a Jóisten áldását kérve maradtam tisztelettel

Csiki Hajnalka”

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület fájdalommal vette a hírt, hogy közösségünk régi, szeretett tagja,

Tarisznyás Karola

Budapest 2012. január 8-án elhunyt.

Temetéséről később történik intézkedés.

Lapzártakor érkezett a szomorú hír, hogy 87 éves korában 2012. január 20-án, Budapest 2012. január 8-án elhunyt

báró Feilitzsch Róbert, okleveles mérnök

(F. Rudolf és erzsébetvárosi Kabdebo Erzsébet fia), aki kedves feleségével együtt a klubnapok rendszeres résztvevője volt.

Temetéséről később történik intézkedés.

Közösségünk elhunyt tagjainak emlékét kegyelettel megőrizzük!

Örmény-magyar gyermekrovat (58. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2012-ben is folytatjuk a szép kis történeteket az örmény őseink életéből, amikből ti, de születek és nagyszületek is megismerhetik a régi történeteket. Ha a történetek végén feltett kérdésekre helyesen válaszoltok, és azt elkülditek címünkre, nyereményben részesültök. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, születek és nagyszületeket biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailen: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Puskás Attila, str. Campului, 540175 Tirgu Mures, Románia

LÉGYTE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2012-BEN!

Baruir Sevag: „Élünk, élni fogunk és még többen leszünk!”

Az örmények évszázadokon keresztül küzdöttek a túlélésért, néha csendben, máskor erővel, magukra vonva az idegen népek figyelmét. Továbbra is küzdeni fognak, de építő és hasznos módon teszi ezt, mert az örménység egyik tulajdonsága az alapos építő munka. Bárhová is mész a világon, hallani fogod az örmény templomok harangját és látni fogod Meszrop örmény betűit a különféle feliratokon. Találkozol örmény egyesületekkel, izzó értelmes tekintetű fiatal fiúkkal és lányokkal, akik büszkén vallják majd, hogy örmény származásúak.

Fogjunk össze és dolgozzunk testvériesen. Legyünk példaadó és tiszteletudó polgárok azokban az országokban, ahol élünk. Testvériesen érezzünk egyet a szenvedő népekkel. Sohase feledjük azonban, hogy egy nagyon gazdag és régi nép örökösei vagyunk, és ez a gazdagság mindenhová kisugárzik, ahol a hagyományaikhoz hűséges örmény származásúak élnek. Így hozzájárulunk saját hazánk és az emberiség gazdagodásához.

Kérdés: Voltál már olyan helyzetben, hogy mesélned kellett fiúknak, lányoknak örmény származásodról? Mit mondtál nekik, és ők mit mondtak?

Válaszok: Molnár Zsófia, Marosvásárhely
Az örmények lelki központját, Ecsmiadzint, Világosító Szent Gergely alapította. A jelenlegi katolikus II. Garegin (Karekin) 1951. augusztus 21-én született, 1970-ben szentelték pappá, 1983-ban püspökké, 1992-ben pátriárkává. Élénk kapcsolatot ápol más vallási vezetőkkel.

A legismertebb mechtarista közösségek Antillasban (Libanon), Jeruzsálemben (Izrael), Velence-Szent Lázár szigetén (Olaszország) és Bécsben (Ausztria) vannak.

Európában Velencéről vált le egy ág, ami Triestben, majd Bécsben telepedett le. Jelenleg újraegyesültek.

Példaképük Remete Szent Antal, céljait Isten dicsérete, nemzetünk szolgálata, a kultúra megőrzése. Jelképei a címerben láthatók: a harang, a lángoló szív, a kalapács és a könyv.

Molnár Zsófia a 2011-ben küldött válaszok alapján a MÖMKE 2012. január 21-én tartott társasvacsorán egy 50 RON értékű utalványt kapott. Gratulálunk neki, és további sok sikert kívánunk a válaszok írásában.

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhat éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttel kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Fővárosi Örmény Klub

2012. február 16. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor

- Drost-Abgarjan Armenuhi – Bálint Kovács – Martí Tibor: The Catalogue of the Armenian Library in Elisabethopolis (Eger–Leipzig, 2011) Az erzsébetvárosi örmény könyvtár katalógusa – **könyvbemutató**
Bemutatója: **Dr. Bogár Judit** irodalomtörténész, egyetemi adjunktus (Pázmány Péter Katolikus egyetem)
- Örmény irodalmi értékek az erzsébetvárosi örmény könyvtárban – előadó **Dr. Kovács Bálint** (Lipcsei Egyetem)
- Dávid Csaba: Dirán és Júlia c. regényét bemutatja **Benedek Katalin** művésztörténész
Közreműködik: **Kátainé Szilvay Ingrid**
- Barangolás Erdélyben 2012 – **dr. Szarka György** vetítettképes bemutatója

Rendező: Budapest Főváros IX. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
Támogatója: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: **dr. Issekutz Sarolta**

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 181. szám
2012. március

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Örmény kódexlap

Allelujaversék

A vasárnapoknak több allelujaversük is van, melyeket folyamatosan éneklünk!

„Alleluja (2). Te fölkelvén megkönyörülsz Sionon, itt az idő, hogy megkönyörülj rajta, eljött az óra.”*
(Zs 101, 14)

Sion: Jeruzsálem szent hegye, átvitt értelemben Isten népét is jelenti. A nagyböjt ideje különösen alkalmas arra, hogy segítségért forduljunk Istenhez. A „fölkelés” szó jelentheti a föltámadást, jelentheti a mennybemene-telt. Ezek ünnepélyes események, minden évben ismételtelen megüljük, de előtte a nagyböjt az illő előkészület. Az „idő” és az „óra” említése kérésünk hangsúlyozására szolgál. De végül Isten az Időnek is ura, Ő dönti el, mikor van szükségünk kegyelmére.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 86. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

A Kárpát-medencei örmény kulturális örökség részei

Egy napos, de fagyos délutánon a Magyarok Háza Bartók termében, télikabátban ülve is jól érezte magát a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat jóvoltából a Fővárosi Örmény Klub februári közönsége. A klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte a megjelenteket, a rendező kerület elnöke, *Szenttamássy Katalin* pedig sorra konferálta a közel három órás gazdag program előadóit.

Az első előadó, *Dr. Bogár Judit* irodalomtörténész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi adjunktusa *Az erzsébetvárosi örmény könyvtár katalógusát* ajánlotta a megjelentek figyelmébe. (Az előadásának szerkesztett változatát a 4-6. oldalon adjuk közre.)

Ezt követően *Dr. Kovács Szenttamássy Katalin Bálint* (Lipcsei Egyetem) először megköszönte a rendező kerületnek és a klub háziasszonyának a meghívást, és azt a lehetőséget, hogy a Fővárosi Örmény Klubban ismertessék a Kárpát-medencei örmény kulturális örökség részeként lapozgatható műveket. Örömmel köszöntötte a megjelentek között a piliscsabai egyetemről érkezett vendégeket is. *Az Örmény irodalmi értékek az erzsébetvárosi örmény könyvtárban* című előadásában többek között a nagy számban megtalálható örmény miszsiós irodalmi művekről – főleg vallás és teológia köréből –, régi

örmény nyomtatványokról, az örmény himáriumokról (saraknocról) beszélt. (A könyvbemutató szerkesztett változatát a következő számban közöljük.) A hozzászólásokra adott válaszból kitűnt, hogy az erzsébetvárosi családoknak milyen kapcsolata volt, van és lehet a könyvtárral, a klub háziasszonyától pedig megtudtuk azt is, hogy mit keres az erzsébetvárosi könyvtárban a selyemhernyó tenyésztéssel kapcsolatos könyv.

A folytatásban *Kátainé Szilvay Ingrid* lenyűgöző előadásában hallhattuk *Dávid Csaba: Dirán és Júlia – Gyergyó-*

A februári klub közönsége – Fotó: Tokodi Gábor

szentmiklós című regényének egy-egy részletét. A regényről *Dr. Benedek Katalin* művészettörténész – aki végig kísérte a regény születését – osztotta meg gondolatait a közönséggel. (A regényrészlet, illetve a könyvbemutató a 7–9. oldalon olvasható.) A klubdélutánon megjelent *Dávid Csaba* író hálátlan feladatnak nevezte, hogy ő is beszéljen a regényéről, mint mondta: „...ha a könyvben benne van valami, akkor miért mondjam el, ha nincs benne, akkor úgyis hiába mondom el”. Sajnáljuk, hogy a helyszínen nem tudtuk a regényt megvásárolni, de ígéretet kaptunk arra, hogy lesz alkalom a dedikálásra is.

A klub közönsége nagyon várta, majd nagy tapsal köszönte meg szeretett honismereti vezetőnk, a már magyar állampolgárként közénk érkezett *dr. Szarka György* „ízese” előadását. Gyuri bácsi az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Transsylvania Tours nyári programajánlóját, a 2012-es

Kátainé Szilvay Ingrid

Dr. Szarka György

Vendégek a piliscsabai egyetemről – Fotó: Tokodi Gábor

Erdély-jarást, három kisfilmmel, korábbi színes úti élményekkel illusztrálta. (Az igényesen összeállított, önmagában is élményt ígérő tájékoztatást, a *Barangolás őseink földjén – Gyimesek, Udvarszék, Csíkszék, Marosszék és Kalotaszeg vidékén* – részletes programját a 36-37. oldalon ismertetjük.) Megtudtuk, hogy a 2010-es délvidéki barangolás Gyuri bácsi „rakoncátlanokodó” térde miatt maradt el, és azt is, hogy az idei erdélyi túra egész napos unokaprogrammal bővül, és lesznek „nyugdíjas ösvények” is, a foglalónak számító busz költséget pedig *dr. Issekutz Saroltának* kell befizetni. A busz költség az idén jelentősen csökkent a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatása miatt.

A klub háziasszonya az információk, programok ismertetése után külön felhívta a figyelmet arra, hogy a négy napos ünnep miatt egy héttel később, azaz március 22-én, kivételesen a hónap negyedik csütörtökén lesz a márciusi klub, amelyet a Terézvárosi Örmény Önkormányzat rendez. (A klubműsor a 29. oldalon!) A februári klub szíveslátással, az előtérben szervezett finom szendvicsek fogyasztása közben, baráti beszélgetésekkel ért véget.

Dr. Bogár Judit

Erzsébetváros örmény könyvtárának katalógusa

Kedves Vendégek!

Tisztelettel és nagy örömmel mutatom be Önöknek az erdélyi Erzsébetváros örmény könyvtárának frissen megjelent katalógusát. Az örömmök oka nem csak az, hogy tetszetős és tekintélyes kötetről van szó, de szerkesztőit, közreműködőit is régóta jól ismerem, és tudom, Dr. Bogár Judit mert magam is vettem részt – Fotó: Tokodi Gábor

Dr. Bogár Judit

– Fotó: Tokodi Gábor

ilyesemben, ha nem is Erzsébetvárosban, hogy milyen nagy és nehéz, ugyanakkor fontos és hasznos munka egy régi könyvgyűjtemény állományának leírása, katalógusának elkészítése.

A kötet az Armenian Cultural Heritage in the Carpathian Basin (Örmény Kulturális Örökség a Kárpát-medencében) című, most induló sorozat első darabja. Mielőtt azonban magát a könyvet bemutatnám, hadd szóljak néhány szót az erzsébetvárosi könyvtárról és a katalógus elkészítésével kapcsolatos munkáról is.

A mintegy kétezer régi nyomtatványt tartalmazó gyűjteményt az erzsébetvárosi örmény templomban őrzik a sekrestye feletti teremben, a nyilvánosság elől elzárva. A könyvek többsége a város egykori örmény lelkészeinek és értelmiségének tulajdona volt, ma örmény-katolikus egyházi gyűjteményként a gyulafehérvári érsek mint örmény kormányzó joghatósága alá tartozik. A könyvtár nem csak régisége miatt jelentős, hanem még inkább azzá teszi örmény nyelvű könyvállománya, amely sokat elárul a kelet-közép-európai örmények 17–19. századi művelődéséről.

A könyvtári anyag feldolgozását a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatói és fiatal oktatói – Guitman Barnabás, Horváth Gábor, Kovács Bálint, Martí Tibor, Orbán Ákos és Polyák Mariann – végezték el, a karon 2002-ben Óze Sándor irányításával indult örmény kutatásokhoz kapcsolódóan. Közülük többen is publi-

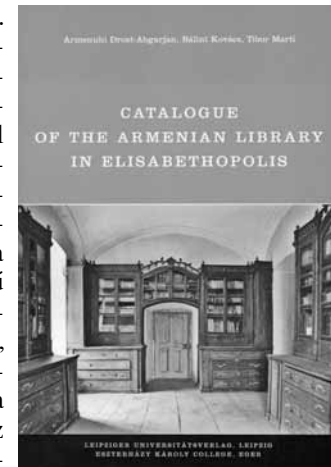
káltak az elmúlt években a városra, illetve a könyvtárra vonatkozó tanulmányokat. Részletes ismertetés olvasható az erzsébetvárosi könyvtárról Guitman Barnabás *Szilánkok az erzsébetvárosi örmény katolikus plébániatemplom könyvtárának történetéhez* című tanulmányában (in: *Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében*, szerk. Kovács Bálint, Óze Sándor, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006, 69–75).

Az Armenuhi Drost-Abgarjan, Kovács Bálint és Martí Tibor által szerkesztett, 456 oldal terjedelmű angol nyelvű kötet a lipcsei egyetemi kiadó és az egi Eszterházy Károly Főiskola közös kiadásában, más hazai és külföldi szervezetek mellett az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, valamint a fővárosi és a II. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat támogatásával jelent meg.

A kötet bevezetőjében Kovács Bálint áttekinti Erzsébetváros, a hajdani Ebesfalva, valamint az ott élő örmények történetét, majd részletesen tárgyalja vallási életüket – templomaikat, vallásos társulataikat, plébániai kongregációikat, a mechitarista rend-

tevékenységét, az oktatást. Ezt a könyvtár történetének, állományának, felépítésének ismertetése követi. Bemutatja a könyvtárról szóló, főként a 19. századból származó, nem túlságosan bőséges forrásanyagot, azután részletesen ír a gyűjtemény örmény nyelvű könyvállományáról. Felsorolja a könyvtárban őrzött, javarészt latin nyelvű, teológiai témájú kéziratokat (a gazdag könyvtári anyaghoz eredetileg jóval több kézirat tartozott, azonban ezek a Vatikáni Könyvtárba és a Kolozsvári Lucian Blaga Egyetemi Könyvtárba kerültek), végül összefoglalja a könyvtár és a katalógus jelentőségét a történelem-, irodalom- és kultúratudomány számára.

Maga a katalógus 1914 tételt tartalmaz a szerzők betűrendjében. A sorszámon kívül minden egyes tételt jelzettel is elláttak, amely a kötetnek a könyvtárban elfoglalt helyére utal. A könyvek a gyűjteményben hat szekrényben találhatóak, a római számok I-től VI-ig a jelzetek elején a megfelelő szekrényt jelentik. A katalógus készítői a könyvtár feldolgozásánál megtartották azt a rendet, amelyet feltételezhetően Alexa Ferenc alakított ki a 20. század első felében. Eszerint az I. szekrény főleg latin nyelvű teológiai témájú köteteket és örmény könyveket, a II. számú magyar, a III. főként német, illetőleg latin nyelvű műveket tartalmaz. A IV. szekrényben ugyancsak latin teológiai munkák, az V-ösben olasz nyelvű könyvek találhatóak. A VI.

Armenuhi Drost-Abgarjan–Bálint Kovács–Tibor Martí, *Catalogue of the Armenian Library in Elisabethopolis*, Leipzig–Eger, Leipziger Universitätsverlag–Eszterházy Károly College, 2011

szekrényben kaptak helyet a nyelvtudományi, jogi és természettudományi témájú latin nyelvű kötetek.

Az egyes tételek leírásában a könyv szerzőjének nevét és a címet a megjelenési adatok (hely, kiadó, évszám) követik, majd a terjedelem és a formátum megadása után a tulajdonosi bejegyzések (possessor-bejegyzések, ex librisek) felsorolása következik. Néhány kötet kivételével szinte valamennyi könyvben szerepel az erzsébetvárosi örmény könyvtár pecsétje. Végül – amennyiben van ilyen – szakirodalmi hivatkozás, más bibliográfiákban, katalógusokban való előfordulás jelzése zárja az adatok sorát.

A tételeket böngészve számos érdekességre bukkanhatunk. (Az örmény nyelvű művekről most nem szólok, ezeket a kötet egyik szerkesztője, Kovács Bálint ismerteti.) A könyvek közt mindenféle műfaj képviselve van: a teológia és filozófia különböző ágai, prédikációk, ima- és énekeskönyvek, többfajta Biblia-kiadás, liturgikus könyvek, katekizmusok, pápák írásai, egyetemes, magyar és egyháztörténelem, jog, szótárak és nyelvkönyvek, retorika, szépirodalom, mitológia, életrajzok, zeneelmélet. Számos mű foglalkozik a természettudományokkal: orvostudomány, számítan, geometria, fizika, kémia, botanika, ásványtan, földrajz, természetrajz egyaránt előfordul a témák közt. Megtalálhatók a gyűjteményben különféle tankönyvek, enciklopédiák, lexikonok,

sőt a magyar csódtörvényről szóló mű és a tiltott könyvek jegyzéke is. A klasszikus szerzőket egyebek közt Tacitus, Terentius, Seneca, Vergilius, Ovidius, Plinius és Cicero képviseli, az egyházatyákat Szent Ágoston és Szent Jeromos, a középkort Aquinói Szent Tamás és Szent Bernát művei. Örményül és magyarul is megvan a könyvtárban Kempis Tamás *Krisztus követe* című munkája. Az olasz irodalomból megemlíthető Dante *Divina commediája*, Boccaccio *Decameronja*, Ariosto, Tasso és Metastasio művei. Szerepel a gyűjteményben Erasmus, Bellarmino, Comenius és Kant is. A magyar szerzők és művek közül is csak néhányat említék: Anonymus és Kézai Simon gestája, Werbőczy István *Hármaskönyve*, Pázmány Péter prédikációi, *Erdély története* Bethlen Jánostól, Ányos Pál versei, Kazinczy Ferenc munkái, de találhatunk könyvet Liszt Ferencről, Kolozsvár történetéről vagy a selyemhernyó-tenyésztéséről is. Ávedik Lukácsól két mű szerepel a katalógusban: egy Aranyosújú Szent János-prédikáció fordítása és *Az örmények történelméről* írt munkájának az első része.

A gyűjtemény köteteinek több mint fele a 18. századból származik, kb. negyede a 19. századból, mintegy 10% a 17. századiak aránya, és megtalálható itt néhány 16., illetve 20. századi kiadvány is.

A katalógusban való eligazodást névmutató (bár ebben csak a katalógus-részben szereplő személyek nevét találjuk), hely- és kiadómutató, valamint a tulajdonosok mutatója segíti. A kötetet néhány, az erzsébetvárosi könyvtárat bemutató kép is gazdagítja.

A katalógus közzétételével megismerhetővé válik az erzsébetvárosi örmények, s rajtuk keresztül a Kárpát-medencébe települt örmény lakosság műveltsége, mű-

velődése, irodalma. A kötet bevezetője kiemeli annak jelentőségét, hogy az erzsébetvárosi gyűjtemény lehetőséget ad a kultúrák közti kölcsönhatás vizsgálatára: a nyugat-európai latin keresztény munkák örmény nyelvű recepciója a különböző régi nyomtatványokban, majd ezek erzsébetvárosi megjelenése, a kötetek több kiadásban való megléte, a latin nyelvű kiadásokkal párhuzamos jelenléte az örmény kiadásokkal e kapcsolatnak egyértelmű bizonyítéka. Vizsgálható a könyvtár anyagán keresztül a helyi örmény közösség kulturális integrációjának és nyelvi asszimilációjának folyamata is. A 17. században az apostoli örmény keresztény hitet valló népcsoport a Kárpát-medencében unióra lépett a katolikus egyházzal, ezt követően megindult és a 18. században gyakorlatilag le is zajlott társadalmi integrációjuk, amelyet a 19. században a magyar nyelv szinte kizárólagos használatának elterjedése követett. Sajátos az egyház szerepe ebben a folyamatban: az örmény liturgia révén eleinte az anyanyelv őrzője és szimbolikus megjelenítője volt a közösség számára, az uniót követő latinizálással azonban a nyelv elvesztésének eszközévé vált.

A most megjelent kötet jelentőségét növeli, hogy eddig nem álltak rendelkezésre olyan adatbázisok, amelyek segítségével vizsgálható lett volna a kelet-európai örmény közösségek könyvkultúrája. A katalógus elkészültével nem csak az erzsébetvárosi örmények könyvállománya, s ezen keresztül olvasottsága, műveltségük válik mindenki számára megismerhetővé; lehetőség nyílik a gyűjteménynek más környékbeli városok és nemzetiségek könyveivel, a Kárpát-medence, illetve Kelet-Közép-Európa régi könyvtáraival való összevetésére is.

Dr. Benedek Katalin

Dávid Csaba Dirán és Júlia regényének bemutatója

Kedves klubtársak, rokonok, barátok, ismerősök!

Dávid Csaba: *Dirán és Júlia* (Gyergyószentmiklós alcímű) regényének bemutatására engem kértek fel s bevalom, több okból örömmel vállaltam. Immár egy évtizede, hogy a IV. Örmény-Magyar Konferencián Kolozsvárott bemutattam Csaba Történetjátékok című kötetét.

Akkor azt mondtam, hogy érthető nyelven ír novellákat

Jurisics Miklósról, a budai örmény Gábor szabómesterről, Háromszék 1848-as hadieseményeiről. Kötetében történelmi személyek lépnek elénk. A múltból megidézett arcok az író empátiájából és fantáziájából kelnek életre, hogy talán másféle gondolatokkal terhesen cselekedjenek, s rojáj történelmünk lapjaira mindazt, ami megtörtént.

Aztán 2002-ben, a Füzetekben Dávid Csaba könyvismertetésére bukkanunk: Garda Dezső „Gyergyószentmiklós monográfiája”. A könyvet méltatva, ismertetve a szentmiklósi kemény konfliktusokat, amelyekről Garda ír, magánvéleményként Csaba a következőt teszi hozzá, idézem:

„De jó lenne, hogy akadna egy író, aki jár-tas szűkebb hazája, Gyergyó sokszínű kultúrájában, megírná azt az időutazásos mesét (regényt, színjátékot), amelyben... Bizonyá-

Dr. Benedek Katalin – Fotó: Tokodi Gábor

ra akadna egy korabeli Rómeó és Júlia (székely legény s örmény leány, vagy éppen fordítva), akiket tiltanak egymástól...”

Az óhaj magára vall. Akadt ilyen író, a családja révén Gyergyóhoz is kötődő recenziens: tíz évvel később Dávid Csaba előrukkol a „Dirán és Júlia”-val. Eközben megjelent két önálló könyve, valamint két nagylegzetű műfordítása.

Éveken keresztül gömbölygette, érlelte magában a saját maga által felvetett regény lehetőségét, majd az alakok kezükbe vették sorsukat.

A két fiatal, az örmény Dirán és a székely Júlia története: szerelmükről szól a könyv. Vagy inkább két néptörédekről, a szentmiklósi székelyekről és örményekről... vagy talán két kultúráról: földművelésről és kereskedelemről. A szembenállásról, amely közöttük feszül, de arról a szembenállásról is, amely a székely-magyar közösség és az osztrák hadsereg jelen-

léte között feszült két-száz- kétszázhusz éve. Röviden ennyi a regény cselekménye.

Megjelennek a fő- és mellékszereplők, székelyek, örmények, városi előjárók és kocsmatöltelékek, osztrák katonatisztek és székely lovaskatonák. A község társadalma.

dr. Issekutz Sarolta és Dávid Csaba

Tudom, mert módom volt a regény megszületésének rövid egy évét nagy vonalakban végigkísérni, hogy a szerző hallotta alakjai beszédét, látta a környezetet, a tájat vagy a házakat, és bár ő hozta létre őket, de meg kellett ismernie lelki világukat, mind-azt, ami bennük történik.

A táj révén muszáj megemlítenem a borítót: Kós Károly egyik illusztrációja szerepel rajta, amely eredetileg Áprily Lajos „Vers vagy te is” című, 1926-ban az Erdélyi Szépművés Céh kiadásában megjelent könyvében szerepel. Ez Csaba és a tervező jó ízlését jelzi.

A regény az első laptól az utolsóig feszültségben tartja az olvasót. Ezt pedig nem könnyű elérni akkor, ha a mű nyelvezete részben háromszéki és gyergyói tájszóhasználatban hangzik. Gondoljunk csak meg, írói erény, hogy olyan figurákat teremt, akik egyrészt tájnyelvük által hitelessé válnak, másrészt ez a mai ember számára is érthetővé teszi ugyanezt a tájnyelviséget. A ma már elkopóban lévő nyelvet használják a regény falusi lakosai – míg például a városi előljárók valamelyest korunkhoz közelebb

állót, az osztrák katonatiszt természetesen törli a magyart, az öreg zsidó keveréknyelven beszél, míg a háromszéki huszárcsapat tagjai többé-kevésbé mai háromszéki szóhasználatot követnek. Eközben az író Budapesten él és ír.

A regény címe egyértelmű utalás Rómeó és Júlia alakjára, miközben a téma, a történet ősi, archetipusos, de bizonyos változatát a művelt Európa számára Shakespeare valósította meg világirodalmi színvonalon. Ez a „Dirán és Júlia szerelme Gyergyószentmiklóson” azonban nem a „Rómeó és Júlia” parafrázisa.

Dávid Csabát ebben a művében is a történelem érdekli, az örmény és székely töredék népcsoport közös története a kezdetektől. Olyan történet ez, az örmény-magyarok története, amely mára összetartó közösségé vált, s amely olyanképpen vált hagyománnyá, hogy például ma itt ülhettünk és beszélhetünk róla.

Az írás ereje, olvasmányossága, a mintegy filmszerű megjelenítés: látjuk az alakokat, gesztikulációjukat, halljuk szavaikat. Látjuk a tájat, amelyben mozognak.

Kérem, olvassák el a regényt!

Dávid Csaba: Dirán és Júlia

(részlet)

A község élete egyre inkább megélénkült. Ahogy tavaszodott s kicsikét melegegett az idő, még a legutolsó házban is serénykedni kezdtek az emberek. Volt, aki a fagyos Békény pataka felengedésével beállott napszámosnak valamelyik fűrészmalomba, s volt, aki a kicsei szántót kezdte megdolgozni. Volt, aki a nagy fagyok után enyhülő világban a mestersegéhez látott nagyobb kedvvel, mint azelőtt. Az örmény tímárok ismét áztatták s szépen kikészítették a veres kordoványt, a székely kovácsműhelyekben ki mezei szerszámokat gyártott s javította, amit kopottan vagy törötten elhoztak neki, ki az ekék megfenésével foglalkozott. Más kovácsok egész nap lovat patkoltak. Majdnem fehérizzásig hevítették a vasdarabot, aztán szétkalapálták s megörbítették, befúrva a szegeknek való lyukakat is. Ha jött a lovas gazda, felmérték a ló patájára a patkót s ismét izzítva alakítottak rajta, hogy kisebb, vagy nagyobb nyílása legyen, ahogy a pata nagysága s alakja kívánta. Aztán

belé a dézsa vízbe s végül a ló patájához illesztve kalapálták belé a szegeket. Óvatosan persze, nehogy megnyilazzák a lovat, vagyis nehogy a pata mellé, a lábába üssön a szeg.

A csizmadiák gondosan szabták-varrták a talpuk s a szárnak való bőrt. Igaz, volt már egy-két olyan is, aki a fehérlépnék cipellőt készített. A másik bőrszövő, a szíjjártók voltak talán a legelfoglaltabbak: ilyenkor, tavasszal derült ki sok gazdánál, hogy szakadófélben van a hám, kopott a zablaszj...

Alkonyatkor, sötétedés előtt bėjöttek a földekről székelyek s örmények. Akonyatkor a kézművesek is letették a szerszámot, hiszen erősen homályodott már s a műhelyekben alig láttak. Kint még felragyogott egyszer a lenyugvó Nap, de aztán a községre ráborult a sötétség. A hegykoszorú, a gyergyói havasok ráborították árnyékukat a vidékre.

A helyőrség kaszárnyájából felhangzott a takaródó kürtjele, amit – meglehetősen gúnyos szöveggel – néhány katona még énekelt is:

Sári,
gyere vacsorázni!
Aztán jött az úgynevezett lefújás:
Kint maradtál, kint maradtál
és a pricszen hálsz!

Ez a kürtszó háromszor ismétlődött, katonai szokás szerint, csak hogy május volt már s a földekről bėjövő emberek lassan s nyugodtan énekelni kezdtek, hiszen május a Mária hónapja:

Ékes virágszál,
kit szent Anna szült,
szép Szűzmária,
könyörögj értünk!

Kezdetben csak néhányan énekeltek, ki a ló után fogott s immár megemelt ekét irányítva, ki kapával a vállán, ki meg – jó részt az asszonyok – nagy, szénagyűjtő favillával a vállukon, de egyre többen énekeltek. A földekre vezető ösvényekről bécsatlakoztak a főbb bevezető utakra s a sötétedésben hangjuk elnyomta az osztrák trombitaszót:

Ékes virágszál,
hozzád esdeklünk,
szép Szűzmária,
könyörögj értünk!

Az éneket egyre többen s egyre hangosabban énekeltek, székelyek s örmények egyaránt, hiszen az Istenanya tisztelete mindkét közösségben létezett. A két keresztény közösség most egyként énekel, s mielőtt szétoszlottak volna felszeri, középszeri s alszeri otthonaikba, a piacszeren megálltak – sok tucatnyian, sőt, talán vagy százan is voltak – s a szép Mária-énekek túlharsozták az osztrák kürtjelet.

– Ez is egy jelzés – gondolta Berde Áron, aki ugyan oldalt állt, de teljes szívéből és torkából énekel, hogy elnyomják az osztrák kürtjelet, azt a bizonyos

Sári,
gyere vacsorázni...
-félét. Zengett a torkokból az Ékes virágszál...

Bakó Zoltán

Három év után – tovább lép a magyar-örmény nagy család

Örmény-magyarok Marosvásárhelyen

A cégbejegyzés óta eltelt három év után felmérték a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) eredményeit. Az út jó, a támogatottság öröndesen emelkedő tendenciát mutat. Irány: a folytatás.

Szombaton este a Bod Péter Diakóniai Központ gyűléstermében tartotta meg a MÖMKE a cégbíróági bejegyzése óta eltelt három évi munkájának elemzését és tisztújító közgyűlést.

A marosvásárhelyi magyar-örménység, az örmény gyökerekkel rendelkezőknek, de az örmény kultúra iránt érdeklődőknek is valószínű családjává vált az egyesület, havi rendszeres találkozójukon a rendes, támogató tagok, szimpatizánsok mellett számos érdeklődő vett részt, ami bizonyítja az elfogadást, érdeklődést, de azt is, hogy az egyesület tevékenysége a város külön színfoltjává vált.

Havi 1,4 rendezvény

Az örmény genocídiumról, az erzsébetvárosi, gyergyói magyar-örményekről, a híres marosvásárhelyi és erdélyi örmény gyökerű

A Maros megyei tanács elnöke és a régi-új egyesületi elnök

A közönség – Fotók: Bakó Zoltán

személyiségekről (Petelei István, Lászlóffy Aladár, Csiki Márton, Csiki Gergely, Bogdánffy Szilárd és még sokan mások), a marosvásárhelyi örmény emlékekről szóló előadásokon a tagság többszöröse töltötte meg az előadótermet. Hasonlóképpen az örmény búcsúnapokon, gasztronómiai bemutatásokon, örmény nemesi címerkiállításon sokkal többen vettek részt, mint amennyi személy a tagsági nyilvántartásban szerepel. Megszámoltam: a három év alatt 51 rendezvényt szerveztek, ami azt jelenti, hogy a rendes havi egyszeri találkozónál jóval több, átlagosan havi 1,4 rendezvényt tartottak.

Csupán az elmúlt év folyamán az egyesület három pályázatot nyert. A MÖMKE igen jó kapcsolatot ápol az erdélyi gyökerekkel rendelkező dr. Issekutz Sarolta által vezetett budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel.

Tisztújítás

Bár a tagság elégedett volt a választott tisztségviselők munkájával, nagyra értékelték azt, ám az alapszabályzatban foglalták megkövetelik a háromévenkénti tisztújítást.

Új vezetőséget. Ügyvezető elnök dr. Puskás Attila, művészeti alelnök dr. Nagy Attila, jegyző Ávéd Rózsa, programvezető Taniszláv Csilla lett, a háznagyok pedig Bokor Sándor és Mánya Antal. Arról is döntöttek, hogy a tagság számára a havi 5 lejes tagsági díj marad érvényben.

A közgyűlés családis hangulatú meghitt vacsorával zárult, amelyen jelen volt a megyei tanács elnöke, Lokodi Edit, vallásfelekezetek lelkeszei, üzletemberek. A közgyűlésen jelen volt az egyesület két tordai tagja is.

Örmény-magyarok Marosvásárhelyen

Száz évvel ezelőtt, de még hetven éve is, ha valaki örmény származású volt, erre büszke is volt. Örménynek lenni azt jelentette: a magyarságon belül egy kulturális közösséghez tartozni és bizonyos hagyományokat őrizni, ami elsősorban a családi tradíciót jelentette. Akik Marosvásárhelyen éltek, azok-

Kellemes, családis hangulatban elköltött vacsora a választás után

nak többsége kereskedő volt, általában polgári életet élő személyek voltak, akik sportra, zenére tanították a gyermekeiket, idegen nyelveket tanítottak nekik, akinek lehetősége volt rá, külföldön is tanult, általában egyházi intézményeket is támogattak, szerzetesrendeknél tanultak, tanult emberek voltak. Vannak olyan dokumentumok, hogy Marosvásárhelyen örmény bált is szerveztek az 1900-as évek elején.

(2012. január 22.)

Fodor Emőke

Mérlegeltek és terveznek a szamosújvári Tékások (részletek)

A szomszéd ház megvásárlásával bővült a szamosújvári Téka kollégiuma, ugyanakkor látványosan halad a szörványiskola építése – talán ezek a legkiemelkedőbb megvalósításai a Téka 2011-es évének, amelyről közgyűlés keretében számoltak be az alapítvány tisztségviselői. Sikerral zárták a 18. tevékenységi évet, és máris az idei tervekről gondolkodnak: a legközelebbi esemény a februári jótékonyági bál.

A Téka Alapítvány célja civil intézményes kereteket biztosítani, és korszerűen megszervezni Szamosújvár és a régió közművelődési, oktatási és közösségi életét; hozzájárulni a térség (Mezőség) általános rehabilitációs és modernizációs folyamataihoz. Küldetéséhez méltóan a tevékenységek az alapítvány tagintézményeinek szintjén mi-

nőségi és mennyiségi fejlődést mutattak a tavaly – derült ki egyértelműen a január 20-ai közgyűlésen elhangzott beszámolókból.

Tavaly is új ingatlanal gazdagodtunk, a 63 m²-es szomszéd ház megvásárlásával két problémát sikerült megoldani: a kollégium 2 új szobával bővíthetett, amire szükség is volt már, valamint az iroda könnyeb-

ben megközelíthető. Sikerült infrastruktúrá-lisan is fejleszteni majdnem minden ingat-lant: a kollégiumi konyhát mosogatógép-pel és ételmelegítővel felszerelni, a műve-lődési központot új hangfalakkal, a tájhá-zakat táncsúrral (Feketelak), valamint ker-ítéssel (Szépkényerűszentmárton). De leg-jobbban az új iskola „növekedésének” örü-lünk, a Fermei utcában falak emelkedtek már 2011-ben, az új iskola álma egy lépés-sel közelebb került a megvalósításhoz. A téglajegy program is sikeresnek bizonyult, tavaly 227 személy vásárolt téglajegy-t, kb. 30 ezer lej értékben.

Rendezvények szintjén is sikeres évet zárunk: minden hagyományos nagyren-dezvényt megtartottunk, és sikerült újakat is megrendezni: I. Kerámia Tábor felnőt-tek számára és I. Kézműves Tábor bentla-kók számára. Kerek évfordulós rendezvé-nyeink: XV. Nemzetközi Ifjúsági Fesztivál, melyet idén is a város főterén szerveztünk, XV. Kaláka-edzőtábor Feketelakon és a XV. Mezőségi népzene- és néptáncfesztivál, mely a 2 nap alatt 17 településről érkező 158 adatközlő eredeti folklórkincsét mutat-ta be a közel 950 résztvevő számára.

Heti programjaink népdaloktatással bő-vültek, *Katona Annamária* vezetésével. Megalakult a Kontrabanda nevű új zenekar, mely idéntől rendszeresen zenél a Prűcskők játszóházban.

Nőtt a kollégiumban elszállásolt diákok száma, most már 100-an vannak. Számuk-

Szépkényerűszentmártonban bekerítették a táj-házat

Táncsúrt kapott a feketelaki tájház

ra is sok programot szervezünk, tanulással kapcsolatos (angol, román kurzus, pszicho-lógus, pszichopedagógus áll rendelkezé-sükre) és szabadidős tevékenységeket egy-aránt (bábkör, néptánc, népdal, kollégiumi újság, előadások összeállítása, bulik stb).

A *Székely Melinda* vezette Ifjúsági Szak-osztály beszámolója is azt mutatta, hogy a tagok kihasználták a lehetőséget és szá-mos tevékenységet kezdeményeztek, il-letve szerveztek meg ismételt. Céljuk a szamosújvári középiskolások összefogása, akik bár a város három iskolájában tanul-nak, mégis egy közösség tagjai.

Póka Enikő pénzügyi beszámolója után a közgyűlés elfogadta ezeket, majd *Balázs-Bécsi Attila* ismertette a 2012-es munka-tervet, melyben a hagyományos rendezvé-nyeken, programokon kívül természetesen újak is szerepelnek, mint a júliusban meg-rendezendő kemencerakó tábor Feketela-kon, olvasásra nevelés program a könyvtár keretében, képzőművészeti nevelési prog-ram indítása, kollégiumi évkönyv kiadá-sa, valamint az év végén a 20 éves Kaláka néptáncgyűttes megünneplése. (...)

A jelen levő RMDSZ-es tanácsosok ne-vében *Török Bálint* alpolgármester méltat-ta az alapítvány tevékenységét, a további jó közreműködés reményében.

(Szabadság, 2012. január 28.)

Bálintné Kovács Júlia rovata

Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma (7. rész.)

Bocsánatkéréssel kezdem az Albert Annamáriával készített beszélgetőkönyvről való be-számolót. A füzetek februári számának szerkesztésekor ugyanis nem vettem észre, hogy neve helytelenül jelenik meg, és ráadásul még kövér betűkké alakítottam át a hibás nevet.

Örömet akartunk szerezni a művésznőnek azzal, hogy közöljük a férjét, Maros Dezsőt méltató nekrológot, és keserű üröm vegyült az én figyelmetlenségem miatt a jó szándékba.

Most azzal remélem kiérdemelni bocsánatát, hogy soron kívül számolunk be nagysi-kerű könyvbemutatójáról.

A bűnbánó rovatvezető, Bálintné Kovács Júlia

Kivételesen gazdag és sokszínű operaénekesi pályára, régmúlt operaelőadásokra (is) emlékezhettünk a Györkös Mányi Albert Emlékházban, amikor a Kolozsvári Magyar Opera örökös tagja, Albert Annamária operaénekes eredményekben gaz-dag karrierjét ismertető életinterjú-kötetet mutattak be.

A Korunk–Komp Press kiadó gondozásában megjelent könyv szerzője Benkő Judit muzikológus, a kolozsvári rádió magyar szerkesztősége komolyzenei műsorainak szer-kesztője.

Albert Annamária nyugalmazott operaénekes és Benkő Judit mellett az eseményen részt vett Guttman Mihály karnagy, a dalosszövetség tiszteletbeli elnöke, az életútinterjú-kötet előszavának írója, továbbá Demény Péter, a Prospero Könyvek sorozat szer-kesztője, Balázs Imre József, a Korunk főszerkesztője és Szép Gyula, a Kolozsvári Ma-gyar Opera igazgatója.

Nagy-Hintós Diana

„Aki meggyógyította a lelkeket”

Rengeteg érdeklődőt vonzott az Albert Annamária operaénekes életéről szóló könyv bemutatója szerda délután a Györkös Mányi Albert Emlékházban. Először Balázs Imre József, a Korunk főszerkesztője köszöntötte az egybegyűlteket, majd Demény Péter, a Prospero-sorozat szerkesztője, Szép Gyula, a Kolozsvári Magyar Opera igazgatója, Guttman Mihály karnagy, a kötet előszavának írója szolt az egy-begyűltekhöz. Nem utolsósorban a könyv írója, Benkő Judit muzikológus, a kolozs-vári rádió magyar szerkesztősége komolyzenei műsorainak szerkesztője és az ün-nepelt, Albert Annamária is megosztotta gondolatait a jelenlevőkkel.

Balázs Imre József szerint az életútinterjú könyvek lehetővé teszik, hogy a színpad-ról már ismert művészt közönsége jobban

megismerhesse. – Fokozatosan, lépésről-lépésre kerültem közel a művész pályájá-hoz. Színpadon nem volt alkalmam látni

Albert Annamáriát. Művészi pályájával való első találkozás e szöveg által történt. Ahogy elolvastam a róla írt zenekritikákat, felfigyeltem néhány állandó jellemzőre, úgy mint szakmai tudása, kiváló teljesítménye, az intézményhez való hűsége.

Aztán a rendelkezésemre álló fényképeket néztem át, majd telefonon beszélgettünk, és csak ezt

követte a művésznővel való személyes találkozás. Albert Annamária életpályájához e könyv által is közelebb kerülhetnek az olvasók – magyarázta Balázs Imre József.

Demény Péter, a sorozat szerkesztője felelevenítette a Prospero-könyvek keletkezését.(...) Most elkészült az **Albert Annamária** operaénekeslél készített beszélgetőkönyv. (...) Az az operai múlt, amely Albert Annamária és Benkő Judit révén feltárul, megfizethetetlen. Benkő Judit remekül kérdez, és Albert Annamária remekül beszél. Ebben a könyvben a hagyomány élővé válik. Megjelenik benne az „ég fölötti társulat”, amelynek tagjai minden bizonnyal örülnek ennek a kötetnek – összegzett a szerkesztő.

Szép Gyula operaigazgató úgy vélte, szükség van az olyan elődökre való emlékezésre, akiknek köszönhetően ma is felmegy a függöny az opera színpadán. – Az elmúlt 220 év alatt elődeink színvonalat teremtettek, amelyből a mai generáció is erőt meríthet. **Albert**

Albert Annamária: „A könyvet olvasva bárki képet alkothat az opera repertoárjáról, a zenéről”

Annamária olyan szoprán szerepkört fedett le, amely mindig ritka, véleményem szerint napjainkban Romániában nem akad olyan szoprán, mint amilyen Albert Annamária volt – hangsúlyozta az igazgató.

Guttman Mihály kar nagy gyógyító művészenek nevezte Albert Annamáriát, aki „meggyógyította a lelkeket”, és

akinek előadásairól felüldülve távozott a közönség. – Énekével nemesebbé tette a szíveket. Gyógyító művész volt, aki közönséget nevelt. Isten éltesse Albert Annamáriát, és azt kívánom, hogy örüljünk továbbra is egymásnak, és találkozunk az operában, a városban – mondta mindannyiunk szeretett Misi bácsija.

– Amikor Demény Péter szerkesztő megkérdezte tőlem, lenne-e kedvem az Albert Annamária életét bemutató beszélgetőkönyv megírására, azért mondtam igent, mivel úgy éreztem: ki kellene törni a rádiózásból. Egy-egy rádióműsor ugyanis véges, időtartama alig 25 perc, ám egy könyvben jobban ki lehet bontani a művész pályáját – magyarázta Benkő Judit, majd a kérdező földre eső kockázatról beszélt. Úgy vélte, a könyvnek nem csak hitelesnek kell lennie, hanem érződnie kell annak is, hogy beszélgetések sorozatából áll össze. – Albert Annamária nyugdíjasként is rendszeresen jár operába, és ezt őszinte szeretettel teszi – mondta a kötet szerzője, majd kitért

Fotók: Rohonyi D. Iván

arra is, milyen hasznos volt, hogy a művésznő rendszerezte a szerepeiről készült fényképeket és kritikákat. – Az öt-hat fényképalbumot nézegetve meglevenedett az a periódus, amelyet a magyar opera aranykoraként emlegetnek, amikor a művészek előtt nem állt tárva-nyitva a világ, és az itteni politikai viszonyok sem voltak egyértelműen pozitívak – fogalmazott Benkő Judit.

Ezt követően vetített képes előadás keretében tekinthettünk meg néhány családi és művészfotót Albert Annamáriáról, miközben Verdi: *Álarcosbál* című operájá-

nak egy részletét hallgathattuk meg a művésznő és **David Ohanesian** tolmácsolásában.

Albert Annamária zárszóként hangsúlyozta: nagyon szerette a közönséget, értük élt, nem önmagáért. – A könyvet olvasva bárki megismerheti művésztársait, képet alkothat az opera repertoárjáról, a zenéről. Arra kérem a mostani fiatal kolozsvári operaénekeseket, hogy dolgozzanak továbbra is lelkesen, mert a közönség megérdemli – összegzett az operaénekes.

Bisztrai Mária

1923. május 25-én született Petru Groza későbbi román miniszterelnök és Kabdebo Duci Kolozsváron élő primadonna gyermekeként. Örmény gyökereire, szülei síron túlig tartó szerelmére, édesanyjának színészi múltjára reményeim szerint egy másik írásban visszatérünk.

Új kötettel gazdagodott a Prospero-sorozat

Bisztrai Mária színművész, a **Kolozsvári Állami Magyar Színház** egykori igazgatójának és művészenek életét ismertető könyvet mutattak be a **Györkös Mányi Albert Emlékházban**. A kötet a **Polis Kiadó** által a 2000-es évek elején elkezdett, majd a **Korunk–Komp-Press Kiadó** által folytatott Prospero-sorozat új darabja. (részletek)

A rendezvényen először Dáné Tibor Kálmán, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) elnöke köszöntötte a jelenlévőket.(...) **A Bisztrai Mária** életét ismertető könyvet olvasva azon töprengtem el, hogy vajon mikor jön el az összegzések pillanata – mondta Balázs Imre József, a *Korunk* főszerkesztője, a kiadó felelős szerkesztője, majd kijelentette: ez az összegzés, azaz a könyv „jókor jön”. – Az ilyen könyv felhívja a figyelmet arra, hogy mit gondolunk most a színházról, illetve hogy mit gondoltunk a '40-es, az '50-es, a '80-as, vagy a '90-es évek történelméről. Eljön az ideje annak,

hogy másképpen gondoljunk vissza, ez a könyv pedig elvezet bennünket a változásokban nagyon gazdag huszadik századhoz. Összegzés ez a sorozat szempontjából is, hiszen a *Korunk–Komp-Press* Kiadó sorozatának hamarosan megjelenik a tizedik kötete, a mostani mellett ugyanis a Balázs Éva székelyföldi színművész és az **Albert Annamária** kolozsvári operaénekes életét bemutató kötetek is nyomtatás előtt állnak – részletezte Balázs Imre József.(...) Utánózzhatatlanul sajátos beszédstílusában Demény Péter először azt elevenítette fel, amikor líceumi diákként látta Bisztrai Mária *A kőszívű ember*

fiai című előadásban, Baradlayné alakítani. – Akkor éreztem meg, micsoda forróság a színház, és hogy nem lehet nyugodtan ülni a nézőtérén, ha egy igazi előadás van a színpadon. Különös élet és pálya a Bisztrai Máriáé, aki nem pusztán túlélő, hanem talpon maradó személyiség; aki a tapasztalatokat a legnagyobb intellektuális fokon dolgozta fel – magyarázta Demény, majd kitért a könyvből áradó „jó családiasság hangulatára” is.

Kötő József színháztörténész szerint az ünnepezt művésznő legfontosabb jellemzője, hogy alakításaiban nem a rutin és a tapasztalat dominál, hanem az a pillanat, amikor a szerepet átéli és megérteti a közönséggel. Kötő, aki már 1965 óta kollégája volt Bisztraiak a Kolozs-vári Állami Magyar Színházban, kiemelte: színházigazgatói pozitívuma az volt, hogy 1969 és 1985 között, mialatt az intézményt vezette, a dráma vezető műfajjá vált. – Bisztrai Máriára a művészi konokság volt jellemző, és ezt a megváltó konokszágot is ünneplem. Amit Mária épített, az ma is él, és erős várként szolgál – összegzett a színháztörténész.

Bisztrai Mária élete, sorsa olyan korszakban teljesedett ki, amikor a célzatos félretájékoztatás programszerű volt, hangsúlyozta Dehel Gábor. Kifejtette: az 1980-as években, a területi rádió- és tévéstudiók magyar szerkesztőségeinek felszámolásával kulturális életünk fontos dokumentumait tüntették el. Úgy vélte, ez a könyv arra is jó, hogy felidézze ezeknek a koroknak a művészarcait. – Akkori-

A könyvbemutató dedikálással zárult
– Fotó: Rohonyi D. Iván

ban minden előadásról hangfelvétel készült, és ha ezek megmaradnak, ma megmutathatnák volna a színház repertoárját, törekvéseit és a közönség arcait is. Igazi színházi pillanatokat éltünk át, és ezért hálás volt a színész és a közönség is – mondta a kötet szerzője, kitérve arra is, hogy

napjainkban egyre kevesebben tehetnének vallomást a színház akkori harcairól. – A néző keveset tudott ezekről. Mennyi megálgató kilincselésbe került egy-egy darab engedélyeztetése, mennyi diplomáciára, csalafintaságra és bátorságra volt szükség az előadások játszásához? Bisztrai Máriának olyan mondanivalója van, amelyet soha, senki más nem mondhatott volna el – hangsúlyozta Dehel Gábor.

Gondolataimat nem búcsúnak szánom, csak az arrafele vezető útnak. Nagyon szerettem az életet és a színházat. Harmincnégy évi tagságom alatt mindannyiszor szívdobogással mentem végig a Malom utcán. Tiszteltem a színházat, amelynek tagja voltam – jelentette ki Bisztrai Mária, majd köszönetet mondott mindazoknak, akik lehetővé tették a kötet megjelenését. – A legnagyobb köszönetet és hálát drága szüleim érdemlik meg, akik egy életre való szépséggel tarisznyáltak fel – összegzett, majd zárszóként megemlítette: sajnálja, hogy idős korára elszakadt a színháztól, a fiatalabb színésznemzedéktől, ám ezért senki nem okolható.

(N.-H. D.)

(Szabadság, 2011. december 19.)

Ifj. Ábrányi Emil

Március tizenötödikén

(részlet)

I.

*Szép ünnep, újra itt vagy! Annyiszor
Láttunk már téged jó és mostoha
Időkben! Mégis drága vagy nekünk,
Mint a tavaszt nem unjuk meg soha!
Tavaszt jelent napfényes március,
Tavaszt hozott nekünk is, gyönyörűt!
Annyi virágot nem látott a nap,
Mióta bolygó csillagokra sütt.*

*Sok század óta börtön volt e föld,
Rab volt a nemzet s szolgálta a nép,
Szolgája annak, aki maga is
Láncot viselt... Mily aljas, durva kép!
S elég volt egy nap, hogy másképp legyen!
És a parasztnak adta jobb kezét:
Testvérem vagy te és szabad magyar!*

*Szent korszak! Láttad, hogy a gazdag úr
A koldussal önszántából felezt;
Láttad, hogy a tündöklő palota
A jobbágy-viskó hű barátja lesz,
És egy imát súg millió ajak
És millió szív egy érzésben ég!
Szabadság volt a fenséges fohász,
S mely átérezte: a testvériség!*

*Örömtelen, zord ifjuság után
Nagy üdv az első szerelem kora.
De ami szebb és ami édesebb,
Az a szabadság első mámorja!
Hőbb, lelkesebb, mint akkor a magyar,
Tisztább, üdébb - nép nem volt soha tán!
Az első ember állhatott csak így
Az új teremtés rózsás hajnalán.*

*Az első embert láng-kard verte ki,
S bujdosni ment az Édenhez szokott.
Kegyetlenül levertek minket is,
Mert követeltünk életet, jogot.
Ő nem tiltottra vágyott a magyar!
Tulajdonukat adják meg nekünk,
Csupán azt kértük. Bűn volt. S elveszett
Édes hazánk, legdrágább Édenünk!*

*De mint az Éden kóbor gyermeke
Túrt, fáradt, munkált s el nem csüggedett,
És addig törte a kemény rögöt,
Míg új virágzás alkotója lett:
Úgy dolgozott e sújtott nemzet is!
Büszkén haladt a bús rabságon át
- Megannyi testvér mindenik fia -
Míg visszavívta elveszett honát.*

*Szép Március, te rád vall e csoda!
Te forrasztottad össze a magyart!
Legyen hát ünnep, hogyha jósz közénk,
Ameddig Isten fényes napja tart!
A legszebb ünnep a tiéd legyen!
Emlékedet fölül nem mulja más!
Mert te vagy a szabadság, a remény,
Te vagy az élet, a feltámadás!*

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet
egyszerűsített beszámolójának mérlege, 2011

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év	Előző évek módosításai	Tárgyév
1.	A. Befektetett eszközök (2.+ 4.+ 6. sor)	566		483
2.	I. IMMATERIÁLIS JAVAK	120		120
3.	2. sorból: Immateriális javak érték helyesbítése			
4.	II. TÁRGYI ESZKÖZÖK	446		363
5.	4. sorból: Tárgyi eszközök érték helyesbítése			
6.	III. BEFEKT. PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK			
7.	6. sorból: Befektetett pénzü. eszk. érték helyesbítése			
8.	B. Forgóeszközök (9–12. sorok)	1 938		2 892
9.	I. KÉSZLETEK			
10.	II. KÖVETELÉSEK	44		
11.	III. ÉRTÉKPAPIROK			
12.	IV. PÉNZESZKÖZÖK	1 894		2 892
13.	C. Aktív időbeli elhatárolások			
14.	ESZK. (AKTIVÁK) ÖSSZ. (1.+ 8.+ 13.sor)	2 504		3 375
15.	D. Saját tőke (16.+18.+19.+20.+21.+22.+23. sor)	2 274		3 367
16.	I. JEGYZETT TŐKE/ INDULÓ TŐKE	2 388		2 388
17.	II. TŐKEVÁLTOZÁS/EREDMÉNY	-300		-114
18.	III. LEKÖTÖTT TARTALÉK			
19.	IV. ÉRTÉKELÉSI TARTALÉK			
20.	V. TÁRGYÉVI EREDMÉNY ALAPTEV-BŐL	186		1093
21.	VI. T. ÉVI ERED. VÁLLALKOZÁSI TEV-BŐL			
22.	E. Céltartalékok	0		0
23.	F. Kötelezettségek (26.+27.+28. sor)	200		8
24.	I. HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK			
25.	II. RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK	200		8
26.	G. Passzív időbeli elhatárolások	30		0
27.	FORRÁSOK (PASSZ.) Ö. (15.+24.+25.+26.)	2 504		3 375

Budapest, 2012. 02. 07.

P.H.

dr. Issekutz Sarolta
elnök

Pénzügyi beszámoló 2011

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet
egyszerűsített beszámolójának eredmény kimutatása

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év alaptev.	E. év v. tev.	Előző év összesen	Tárgyév alaptev.	T. év v. tev.	Tárgyév összesen
I.	Értékesítés nettó árbev.			0	0		0
II.	Aktív.saját teljesítm. értéke			0	0		0
III.	Egyéb bevételek	6 270	0	6 270	10 338	0	10 338
	ebből: -támogatások	1 204		1 204	1 407		1 407
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.	500		500	400		400
	ebből: -helyi önkormányzati	4 253		4 253	8 246		8 246
	ebből: -egyéb, ebből 1%	313		313	285		285
IV.	Pénzügyi műveletek bev.	2		2	1		1
V.	Rendkívüli műveletek bev.	0	0	0	0	0	0
	ebből: -támogatások			0			0
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.			0			0
	ebből: -helyi önkormányzati			0			0
	ebből: -egyéb, ebből 1%			0			0
VI.	Tagdíjak	272		272	134		134
A.	ÖSSZES BEVÉTEL	6 544	0	6 544	10 473	0	10 473
VII.	Anyagjellegű ráfordítások	5 750		5 750	7 747		7 747
VIII.	Személyi jell. ráfordítások*	316		316	125		125
IX.	Értékcsökkenési leírás	47		47	101		101
X.	Egyéb ráfordítások	245		245	1 407		1 407
XI.	Pénzügyi műveletek ráf.-i	0		0	0		0
XII.	Rendkívüli ráfordítások	0		0	0		0
B.	ÖSSZES RÁFORDÍTÁS	6 358		6 358	9 380		9 380
C.	ADÓZÁS ELŐTTI ER.	186		186	1 093		1 093
I.	Adófizetési kötelezettség	0		0	0		0
D.	Jóváhagyott osztalék	0		0	0		0
E.	TÁRGYÉVI EREDMÉNY	186		186	1 093		1 093

Budapest, 2012. 02. 07.

P.H.

dr. Issekutz Sarolta
elnök

Kosztolányi Dezső

Az örmény paradicsom

Kevesen látogatják a velencei nyaralók közül ezt a szigetet, melyet a lagúnák hullámai mosdatnak. Messziről ciprusokat látni, melyek mint zöld plajbászok sötét foltokat firkálnak az égre. A levegő itt áll. Olyan csend van, hogy hallani, amint a napfény végigsercen a gyepágyakon, a kavicsokon, s a hosszúszakállú mekhitaristák köszöntésre emelik jobbjukat. Mindegyik egyforma. Az orruk görbe, a bőrük pergamensárga, a szemük szikrás. Olyanok, mint a zsidó főpapok valamely képes Ótestamentum lapjain. Hogyha az ember régi fajták jellegzetes és erősen kifejtett alakjait látja együtt, nem tud megkülönböztetni kettőt, a szemnek hozzá kell nemesedni a végletekig finomodott vonásokhoz, hogy később valami jellemzőt vegyen észre egy orrhajlatban, egy halántékban, egy áll esztergályozásában. Évekig forogtam japánok közt, s évekig csak egyetlenegy japánt ismertem. Később már kettőt, hármat, négyet is észrevettem. Régebben az összes németeket egy emberbe foglaltam.

Hasonlóan lehettem a nagyokkal, még régebbi gyermekkoromban, mikor az apám, a kéményseprő és a király egyformán csak nagy volt. Ilyen együgyű emlékek derengenek bennem, hogy látom ez egyforma-arcú szerzeteseket, akik – festői foltok – hosszú festői reverendában állanak a ciprusok mentén. Mindegyik mellett áll egy-egy. Mintha a természet szeretne volna ezt a haragos álmát, az apró karvalyszemet, a kiéhezett és koplaló bőrt, a szikár, deszkaegyenes termetet és el nem unva megcsinálná egymás után sokszor, újra és újra, egymáshoz csalódásig hasonló duplikátumban. A másolatok párhuzamosan vannak elhelyezve, a kavicsos út mentén ülnek, állnak, lassan sétálnak. Lemondó keresztenyek ezek az örmények, de szájukon a kalmár mosolya bujdosik. Talán azon mosolyognak, hogy ők – a száműzött menekültek – pár évtized alatt megvették a szigetet, a mellette lévő lídói házakat, a telkeket, a levegőt, a tengert és mindent a zsebükbe gyűrhetnek. Óriási karosszékekben pihennek, a százszorszépek és az oroszlánszajak mellett. Amikor elfáradnak, tovább mennek pár lépéssel, gyalog a sziget temetőjébe, mely éppoly kényelmes, mint a karosszékük. Nem tudni, kinek mutatkoztunk már be. Úgy tetszik, hogy labirintusban járunk, csupa egyforma ember közt, a faj tükörszobájában.

A filagória márvány-asztalkáján áll egy pohárka aransárga aszú. Mellette porcelántányéron a bor anyja, a szőlő, egy kövér és politúros-héjú fürt, olyan nagy, mint a kánaáni és a megrepedésig érett. Ne tessék hinni, hogy a sziget gyér látogatói vidám kedvvel járnak ebben a bibliai csendben, a mezopotámiai idill közepette. Egy eltűnő fajta haláltusáját, utolsó paplan-tépő mozdulatait látni itt. Valaha a török uralom elől futottak ide az örmény szerzetesek, évszázadokkal ezelőtt, azóta itt maradtak, a régiek helyett újak jöttek a tenger ez áldott szigetére, szakállas, komor hívők, akik mindig hajnali ötkor keltek és mindig későn feküdtek, hogy álmodozzanak az örmény jövőről. A kolostor egy része örmény múzeum. Vagyont érő ódon papiruszokat halmoztak össze a könyvtárban, melyek tele vannak firkálva a görög-höz hasonlatos örmény ákombákkal. A nyelvek szigetében pedig ékesen cseng itt az örmény. Régi örmény nyelven olvassák a bibliát, hogyha a refektóriumban asztalhoz ülnek, a szerzetes testvérek a folyosón, a kertben, a szobákban örményül suttognak egymáshoz és itt erjesztik az örmény lázat, a hitet, hogy még élnek. Eddig csak azt tudtam róluk, hogy ke-

letien-édesen esznek, mint a zsidók és levesükbe is mézet csöpögtetnek. Itt egyszerre megcsapott mindenfelől a múltjuk. Örmény költők szobrai mutogatták. Végigvezettek a múzeumon, ahol freskókat láttam, a történelmük szcénáit, hősöket, szenteket, királyokat, az utolsó örmény király vézna arcélét, aki egy csatában valami nagy fogpiszkálóval leszúr egy istentelen pogányt. Körülraják magukat sok-sok emlékkel, mely az idegen agyvelejének teher, bús csiricsaré. A kétségbeesésük szilaj. Rotációs gépeik ontják a nyomtatványokat és elröpítik a testvéreikhez. Ebben a kolostorban csupa írók és tudósok laknak, új és régi költők, nyelvészek, természetbúvárok, csillagászok, matematikusok, bölcselők, legalább hat-százan dolgoznak abba az örmény folyóiratba, melyet itt nyomnak a szigeten és mindössze háromszáz előfizetője van. Ahová nézek, mindenütt ereklye, kövek, emlékeztető táblák, kendők. A halál szigete ez. Zsong azonban a munkától, mint a köpű. A céltalanság lehangol. Lehorgadt fejfel megyek előre. Lábujjhegyre állok, úgy hallgatózom. A nemzetek siralomháza van előttem, a bánat bazárja, az utolsó, a legutolsó stáció. Akinek kedve telik a természet tréfáiban, jöjjön ide. Nem véletlen, hogy a sánta dalia, a különöng angol, Byron is itt ütötte fel a tanyáját, hónapokig élt a kolostor egy szobácskájában és tanulta az örmény abc-t. Szívfacsaró hangulatok vannak itt, az értő számára. A sír, hol nemzet sülyed el, még nem csendes, még szónokolnak, nyomtatnak, nyelvet újítanak körülötte. Szegény-szegény örmények dízsírhelyet kaptak.

Az irodalom doktora vezetett végig a szigeten. Ne csodálkozzék, padre, hogy nem jól éreztem magamat az örmény paradicsomban és néha – egész illetlenül – a szívemhez kaptam. A boruk keserű, a szőlőjük savanyú. Padre, ön svájci egyetemen tanult és választékos francia nyelven írta meg a doktori disszertációját. Itt a szabad levegőn bevallhatom önnek, hogy soha búsbabb helyen nem jártam és a fogamat szerettem volna csikorgatni benn a könyvtárban, a sok örmény könyv, a drága, ezeréves kéziratok között és elsápadtam, mikor a folyosón meghallottam két szerzetes atyát beszélni, egy régen halott nyelven, mely dallamos és okos, s önnek mindegyik közt biztosan a legédesebb. Azon gondolkodom, mi az értelme annak, hogy emberek születnek ép szívvel, mely úgy működik, mint a többi emberek szíve, boltozatos koponyával, merész lélekkel, mely egy pillanatban ösztönösen felfogja az egész világ értelmét, s talán egy vers lüktetésében megváltottan dadogja el mindnyájunk titkát és ezek az emberek mégis némák maradnak mindörökké, a világ némái, kevesebbek, mint egy német adóhivatalnok vagy egy francia parafadugó-gyáros. Melyik isten művelte ezt a rossz tréfát? Önök azonban megint gyermekeket nevelnek örmény hitben, örmény betűre fogják és örmény literatúrát vernek fejükbe. Az isten bocsássa meg a jószágukat. Talán jobb lenne egy lélekvesztőbe tenni őket, elvágni a kötelet és kibocsátani a szabad óceánra. Igaza van padre, erről nem szabad beszélni. A fejünk megpattan és a szívünk is megpattan, de mégse szabad róla beszélni. Élni kell a szigeten, melyet a tengerek mosnak. Látja, amíg ilyenekről vitáztunk, az ég is elkámpicsorodott. A víz pocékká mosta az idillt. Eső csapkodja a hervadt vizet. Felhajtóm a gumiköpenyem gallérját, a szememet összehunyorítom és rácsapom ázott szalmakalapomat. Ez a fajtám gesztusa. Ebben a gesztusban pihenek el én is.

Még csak a vendégkönyvbe kell beírunk a neveinket. Elsőnek írja be egy kékszemű varsoói lengyel. Utána egy finn nő és két moszkvai zsidó. Legutolsóul pedig mindnyájunknál szomorúbban írom be a nevemet én, a magyar.

(Megjelent: Kosztolányi Dezső: *Elsülyedt Európa (Útirajzok) c. könyvében*)

Tárlat Révkomáromban: Barcsay mester és tanítványai

RÉVKOMÁROM. „Barcsay mester és tanítványai” címmel csütörtökön vándorkiállítás nyílt *Duray Miklós* védnöksége alatt a Limes Galéria Dúdor István termében.

A Pro Arte Danubii – Duna Mente Művészeti Társulás rendezésében, a Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány, valamint *Kónya Márta* és *Kónya Ferenc* jogörökösök jóvoltából megvalósuló kiállítást *Kopócs Tibor* festőművész és *Csütörtöki László* lektor nyitotta meg.

Kopócs Tibor portálunknak elmondta: „Barcsay Jenőt az elmúlt évtizedekben végzett sok száz művész nagy része mesterének tekinti, holott ő nem osztályvezető tanár volt, hanem a művészeti anatómia és tárgyábrázolás tantárgy tanára. A Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány alapítója, akik egyúttal a Mester jogörökösök is, a tanítványok közül azt a hármat választották ki, akik – megítélésük szerint – nem csak művészetükben örökösei, továbbvivői e jeles piktúrának, de kölcsönös barátság is összekötötte őket”.

Csütörtöki László és Kopócs Tibor szerint érdemes időzni a szentendrei születésű, Munkácsy díjas Balogh László és földije, a Munkácsy és Kossuth díjas Deim Pál, valamint a budapesti születésű, ugyancsak Kossuth díjas *Konok Tamás* szitanyomatai előtt. Barcsay Jenő, Balogh László, Deim Pál és *Konok Tamás* alkotásai március 10-ig tekinthetők meg a hajdani katonatemplomban. A kiállítás anyaga pár fontos dokumentummal kiegészülve végigvonul a Kár-

pát-medence több magyarlakta vidékén is.

Barcsay Jenő (Katona, 1900. január 14. – Budapest, 1988. április 2.) Kossuth-díjas magyar festő, grafikus, művésztanár és tanár Rudnay Gyula és Vaszary János tanítványa volt. 1929-től fokozatosan alakult ki saját, senki másra nem jellemző stílusa: a konstruktivizmus egyfajta sajátos magyar változata. Műveiben egyaránt megjelennek a nonfiguratív formák és a figurális ábrázolás is. A festészet mellett kiemelkedő grafikai munkássága és mozaikjai is. Ugyancsak jelentős a művészetpedagógiai munkássága is. Az 1953-ban megjelent *Művészeti anatómia* című szakkönyve világhírvé vált, számos nyelvre lefordították és tanakönyvként használják.

(Megjelent: *hírek.s – Szlovákiai Magyar Televíziós Hírportál* 2012. 02.10.)

Hurutvásár

A karácsonyi klubműsorunk után már bemutatott, erdélyi tejből és saját termesztésű zöldfűszerekből készült, ízletes hurut folyamatosan kapható, illetve megrendelhető Bartha Gabónál, tradicionális és újított ízekben (telefon 06 20 381 71 72).

Felvidéki templomok, ahogyan Jankovics Marcell látja

Rendhagyó vállalkozásba fogott Jankovics Marcell. A világhírű rajzfilmrendező ezúttal a szívéhez oly közel álló felvidéki templomokat mutatja be sajátos szemüvegén keresztül. Eddig öt könyv jelent meg a sorozatban, a legújabb a Szepesszombati Szent György templomba hívja az utazókat.

„Az a tervem, hogy addig kutatom a felvidéki templomokat, amíg találok olyan érdekességeket, amiket a hivatásos művészettörténészek valamiért nem vettek észre.

A Baktabányai Szent Miklós templom lenne a következő helyszín, aztán szeretnék eljutni Kisszebenbe. Trianon után az itteni fő és mellékolárt Budapestre menekítették, jelenleg is azon dolgozom, hogy ezek visszakerüljenek eredeti helyükre. Annál is inkább, mert a templom 16. századi oltárképe igazán különleges, a tizenegy apostol mellett ugyanis egy nőalak, minden bizonnyal Mária Magdolna is megjelenik rajta” – mesélte Jankovics Marcell.

A rendező felvidéki érdeklődése korántsem a véletlen műve, hiszen felmenői közül többen ezen a tájon születtek. Vonzódik ugyanakkor valamennyi magyarlakta vidékhez, így ha lesz felkérés a kiadótól, akkor az erdélyi, délvidéki templomokat is szívesen feldolgozná.

Egyéb munkáiról szólva azt is elmondta, hogy hetvenedik születésnapjához közeledve egy tihanyi tárlaton az Ember tragédiája rajzfilmjéhez beszkennelet képet és egy ötven részes tusrajz illusztrációt is bemutatott. Utóbbiak Sebestyén Gyula megkísérelésére váró kötetéhez készültek, amely a magyar történelmet a világ teremtésétől egészen Trianonig dolgozza fel.

„A Trianon képet úgy oldottam meg, hogy egy térden álló gimnaszarvast ábrázoltam, amelyet a román, a szerb és az osztrák sas, valamint a cseh oroszán kerülget. Valahogyan úgy, mint az első világháború politikai karikatúráiban: a növényevőket a ragadozók támadják. Ezen kívül többek között sumér, hindu, sőt még erotikus tölteű rajzok is helyet kaptak az illusztrációk sorában” – sorol-

ta a balatoni kiállításon szerepet kapó rajzainak szellemi hátterét Jankovics Marcell. Jelenlegi munkáiról elmondta, hogy a készülő *Mese, film és álom* című kötetben a mesék mellett a saját álmait dolgozza fel, méghozzá tudományos alapos-sággal. Vannak rajzfilmes elképzelései is, amelyek közül az egyik a művész azon traumatikus állapotát mutatná meg, amit az alkotás közben átél.

(Várnegyed, 2011. szeptember 16.)

Csávossy György Maradj!

*Maradj itt: ősszel a magot elszőrhatod.
Maradj, kéri a kegyelet,
Legyen ki szülőt eltemet.
Maradj, öleld a gyermeked térdeden,
Ősi nevet taníts neki, s ha egyebet
nem tudsz, légy nyíl,
bár villám hasíthat belé.
Maradj, mert eljön az a reggel,
mikor kikitrod a hamut,
huzathoz nyitod a zsallat,
mosdáshoz hordasz szűz vizet,
és meggyújtod az új tüzet.*

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (25. rész)

Az L-betűhöz értem. Több **László, Lászlófi, Lázár** és **Lukács** vezetéknevű, ráadásul **Antal** vagy **Gergely** keresztnévet viselő, Gyergyó környékén, vagy Szépvizen született pap található Ferenczi Sándor Papi névtárában, de közelebbit nem tudok származásukról. Maradnak tehát csak az örmény szertartásúak.

93. Lengyel Gergely, örmény szertartású. Született 1811. július 6-án. Pappá szentelve 1836. október 2.(3.?). Szolgált Gyulafehérváron, mint tanár. 1837: Szamosújváron káplán. 1840: tábori lelkész. 1868: szentszéki ülnök, pápai kamarás. Meghalt 1875. február 14-én.

94. Lengyel Zoltán, örmény katolikus apostoli kormányzó. Gyergyószentmiklóson született 1908. február 16-án. Gyulafehérváron végezte a teológiát 1931-ben és Bécsben szentelték pappá január 24-én. Itt tanulta azután az örmény szertartást és az örmény nyelvet (1832).

Szolgált Szépvizen mint káplán, 1933-ban Szamosújváron lelkész és közben *Koghián* apostoli kormányzó titkára. 1940. június 30-án, Szamosújváron beiktatják apostoli kormányzónak.

Szamosújváron halt meg 1964. október 8-án. Sírja a szamosújvári örmény-katolikus temetőben van.

Lengyel Zoltán 100. születésnapjáról 2008-ban Szamosújváron megemlékeztek a hívek. Egyikük elküldte nekem beszédét, amit ott olvasott fel.

Könyáné Kovrig Stefánia:

Ezeket a gondosan összegyűjtött életrajzi adatokat unokaöccsétől Kovács Árpádtól a mi kedves Öcsikénktől kaptam, és nagyon szépen köszönjük.

Lengyel Zoltán örménykatolikus kormányzónk már 44 éve költözött el ebből a világból, de akik ismertük, azoknak még mindig elevenen él drága emléke szívünkben. Tanítása, példája irányadók maradtak egész életünkben.

Tisztelt jelenlévők! Engedjétek meg, hogy az őt jellemző nemes vonásaiból, értékes tanításaiból csak ötről szóljak, mert bántana a lelkiismeret, ha nem mondanám el nektek is, akik nem ismertétek őt személyesen. Sajnos nagyon kevesen vagyunk már olyanok, akiknek ez megadatott.

1. Emlékszem, mint tízéves gyermek mennyire vártuk a hittanórákat, amikor belép kedves, szelíd mosolyával, szeretetet sugárzó tekintetével, és tanít, és formálja a lelkünket. Ő volt az, aki közel hozta hozzánk Istent, aki nem a távoli magasból szigorú bírónaként figyel bennünket, hanem irgalmas és jóságos, mert szeret minket, és mindig megbocsát, ha őszintén megbánjuk bűneinket. Isten maga a szeretet. Bármilyen történet velünk az életben, Istenre mindig lehet számítani, bele lehet kapaszkodni, mint gyermek az anyja kezébe, mert éjjel-nappal ott van mellettünk a szent, hatalmas, örök Isten, és várja, hogy megszólítsuk Őt. Jelenléte minden körülmény között erőt ad nekünk, elmondhatjuk örömeinket, bánatainkat.

„Akinek hite van, az soha nincs egyedül” – tanította. Ezzel egy nagyon értékes, bizton-

ságos támaszt nevelt belénk, mely meghatározó volt egész életünkre.

2. Felejthetetlenek voltak az általa megszerzett búcsúk szeptember 8-án a „Mikolai Szűzmáriához”, amikor felnőttek és gyermekek rózsafüzért imádkozva, és szent éneket énekelve gyalog mentünk a hegyen lévő templomba, hogy megköszönjük Szűz Mária segítségét és kérjük további közbenjárását Istennél. „Szűzanyánk, vegyél bennünket oltalmazó palástod védelmébe”. Megélni az Istent szerető közösség kisugárzását, nagyon fel-emelő élmény volt. A templom és iskola kapcsolatának, a vallási és kulturális tevékenységek összefonódásának virágzó korszakát valószínűsítette meg, amíg csak lehetett.

3. Ne felejtsük el soha, hogy a pap is ember, erényekkel és hibákkal együtt, ezért kötelességünk imádkozni érte, támogatni, segíteni munkájában. Ő az a csatorna, mely függetlenül attól, hogy szép és fényes, vagy helyenként kopott és rozsdás, Isten kegyelme rajta keresztül árad reánk.

4. Figyelmeztetett, hogy életünkhöz hozzá tartozik a szenvedés, a keresztthordo-

zás is. A szenvedés és a szeretet összetartozik. A szenvedés következtében megváltozik az ember értékrendje, fogékonyabbak leszünk a szeretetre, a szenvedő társunkkal való együttérzésre, mert felismerjük benne Jézus arcát.

5. Nagyon szépek voltak az ünnepélyes szentmisék, a körmenetek a négyszögletű főtéren, és úgy tudta megszervezni, hogy nem a ceremónia vált fontossá, hanem az Isten iránti hódolat.

Lengyel Zoltán kormányzónk ezeket a keresztény magatartást jellemző vonásokat nemcsak tanította, hanem életpéldájával igazolta, mert csak a példaadásban mutatkozik meg a megélt hit, és ahol nincs példaadás, a szó semmit sem ér.

Ma, amikor születésének 100. éves évfordulóját ünnepeljük, köszönjük meg a jó Istennek, hogy 33 éven át nekünk adta Őt, ezt a kiváló embert és papot, és arra kérjük Lengyel Zoltán volt örmény katolikus kormányzónkat, hogy ebben az értékválságos világban ne szünjön meg értünk imádkozni.

Folytatjuk

Ferencz Zsolt

Betekintés a Bálint Tibor-féle gasztronómiába

„Aki a főzésben, vagyis a konyhaművészetben ósdi szemléletű, és hitet tesz egy unalmas, színtelen mártás mellett egy életre, annak az esztétikai ízlelőszerve sem fejlődik ki, és tagadni fogja az új művészetet, irodalmat, festészetet, zenét”, hangzottak Bálint Tibor kolozsvári író, a *Zokogó majom* című regény szerzőjének szavai szerdán délután, az EMKE Györkös Mányi Albert Emlékházában, ahol tíz évvel ezelőtt, a Napsugár negyvenötödik születésnapján utoljára szerepelt nyilvánosan az író.

A Kolozsvári Rádió magyar adásának arany szalagtárából kölcsönzött hanganyag lejátszása mellett felolvasásokkal és zenei percekkel egybekötött hangulatos műsorral készült a szervező Bálint Tibor Baráti Társa-

ság (BTBT), így írásai révén emlékezhetek a jó humorral megáldott „napsugaras fiúra” az érdeklődők.

– Nem csupán az ízek és zamatok titkainak felfedéséről lesz szó, nem receptek hang-

zanak el, nem andalító illatok és ínyeinket zsongító ízek művészi leírásáról fogunk beszélni, hiszen írónk szerint az ízek, illatok létünk magasabb rendű átéléséhez és megértéséhez vezetnek el bennünket. Ezáltal lényegül át a lakoma szellemi lakomává – hangsúlyozta bevezetőjében Kötő József színház-történész, a jelenlévők figyelmébe ajánlva a felolvasásokból, szavalatokból leszűrhető gasztronómiai ars poeticát. Hiszen, mint mondta, „a húsleves gözölgő, meleg páráján átviláglik Bálint Tibor szellemi habitusa”. Amellett pedig, hogy a gasztronómiai ars poeticában fellelhető üdvtanról is képet alkothatunk, arra is megtanít bennünket a szerző, miként lehetünk az élet császárai, tette hozzá Kötő. – Roppant egyszerű, egyetlen mondatba sűrítendő: hogy császári bölcseséggel tudjam fölhasználni az élet lehetőségeit. S ha megfogadjuk Bálint Tibor üdvtanát, akkor mi vagyunk a császárok, önök a császárok – fűzte hozzá.

A színház-történész méltányos döntésnek nevezte, hogy a Bálint Tibor Baráti Társaság, az író születésének 80., és halálának 10. évfordulója alkalmából Bálint Tibor-évek nyilvánította az ideit, amelynek mostani, nyitórendezvénye után több, emlékező összejövétel várható. Felhívta a figyelmet, hogy az ünnepi összeállítás után az érdeklődők beiratkozhatnak a baráti társaságba, hogy ezáltal is támogassák az életmű népszerűsítésén és az olvasókkal való megismertetésén fáradozók tevékenységét.

A műsor keretében Bálint Tibor következő írásai hangzottak el: *A húslevesről*; *A lefőzés művészete* (tolmácsolta: Ferencz Amália), *Óda allium cepához, aki maga a vöröshagyma*; *Hajtási Péter, Hajtási Pál* (Laczkó Vass Róbert), *Mózes mézes álma* (Moritz Kinga), *Én voltam a császár* (Bogdán Farkas), *Kíváncsi lettem magamra*; *Majom a köszörűkövön*; *Búcsú Nyársforgató Jakab-*

Bogdán Farkast, az est legfiatalabb előadóját nagy tapssal jutalmazta a közönség – Fotó: Rohonyi D. Iván

tól (Sebesi Karen Attila), *Örökélet ötven lejért* (Bálintné Kovács Júlia), *Az élet értelme* (Rostás Péter István). A zenei élményekről Kertész Adél (hegedű), Adorjáni Réka (cselló) és Nagy Gergő (zongora) gondoskodott, ők hárman Franz Schubert 3 B-dur triószonátájának első tételét adták elő.

S hogy mitől több a húsleves, mint egyszerű étel, amiként arra Kötő József is utalt az esemény elején? Ez is kiderült: „a húsleves nem csak étel volt, hanem jelkép is: ünnepi szertartás, kiengesztelő áldozat, forró tömjén, mirha és más, gyanta illatú fűszerek párájában, amely kiszivárgott az udvarra, onnan a kertbe, s a kertből még tovább, a világba, hírül adván, hogy a szerény, népes család a hetedik napot, a maga megérdemelt pihenőnapját a törvény szerint megszentelte, beszerezve hozzá a szükséges húsféléket és csontokat”.

Kérdésünkre, hogy milyen események várhatók a Bálint Tibor-emlékévben, Bálintné Kovács Júlia elmondta: festménykiállításra, könyvbemutatóra, felolvasásra és istentiszteletre egyaránt számíthatunk, a Kolozsvári Magyar Napok pedig, akárcsak két évvel ezelőtt, idén is az íróra való emlékezés jegyében, harangszóval kezdődik. Február 5-én, Bálint Tibor temetésének tizedik évfor-

dulóján istentisztelet tartanak a Kolozsvár-Hidelvei Református Egyházközség templomában, ezután a Református Kollégium és a hidelvei fiatalok kórusa lép fel. Áprilisban, az iskolanapok keretében a *Kifli utca*, *zsemle számat* adják elő a János Zsigmond Unitárius Kollégium elemi osztályosai, júniusban pedig két eseményre is sor kerül: egyrészt kortárs írók olvassák fel saját prózájukat a Kolozsvári Magyar Operában, másrészt pedig kiállítás és konferencia lesz a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban. Várhatóan no-

vemberben nyílik majd meg a Bálint Tibor képi világa képzőművész szemmel tematikájú kiállítás, amelyet a Barabás Miklós Céh tagjainak munkáiból állítanak össze. Visszaemlékezéseket, leveleket fog tartalmazni továbbá az a kötet, amely Egyed Emese szerkesztésében fog megjelenni, amely mellett egy másik, szórakoztató olvasmányokat tartalmazó anekdotás könyv is várható időre, részletezte az író özvegye.

(Szabadság, 2012. január 27.)

ifj. Ábrányi Emil*

Él a magyar

*Fessétek bár sötétre a jövőt,
Mondjátok, hogy már torkunkon a kés,
Beszéljete közlő, hosszú gyászról,
Mély sülyedésről, biztos pusztulásról:
Engem nem ejt meg gyáva csüggedés!
Sentiül hiszem, akármit mondjatok,
Hogy a magyar nem vész el s élni fog!*

*Többet ki küzdött és ki szenvedett?
Hiszen vértenger, temető a múlt!
Vetettek rá halálos szolgaságot,
Irtották szörnyen... ámde a levágott
Törzsek helyén még szebb erdő virult.
Ezért hiszem, akármit mondjatok,
Hogy a magyar nem vész el s élni fog!*

*Ki a saját pártos dühét kiállta,
Annak nem árthat többé idegen!
Hányszor harsogták kárörömmel: Vége!
S csak arra szolgált minden veresége,
Hogy még kitaróbb, még nagyobb legyen.
Ezért hiszem, akármit mondjatok,
Hogy a magyar nem vész el s élni fog!*

*Szükség van arra nemzetem, hogy élj!
Mert bár hibád sok s bűnöd sorja nagy,
Van egy erényed, mely fényt vet te rád,
S melyért az Isten mindent megbocsát -
Hogy a szabadság leghűbb véde vagy!
Ezért hiszem, akármit mondjatok,
Hogy a magyar nem vész el s élni fog!*

*Ha minden nemzet fásultan lemond,
S a szent rajongás mindenütt kiég,
S a büszke jognak minden vára megdől:
A te szabadság-szerető szívedtől
Új lángra gyullad Európa még!
Ezért hiszem, akármit mondjatok,
Hogy a magyar örökre élni fog!*

*Bízom s hiszek, míg Isten lesz fölöttünk,
Ki trónusán bírói széket ül!
És hogyha minden búra, bajra válik,
Romok között is hirdetem halálig,
Erős, nagy hittel, rendületlenül:
Legyen bár sorsunk még oly mostoha,
Él a magyar s nem veszt el soha!*

* ifj. Ábrányi Emil (Pest, 1850. 12. 31.–Szentendre, 1920. 05. 20., síremléke a Kerepesi temetőben) költő, műfordító, újságíró, országgyűlési képviselő, a Petőfi- és Kisfaludy Társaság tagja

Zeneagapé február 19-én

Horváth Zoltán György

A műsorváltozás ellenére szépen összegyűltünk a templomban, ahol a szentmise után *Horváth Zoltán György* vetített képes előadását hallhattuk *Örmény és magyar párhuzamok az Örök Városban* címmel. Büszkeség töltött el mindannyiunkat a sok magyar és örmény emlék hallatán, amelyből többet észre sem vetünk római tartózkodásunk alatt. Szépen kiegészítette a látottakat, hallottakat Izabel Bayrakdarian kanadai szoprán-énekesnő csodálatos örmény saragánjai.

Az estet finom süteménykóstoló zárta, melyet ismét Szongoth Gábor biztosított a résztvevőknek. *M*

Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban

2012. március 25-én, vasárnap a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után *Vörösváry Márton* ifjú hegedűművész játszik a Bp. XI. ker. Orlay u. 6. szám alatti örmény katolikus templomban. *Szongoth Gábor* szervező

Egy ifjú új magyar állampolgár

Polgár Lóránt alig múlt 16 éves, de már nagy utat tett meg. Gyergyószentmiklósról Debrecenbe került a Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskola tagintézményébe, a Móricz Zsigmond szakközépiskolába. Nagy igyekezettel és igen jó eredményel tömi magába a tudást, hogy behozza a lemaradását és minél előbb élete nagy álmának, a repülésnek hódolhasson. Emellett igyekszik környezetének minél alaposabban bemutatni hazáját, a gyergyói örményeket vetített képes előadások keretében. Boldogan tudósít arról, hogy 2012. január 11-én Zárug Aladár és Emma nevelőszülők társaságában letette a magyar állampolgársági esküt Debrecenben, míg nevelőszülei február 13-án Csíkszeredában lettek végre magyar állampolgárok. Gratulálunk! *M*

Meghívó

2012. március 14-én 11 órára a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat tisztelettel meghívja Önt, családját és barátait

KISS ERNŐ

örmény származású '48-as altábornagy, aradi vértanú emléktáblájának megkoszorúzására.

A megjelenteket köszönti *Nuridsány Zoltánné* elnök Közreműködnek a *Hartyán Általános Iskola tanulói*

A koszorúzás helyszíne:

Budapest XV. kerület Szentmihályi út 3-11. és a Kiss Ernő u. 47/2. szám alatt lévő sarokház. Megközelíthető: Újpest Központtól a 196, 196 A. a Keleti Pályaudvartól a 173, 173 E és a 196, 196 A jelzésű autóbusszal.

A XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat és a Boldog Salkaházi Sára Plébánia tisztelettel és szeretettel meghívja Önt, kedves családját, barátait, ismerőseit **2012. március 25-én délelőtt 10 órára**

„A húsvéti és pünködsi ünnepkört bemutató örmény miniatúra kiállításra”

A kiállítást megnyitja: *dr. Fröhlich Ida* egyetemi tanár, PPKE BTK

Közreműködik: *Avedikián Viktória* énekművész

A kiállítás látogatható vasárnaponként a 9 órás szentmise után és délután 2-től 5 óráig, március 25-től április 22-ig.

Helyszín: Boldog Salkaházi Sára Plébánia, 1156 Budapest Pattogós u. 1. Megközelíthető a 173, 173E és a 196, 196A autóbusszokkal, valamint a 69-es villamossal a Főtérig, onnét gyalog 5 perc séta.

Fővárosi Örmény Klub

2012. március 22., 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1-3., Bartók terem

Műsor: *Ipach Ildikó* tanár: „*Faragott kövek országa*” vetített képes előadás

Rendező: *Terézvárosi Örmény Önkormányzat*

Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

Király Zoltán (Lugos) összeállítása*

Liszt Ferenc (1. rész)

200 éve született Liszt Ferenc, németül Franz Liszt, Doborjánban, 1811. október 22-én (ma Ausztria területén Raiding néven található). A XIX. század egyik legjelentősebb romantikus zeneszerzője, minden idők egyik legnagyobb zongoraművésze. Bartók Béla, Kodály Zoltán, Erkel Ferenc mellett Liszt Ferenc a magyar zeneszerzők egyik legismertebbje világszerte. Nem hiába 2011.

év Liszt-év az egész világon.

Apja, Liszt Ádám, Esterházy herceg uradalmi hivatalnok magyar volt, anyja Lager Mária Anna, egy kremsi pékmester lánya volt, osztrák származású. Apja korán felismerte fiának kivételes zenei tehetségét, és minden lehetőséget megragadott kibontakoztatására. Liszt kilencéves korában már nyilvánosság előtt zongorázott Sopronban és Pozsonyban, majd hamarosan műpártoló főurak támogatásával Bécsben folytathatta tanulmányait Czerny és Salieri tanítványaként. 1822-ben nagy feltűnést keltő első bécsi koncertjén az akkor 11 éves művészre még Beethoven is felfigyelt. Itt jelent meg nyomtatásban első műve, variációi ugyanarra a Diabelli-témára (keringőre), amelyekre Beethoven híres zongoraművét írta. Az ifjú Liszt bécsi szereplését követően négy nagy sikerű pesti, illetve budai koncertje után 1823. őszén atyjával Franciaországba utazott és az európai művészeti élet központjába, Párizsba költözött.

A koltói Teleki-kastély kertjében 2011. szeptember 3-án felavatott Erdély első Liszt-szobra, Dinyés László képzőművész alkotása

Felvételét a párizsi Conservatoire-ba Cherubini, az intézmény vezetője gátolta meg, így Bécsben maradt, ahol zeneelméletet és ellenpontot tanult magánúton, közben hangversenykörútra indult. Londoni bemutatkozását számos újabb meghívás követte Franciaországba, Svájcba, majd ismét Angliába. Műsorán többnyire a népszerű operákra írt ábrándok, parafrázisok szerepeltek. 1827-ben egy időre a francia fővárosban telepedett le, ahol a társasági élet ünnepelt hőse lett, tehetségének köszönhetően. Itt ismerkedett meg Chopinnal, akitől eltanulta a zongorajáték árnyalatait, valamint Berliozsal, akitől a zenekari nyelvet és a programzene új vívmányait sajátította el. Az 1830-as évek végén újabb hangversenykörútra indult, bejárta egész Európát, Portugáliától Oroszorszáig. 1835-ben a genfi konzervatórium tanára lett. Az 1838-as pesti árvíz-katasztrófa károsultjait Bécsben rendezett hangversenyeinek jövedelmével támogatta. Az oroszországi hangversenykörutak során megismerkedett az orosz komponisták művészetével és szerelmével, Carolyne zu Sayn-Wittgenstein hercegnővel, aki a későbbiekben közreműködött irodalmi munkásságában. A negyvenes évek elején Weimarban az udvari színház karmestere lett, itt népszerűsítette és vezényelte kortársai műveit, valamint tanította a kontinens minden sarkából érkező pályakezdő muzikusokat és

komponistákat. Liszt élete utolsó évtizedeit Weimar, Róma és Budapest között osztotta meg. A budapesti Zeneakadémia első éveiben készséggel segítette a magyar zenekultúra újonnan kialakuló központját, és vállalta, hogy az év néhány hónapjában itt tanítson. Liszt rendkívül termékeny zeneszerző volt. Műveinek nagy részét zongorára komponálta, ezek zömének eljátszásához rendkívüli technikai tudás szükséges. Alkotásainak viszonylagos ismeretlensége azzal magyarázható, hogy Liszt rengeteg darabot komponált: mintegy 400 eredeti művének zöme virtuóz zongoramű, szimfónia, szimfonikus költemény, mise. Összesen kb. 1400 művet komponált beleszámolva eredeti műveit, átíratát is, mellyel minden idők egyik legtermékenyebb zeneszerzője. A programzene lelkes támogatója volt. Zenei átíratokkal is foglalkozott, és a legbonyolultabb zenekari művekkel is megbirkózott, mint például Beethoven szimfóniái. Művei a világ minden részén elmaradhatatlan elemei a koncertprogramoknak. Zenei munkássága mellett Liszt rengeteg esszét írt különböző témákról: zeneszerzők társadalmi helyzete, műelemzések stb.

osztrák szövetségi kormány és a burgenlandi tartományi kormány állította.

Liszt Ferenc magát magyarnak tartotta, ezt számos kijelentésében meg is erősítette. Az egyik legjelentősebb bizonyíték az, hogy bár hosszú ideig élt Párizsban, Weimarban és Rómában, soha nem vette fel sem a francia, sem a német, vagy az olasz állampolgárságot, de soha nem volt osztrák állampolgár sem. Utazásai során minden alkalommal magyar útlevelet használt, az illetőségi hely, amely útleveleiben szerepelt, Sopron volt. Továbbá Liszt gyermekei is magyar állampolgárok voltak, ez egy 1845-ös leveléből derül ki: „Mivel az én gyermekeim apjuk állampolgárságát ... követik, tehát akár akarják, akár nem, magyarok.” Annak ellenére, hogy Liszt nem tudott jól magyarul!

Liszt a tanulmányait Doborjánban kezdte, a helyi elemi iskolában. A falu iskolájában 6 és 12 év közötti gyerekek tanulnak, mindannyiuk tanítója Johann Rohrer (1783–1868) iskolamester, kántor és jegyző volt. Vallásoktatással Stefanis atya foglalkozott. Liszt öt osztályt végzett el (1817–1821), mert a család 1822. május 8-án Bécsbe költözött. A tanítás kizárólag német nyelven folyt, mivel Rohrer csak ezt a nyelvet beszélte.

Czerny már az első meghallgatás után felismerte a gyermek zsenialitását, és egy jelképes összegért (1 forint) elvállalta az oktatását, mielőtt a Liszt család Bécsbe költözik.

Liszt Ferenc első nyilvános fellépése 1820. augusztus 31-én volt az écskai Lázárkastély ünnepélyes megnyitóján.* Második nyilvános fellépése októberben volt a soproni kaszinóban, a harmadik fellépése pedig 1820. november 26-án gróf Esterházy Mihály pozsonyi palotájában volt. Ez a fellépése annyira elbűvölte a jelenlévőket, hogy öt főnemes, Amadé Tádé gróf, Apponyi Antal gróf, Esterházy Mihály gróf, Szapáry és

* A megnyitóra gróf Esterházy vitte magával az ifjú tehetséget. (Délvidéki örmény nemesek – Elemér, Écska, Nagybecskerek című könyv.) – Szerk. megjegyzés

30

* Megjelent: Lugosi Hírmondó, 2011. december 23.

* A megnyitóra gróf Esterházy vitte magával az ifjú tehetséget. (Délvidéki örmény nemesek – Elemér, Écska, Nagybecskerek című könyv.) – Szerk. megjegyzés

Viczai grófok elhatározták, hogy az ifjú tehetség zenei tanulmányait hat éven keresztül, évi 600 forinttal fogják támogatni. Az ösztöndíjat 1822 és 1827 között tervezték folyósítani, így Liszt – miután apja minden doborjáni vagyonát pénzzé tette – elkezdhetette bécsi tanulmányait (a beígért összegből azonban nem sokat, talán semmit sem kaptak kézhez). A család 1822. május 8-án vagy 9-én költözött Bécsbe, a zeneszerző ekkor tíz és fél éves volt.

Liszt gyermekkorában, az akkor élő zeneszerzők közül leginkább Beethovent tisztelte. Beethoven képe már a doborjáni szobájának a falára is ki volt téve. Liszt Ádám szerette volna bemutatni a fiát a híres zeneszerzőnek, az azonban nem szerette a csodagyerekeket, végül azonban Czerny közbenjárásának köszönhetően mégis sikerült időpontot kapniuk. Biztosan tudhatjuk, hogy Liszt Ádám és fia 1823. április 13-ai koncert előtt néhány nappal járt Beethoven lakásán, ugyanis az akkor már sikert Beethoven beszélgető füzetében található egy Liszt Ádámtól származó bejegyzés, melyben a találkozás okozta örömét fejezte ki.

A fiatal Liszt Bécsben Czernytől kapott zongoraleckéket, Antonio Salieri tanította zeneelméletre, ugyanakkor angolul és franciául is tanult. Czerny másfél évig nem volt hajlandó pénzt elfogadni a leckékért, később a következőket írta az emlékirataiba: „Soha nem volt ilyen buzgó, zseniális és szorgalmas tanítványom.” Salieri ugyancsak ingyen oktatta az ifjú Lisztet, ugyanakkor zseniális kottaolvasó képességének köszönhetően gyakran alkalmazta őt zongorakísérőnek énekelni tanuló tanítványai mellett.

Liszt Ferenc első bécsi nyilvános fellépése 1822. december 1-jén volt a Rendek Házában (Landständischer Saal). Ezen a fellépésen Liszt Hümmel a-moll zongoraversenyét játszotta, majd a közönség által meg-

adott témákra rögtönzött. A bécsi tartózkodás legjelentősebb fellépése azonban az 1823. április 13-án délelőtt tartott koncert volt a Kis-Redout-teremben. Ez volt az a hangverseny, amin a – nem bizonyított, bár Liszt által is leírt – legenda szerint megjelent Beethoven is, és homlokon csókolta a gyermek Lisztet. Liszt zenei pályafutását általában ettől a koncerttől szokás számítani.

1830 és 1835 között Liszt gyakori vendége volt a párizsi szalonoknak, ahol lényegében a kor szellemi és társadalmi élete folyt. Ilyen alkalmakkor számos muzsikussal, költővel és íróval ismerkedett meg. Szűkebb baráti köréhez olyan egyéniségek tartoztak, mint Hector Berlioz, Frédéric Chopin, George Sand és Lamennais abbé. Berliozzal és Chopinnal közeli barátok is voltak, Berlioz esküvőjén Liszt volt az egyik tanú.

1831. március 31-én hallotta először Niccolò Paganini játsszani, ami után eldöntötte, hogy Paganini hegedűstílusának megfelelő zongorajátékot fog kidolgozni.

1839. december 18-án Pozsonyba utazott. Itt éppen országgyűlés volt, így Lisztnek alkalma adódott számos magyar államférfival megismerkedni, sőt részt vehetett az országgyűlés egyik ülésén is. Batthyány Lajosnál vacsorázott és Széchenyi Istvánnak is bemutatották. Pozsonyban Liszt két koncertet adott, majd december 22-én Pestre utazott, ahol Festetics Leó palotájában szállt meg a Szel utcában (ma Nádor utca). Pesten összesen kilenc koncertet adott, ebből négyet saját számlájára, ötöt pedig jótékonyági célokra. A pesti látogatás csúcspontja a Magyar Színházban rendezett 1840. január 4-ei hangverseny volt, amikor a koncert végén Festetics gróf egy drágakövekkel díszített kardot adott át a zongoraművésznak, amit egy rövid magyar nyelvű beszéd után, a magyar nemzet nevében nyújtott át. Liszt franciául köszönte meg a kardot. Január 11-én újabb koncertet

adott a Nemzeti Színházban, ezúttal a létesítendő „Nemzeti Conservatorium” (Nemzeti Zenede) javára. 1840. január 15-én este Liszt elhagyta Pestet, és először Győrbe, majd Pozsonyba, innen pedig Bécsbe utazott. Liszt pesti tartózkodásával kapcsolatban Vörösmarty Mihály egy verset írt Liszt Ferenchez címmel („Hírhedett zenésze a világnak...”). Ezt a verset Kodály Zoltán 1936-ban, a jubileumi Liszt-évben, megzenésítette.

1846 októberének elején Liszt magyarországi hangversenykörútra indult Pest, Szekszárd, Nádasd, Pécs, Temesvár, Bánlak, Arad, **Lugos**, Nagyszeben, Kolozsvár és Nagyenyed. Decemberben Liszt elhagyta Magyarországot, és Teleki Sándor, Karátsonyi Gedő és Bethlen Gábor grófok kíséretében Bukarestbe utazott, ahol Liszt három koncertet adott. 1847. január 13-án a zongoraművész Jászvásárba utazott, ahol a moldvai fejedelem-ség pénzügyminiszterénél lakott. Innen január 25-én Kijevbe utazott. Itt ismerkedett meg az éppen üzleti úton levő Carolyne zu Sayn-Wittgenstein hercegnővel, aki Liszt jótékony célú koncertjére komoly összeget küldött. Liszt meglátogatta a hölgyet, és szinte rögtön egymásba szerettek. A hercegnő, aki férjétől, a német származá-

sú Wittgenstein hercegtől külön élt, meghívta Lisztet saját birtokára Woronincébe, amit Liszt el is fogadott, és két hetet töltött a hercegnő társaságában.

Április 10-én I. Ferenc József osztrák császár kinttette Lisztet a Vaskeresztrenddel, egy olyan kitüntetéssel, ami örökletes nemességgel járt együtt. A nemesi oklevelet 1859. október 30-án állították ki. Ugyanebben az évben jelent meg Liszt könyve A cigányok és zenéjük Magyarországon címmel, francia nyelven. A könyv zenei fejtegetések mellett mélyreható kultúrtörténeti és szociológiai információkat tartalmaz, amelyek főként Wittgenstein hercegnőtől származnak.

1860. október 12-én a francia császár, III. Napóleon kinttette Lisztet a Becsületrenddel, 1861 decemberében pedig a weimari herceg udvari kamarásnak nevezte ki a zeneszerzőt.

1861 májusában Liszt Párizsba utazott, ahol találkozott III. Napóleonnal, és megkapta a francia Becsületrend tisztje kitüntetését. Ez év augusztusában Wagner, – aki Liszt lányának, Cosimának a férje –, Cornelius és Bülow jelenlétében megalapította a weimari Általános Német Zeneegyletet, s ezután elhagyta Weimart. Egy rövid párizsi kitérő után (itt Rossinival és Gounod-val találkozott), október 20-án Rómában telepedett le.

Folytatjuk

Gróf Harbuval-Chamaré Félixné, sz. beodrai Karátsonyi Irma Guidobaldina Adél Margit Melanie grófnő (beodrai Elek Margit leánya, beodrai és karácsonyfalvi gróf Karácsonyi Guidó József Gottlieb István Lázár Lajos Ágost, valamint puchói és csókai Marczibányi Anna Mária Emerantia Erzsébet unokája)

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe

– ahol megismerkedhet az **örmény motívumkincsekkel** –
várjuk szeretettel

Helyszín: a Budapesti Ward Mária Általános Iskola és Gimnázium rajzterme,
1056 Budapest Molnár utca 4. III. 304.

Időpont: 2012. február 13-tól hétfőnként délután
14 órától 17 óráig, gyermek alkotóműhely,
17 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás

Részvétel: ingyenes
– a Fővárosi Örmény Önkormányzat, II. ker. Örmény Önkormányzat támogatásával

Lehetőséget nyújtunk a különböző **ötvös** kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzománcozás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák**, **kőfogalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik. Kiállításokon kiállítjuk!

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra felkészítő tanfolyamot indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás, jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél:

06 20 534 1563 borosnyay.klara@szeptepeteri-studio.hu

Szász Ávéd Rózsa

„Kőbe zárt hit”

Utazásaink Örményországban (7. rész)

Dilijan, egy más világ

A Kaukázuson Észak felé folytatjuk utunkat. Áthaladunk egy 7,2 km hosszú alagúton, amelyet egy amerikai örmény ajánlódokozott az országának. Az alagút végén egy új környezet fogad bennünket. Az alpesi sztyeppét lombhullató erdő váltja fel a hegy túloldalán, és úgy érezzük, mintha a Királyhágón keresztül ereszkednénk le Nagyvárad fele. Ez is Örményország egyik érdekessége.

A hegy túloldalán a franciás hangzású **Dilijanba** érünk. Egy francia utazó, kereskedő nevezte először „hosszú postakocsinak” a hegyek lábánál meghúzódó üdülőtelepet.

A legenda azonban másként magyarázza a település nevét. Eszerint egy kegyes és irgalmas király hét fiával és egy leányával élt ezen a vidéken. A lány egy napon az erdőbe szökött, ahonnan egy medveboccsal tért haza, amit Dilinek nevezett el és Dili-jannak, kedves Dilinek szólongatta.

A természeti adottságok, elsősorban az éghajlat tette üdülőhely kialakítására alkalmasnak a települést. Művészek, írók, közéleti személyiségek kikapcsolódását, pihenését szolgálta a szovjet hatalom idején. Ekkor alakították ki a hely jellegétől idegen „új városközpontot”.

Napjainkban reneszánszát éli a gyógyvizeiről ismert, kedvelt üdülőváros. A régi házsorok arculata és rendeltetése rendre megváltozik. Településfejlesztési programoknak köszönhetően megújult a kisváros arculata, amelyben helyet kap egy kis falumúzeum, kézműves és művésztelep is.

Továbbutazva, az út mellett takaros kis falut látunk, feltűnő a házak egyformasága, egyöntetűsége. Lakói mezőgazdasági termeléssel foglalkoznak, hazájukból hitük miatt még II. Katalin orosz cár idején száműzték őket. A molokán népcsoport óhitű volt, elfogadták az Ószövetséget, de az Újszövetség értelmezésében eltértek. Templomot nem építenek, házaknál gyülekeznek. Szorgalmas és erkölcsös, hívő emberek, így az örmények szívesen befogadták őket.

Folytatjuk

EÖGYKE – Transsylvania Tours, Kolozsvár

Erdély a javából

Barangolás őseink földjén – Gyimesek, Udvarhelyszék,
Csíkszék, Maroszsék és Kalotaszeg vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2012

Ar poetica: Visszatérünk olyan erdélyi tájakra, ahol nagyon jól éreztük magunkat, találkozunk magyar örmény testvéreinkkel és erőt merítünk a gyimesi csángók példamutató kitartásából hitünk, nemzetünk és hagyományaink iránt.

Útvonal: Budapest – Ártánd – Nagyvárad – Gyalu – Torda – Nyárádtő – Ákosfalva – Nyárádszereda – Mikháza – Szováta – Székelyudvarhely – Székelyvarság – Csíkszereda – Fügés tető – Kostekek – Gyimesbükk – Székelyvarság – Libán tető – Gyergyóalfalu – Csíkszépvíz – Csíksomlyó – Csíkbánfalva – Székelyvarság – Farkaslaka – Énlaka – Bözdőújfalú – Erdőszentgyörgy – Kalotaszentkirály – Bánffyhunad – Sztána – Kőrösfő – Kalotaszentkirály – Királyhágó – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

Időtartam: 7 nap (2012. augusztus 23–29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb.2000 km.

Ellátás: félpanziós (reggeli, estebéd és piknik)

Szükséges felszerelés: túraruházat, szélkabát, sportcipő, elemlámpa

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a csíkszéki magyarörményekkel Szépvízen
- Boldogasszony kegyszobrához járunk Csíksomlyón
- Ezeréves határ Gyimesbükkön
- Rovásírási templom Énlakán
- Örmény sírok a gyergyóalfalusi temetőben
- Az elárasztott falu a Küsmöd völgyében
- Szalmakalap Múzeum Kőröspatakon
- Székely szombatosok sorstörténete és siratófala Bözdőújfalun
- Túrunk a Gyimesi havasokban a Szellő tető alatt, a Gyimesi hágoról - Kostekekre
- Túra a székelyvarsági medve-leshez, ahol a „Kárpátok géniusza” is vadászott

- Könnyű túra a kalotaszegi dombvidéken Kós Károly Varjúvárához
- Lovaglás, szekerezés, fűszat a sztánai Csígdombon
- Népművészeti kirakóvás Kőrösfőn
- Szíveslátás nusikummal és kiskürtössel Székelyvarságon
- Tarisznyás piknik és séta a Sebes Kőrös szorosában
- Szeretevendégesség a legeldugottabb gyimesi faluban, Kostekeken
- Pityókagulyás a székelyvarsági Tisztáson
- Ebéd lapótyával és lucskoskáposztával Énlakán
- Hejszóra és gyimesi népdalokra oktat Vaszi Levente Kostekeken
- Kalotaszegi táncrend legényessel Sztánán
- Tündérművészeti gyerekek népdal bemutatója új repertoárral Mikházán
- Egésznapos unokaprogramok (népdal, tájnyelv, erdőismeret, társasjátékok varsági pedagógusok vezetésével)
- Búcsúest tábortűzzel Tifánék édenkertjében
- Kiss Stúdió nosztalgia előadása Nagyváradon

- Székelyvarsági és kalotaszentkirályi családoknál személyes élményeken keresztül újból megtapasztaljuk az erdélyi emberek őszinte szeretetét és barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Baththyány téri felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: transzfer alkalmi megállókkal, Mikháza (szíveslátás, Tündérművészeti gyerekek népdal előadása), fogadás Székelyvarságon nusikummal (Tifán Nusika almapálinkája) és kiskürtössel

Szállás és ellátás: az 1., 2., 3. és 4. napon Székelyvarságon baráti családoknál (kétágyas szobák fürdőszoba használatával)

2. nap: Látnivalók: Fügés tető, (5 órási középnehéz panorámaturá Kostekekre (alternatív buszos utazás), a legeldugottabb gyimesi faluba, katolikus templom, Magyar ház, szeretevendégesség, népdaltanulás és hejsza Vaszi Leventével), Gyimesbükk (Ezeréves határ), egész napos alternatív unokaprogram Székelyvarságon

3. nap: Látnivalók: Könnyű túra a medveshez (Tófalvi Lajos fővadász mesél a medvék viselt dolgairól és a Kárpátok géniuszának vadászatairól, pityókagulyás a Tisztáson, falukázás)

4. nap: Látnivalók: Tolvajos tető, Csíkszereda, Csíkszépvíz (örmény templom, találkozó a csíkszéki magyarörményekkel), Csíksomlyó (kegytemplom), Marosfő, Gyergyóalfalu (örmény sírok a temető kertben), Libán tető, alternatív unokaprogram Székelyvarságon, zenés-táncos búcsúest tábortűzzel Tifánék almáskertjében

5. nap: Látnivalók: Énlaka (falujárás, rovásírási templom, ebéd lucskoskáposztával és lapótyával), Kőröspatak (Szalmakalap Múzeum), Bözdőújfalú (az

Akik visszavárnak minket Székelyvarságon

elárasztott falu, siratófal, székely szombatosok sorstörténete) Kalotaszentkirály

Szállás és ellátás: az 5. és 6. napon Kalotaszentkirályon faluturista gazdaságokban

6. nap: Látnivalók: Sztána (vonatozás, lovaglásoktatás, szekerezés, fűszat, bogrács-gulyás, népzene és kalotaszegi táncrend), könnyű túra Kós Károly Varjúvárához és a Csígdombra, Kőrösfő (népművészeti kirakóvás)

7. nap: Látnivalók: Sonkolyos (séta a Sebes Kőrös szorosában, tarisznyás piknik), Nagyvárad (Kiss Stúdió nosztalgia előadása, kiegészítő városnézés), Budapest

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 64 000 Ft/fő (szállás, ellátás, vezetés, belépők, piknik, helyi programok, művészi produkciók ára – buszkiöltés nélkül)

Buszkiöltés, ami a foglalót is jelenti:

17 000 Ft/fő – minimum 35 résztvevő esetén.
Gyerekedvezmény 12 éves korig: 47 000 Ft részvételi díj, buszkiöltéssel együtt.

(Az utazás buszkiöltését a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta, ennek eredménye a csökkenése.)

A bejárat emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Szomorújelentés

Szomorú szívvel értesítünk mindenkit, aki ismerte és szerette, hogy

dr. Sándor Gézáné, Mária nővér (1938–2012) elhalálozott.

Búcsúztatása és hamvainak elhelyezése a római katolikus egyház szertartása szerint 2012. február 14-én a Magyar Szentek Temploma altemplomában és urnatemetőjében megtörtént. Igen nagy számban vettek Tőle végső búcsút, mert sokan ismerték és szerették. A magyarörmény közösség is képviseltette magát, hiszen hosszú éveig volt Kádár Dániel apátplébános önzetlen segítője, az örmény katolikus ingatlan gondozója egészen az apátplébános haláláig. Ezt követően erőszakkal az ingatlanból eltávolították, amely mélyen megrendítette. Ezzel vette kezdetét az apátplébános által összetartott örménykatolikus közösség szétrombolása.

Szerkesztőség

Özv. Dobribán Gézáné mély fájdalommal tudatja, hogy férje

Dobribán Géza

2011. december 25-én, életének 86. évében elhunyt. Hamvait – kívánsága szerint – a gyergyótölgyesi temetőben helyezik örök nyugalomra.

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Örmény-magyar gyermekrovat

(59., befejező rész)

Az iskolában bizonyára nagyon sok ókori és új nép történetét megtanulod. Sok régi térképet láttál már, amiken nagybetűvel jelölték a különféle országok neveit. De, ha összehasonlítod a régi térképeket a mai térképekkel, észreveszed, hogy csak nagyon kevés nép és ország neve maradt fenn a régi időkből. Örményország neve fennmaradt. Hol vannak az aszszírok? Csak romos épületek maradtak utánuk, de ők maguk eltűntek. Hová lett a gazdag Babilónia, Frígia, Makedónia, hol van a Római Birodalom, a Médek birodalma, hol vannak az országok, amelyek korábban Örményországgal határosak voltak, sőt még néha el is foglalták? Nagyon sok ország eltűnt, ma már nem is létezik. A legfontosabb: élni és túlélni! Kevésbé fontos az, hogy mekkora egy nép! A történelem ke-reke forog, és útja előre halad, ezért hajthatatlannak kell lenni, és kitartani. Bízunk abban, hogy eljön az idő, amikor ÖRMÉNYORSZÁG nevét „nagyobb” betűkkel írják majd!

Vége

Barangolás őseink földjén, 2012

Csíkszépvízi örmény katolikus templom (programajánló a 36–37. oldalon)

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhat éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttel kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Meghívó

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség szeretettel meghívja
2012. március 11-én 16 órakor kezdődő,
az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc magyarörmény hőseire
emlékező rendezvényére,
a Budapest XI., Orlay u. 6. szám alatti plébánia udvarára.

Köszöntő: *Fülöp Ákos atya*

Boldogasszony anyánk: *Koroknai Szabolcs* dudán, *Romháti Krisztián* tekerőlanton

Ünnepi beszéd:

dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

Kuruc nóták melódiai dudán és tekerőlanton.

Koszorúzás a magyarörmény hősök emlékfalánál.

16,30 órakor Szentmise az örmény katolikus templomban
az 1848-49-es hősök tiszteletére.

Mindenkit szeretettel vár
Fülöp Ákos atya

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: *dr. Issekutz Sarolta*

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(féléfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 182. szám
2012. április

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

„Alleluja /2/. Nagy király az egész földön az Isten, zsoltárt zengjetelek Neki bölcsességgel.”* (Zs 46,8)

Jézus nagypénteken Pilátus ama kérdésére, hogy „Király vagy-e Te?”, azt válaszolta: Az Én országom nem e világból való! A világon itt a földi létet-helyzetet kell értenünk. Használjuk a másvilág, vagy túlvilág szót is, ez a szellemi világot jelenti. Ám Krisztus uralma alá tartozik a Föld is. Hogyan álljunk Eléje? Zsoltárokat énekelve és bölcsességgel. Az ószövetségi zsoltár bekerült az örmény szertartásokba is, tehát nem lehet idegen tőlünk. Az örmény nép történelme pedig bölcsességre tanít, s arra, hogy Istenbe vessük bizalmunkat.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 86. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Vetített képeken a „faragott kövek országa”

Egy szép tavaszi napon *dr. Issekutz Sarolta*, Fővárosi Örmény Klub háziasszonya köszöntötte a márciusi klubdélután vendégeit. Könyvek sorakoztak az asztalokon a Magyarok Háza Bartók termében. Dávid Csaba író betartotta ígéretét, a Fővárosi Örmény Klub februári klubdélutánján ugyanis a könyvbemutató után megígérte, és a kiadó most elhozta Dirán és Júlia regényét. Egy másik asztalra könyveket rakott ki Horváth Zoltán is, és lehetett böngészni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadásában megjelent köteteket is. A márciusi klubdélutánt rendező Terézvárosi Örmény Önkormányzat elnökhelyettese, *Wertán Zsoltné* virágcsokorral gratulált a klub háziasszonyának a 2011. évi Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozata kitüntetéséhez, majd bemutatta meghívott vendégét, *Ipach Ildikó* tanárt, aki „*Faragott kövek országa*” címmel tartott vetített képes előadást.

A tanárnő az elmúlt évben vett részt, nem az utazási irodák, hanem a barátnői által szervezett örményországi és grúziai utazáson. A nyolcvanas évek elején már eljutott a kaukázusi köztársaságokba, Bakuba, Jerevánba, ezért számára érdekes volt összevetnie azt is, hogy mi változott az elmúlt huszonöt év alatt. Boldog volt, hogy járhatott az Ararát két oldalán, ugyanis két héttel később Törökországból is megnézhetette a hegy másik oldalát is. A klubdélutánon a kíváncsi szemeknek nem a Jereván környéki, a turisták által ismert környékeket mutatta be, hanem azokat a kevésbé látogatott helyeket, amelyekre eljutottak egy bérelt terepjárával. A tavalyi „felejthetetlen tizenkilenc napon” készült fényképek meséltek a gyönyörű örmény tájakról, ódon kolostorokról, templomokról, a virágokról, lepkékről, a birkákról és az örmény emberek vendégszeretetéről. A „faragott kövek országáról”. Volt, amikor derékig érő gazban, ősvényeken közelítették meg a 9–12. századi templomokat, kolostor együtteseket. A vetített képeken bemutatott, máshol elő nem fordult freskók, templomok, kolostorok látványa, vagy egy-egy

Wertán Zsoltné és Ipach Ildikó

szurdokvölgy szépsége fantasztikus élményekkel gazdagította a klub közönségét is.

Mint minden klubdélutánon, a klub háziasszonya ezúttal is információkat adott át és ismertette a soron következő programokat az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező közösségnek. Már most felhívta a figyelmet arra, hogy ősszel megnyílik Budapesten az Országos Széchenyi Könyvtár és a Budapesti Történelmi Múzeum közreműködésével az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója alkalmából rendezett ki-

A Fővárosi Örmény Klub márciusi közönsége

állítás, amely kiegészül a budapesti örményekről szóló bemutatóval is. A klub háziasszonya várja azok jelentkezését, akik fel tudnak ajánlani olyan családi emléktárgyakat a kiállításra – fotókat, újságcikkeket, nemesi okleveleket, kisbútorokat, kerámiákat stb. –, amivel meg tudják jeleníteni, hogyan is éltek a 18–19–20. században az erdélyi örmények, akik Budapestre települtek. A jelentkezők neveit, felajánlásait továbbítja a múzeumok számára.

Várady Mária, a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke zárszóként szeretettel hívott mindenkit az áprilisi klubdélutánra,

amelynek programján zenés találkozást ígért *Vojth Ági*, Jászai Mari-díjas színésznővel, aki örmény gyökerei ellenére hosszú színészi pályáján, életében először lép fel örmény közösség előtt.

A márciusi klub rendezője, *Wertán Zsoltné* pedig meghívott mindenkit a *dr. Issekutz Sarolta* által szerkesztett *Erdélyi örmény konyha, fűszerezve* című könyv receptje alapján készült gyümölcskenyér fogyasztására, amelyet, mint mondta, elkészíteni egyszerű, ugyanakkor nagyon finom, hetekig puha marad, eláll. De ezúttal nem maradt egy darab sem hűsvétra...

Gyümölcskenyér

Hozzávalók: 20 dkg liszt, 3 tojás, 14 dkg cukor, 14 dkg csokoládé, 1 citrom héja, 14 dkg mazsola, 14 dkg füge, 14 dkg datolya, 1 tojás a kenéshez

3 tojásfehérjét kemény habnak verjük, belekeverjük a 3 tojássárgát, a cukrot, a citrom héját. Megelőzőleg elkészítjük: a tisztított mazsolát kettőbe vágjuk, a fügét összeaprítjuk, a datolyát összevágjuk, a csokoládét megreszeljük. Ezeket mind a kikavart tojásához adjuk, és hozzátesszük a lisztet. Együtt az egészet deszkán összegyúrjuk, hosszúkás alakra formáljuk, tojással megkenjük és kikent tepsiben, vagy őzgerinc formában mérsékelt tűznél megsütjük.

(*Erdélyi örmény konyha, fűszerezve: 73. oldal – Szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta*)

1848-49-es forradalom és szabadságharc és az erdélyi örmények

Sok évszázados menekülés után 1672-ben befogadta Erdélyország őseinket, akik hazát találtak maguknak, letelepedhettek, gyarapodhattak. 1848-ra magyar anyanyelvűekké váltak, magyar kultúra és polgárosodás jellemző rájuk. Természetes tehát, hogy befogadó hazájuk védelmében részt vesznek a haza függetlensége iránti harcokban. Pénzzel és vérrrel.

A kb. 12 000 főnyi erdélyi örménység 70 főtisztet és több száz honvédet adott a hazának, köztük kettőt a 13 aradi vértanú közül, *ittebei és eleméri* Kiss Ernő altábornagyot és *szkárosi* Lázár Vilmos ezredest. De tudunk-e Róluk bővebben?

Kiss Ernő nagyapja erdélyi, Erzsébetvárosból származó gazdag kereskedő volt, aki a Délvidéken, Torontál vármegyében vásárolt hatalmas birtokokat. Eleméren és környékén mintagazdaságot hoz létre, nemzetközi kereskedelmet folytat, s Bécs hadiszállítójaként a kor egyik leggazdagabb családja lesz, magyar nemesiséget szerez. Kiss Ernő kisgyermek korától a katonai pályára készül. 1845-től már ezredes, a 2. Hannoveri huszárezred parancsnoka. 1848

őszén azonnal csatlakozott a magyar szabadságharc ügyéhez, s kivívta a *perlaszi csata győzője* elismerő címet is. Altábornagyi fokozatot szerez, több alkalommal az országos főhadparancsnok tisztét is betölti, mint a mindenkorai hadügyminiszter helyettese.

dr. Issekutz Sarolta emlékbeszédét tartja

Egyike volt a magasrangú cs. és kir. katonatiszteknek, aki 1848 őszétől mindvégig kitartott a szabadságharc ügye mellett és személyes példamutatásával sokakat követésre buzdított. Mint a legmagasabb ragú császári tisztet, elsőként állították hadbíróság elé. Aradon golyó és lőpor általi halálra ítélték, és 1849. október 6-án kivégezték a Magyar Golgotán. Megmenekülhetett volna, hiszen Haynauval együtt szolgált, akinek óriási magánkölcsonöket adott a mindenkin segítő dúsgazdag nábob, de Ő bátran vállalta társaival együtt a halált. A kölcsönök pedig visszafizetetlenek maradtak.

Lázár Vilmos ugyancsak az erzsébetvárosi örmény kolónia egyik kereskedő családjából származó nemesi család sarja. Nagybecskereken született. Szintén katonai pályára lép, azonban 11 év után kilép a hadseregből, megnősül és polgári állást vállal, a meginduló Első Magyar Központi Vasút főpénztárnoka lesz. 1848-ban azonban már a Pozsonyban szerveződő 39. honvédszászlóalj főhadnagya. Kitűnő szervező, egymás után alakítja meg a

feladatául kitűzött katonai alakulatokat, majd a Zempléni hadmegye főparancsnoka lesz. A több mint tízszeres létszámú cári csapatok meginduló támadása miatti utóvédharcokban tanúsított hősiesség miatt alezredessé léptetik elő és megerősítik hadosztályparancsnoki beosztásában, majd a visszavonulás során bátor magatartását Bem ezredesi előléptéssel ismeri el. A megtorlást együtt szenvedte el örmény barátjával, Aradon golyó és lőpor általi halállal büntették.

A szabadságharc legfiatalabb tábornoka az örmény-székely **Czetz János** (Gidófalva, 1822. június 8.) volt, aki ugyancsak egy régi szamosújvári örmény kereskedő családból származott. A bécsújhelyi akadémiát végezte évfolyamelsőként, majd a Béccsel történt szakítás után gyorsan halad a ranglétrán. Kitűnő szervezési képessége miatt 48. novemberében már az erdélyi sereg vezérkari főnöke, aki célszerű és határozott intézkedéseivel, újjászervezéssel megerősíti a Bem vezette erdélyi hadsereget. 1849. január elején már egész Észak-Erdélyből kivekrik a császáriakat, Kolozsvárt felszabadítják. Ezt követően az Erdélyi hadsereg két különvált főoszlopban folytatta a hadműveleteket, egyiket Bem tábornok, másikat Czetz vezette. Nevéhez fűződik a febr. 9-i Piskinéél vívott győzelem, a Medgyesi győzelem, valamint Nagyszeben bevétele. 48. decemberében alezredes, 49. február közepén már ezredes, a katonai érdemjel 3., majd 2. osztály kitüntetését, május 8-án pedig tábornokká és az erdélyi sereg ideiglenes parancsnokává nevezik ki, miután Bem tábornok Temesközbe távozott. A honvédsereg legfiatalabb tábornoka, a 27 éves Czetz új feladatot kap, elsősorban a hadszervezés irányítása, amelyet sikeresen megold, 30 ezer fővel növelve

az erdélyi hadsereg létszámát. Május végén egy sajnálatos baleset következtében súlyosan megsérül, ezért a szabadságharc utolsó szakaszában már nem vehetett részt. A szabadságharc leverését követően egy ideig bujkál, majd 1850 tavaszán külföldre menekül. Német nyelven megírta és kiadta az erdélyi hadjárat történetét, korábban pedig a hadnyelvtan könyvét. Argentínában telepedett le, ahol a térképészeti intézet és a Katonai Akadémia megalapításával beírta nevét az argentin hadtörténetbe is. Távollétében Aradon halálra ítélték. 1904. szeptember 6-án hunyt el Buenos-Airesben.

Lukács Dénes (szül. Nagyvárad 1816.) ezredes ugyancsak erzsébetvárosi őssökkel rendelkezik. Budán az 5. cs. kir. tüzérezred iskoláján végezte tanulmányait, később a bombászknál mélyítette tudását.

Tanárként adta tovább ismereteit, majd az Országos Nemzetőri Haditanács tüzérségi előadója lesz. 48 októberében Pesten szervez, toboroz, és sorra állítja fel az újabb tüzérségeket. Számtalan újítást vezet be, tüzérségi szakkönyvet ír a tüzérek kiképzésének megkönnyítésére. Amikor elfogyott a löveg, irányításával műhely épül és megkezdődik a fővárosban a löveganyag gyártása. Tüzérek készítik a löveganyag gyártásához, a puskákhoz, irányításával. 49 májusától már ezredes, a honvéd tüzérség országos főparancsnoka. Neki és munkatársainak köszönhetően a szabadságharc delelőjén mintegy 500 piros-fehér-zöld lafettás ágyú vehetett részt a harcokban, rajta a Zrinyi jelmonddal: „Ne bántsd a magyart!” Lukács az utolsó pillanatig kitartott, de következett az aradi hadbíróóság, amely 1850. január 30-án Aradon halálra ítélte, de kegyelemből 16 év vasban letöltendő várfogságra változtatták. A hagyomány szerint talán azért, mert Ferenc József tüzér tanár korában ő tanította lovagolni. 1856-ban amnesztia következtében szabadul a Komáromi vár-

ból. Személyét köztisztület övezte, megérte a kiegyezést, majd 1868-ban elhunyt Nádudvaron.

Lukács Sándor (Nagyvárad, 1822) a honvédsereg felszerelési kormánybiztosa – Lukács Dénes unokatestvére. Ügyvédként Győrben telepedett le, ahol meghatározó szerepet tölt be a város politikai és kulturális életében. Reformpárti politikus, Győr egyik 48-as országgyűlési képviselőjévé választják, majd szeptemberben a város kormánybiztosává nevezik ki. E minőségében felügyelete alatt szerveződik őstól a 23. és 39.-es győri honvédzászlóalj.

49. januártól nevezik ki a honvédsereg felszerelési kormánybiztosának, azaz neki kellett átvennie a honvédsereg felruházását és felszerelését végző központi szerv feletti felügyeletet. Közvetlen irányításával a hadi helyzetnek megfelelően többször kellett költöztetnie a hadiellátmányt, illetve a hadiellátmány gyártását, újraindítását.

Tevékenységet az ellenség táborában is számon tartották, ezért az emigrációt választotta. Távollétében 1852-ben halálra ítélték. Előbb az Egyesült Államokban, majd Franciaországban, Bisanos városában telepedett le. Ott is halt meg elhagyatottan 1854. június 8-án.

Azt is illik tudni, hogy **Gábor Áron** háromszéki székely ezermester – akinek testvére örmény lányt vett feleségül – a csikszépvízi örmény **Zakariás Antal** balánbányai rézbányájából kapja az alapanyagot a szabadság-

Koszorúzás az Orlay utcai örmény katolikus plébánia udvarán

harc ágyuinak öntéséhez. De azt már kevesen tudják, hogy **csikszentmihályi Bodor Ferenc** 48-as honvéd százados tanítja meg önteni az ágyukat – Bodvajon és Magyarhermányban – örmény alapanyagból és örmény segítséggel, ugyanis Bodor Ferenc édesanyja is örmény gyökerű, a Száva és Urmánczy család sarja.

További hősi hallottainkról is emlékezünk meg:

Ilyen volt Novák Tivadar, aki Novák Márton Szamosújvár főbírája, országgyűlési követe fia volt.

Egy este a vendéglőben olasz tisztársait igyekezett a szabadságharc ügye mellé állítani, a pincér kihallgatta és megértette a beszélgetést, másnap pedig feljelentette a huszár főhadnagyot Windischgrätznek. Az olasz tisztek, hogy megmentse, azt tanácsolták neki, tagadjon, vagy mondja, hogy részeg volt. „*Hazudni nem akarok, ittás pedig nem voltam*” – válaszolta. 1849. március 14-én agyonlőtték! Budán az erdélyi örmény gr. Karátsonyi Gudió palotája előtt a Vérmezőnél.

Emlékezünk meg a Szentpéteri családról is! **Szentpéteri Ferenc** honvédhadnagy Piskinélt halt hősi halált 1849. február 9-én. Testvére **Imre** honvédszázados, 30 évesen, 1849. március 11-én – éppen 163 évvel ezelőtt – adta életét a szabadságért a nagyszabeni csatában. **Miklós** – ugyancsak honvédszázados – az egyik csatában kapott életveszélyes sebet, és Désen hunyt el 1849. április 29-én. Mikor a három hónap alatt három fiát elvesztett édesapának segélyt akartak adni, Ő így hátrította azt el: – „*Vagyonomat három fiam képezte. Örvendek, hogy mind a hármat a haza számára nevelhettem és büszkít a tudat, hogy mind a három vérét a hazáért ontotta. Segélyt nem kérek anyagi bajokkal küzdő hazámtól. Nincs ugyan*

sok vagyonom, de nem szegény az, kit Isten ilyen hazaszerető fiakkal áldott meg.”

Az apa meghatározó szavaihoz **Szongott Kristóf** (1853–1907) szamosújvári armenológus csak ennyit tesz hozzá: „Ilyen minden örmény. Így szerette minden örmény a magyar hazát. Így cselekedett minden örmény helység 1848-49-ben és lángoló hazaszeretetének adta soha el nem évülő legfényesebb jeleit a „nagy idők” alatt az örmény helységek metropolisza: Szamosújvár, mely város önértettel elmondhatja a „Fóti dal” halhatatlan költőjével, Vörösmarty Mihállyal:

*Vér, veríték, vagy halál az,
Mit kíván (a haza)
Áldozatként rakjuk azt le
Zsámolyán,
Hogy mondhassuk csend s viharban:
Szent hazánk!
Megfizettük mind, mivel csak
Tartozánk.”*

Amikor emlékezünk dicső őseinkre, elevenítsük fel életútjukat is és állítsuk példaképül az ifjúság elé, hogy merítse nek erő belőlük a mindennapok nehézségei megéléséhez. Hazaszeretetük hasson át mindannyiunkat s rójuk le hálánkat hazánknak, amiért befogadta őseinket s általuk bennünket és leszármazottainkat is.

Legyen áldott emlékü, s legyen áldott hazánk, 15 milliós magyar nemzetünk!

Szerkesztette **dr. Issekutz Sarolta** (**Bona Gábor: Az 1848-49-es szabadságharc örmény hősei (OÖÖ Budapest, 1995) és Szongott Kristóf az Armenia magyar-örmény havi szemlében (1887–1907) megjelent cikkei alapján**) (Elhangzott: 2012. március 11-én az Orlay utcai Örmény Katolikus Plébánián tartott megemlékezésen)

Lénárd Tibor

Szamosújváron a város egész magyarsága együtt ünnepelt

Összefogás – ez volt a jelszava az idei szamosújvári 1848-as emlékprogramnak. A szervezésben a helyi RMDSZ partnere volt a Téka Alapítvány, a helyi 51-es számú Czetz János cserkészcsapat és a helyi egyházak.

Az ünnepre hangolódás részeként március 1-jén indult a középiskolások számára szervezett internetes történelmi vetélkedő, melyre 7 háromtagú csapat nevezett be. Három fordulóban vetélkedtek, helyi kötődésű 48-as személyiségek életútját mutatták be, indokolták fontosságukat és indulót, illetve címet készítettek. Március 14-én az V–VIII. osztályosok számára szerveztek szavalóversenyt, ahova 30 diák nevezett be.

Március 15-én délelőtt a helyi óvodások számára bábelőadást mutatott be a szórványkollégium diákjaiból újonnan alakult Pitypang bábcsoport. A *spárpa tengeralattjáró* című bábdarab nagy sikert aratott, úgy a diákok előadásmódja, mint a maguk készítette bábok és paraván. Délután 2 órától a helyi I–IV. osztályosok számára rajzverseny zajlott. 48-as témájú vers illusztrációja volt a téma, a kisebbek ceruza-zsírkrétával, a nagyobbak temperával dolgoztak.

Délután 5 órától a református istentisztelet, majd 6 órától az ünnepi gálaműsor zajlott. A művelődési ház zsúfolásig megtelt. Szabó Boglárka, az országos népdalverseny kétszeres győztese, mezősegi népdallal nyitotta meg az előadást. Török Bálint alpolgármester köszöntő szavai után az 1-es iskola diákjainak *Petőfi szülei* című színdarabját láthattuk (előadták: Dezső Réka tanítványai). A Petru Maior Elméleti Líceum diákjainak verses összeállítása következett, Farkas Éva és Pap Attila irányításával. A negyedik kisdiákok előadását Szabó Ildikó

Idén sem maradt el Rózsa Sándor sírjának megkoszorúzása – Fotó: Riti József Attila

és Puskás Etelka tanította be. Az ötödikesek verses, dalos műsora Pap Erzsébet magyartanár munkája. A szórványkollégium középiskolás diákjainak előadását Póka Enikő irányította. Ezt követően a tiszakécskei Református Kollégium diákjainak fellépését láthattuk, majd a Kaláka néptánc-együttes felcsíki koreográfiáját mutatta be.

A gyerekek nagy izgalommal várták a versenyek díjazását. A rajzverseny díjazottjai osztályonként: 1. Mureșan Katika, 2. Sükösd Kriszta, 3. Demeter Lehel, 4. Miklósi Hunor. A szavalóverseny zsűrije 4 díjat osztott ki: 1. Pap Csilla (V.A), 2. Bocskor Izabella (VII.B), 3. Hideg Vivien (V.A), különdíj Szabó Bence (VI.A). A középiskolások kategóriájában első lett a Kormorán csapat (Karsai Judit, Fülöp Loránd, Enyedi Réka), második a Főnix csapat (Vigh Melinda, Joó Nóra és Kiss Júlia), harmadik a Rózsa Sándor csapat (Takács Hunor, Balog

Ferenc, Buruján Amália). Ezúton is gratulálunk a nyerteseknek, és reméljük, hogy rendezvényünk által történelmi tudásuk is gazdagodott.

A gálaműsor végén az adventista egyház fúvószenekara lépett fel, majd Szilágyi Tóni és Katona Annamária a közönség bevonásával énekelte a *Kertész leszek* és a *Kell még egy szó* című zeneszámokat. Az ünnepi előadás a *Himnusz* közös elneklésével ért véget.

Rendezvényünk záróakkordja a zenei est volt a Téka Házban. Katona Annamária (ének), Katona Miklós (basszusgitár),

Szilágyi Tóni (szólógitár, ének), Bagaméri Róbert (szólógitár) és Szabó Tamás (ritmus-hangszerek) közel másfél órás műsorukkal jó hangulatot teremtettek. Közösen énekelünk ismert magyar könnyűzene-számokat, hallgattunk számunkra még ismeretleneket.

A cserkészek március 18-án, vasárnap fél 12-től megkoszorúzták Rózsa Sándor és a 48-as vonatkozású sírokat a szamosújvári temetőben.

A szervezésért köszönet illeti Egri Hajnalt, a Téka Alapítvány Művelődési Központjának vezetőjét, Balla Imolát és Fodor Emőket, a kollégium munkatársait.

A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselőtestülete: dr. Issekutz Sarolta, Bacsó Zoltán, Zakariás Antal koszorúz az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Gábor Áron emlékműve előtt

A Boldog Salkaházi Sára Plébánián (1156 Budapest, Pattogós u. 1.) 2012. március 25-én dr. Fröhlich Ida (jobbról) egyetemi tanár és Nuridsány Zoltánné, a XV. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke nyitotta meg „A húsvéti és pünkösdünnepkör bemutató örmény miniatúra kiállítását”. A kiállítás április 22-ig tekinthető meg.

Szász Ávéd Rózsa

„Egy jó kép többet ér ezer szónál”*

Képkalkotói hitvallásként lehetne jellemzi Puskás Attila Barna fotókiállításának 60 fotóját. Évekkel előbb a *Kőország* és az *Ecsmiadzin kincsei* kölcsönkapott képanyagok jelentették az Óhazához vezető első vizuális kapcsolatot Marosvásárhelyen. A múlt nyári örményországi zarándoklat résztvevői azonban már akkor és ott megérezték a megtapasztalt pillanatok megőrzésének igényét. A „szívekben végbemenő földrengés”, amit Örményországban érezhettünk, a múlttal való ismerkedés mellett a szem és a lélek a mai örmény valóságra, a mai örmény emberre terelődött. Ennek szellemében született Puskás Attila Barna pillanatfotóiból válogatott több tíz művészfotó, mely az *Üzenet otthonról haza* c. kiállítás anyagát képezte. A kiállítást Marosvásárhelyen 2012. febr. 29 nyitották meg a Bernády Házban.

Szimbólumokra épített tematikusan csoportosított képek között *khacskarok* sora vezeti a látogatót. Az őshaza megkapóan szép, egyedi adottságait megjelenítő fényképek és ellenpontozásként a *„Örmény gondok”* c. kép után következik a *„Jereváni emlékmű”*, amely a kettészakítottságában is összetartozó örmény nép jelképe. Mellette a *„Szabad ország”* és a *„Hajnal Jerevánban”* képek farkasszemet néznek a pillanatnyi valósággal, a szétszakított ország képével, és mesterségesen kijelölt szögessdrót határ túloldalán felderegenek a hajdani főváros – Áni romjai. Örményország jelképe az Ararát két csúcsa, a Szisz és a Maszisz a határ túloldala-

láról tartja szemmel a kitörési törekvést, az évszázados minőségi termék az Ararat konyak térhódítását, és felvillan a *„Kiút”* lehetősége. Évezredek templomok homályában szolid oszlopokon összefutó boltívek feletti kupolák ölelésében, a szentek szentjében pedig feltárul az örök hit birodalma az *„Ahítat”*. A portrékon idő barázdálta arcok, figyelő tekintetek, melyek a fiatalság bizakodásával, önfeledt kitarulkozásával szembesülnek, és bármennyire próbálkozom másnak látni őket, épp olyanok, mint mi, mint te, mint én – egyszóval szeretnivalók.

A képanyag művészi megjelenítésében *Novák József* képzőművész és *Both Gyula*, a marosvásárhelyi Fotóklub vezetője segédkezett. A kiállítást *dr. Puskás Attila*, MÖMKE elnök nyitotta meg, és *dr. Tamási Zsolt* történész, teológus és *Both Gyula* fotóklub elnök méltatta, *Aszalos Enikő* tanárnő és *Baricz Emőke* zene kíséretében elhangzott örmény népdalfeldolgozások gazdagította.

A szépre érzékeny, „lélekkel látó” Puskás Attila Barna fényképei a látogatók egybehangzó elismerésén túlmutató sikert arattak, a helyi Művészfotósok Klubja tagjai közé várja megalkotójukat – sikerére mindannyian büszkék vagyunk és gratulálunk neki.

A kiállítás címválasztása, mint maguk a képek is üzenetet hordoznak: otthonainkból indulva utaztunk haza, vittük az örmény-magyarok üzenetét. A 700 éves elvándorlás után a kései leszármazottakban él, éledezik az örménység tudat – és az Óhazából annak üzenetét hoztuk, hogy ott otthonra leltünk.

* kínai közmondás

Nagy Botond

Otthonról haza – üzenet Kőországból

Üzenet otthonról haza – e címmel nyílt igen színvonalas fotótárlat szerda délután a Bernády Ház emeleti galériáiban. A képeket ugyan nem hivatásos fotóművész készítette, és a tárlat is dokumentációs jellegű, a minőség mégis meggyőző. Puskás Attila Barna fotóit Örményországban rögzítette: a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület tagjának tájképekben, épületekben, portrékban, jelképekben gazdag fényképanyagát az egyesület által szervezett tárlaton láthatta-láthatja a nagyérdemű.

A kiállítást a MÖMKE elnöke, dr. Puskás Attila vezette fel. – A cím igaz: otthonról haza. De hol az otthon és hol a haza? Erdélyben háromszáz

Fotó: Puskás Attila Barna

éve élnek örmények. Ők tértek vissza a tavaly és tették meg azt az utat, amelyet elődeik végigjártak. A cím kifejezi, hogy mit érezhettek őseink és mit éreztünk mi, amikor megláttuk az ezeregytornyú Ani városának romjait. Az egyik kép címe: Örmény Trianon. A magyar és az örmény nép sorsa nagyon hasonló, ők is országuk területének kétharmadát veszítették el. Aminek örvendünk: hogy olyan művészek, egyesületi tagok karolták fel és segítették ezt a kiállítást, annak megszervezését, mint Novák József és Both Gyula. Februárban mindig kiállítással jelentkezünk, e mostani tárlat rendhagyó: egyrészt saját kiállításunk, nem kölcsönként anyag, másrészt úttörő jelle-

gű – itt született, erdélyi örmény-magyar kezdeményezésként, és magyar nyelvterületen ilyen jellegű esemény eddig még nem volt.

Dr. Tamási Zsolt történész-teológus hozzátette: egy olyan nép kultúrájáról van szó, amely két évezrede ápolja a hagyományait. A kőbe faragott kereszttek, a khacskarok jelzik, hogy a kereszténységet elsőként felvevő örménység mennyire őrzi jelképeit. Olyan keresztény szimbólumok ezek, amelyekben nincs rajta Jézus teste, az ehelyett megjelenített vegetációs formák átlényegülnek. Jellegzetes templomaik mellett a kereszt jelzi az örmények hitét, ragaszkodását ezekhez a gyökerekhez. Both Gyula, a Marosvásárhelyi Fotóklub elnöke gratulált a színvonalas kiállításához és elmondta, a képek önmagukért beszélnek. – A falakon látható szövegekkel együtt egészen más szemmel nézzük a tárlatot. A fő gondolat mindig az, hogy a látogató maradjon valamilyen. Úgy érzem, hogy ebben az esetben nagy élményanyaggal tér haza.

Aszalos Enikő és Baricz Emőke zenei intermezzója után – három örmény népdalfeldolgozást hallottunk – Puskás Attila Barna köszönte meg mindenki segítségét és árulta el: tárlatát szüleinek ajánlja, akiknek aznap volt a 48. házassági évfordulójuk. Azaz, szökőnap lévén, csupán a tizenkettedik...

Puskás Attila Barna fotós „Ars poetica”-ja (2012. január 2.)

Üzenet otthonról haza

Létezett Erdélyben egy örmény nép, mely Aniból, az „ezeregy tornyú városból”, viszontagságos okok miatt és körülmények között, századokon át vándorolva megérkezett. Alkalmazkodó képességének és a helybéliek befogadó szeretetének köszönhetően letelepedhetett, városokat alapíthattott. Magával hozta értékeit, szokásait, kultúráját, a maga módján hozzájárulva az akkori társadalom fejlődéséhez.

Az évszázadok alatt egyrészt elmagyarosodva, másrészt keresztveződve a helybéli lakósággal a „magyaroknál magyarabbakká” váltak.

Létezik tehát Erdélyben egy örmény-magyar nép, ki megőrzött valamit szokásaiból, kultúrájából, és akár egyénenként, akár közösségekbe tömörülve, a mai napon is legjobb tudása szerint, a legnemesebb módon igyekszik hozzátenni a maga részét a jelenlegi társadalom gazdasági, kulturális életéhez.

Kisujjnyi örménységemnek és a Gondviselésnek köszönhetően megadatott, hogy itthoni környezetem egy részével „haza” utazhassak Hajk országába, ahol az emberek vendégszeretete, segítőkészsége határtalan, ahol otthon érezhettem magam.

Örményország a Világ legelső keresztény állama, nem csoda, hogy khacsarkok (jelkövek, életkövek, kőkereszték) tízezrei kalauzolnak bennünket keresztül kasul az országban.

Egy hányatott sorsú nép, mely a kulcsfontosságú kereskedelmi utak keresztveződésénél, a különböző szomszédos hatalmak érdekerületein élt, évezredekben át „békésen” küzdve a puszták létért, a megmaradásért, a hitéért.

Egy nép, mely számos megpróbáltatás és alárendeltség után, megélte a XX. század első népiertását, majd a kelet „Trianonját”. Elveszítette történelmi területének kilenc-tizedét, közötté az erdélyi örmények bölcsőjét, Ani romvárosát, és szent hegyét az Ararátot, két csúcsával, a Sisel és Masisel.

Az országhatárokkal kettéhasított örménység egyharmada otthon „független” országában, kétharmada a határokon kívülre szakadva a diaszpórában él.

E felfele törekvő nép megmaradását, mai létét, csupán egyetlen dolognak, a jó ‘Istenbe vetett rendületlen hitének köszönheti. Ez magyarázza, hogy ma is állnak a több mint ezeréves időtlen emlékek, a kőtemplomok, kiállva az idő vasfogát. A modern világ ostromai ellenére, az örmény nép hite iránti elkötelezettsége és hagyományai iránti tisztelete megrendíthetetlen.

A terhek ellenére mégis mintha látszik némi kiút, ébrednek Jereván, vannak szép tájak, világhírű, csúcsra törő termékek, és ott is élnek szép, vidám, kacérkodó, önfelédelt nyílt, reménykedő, bűvöletben élő, mosolygós emberek.

Mindez azért, hogy a kőfalakként ágaszkodó, erőszakkal húzott határokon belülré szorult örménység, egy ablaknyi részen is világgá kiálthassa lelke legmélyebb kincsét: szeretet!

Ajánlom szeretettel e látvány-audiciót minden jó szándékú embernek, elsősorban az erdélyi örmény-magyaroknak, de leginkább és legnagyobb szeretettel édes, drága Szüleimnek.

Marosvásárhely, az Úr születésének 2012. esztendejében, böjtelő havának 29. napján

Ferencz Zsolt

Örménymagyarokról a Györkös-Mányi emlékházban

A második Kolozsvári Magyar Napok keretében szervezett programok (kiállítás és előadás) sikerén felbuzdulva döntött úgy Bálintné Kovács Júlia, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke: alkalmat terem a városban és környékén élő örmények találkozására, minőségi együttlétére. Elképzelése az Örménymagyarok kincses Kolozsvárért – kincses Kolozsváron elnevezésű rendezvénysorozat révén valósult meg, amelynek első eseményét szerdán délután tartották az EMKE Györkös-Mányi Albert Emlékházában.

A résztvevők köszöntése után Bálintné Kovács Júlia kiemelte: túl azon, hogy az örménymagyarok számára minőségi kapcsolódással szolgáljanak, céljuk, hogy a kolozsvári közönséggel megismertessék azoknak az örmény gyökerű neves polgároknak az életét és munkásságát, akik sokat tettek és tesznek városunkért.

Az est folyamán elsőként Orbán István, a Báthory István Elméleti Líceum rajztanára tartott előadást *Örmény gyökerű tanárok, diákok a Piarista Főgimnáziumban* címmel. – Az ősi falak között több száz örmény diák és tanár is megfordult a hosszú évek során, akik tovább öregbítették a piarista schola hírnevét. És tették ezt azután is, hogy kikerültek az iskola padjaiból, adományaikkal, alapítványaikkal, az anyagi és szellemi örökség gazdagításával – hangsúlyozta Orbán, részletesen kitérve mindazokra a családokra, amelyek tagjai a 19. század második felétől a második világháború végéig szerepet játszottak az iskola életében.

Az Ákontz, Bulbuk, Czecz, Issekutz, Harmath, Szentpéteri, Verzár, Víkol családok mellett, amelyek tagjai itt tanultak, az örmény múlt, történelem, kultúra kutatóiról és a magyarörmény iroda-

lom megteremtőiről is említést tett: ilyen volt például Szongott Kristóf, az *Armenia* című folyóirat szerkesztője és kiadója, aki bár nem a piariban diákoskodott, de a havi szemle számos példányát ajándékozta a líceumi könyvtárnak; Govrik Gergely szamosújvári örménykatolikus főpap; Molnár Antal szamosújvári levéltáros; Herrmann Antal etnográfus, egyetemi tanár, az erdélyi népélet tanulmányozója stb. Aktívan kivette a részét az örmények kutatásából Merza Gyula, a szamosújvári Örmény Múzeum létrehozója, az *Erdély* című honismereti folyóirat szerkesztője, az Erdélyi Kárpát-Egyesület egyik legmeghatározóbb személyisége. A Piarista Főgimnáziumban tanult Petelei István író, Betegh Miklós főispán, Erdély kormánybiztosa, Darkó László festőművész, Puskás Tivadar, Edison világhírű munkatársa és még sokan mások.

Sas Péter *Az egykori kolozsvári minorita templom* című tanulmányát Széman Emese Rózsa olvasta fel. A folytatásban Fugulyán Katalinról értekezett Bálintné Kovács Júlia, kifejtve: az elismert szemorvos Fugulyán Gergely és Kräutter Anna első gyermekeként látta meg a napvilágot 1888. január 21-én, a dél-bácskai

Ópalánkán. – Teljes praxisát, amely 1919-től 1967-ig tartott, 40 kötetbe jegyezte le. Társadalmi, nemzeti származástól függetlenül segített mindenkin, páciensei között volt Bernády György hajdani marosvásárhelyi polgármester, Reményik Sándor, Bánffy Miklós, Kós Károly, Kelemen Lajos, Szabó T. Attila, Fülöp Antal Andor, Szervátiusz Jenő, Szopos Sándor, Gy. Szabó Béla, Szentimrei Jenő és még so-

kan mások – magyarázta az Armenia elnöke, utalva az adjunktusként és egyetemi tanárként is tevékenykedő Fugulyán Katalin jeles kitüntetéseire, a Vöröskereszt elismerésére és a nemzetvédelmi kereszt-re is.

A résztvevők zárásként Sebesi Imre Ferenczy Júliával készített interjúját hallgathatták meg a Kolozsvári Rádió aranyzalagtarából.

Zsehránszky István

Kolozsvárért szól a harang

Beszélgetés Bálintné Kovács Júliával, Bálint Tibor író özvegyével

Interjúalanyunk igen tevékeny, mindig talál magának elfoglaltságot. Különösen idén, amikor Bálint Tibor születésének nyolcvanadik, elhunytának tizedik évfordulója van, és a Bálint Tibor Baráti Társaság elnökének, Egyed Emesének a javaslatára Bálint Tibor-évvé nyilvánították a 2012-es esztendőt. Ennek jegyében január végén a kolozsvári Györkös Mátyás Emlékházban gazdag műsorú találkozóra került sor, színes, hangulatos felolvasásokkal Bálint Tibor írásaiból, zenekísérettel. Február elején a hídelvei református templomban tartottak a jeles íróra emlékező istentiszteletet.

– Részletezné egy kissé a januári műsort? Kik léptek fel, mit adtak elő?

– A műsornak ez volt a teljes címe: *A Zokogó majom borúja, derűje. Szellemi lakoma*. Házigazdaként Kötő József színháztörténész, a Bálint Tibor Baráti Társaság ügyvezető elnöke nyitotta meg a rendezvényt, majd a *Kolozsvári Rádió Aranyzalagtarából* Bálint Tibor köszöntötte a közönséget és hívta meg a lakomára... Az idén kilenc éves *Agnus közösségi rádió* munkatársai, mint mindig, most is segítettek, nemcsak azzal, hogy felvették az előadás teljes hanganyagát, hanem Ferencz Amália két írást olvasott fel: *A húsvélevesről* és *A lefőzés művészete* címűeket. A nagy meglepetés Bogdán Farkas volt, Bogdán Zsolt színművész fia, aki az *Én vagyok*

a császár-t adta elő óriási sikerrel, mert nem olvasta, hanem majdnem végig szabadon mondta... Elhangzott még az *Oda Allium Cepához* és a *Hajtási Péter, Hajtási Pál*, ezeket Laczkó Vass Róbert színművész remek előadásában hallhattunk, a *Mózes álma* Moritz Kinga amatőr színész hangján, de a legtöbbet örök segítóm, Sebesi Karen Attila színművész, rádiós, tévés, sok minden egyéb, de főleg jóbarát nyújtotta, a *Kíváncsi lettem magamra*, a *Majom a köszörűkövön* és a *Nyársforgató Jakab* életrekeltségével.

– Ő adta elő a legjobb anekdotákat.

– El ne felejtsem a fiatal „nevemégnincs” trió játékát – akárcsak minden közreműködő munkáját – megköszönni. Az említett trió tagjai: Adorjáni Réka (cselló), Kerész Adél (hegedű), Nagy Gergő (zongora).

Franz Schubert *B-dúr triószonátáját* játszották nagy sikerrel.

Tibor halálának évfordulójára február 5-én a Kolozsvárhídelvei református templomban tartott istentiszteleten sokan emlékeztünk, a helyi pap, Nt. Szöllősi János mellett Nt. Demeter József szászrégeni lelképásztor, Tibor jóbarátja is szolgált. Rövid műsorral egészült ki az istentisztelet, Széman Emese Rózsa olvasott fel Tibor írásaiból, és a templom fiatal kórusa énekkari szolgálatát hallgattuk meg, Felházi Lenke Zsuzsanna irányításával. Erre az alkalomra a *Sánta angyalok utcajából* a következő idézetet választottam: „Mert az is a mi dolgunk ezen a földön, hogy tisztességgel szolgáljuk a holtak emlékét”. Visszatérve a Bálint Tibor-évre: érdemes lenne kötetbe összeszedni Tibor vidám hangvételű írásait. Akár a reménybeli életműkiadás részeként, de külön is. Nemcsak anekdoták, hanem egyebek is helyet kaphatnának benne. Mondjuk, három csoportba lehetne tagolni: *Anekdóták, Irodalmi ínyesmester* – mert volt neki egy ilyen sorozata is – és *Ízek, illatok*, ahol egyéb, ide illő írásait lehetne sorjázni. Ezek mind olyan vidám, szellemes írások, amire a ma emberének nagy szüksége lehet.

– Valóban. De én úgy hallottam, hogy Egyed Emese szerkeszt egy Bálint Tibor kötetet, abban benne lesznek ezek?
– Nem ezek lesznek benne. A kötet ideiglenes címe: *Másik térben*. Novemberben lesz a könyvbemutató. Erre az alkalomra, Kántor Lajos javaslatára, felkértük a képzőművészeket, hogy *Bálint Tibor képi világa képzőművész szemmel* címmel rendezzenek kiállítást. És a beérkező munkákat, valamint a már meglévőket, mert vannak ilyenek, a Minerva

Bálintné Kovács Júlia

Művelődési Egyesület termében állítanak ki, és ott mutatnók be a könyvet... El ne felejtsem! A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban is lesz megemlékezés, június 12-én. Szerencse, hogy a főkonzul úr is felismerte és tudatában van Bálint Tibor jelentőségének, itt volt a harangavatáskor, és most is sokat segít... Szeretnők, ha a Kolozsvári Magyar Napok mindig itt kezdődnének nálunk, éspe-dig ezzel a címmel: *Kolozsvárért szól a harang*.

– Igen, az első így kezdődött. És nagyon jó indítás volt.

– Nagyon jó. Még a magyarországi sajtó is, meg a *Duna Televízió* is így vezette be a tudósítást: „Harangzúgással kezdődtek a Kolozsvári Magyar Napok”.

– Valahogy illik is a városhoz ez, mert olyan szép templomai és olyan harangjai vannak... És olyan írói is, nemde?

– Most a legnagyobb gond az, hogy Bálint Tibor Díjat szeretnék alapítani. Ahhoz kellene pénzt szerezni, pályázni...

– És kinek adnák azt a díjat?

– Hát ezt a kérdést Csávossy György is feltette, már a Baráti Társaság alapításakor, és nem csak ő. A gyermekirodalomra gondoltunk vagy a drámairodalomra, mert egyébként van gazdája. De Orbán János Dénes például azt mondta, hogy a meseirodalom maradt díjazó nélkül. Csávossy György a drámairodalomra gondolt, többek között...

– Bocsánat hogy közbeszóllok, de az új drámák számára több díj is van, ennek ellenére nem kerülnek színpadra, csak elvéve éri őket ilyen szerencse. Szerintem a díj az arra érdemes mű ősbemutatójának a finanszírozása kellene hogy legyen. Hogy színpadra kerüljön az új dráma.

– Ha már itt tartunk, hozzáteszem, az újrakiadásokhoz kapcsolódva valamiképpen: elő kellene adni újra a *Sánta angyalok utcáját*. Annyira nem futotta ki magát, és ma is nagy siker lenne.

– Beszéljünk az ön munkásságáról is. Kutatóként is, szerzőként is nagyon sokat foglalkozik az erdélyi örményekkel.

– Ma lapzártá van az örmény lapnál, a számítógép mellől jöttem beszélgetni. Misszióknak tekintem ezt is, mint ahogy a Bálint Tibor életművével való foglalkozást is. Az örmények jelenléte az erdélyi magyar történelemnek egy része; annyira beépültek az örmények az erdélyi magyar kultúrába. A Kolozsvári Magyar Napok alkalmával a Szabók Bástyájában volt egy ilyen című előadás, hogy *Örmény-magyarok kincses Kolozsvárért, kincses Kolozsváron régen és ma*. Az *Erdélyi magyar ki kicsodáiban* felfedeztem, hogy Bulbuk Márton restaurálta a Szabók bástyáját, a Bocskaiházat is ő restaurálta; Csíkszeredából jött Kolozsvárra. Ráadásul hobiból gitározik. Rendkívül tartalmas előadás és kiállítás volt a Szabók bástyájában; két szintet kaptunk meg erre, és nagyon gazdag anyag gyűlt össze. Az utóbbi két lapszámban például Kötő József szövegét hoztuk le, amelyben a színház terén nagyot alkotó és maradandó érték képviselő örmény művészekről beszél.

– Gondolom, Senkálzky Endréről például.

– Hát őt csak megemlítette, mert róla már többször írt, más alkalommal, de részletesen foglalkozott Korbuj Bogdánnal, akinek köszönhető, hogy ma hajléka van a magyar színháznak. Mert annak idején Korbuly Bogdán építette fel a Nyári Színparkot, és oda tudott menekülni 1919 után az erdélyi magyar színjátszás legrégebbi társulata.

– És 1945-ben is.

– Akkor is. És február 22-én ugyancsak az EMKE Györkös Mányi Albert Emlékha-

zában ismét *Örmény-magyarok kincses Kolozsvárért, kincses Kolozsváron régen és ma* találkozó volt. Orbán István beszélt az egykori kolozsvári Piarista Gimnázium örmény származású tanáiról, és megemlített néhány híres diákot is – olyan sokan voltak, hogy órákon át lehetne beszélni róluk! Sas Péter pedig az örmények templomáról, a Minorita Templomról tartott előadást.

– Az jelenleg görög katolikus székesegyház, sikerült visszakapniuk az ortodoxoktól.

– Tutsek Anna könyvében meg a Nagy Péter munkájában, az *Ó, kedves Kolozsvárban* olvastam, hogy azt Szépek Templomának nevezték. Az örmények oda jártak, és mindenki tudja, hogy az örmény lányok nagyon szépek... És 1919 után sokan elmentek. Valószínű, hogy megcsappant a templom hűséges örmény látogatóinak a száma, és gondolom, ez is közrejátszott abban, hogy 1927-ben a Konkordátum révén a görög katolikusoknak adták át a templomot. A kriptában viszont nagyon sok nemesi származású örmény magyar sírja van. Sas Péternek még fényképei is vannak abból az időből, amikor ez a temetkezőhely nem volt feldúlva. Tehát ő beszélt az örmények templomáról, én pedig doktor Fogolyán Katalinról, a legendás hírű szemorvosról. Az *Aranyszalagtár*ból pedig bejátszottuk Sebesi Imrének az interjút Ferenczi Júliával, aki elég sokat mesélt Fugulyán Katusról. Úgyhogy a munka, amit végzek, nemcsak nemesít, hanem életben tart: ennek köszönhetőem azt, hogy az öregséget, betegséget feledni tudom.

– Hangjából ítélve ugyanolyan fiatal, mint amikor a tanárnóm volt.

– Igen? És a humorérzékem is megmaradt?

– Annak drukkolok, hogy az anekdoták, a humoros írások, azok a csodálatosan szellemes alkotások kötet formájában megjelenjenek végre. Hogy Bálint Tibor erősítse a hu-

morérzékét mindannyiunkban. Mert ha csak önben erősíti...

– A könyv címét is elhatároztam: *Szellemi lakoma*. Mert abba minden belefér, az esz-

szészerű írások is, illetve az anekdoták és az *Ízek, illatok* is.

(Megjelent *Ú. M. Sz. Színkép*, 2012. febr. 24–26.)

Király Zoltán (Lugos) összeállítása*

Liszt Ferenc (2. rész)

1870-től Liszt váltakozva hol Budapesten, hol Weimarban, hol Rómában tartózkodott. December 26-án Liszt meglátogatta Deák Ferencet, aki arra kérte őt, telepedjen le Magyarországon, és vállalja el az éppen alapuló első pesti Zeneakadémia elnökségét. A Zeneakadémiát csak 1875-ben tudták megnyitni, ekkor Liszt királyi tanácsosi cím és évi négyezer forintos honorárium mellett elvállalta az elnökséget. Itt számos fellépésen vett részt, melynek csúcspontja a március 10-én Wagnerrel közösen adott koncert volt. Március 21-én Ferenc József, Trefort Ágoston királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatára kinevezte Lisztet a budapesti Zeneakadémia elnökévé. Március 30-án Trefort miniszter személyesen adta át a mesternek a kinevezési okiratot.

A budapesti Zeneakadémiát 1875. szeptember 14-én nyitották meg a Hal téren. Az akadémia indulásakor Liszt mellett kívül mindössze két kinevezett tanára volt: Erkel Ferenc és Robert Volkmann, míg Ábrányi Kornél és Nikolits Sándor rendkívüli tanárok voltak. Majd Bayreuthban tar-

* Megjelent: Lugosi Hírmondó, 2011. dec. 23.

A koltói Teleki-kastély kertjében 2011. szeptember 3-án felavatott Erdély első Liszt-szobra, Dinyés László képzőművész alkotása

történet, hogy részt vegyen a Festspielhaus hivatalos megnyitóján, ahol találkozott Csajkovszkijjal.

Bartók Béla – Berlioz és Wagner mellett – a 19. század kiemelkedő hangszerelő újítójának nevezte. Liszt formai újítást is hozott a szimfonikus zenébe: a szimfonikus költeményt. Tizenhárom ilyen írt, ezen kívül két szimfóniát (Faust, Dante). Ezek szerkesztésmódjában túllép a hagyományos szimfónián: művei nagy részéhez programot írt, nem

törődött a hagyományos tételbeosztással, erőteljesen feszegette a tonalitás határait. Ugyanakkor megfigyelhető a magyaros motívumok (az úgynevezett magyar vagy cigányskála) megjelenése műveiben, olyan helyeken is, ahol nem lenne feltétlenül indokolt, és még olyan művekben is, amelynek készültkor még nem ébredt rá magyarságára. Liszt zenekari műveinek az elképzelései szerinti előadására nagy súlyt fektetett, ezért részletes utasításokat írt és nyomtatott a partitúrához.

A versenyműveket hangszeres tudásának bemutatása céljából komponálta. Vokális alkotásai két csoportra oszthatók: egyházi és világi művekre, utóbbiak pedig kórusművekre és dalokra. Mind közül az egy-

házzenei alkotások a lényegesen jelentősebbek. Liszt Ferenc mélyen, őszintén vallásos volt, még ha bizonyos értelemben szubjektív is volt ez a vallásosság. Már fiatalkorában foglalkozott a papi pálya gondolatával, majd 1861-es Rómába költözése után vált szorossá a kapcsolata a Vatikánnal, később abbé lett. Egyházi műveinek zöme ebből a római korszakban született, több magyar vonatkozású. Oratóriumokat és miséket írt (Szent Erzsébet legendája, Krisztus, Via crucis, Esztergomi mise stb.).

Zenei munkássága mellett meg kell említeni Liszt írásműveit is. Ezekből az írásokból képet alkothat az utókor a korabeli Európa zenei életéről és annak társadalmi háttéréről. Az egyik legfontosabb esszégyűjteménye a *De la situation des artistes...* (A művészek helyzetéről...). Több írást jelentetett meg pályatársairól, melyek közül a Chopin-tanulmány (1852) a legjelentősebb. Weimari éve alatt több esszét írt Wagner és Gluck operáiról. A magyarországi cigányokról írt munkáját (*Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie – A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon*) nem kis megdöbbenéssel és erős ellenérzéssel fogadták.

Velencéből Liszt 1883. január 14-én Budapestre utazott, ahol most is számos hang-

versenyen szerepelt, estélyeken és banketeken vett részt, de korára való tekintettel egyre ritkábban lépett fel. Februárban Liszt Stróbl Alajos szobrászművésznek ült modell. A szobrot az Andrássy úti Operaház bejárata előtt helyezték el.

Liszt 1886. július 21-én érkezett meg Bayreuthba, megfázva, lázasan és erősen köhögve, tüdőgyulladásra volt. Július 31-én, szombaton a mester állapota sokat romlott és öntudatlan volt. Liszt Ferenc 23 óra 30 perckor meghalt.

Lisztet a halotti szobában ravatalozták fel, ahol a látogatók 10 és 14 óra között megtekinthették a halottat. Később halotti maszkot készítettek és lefényképezték a halott mestert. Este egy ideig díszőrséget álltak Liszt tanítványai. Hétfőn ismét felravatalozták a Wahnfried-villa dísztermében, ravatala mellé Wagner szobrát állították. A temetésre kedden került sor a bayreuthi temetőben, a város polgármestere beszélt. A koporsót egy nyitott halottaskocsi vitte. Négy személy tartotta a halotti kendőt, tizenkét tanítványa pedig égő fáklyákkal lépdelt a halottaskocsi mellett. A sír fölé Bayreuth városa később egy mauzóleumot építtetett. Felmerült hamvainak hazaszállítása, de az állam ezt nem kérte.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (26. rész.)

95. Lukács Vilmos, Futásfalván született 1863. Szeptember 25-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen és Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1887. július 14-én volt. Szolgált Gyergyószentmiklóson mint káplán, majd 1895-től Ákosfalván,

1898-tól Csíkszentdomokoson. (Az 1896-ban született Márton Áron valószínűleg az ő keze alatt cseperedett, hiszen 17 éven át volt Csíkszentdomokos a szolgálati helye. 1915-ben került a mezősegi Katonára, ahol viszont Barcsay Jenő is a hívei között volt. Katoná-

ról, ahol 18 évig szolgált gyakran látogatott Szentgotthárdra, jó barátságban lévén Wass Albert családjával. 1933-ban nyugdíjba vonult, Kolozsra költözött örmény gyökerű rokonaihoz, és anyagilag támogatta az árván maradt Dániel fiúkat. Kolozson halt meg 1945. február 2-án. Ott is van eltemetve.

96. Lukács Kristóf, örmény szertartású. Bethlenben született 1804. március 30-án. Tanulmányait Szamosújváron, Gyulafehérváron és Bécsben végezte. Pappá 1827. december 8-án szentelték. Szolgálati helyei: 1828: Szamosújváron káplán, 1837: Gyulafehérváron teológiai tanár, 1851: felmentve, 1853: gimnáziumi igazgató, 1856: Szamosújváron plébános, esperes. Meghalt 1876. október 24-én. (A szamosújvári székesegyház kriptájában nyugszik.) Munkássága: számos munkája közül a leghíresebb a latinul írt *Historia Armenorum Transsylvaniae...* Bécs, 1859.

A **Magyar Katolikus Lexikon** szócikkében nevét y- pszilonnal írja, és más információkat is közöl:

Lukácsy Kristóf (Bethlen, Belső-Szolnok vm., 1804. márc. 30. – Szamosújvár, 1876. okt. 24.): örmény esperes, armenológus. – Algimnáziumot Szamosújvárt, bölcséletet Gyulafehérvárt, teológiát Bécsben végzett, ahol 1826: pappá szent. 1827: segédlelkész Szamosújvárt, 1837: tanár a gyulafehérvári papnevelőben, 1848–50: a Batthyáneum könyvtárosa, 1853: ugyanott a gimnázium igazgatója. 1856: plébános Szamosújvárt, egyben kerületi esperes. 1861: az örm. kat. algimnázium igazgatója, melyért fizetését nem fogadott el. 40 ezer Ft-os adományával megalapította a szamosújvári örm. kat. fiúárvaotthonnak. Irod. munkáival megalapozta a magyar nyelvű armenológiát, de alaptalanul vádolta bennük az erdélyi püspökséget az örm. plébániák elsorvasztásával. Kéziratban maradt örmény-magyar-latin

szótárt készített. – *Fm: Emlékezetek az erdélyi örm-ek múlt életéből...* Bécs, 1859. – *Historia armenorum Transsylvaniae...* Bécs, 1859. – *Adalékok az erdélyi örm-ek tört-éhez.* Kolozsvár, 1867. – *A m-ok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei.* 1-2. köt. Kolozsvár, 1870; Buenos Aires, 1968. – *Világosító Szt Gergely napján.* (Armenia, 1892: 7–12. sz.) A szócikket K. D. (Kádár Dániel) készítette, aki minden bizonnyal felhasználta Szinnyei József munkáját is. (*Magyar írók élete és munkái*) Ebből idézek: *Szabad ideje alatt előszeretettel olvasta a latin klasszikusokat; kilencz nyelvet (magyar, örmény, német, rumén, olasz, francia, angol, latin és görög) birt írásban és majdnem mindegyiket szóban is. 1861-ben 4000 forinttal megvetette alapját egy Szamosújvárt felállítandó fiú árvaintézetnek. Mint a gymnasium első igazgatója 15 évig díjtalanul teljesítette tisztségét.*

Munkái:

1. *Emlékezetek az erdélyi örmények múlt életéből,* melyeket az örmények apostola világosító szent Gergely 1858. évi ünnepén a szamosújvári örmény szertartású templomban mondott egyházi beszédben előadott. Bécs, 1859.

2. *Historia armenorum Transsylvaniae e primordiis gentis usque nostram memoriam e fontibus authenticis et documentis antea ineditis elaborata.* U. ott, 1859.

3. A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei. Eredeti örmény kútfők után. Kolozsvár, 1870. (Ism. Századok 633., 707. l., Reform 1871. 11., 12. sz., Uj M. Sion.)

Levele Wenzel Gusztávhoz, Szamosújvár 1866. aug. 8. (Armenia 1898., eredetije a m. n. múzeumában.)

Kéziratban: Adalékok az erdélyi örmények történetéhez; Örmény-magyar-latin szótár. (*Kiss Ferenc (Dézs) méltó módon ismertette életét korábban, a füzetek hasábjain*)

Dr. Kovács Bálint

Néhány gondolat az örmény irodalom erzsébetvárosi jelenlétéhez

Az erzsébetvárosi örmény könyvtárban az örmény irodalom jóval kisebb mértékben képviselteti magát, mint a latin vagy német vagy olasz vagy magyar nyelvű irodalom. Klaszszikus örmény irodalmi értékek – itt gondolhatunk a középkori örmény teológiai művekre – szintén nem találhatók itt, jöllehet ezek

Dr. Kovács Bálint

jelentik talán máig az örmény irodalmiságnak mintegy csúcsát. Amit ezzel szemben megtalálunk ebben a könyvtárban, azt az örmény missziós irodalom elnevezéssel tudjuk jellemezni. Ennek egyik lényegi eleme, hogy a kötetek tematikailag főleg a vallás és a teológia köréhez tartoznak, ugyanakkor a missziós irodalom nem csak a Sacra Congregatio de Propaganda Fide nyomdájából (Typographia Poliglotta) kikerülő kötetekre vonatkozatható, hanem a Vardan Hunanean lebergi örmény érsek által 1691-ben megfogalmazott reformgondolatokra is. Az érsek célja az volt, hogy az apostoli örményeket a katolikus eszmékkel és dogmatikai fogalmakkal megismertesse. A kialakítandó irodalmi háttérhez ő nemcsak a teológiai művek, hanem filozófiai és természettudományi művekhez kapcsolódó kommentárok, valamint biblikus és filozófiai értekezések, többnyelvű lexikográfiai művek, szótárak, erkölcsstani, nyelvtani és logikai vizsgálódások fordítását tartotta kívánatosnak.

Ha a régi örmény nyomtatványokat vizsgáljuk, Erzsébetvárosba Amszterdamból, Konstantinápolyból, Velencéből, Bécsből, Triesztből, Rómából kerültek örmény nyelvű kötetek, amelyeket a Kárpát-medence viszonylatában vizsgálva unikális kötetekként értékelhetünk, ha az örmény nyomdászattörténetet vizsgáljuk, akkor kevésbé, hiszen ezen nyomdahelyeken kívül más, a korban igen jelentős örmény nyomdákban nem jutottak el a nyomdászati termékek Erzsébetvárosba.

A legtöbb örmény nyelvű nyomtatvány a Sacra Congregatio de Propaganda Fide nyomdájából került a könyvtárba, ennek kapcsán több szerzőt is ki lehet emelni, akiknek munkássága szorosan összekapcsolódik az örmény-katolikus missziók történetével.

Az itáliai származású, majd az örmény területeket bejárt, végül Lembergben theatinus szerzetesként tevékenykedő Clemens Galanusnak az örmény-katolikus uniókat taglaló történeti és teológiai műve (Conciliationes ecclesiae armenae cum Romana...) még ma is forrásértékű forrása az örmény-katolikus uniók történetének mind teológiai, mind történeti szempontból. Ugyanakkor Galanus nemcsak teológusként, de nyelvtani, történeti és filozófiai művek szerzőjeként is ismert.

Galanus mellett Robertus Bellarminus

(Roberto Bellarmino / Bellarmin Szent Róbert) bíboros említendő meg, aki az uniált örményekre is hatással lehetett, így egyik műve, a „Dottrina Christina” Rómában örményül is megjelent Basilio Barsech fordításában. Ez a kötet megtalálható Erzsébetvárosban is. A legkedveltebb műve a „Doctrinae Christianorum” a legkülönbözőbb nyelveken több száz kiadást ért meg. Örményül több műve is megjelent, több alkalommal Rómában, 1634-ben Párizsban, 1670 Livornóban, valamint Velencében. Az egyes kiadások bibliográfiai adataiból arra is következtethetünk, hogy Bellarminus munkája nem feltétlenül csak újranyomásban, hanem valódi, új meg újabb örmény kiadásokban terjedt. Bellarminus műveinek ilyen jellegű örmény népszerűségével kapcsolatban így az is bétan kijelenthető, hogy munkáival nagy mértékben hozzájárult a latin nyelvű nyugati kultúrához az örmény társadalom általi recepciójához. 1729-ben Erdélyben járt Stefano Stefanowicz Roska Stanislawowi prépost, örmény apostoli vizitátor, aki szintén ismert mint Bellarminus egyik örmény fordítója.

A 18. századi örmény nyomtatványok közül Erzsébetvárosban nagy számban találunk a francia jezsuita szerzetes, Jacobus Villotte műveiből, aki francia jezsuita szerzetesként tevékenykedett Iszfahánban, Konstantinápolyban, Erzurumban. A jezsuita rend kilenc művét tartja számon, amelyek latin, örmény, illetve francia nyelven íródtak, műfajukat tekintve teológiai munkák, illetve történeti, nyelvészeti jellegű értekezések, kézikönyvek.

Xač'atowr Ęrzrowmec'i (Cacciadurus Arachiel, Chatschadur Arhakel Garin, 1666–1740) misszionáriusi tevékenysége

szintén megemlíthető, akinek a munkái eljutottak Erzsébetvárosba. Ő Erzurumban született, majd Rómában tanult, teológiából doktorált, így viselhetette a „vardapet” címet. Xač'atowr Ęrzrowmec'i ránk maradt gazdag levelezéséből kiderül, hogy a 18. század második évtizedében Erdélyben tartózkodott. Misszionáriusi tevékenysége mellett nem elhanyagolható irodalmi tevékenysége. Gazdag – sokszor már-már grafománnak tűnő – levelezéséből műveinek kiadási körülményeit is megismerhetjük. 1729-ben írta Velencébe, hogy sokat prédikál és egy 50 oldalas örmény nyelvű munkáját szeretné ki nyomtatni. Célja az volt, hogy még halála előtt jelenhessenek meg művei, amelyeket nem másért írt, csak azért, hogy népet, az örmény népet megvilágosíthassa. Carl Friedrich Neumann Xač'atowr Ęrzrowmec'i műveivel, nyelvtudásával kapcsolatban igen kritikus volt: „*prózaí művecskéi nevétségesek, új műveket is írt, amelyek Velencében megjelentek, azonban alig hagyták el a nyomdát, mindjárt a feledés homályába kerültek*”- vélte Neumann. A misszionárius leveleiből azonban teljesen más kép tárul elénk, például a szamosújvári örmények elégedettek voltak vele, nemcsak a könyveit, írott prédikációit, de az életrajzát magát is szeretnék volna elolvasni. Irodalmi tevékenységéhez volt két segítője is: „Dominus Elias Ancirensis” és „Dominus Petrus Erzurumensis”. Ők a művek korrektúrája mellett diakónusként és szubdiakónusként is szolgáltak Ęrzrowmec'i mellett.

A szerzők mellett a műfajokról szólva a šaraknoc' (ejtsd: sáraknoc') erzsébetvárosi jelenlétét emeljük ki e rövid írásban. Az örmény himnárius, a šaraknoc' nem tartozik kifejezetten a „missziós irodalom” kategóriájába, azonban mind

az örmény apostoli, mind az uniált örmény egyházban mély és hagyományos jelentése van. Az örmény himnuszokat 8 hangra alkották meg, a bizánci irodalmi tradícióhoz kapcsolódnak, a himnárium végső redakcióját Grigor Tat'evac'i (1346–1409) valósította meg. A šaracnoc'-ból Erzsébetvárosban nyolc példány található, sajnos meglehetősen sérültek, így négy kötetnek a pontos kiadási ideje is nehezen meghatározható. Kettő közülük konstantinápolyi, 1743-as kiadású, egy pedig amszterdami 1698-ból. Ez utóbbiban mintegy 10 oldalon kéziratos bejegyzés is található, liturgikus-kiegészítő tartalommal. Az amszterdami himnáriummal kapcsolatban nem elhanyagolható az örmény-magyar kultúrkapcsolatok egyik korai megvalósulása. Schütz Ödön megfogalmazása szerint az amszterdami örmény nyomdász története nem egy nyomdának, hanem a katolikus által Európába küldött (jobbára) egyházi személyek egymással csak laza kapcsolatban álló vállalkozásainak története. Az egyik meghatározó alakja Oskan Erewanc'i (1614-1674) a másik fontos nyomdász pedig Mattheos Vanandeci. Bár sok kultúrtörténeti értéket lehet a nyomdászok munkásságához kötni, mégis számunkra

Vanandecitől az egyik kötet kolofon-bejegyzése az ami igen jelentős:

„itt [Amszterdamban] találtam egy kiváló mestert, akit **Nikolajusz**nak neveztek, és elkészítettem vele nagy fáradozással az ábécé betűit és még másfajta notr [kurzív] és bolor [Rudschrift] betűket. A munka befejeztével nem maradt pénzem könyvek kinyomtatására -és ezért társul vettem Hohannesz Jerevánéi felszentelt papot és a dzulfai Poghosz urat pusztán két könyv, a Hymnarium és a Breviárium kinyomtatására...” (Schütz Ödön fordítása)

Nikolajusz mester a magyar Misztótfalusi Kis Miklós, a nagyenyedi diák, aki 1680-ban Hollandiába került, hogy egy új magyar biblia kiadására felügyeljen, Amszterdamban megtanulta a nyomdászat művészetét. Az ő munkásságát eddig Schütz Ödön mutatta be, az örmények más örmény tipográfusok mellett talán kevésbé tartják fontosnak az ő szolgálatait, így emlékezzünk órá is, ha az erzsébetvárosi örmény könyvtár katalógusát lapozgatva vagy az örmény irodalmat tanulmányozva a šaracnoc' csodálatos himnusza-ira bukkanunk.

(A Fővárosi Örmény Klub februári műsorán elhangzott előadás szerkesztett változata)

Egyházi hírlevél

Az Örmény Katolikus Lelkészség áprilisi programjai:

április 8. 16.30: húsvéti ünnepi szentmise,

április 15-én nem lesz szentmise,

április 21. 16.00: emlékmise a genocidium évfordulóján,

április 22-én nem lesz szentmise,

április 29-án nem lesz szentmise.

Szeretettel kérem a testvérek anyagi támogatását a lelkeszség működésére a CIB 10700725-67139859-51100005 számlaszámra!

Fülöp Ákos adminisztrátor

Ady Endre

Nagypéntek

Elvégeztetett!...

Meggörnyedt vállal nem cipelte sokáig a keresztet. A Golgota sem hallotta sóhajtsáit sokáig. Elvégeztetett, meghalt.

Egy percre mintha elsötétült volna a világ, mintha megreszketett volna a mindenség, mintha az Élet önlángját akarta volna kioltani a földön... Aztán csendes lett minden. Ragyogott a nap, illatozott a virág, illatba fűrdtek a lepkék, s örültek az életnek az emberek...

A Golgotán pedig fehér fényben ragyogott a holttest. A halott sápadt arcát glória ragyogta be, s láthatatlan szellemek kara énekelte a keresztfa mellett az emberiségnek minden időkben legfelségesebb himnuszát: *Feltámadunk!*...

Lenn pedig ujjongva, röhögve tombolt a latrok serege.

Ha a kereszt himnusza túl nem zengi állati üvöltésüket, talán a megnyíló föld már akkor mindjárt ítélte volna az Élet és Halál örökös perében!

De az ének olyan túlvilági, olyan kiengesztelő volt!...

Nem tett igazságot az örök Erő, mely könyörtelenen időt enged a szívnek, hogy feltalálja önmagát és Istenét!...

Nem ítél és nem ítélt most sem a földi bírók hitvány igazságával.

Kétezer év óta Golgota a föld, s a Megváltók sóhajától siralomvölgye lett.

A nagynak, a jónak, a nemesnek most is keresztfa, bitó a sorsa, míg fényben, ragyogásban élnek a latrok, s dorbézolásuk zsviját alig-alig képes elnémítani a keresztfáknak biztató feltámadási éneke.

A megváltás munkája mikor lesz befejezve?...

A jók mikor hódítják meg már a földet?...

Elveszne a hit, öngyilkos lenne a lélek, ha az első istenember keresztje nem volna!...

Bízzunk a keresztben, bízzunk a szenvedésben. Az Élet és Halál harca nincs még eldöntve, s a nagypéntek után húsvét jó!...

Feltámadunk!!!

(Debreczeni Hírlap, 1899. március 30.)

Szil-Vay Ingrid

Tavasváró

Kibontom újra a szárnyaim

Ugyan még zajlik a jég

Dermedten váró fák ágain

Langyul a naptól a lég

Fagyos a föld, de már repedez

Mocorog benne a lét

Milliárd fűláncza meredez

Hamarost felém s feléd

Tulipán-illatú almába

Haraptál, s íze enyém

Kedvesem, gyűjts be a kályhába

Odakinn száguld a szél

Elhord majd mindent, mi szertelen

Kertiünkbe rendeket vág

S Földanyánk szent testét borítja

Szívárványszínű virág.

(Pismány, 2012. 02. 06.)

Emlékezünk az Örmény Genocídium áldozataira

Demos Shakarian, John Sherrill és Elizabeth Sherrill

A legboldogabb emberek a földön

(Részlet a családregegyéből)

...1932-ben egy júniusi estén történt...

Apám – kezdtem, tudod, hogy most vagyok tizenkilenc éves. És a reáliskolai vég bizonyítványt is megkapom most. Azonkívül segít nekem, hogy a tehéngazdaságot rentábilisan vezethesd. Te is tizenkilenc éves voltál, amikor megnősültél.

Azt kérdezte, forgatok-e fejemben egy bizonyos leányt. És hogy az örmény-e, és főleg hogy keresztyén-e? Minden kérdésre határozott „igent” mondhattam. *Rózsa Gabrielian*, mondtam.

És ezzel megkezdődött a házassági ajánlat körülményes, évszázados procedúrája. Bár családunk minden héten látták egymást az istentiszteleten és szoros barátságban voltak, mégis először egy hivatalos találkozást kellett megrendezni.

Ezt a kényes ügyet mindig egy gondosan kiválasztott közvetítő látta el. Hosszas tárgyalások után (amelynél engem természetesen nem kérdeztek meg) megegyeztek apám és anyám, és apám nővérének férjében, Rafael Janoianban, akinek a szükséges finom érzékében erre a feladatra megbíztak...

A formális találkozó után Janoian bácsi közölte, hogy a Gabrielian család igen örülne Shakarianék látogatásának a jövő hónap huszadikán...

... Amikor kinyílt a ház ajtaja, ott álltak valamennyien: Sirakan és Tiroon, Rózsa bátyja, Edward, nagybácsik, nagynénik és számtalan unokanővér. Mögöttük állt Rózsa.

... A társaság örmény szokás szerint azonnal két zártkörű csoportra oszlott: a férfiak a nagyszoba egyik oldalán ültek le, a nők pedig a másikon. Néha-néha átpillantottam Rózsa-ra, aki a hűgaimmal ült együtt.

Nem vettem részt abban a komoly tárgyalásban sem, amit a szoba közepén két, párnákkal felmagasított és egymásmellé tolt széken apám és Sirakan Gabrielian folytatott. De bármit határoztak is, mindkét férfi meglepedettnékné látszott. Hallottam, amint azután Gabrielian úr apámnak ezt mondta: ... fejtegetéseidet majd továbbítom Rózsa-hoz.

Két hét múlva aztán meghozta Janoian bácsi a fontos választ, Rózsa kész velem házasságra lépni.

Utána következett az a hagyomány szerinti öt este, amelyeken a menyasszony házában a beleegyező választ ünneplik. A jókedv, az éneklés, a jó evés és a szónokolások estéi voltak azok. Mindenki gratulált a másiknak, hiszen az örmények között nem két ember házassodik egymással, hanem két család.

A következő este került sor az „ajándék” átadására; ősi szokás szerint a fiú adja át az ajándékát a lánynak, ami az új kapcsolatot szimbolizálta. Ez esetben egy gyémántokkal kirakott karotkötőóra volt az. Az ajándékot természetesen szüeim választották, de nekem jutott a feladat, hogy átmenjek a helyiségen az asszonyok oldalára és az órát Rózsa csuklójára csatoljam...

Természetesen az öregeknek még meg kellett beszélni, hogy a menyegzőt hol és mikor tartsák. Abban mindnyájan egyetértettek, hogy a menyegzőt ősi szokás szerint a vőlegény házában kell tartani és az ünnepi ebédet (minden nagy örmény ünnep főeseményét) a kertben, a tágas kettős teniszpályán fogyasztjuk el.

A menyegző terminusa tekintetében azonban Gabrielianék hajthatatlanok voltak: legalább még egy évet kellett várnunk. Az idők megváltoztak, úgy vélekedtek, mióta anyám tizenöt esztendősen és Rózsa anyja tizenhárom évesen ment férjhez. Manapság egy asszonynak érettségre van szüksége, hogy családot alapítson; várnunk kell, míg Rózsa tizenhat éves lesz.

Amíg ezeket az ügyeket, amik reánk és jövőnkre vonatkoztak, megbeszélték, válthattunk Rózsa és én első szavainkat egymással. Tulajdonképpen úgy írja elő a hagyomány, ennek először csak az eljegyzés után lett volna szabad megtörténni, amelyre azután a távoli ismerősöket és barátokat is meghívják.

... Három héttel később azután megtörtént a hivatalos eljegyzési ünnepély, amelyen a menyasszony a gyűrűjét is megkapta. A gyűrű kiválasztása végett együtt mentünk egy ékszerészhez, mint mindig, most is a fél rokonságtól kísérvé.

... Az eljegyzési ünnepély lakoma formájában történt meg, amelyre Gabrielianék 300 vendéget hívtak meg. Csak ezután volt megengedve nekem, hogy Rózsa-t annyiszor meglátogathassam, ahányszor csak akarom.

...E hosszú egy év alatt anyám, Rózsa és hűgaim sokszor mentek együtt bevásárolni. A hagyománynak megfelelően a vőlegény családja vette meg a menyasszony ruhátárát, és magától értetődően egy kézitáska vagy kalap megvételéhez legalább fél tucat kirándulásra volt szükség a városba.

... 1933. augusztus 6-án volt aztán a menyegző. Azzal reggel az egész Shakarian rokonság kelet Los Angelesbe utazott, hogy a menyasszonyt hazavezesse. Minthogy a főétkezést este adták, Gabrielianék csak egy ötfogásos ebédrel vártak ránk... Utána a két család útnak indult egy virágokkal feldíszített, 25 kocsiból álló autókarakánnal Downey felé.

... Perumean lelkész hosszú szöke szakállal az ősi örmény esketési szertartás olvasása közben fel és lebillegett. Fehérkabátos pincérek küszködtek a hatalmas tálcákkal, amelyek tele voltak shiskebabbal és a hagyományos datolya és mandulaétellel, a piláffal, amiket anyám már napokkal előbb elkészített.

...Amikor aztán a barátok és családbeli hozzátartozók végtelen sora előtt álltunk, hogy nekik jó éjszakát mondjunk, egy dologban biztosak voltunk: Rózsa és én most már véglegesen, alaposan, visszavonhatatlanul és tartósan házasságban voltunk – a szónak legteljesebb örmény értelmében.

(Szerkesztői megjegyzés: A regény az örmény Demos Shakarian családjáról szól. Nagyszülei az Ararát tövében volt Kara Kala faluból származtak, akik sok más falubeli családdal együtt egy keresztények elleni brutális támadásról szóló jövendölés bekövetkezése előtt 1905-ben elmenekültek szülőföldjükről, szülőfalujukból és a tengeren túlra, Amerikába vándoroltak. Vitték magukkal ősi hitüket, vagyonkájukat, családi összetartásukat, munkabírásukat. És 1915-ben elkezdődött a törökök szörnyű örmény népirtása, amelynek milliói estek áldozatul. Kara Kala faluból senki sem menekült meg.)

A Bécsi Mechitarista Könyvtár archívumából

Testvéreink!

Keleti örmény testvérünk útján hozzánk juttatott kérésekre a legirányadóbb tényezőktől kapott megnyugtató nyilatkozatok alapján válasz képen izenjük:

Nincs semmi akadálya annak s nem magyarazzák hátrányokra, hogy magatokat örmény nemzetiségűeknek – nationalité – (nemzeti kisebbségnek) valljátok.

Nincs elvi akadálya annak sem, hogy az örmény (armeniai) állampolgárságot szerezzétek meg, ha ez célravezetőbbnek mutatkoznék s erre vonatkozólag törvényes és nemzetközi garanciát kaptok.

Elhatározásokról és a terv végrehajtásának módozatairól – amelyek tekintetében a megkérdezett tényezők különös figyelmet ajánlanak – alkalmilag részletesen értesítetek.

MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK EGYESÜLETE igazgató tanácsának 1920. évi június hó 27-ik napján megtartott ülésén

Dr. Ávedik Félix sk. ügyvezető igazgató
Dr. Hovhannesian sk. titkár

A Gózliba meg az örmény szputnyik

Örmény Nemzetiségi Nap a Tabánban

Még mit nem! Ilyen szűk világban! Igen!!! Az Erdélyben otthonra talált örmények sok nehézség árán jutottak el a társadalmi megbecsüléshez. Ebben is hagyományt ápolunk, amikor vállaljuk nehéz esztendőben is a közösségi identitás egyik erősítőjét: a találkozást, örömet, emlékezést és annak velejáróját, az édes otthoni fűszerek ízét, savát-borsát.

Mály Gerő és Dajbukát Ilona a XX. század magyar színjátszásának kiemelkedő alakjai. A pesti közönség tehetségükben, színes, szellemes játékkukban gyönyörködhetett sok éven át. A ránk maradt filmkockákon mi is rajongva nézhettük elődeinket, akik egyéniségükkel-lelkükkel megajándékozták a magyar filmművészetet.

Várady Mária

Színháznak két évig intendánisa, tulajdonosa volt. Bele is bukott. Hogy talpra álljon libákkal kereskedett.

Igen, elődeink bátrak voltak, nagyléptékű nyomos életet éltek. Amikor a művészek rendszerint nevet változtattak, Dajbukát Ilona ezzel a fura hangzású névvel írta be magát a színháztörténetbe, vállalva

örmény identitását.

Február 25-én a *Budavári Örmény Nemzetiségi Napon* minden korosztályra gondoltunk. Dél előtt a fiatalok és gye-

rekek örmény motívumokat választhatnak: dúcolással sok szép színes festékekkel díszíthették az előkészített rajzlapokat. Szakszerű vezetés mellett – *Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió* – az öt-ös-munkák szépen elkészültek: a rézlemezről kivágott örmény rügyes kereszt Horváth Kálmánt dicséri, a sodort rézhuvalokból készített nyakék Balla Kálmán ügyes keze alatt vált csigaszerű nyakékké!

Ki tudja a lélek titkait? Miért festett Sinka Sára napsugaras vidám színekkel? Miért festett Sasvári Alíz egy örmény szoknyára való mintát? Az Élet majd mindent kiteljesít.

Haik Viktória színművésznő olyan örmény itt a Kárpát-medencében, aki még nem tudja magáról, hogy örmény. De egyénisége, kitartása, szerteágazó tehetsége nagyon örményre hajaz. *Takács-Kiss Zsuzsanna* színművésznő Malackája és bravúros kezdése mindig nyerő a közönség szemében. Senki sem maradt ki a mesék, versek, játékok bűvös világából. Vas-

Sinka Sára és Sasvári Alíz a kakaó és a kalács után

taps és jó hangulat; ez eredmény, amelyet jövőre újra megcéluzunk.

Délután a felnőttek ideje jött el. Ám az ifjabb nemzedék helyet kapott ezen is. És szerényen szólva – remélem nem bánta meg senki, hogy eljött.

Immár harmadszor nyitotta meg kerületünk örmény ünnepét *Sediánszky János* tiszteletbeli alpolgármesterünk, akit szíve

hozzánk húzott, és a hivatalos felkérések közül minket választott. Szeretetünket és elismerésünket tapssal fejeztük ki – a magyar rádiózás meleghangú költő-egyénisége iránt, aki a Magyar Rádióban nemcsak hivatását teljesítette, de minden hallgató személyes, bensőséges ismerősévé vált műsorai által.

Nagy öröm számunkra, hogy a Színháztörténeti Intézet és Dokumentációs Központ igazgatója, *Szabó István* mutatta be a régi idők mozijából Mály Gerőt és Dajbukát Ilonát. Rövid válogatása ízelítőt adott a nagyszerű alakítások, parádés szerepek, emlékezetes filmek sokaságából. Nagylelkű és önzetlen támogatása révén közösségünk híres tagjaira emlékezhetünk.

Takács-Kiss Zsuzsanna malackája és a gyerekek

Gyerekfoglalkozás

És mivel Ők is Nóti Károly – Partium / Tasnád/ szülötte – vígjátékíró kabaréjeleneteit adták elő *ANNO*, mi is ezzel tettük eleve név az emlékeztetést. *Máté Krisztián és Várady Mária* színművészek A bátor ember – Szanatórium – Gőzliba című jeleneteket adták elő. Nagy műgonddal készülünk, próbáltunk. Igazi csemege volt számomra a *Szanatórium*-ban Pemete úr alvását kidolgozni a holdkóros bejövetelel a földre esésig.

Gőzlibánk meg az örmény szputnyik a közönség hálás gratulációjából ítélve: nagy siker volt. A tombola nyereménytárgyait a *Budavári Önkormányzat* ajándékozta nekünk, így a tombola teljes bevételét, a múlt évhez hasonlóan, a Világo-

A tabáni közönség

sító Szent Gergely plébániának adjuk.

Zene, étel, ital: A *Gáti-Németh Duó* remekül játszott illetve énekelt.

Ízlett az aszalt gyümölcsökkel ízesített csirkecomb – mazsolás currys rizzsel, fehérsalátával. Hamisítatlan örmény bögrés mákos édesítette asztalunkat. Gondjainkat akkor este a jó vörösbor és rozé segített sikeresen elűzni s ez *Sasvári-Merza Krisztina* képviselő szakértelmét dicséri.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az összetartozás, hagyományörzés szép példáját mutatta fel a Nemzetiségi Napon.

Üzenem barátainknak szeretettel:

Ha a Jóisten megengedi, jövőre is várunk mindenkit – azokat is, akik ezúttal nem lehettek velünk! Barev/ Szia!

Várady Mária

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok címeresleveleiről

Sokáig abban a hitben ringattam magam, hogy az erdélyi örmény Lukácsok múltjának kutatói számára könnyebbséget jelent a család Mária Terézia által adományozott armális nemessége, mivel a nemességet szerettek leszámazottai a nemesi előjogok érvényesíthetősége érdekében mindig is rákényszerültek, hogy címeres levelüket a birtokuk, vagy lakhelyük szerinti vármegyében kihirdetessék (és ezzel hivatalosan nyilvántartásba vetessék), valamint, hogy a nemesített őstől való leszámazásukat azontúl gondosan számon tartásák (hogy szükség esetén igazolni tudják). A feudalizmus 1848-as eltörlése után ez a szerep megszűnt, azonban a millennium táján fellángolt a nemesi származás iránti érdeklődés, és a vélt vagy valódi nemesi származás emlékét sokan áptolták egészen a II. világháború végéig. Az erzsébetvárosi Lukácsok több leányági leszámazotti családjából is fennmaradt a Lukácsok családfája. Természetesen ezek a közös őstől kezdődően csak a közös darabig egyezhettek, hiszen később a családágak elágaztak egymástól. A Lukácsoknak az általam ismert Woyciechowsky és Plósz családok által megőrzött családfái azonban nem egyeztethetők össze egymással. A dátumokon spóroló laikus elődeink emlékezetből, hevenyészetten papírra vetett családfái

nyilvánvalóan felejtésnek és tévesztésnek betudható hibákkal terhelten őrződtek meg számunkra. Nem csoda, hiszen több olyan keresztnév is volt, amelyet 3–4–5 családtag is viselt, mégpedig sokszor egy időben,

Az erzsébetvárosi Lukács Miklós özvegyének és három fiának adományozott 1760-as oklevél viaszpecsétje. (A Magyar Országos Levéltár P 690 – 4/c jelzet alatt őrzött tétele, a Levéltár engedélyével)

de más-más atyától: a gyermekszentmiklósi Lukácsok körében a Gergely, Jakab, Tódor, Lukács 5–7 alkalommal is volt keresztnév az átnézett 1723–1850 közötti időszakban, így dátumok nélkül szinte elkerülhetetlen az összekeveredés. Mivel számtalan családtörténeti műben lehet adalékokat találni az erzsébetvárosi Lukácsokról, helyenként részletes (bár hibás és hiányos) családfákkal, a hitelesség legteljesebb látszatával, megkísértem ezek felhasználásával rendezni a családfát. Ekkor kiderült, hogy az addig ismert 1750-körüli időszakot illetően is bármely két egymástól független forrás egymással össze nem egyeztethető származásrendet tartalmaz. A források egységesen az 1760-as címeradományozó oklevélről indulnak, ami Lukács Miklós özvegyét és három fiát nevesíti. Az özvegy nevét hol Petrik, hol pedig Pertik Rozáliának írták. Ez önmagában még nem lenne nagy baj (az egyik nyilván elírás, de genealógiailag talán lényegtelen), viszont a fiak felsorolásában Lukács Lukács és Lázár mellett a harmadik Lukács fiút némelyek Izsáknak, mások Gergelynek

írták. Az általam nagyra becsült Gudenus-féle mű* „Izsák (Gergely)”, illetve „Izsák Gergely” írásmóddal került meg az el-
lentmondást. Felmerült a kérdés, vajon melyik keresztnév állt az eredeti oklevélben? Az oklevelek „eredeti” latin nyelvű szövegét már régen közzé tették**, így a [2] szerinti latin szövegből kiolvashatónak vélhető a helyes változat: Isaac, tehát Izsák. Aki azonban ennyire belebonyolódott a kérdésbe, az a forrás apró betűs lábjegyzetét is elolvassa, ami szerint az oklevél eredetije (ami alapján – vélnék –, a szöveg közzétételre került), akkor a Magyar Országos Levéltárban őrződött. Próbát tettem és szerencsém volt: a normális dokumentumkikérési eljárás végén egy szép napon kézbe vehettem az erzsébetvárosi Lukácsoknak Mária Teréziától 1760-ban adományozott oklevelét a maga testi valójában! A hatalmas pergamenlapokra gondosan festett szöveg a bőséges díszítésekkel valami gyönyörűség volt! A diploma hitelességét igazoló hatalmas viaszpecsétet az esztergály fatok 250 éven keresztül épségben megőrizte. (A Magyar Országos Levéltár P 690 – 4/c jelzet alatt őrzött tételének fényképeit a szerző készítette, közzétételét a MOL szívessége tette lehetővé.)

A diploma szövegének jelentős része, sajnos, mára már olvashatatlan, vagy alig betűzhető, de a Lukács fiak aranyfestékekkel pingált nevei jól kivehetők: Lukács, Lázár és Gergely! A kérdés tehát eldőlt: nem Izsák, hanem Gergely. Az aranybetűs kiemelésnek köszönhetően a félárva fiúk édesanyjának a neve is egyértelműen olvasható: Pertik Rozália. Ez a kérdés is tisztázódott.

* GUDENUS JÁNOS JÓZSEF: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, Budapest, 2010.

** DR. TEMESVÁRY JÁNOS: *A magyar-örmény nemesi családok címerlevelei. Szamosújvár, 1896.*

Az eredeti szöveg megismeréséből nyilvánvalóvá lett, hogy a [2] által közölt szöveg nem azonos az eredeti oklevél szövegével, hanem annak egy olyan módosított változata, amelyben valaki az eredeti Gergely nevet Izsákkal cserélte fel. A gyergyószentmiklósi örmény katolikus anyakönyvek szerint 1754-ben Lukács Izsák házasságot kötött Tarisnyás Manusággal, tehát ez az Izsák Jakab és Miklós nemzedékébe tartozott – akár a testvéreik is lehetett. Ezen Izsák és az ő leszármazottai érdekeltek lehettek volna az oklevél meghamisításában, ez azonban azonnal kiderült volna. Az nehezen képzelhető el, hogy az oklevélben említett Gergely valójában Izsák Gergely lett volna. Egyfelől, sok olyan Lukácsról van megbízható adatunk, akiket az anyakönyvben kettős keresztnévvel jegyeztek: Lukács Béla édesapja Lukács Simon Tódor volt, az én Róza ükanyám egyik bátyja János Nepomuk, míg szepapám Lukács Lukács Imre volt, azonban a másod-neveket sosem használták, sőt, a családi emlékeztől ezek a másodnevek ki is estek. Másfelől, a nemesi leszármazás számantartásának elvét teljesen értelmetlenné tette volna, ha valaki az Izsák Gergely kettős keresztnéve közül nem azt a Gergelyt használja és hagyományozza az utókorra, amihez a nemesiadományozás kapcsolódik! Egy meglehetősen érdekes feltevés szerint szándékos felnőttkori Izsák–Gergely névváltoztatás történt, mert az örmények sémitának vélt megjelenéséhez társuló ószövetségi név könnyen okozhatta, hogy zsidónak nézték őket. Ez nem antiszemitizmusból adódna, hanem abból a nagyon is valós aggályból, hogy az Erdélybe betelepült örménységnek voltak bizonyos előjogaik, amikkel a zsidóság nem rendelkezett, és az előjogok kétségbevonása veszélyeztette volna az ör-

mények mozgási és kereskedelmi szabadságát. E felvetés helyességét a korabeli viszonyok alaposabb ismerői talán el tudják bírálni...

A kérdések feszegetése után térjünk vissza Lukács Miklós és Jakab erzsébetvárosi örmény polgárok páratlan élményt nyújtó 250 éves armálisaihoz! Miklós oklevelében a szövege szerinti címer festménye is megtekinthető, ahogy a diploma mondja: „amint mindezek jelen oklevelünk elején, vagyis fejénél, tanult mesteri kéztől és festői művészettel eredeti színeiben vázolva és kifejezve a szemlélők szeme elé világosabban állítva láthatók”. Ahogy az oklevél írja, a címer ábrája: „egyenesen álló zafír színű katonai pajzs, amely a pajzs oldalából a tetejéhez húzó ezüst színű szarufával van szétválasztva. Ez alatt ezüst színű pelikán fák ágaiból rakott fészken ülve látszik, amint csőrét szökés szerint mellére helyezve és vérét kiontva saját három fiókáját táplálja. Felül a szarufa mindkét oldalán egymással szembe forduló két arany oroszlán emelkedik, szájukat kitévta, nyelvüket kinyújtva, farkukat hátuk mögött kinyújtva, elülső lábukban karmukkal a jobb oldali pálmaágot, a másik pedig kivont kardot tart. A szarufa csúcán hatágú arany csillag ragyog. A pajzsot

rostélyos, vagyis nyitott, lovagi sisak fedi be, jobbra dülő nemesi koronával, amelyből a pajzshoz hasonló oroszlán emelkedik ki, de jobb lábának karmaival pálmaágot és kardot szorítva. A takarók a sisak csúcsából erre arany és kék, arra pedig ezüst és szintén kék színekben omlanak alá bőségesen a pajzs oldalán.” Nos, akkor keressük meg a címer festményét az oklevél elején! És ott valóban megtaláljuk a címerfestő által megpingált képet, azon hiányoznak a címerleírásban említett oroszlánok! Az eredeti oklevél címerképében sem a pajzsbeli, sem a sisakdíszből „kinövő” arany oroszlán nincs megfestve! Mintha a címerkép befejezetlenül került volna kiadmányozásra! (Merthogy a ráfüggesztett viaszpecsét a hivatalos kibocsátást érvényesíti!)

Az erzsébetvárosi Lukács Miklós özvegyének és három fiának adományozott 1760-as oklevél címerképe, a szövegbeli oroszlánok nélkül (A Magyar Országos Levéltár P 690 – 4/c jelzet alatt őrzött tetele, a Levéltár engedélyével)

Sajnos, a genealógiai munkákban szintén gyakran hivatkozott 1762-es oklevélről [2] azt írta, hogy a szövege „Lukács Antal kaszaperi nagybirtokos birtokában lévő hiteles másolat”-ból származik. Ez a Lukács Antal ugyan kétségtelenül az 1762-ben címeradományozásban részesült erzsébetvárosi Lukács Jakab unokája volt, de ha már ő is csak az armális szövegének hiteles másolatával rendelkezett, akkor az eredeti oklevél már csak valami csoda folytán kerülhet elő. Szerencsére, ennek

az oklevélnek a szövege sosem volt olyan vitás kérdések forrása, mint a Jakab sógor-nőjének és unokaöccseinek adományozott 1760-as, korábban elemzett oklevél. Az érdekesség kedvéért idézzük fel teljes terjedelmében ezt a második (de az elsővel lényegében azonos szövegű) oklevelet Koltai András hozzáértő tolmácsolásában:

„Mi, Mária Terézia, Isten kegyelméből a Római Birodalom császárnéja, Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia királynője, Ausztria főhercegnője, Erdély fejedelme, Karintia, Krajna, Stájerország, Brabant, Limburg, Luxemburg, Alsó-Lotharingia és Milánó hercegnője, Flandria, Hennegau, Burgundia és Tirol grófnője stb.

Adjuk emlékezetül jelen oklevelünk erejével, tudatván mindazokkal, akiket illet, hogy mivel lelkiünk a jótékonyság cselekedeteivel eltelve mindig élvezettel és szívesebben szokott szétosztani, mint elvenni, ezért néhány híviünknek Felségünk elé terjesztett legalázatosabb ajánlására, továbbá pedig megfontolván és figyelembe vévén híviünknek, Lukács Jakab örmény kereskedőnek, az erdélyi Erzsébetváros mezővárosunk polgárának hűségét és hűséges szolgálatait, amelyeket Nekünk és Fenséges Házunknak különböző időkben és különféle alkalmakkor, részben adónk fáradtságos beszédének tárgyalásai során, különösen pedig a mostani háborús körülmények között kincstárunk szükségleteire bizonyos pénzösszeg fölajánlásával és juttatásával tenni és teljesíteni tanúsított, és már jócskán kegyesen megbizonyosodtunk róla, hogy tett és teljesített.

Ezért ugyanezen Lukács Jakabot, és feleségét, Thodor Margitot, és fiait, Tódort, Gergelyt, Lukácsot és Jánost, és lányait, Máriát, Annát, Sakart és Horobszimét már megszületetteket, valamint az ezentűl Is-

ten áldásával törvényes ágyból születendőket, az ő örökösöiket és utódaikat mindkét nemből, legfelső, királyi és fejedelmi hatalmunk erejénél és fogva, és különleges kegyelmünkkel a nemtelen állapotból és helyzetből kegyesen kivévn elhatároztuk, hogy Erdélyi Fejedelemségünk és a hozzá bekebelezett részek, valamint Magyar Királyságunk és más országaink, birtokaink és tartományaink igazi és kétségtelen nemeseinek rendjébe és sorába számolnunk, befogadni és besorolni parancsoljuk, megengedvén és megfontolt elhatározásból beleegyezvén, hogy ők mostantól fogva a jövőben örök időnkig mindazon kegyekkel, megtiszteltetésekkel, kiváltságokkal, előjogokkal és mentességekkel, amelyeket az Erdélyi Fejedelemség és a hozzá csatolt Részek, valamint Magyar Királyságunk, és más örökös királyságaink, területeink és tartományaink nemesei természet és jog szerint régóta gyakoroltak, használtak és élveztek, valamint gyakorolni, használni és élvezni bírnak és képesek, és azokkal mindkét nembeli összes örökösöik és utódaik élhessenek és bírassanak.

Ezért Lukács Jakab iránt, kinyilvánított nagylelkűségünk biznyságául, továbbá igazi és kétségtelen nemességük jeléül ezt a címert, avagy nemesi jelvényt adományozzuk: tudniillik egyenesen álló zafír színű katonai pajzsot, amely a pajzs oldalából a tetejéhez húzódo ezüst színű szarufával van szétválasztva. Ez alatt ezüst színű pelikán fák ágából rakott fészken ülve látszik, amint csőrét szokás szerint mellére helyezve és vért kiontva saját három fiókját táplálja. Felül a szarufa mindkét oldalán egymással szemben forduló két arany oroszlán emelkedik, szájukat kitéve, nyelvüket kinyújtva, farkukat hátuk mögött kinyújtva, elülső lábukban karmukkal a jobb oldali pálmaágot, a másik pedig ki-

vont kardot tart. A szarufa csúcsán hatágú arany csillag ragyog. A pajzsot rostélyos, vagyis nyitott, lovagi sisak fedi be, jobbra dülő nemesi koronával, amelyből a pajzshoz hasonló oroszlán emelkedik ki, de jobb lábának karmaival pálmaágot és kardot szorítva. A takarók a sisak csúcsából erre arany és kék, arra pedig ezüst és szintén kék színekben omlanak alá bőségesen a pajzs oldalán, amint mindezek jelen oklevelünk elején, vagyis fejénél tanult mestéri kéztől és festői művészettel eredeti színeiben vázolja és kifejezve a szemlélők szeme elé világosabban állítva láthatók.

Ezt a címert Lukács Jakabnak és az említett övéinek kegyesen adtuk és ajándékoztuk, elhatározván, eltökélt szándékkal és megfontolt lélekkel megengedvén, hogy ők ettől fogva örök időnkig mindig ezt a címert, avagy nemesi jelvényt az Erdélyi Fejedelemség és a hozzá bekebelezett részek, valamint Magyar Királyságunk és más örökös országaink, birtokaink és tartományaink igazi és kétségtelen nemeseinek a szokása szerint ugyanazokkal a jogokkal, kiváltságokkal, előjogokkal és mentességekkel, amelyekkel az Erdélyi Fejedelemség és a hozzá bekebelezett részek, valamint Magyar Királyságunk és más örökös országaink, birtokaink és tartományaink igazi, és kétségtelen nemesei természetnél, jognál és régi szokásnál fogva éltek és amelyeket alkalmaznak, használnak és élveznek, mindenütt: ütközetekben, viadalokban, csatákban, dárдавetéseken, lovagi tornákon, bajnívásokon, párviadalokon, egyéb bármilyen katonai és nemesi gyakorlatokon, nemkülönböztetve peccségeken, függönyökön, edényeken, szőnyegekben, gyűrűkön, zászlókon, pajzsokon, hajítófegyvereken, házakon, síremlékeken, és általában bármilyen tárgyon és bármiféle vállalkozás során a valódi, igazi és hamisítatlan ne-

messég címén, amellyel őket és valamennyi mindkét nembeli örökösüket bármely rangú, rendű, állapotú és méltóságú férfiú részéről felékesítettnek és felruházottnak mondatni, nevezeteni, elismertetni és tartatni akarjuk és [a címert] hordani és viselni parancsoljuk, valamint, hogy azt örökké gyakorolhassák, használhassák és élvezhessék, és ezt tehessék mindkét nembeli örökösök és utódaik is. Sőt, őket jelen oklevelünk által megnevesítjük, és nekik nemességet adunk és adományozunk, ezen hiteles, nagy, ráfüggesztett peccsétünkkel megerősített biznyságlevelünk erejénél fogva.

Kelt ausztriai Bécs városunkban, az Úr 1762. évében, július hó 26-án, uralkodásunk 22. évében.

Mária Terézia s.k., gróf Bethlen János s.k., Vest János György s. k.”

Fővárosi Örmény Klub

2012. április 19., csütörtök 17 óra
Magyarok Háza, Budapest V.,
Simmelweis u. 1–3., Bartók terem

Műsor:

A kaktusz is örmény virág?

Zenés találkozás

Voith Ági

Jászai Mari-díjas színművésszel

Rendező: Budavári Örmény Nemzetiségi
Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

Kosztolányi Dezső

A sziget

Isola San Lazzaro

A sziget gazdag, harmonikus és boldog. A boldogságát nem azzal a kincssel kell mérni, amely előnti a gyepeit és az ódon márványt. Ez igaztalanság lenne. A sziget mindig boldog, önmagában is. Ha az értékeit lajstromozod, inventáriumot állítasz össze a múkincseiről, a képeiről, a porcelánjairól, akkor csak annyit tudsz meg, mint hogyha leméred a jegygyűrűt az aranyműves mérlegén. A gyűrűt nem lehet lemérni. Egészen és teljesen csak az arany-masszát mérheted le, de ami azon kívül van, ami súlyosabb, mint az arany, ami az energiákat gyűjti, és tetteket, életeket határoz, az nem hagy nyomot a legfinomabb műszeren sem, s nem is ad fogalmat a gyűrűről, az igazi értékéről, a jelkép erejéről, csak az aranyvázáról. Mert a gyűrű önmagába fut vissza, magába zárja a geometriai végtelent és az érzések végtelenségét is. Nagyon hasonlatos hozzá a sziget, ez a sziget is, amelyet minden oldalról a tenger zár körül. Meg van szűkítve a tér extenzitásban, de az intenzitása annál inkább növekszik. Határvonala önmagába kulcsolódik. Távol innen hosszú egyenes utak futnak, országutak kígyóznak városok és múltó célok felé. De a sziget útjai visszatérők. A sziget a végtelenség jegygyűrűje. Akik rajta élnek, azok nem tágtíják, de mélyítik az ismereteiket, az érzéseik cifrája levedlik, a szemek tüze megalvad, egyenletesen izzó tűztóvá állapotodik, az egyéniség pedig napról napra határozottabbá válik. Nyájas szerzetes arcokat látni itt: mindegyik arc egy sziget. A zaklatott lélek, a hosszú, egyenes, mindig előrehaladó országutakon kóválygó szellem megpihen egy arc békéjén, leszáll reá, mint a szigetre a madár. A magányosság keménnyé kovácsolta a szerzeteseket. Ezt a szigetet a tenger, a mi agyunk számára a nagyság mértéke és végtelenség jelképe, a víz jegyette el az örökkévalósággal.

Más idillt szokás itt bámulni. Az idegenek a lídói kikötőben felülnek egy gondolára, vagy egy vaporettóra, és elhozzák magukat ide, hogy a régi árkádiai életet lássák, az egzotikus, hosszú szakállú mekhitaristák paradicsomi nyugalomban gyönyörködjenek, akik a ciprusok árnyékában ülnek, s nézik a hajnóka titkos mozgásait. Mert ezen a szigeten igazán eklogákat látunk. Néha a csend egy másodpercében hallucinál a fül és hallja a lombok közt az antik pásztorok sípját is. Paradicsomban járunk. Valaha pedig itt volt a poklok pokla. A középkori velencei köztársaság ide internálta a keletről érkező leprásokat, akik magukra hagyatva veszték el, a tenger mellett, mint ma a háború kolera-betegjei, szöges drótok és póznák közepette. Itt halt meg végül maga a régi, iszonyú nyavalya is. Az örmények 1715-ben telepedtek le. Mekhitar jött, a Vigasztaló, társaival együtt, a török rabszolgaság elől menekültek, és itt találtak oltalmat, otthont, kenyeret. Azóta a sziget az övük, sziget a tengerben, sziget a népek tengerében is. Ez az örmény múzeum, ahol még örmény betűket vetnek és örményül mondják a miatyánkot. A kolostor lakói papjai a kevés örmény katolikusként - a többiek görögkeletiek - , de papjai egyúttal az örmény nemzetnek is. Méhecsketürellemmel és hangyabuzgalommal dolgoznak bús céljukért. A halál görcsös gesztusai ezek. A kolostor és mellette a kastély az eltűnt örmény nemzet díszsírhelye. Hisznek a népük feltámadásában. Pusztuló nyelvüket dajkálják. A régi örmény papiruszokból akarják kiolvasni a megváltó ígét. Este a lombok közül egy

messzelátó csöve mered a csillagoknak, valamelyik szerzetes atya turkál az ég titkaiban, a másik lámpa mellett, földgömbök közt ül, korrektúrát javít, könyvet ír, és minden munka, minden lélegzetvétel, minden szemrebbenés egy célnak szól, annak, hogy a keleti testvéreket, akik török és orosz földön bolyonganak, egy államban egyesítsék. Megpatanásig feszül itt az agy és a szív. A lélekben a filozófia áhítata és nyugalma, de a szemben haragos tűz, a vér a rokon vért keresi, a test minden izomrostjával és idegével akarja a lehetetlent, és nem mond le soha. A szerzetes atyák meghalnak. Utánuk újak jönnek, akik ezen az európai szigeten, ezen a kilátótornyon kémlelik a politikai konstellációt.

Nincs hajó és evező, amely elvezetne innen. A szigeten be vannak börtönözve a békéjükbe és a vágyaikba.

Jelkép nekik a sziget, az önmagába visszaforduló, kerek egész, az akaratukat szimbolizálja, amely önmagában leli a magyarozatát és a kielégítését. Szenvedésük is végtelen lehet. Tudnak azonban szenvedni és szeretnek is. A sziget ad nekik erőt, amelyet távolságok, minden utak távolsága keretez, a csend, amelyet minden távoli orkánok zuhanása tesz fojtottá, még csendesebbé. A végtelen gyermekei ők, akiknek számára már nincs is logika és história, csak az ösztön. Meghatottan állunk a szigeten. A munkát érezzük, az akaratot, amely több, mint a körülötte lévő tenger - ahogy a régiek nevezték, a „meddő és kopár” tenger. De éppen ez az ösztönzöjük. Hogy tenger, és boldog, közönyös emésztő milliók hullámzanak körülöttük. Másutt el se lehetne képzelni a tűzszemű rajongókat, az éhes, kelet felé bámuló apostolokat, csak itt, a vizek közepén, egy szigeten. Szent ez a sziget, és egzotikus, mint minden sziget.

Körülötte van a tenger.

(Megjelent: Kosztolányi Dezső *Elsüllyedt Európa (Útirajzok) c. könyvében*)

Kedves Erdélyjárók!

A Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkar (akikkel többször is találkoztunk Miházán és Jobbágytelkén) szeretettel meghív április 20. du 5 órától a Patrona Hungariae Iskolaközpont (Knézich u. 3. szám – az Iparművészeti Múzeum mögött) dísztermébe, ahol az Erdélyjárókat fogják köszönteni dallal, verssel, néptáncsal, a tavasz, a remény és a magyarság összetartozásának szellemében. A belépés ingyenes. Szeretettel várjuk az unokákat is.

A Hála-Gála hangverseny várható műsora:

Népi és egyházi húsvéti énekek
Surrexit Christus hodie – Zsigmond kori töredék
13. századi alleluja-motetta
Jakobus Gallus: Domine ad adiuvandum
Lassus: Adoramus te Christe
Monteverdi: Angelus ad pastores ait
Liszt Ferenc: Ó, ifjak, lányok, gyermekek – a Krisztus oratóriumból
Halmos László: Jubilate Deo

Liszt Ferenc: Vidáman, játszva üzzük a bút – a Szent Erzsébet legendából
Kodály Zoltán: Nagyszalontai köszöntő
Kodály Zoltán: Ave Maria
Kodály Zoltán: Gergely-járás
Kodály Zoltán: Táncnóta
Kocsár Miklós: Salve Regina
Kocsár Miklós: Jó szánút
Orbán György: Gloria a 6. miséből
Nyárárdmenti népdalcsokor

EÖGYKE – Transsylvania Tours, Kolozsvár

Erdély a javából

Barangolás őseink földjén – Gyimesek, Udvarhelyszék,
Csíkszék, Marosszék és Kalotaszeg vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2012

As poetica: Visszatérünk olyan erdélyi tájakra, ahol nagyon jól éreztük magunkat, találkoztunk magyar örmény testvéreinkkel és erőt merítettünk a gyimesi csángók példamutató kitartásából hitünk, nemzetünk és hagyományaink iránt.

Útvonal: Budapest – Ártánd – Nagyvárada – Gyalu – Torda – Nyárádtő – Ákosfalva – Nyárádszereda – Miháza – Szováta – Székelyudvarhely – Székelyvárság – Csíkszereda – Fügés tető – Kostekek – Gyimesbükk – Székelyvárság – Libán tető – Gyergyóalfalu – Csíkszépvíz – Csíksomlyó – Csíkbánfalva – Székelyvárság – Farkaslaka – Énlaka – Bözödújfalva – Erdőszentgyörgy – Kalotaszentkirály – Bánffyhunad – Sztána – Kőrösfő – Kalotaszentkirály – Királyhágó – Nagyvárada – Ártánd – Budapest

Időtartam: 7 nap (2012. augusztus 23–29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb 2000 km.

Ellátás: félpanziós (reggeli, estebéd és piknik)

Szükséges felszerelés: túraruházat, szélkabát, sportcipő, elemlámpa

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a csíkszéki magyarörményekkel Szépvízen
- Boldogasszony kegyszobrához járulunk Csíksomlyón
- Ezeréves határ Gyimesbükkön
- Rovásírásos templom Énlakán
- Örmény sírok a gyergyóalfalusi temetőben
- Az elárasztott falu a Küsmöd völgyében
- Szalmakalap Múzeum Kőröspatakon
- Székely szombatosok sorstörténete és siratófala Bözödújfalun
- Túrázunk a Gyimesi havasokban a Szellő tető alatt, a Gyimesi hágoról - Kostekekre
- Túra a székelyvársági medve-leshez, ahol a „Kárpátok géniusza” is vadászott

- Könnyű túra a kalotaszegi dombvidéken Kós Károly Varjúvárához
- Lovaglás, szekerezés, íjászat a sztánai Csígdombon
- Népművészeti kirakóvásár Kőrösfőn
- Szíveslátás nusikummal és kiskürtössel Székelyvárságon
- Tarisznyás piknik és séta a Sebes Kőrös szorosában
- Szeretevendégség a legeldugottabb gyimesi faluban, Kostekeken
- Pityókagulyás a székelyvársági Tisztáson
- Ebéd lapótyával és lucskoskáposztával Énlakán
- Hejszóra és gyimesi népdalokra oktat Vaszi Levente Kostekeken
- Kalotaszegi táncrend legényessel Sztánán
- Tündérkertes gyerekek népdal bemutatója új repertoárral Miházán
- Egésznapos unokaprogramok (népdal, tájnyelv, erdőismeret, társasjátékok varsági pedagógusok vezetésével)
- Búcsúest tábornózzal Tifánék édenkertjében
- Kiss Stúdió nosztalgia előadása Nagyváradon

- Székelyvársági és kalotaszentkirályi családoknál személyes élményeken keresztül újból megtapasztaljuk az erdélyi emberek őszinte szeretetét és barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány téri felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: transzfer alkalmi megállókkal, Miháza (szíveslátás, Tündérkertes gyerekek népdal előadása), fogadás Székelyvárságon nusikummal (Tifán Nusika almapálinkája) és kiskürtössel

Szállás és ellátás: az 1., 2., 3. és 4. napon Székelyvárságon baráti családoknál (kétágyas szobák fürdőszoba használatával)

2. nap: Látnivalók: Fügés tető, (5 óras középnehéz panorámaturá Kostekekre (alternatív buszos utazás), a legeldugottabb gyimesi faluba, katolikus templom, Magyar ház, szeretetvendégség, népdaltanulás és hejsza Vaszi Leventével), Gyimesbükk (Ezeréves határ), egésznapos alternatív unokaprogram Székelyvárságon

3. nap: Látnivalók: Tolvajos tető, Csíkszereda, Csíkszépvíz (örmény templom, találkozó a csíkszéki magyarörményekkel), Csíksomlyó (kegytemplom), Marosfő, Gyergyóalfalu (örmény sírok a temető kertben), Libán tető, alternatív unokaprogram Székelyvárságon

4. nap: Látnivalók: vasárnapi mise, könnyű túra a medveleshez (Tófalvi Lajos fővadász mesél a medvék viselt dolgairól és a Kárpátok géniuszának vadászatairól, pityókagulyás a Tisztáson), zenés-táncos búcsúest tábornózzal Tifánék almáskertjében

5. nap: Látnivalók: Énlaka (falujárás, rovásírásos templom, ebéd lucskoskáposztával és lapótyával), Kőröspatak (Szalmakalap Múzeum), Bözödújfalva (az elárasztott falu, siratófal, székely szombatosok sorstörténete) Kalotaszentkirály

Szállás és ellátás: a 5. és 6. napon Kalotaszentkirályon faluturista gazdaságokban.

6. nap: Látnivalók: Sztána (vonatozás, lovaglásoktatás, szekerezés, íjászat, bográcsgulyás, népzene és kalotaszegi táncrend), könnyű túra Kós Károly Varjúvárához és a Csigadombra, Kőrösfő (népművészeti kirakóvásár)

7. nap: Látnivalók: Sonkolyos (séta a Sebes Kőrös szorosában, tarisznyás piknik), Nagyvárada (Kiss Stúdió nosztalgiaelőadása, kiegészítő városnézés), Budapest

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 64 000 Ft/fő (szállás, ellátás, vezetés, belépők, piknik, helyi programok, művészi produkciók ára – buszkielégítés nélkül)

Buszkielégítés, ami a foglalót is jelenti: **17 000 Ft-** minimum 35 résztvevő esetén.

Gyerekkedvezmény 12 éves korig: **47 000 Ft** részvételi díj, buszkielégítéssel együtt.

(Az utazás buszkielégítését a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta, ennek eredménye a csökkenése.)

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Szomorújelentés

„Porszem az ember, viszi a szél.
Örökké csak a szeretet él!”.

Apánk írta ezt Anyánk
emlékkönyvébe, 1937-ben.

Megrendülten tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy Édesanyánk,

Péter Józsefné Kovács Kornélia

életének 93. évében, 2012. február 27-én elhunyt.

Édesanyánkat 2012. március 20-án, kedden 15 órakor kísérik utolsó útjára a fői katolikus templomban tartott búcsúztatás után a temetőbe.

Gyászolják: leányai Nelly, Katinka és Ágnes; vejei Józsi és Lajos; unokái Évike, Gusztó és Józsi, továbbá Sacha, Robyn, dédunokája Mónika, valamint sok-sok barátja.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Szentpéteri alkotóműhelyébe

– ahol megismerkedhet az örmény motívumkincsekkel –
várjuk szeretettel

Helyszín: a Budapesti Ward Mária Általános Iskola és Gimnázium rajzterme,
1056 Budapest Molnár utca 4. III. 304.

Időpont: 2012. február 13-tól hétfőnként délután
14 órától 17 óráig, gyermek alkotóműhely,
17 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás

Részvétel: ingyenes

– a Fővárosi Örmény Önkormányzat, II. ker. Örmény Önkormányzat támogatásával

Lehetőséget nyújtunk a különböző ötvös kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzománcozás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák**, **kőfoglalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik. Kiállításokon kiállítjuk!

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra felkészítő tanfolyamot indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás, jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél:

06 20 534 1563 borosnyay.klara@szeptepeteri-studio.hu

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhat éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Amik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Március 25-én az Örmény Katolikus Templomban Vörösváry Márton ifjú hegedűművész nagy sikert aratott virtuóz játékával. Az elhangzott művek: J.S.Bach: g-moll szonáta Adagio és Fuga tétel, N. Paganini: Caprice no. 24., W.A. Mozart: D-dúr koncert KV 219 I. tétel, E.Ysaye: Szonáta op. 27. no.3., J. Sibelius: d-moll koncert op. 47. I. tétel.

*Kriszdosz
hárjáv,
hárjáv
i merelóc!*

*Ornyál
jehici
Hiszusz
Kriszdosz!*

*Áldott
húsvéti
ünnepeket
kívánunk!*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),
és a Zuglói Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 183. szám
2012. május

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

„Alleluja (2). Énekeljetek az Úrnak új éneket, dicséretet zengjete az
szentek Gyülekezetében.” (Zs. 149,1)*

Mondhatnánk: a szép tavasz dalra fakaszt. Fontos érzelmi világunk szempontjából, hogy önmagunkat énekben fejezzük ki. Gazdagítja bensőnket, vigasztal, finomít és örömet szerez. Él a mondás is: aki énekel, kétszeresen imádkozik. Istent dicsérve fontos az ének. Így van ez az örmény egyházban is... nem lehet véletlen, hogy eléggé ismert és elterjedt szó az örmény egyházi himnuszokat jelentő saragán szó. Sokan szívesen hallgatják az örmény egyházi zenét, s meg is érzik a benne lévő lelki tartalmat.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 86. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Magával ragadó hangulatú klubest

A Fővárosi Örmény Klub áprilisi műsorára zsúfolásig megtelt Budapesten a Magyarok Háza Bartók terme. Az estet a Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnökhelyettese, Várady Mária színművész rendezte. A pótshékeken is ültek már, de a vendégek csak jöttek-jöttek, hogy találkozzanak Voith Ági Jászai Mari-díjas színésszel. A meghívóról sok mindent megtudhattunk, de csak a klubesten kaptunk választ arra, hogy mit is jelent a furcsa kérdés: „A kaktusz is örmény virág?”

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta köszöntötte a megjelenteket, majd Várady Mária művésznő kérdéseire őszinte válaszok érkeztek Voith Ágitól. Már az első mondatból kiderült, hogy Voith Ági büszke szamosújvári örmény gyökereire. Dédnagyanyja, Janka néni 99 és fél évet élt meg, Ági apját katonatisztnak taníttatta. A család a két világháború között költözött Szamosújvárról Budapestre. Voith Ági még nem járt Szamosújváron, de fia, Bodrogi Ádám éppen a klubest napján utazott Erdélybe, az ősi családi fészket megtekinteni. Szép történetet hallottunk édesanyjáról, Mészáros Ágiról is, aki egy megéjtett ászári cseléd lány gyermeke volt, árva házában nevelkedett, és amikor már Szegeden volt híres színésznő, hogyan ismerkedett meg a tizenhárom gyűrűs menyasszonyt elhagyó, nők bálványának számító snájdig örmény katonatiszttel, Voith Lajossal.

Számtalan belső, a lélek mélyéből fakadó megrázó történetet, intim titkot is megismertünk a művésznő családjának

életéből, amelyről soha nem szokott beszélni. Így például, hogy az 1956-os októberi forradalom napjaiban édesapjával a Városligetben látták a Sztálin szobor ledöntését, miközben a Katona József Színházban akkor mutatták be Németh László: Galilei című drámáját, amelyen ott volt édesanyja, akiért a színházi előadás, illetve a szobordöntés után értek mentek. Tizenkét esztendősen Ági megőrizte azt az emléket is, hogy hazafelé a Ménesi úton a kerítésoszlopokra tűzdelte széttépett orosz tankönyvek lapjait lobogtatta a szellő. A parlamentben volt a rádió, és az édesanyját kérték, hogy szavaljon a szabad Kossuth Rádióban. Mészáros Ági ott mondta ominózus

A Fővárosi Örmény Klub áprilisi közönsége

Voith Ági (jobboldalt) és Várady Mária

mondátát: „Addig nem lépek színpadra, amíg a szovjet csapatok itt vannak nálunk!” (Szerk. megjegyzés: „Az idézett mondat azonban igazán másnap terebélyesedik ki, amikor október 30-án 11-órakor, a Nemzeti Színházban meghirdetett gyűlésen kimondják a színházak és színházak képviselőit megjelentek, hogy „nem folytatják munkájukat a színházak, míg szovjet csapat van Magyarországon. Küzdenek mindennemű restauráció ellen. Nem dolgoznak, míg megnyugtató módon fel nem oszlatják az ÁVH-t (Állam Védelmi Hivatal) és felelősségre nem vonják a bűnösöket, s nem biztosul a Szovjetunióval való teljes egyenlőségen alapuló független viszony.” (Forrás: Igazság, 1956. október 30.) www.szineszkonnyvtar.hu) Utána sok kollégája ugyanezt elmondta, de mindenki vissza is vonta. Őt két évig gyötörték, hogy vonja vissza, de kijelentette: Nem. Nem csinál a szájából... Ezért Mészáros Ági karrierje, és így a család élete is hosszú időre megtört.

Voith Ági kellő humorral átszótt valloásai mindenkiben felkeltették az amúgy is meglévő érdeklődést.

Az est hangulata akkor érte el csúcspontját, amikor Kovács Erik zongorista a billentyűkre csapott, és Voith Ági elkezdte a „Minket nem lehet elfelejteni” számot, amelyet Bodrogi Gyulával együtt énekelnek a József Attila Színházban egy zenés show műsorban.

A dal után Voith Ági elmondta, hogy 56

kapcsán miért kellett megszakítania gimnáziumi tanulmányait, amiért szülei úgy ítélték meg, jobb, ha egy időre Olaszországba küldik. Egy korabeli népszerű olasz slágerrel idézte fel az ott töltött idő emlékét. Dalal mesélt a „vasfüggönyön túli” álmairól is.

Színművészeti főiskolás volt még, amikor a József Attila Színházhoz került. Voith Ági mesélt akkori érzéseiről, és oda vezető úton ért élményeiről, benyomásairól. Mindig nagy drámai színésznőnek készült, de Fodor Imre igazgató átadott neki egy példányt A kaktusz virága zenés vígjátékból. Az 55 éves vénlány, Stéphanie szerepét 21 évesen vitte óriási sikerre. Bodrogi Gyula partnereként. A táncos komikus színésszel egymásba szerettek, később megszületett a fiuk, Ádám.

Pihentető filmbejátszások következtek. Egy szilveszteri műsorban a 16 éves Ádámmal hárman, együtt léptek fel, amely után fiuk kijelentette, hogy ő sohasem lesz színész, mert nem lesz exhibicionista. Nem is lett, mert mint megtudtuk, 40 éves korára komoly üzletember: „Belőle kijött az örmény vér, Inárcson 48 szobás szállodat épített 34 hektáros területen, és a BAH-csomópontnál nyitott egy éttermet is”.

Láthattunk rövid részletet a Kaviárból is.

Ezután Várady Mária kérte Voith Ágit, hogy ismét énekeljen. A nézők közül eddig is sokan állva hallgatták a beszélgetést a szűfolt teremben, a folyosóról is be-benéztek az emberek, de a Jamaikai trombitás sláger hallva már ott is ragadtak a terem ajtajában. A művésznő ugyanis olyan szenvedélyvel adta elő a dalt, hogy voltak, akik egyszerre bólogattak, együtt énekeltek a művésznővel és ujjakkal a térdeiken doboltak a zene ritmusára. A szépkorúak és a fiatalabban ütemes tapssal újabb dal éneklésére biztatták vendégünket.

De előtte választ kaptunk arra a kérdésre is, hogyan dolgozta fel Voith Ági, hogy nem

dramai színésznő lett. Annakidején a József Attila színház volt az egyetlen a színházak között, amely zenés darabokat játszott, ahol fantasztikus szerepeket kapott, és berobbanó sikere lett a „kaktusszal”. Am Voith Áginnak annak ellenére voltak drámai szerepei is, pl. angliai Erzsébet (Schiller: Stuart Mária), Vica (Németh László: Nagy Család).

Rádasként a művésznő elénekelt a Bodrogi Gyula ötlete alapján Seress Rezső és Müller Péter által írt Szomorú vasárnap című dalt.

A Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkar vendégei voltunk

Budapesten, április 20-án a Patrona Hungariae Iskolaközpont dísztermében. A Mikházán és Jobbágytelkén már sokszor meglátogatott gyermekkórus és felkészítő iskolanővérek egy gazdag *Hála-Gála* hangversenyre invitáltak azokat az Erdélyjárókat, akik hosszú évek óta segítik a gyermekkórus fennmaradását, fejlődését, bemutatkozásait, gyermekeinek mindennapi élete, tanulmányi és művészi fejlődése anyagi biztosítását. Már a sok székely ruhába öltözött boldog gyermekek látványa is felemelő volt, a felkészítő tanárok

Várady Mária egy gyönyörű virágcsokorral, a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta az *Erdélyi örmény konyha, fűszerezve* című könyvvel köszönte meg Voith Áginnak, hogy fellépett a klubesten. A művésznő búcsúzóul egy vidám dallal köszönte meg, hogy örmény kötődése ellenére életében először lehetett együtt örmény közönséggel...

Az agapén már senkinek nem kellett megmagyarázni miért került a meghívóra, hogy A kaktusz virága is örmény virág...

ram a füzetek áprilisi száma 35. oldalán). A műsor végén kerámia emléklapokkal köszönték meg a kiemelkedően segítők munkáját, nagy taps kíséretében. Büszkék vagyunk arra, hogy a díjazottak között volt *dr. Szarka György*, a mi Gyuri Bácsink is, akivel idén 15. Erdélyjáró utunkra indulunk augusztusban (az úti program a füzetek 32–33. oldalán olvasható) megmerítkezni – ismét és ismét – Erdély varázslatos világában, a remény és a magyarság összetartozásának szellemében.

M

Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban

Április 2-án igazán szép és gazdag kiállítást láthatott a nagyérdemű, ha ellátogatott az Országos Idegennyelvű Könyvtárba a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió által rendezett kiállításra. A kiállítás nagyterme zsúfolásig megtelt az érdeklődőkkel.

Borosnyay Klára

A kiállítás gerincét képező anyag 100 gyermektől érkezett be, összesen 127 alkotás, főleg festészet és grafika, továbbá ötvösség, textil, kerámia, origami, papír és famunkák formájában. Hihetetlen színesen és színvonalon. Kiemelendő az alábbi csoportos beküldők névsora:

dr. Issekutz Sarolta

gyergyószentmiklósi örmény közösség, Csiky Gergely Általános Iskola és Főgimnázium Aradról, Zsámbéki Premontrei Keresztelő Szt. János Általános iskola és Szakközépiskola és Gimnázium, Nádasy

Kálmán Alapfokú Művészeti és Általános Iskola, Ward Mária Általános iskola és Gimnázium, Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola, valamint a nagyszámú egyéni beküldők sora.

Rendkívül megfogta a gyermekeket a tematikus alkotás és bemutatkozás eme lehetősége, melyből levonhatjuk máris – jóleső örömmel –, meghozta gyümölcsét a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió önzetlen hozzáállása a művészeti oktatás és a nagyszabású kiállítási lehetőség megszervezése terén. Köszönjük.

Külön kiállítótérben gazdag anyagot láthattunk a gyermekeket felkészítő Tanároktól és a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió kiállító művészeitől is, átlagban kettő képző- és iparművészeti alkotást.

Helyet kapott a házban az örmény kódexművészet XIII. sz-i remeikeiből válogatott mini kiállítás is, amelynek ősi motívumai nyomot hagynak bármely látogatásban, hát még az ifjú és idősebb alkotókban és alkotásaikban.

A gazdag kiállítótérben gazdag műsor fogadott bennünket. *Borosnyay Klára* stúdióvezető köszöntője után *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke mutatta be a magyar anyanyelvű erdélyi örmény közösség 350 éves múltját és jelenét a Kárpát-medencében, a magyar kultúra és nyelv megmentésében, megtartásában tanúsított rendíthetetlen magatartását, a haza iráni el-

Aradi versenyművek: Miklós Brigitta (Arad) Himnusz, Horváth Szilvia (Arad) Ómagyar Mária-siralom

kötelezettségét (48-as szabadságharcban, a békés korszakok politikai szerepvállalásában, a társadalmi és gazdasági életben, a művészetek területén), magyar anyanyelvüként őrizve örmény gyökereiket, hagyományait, értékeit. Gasztronómiai hagyományaikból is hoztak ízelítőt a kiállítás látogatóinak.

Dr. Benedek Katalin alapos szakmai megnyitója után dr. Szuper Géza és Vikol Kálmán együttese, valamint Bakó Mária fiatal énekes tette teljessé az örmény művészetek megismerését szép örmény és székely népdalokkal, egyházi énekekkel.

Köszönet a szervezőknek, a reprezentatív helyszínt biztosító Országos Idegennyelvű Könyvtár befogadó házigazdának, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Budapest Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat szponzoroknak.

S végezetül néhány bejegyzés a vendégkönyvből: „Örülök,

A gyergyói versenyművek

Művészetbarátok

Vikol Kálmán, dr. Szuper Géza, Bakó Mária

hogy eljöhettem rendezvényükre, az alkotásokból sugárzik a hit, az alkotókedv és a haza szeretete.” „Köszönöm a Gyermekalkotásait, a hithez, művészethez való elkötelezettségüket, szerénységüket! Hála az Alkotóműhelynek, az Egyesületnek és a Könyvtárnak, hogy a Szent Húsvét Ünnepe előtt létrehozták ezen kiállítást.”

Bizton hiszem, hogy mindannyian büszkék lehetünk a kiállító gyermekekre és bízhatunk a belőlük felnövő új nemzedékben, a közös szövegben.

És ne feledjék, a Szentpéteri Alkotóműhelybe szeretettel várják az alkotni vágyókat (gyermeket és felnőtteket) hétfőnként 14 órától 20 óráig a Ward Mária Gimnáziumba az Bp. V. Molnár utca 4. III. em. 304-be (további tájékoztatás a füzetek 38. oldalán).

M

Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban c. kiállításának megnyitóján

Hölgyeim és uraim! Tisztelt egybegyűltek, művészek és érdeklődők! Kedves gyerekek, fiatalok!

Számomra – aki már nyitottam kiállítást az örmény kódexművészet lapjairól, az örmény- és magyarörmény díszítőművészet különféle régi és új alkotásairól – nagy öröm, hogy most ezt az új kiállítást megnyithatom.

Az utóbbi évtizedben néhány igen érdekes és értékes bemutatót láthattunk Budapesten, amelyek különleges, néha a régmúltból származó kultúra szellemét, történetét, netán egyenest a darabjait idézték fel. Volt építészet, kódexművészet, kortárs fotó- és képzőművészet, mind saját nyelvén beszélt az ősi földről és az erdélyi magyarörménység múltjáról, hagyományörzéséről.

Ezúttal egy különleges alkotóműhely, a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió tagjai, kiállító művészei, felkészítő tanárok, valamint a tanulók, a diákok által készített képeket, tárgyakat láthatjuk egy gazdag kiállítás keretében. Itt bemutatkoznak más művészeti iskolák is, mindebből ízelítőt kaphattunk 2011 őszén, a MOM Kulturális Központban. Magas színvonalú gyermekmunkákat mutattak nekünk akkor. Ezúttal még bővebb anyagot láthatunk.

A Szentpéteri Stúdió tagjai – az intézmény saját hitvallása szerint – hagyományos, valamint egyéb képző- és iparmű-

Dr. Benedek Katalin

vészeti technikákat művelnek és oktatnak, a gyermekek életkori sajátosságaihoz mérten. Mivel különböző korú gyermekek dolgoznak, egymást is tudják segíteni. Az alkalmazott képző- és iparművészeti technikák jól kiegészítik egymást, és ez ad lehetőséget a közös témán túl az anyagok

összedolgozására is. A műhelyek kiváló szakemberek, felkészítő tanárok vezetésével dolgoznak, bőr- és fémmel, papír- és textillal, tehát érthetőbbé, kézzelfoghatóbbá teszik az adott témára alkalmazott, vagy alkalmazható különböző kézműves technikákat.

Az egyes részlegek (ötvös, bőrműves, játékkészítő, textil és kerámia) működési formája lehetőséget teremt az elmélyült munkára, hiánypótlása is egyben az általános- és középiskolákból egyre erősebben kiszoruló művészeti oktatásnak. Ez az, amit bevezetőül föltétlenül hangsúlyozni kell: értelmes, sőt, alkotó munkára ösztönzik a gyerekeket, fiatalokat!

A jelen tárlat azért is érdekes, mert végül is két önálló részből áll: itt láthatók a gyermekek és fiatalok művei, a nyitott és őszinte kísérletek, próbálkozások, a másik teremben a művészek és felkészítő tanárok alkotásai.

Négy éve a Szent György-legenda volt az úgynevezett „kötelező” ábrázolás témája, jelenleg pedig az örmény kódexművészet. Míg azonban a legenda megjelenítésében, feldolgozásában a gyermekeket elsősor-

ban a mese, a cselekmény foglalkoztatta, addig az örmény kódexek esetében a hit, a vallás ragadta meg őket. Valamiféle elkötelezettség érezhető ki ezekből a gyermeki alkotásokból. Gyakorta – például az erdélyi gyerekek esetében – a többszáz, névtelen ezer éves kódexek kapcsán például a magyar Himnusz szövegét írják a gazdag, sokszínű lapokra.

A számos gyermek munkáinak külön-külön való ismertetésére, tárgyalására természetesen nem vállalkozom. Egyet azonban hozzá kell tennem: a gyermeklélek különös kegye, működése folytán a rajzokban – bár többnyire érzik az eredeti kódexlap vagy miniatúra ihletése – természetesen a gyermek napi, sőt, szinte pillanatnyi benyomásai, konfliktusai fedezhetők fel.

Itt azonban létezik még valami, amit a Szentpéteri Stúdió munkamódszerének dicséretére kell írunk, ez pedig a közösség ereje, a közösségi munka. Így például a Szent Korona-ábrázoláson, amely Borosnyay Klára irányításával készült, az ötvös- és festőművész szavai szerint „két-szer tizennyolc” gyermek dolgozott. Több szakma együttműködésére volt szükség a tárgy létrehozásához.

A meghívó tanúsága szerint a Stúdió művészei és felkészítő tanárai is mutatnak be műveket. A technikai sokszínűség itt is szembeötlő.

Találkozunk érzékeny pasztell- és akvarell tájképpel, ízléses ötvösmunkákkal, éppen a már említett Borosnyay Klára kezéből. Breznay Klára olajképe kissé szürreális ízü, Remete Szent Pál és Szent Antal találkozását idézi. Maradva még a festészetnél: Pál János képei talán a legszembetűnőbben kötődnek a jellegzetes örmény motívumokhoz és témákhoz. Ez a néha elvont, néha realiztikusabb ábrázolásban is követhető. Az ősi kultúrák fog-

lalkoztatják Millavári Szilvia művészi képzeletét is.

Cserenkay Mariann csakúgy, mint Siska Szabó Hajnalka a Jézus-történet világából merít momentumokat. Urbán Zoltán egyéni átlényegített rózsája, vagy Neuberger István lendületes kalapácsvetője szintén egy-egy világlátást igyekszik ábrázolni.

Szebeny Mariann finom ívű réz hajdísze figyelemre méltó.

A textilművészek munkái igen színvonalasak: Blénessy Rita színes nemezkompozíciói komoly szakmai tudást, ugyanakkor fantáziával teli mesélő lendületet mutatnak. Vermes Vera batik pipával, növényi festéssel varázslatos madarak és virágok buja áradatát tárja elénk, miközben elrejtett szimbólumokat mutat. Orient Enikő úgy dekoratív, mint monokrómabb színvilágú alkotásai letisztult művészi látásmódról tanúskodnak.

Szabó János mives ötvösmunkái, az ezüst ékszerek és a cukortartó megragadnak esztétikus formáikkal. Szentgyörgyi Edit restaurátor fotódokumentációban mutatja be, milyen fokozatokban folyik egy barokk szobor feltárása, valamint egy barokk kép restaurálásának szakaszai.

Tisztelt közönség!

Örülünk az itt megnyilvánuló gazdagságnak, a megjelenő és megvalósult alkotási vágynak, elsősorban pedig örülünk a gyermekek és fiatalok nyiladozó tehetőségének. A két kiállítás – a felnőtteké és a gyermekeké – újabb apró reménysugár, amely – s ezúttal nem az ötvösművészeti értelemben – bearanyozhatja napjainkat.

Köszönöm, hogy meghallgattak!
(Elhangzott, 2012. április 2-án az Országos Idegennyelvű Könyvtár Rendezvénytermében)

Benedek Katalin, művészettörténész

Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz

Négy város. Négy erdélyi örmény település, sok-sok emlék a múltból, amely most – legalább – fotókon látható. Még pedig közel – a Hartyán Általános Iskolában, ahova a XV. kerületi Örmény Nemzeti Önkormányzat tagjai által készített fényképek hozzák el ezen városok, települések emlékeit. A kiállítást ma, február 24-én fél ötkor *Nuridsány Zoltánné*, a kerületi Örmény Nemzeti Önkormányzat elnöke nyitja meg.

– *Másfél évtizede fotózzuk az erdélyi örmény települések templomait, házait, egyszóval az örmény épített örökséget és a még fel-lelhető tárgyi emlékeket. Útott az óra, sietniünk kell, mert szeretnénk megőrizni az utókorunk, hiszen ezeken a településeken a műemlékvédelem nem működik. A négy város közül legnagyobb veszélyben Erzsébetváros van. Épített öröksége pusztul legjobban. A Trianoni Diktátum után megfogyatkozott Erdély örmény gyökerű lakossága is. Az örmények az Óhazából az 1001 tornyú Aniból, az akkori fővárosból 1250-ben menekültek a mongol és szeldzsuk pusztítás elől. A pogány tengerben 301-ben kereszténnyé vált nép magas kultúráját épített és őrzött meg. Nem hagyták el hitüket a több évszázados menekülés folyamán sem. Erdélyben, az 1650-es években Apafi Mihály adott engedélyt három ezer családnak a letelepülésre. Az örmények szorgalma és kultúra teremtő ereje Erdélyben is megmutatkozott. A három ezer családban egyetlen írástudatlan sem volt, hírül adják a korabeli krónikák. Szorgalmukkal, leleményességükkel és kultúrájukkal hamar felvirágoztatták a keres-*

kedelmet és az ipart. Négy várost építettek Erdélyben, Szamosújvárt, Erzsébetvárost, Gyergyószentmiklóst és Csíkszépviz gazdag települését. Iskolákat, templomokat, kórházat létesítettek. Kiválóan megszervezték az önkormányzatokat.

Szamosújvár (Armenopolisz) néven az örmények fővárosa lett. Európa első tervezett városa. Még a múlt század elején is a Kárpát-medence legszebb reneszánsz és barokk városa volt a Szamos partján.

Ezekről a városokról mutatunk be egy csokorra valót az immáron több százra nőtt felvételeinkből – olvasható a kiállítás ajánlójában.

De mit is láthatunk, ha ellátogatunk a kiállítás hatására az érintett városokba? Mert érdemes felkerekedni, és Erdélybe utazni.

Megtekinthetjük például Szamosújváron az örmény katolikus székesegyházat, amely több mint 260 éve épült, és melynek főoltárképét Rubens egyik tanítványa készítette, Gyergyószentmiklóson a hajdani Piacteret, ami ma egy szépen parkosított főtér, vagy Csíkszépvizen az örmény templomot, a Bíró kápolnát, a gótikus kápolnaromot, illetve Erzsébetvárosban az örmény katolikus templomot a város főterén, az Apafi kastélyt, a volt alsó örmény templomot, amely jelenleg evangélikus templomként működik.

Ha pedig most nincs időnk arra, hogy elutazzunk ezekre a helyekre, akkor képzeletbeli utazásra indulhatunk az elkövetkező napokban a Hartyán Általános Iskolában megtekinthető fényképek alapján.

Szabó Juli
(2012. február 24.)

Emlékezünk az Örmény Genocídium áldozataira

Hol volt, hol nem volt?

Van akinek volt, van akinek nem volt a 20. század elején, úgy 1915 táján az akkor még Oszmán Birodalomban, amely ma Törökország, nagy kitelepítés, népirtás, tömeggyilkosság, genocídium, holokauszt, 25 koncentrációs tábor, ahol emberek tömegeit elégették, megmérgezték vagy vízbe fojtották, és nem zsidók voltak, hanem a Birodalom keresztény örmény kisebbsége, közel másfél millióan. Tény, hogy megesett. *Winston Churchill* a mézszárlásokat közigazgatási holokausztnak nevezte, és megjegyezte, hogy „a leszámolás ezzel a kis-ázsiai néppel annyira tökéletes volt, amennyire egy ilyen cselekedet csak lehet (...) Nincs okunk kételkedni abban, hogy ezt a bűntényt politikai okokból tervezték meg és hajtották végre. Az alkalom adta magát, hogy megtisztítsák a török földet a minden török törekvéssel szemben álló keresztény fajtól.”

Nos, amit a 20. század talán legnagyobb formátumú politikusa mondott, érdemes megfontolni. „Az örmény genocídiumra széles körben tekintenek úgy, mint az egyik első modern, szisztematikus *népirtásra*; sok nyugati forrás pusztán a halálozási arányt emeli ki, mint az örmények megsemmisítésére tett szervezett akció legfőbb bizonyítékát. A genocídium, amelyet a mai napig huszont két ország ismert el hivatalosan népirtásnak, bizonyára a második legrészletesebben tanulmányozott ilyen jellegű eseménysorozat a történelemben.” (Magyarország sajnos nincs a 22 között.)

Talán ezért történhetett meg a csoda, hogy a Francia Parlament csatlakozott azokhoz a független országokhoz, amelyek holokausztnak minősítik az 1915-ös örmény népirtást. Most már Sárközy elnökön múlik a többi. Vagyis az, hogy Franciaország és a francia nép, amely oly büszke Európa történelmében betöltött szerepére az 1789-es forradalomtól errefelé, és magyar származású elnöke jó francia hazafiként meri-e vállalni a határozott kiállást egy kisebbség kiirtására tett kísérlet józan megítélésére?

Az örmények kitelepítésének és lemészárlásának igen gazdag irodalma van. Franz Werfel *A Musza Dag* negyven napja (1933) című regényét sokan ismerik, de *Kurt Vonnegut 1988-as Kékszakáll* című regényének is központi témája az örmény genocídium, *Paolo és Vittorio Taviani*, a világhírű olasz rendező-testvérpár a *Berlini Nemzetközi Filmfesztiválon* (2007) mutatta be *Pacsirtafarm* (La Masseria Delle Allodole), az *Antonia Arslan* könyve alapján borzalmaiban is lenyűgöző, mély empátiával készült filmjét az eseményekről. Az olaszországi író nő saját családja történetét írta meg önmaga identitását keresve, s örmény származását felfedezve.

Törökország mai napig tagad és büntet. A ízléstelen, számítógépen játszadozó kímélő olyan biztosak, hogy egyszer nem kerül rájuk a sor? Így, a 21. században.

Lucifer mondja Az ember tragédiájában: „Máma rajtam, holnap rajtad”.

Kuti Márta

(Marosvásárhelyi Népiújság, 2012. febr.)

Mégsem tilos a népirtás tagadása Franciaországban

Alkotmányellenes az a törvény, amely büntetendővé teszi a Franciaországban elismert népirtások, köztük az örmények elleni genocídium tagadását – döntött kedden a francia alkotmánytanács.

Az alkotmánytanács szerint a szóban forgó törvény vét a véleményszabadság követelménye ellen. A döntés értelmében a Törökország által élesen bírált jogszabály nem léphet hatályba.

Januárban a felsőház 127 igen szavazattal 86 ellenében hagyta jóvá a nemzetgyűlés által korábban megszavazott javaslatot. Miután a szenátus nem változtatott a szövegen, a tervezetet – amelynek alapján a törvény megsértőire egy évi elzárás és 45 ezer eurós pénzbüntetés lesz kiszabható – véglegesen elfogadta a parlament.

Az alkotmánytanács indoklása szerint egy törvény büntetheti a véleménynyilvánítás gyakorlásával való visszaélést, ahogy ez az holokauszttagadásról 1990-ben elfogadott törvény esetében történik, de magának ennek a szabadságnak a gyakorlását nem. Márpedig a január 23-i törvény a francia törvények által elismert minden genocídium nyilvánosan történő tagadását szankcionálja egyévi elzárással és 45 ezer eurós pénzbüntetéssel.

Újat írnak (...)

A francia köztársasági elnök azonban azonnal megbízta a kormányt azzal, hogy az alkotmánytanácsi ajánlások figyelembe vételével dolgozzon ki új tervezetet az örmény népirtás tagadásának tiltásáról. Nicolas Sarkozy tudomásul vette a döntést, és „érezkeli mindazoknak a hatalmas csalódottságát és mélységes szomorúságát, akik elismeréssel fogadták annak a törvénynek az elfogadását, amely minden genocídium tagadását büntetni kívánta” – olvasható az elnöki hivatal által kiadott közleményben.

Franciaország eddig két genocídiumot ismert el, a holokausztot és az örmények népirtását, de csak az előbbinek a tagadását büntette. A francia parlament már 2001-ben népirtásnak minősítette az 1915 és 1917 között lezajlott törökországi tömegmészárlást, amelyben az örmény fél szerint 1,5 millióan veszítették életüket. (*Index/MTI 2012. február 28.*)

Az Örmény Genocídiumra emlékeztünk

Április 21-én, szombaton a budapesti Orly utcai Örmény Katolikus Templom zsúfolásig megtelt. Fülöp Ákos atya, a lelkes adminisztrátora emlékmisést mutatott be az Örmény Genocídium 97. évfordulóján. Az Adorate vegyes-kórus örmény saragánokkal, liturgikus énekekkel, valamint a magyar-, az örmény és az erdélyi Himnusz eléneklésével működött közre. Az emlékmise utáni agapén az Adorate kórus még egy ráadás hangversenyt adott a közösségnek.

Fülöp Ákos atya

Orbán István

Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium

A Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király által 1579-ben alapított kolozsvári tanintézetben (a mai Báthory István Gimnáziumban) 1852-ben adták ki az első évkönyvet, 1944-ig összesen 92 kötet jelent meg. Tulajdonképpen a szabadságharc leverését követő Bach-korszak elnémetesítő politikája ellenére, a kor hasznára írható, hogy 1850-től

birodalmi határozattal kötelezték a tanintézeteket az évente szerkesztett értesítők, évkönyvek kiadására. Ezek értékes adatközléseikkel ma jelentős mértékben megkönnyítik a kutatómunkát. Ismerjük például a diáklétszám részleges adatait az 1773–1898 közötti 125 év alatt; ezek szerint a piaristák tanítványainak száma az intézetben 42 116. Az erre vonatkozó pontos adatok 1852-től jelentek meg az évkönyvekben, eleinte még csak szám szerint, majd 1860-tól az osztályok névjegyzékét is közölni kezdték. Így számos olyan családot ismerünk, akik az évtizedek során, generációkon át, mind ugyanebbe a tanintézetbe írták gyermekeiket. Űkapa, nagyapa, apa, fia, testvérek, unokatestvérek, rokonok hosszú sora egy iskola diákjai és érettségizői voltak.

Az értesítők számos értékes statisztikai táblázatot is közölnek a családok lakhelyéről, vallásáról, nemzetiségéről, a család fő foglalkozásáról stb. Az osztályok

igen vegyes összetételűek voltak, a diákság Erdély különböző részeiből, társadalmi rétegeiből és nemzetiségeiből került be. A földbirtokos, nemes ivadéktól a szántóvető földműves fiáig mindenféle/fajta családfelekkel találkozunk. Tanárok, orvosok, kereskedők, iparosok, katonák stb. fiai koptatták az öreg alma mater lépcsőit. Mátyás Jenő, szegedi egyetemi tanársegéd, öregdiák így emlékezik 1926-ban: „az intézet egyforma szeretettel ölelt keblére mindkét, mind a magyart, román, szászt vagy más nemzetiségűt. Nem volt az elbírálásban és szeretetben kü-

lönbség sem vagyoni állapot, sem vallás, sem faji hovatartozás tekintetében. Mindenki csak diák volt, akit a szülő keresve se bízhatott volna jobb gondozókra, mint a mi piarista tanárainkra.”

A hosszú évek során, az ősi falak között több száz örmény diák és tanár is megfordult, akik tovább öregbítették a piarista skola hírnevét. És tették ezt azután is, miután kikerültek az iskola padjaiból, adományaikkal, alapítványaikkal, az anyagi és szellemi örökség gazdagításával. Az 1872/73-as értesítő egyik táblázatában az osztályvizsgát tett nyilvános és magántanulók nemzetiség szerinti megoszlására bukkanunk, ahol a 416 beírt diák közül 30-an voltak örmények.

Elsőként említsük meg az Ákontz család fiait. Többen az intézet közeléből, a Főtér déli során, az 5. számú házból jártak be, melyet a Filstich, majd a Wolf, végül az Ákoncz család birtokolt. 1872-ben érettségizett a (népszerű nevén) piariban Ákoncz József, 1877-ben Ákoncz János. Egy évvel később „Ákoncz János úr a természetrajzi szertárnak ajándékozott 1 db rókát, melyet Klirr Ferenc múzeumőr-től vett és Vatter Györgynél tömetett”. Ez ma is megvan. Özvegy Ákontz Jánosné és Ákontz Sándor magánadakozók pénzüsszeggel támogatták az intézet segélyező egyesületét. 1931-ben id. Ákontz János nyug. kolozsvári kir. ítéltáblai bír. az 50

éves érettségi találkozóján jelentős pénzüsszeget adományozott a szegény tanulóknak támogatására. Itt érettségizett Ákontz Alajos, Ákontz Antal. Rövid ideig ide járt Ákontz Károly is, utóbb tanársegéd a szülészeten, majd magántanár. 1920-ban érettségizett Ákontz Miklós, a Magyar-Olasz Bank kolozsvári fiókjának főnöke, a Piarista Diákszövetség ügyvezető elnöke, aki 1927-ben, az intézet új dísztermének építéskor 100 lejjel szerepel az adakozók hosszú sorában, és aki Ákontz Györgyvel együtt éveken át két diáknak ingyenes ebédet adott. Az Ákontzok tehetséges fiúk voltak, többször dicséretben részesültek szavalóversenyeken, rajzkiállításokon, a Daltársulatban, vonósnégyesekben különböző hangszereken játszottak.

1905-ben Holló Károly rajztanár az Önképzőkör pályázatain 20 koronával jutalmazott rajzversenyt hirdetett meg egy 30x40 cm-es tájkép készítésére. A 8. osztályos Bulbuk Ernő nyerte, aki később

pénzadományokkal támogatta a Piarista Diákszövetséget. 1903-ban érettségizett Bulbuk Jenő. A Bulbuk famíliából a legidőállóbb nyomot az intézetben Bulbuk Manó (Emánuel) hagyta. A kolozsvári köznyelvtől csak Szent Jósának nevezett szeminárium bejárati folyosóján a falra kerül egy szép kőkeretbe foglalt fekete márványlap, mely ma is hirdeti, hogy készült „Bulbuk Emánuel kolozsvári polgár emlékére, aki a kolozsvári két fiúnevelő intézetnek 60 000 korona alapítványt hagyott. 1821–1897.” Róla írta György Lajos, a Marianum Polgári Iskola Tanárképző Intézetének igazgatója, a Szent István Akadémia t. tagja, a Pásztortűz és

az Erdélyi Irodalmi Szemle szerkesztője s nem utolsósorban a piariban a Lyceum Könyvtár igazgatója: „Iskolája iránt bőkezű alapítványával hálás diák, akinek emlékezetét e sorok írójával együtt még sokan hálásan őrzik, hogy lehetővé tette számunkra a diákkor gondoktól nem árnyalt önképző munkás éveit.”

Az intézet közelében működött a Czecz család temetkezési vállalata „az első és legnagyobb temetkezési intézet Kolozsvárat”. 1880-ban érettségizett Czecz Lajos, majd 1886-ban Czecz József, aki a természetrajzi szertár részére csinos akvarell képeket készített. Itt végzett a családból: Czetz Dénes 1887-ben, Ernő 1899-ben és Károly 1906-ban. Czetz János 1927-ben 100 lejt adományoz az új díszterem berendezésére.

Az intézet történetében 1874-ben 8. osztályos magántanulóként szerepel Issekutz Gyula (1851–1917), utóbb táblabíró, aki a piaristákra bízta a később híressé vált fia,

Issekutz Béla (1886–1979) nevelését és oktatását. Béla a közeli Rhédey-palotából járt iskolába. 1903-ban tette le az érettségit, 1908-ban lett orvosdoktor, 1914-ben pedig már a gyógyszeratan magántanára, 1919 elején nyilvános rendkívüli tanár. Majd a Szegedre menekített egyetemen folytatta pályáját rendes tanárként. Az egyik legnagyobb magyar gyógyszerkutató lett, a legismertebb magyar gyógyszerészeti kézikönyv szerzője.

Akadémiai tagsággal és díszdoktorátussal is megtisztelték. Az 1899-es értesítő egyik érdekes adata, hogy a 4. osztályban törvívásban és ökölvívásban tornagyőztes volt. Issekutz Aurél alispán 1883-ban érettségizett, majd a 25 éves találkozáson 400 korona adományával támogatta az intézet Segítő Egyesületének megalapítását. A továbbiakban az értesítőkből találkozunk Issekutz Oszkár és Issekutz Antal nevével is, ez utóbbi történelmi és irodalmi értekezéseket írt az Önképzőkör keretében szerkesztett Hajnal című ifjúsági lapba.

A Harmath család nem csak diákokat, de tanárt is adott az intézetnek, Harmath Gergely személyében. Kézi ösztöndíjasként, kitüntetéssel elsőrendű diákként végez 1866-ban. 1871-ben nevezik ki az intézethez, mint kegyesrendi áldozár, a földrajz, természetrajz, természettan, vegytan tanára, gyorsíró-tanító, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat rendes tagja, a 2. osztály főnöke, a természetrajzi gyűjtemény őre. Heti óráinak száma 17. 1892-ben a

25 éves érettségi találkozásán pénzadó-mánnyal járult hozzá egy új alapítványtételhez, melynek kamatját mindig a történelemtanulásban legkiválóbb gimnáziumi tanuló kapja. 1865-ben végzett Harmat

Lajos, harminc év múlva Fény és árnyak (K-vár, 1884) című kötetével gyarapítja a Lyceum Könyvtárát. Harmat Béla 1868-as végzős, magán adakozóként támogatta a segélyező egyesületet. Őket követi Harmat Miklós és Jenő.

1942-ben érettségizett Keszi Harmath András, utóbb Svájcban letelepedett festőművész. Annak idején Darkó Lászlóval (utóbb festőművész) és Guriszatti Antallal (később műkritikus Bolíviában), díszleteket festett az intézet Mikes-ünnepére. Az önképzőkörben többször is díjat nyert Munkácsy Mihály, majd Anonymus című tanulmányaival, az iskola zenekarában első hegedűs volt. Olaj- és vízfestményeiért nemegyszer könyvjutalomban részesült Debitzky István rajztanártól. Vezetője volt az iskolai Zrínyi Sportkör síszakosztályának. A kolozsvári közgazdász Keszi Harmath Sándor 1945-ben érettségizett. Harmath Tivadar, akinek a Széchenyi tér déli oldalán volt fűszer-, csemege- és hentesáru kereskedése, 1929-ben naponként ingyen ebédet adott szegény diákoknak.

A Szentpéteri magyarörmény polgári család fiai is szép számban ültek az intézet padjaiban. Simó Ferenc rajztanár egyik 1858-as névlistáján a vasárnapi diákok között szerepel Szentpéteri Josef,

kath. szobrász, képfaragó. De sorolhatjuk Jánost, Gyulát, Józsefet, Bálintot (aki szép pannókat készített a természetrajzi szertár számára), majd Lukácsot is. Szentpéteri Ferenc „a természeti szertár gondozásában a szaktanárnak valóságos jobbkeze vala”, 1895-ben érettségizett, utóbb járásbíró, a Hangya Szövetkezet elnöke, a rómkat. egyházközség világi elnöke. Szentpéteri Gyulát 1902-ben 8. osztályos korában egyhangúlag választották meg az önképzőkör elnökének. Kolozsvár tisztes polgára volt Szentpéteri Lukács kereskedő is.

Tutsek Sándor az unitárius főgimnáziumból járt be vallástanra, majd 5. osztálytól a piari diákja lett, 1899-től ügyvédi irodát nyitott a Magyar utca 20-as számú házában (melynek homlokzatát Napóleon-sasok díszítik).

A Monostori út 24. szám alatt vállalt „mindenféle kultúrmérnöki munkát” Baczó, Végh és Verzár irodája. 1852-ben a Normál Rajzodában, a gimnáziumiak 7. osztályában, Verzár Simon több rajzot készített szinte mérnöki pontosságú vonalas szerkesztésekkel. Szomorú epizódokról is olvasunk az értesítőkből: 1885-ben Verzár Lázár kimaradt a 2. osztályból, majd a 3. osztályban beteg, és tovább megszakad a fonal. Az évtizedek során az évkönyvekben többször találkozunk gyermekhalandósággal is. 1918-ban érettségizik Verzár József és Antal. Majd a segélyező egyesület magánadakozói között találjuk Verzár Ludmillát is.

Nyolc Vikol fiú szerepel az értesítőkből. Az 1840-es években születtek Sándor, Ödön és Simon. A Rajzisko-

la névjegyzékei szerint apjuk kereskedő, s míg Sándor a vasárnapiakhoz volt beírva, az utóbbiak a gimnazistákhoz. Vikol Simon a Dalárda tagja volt, az önképzőkör alelnökének is megválasztották és 1863-

ban érettségizett. „A kereszt” cégére alatt posztó-, gyolcs- és selyemkereskedést működtetett, tagja volt a Málnás kaszinónak. 1861–1870 között járt a gimnáziumba Vikol Kálmán, később városi tanácsos, helyettes polgármester, aki az Összhang Önképző Dal- és Zeneegylet zászlóavatásán védnöki tisztséget vállalt. 1926-ban a főgimnáziumban szövetkezeti társu-

lást hoztak létre 74 taggal, köztük Vikol Kálmán és Vikol Béla is szerepelnek 250 és 500 lejes jegyzett üzletrésszel. További Vikolok a névsorban: Géza, igen tehetséges rajzoló, majd János magántanuló, utóbb bankigazgató, aki havi 200 lejes adományával segítette a különböző jutalmazások ügyét az intézetben. Ide járt ifj. Vikol Gergely, később a Széchenyi téren az Arany keresztnevű jól működő fűszerüzlet tulajdonosa. 1929-ben végzett ifj. Vikol Kálmán, az Önképzőkör rendezvényein gyakran szereplő, kitűnően zongorázó, Mendelsohn-, Chopin-műveket játszó diák, utóbb kézdívasárhelyi tanár. Annyit még említsünk meg, hogy a szeminárium épületének szomszédságában, az Egyetem utca 6-os számú háza, mely egykor a Jósika családé volt, a 19. század közepétől a módos kereskedő Vikol családé lett.

Az örmény múlt, történelem, kultúra kutatói és a magyarörmény irodalom megteremtői közül is többen a ko-

lozsvári piariban diákoskodtak. Mások, ha nem is voltak itteni végzősök, de valamely családtagjuk, testvérük, rokonuk szintén ide járt. Szongott Kristóf (1843–1907), az örmény irodalom, nyelvészet és történelem neves tanulmányozója, az Armenia című folyóirat szerkesztője és kiadója nem a piariban diákoskodott, de a könyvtár részére ajándékozta a már említett Armenia számos példányát. Ugyanakkor az 1855-ös születésű Szongott Jánost már az intézetben találjuk.

Az Armenia másik megteremtője Govrik Gergely szamosújvári örmény katolikus főpap volt. A családból Govrik Tivadar 1923. május 7-én, mint 8. osztályos diák jegyzőkönyvi dicsőretekkel szerepelt az intézet önképzőkörének gyűlésén.

Az Armenia munkatársai közül kiemelkedik Markovich Jakab marosvásárhelyi múzeumigazgató. Az értesítők-ből 12 Markovics ill. Markovits fiút sikerült kijegyeztenni. Például Markovics Jakab 8.

osztályos alapítványos növendék 1877-ben érettségizett a piarista főgimnáziumban.

Molnár Antal (1847–1902) szamosújvári levéltáros, az „örmény kérdés” törökországi és nemzetközi vonatkozásait tárta fel, és megírta Szamosújvár monográfiáját, ennek kézirata jelenleg is a városi levéltárban található. Gimnazista korában a Normál Rajzodában igen szorgalmasan munkálkodott, 8 vizsgarajzot készített. Műénekekben is jeleskedett. 1863-as értesítője szerint csupa kitűnő kitüntetéssel első rendű diák volt.

Bányai Elemér (1875–1915), aki Zuboly néven vált ismertté a magyar hírlapírásban, 1893-ban érettségizett a piaris-

ta főgimnáziumban. Az Armeniában forrásfeldolgozásaival és művelődéstörténeti írásaival tűnt ki. Munkatársa volt az Ellenzéknek, a Kolozsvári Hírlapnak, a Vasárnapi Újságnak. Kolozsvári majd budapesti újságíró volt, megírta Lisznai Kálmán életét, Chorin Ferenc biográfiáját, a Pesti Hírlap és a Pesti Napló történetét. 1902-ben Szamosújváron megjelent háromkötetes Örmény anekdoták című gyűjteménye. Az első világháborúban az északi harctéren esett el 40 éves korában. Hősi halála alkalmából barátai emlékkönyvet adtak ki Zuboly könyve címen.

Stipendiumos, azaz tápintézeti alapítványos növendéke volt az intézetnek Herrmann Antal (1851–1926). A piarista konviktus nevelte fel a kiváló etnográfust, egyetemi ta-

nárt, az erdélyi népelet tanulmányozóját. Művei néprajzi, történelmi és nyelvészeti tanulmányok. Sok írása jelent meg különféle folyóiratokban. Szerkesztette az Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn című értékes

néprajzi közlemény-sorozatot. Ezek ajándékként rendszeresen megérkeztek az intézethez „tekintetes dr. Herrmann Antal tanár úrtól a Lyceum Könyvtár gyarapítására”. Úgyszintén a szerző ajándéka Opitz Márton Erdélyben (1622–1623) című kötete.

Esztegar László szamosújvári könyvtáros, aki az örmény költészetéről cikkezett az Armeniában, az 1860-as években tanult a piariban. 1883-ban Esztegar Bálint is elballagott az intézetből, majd mint magyar királyi erdőmester, 1909. június 29-én, a 25 éves érettségi találkozásán mint az iskola Segítő Egyesületének egyik alapítója 400 korona adományt tett.

Simai Gergely (1823–1909) és Simai János a keleti örmény bölcsészet remekeinek ismertetésével, irodalomtörténeti cikkek és örmény versek fordításával gazdagították az Armeniát. Később további végzős Simai fiúk voltak Salamon (1863), Tivadar (1870), Márton (1881), Miklós, Ferenc, Antal. Úgyszintén Simai Gyula budapesti kir. ítélőtáblai tanácselnök, aki 1882-ben érettségizett, majd 1932 júliusában, az 50 éves találkozáson pénzadományával hozzájárult a szegény diákok támogatásához.

Kapatán Márton örmény katolikus plébános és egy időben az Örmény Múzeum igazgatója, aki történelmi és néprajzi cikkeivel szerepelt az Armenia hasábjain, s Aki templomot ad, Istennek

(Szamosújvár, 1930) című munkájában közölte az erdélyi örmény katolikusok névtárát, 500 lejjel szerepel az adakozók hosszú névsorában a piari dísztermek felépítésekor és berendezésekor.

Gopcsa László (1865–1933) államtitkárként a kultuszminisztériumban teljesített szolgálatot, az Officier d’Instruction Publique-kal tüntették ki, a Gárdonyi Géza Társaság tagja volt. Örmény tárgyú kötetekkel jelentkezett, gyorsírói szakértő, tanügyi és jogi szakíró volt. Megírta a gyorsírás történetét, egy kisebb tanulmányt írt Gárdonyi Gézaról. További kötetei: Örmény közmondások (Kolozsvár, 1888) és Örmény regék (Bp. 1911). 1926-ban jelent meg Visszaemlékezés című írása az Öregdiák visszanez című kötetben. Ebben felidézi az eltelt évtizedeket, mikor 80 évvel előtte, az 1840-es években édesapját Gopcsa Joachimot, utóbb Szamosújvár

városának tanácsosát tanította, oktatta, nevelte a piarista intézet. 50 évvel ezelőtt pedig a korán elhunyt testvérbátyját, Gopcsa Péter albíró, úgyszintén testvéröccsét is, Gopcsa Jakab orvost. Mindannyian a Szamosújvári Örmény Katolikus Algimnázium 4. osztályát végezték, majd beiratkoztak a kolozsvári piarista főgimnázium 5. osztályába és itt érettségiztek. Emlékszik, hogy számtalanszor imádkozott diákkorában és azután is a csodatevő Szent Szűz előtt a szomszédos piarista vagy akadémiai templomban. Írásában feleleveníti emlékeit kedves tanáraitól, Janny Lászlóról, Nagy Alajosról, Cserei Józsefről.

Kolozsvárt, a Deák Ferenc utca 21. szám alatt volt a Korbuly ház, eredetileg 19. századi klasszicista épület, me-

lyet a vagyonos örmény család birtokolt, s ahonnan a fiúk több generáción át a piariba jártak. Egy 1820-ban kelteztet kézirat névlajstroma szerint Korbuly

Deodat, a Classis Primaen volt diák. Ide járt később Korbuly József (1860–1917), utóbb hírlapíró, szerkesztő, több korabeli lapnak, például az Erdélyi Híradónak is belső munkatársa. Novella- és regényíróként is ismert volt. Az elismert vőlegény, valamint A felsült Don Juan című színművei sajnos kéziratos maradtak, de Az apa szerelme című darabját 1887. március 20-án műsorára tűzte a Kolozsvári Nemzeti Színház. Feljegyezték róla, hogy rokonszenves, becsületes ember volt, a 19. század 80-as éveinek leghatékonyabb erdélyi hírlapírója. Diákkorában több panót rajzolt a természetrajzi szertár számára az 1878/79-es tanévben, 8. osztályos diák korában. A milliomos Korbuly Bog-

dán (1816–1911), aki saját költségén építette fel Kolozsvárott, a Sétatéren a Nyári Színikört, aki az 1874/75-ös évtől kezdve volt a Kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa, aki színész és színpadi szerző is volt, nos, az iskolai évkönyvek tanúsága szerint, éveken át pénztámogatást nyújtott a diákok önképző körének és pártoló tagja volt a Segélyző Egyesületnek. Itt érettségizett 1865-ben Korbuly Sán-

dor, 1880-ban Korbuly Géza, 1892-ben Korbuly Emil.

A magyarörmény Gabányi név is szerepel az értesítőkben. 1890-ben „tek. Gabányi Endre mérnök úr 9 drb. réz és 1 drb. ezüst régi pénz” ajándékozott az intézet érem-gyűjteményéhez.

Folytatjuk
(Művelődés közművelődési folyóirat – Kolozsvár. LXV. évfolyam, 2012. március)

Kiss Ernő és az örmények

A XV. kerületi Örmény Önkormányzat hosszú évek óta szervezte megemlékezést az 1848-49-es forradalom és szabadságharc alkalmából Kiss Ernő emléktáblájánál. Idén a rendezvényt március 14-én, 11 órakor tartották, s a Hartyán NOK iskola diákjaival közösen ünnepeltek. A kerületben ugyanis (Lázár Vilmos kivételével) minden aradi vértanúnak van emléktáblája, s mindegyik emléktáblának egy-egy gondozó iskolája. Kiss Ernő altábornagy, örmény főnemes emlékének őrzése ily módon a Hartyánhoz (is) tartozik. A kerületi Kiss Ernő utcában 2002. október 6-án állított Nagy Előd, kerületi festő- és éremművész által készített bronz plakettel díszített márvány emléktáblát az Örmény Önkormányzat. (Szerk. megj.: Az ünnepélyes leleplezésére Dr. Katona Tamás történész kérték fel.) Mint az elnöktől, Nuridsány Zoltánétól megtudtuk, Lázár Vilmos is örmény származású, mi több, Kiss Ernő rokona volt, így szeretnének neki is egy táblát állítani. Mivel nevét viselő utca nincs a kerületben, így Kiss Ernőé mellett volna helye. Nuridsány Zoltánné ünnepi beszédéből a jelenlévők egyebek mellett meg-

Nuridsány Zoltánné

tudhatták, hogy valaha körülbelül 100 örmény gyökerű család élt a kerületben, s bár sokan elköltöztek, körülbelül 50 család itt maradt. Közülük négy család egyenes-, egy pedig oldalági leszármazottja Kiss Ernőnek. A szabadságharcban 70 örmény főtiszt vett részt, ők akkor már több mint 100 éve itt éltek, a reformkori gondolatokat magukénak érezték. Erdélyi betelepítésük után az örmény családok – mivel már polgári szinten éltek – fellendülést hoztak. Kiss Ernő a bécsi Teréziánumba járt, de ő is, mint sokan, a szabadságharc mellé állt. Az örmények szemléletét hünen tükrözi, hogy volt olyan család, aki három fiút veszített a szabadságharcban, de azt mondták: a hazáért áldoztuk őket.

(Szerk. megj.: A koszorúzáson jelen volt a Horvát Nemzetiségi Önkormányzat vezetője és a Fővárosi Örmény Önkormányzat alelnöke, valamint sokan, akik kötődnek az örménységhez és sokan, akik ugyan nem kötődnek, de nagy tisztelettel gondolnak Kiss Ernő altábornagyra, az aradi vértanú egyikére.)

(A Budapest XV. ker. Polgármesteri Hivatal honlapjáról, 2012. márc.)

Bálintné Kovács Júlia

Adalékok a Vikol család kézdivásárhelyi ágáról

Orbán István írásából megtudtuk, hogy ifj. Vikol Kálmán, aki 1929-ben érettségizett, később Kézdivásárhelyen élt és dolgozott, mint zenetanár. A város megbecsült tagja volt, és az utókor sem feledkezett meg róla.

A Bod Péter Napok keretén belül tartották a képző vendiákjai az 55 éves találkozójukat. Az ő elképzelésük volt, hogy szeretett zenetanárunknak emléklapketet állítanak, amit a képző mai vezetősége a legmesszebbmenően támogatott. Május 16-án került sor rá.

Az ünnepi megemlékezések sorát Fejér Kálmán szatmárnémeti nyugdíjas zenetanár, a képző volt diákja nyitotta meg, majd Fábian Erzsébet nyugalmazott óvónő mondta el az emlékeit. Ezek után a tanár 2008-ban Vikol Kálmán-domború legidősebb gyermeke, Vikol Erzsébet nyugalmazott magyartanár, a képző volt tanára ismertette édesapja pályafutását a mai fiatalokkal, és azokkal, akik nem ismerték tevékenységét. Ezek után került sor a zeneteremben a plakett leleplezésére, melyet az alkotó művész Vetró András szobrász és a képző igazgatója, Bajcsi Ildikó tett meg.

Vikol Kálmán hat gyermeke közül öt volt jelen, egy lánya súlyos műtétje miatt nem tudott eljönni. A család meglepetése volt, hogy együtt lépett fel a fia és unokája, Vikol Kálmán, aki jelenleg Pesten tanít, valamint a dédunokája. Meleghangú, családias összejövetel és tisztelegés volt, melyet nagyon megérdemelt Vikol Kálmán zenetanár, hiszen egész életét a tanítványai és népes családja között osztotta szét. Az ese-

ményről a megyei lap, a *Háromszék* is beszámolt. Legutóbb ezt találtam az említett újság hasábjain.

Vikol Erzsébetre, a magyar nyelv őrére emlékeztek (Bod Péter- és Comenius-napok Kézdivásárhelyen) (részletek)

Az idei, immár huszadik alkalommal megszervezett Bod Péter-napok tegnap reggel kezdődtek, de azt megelőzően a tanintézményben Comenius-napokat tartottak (...)

2008-ban Vikol Kálmán-domború legidősebb gyermeke, Vikol Erzsébet nyugalmazott magyartanár, a képző volt tanára ismertette édesapja pályafutását a mai fiatalokkal, és azokkal, akik nem ismerték tevékenységét. Ezek után került sor a zeneteremben a plakett leleplezésére, melyet az alkotó művész Vetró András szobrász és a képző igazgatója, Bajcsi Ildikó tett meg.

A háromnapos rendezvény megnyitóján fellépett a tanítóképző énekkara és Gyöngyvirág táncsoportja, majd a végzős osztály versmondóinak rövid műsora következett, akik a névadó 1760-ban írt művéből olvastak fel részleteket. Az idei iskolánapot László Katalin, a tanítóképző igazgatója nyitotta meg, aki beszédében Bod Péterre emlékezett, követendő példaként említve személyiségét. **Az iskola egykori magyartanára, Vikol Erzsébet (1944–2010) negyvenéves pedagógusi életpályáját dr. Ambrus Ágnes idézte fel, a magyar nyelv őrének nevezve egykori kollégáját. A tanítóképző 4. számú osztályterme tegnapról Vikol Erzsébet nevét viseli, és falára felkerült a Vetró András szobrász által készített dombormű, melyet László Katalin és Vikol Márta könyvtáros leplezett le.** Az ünnepségen a Vikol család tagjai is jelen voltak, a néhai magyartanár alakját dr. Kerekes László, a Boldog Özséb római katolikus templom plébánosa és húga, Kolcsár Emese idézte fel. (*Háromszék*, 2011. május 13.)

Csíkсомlyói Rege

Így a pünkösdi búcsú közeledtével arra gondoltam, hogy meglepem a Füzetek olvasóit egy nagyon szép mesével, ami Erdélyről, a magyarokról, a székelyekről, és a csodákról szól.

A Jóisten valamikor nagyon régen Csíkсомlyón osztotta szét világunkat a különböző nemzetek, népek között, azért hogy azok ne civakodjanak a két bolygó területei fölött.

Összehívta őket a csíkсомlyói dombtetőre. Ott, ahol a kápolna most áll, az Úr megáldotta a földet. Ezért ott a föld mélyéből áradni fog örök időnkig a jóság energiája.

Tódultak a nemzetek minden felőlről. Jöttek északról és délről, keletről és nyugatról. Lóháton,

elefántháton és teveháton, ökrök vontatta szekereken. Megteltek a közeli dombok a népek sokaságával. Bármennyien is voltak, egyre csak jöttek és úgy látszott, nem fogynak el soha. A megérkezettek felsorakoztak egymás mellé. Mindenki beszélt mindenki nyelvét. Fegyver nem volt senkinél, mert maga az Úr hívta őket és az egész környéken jóság és békeesség uralkodott. A Sátán nem lépte át a Kárpátok gerincét, mert megtiltattatott neki.

Amikor mindenki egybegyűlt az Úristen felújította az emberekkel kötött szerződését. Ennek jeléül gyönyörű szivárvány jelent meg hegyek fölött. Az Úr emlékeztette a világ nemzeteit a tízparancsolatra. Majd igazságosan szétosztotta a földet a népcsoportok között.

A következő intellemmel engedte útjuk-

Csíkсомlyói Szűzmária

ra őket: Szaporodjatok és sokasodjatok. Népesítsétek be a földet mely néktek adatott. Uralkodjatok a föld állatai és növényei fölött. Uralkodjatok igazságosan és céltudatosan jó gazda módjára!

Aztán megáldotta az emberek sokaságát, és útjukra bocsátotta őket. Figyelte, ahogy elvonulnak az égtájak irányába, mint a vándorhangyák.

Amikor az utolsó népcsoportot is elnyelte a messzeség, az Úrra rászakadt a sűrű csend és a néma

magány. Akkor abban a pillanatban másvalaki azt hitte volna, hogy azt a helyet, a megáldott szent helyet nem adta még oda senkinek. Tudjuk, hogy az Úr cselekedetei nem véletlenszerűek, és nem céltalanok.

Ezért az Úr kiült a csíkсомlyói dombra és várt. Várt türelmesen, tudta, kikre kell várnia. Íme, egy elkésett furcsa népcsoport közeledett a domb felé. Mezítlábás kisfiú tarka tehenet vezetett kötélen. A tehén hátán egy kislány ült, feje körül sokszínű virágkoszorú és különös nyelven dalolt. A dal beleolvadt a tájba és feloldotta a magányt. Mint az arany, ahogy felnemesíti az ötvözetet. Az Úrnak felvidult a lelke, mert bebizonyosodott, hogy minden a terve szerint megy, és már tudta kié lesz a megáldott föld!

– Kik vagytok ti? – Kérdezte a gyerekeket. Nem bírt szóhoz jutni a megillető-

déstől. A kislány egy csokor virágot nyújtott az Úrnak.

– Üdvözlölve légy mi Urunk Istenünk! Én Magyar vagyok a testvérem Székely. Messzi földről jövünk és eltévedtünk az úton. – Az Úr elfogatta a virágot és újra örült az ő lelkében, mert soha nem kapott ajándékot embertől.

– Hol vannak szüleitek? Túl gyöngék vagytok még ahhoz, hogy egy nemzet sorát cipeljétek!

– Nincsenek szüleink, nem is voltak! – Csilingelte a kislány.

– Honnan jöttetek? – Faggatta tovább az Úr.

– Csillagösvényről. – Szólt meg a fiúcska is félénken.

– Országot akartok magatoknak?

– Azt szeretnénk Uram. De mivel mi még gyerekek vagyunk, adjál nekünk apát és anyát is, aki védelmezzen bennünket!

– Apát adjak, meg anyát is? – Kérdezte az Úr meglepetten.

– Igen, mert csak te tudsz adni! Te vagy a mindenható, a jó és a könyörületes!

– Várjatok egy keveset, hadd gondolkodjam – mondta az Úr, és két tenyerébe hajtotta fejét. Hosszasan gondolkodott. A két gyermek közben önfeledt játékba kezdett. Nevetgélésük úgy hatott a dombon, mint ezernyi ezüst csengettű.

– Mivel védtelenek vagytok, ártatlanok, és kedvemet lelem bennetek, ezért meghallgattam és teljesítem kéréséteket! Íme, itt van ez a föld, amit nemrég megáldottam. Ezt az áldott földet, Erdélyt és Pannóniát nektek adom örök időkre! De azt tudnotok kell, hogy ellenségeitek megszorodnak majd és sanyargatni fognak benneteket, tisztaságotok és jóságotok miatt, ezért erős hitet és reményt adok nektek, amit itt, ezen a szent helyen, Csíkсомlyón minden évben megerősítetek.

– Apát is adok nektek, én leszek az Atyátok, mert én vagyok mindenek Atyja, a világ teremtője! Anyát is adok, a Szűzanyát, Máriát, Jézus Krisztusnak, a világ Megváltójának és szeretett fiának anyját! Ő legyen a ti anyátok és bajaitokban mindig őhozzá, kiáltsatok!

Csodálatos szépségű asszony jelent meg, fehér ruhában, ragyogó fényben. Lehajolt, megsimogatta a két árvát, majd fel-emelte és keblére ölelte őket!

Azóta hosszú idő eltelt sok minden megváltozott, de egy dolog változatlan: minden pünkösdkor százezrek vonulnak ki a búcsú hegyére megerősödni hitben, és reményben.

Ott közöttünk van valóban nemzetünk anyja, érezzük kezének simogatását és azt a földöntúli boldogságot, ahogy szerető anyaként keblére ölel bennünket.

(Csíkyszeredából)

Bulbuk Márton István küldte,
Bálintné Kovács Júlia szerkesztette.)

Erőss Attila

Nem mind magyar

*Nem mind magyar,
Aki így szól, sír, vagy nevet,
S hevesen ráz veled kezét.*

*Szemébe nézz.
Az kevésbé lehet hazug;
Míg a lába bokádba rüg.*

*Nem a szavak,
Nem az ékes, fennkölt beszéd
Az, mi hazát emel feléd.*

*Lelket keress,
Szívet, mely veled szenvedett,
S csak akkor nyújts neki kezét.*

2010

Ferencz Zsolt

Páratlan ismeretanyagra és tapasztalatra alapozott kötet Murádin Jenőtől

Példátlanul komplex, páratlan ismeretanyagra és tapasztalatra alapozott összegző munkának nevezte, ugyanakkor a szerző eddigi 33 könyve és több száz tanulmánya párlatának gyűjteményeként értékelte Murádin Jenő Kolozsvár képzőművészete című kötetét Tibori Szabó Zoltán, lapunk munkatársa kedden délután, a Minerva-ház Cs. Gyimesi Éva termében tartott könyvbemutatón. Az igényesen kivitelezett kötet a sepsiszentgyörgyi ARTprinter Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot, amelynek képviselőjében Kopacz Attila kiadóvezető volt jelen, Murádin Jenő művészettörténész pedig vetítettképes előadásban nyújtott ízelítőt a könyv gazdag képanyagából. Az est házigazdája Köllő Katalin volt.

– Évtizedek óta figyelemmel követem Murádin Jenő munkáját, azt az aprólékos-ságot, amellyel a számára releváns információt összecsipegeti és följegyezi, azt a halhatlan szorgalmat és kitaratást, amellyel a könyvtárakban, gyűjteményekben és levéltárakban rejlő, rég elfelejtett vagy annak hitt alkotók emlékeit összeszedi és rendszerezi – magyarázta Tibori, hozzátéve: a művészettör-

„Megkerülhetetlen kötet kerül az olvasó asztalára”

– Fotó: Rohonyi D. Iván

ténész, pályája során megalkotta azokat a munkákat, „amelyek a 19. és a 20. századi erdélyi magyar képzőművészet történetét az egyéni alkotói sorsok irányából és szemszögéből közelítik meg, és amelyek a különböző részletek tisztázására összpontosítanak”. Az egyenként is izgalmas részletek ezúttal egyazon kötetben kerelkednek egésszé, s a kincses város kétszáz évének képzőművészete révén Erdély művészettörténetéhez is közelebb viszik az érdeklődőt. – Megkerülhetetlen kötet kerül az olvasó asztalára, olyan munka,

amelynek dokumentáltságához és tudományosságához nem fér kétség. A szerzőt legteljesebb elismerésünk, őszinte gratulációnk illeti meg érte. Akárcsak az ARTprinter Könyvkiadót, a kötet műves kivitelezéséért – hangsúlyozta Tibori Szabó Zoltán.

Kopacz Attila kifejtette: megtisztelő volt a kiadó számára Murádin könyvén dolgozni, mint mondta, egyetlen szerzőtől sem kaptak korábban ennyire precíz anyagot, a szöveget és a képeket illetően egyaránt. – Élvezet volt ezt a könyvet elkészíteni, közben újra és újra átolvastuk, napi szinten egyeztetünk interneten – részletezte az ARTprinter igazgatója. Lelkiismeretes munkájukért Kopacz Attilának és feleségének, Zitának mondott köszönetet Murádin Jenő, valamint Tibori Szabó Zoltánnak is, aki „kezedektől fogva ismerte a kéziratot, javaslatokat fogalmazott meg, és mindent megtett annak érdekében, hogy ez az össze-

foglaló munka elkészüljön”. – Az ember csak akkor ül le megírni egy ilyen kötetet, ha előtte már elvégezte azokat az előtanulmányokat, és megismerte a fázisokat, amelyek révén megértheti a különböző korok történéseit. Ha pedig majd nagyon öreg leszek, összegyűjtöm az eddig megjelent tanulmányaimat, és *Függőhíd* címen próbálom kiadni őket, pontosan arra utalva: aligha elképzelhető a Kárpát-medencében, hogy valamely nép, nemzet vagy ország rész művészete – beszéljünk zenéről, irodalomról vagy akár képzőmű-

vészetről – ne kapcsolódjon a szomszéd népek, régiók művészetéhez – nyomatkosította Murádin Jenő.

Reményét fejezte ki, hogy mindazok, akik *Kolozsvár képzőművészete* című kötetét elolvassák, sűrített formában találják meg benne az erdélyi képzőművészetben két évszázadon át végbement folyamatokat. Befejezésül Murádin Jenő vetítettképes előadást tartott, vázolván a kötetben szereplő színes reprodukciók történetét, eredetét.

(Szabadság, 2012. február 29.)

Sas Péter

A szépek temploma – az egykori kolozsvári minorita templom

Az Örménymagyarok kincses Kolozsvárért – kincses Kolozsváron elnevezésű rendezvénysorozat első eseményét február 22-én tartották az EMKE Györkös-Mányi Albert Emlékházban. A rendezvényen mutatták be Sas Péter művészettörténész tanulmányát az egykori kolozsvári minorita templomról, ennek összefoglalóját adjuk közre.

Az író Kolozsvári Grandpierre Emil édesapja, a Nagy Péter álnéven publikáló egykori törvényszéki bírósági elnök, az Erdélyi Magyar Párt elnöke *Ó, kedves Kolozsvár* című, a csillapíthatatlan honvágy, a kincses város iránti nosztalgia szülte emlékfüzérében „a szépek temploma” fogalmával azonosította a Deák Ferenc (Eroilor) utcában álló minorita templomot. A jelzős szerkezet eredetére azzal adott magyarázatot, hogy a vasárnapi mise után a férfiak a templomból kivonuló lányok és asszonyok szemet gyönyörködtető és lelket melengető látványában gyönyörködtek.

1782-ben készült el a finom vonalvezetésű barokk templom. A tetszetős barokk homlokzat és torony megépítésének idejét évszámrejtő felirat (kronosztikon) foglalja magában: ISTHAEC. TVRRIS. ERAT. TRISTI. PROSTRATA. RVINA. / RESTITVIT. CLEMENTE. / AVGVSTA. THERESIA. DONO. (Ez a torony gyászosan összeomlott, a felséges Terézia kegyes adományából újjáépült.)

A minorita templom a 19. század végén (Veress Ferenc felvétele)

A templombelső nagyon kellemes, az otthonosság érzetét keltő összhatást nyújt, Kelemen Lajos elragadtatott véleménye szerint „az egyik legcsinosabb”. Aranyozott, a prédikációk erkölcsös-

ségéhez vakítóan fehér helyszínt biztosító sokszögű, kehely alakú szószéke a Haller grófok bőkezű adományának köszönhetően készülhetett el.

A szentélyben a klasszicista oszlopok által közrefogott főoltárképen a templom titulusát, Krisztus Színeváltozását ábrázolta az ismeretlen művész. A festményen Máté evangéliuma jelenik meg előttünk: „Hat nap múlva Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és testvérét, Jánost, s fölment külön velük egy magas hegyre. Ott elváltozott előttük, arca ragyogott, mint a nap, ruhája pedig olyan fehér lett, hogy vakított, mint a fény.” (Mt 17,2)

A templom egykori művészi mellékoltárait a 18. század egyik legjelentősebb barokk mestere, Anton Schuchbauer faragta ki, melyek Nagyenyeden, a római katolikus templomban találhatóak. A Mária-oltár középpontjában a Szűzanya a köpenyes Mária-ábrázolás típusaként volt látható. A Katalin-oltár középpontjában Sienai Szent Katalin állt a feszülettel, az oltár alsó részében a szent jellegzetes ábrázolástípusában Palermói Szent Rozáliát helyezte el a művészi kéz. Az oltárképeken megjelent Szent Sebestyén és Szent Rókus alakja is, szerepeltetésük a pestistől óvó szentek ikonográfiájának kiteljesedését jelentette. Az üvegablakokon a művészen megmunkált magyar királyszentek ábrázolásain keresztül színes foltokban szűrődik be a napfény. A templom tetszetős neobarokk stílusú, szekko technikájú mennyezetfreskóit 1908-ban a budapesti akadémikus-festőművész, Lohr Ferenc alkotta.

Fontos adalékot, kőbe vésett forrást jelentenek a templom sírkövei. A templombelsőnek már csak Kelemen Lajos leírásában és Tóth István tollrajzaiban fennmaradt emlékeztetői az erdélyi síremlékszobrászat míves alkotásai voltak. Különösen szép kimunkálású lehetett az a síremlék, ame-

lyet a Mária Terézia kegyéből megnemesített szamosújvári örmény kereskedőcsalád sarja, Bogdánfy Márton emeltetett „felejthetetlen hitvese”, Seifert Augusta emlékére, hamvvederre tekeredő kígyó, angyal, homokóra és horgonyjelvény kettős házassági címerrel kiegészített kompozíciójával díszítve. Erzsébetvárosi Csíki Jánosné síremléke a gyermekhalandóság mementója, a nyolc gyermeket világra hozó, 33 évet élt édesanya hat kiskorúként elhunyt gyermekével együtt pihen a sírboltban. A legmegindítóbb gróf bethleni Bethlen Rozália és első férje, gróf keresztszegi Csáky János tizenöt éves leánya, Kata aranyozott címerű és feliratú, fekete márvány emlékjele és sírverse volt. „Ha kérded, mi tzelja e ki metzett kőnek: / Az, hogy tanulságul légyen az élőnek / Mondja meg helyettem ez a néma márvány, / Hogy emberi éltünk tsak pára s szivárvány.”

Az odatemetettek emléktábláit szerencsésen megőrizte a kriptá, melyben a régen elhalt minorita szerzeteseken kívül nemesi családok leszármazottai, illetve módos örmény kereskedők nyugszanak. Néhány kiragadott példa: a Kapdebó, Torma, Miháltz, Matskási, Csíki, Szentpéteri, Szóts és Patantyús család tagjai. Az utóbbi familia tagjai közül itt alussza örök álmát danczkai Patantyús Antal, a „kolozsvári kiváltságos kereskedő társaság” rendes tagja. A helyi polgártársadalom önértetét és a kolozsvári jelző akkori tekintélyét, rangját érzékelteti Bogdánfy Antal „kolosvari polgár és kereskedő”, Másvilági Antal „kolosvári kereskedő”, Bogdánfy Gábor „kolozsvári királyi postamester” sírköve. Nyelvi megformálásában az egyik legkicsiszoltabb sírfelirati emlékként olvashatjuk ezeket a sorokat: E' PORHADÓ KÓ EMLÉK / LÁDAI ELIZNEK, / AZ ALIG 32 ÉVET ÉLT, 1853=IK ÉV / DECEMBER 16-ÁN ELHUNYT SZENDE / NŐNEK HAMVA-

IT FEDI. / CSAK PARÁNYI JELE EZ AZON SOHA / KI NEM HALÓ EMLÉKNEK, MELLYET / A' NÉHAINAK BÁNATOS FÉRJE / MARKOVICS JOAKIM, / 'S SZERETETT GYERMEKEI / ISTVÁN, ANTAL ÉS BERTA / SZÍVÖKBEN EMELTÉK.

A kriptában leltek végső nyugalomra Szábel Boldizsár – sírfelirata alapján – „kolosvári polgár és kereskedő” földi maradványai. Nem kell messzire mennünk a minorita templomtól, hogy rátaláljunk emberbaráti jócselekedetének emlékére. A piarista templommal szemben szalad az egykori várfalnak a Búza (Inocentiu Micu Klein) utca, amelynek az első keresztesedésében, a Vár (Fortăreței) utcában ma is áll az 1815-ben alapított aggenház kicsiny, földszintes épülete. Homlokzatán tábla emlékeztet egykori rendeltetésére és az alapító személyére. SZÁBEL BOLDIZSÁR / ISTENES ALAPÍTVÁNYI VÉG RENDELÉSE SZERINT / MARADIKAI ÁLTAL HAT SZEGÉNY EL AGGOT / FÉRFAK ÁPOLÁSÁRA 1815BE LÉTRE / HOZATATT / KORHÁZ / UJBOL ÉPITTETETT FIA SZÁBEL MENYHÁRD / GYÁMNOKSAGA ALATT ÉS KÖLTSÉGÉN / 1844ben.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (27. rész)

97. Markovich v. Markovics Jakab, Erzsébetvárosban született 1820. október 30-án. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen és Zalatnán, filozófiai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve:

A magyar-örmény kereskedők tiszteletreméltó tagjai voltak Kolozsvár társadalmának, és megbecsült helyet vívtak ki a város „kiváltságos kereskedő társaság”-ában. A 19. század első felében nemcsak a boltosok, kereskedők neve, hanem gyakran azok cégtáblája szerint igazodtak el a vásárlók. Ezért hirdette üzletét a singes (szövetes) Vikol és fia „az aranykeresztnél”, a fűszerkereskedő és áruszállító Vikol Gergely és társa „a kígyónál”.

1926-ban a Vatikán a román állammal megkötött konkordátum alapján a pápa tulajdonjogának fenntartásával a minorita templomot és rendházat örök használatra átengedte a görög katolikus egyháznak. Az 1948-ban államilag megszüntetett görög katolikus egyház elvesztette tulajdonjogát az ortodoxoknak juttatott templom és a lakóházzá alakított rendház felett. 1995 óta az istenháza ismét a görög katolikus egyházat szolgálja, a rendi kolostor falai között jelenleg esperesi hivatal működik.

Az egykori „szépek temploma” emlékeztessen az egyházfenntartó és a kriptában nyugvó örményekre, idősebb Grandpierre Emil, alias Nagy Péter jelzőjének parafrázálásával a kolozsvári szép örmények templomára.

(Szabadság, 2012. március 1.)

1844. szept. 22. Szolgált 1846: Marosvásárhelyen, 1850: Székelyudvarhelyen, 1853: Erzsébetvárosban gimnáziumi tanár. Ez utóbbi helyen az örmény szertartású katolikus gimnáziumnak az igazgatója 1888-ig. 1856–1891: Erzsébetvárosban

a latin szertartású egyház-község plébánosa. 1882: főesperes. Meghalt 1891. nov. 28.

A Magyar Katolikus Lexikomból többet is megtudunk. Íme: Márkovich Jakab,

Markovich (Erzsébetváros, Küküllő vm., 1820. okt. 30.–Kolozsvár, 1891. nov. 28.): plébános, gimnáziumi igazgató. – A zsebetvárosban, a felsőbb osztályokat Székelyudvarhelyt és Zalatnán végezte. 1839: Gyulafehérvárt teol. hallg. 1843: tanár a marosvásárhelyi gimn.-ban, 1844. IX: pappá szentelve, 1853: az erzsébetvárosi örm. kat. algimn. ig.-ja. 1856: uo. helyettes plébános, 1878: alesp., 1882: ker. főesp., 1883: tb. knk., 1887: nyugdíjazták. – Örményország. ókori történetével foglalkozó tanulmányosorozata az *Armenia* 1-6. évfolyamaiban jelent meg. Ez volt az első ilyen tárgyú Magyar nyelvű munka. Az *Armenia* 58. dolgozatát közölte. – *Munkája: Mértani földr. elemei isk. használatra.* Marosvásárhely, 1848.–Kolozsvárt 1885-88: szerkesztette *Az erzsébetvárosi r. k. Raphaeli gimn. 1884/85–1887–88. évi értesítőit.*

A lexikon szócikkét Kádár Dániel írta.

98. Márlovits Mihály szamosújvári 1823-ban papnövendék (II. évf.) Átment a nagyváradi egyházmegyébe, ahol ceremoniarus lett. Meghalt 1836-ban.

99. Marton József dr. Székelykálán született 1950. ápr. 15-én. Középkálán Nyáradszeredában, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. 1992: Budapesten teológiai doktorátust szerez. Pappá szentel-

A kép az említett konferencián készült. Dr. Marton József mellett dr. Issekutz Sarolta és Sebesi Karen Attila látható

te: Gyulafehérváron 1975. jún. 22-én Márton Áron.

Szolgált: 1975 Székelyudvarhely, 1977 Ditró, 1978: Marosvásárhelyen káplán, 1980: Gyulafehérváron teológiai tanár és 1980–1985: spirituális a Kiszsemináriumban. A Hittudományi Főiskolán katekétikát, patrológiát és egyháztörténelmet tanít. 1990–1999 között, tanársága mellett a világi hívek

számára elindult távoktatás (levelező tagozat) szervezője és vezetője. Ezt követően a *Márton Áron képző* igazgatója. 1996: Kolozsváron a BBTE keretén belül megszervezi a Római Katolikus Teológiai Fakultást, amelynek professzora és dékánja (1997–2008). Kiténtetése: 1985: szentszéki tanácsos, 1993: pápai káplán 1996: teológiai kanonok, 2000: az *MTA* köztestületi tagja, 2001: Fraknói Vilmos-díj, 2005: nagyprepost. Munkái: *A Studia Theologica Transilvaniensa* gyulafehérvári főiskola (1998-tól) és a *Theologia Catolica Latina* (2000-től) kolozsvári római katolikus kar folyóiratainak főszerkesztője. *A Papnevelés az erdélyi /gyulafehérvári/ egyházmegyében 1753-tól 1918-ig.* Budapest, 1993. *Keresztény ókor.* Marosvásárhely, 2004., *Keresztény középkor.* Marosvásárhely, 2005., *Fogarasy Mihály erdélyi püspök élete és munkássága.* Gyulafehérvár, 2005., *Keresztény újkor.* Marosvásárhely, 2006., *Keresztény jelenkor.* Marosvásárhely, 2008., *Az erdélyi katolicizmus 90 éve. (1900–1990).* Kolozsvár, 2008. C. Könyvek egyéni szerzője. A *Márton Áron hagyatéka sorozat* szerkesztője. Hét egyetemi kurzust adott ki. 15 kötet társszerzője, illetve szerkesztője. Belföldi folyóiratokban 42, külföldi folyó-

iratokban 11 tudományos tanulmánya jelent meg. A kisebb közlések száma folyóiratokban és újságokban 50 fölött van.

2001-ben a Kolozsváron tartott IV. Jubileumi konferenciánkon előadást tartott az örmény gyökerű latin szertartású Er-

délyben szolgáló papokról, és akkor közölte azt is, hogy anyai ágon az örmény Novák család leszármazottja, tehát az örménymagyarok nagy családjának tagja. Büszkék vagyunk rá.

Folytatjuk

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok főnemesi ágáról

A báróság „megszerzése”

Az erzsébetvárosi Lukácsok ugyan gazdagok is voltak, nemességet is szereztek, mégsem kerültek be a főnemesek zárt körébe. A XIX. században gyermekeik mind gyógyszerészek, orvosok, de leginkább ügyvédek és legtöbbször politikusok lettek. Így indult az erzsébetvárosi Lukácsok úgynevezett bihari ágából származó *Lukács György* is, aki Lukács György és Tar Krisztina hatodik gyermekeként 1865. szeptember 10-én született Nagyváradon. Jogi végzettségével rögtön állami alkalmazásba került. 1912-ig kifejtett munkásságát a neki adományozott oklevél részletesen leírja. Hosszú udvarhú politikai tevékenysége elismerésül titkos tanácsosi címet kapott, majd 1912-ben bárói rangra emeltetett. Az I. világháború alatt főleg a hadi- és népegészségügygel foglalkozott, a háború után pedig számos interparlamentáris és nemzetközi gyűlésen harcolt Trianon igazságtalanságai ellen. 1910-től 1931-ig országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő. 1923-tól az erdélyi op-táns-perben a népszövetség tanácsa előtt képviselte Magyarországot (mint tudjuk, nagyszerűen, de eredménytelenül...).

Erzsébetvárosi Lukács György Perényi Marjoriet vette feleségül, aki az ősi erede-

tű, de a XIX. század végére fiágon kihalt báró Perényi család leánya volt. György örmény ősei már 1762-óta „erzsébetvárosi” armális nemesek voltak, azonban Ferenc József az ország kormányzatában kifejtett munkássága elismerésképpen úgy gondolta kitüntetni hívét, hogy a fiágon kihalt Perényiek bárói rangját Lukács György és Perényi Marjorie gyermekeire ruházta át. Az adománylevél magyar nyelvű hivatalos szövege fennmaradt. Érdekes már maga a nyelvezet is: miről és hogyan rendelkezik egy ősi, de már akkor is rég elavult* szokásokat idéző adománylevél. A mi Lukács Györgyünk részére 1912 decemberében kibocsátott adománylevél szövege (eredeti helyesírással) az alábbi:

„2428 szám/Eln. 1912: A Perényi báró Perényi család magyar bárói méltóságának átruházása kiskorú Lukács György, Miklós és Sándorra.

* A magyar jog 1848-ban eltörölte a nemesi előjogokat, de – a ’48-as törvény határozatát semmibe véve – az uralkodó továbbra is adományozott nemesi rangokat és a megadományozottak boldogan elfogadták azokat, egészen 1918 őszéig. A nemességadományozás a Horthy korszakban már csak a vitézi rendben élt tovább, de a régi címek használata zavartalanul folytatódott 1947-ig, és az érintettek máig gondosan számon tartják azokat!

Mi Első Ferencz József (következik a magy. czim. [sic!])

Neked Lukács György belső titkos tanácsosunk, kamarásunk és országgyűlési képviselő kedvelt Hívünknek üdvöt és kegyelmet! Mint-hogy az Uralkodók Felségét semmi sem díszíti inkább, mint ha az alattvalók keblében fejedező erényt fejedelmi adékonysággal követik és jutalmaznak, 's azt, ki magát jeles tettei, ügyessége, dicséretes hajlama 's állandó hűsége által megkülönböztette, újabb meg újabb cím, tisztesség 's méltóság polczára emelik, mi szerint így a jutalom, kitüntetés és dicsőség vágyától mások is buzdítatva, minden szorgalmukat és egész törekvésüket oda irányozzák és arra fordítják, hogy magukat jeles tetteik, tántoríthatatlan hűségök és állhatatos ragaszkodásuk által Fejedelmök előtt érdemesekké és kedvesekké tegyék, Mi is e részben dicső emlékezetű Elődeink a boldogult magyar Királyok példáját követve, Téged Lukács Györgyöt Apostoli királyi kegyelmünkre méltónak tartotunk, kegyelmes tekintetbe és figyelembe vesszük jelesül azt, hogy Te közpályádat a belügyministeriumban kezdted, ahol rövid idő alatt elérvén a ministeri titkári fokot, mint ilyen az ujonnan felállított anyakönyvi ügyosztály vezetésével bízattál meg, mely minőségben az anyakönyvi törvény végrehajtása körül alapvető munkásságot fejtettél ki, utóbb Békés vármegye és Hódmező-Vásárhely törvényhatósági joggal felruházott város főispánjává neveztetted ki, mely állásaidban administratív képességednek és ismeretidnek adtad fényes tanujelét, majd valóság- és közoktatási Ministerünk is voltál,

Lukács György (1865–1950)

mely minőségben teljesített hű és buzgó szolgálataiddal teljes Elismerésünket érdemelted ki, jelenleg pedig, mint a József főherceg úr Ő császári és királyi Fenségéről nevezett tüdőbeteg szanatórium egyesület elnök áldásos emberbaráti mozgálos irányítójának bizonyultál, valaminthogy mindenütt és mindenkor eleget tetél hazafiui kötelességednek

's rendíthetetlen hűséggel és loyaltással ragaszkodtál Felségünkhöz és legmagasabb Trónunkhoz. Hogy tehát a világ előtt is örökre fennmaradó tanuságát adjuk legfelsőbb kegyelmes Megelégedésünknek azon hű és hasznos szolgálataidért, miket Magyarországunk szent koronája, Apostoli királyi Felségünk és Felséges Uralkodó Házunk irányít minden időkben és az alkalom szüksége szerint legnagyobb szorgalommal, tetterővel, ritka ügyességgel 's ernyedetlen buzgalommal tanusítottál, bizonyítottál és kitüntettél, amiként Felőled bizton és kegyesen hisszük jövőben is hasonló rendíthetetlen hűséggel és buzgalommal tanusítani, bizonyítani és kitüntetni meg nem szünöl, sőt legfőbb feladatodnak és kötelmednek fogod ismerni, világos el-tökélt akaratumknál fogva, egyszersmind Apostoli királyi legfelsőbb hatalmunk teljességéből és különös kegyelmünkből a Perényi báró Perényi család magyar bárói méltóságát és „Perényi” előnevét hitvesedtől született Perényi báró Perényi Marjorietől származó kiskorú gyermekeidre, névszerint Lukács György, Lukács Miklós és Lukács Sándorra és ezek mindkét nembeli törvényes ivadéka és maradéka akként ruháztuk át, hogy nevezett

kiskorúak addigi családnevüket a jövőben is változatlanul viseljék, egyuttal kegyelmesen határoztuk és megengedtük, hogy ezentul jövőben örök időkig fent nevezett, most már Perényi báró Lukács György, Perényi báró Lukács Miklós, Perényi báró Lukács Sándor mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaikkal és maradékaikkal együtt, leveleiket a bárók vagy országnagyok szokásaként veres viasszal pecsételhessék 's a törvénszékeken és gyűlésekben szintúgy, mint azokon kívül bárhol egyebütt is mindazon kegy, tisztesség, kiváltság méltóság és kedvezéssel élhessenek és bírhasanak, melyekkel országaink és tartományaink többi bárói vagy nagyjai jog és hajdani szokás szerint, vagy bármiként élnek és bírnak. Hogy pedig ezen Általunk ily méltóságra történt emeltetésüknek örök bizonyossága legyen, kegyelmesen megengedtük továbbá, hogy föntnevezett kiskorúak mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaikkal és maradékaikkal együtt a Perényi báró Perényi család címerét saját címerükkel egyesítve, jövőben örök időkig a következő alakban bírhasák és használhasák. Álló, csücsköstalpu pajzs, melynek kék mezejét ezüst szarúfa osztja ketté. Az alsó mezőben zöld halom tetején fészken ülő, jobbra fordított, kiterjesztett szárnyú ezüst pelikán, három fiát mellette vérevel eteti. A felső mezőben az ezüst szarufán két egymással szembe fordult, vörös nyelvét kiöltő, arany oroslán ágaskodik, a jobboldali baljában zöld palmarágot, a baloldali pedig a jobbában arany markolatú kivont görbe kardot tart, közzöttük hatágú, arany csillag lebeg. A pajzsot, amelyen hétágú bárói korona nyugszik, felső sarkainál fogva márvány talpazaton álló, arany koronás, kiterjesztett szárnyú, rózsaszínű ruhája fölött világos

kék skapulárét, rajta mellén keresztbe kötött arany stólat s nyakán vörös szalagon arany keresztet viselő angyal tartja. Miként mindez jelen Levelünk elején a festő jártas keze által és művészi ecsettel valódi természetes színekkel is előállítva világosabban szemléltethető. Legyen tehát szabad ezentul fent nevezett kiskorúaknak és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaikkal és maradékaikkal a leírt címet, bármi tisztos és illedelmes cselekményben vértlen, paizson, zászlón, lobogón, vitorlán, sátoron, házon, sírbolton, temetőn, emléken, drágaságon, gyűrűn, nyakékességen, pecséten, épületen, falon és butoron, szabadon, békével, minden ellenmondás és engedély nélkül viselni, hordani és azzal örökkön örökké élni 's mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaikkal és maradékaikkal együtt jogosítva legyenek mindazon kegy, tisztesség, kiváltság, méltóság és kedvezmény élvezetére, melyekkel országaink és tartományaink többi bárói vagy nagyjai, jog és hajdani szokás szerint, vagy bármiképp élnek és bírnak.

Miért is valamennyi országaink, tartományaink és birtokosaink egyházi mint világi, bármi rendű, állapotú, tekintetű és méltóságu minden alattvalóinak ezenel komolyan meghagyván, parancsoljuk, miszerint Őket és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaikat és maradékaikat Nagyságos címzetű báróknak vagy országnagyoknak tartsák, mondják, nevezzék és tiszteljék, azon cím és nevezettel állandóan élni, bírni engedjék és ezen Apostoli királyi legfelsőbb kegyelmünk és engedélyünk élvezetében se maguk ne gátolják, ne háborgassák, se mások által bármiképp gátoltatni, háborgattatni ne engedjék. Ha ki pedig ilyesmit tenni vagy elkövetni me-

részelve, Magunk és Utódaink neheztelését okvetlen magára vonandja. Mind ezeknek hitelére és tanuságára saját kezünk aláírásával és Apostoli magyar királyi függő pecsétünkkel megerősített jelen kiváltságlevelünket hagyjuk és parancsoltuk Nekik és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékaiknak és maradékuknak örökre emlékül kiadni. Kelt a mi őszintén kedvelt Hívünk, tekintetes Lukács László belső titkos Tanácsosunk, Szent István és Lipót rendünk nagykeresztes vitéze, elsőosztályú vaskorona-Rendünk lovagja stb. és a személyünk körüli ministerium ideiglenes vezetésével megbízott magyar Ministerelnökünk kezei által Bécsben Ausztriában Karácsony hava tizenhetedik napján, az Úr ezerkilencszáztizenkettedik Uralkodásunk hatvanötödik évében.

Ferencz József s. k. Lukács László s. k. Egyeztetette: Krisch (?) Mihály kir. tanácsos, segédhiv. főigazgató”

Hasonló volt a régebbi korok adományleveleinek hangneme és tartalma is, csak régebben latinul rótták a sorokat pergamenre, és jó esetben birtokot is adományoztak hozzá (aminek részletes körülírása az okirat leglényegesebb része volt, a nemesítésnek ez a része azonban már a középkorban elenyészett). Egy ilyen adománylevél önmagában is érdekes, de ennek még két „ráadás” érdekessége is van. Tartalmazza ugyanis az erzsébetvárosi Lukácsok eredeti címerének a lényegét, mégpedig festett képpel! Az uralkodói elhatározás ugyanis a Lukácsok és a Perényiek címerének egyesítéséről szól, a hivatalos „művészileg megfestett” címerkép azonban 90%-ban az erzsébet-

városi Lukácsok címere, egyedül a címerdísz (sisak) helyébe került hétéágú bárói korona, és a címertakarók („foszlányok”) helyére egy – a címert tartó – angyal. Másrészt, de egyáltalán nem utolsósorban, érdekes az is, hogy egy erzsébetvárosi Lukács „megbárosításában” a magyar jog szerinti kötelezően aktív szerepet játszó „ministerelnök” szintén egy erzsébetvárosi Lukács volt (Lukács László)! Igaz, hogy csak harmadfokú unokatestvérek voltak, de a rokonságot egész bizonyosan mindketten tudták és számon tartották. (Nem mintha ennek a rokonságnak az adott ügyben bármi szerepe lehetett volna.)

Lukács György magas kort ért meg. Korábbi politikai karrierje alapján a háború után nem lehetett könnyű az öregsége. Két héttel 85. születésnapja után, 1950. szeptember 28-án halt meg Budapesten. Utódairól csak kevés adatunk van, de azok megemlézése nem teljesen érdektelen.

A bárói ág Lukácsai

A bárói rangra emelt Lukács Györgynek három fia született. Legnagyobb fia, „báró Perényi Lukács György” (1903–1988), és legkisebb fia – a legszebb főnemesi hagyományoknak megfelelően sok keresztnevű – Sándor Péter Bertalan Ilona Gizella (1909–1988) egyaránt emigráltak, a középső fiú, Miklós (1905–1986) azonban itthon maradt és itthon lett méltán híres ember. A Magyar Életrajzi Lexikonból az alábbiakat tudjuk meg e művészként elismerést szerzett *Perényi báró Lukács Miklós*ról:

„Középiskolai tanulmányait befejezve gyógyíthatatlan betegnek hitték, ezért bárói örök-

A Perényi báró Lukács címer

ségének nagy részét elherdálta. Hogy a diagnózisa tévessé vált, komoly tanulmányokat végzett Lipcsében. Többek között ... Arthur Schabel zongoraművésznél és Paul Hindemith zeneszerzőnél tanult. Több német városban karmesterkedett, ezért egy számára nem kedvező magyar meghívást visszautasított, de a II. világháború derekán mégis úgy határozott, hogy hazatér. 1943. okt. 21-én vendégkarmesterként bravúrosan mutatkozott be az Operában Mozart: Szöktetés a szerájból c. operájának vezényletével. A fiatal karmester 1944. július 26-ával elvállalta az igazgatóságot, ahonnan azonban már szeptember 26-án távoznia kellett. Negyedéves igazgatósága alatt ugyanis felkötött, begipszelt karral járt, hogy ne legyen képes dirigálni... Mivel számos embert és operai vagyontárgyat megmentett, a háború után az igazgatóság igazolóbizottság a működését nagyon is pozitívan értékelte. 1946–50 között a Svédországból hazatért operai igazgató, Tóth Aladár mellett főtitkár, majd karmester. 1949-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola opera tanszakának, majd 1963-tól ének tanszakának tanszékvezetője, 1975-ig. 1951-ben a Budapesti MÁV Szimfonikusok vezető karnagya. Nádasdy Kálmán nyugalomban vonulásával 1966-ban ismét az Operaház igazgatója ... Wagner-operákon kívül főként Verdi-operákban remekelt. 1978-ban nyugalomba vonult az Operából és a MÁV Szimfonikusoktól is, ahol főként Brahms, Beethoven és Bartók-művek vezényletével tűnt ki, de még néhány éven át vendégszerepelt Magyarországon és Németországban is.”

Perényi báró Lukács Miklós (1905–1986)

Egy operaénekes így emlékezik róla: „Egy operaházi értekezletre, az igazgató, Lukács Miklós meghívására eljött Aczél György és más pártfunkcionáriusok is. Volt ennek a színháznak egy fantasztikus buffó-tenorja: Kishegyi Árpád. Felállt, s elmondta:» egy Rákóczi téri k.. nem vetkőzik és öltözik egy nap annyit, mint én, az Operaház magánénekes. Sőt, én még kevesebbet is keresek nála. Önök tudják, hogy a legdrágább műfaj az opera, amit a kultúrát gazdagítva mindig presztízsből tartott fenn egy király, egy kormány, egy gróf, vagy báró. Nem akarom tovább húzni az időt... Hol van a pénz? «Hirtelen Aczél és a többi pártvezető eltűnt, s a művészek magukra maradtak. Az igazgató, báró Lukács Miklós felállt és elmondta:» érttem a célzást. De ezek tőlem mindent elvettek. Nem tudok semmit sem adni.« (Gárday Gábor operaénekes egy riportban: „A szűgyen pírja színesíti arcomat, ha rájuk gondolok!”, 2007. 08. 24.)

Lukács Miklós karmesteri és igazgatói munkásságát – a fentiek ellenére – sok állami kitüntetéssel ismerték el: Érdemes művész (1956), Kossuth-díj (1973), a Magyar Népköztársaság zászlórendje (1975), Kiváló Művész (1978). A sok kitüntetés ellenére sosem rejtette véka alá a véleményét.

1961-ben, már 56 évesen feleségül vette Benigni Máriát, de gyerekük nem született. Budapesten, 1986. november 1-én halt meg, a Farkasréti temetőben nyugszik.

Lukács Miklós testvérei (György III., Sándor) Amerikába emigráltak, több lezármasztottjuk is ott él. Származásuk emlékezetét őrzik, de magyarul már nem beszélnek...

EÖGYKE – Transsylvania Tours, Kolozsvár

Erdély a javából

Barangolás őseink földjén – Gyimesek, Udvarhelyszék,
Csíkszék, Marosszék és Kalotaszeg vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2012

As poetica: Visszatérünk olyan erdélyi tájakra, ahol nagyon jól éreztük magunkat, találkoztunk magyar örmény testvéreinkkel és erőt merítettünk a gyimesi csángók példamutató kitartásából hitünk, nemzetünk és hagyományaink iránt.

Útvonal: Budapest – Ártánd – Nagyvárad – Gyalu – Torda – Nyárádtő – Ákosfalva – Nyárádszereda – Miháza – Szováta – Székelyudvarhely – Székelyvarság – Csíkszereda – Fügés tető – Kostekek – Gyimesbükk – Székelyvarság – Libán tető – Gyergyóalfalu – Csíkszépvíz – Csíksomlyó – Csíkbánfalva – Székelyvarság – Farkaslaka – Énlaka – Böződújfalú – Erdőszentgyörgy – Kalotaszentkirály – Bánffyhunad – Sztána – Kőrösfő – Kalotaszentkirály – Királyhágó – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

Időtartam: 7 nap (2012. augusztus 23–29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb 2000 km.

Ellátás: félpanziós (reggeli, estebéd és piknik)

Szükséges felszerelés: túraruházat, szélkabát, sportcipő, elemlámpa

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a csíkszéki magyarörményekkel Szépvízen
- Boldogasszony kegyszobrához járulunk Csíksomlyón
- Ezeréves határ Gyimesbükkön
- Rovásírást templom Énlakán
- Örmény sírok a gyergyóalfalusi temetőben
- Az elárasztott falu a Küsmöd völgyében
- Szalmakalap Múzeum Kőröspatakon
- Székely szombatosok sorstörténete és siratófala Böződújfalun
- Túrunk a Gyimesi havasokban a Szellő tető alatt, a Gyimesi hágoról - Kostekekre
- Túra a székelyvarsági medve-leshez, ahol a „Kárpátok géniusza” is vadászott

- Könnyű túra a kalotaszegi dombvidéken Kós Károly Varjúvárához
- Lovaglás, szekerezés, íjászat a sztánai Csígdombon
- Népművészeti kirakóvásár Kőrösfőn
- Szíveslátás nusikkal és kiskürtössel Székelyvarságon
- Tarisznyás piknik és séta a Sebes Kőrös szorosában
- Szeretevendégség a legeldugottabb gyimesi faluban, Kostekeken
- Pityókagulyás a székelyvarsági Tisztáson
- Ebéd lapótyával és lucskoskáposztával Énlakán
- Hejszóra és gyimesi népdalokra oktat Vaszi Levente Kostekeken
- Kalotaszegi táncrend legényessel Sztánán
- Tündérkertes gyerekek népdal bemutatója új repertoárral Miházán
- Egésznapos unokaprogramok (népdal, tájnyelv, erdőismeret, társasjátékok varsági pedagógusok vezetésével)
- Búcsúest tábornózzal Tifánék édenkertjében
- Kiss Stúdió nosztalgia előadása Nagyváradon

- Székelyvarsági és kalotaszentkirályi családoknál személyes élményeken keresztül újból megtapasztaljuk az erdélyi emberek őszinte szeretetét és barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány téri felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: transzfer alkalmi megállók, Miháza (szíveslátás, Tündérkertes gyerekek népdal előadása), fogadás Székelyvarságon nusikkal (Tifán Nusika almapálinkája) és kiskürtössel

Szállás és ellátás: az 1., 2., 3. és 4. napon Székelyvarságon baráti családoknál (kétágyas szobák fürdőszoba használatával)

2. nap: Látnivalók: Fügés tető, (5 óras közepnehéz panorámaturá Kostekekre (alternatív buszos utazás), a legeldugottabb gyimesi faluba, katolikus templom, Magyar ház, szeretetvendégség, népdaltanulás és hejsza Vaszi Leventével), Gyimesbükk (Ezeréves határ), egésznapos alternatív unokaprogram Székelyvarságon

3. nap: Látnivalók: Tolvajos tető, Csíkszereda, Csíkszépvíz (örmény templom, találkozó a csíkszéki magyarörményekkel), Csíksomlyó (kegytemplom), Marosfő, Gyergyóalfalu (örmény sírok a temető kertben), Libán tető, alternatív unokaprogram Székelyvarságon

4. nap: Látnivalók: vasárnapi mise, könnyű túra a medveleshez (Tófalvi Lajos fővadász mesél a medvék viselt dolgairól és a Kárpátok géniuszának vadászatairól, pityókagulyás a Tisztáson), zenés-táncos búcsúest tábornózzal Tifánék almáskertjében

5. nap: Látnivalók: Énlaka (falujárás, rovásírást templom, ebéd lucskoskáposztával és lapótyával), Kőröspatak (Szalmakalap Múzeum), Böződújfalú (az elárasztott falu, siratófalu, székely szombatosok sorstörténete) Kalotaszentkirály

Szállás és ellátás: a 5. és 6. napon Kalotaszentkirályon faluturista gazdaságokban.

6. nap: Látnivalók: Sztána (vonatozás, lovaglásoktatás, szekerezés, íjászat, bográcsgulyás, népzene és kalotaszegi táncrend), könnyű túra Kós Károly Varjúvárához és a Csigadombra, Kőrösfő (népművészeti kirakóvásár)

7. nap: Látnivalók: Sonkolyos (séta a Sebes Kőrös szorosában, tarisznyás piknik), Nagyvárad (Kiss Stúdió nosztalgiaelőadása, kiegészítő városnézés), Budapest

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 64 000 Ft/fő (szállás, ellátás, vezetés, belépők, piknik, helyi programok, művészi produkciók ára – buszki költség nélkül)

Buszki költség, ami a foglalót is jelenti: **17 000 Ft-** minimum 35 résztvevő esetén.

Gyerekkedvezmény 12 éves korig: **47 000 Ft** részvételi díj, buszki költséggel együtt.

(Az utazás buszki költségét a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta, ennek eredménye a csökkenése.)

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Egyházi hírlevél

Beszámoló a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség épületében végzett felújítási, karbantartási munkálatokról 2005–2011 években

	Templom és plébánia		Múzeum	
2005 év				
Riasztórendszer felújítás	123.151	III.2.		
tetőjavítás 1. részlet	700.000	V.17.		
„ 2. „	117.500	VII.11.		
„ 3. „	117.500	VIII.15.		
„ 4. „	117.500	IX.9.		
„ 5. „	117.500	X.5.		
Épület cserépfedés javítás 1. részl.	100.000	X.5.		
Kapu javítása	38.000	XI.7.		
Gázfűtés jav.	9.500	XI.9.		
Épület tetőjav. 2. részl.	100.000	XI.14.		
Szentély festés	200.750	XII.5.		
Összesen:	1.741.401 Ft			
2006 év				
Kapu jav.	10.800	III.31.		
Kapu- motor jav.	19.200	XII.31.		
Összesen:	30.000 Ft			
2007 év				
Templomfestés	83.370	III.8.		
Templomfestés	261.124	III.14.		
Harangláb mázolás	146.010	IV.10.		
Biztonsági zárbetétek	62.387	V.16.		
Kapu-motor jav.	13.000	V.16.		
Műtárgyak szakértői felmérése			70.000	VI.19.
Légfrissítő-tisztító készülék	143.817	VII.23.		
Zárak beépítése és javítása	40.000	VIII.3.		
Ablakrács szerelés, egyéb jav.	30.000	VIII.9.		
Kártevő mentesítés	153.600	VIII.23.		
Kémény bélelés			180.000	IX.3.
Vasrácsos ajtó készítés, ablakrács.	150.000	IX.5.		
Cserépkályha jav. /irodai/	22.240	X.18.		
Biztonsági zárak beépítése	39.998	X.24.		

	Templom és plébánia		Múzeum	
Műtárgyak leltározása, csomagolása			350.000	X.24.
Központi fűtés anyagvásárlása			500.000	XI.6.
Bojler, mosogató stb. szerelés	88.400	XI.22.		
Cserépkályha bontása, újraépít.			216.000	XI.6.
Üvegtető és tartószerk. jav. pótl.	95.004	XII.11.		
Összesen:	1.328.950 Ft		1.316.000 Ft	
2008 év				
Fűtés szerelés			1.256.684	I.3.
Kültéri vitrin /hirdető/	67.200	II. 5.		
„ „ szerelése	8.000	IV.11.		
Plébánia fakapu rest.	150.000	IV.15.		
„ „	270.000	IV.24.		
„ rézlemez	9.546	V.12.		
Kerítés nagykapu jav.	67.200	V.19.		
Elektr. vezetékszer. felújít.			570.000	V.21.
Templom világítás jav.	15.000	V.25.		
„ bejárati ajtó restaur.	120.000	VI.10.		
Festés, mázolás, takarítás			399.960	VII.17.
Redőnyök javítása	300.000	VII.17. és	399.019	VII.17.
Polcszerkezet levágás			12.000	VII.17.
Festés, mázolás, takarítás			791.160	VII.28.
Páncélszekrény nyitás				
„ kulcs készítése	70.800	VIII.6.		
Függönyök tisztítása			52.500	X.7.
Izzók cseréje, pótlása	50.000	XII.30.		
Ajtózárak szerelése, polírozása			48.000	XII.29.
Összesen:	1.127.746 Ft		3.529.323 Ft	
2009. év				
Gázkazán jav., templom	28.500	I.14.		
Villianszerelés, „	95.000	I. 21.		
Álmennyezet jav. szer.	80.340	III.30		
Előtér festés, mázolás, múzeum			199.400	VI. 4.
Sötétítő függöny „			22.763	VI.16
Átrendezési kellékek „			36.545	VI.17.
Dobogó készít., üvegezés „			139.089	VI.17.
Újrendezés „			300.000	VI.18
Kiállítás terv., rendezés „			240.000	VI.26.
Rézkilincsek öntése „			72.000	VII.1.
Felújítási anyagok „			24.280	VII.27.
Erkély teljes felújítása „			88.750	VIII.31.

	Templom és plébánia	Múzeum
Felújítási anyagok „		19.490 VII.13.
Kéménybélelés, templom	270.000 X.5.	
Fűtés korszer. „ A	402.000 X. 20.	
Notebook vásárlás A	159.990 XI.12.	
Faljavít. szerel. után templom	28.000 XI. 19.	
Fűtés korszer. „	1.598.000 XI. 24.	
Fűtés korszer. „	837.500 XII. 31.	
Emlékhely bronzplakettek	900.000 XII. 4.	
Összesen:	4.399.330	1.142.317

2010. év

Laser nyomtató vétel A	37.487	II.19	
Új kazán elektr.hál.kiép. A	50.000	I. 6.	
Felirat kész, felrakás, múzeum A			162.500 III. 3.
Autó bejárati kapu jav.	25.000	III.24.	
WC.szerelv.cseréje, múzeum			33.750 IV.16.
Zárszerelés, ajtóbeállítás	25.000	IV. 20	
Elektr.harang javítás	20.000	VI. 3.	
Nyílászárók cseréje, templom	1.216.292	VII. 21.	
Rézszerelv. öntés, múzeum			16.250 VII.27.
Csatornatisztítás a telken	87.188	VIII.5.	
5 db. könyvszokr., asztal, 4 szék A			377.900 IX.21.
Összesen:	1.460.967	590.400	

2011.év

Kéményseprő szakvél. templom	45.000	VI.26	
Gázterv, hat. eljárás „	118.750	VII.15.	
Udvar burkolatbontás, helyreáll.	750.000	VIII.5.	
Fürdő és kazántér fest. mázolás	235.575	VIII.15.	
Bejárati lépcsőház fest. mázol.	104.000	VIII.11.	
Feliratok ford. angolra, múz. A			65.625 VIII.2.
Elektr. vezetékcseré templom	268.900	XI. 30.	
Gázfűtés felújítás	66.625	XII. 9.	
Fogadószint festése	236.500	XII.16.	
Vitrin rend., angol felirat elhely. múz.			75.000 XII. 14.
Összesen:	1.325.350	140.625	

Hurutvásár

A karácsonyi klubműsorunk után már bemutatott, erdélyi tejből és saját termesztésű zöldfűszerekből készült, ízletes hurut folyamatosan kapható, illetve megrendelhető Bartha Gabónál, tradicionális és újított ízekben (telefon 06 20 381 71 72).

	Templom és plébánia	Múzeum
2005 év	1.741.401	
2006 év	30.000	
2007 év	1.328.950	1.316.000
2008 év	1.127.746	3.529.323
2009 év	4.399.330	1.142.317
2010 év	1.460.967	590.400
2011 év	1.325.350	140.325
2005–2011 év összesen	11.413.744	6.718.665

Mindösszesen: 18.132.409 Ft

2012. március 11.

Zakariás Antal Dirán
gondnokságvezető

Jelmagyarázat: A= Alapítvány fizette, szerezte be.

Fővárosi Örmény Klub

2012. május 17., csütörtök 17 óra
Magyarok Háza, Budapest V.,
Simmelweis u. 1–3., Bartók terem

Műsor**Mi örmények
Gyergyószentmiklóson**

Vetített képes előadást tart

Polgár Lóránt
szakközépiskolai tanulóRendező: Zuglói Örmény Nemzetiségi
ÖnkormányzatTámogató: Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület**Az Örmény
Genocídiumra
emlékeztünk**

Az Orlay utcai Örmény Katolikus templomban
április 21-én az emlékmisére gyülekezik az ör-
mény közösség

(Írásunk a 11. oldalon)

Művésztanárok (Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban című írásunk az 5–6. oldalon.)

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe – ahol megismerkedhet az örmény motívumkincsekkel – várjuk szeretettel

Helyszín: a Budapesti Ward Mária Általános Iskola és Gimnázium rajzterme,
1056 Budapest Molnár utca 4. III. 304.

Időpont: 2012. február 13-tól hétfőnként délután
14 órától 17 óráig, gyermek alkotóműhely,
17 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás

Részvétel: ingyenes

– a Fővárosi Örmény Önkormányzat, II ker. Örmény Önkormányzat támogatásával
Lehetőséget nyújtunk a különböző ötvös kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzománcozás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák**, **kőfoglás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik. Kiállításokon kiállítjuk!

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra felkészítő tanfolyamot indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás, jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél:

06 20 534 1563 borosnyay.klara@szentpeteri-studio.hu

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhat éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Az Orlay utcai plébánián az Örmény Genocídiumra emléztünk. Az Adorate vegyes-kórus ráadáskoncertet adott az agapén (Írásunk a 11. oldalon.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 184. szám
2012. június

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

„Alleluja (2). Tapsoljatok minden nemzetek, ujjongjatok Istennek az örvendezés szavával.” * (Zs. 46,2)

Az ismétlés nyomtatékosítást jelent. Vagy két, vagy három alleluját éneklünk (az adott dallamnak megfelelően). De a nyomtatékosítást kifejezhetjük más módon is, a zsoltár szerint tapsal. Nem színpadias ez? Az ószövetségben előfordult az istentiszteleteken a tapsolás. A kisgyermek is tapsolással, tapsikolással fejezi ki az örömét. Nem lehet Isten előtt idegen, ami jószívből fakad. Az örmény liturgiát megalkotó atyák sem láttak abban kivetnivalót, hogy e zsoltárverset is beiktassák a szertartási szövegek közé. S ha ma már templomainkban a taps nem is szokásos, lélekben csatlakozhatunk minden nemzet öröméhez!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 87. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Örmény szív egy erdélyi magyar fiúban

A májusi klubdelutánra korábban érkeztem a Magyarok Házába. Már ott találtam Polgár Lóránt tanulót, akit mikrofonvégre kaptam *Mi örmények Gyergyószentmiklóson* című vetített képes előadása előtt. Lóri a rövid interjúban elmondta, hogy a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom gondnoka, Zárug Aladár fogadta örökbe, és tanulni jött Magyarországra. A debreceni Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskola tizenhat éves diákja, és örül annak, hogy már nem „bozgor” (a románok szólítják így az erdélyi magyarokat), hanem magyar állampolgár. Megtudtam azt is, hogy nagyon jó bizonyítványra számít, és a vakáció egy részét otthon tölti.

A Fővárosi Örmény Klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta, valamint a rendező Zuglói Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, Zárugné Tancsin Katalin ezúttal a Csontváry teremben köszöntötte a megjelenteket. Az ünnepi ruhába öltözött Polgár Lórántot néhány percben dr. Szendrey Gábor alapítványi elnök mutatta be. (A hosszabb laudáció rövidített, szerkesztett változatát a 4-5. oldalon adjuk közre.) Szendrey doktor személyes élményeiből megtudtuk, hogy felesleges volt izgulnia azért, hogy Lóri hogyan él az Alapítvány által felajánlott lehetőséggel, mert már az első héten ötösökkel bizonyított, a tanév végéig pedig számos szakta-

dr. Issekutz Sarolta és Zárugné Tancsin Katalin

nári dicséretet is begyűjtött. Dr. Szendrey Gábor beszéde végén elérzékenyült hangon jelentette be, Polgár Lóránt veheti át a Romániai Magyar Pedagógus Szövetség eminens - Erdélyben tanuló - magyar diákok számára alapított legnagyobb elismerését, a „Mákvirág” kitüntetés gyémánttal ékesített Mákvirág különdíját. Az újonnan alapított különdíjjal már nemcsak Erdélyben, hanem a világ bármely pontján kimagasló eredményeket elért erdélyi fiatalok számára alapítottak. Elsőként Lóri kaphatta meg, melyet a Román Nagykövetség titkára, Lucian Casone és a Román Kulturális Intézet igazgatója Brîndușa Armanca, valamint dr. Feuermann László alapítványi alelnök adnak át.

Polgár Lóránt, Dr. Szendrey Gábor és Brîndușa Armanca

Az oklevél átadása után Lóri hátizsákot és könyveket kapott ajándékba a Román Kulturális Intézet igazgatójától. Brîndușa Armanca elmondta, hogy ő maga is örökbe fogadott gyermek volt, Bukovinában született és egy magyar család

Polgár Lóránt és dr. Feuermann László alapítványi alelnök

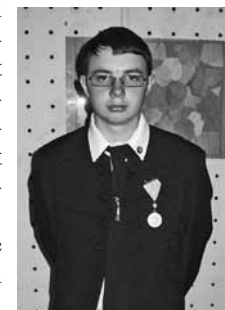
nevelte fel, akik soha sem akarták megváltoztatni román származását, mindig segítettek, hogy kibontakozzon tehetsége, román iskolákban taníttatták, de megtanulta a magyar nyelvet is. Boldog gyermekkorra volt, boldogan emlékszik rá vissza. A díjhoz gratulált az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében dr. Issekutz Sarolta elnök is, szakkönyveket ajándékozott Lórinak, majd átadta a Bethlen Gábor Szakközépiskola és Szakiskola kinevezett vezetőjének, Tóth Lászlóné igazgatóhelyettesnek gratuláló telefonüzenetét is.

Az ünnepélyes hangulatban, Polgár Lóránt köszönetet mondott a meghívásért, a belé vetett bizalomért, és azért, hogy együtt ünnepelhet a Fővárosi Örmény Klub közönségével. Köszönetet mondott nevelőszüleinek, felkészítő tanárainak is, mert tudja, mekkora áldozatot hoztak érte, és mekkora felelősséggel tartozik. Lóri előadásában közel két órán keresztül igyekezett elmondani mindazt, amit tud az örményekről, a gyergyószentmiklósi örmény katolikus műemléktemplomról, ahol vezető ministráns. Nagy feladatot vállalt, a Gyergyószentmiklósról vetített képekhez fűzött magyarázatai, és a zenei aláfestésként szóló gyergyószentmiklósi

örmény katolikus kórus halk örmény saragánjai közben néha megfeledkezett a mikrofonról, így humorral fűszerezett sajátos stílusú előadása fokozott figyelmet igényelt.

Az előadást követően megható jelenetet következett, a budapesti Román Nagykövetség és a Román

Kulturális Intézet képviselői, Polgár Lóránt debreceni felkészítő tanára, a Csíkszeredából érkezett megbízatás alapján dr. Feuermann László alapítványi alelnök felöltözték a gyémánttal ékesített „Mákvirág” különdíj érmet Lóri ünnepi Bocskaijára. Lóri románul is köszönetet mondott az elismerésért.

A kitüntetett Lóri

„Különleges este volt, a Fővárosi Örmény Klub tizenhat éves története során ilyen fiatal előadót még nem hallott” – állapította meg a klubest végén a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta zárásként információkat, meghívásokat adott át, ismertette az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közgyűlésének határozatait, amelyről a 6. oldalon olvashatnak. A rendező önkormányzat elnöke, Zárugné Tancsin Katalin pedig június 8-ára meghívta a májusi klub közönségét Világosító Szent Gergely tiszteletére rendezendő zuglói ünnepségre.

Részletek Dr. Szendrey Gábor elnök laudációjából

Kedves Lóri!

Valamikor 2011. késő nyarán, mint egy állítólag jóhírű karitatív alapítvány (szerk. megj.: Dr. Szendrey Gábor szemészfőorvosról nevezett Gyermekvédelmi Alapítvány) kuratóriumának elnöke, jelzést kaptam Erdélyből, hogy a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Templom gondnoka, Zárug Aladár úr második há-

Dr. Szendrey Gábor

zasságából származó nevelt gyermeke részére, figyelembe véve a Fiú eredményeit, pedagógiai javaslatra, magas elvárásokkal rendelkező gazdasági szakközépiskolát keres, mely a későbbiekben tervezett Egyetemi képzést megalapozza, és ha lehet, ebben legyünk segítségére.

Ez a Fiú Te voltál!

...Meghívtalak, hogy próbáljuk megkeresni azt a lehetőséget, hogy megfelelő iskolában, Magyarországon folytathasd közgazdasági irányú középiskolai majd egyetemi tanulmányaidat, hogy majd egyszer, ha végeztél, odahaza, az általad választott bankszakmában tevékenykedve... legyél hasznára népednek.

Te vállaltad, és mi aggódtunk, látva... más iskolarendszerből származó nehézségeidet... de láttuk küzdelmedet... miközben egyedül... idegenben a nagy önbizalomhiánnyal és rejtett bizalmatlansággal kevert őszinte honvágygal, harcolsz nem egyszer önmagad ellen is.

Láttuk, hogy ez a harc jellemzi egész lényed, hiszen meg akarsz felelni „Tatád” és talán, a féltőn figyelő gyergyói örmények elvárásainak is, és minden erőddel igyekszel jól gazdálkodni, ama reád bízott talentumoddal...

Bizalmat kértél és akkor bizalmat szavaztunk Neked...

Nevelőddel, tanáraiddal tiszteltudó vagy, a közösségi életben részt veszel, olyannyira, hogy az erdélyi örmények életéről nagy sikerű beszámolót tartottál (...)

Tudtuk.../ és láttuk... és tapasztaltuk, mint mindenkit, Téged is mennyire gyötör a honvágy, és az önbizalom, a magadba vetett hit hiánya, ezért úgy

határoztunk, a szó szoros értelmében vedd kezébe életedet, és akaraterősítés céljából beíratunk a Hajdúszoboszlói Repülőklub Vitorlázó Repülő szakosztályába.

Férfitársaságba, egymásra utalt és egymást segítő, de egymás eredményeinek örülő kemény félkatonai társaságba kerülteél, ahol elfogadtattad és megszeretteted magad a mellett, hogy megálltad a helyed, hiszen a kezdeti nehézségek után – ugyanis Magyarországi földrajzát, fizikát, meteorológiát stb. nem tanultál, és mégis idő előtt elméleti, majd gyakorlati vizsgáidat oktatói dicsérettel teszed le.

Repülőoktatóid felismerve benned „navigációs tehetségedet” saját szárnyadra bocsájtottak, ennek viseled „Dupla sirályos” jelvényét gallérodon (...)

Nem ez a csoda! Hanem az, hogy jelenleg, „Te” az alig 16 éves vagy. „Növendék Szakszolgálati Engedély” birtokában, ma már Magyarország légterében, nappal és jó időben, egyedül repülhetsz, olyannyira, hogy ma, ebben az esős, bonyolult időben, zsúfolt légifolyosókon át, magad vezeted, többmillió gépved.

Ezzel a teljesítménnyel, nemcsak iskolából emelkedték ki, hanem országosan is, felfigyeltek reád, hiszen legjobb tudá-

sunk szerint, hasonló teljesítmény, Magyarországon is, alig van...

Minden erődből igyekszel örménynek... erdélyi örménynek!!!.. lenni és maradni...

Iskoládban újabb most már egy óras vettett képes, majd hogy nem szociológiai előadást tartasz magatokról... az erdélyi örményekről..., mely nemcsak „osztályfőnöki dicséretet” hoz részedre, hanem bemutatkozó meghívást kapsz, a Debreceni Örmény Önkormányzathoz,...

Felkérésre egyenesen a Debreceni Egyetemen tartottál szakdolgozatnak is elmenő bemutatkozást, ahol szaktekintélyek előtt, félszáz oldalon tettél tanúbizonyságot, hogy ismered és szereted az erdélyi örmények életét és Egyházának liturgiáját.

És most... itt is várjuk újabb bizonyosságtételeidet...

Mutasd be: hogy éltek Ti odahaza, ott messze... a Kárpátok tövében...

Megvallom...

Hetek óta titkolóztunk előtted... miközben Iskoláid Igazgatósága, Nevelőtestülete, Kol-Mákvirág” érem légiumod Igazgatósága és Nevelőtestülete, oktatóid és nem utolsó sorban, Kuratóriumunk véleménye alapján, a gyergyószentmiklósi, majd az Országos RMPSZ Elnökség megtette javaslatát...

Megtette és indokolta, hogy most már nem csak Erdélyben, hanem bárhol a világon kiválóan tanuló erdélyi származásúak részére alapított:

„gyémánttal ékesített”

MÁKVIRÁG KÜLÖNDÍJ

Kitüntetést elsőnek, Te, a gyergyószentmiklósi, Debrecenben tanuló kilencedikes vedd át...

Engedd meg, hogy Hazád képviselői és Ővéd előtt, mindazok nevében, akik a fel-

tételek kidolgozásában, és alkalmazásában, majd az érem megtervezésében, és kivitelezésében részt vettek/ kiket jelenleg van szerencsém itt üdvözölni, és nekik ez úton is köszönetet mondani, mint egy kicsit alapító is, / hogy elsőnek gratuláljak kitüntetésedhez.

Megérdemelted!

De ne feledd, a rang, melynek birtokosa leszel, kötelez!

Előtted a küzdés, és a pálya, és az érem, melynek, mint külföldön tanuló erdélyi diák, a mai napon tulajdonosa lettél, bizonyítja, ha nem is „rózsa”, mint idézted, annál több, egyenesen „Mákvirág” még pedig „Különdíjas Mákvirág” lettél, de ez, a trefásnak látszó cím, melyet viselhetsz, egyben kötelez is...

Előtted a küzdés és előtted a pálya, és harcban nem lehet megállni és visszanézni... azt folytatni kell!

A cél és a mód meg van... most „Te” következel... csak így tovább..., és ha elfog a honvágy és ránézel, erre a csillogó ékszerre, vagy a falon függő diplomára... emlékezz az otthoniakra...

Tedd fel a kérdést magadnak, esténként: „Ma mit tettem, jól és hol hibáztam? Mit nem tettem, azaz, mit tehettem volna azokért, akik hazavárnak?” (...)

És most engem ért a megtisztelés, hogy felkérjem Szülőhazád Nagykövetségének képviselőjét, és a Csíkszeredából érkezett megbízatás alapján dr. Feuermann László Alapítványi Alelnököt, hogy az erről szóló oklevelet és érmet részedre átadni szíveskedjenek!

Viseld büszkeséggel, és emlékeztessen mindig, annyira szeretett HAZÁDRA!, mely hazavár!

A gyémánttal ékesített „Mákvirág” érem

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hírei

Az Egyesület 2012. május 14-én tartott taggyűlésén elfogadta a 2011. évi számviteli és szöveges beszámolóját a 2011. évi teljesítésről, az Elnökség beszámolóját az elmúlt évről, az Egyesület 2012. évi költségvetési javaslatát és feladattervét. Ezt követően módosította az 1997-es alapszabályát, felemelte az 1997 óta változatlan összegű tagdíjat az alábbiak szerint: évente két részletben fizetendő – április 15-ig és szeptember 15-ig : aktív dolgozó magánszemélynek évi 3.000 Ft, nyugdíjasnak és diákoknak évi 2.000 Ft, pártoló tagnak évi 5.000 Ft. A fizetendő tagdíjakban benne foglaltatik az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek ingyenes átvétele is.

A tisztújítás során egy tartózkodás mellett egyhangú határozattal megválasztották 5 évre elnöknek *dr. Issekutz Saroltát* és az 5 tagú Elnökség további 4 tagját: *Szongoth Gábor, dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, dr. Sasvári László és Zakariás Antal Dirán* személyében. Az ezt követő Elnökségi ülésen megválasztották

A megválasztott új elnökség

alelnöknek Szongoth Gábort, titkárnak dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margitot, pénztárosnak dr. Sasvári Lászlót és tagnak Zakariás Antal Diránt.

Az elnök és az Elnökség többi tagja köszönetét fejezi ki a tagságnak a töretlen bizalomért.

Tájékoztatjuk a tagságot, hogy új belépési nyilatkozatot kell minden tagnak kitöltenie a tagnyilvántartás pontosítása céljából.

Elnökség

Egyházi hírlevél

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség nyári programjai:

Június folyamán a vasárnapi Szentmisék a szokott rend szerint alakulnak, du. 16,30 órától. Világosító Szent Gergely ünnepét június 24-én 16.30 órakor tartjuk.

Júliusban 1-jén, 8-án és 29-én nem vagyok Budapesten, ezért ezeken a vasárnapokon nem lesz Szentmise.

Augusztusban a vasárnapi Szentmisék a szokott rend szerint lesznek megtartva.

Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén a nagytétényi templom búcsúját a 18.30-kor kezdődő Szentmisével ünnepeljük, amire szeretettel hívom az örmény közösség tagjait is (1225 Budapest, Szabadság u. 2.)

Fülöp Ákos, adminisztrátor

Az Aradi Ereklýmúzeum kincsei a Hadtörténeti Múzeumban

Nagy élményt jelentett megtekinteni a kiállított tárgyakat, még ha töredéke is csupán a nagyszámú 48-49-es relikviának. Örülünk, hogy a budapesti közönség számára is láthatóvá vált Pécs és Szeged után. A számtalan relikvia közül most csupán Kiss Ernő aradi vértanúnk személyes használati tárgyai: monogramos tányérok, pohara, monogramos asztalkendője, teáskészlete, pisztolyai és puskái; Lázár Vilmos vértanúnk portréja, kardszíja és kardbojtja, notesze, hadtestparancsnoki kinevezése, ezredesi előléptetése, a IX. hadtest parancsnokának pecsétnyomója

Kiss Ernő porcelán tányérja

Kiss Ernő monogramos szalvétája

Kiss Ernő pisztolyai

Reméljük, egyszer majd láthatóvá válik a kb. 14.000 darab relikviát összegyűjtött Aradi Ereklýmúzeum teljes anyaga.

M

Lázár Vilmos notesza

Orbán István

Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium (2-3. rész)

Folytatjuk a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium magyarörmény diákok hosszú névsorát a földbirtokos, turisztikai szakíró **Merza Gyulára** emlékezve. Mint örmény család leszármazottja, az örmény-ség kutatója is volt. Kolozsváron született 1861. február 25-én. Az 1871/72-es tanévben írták be a piariba. Az első osztályba ekkor kötelező felvételi vizsgával lehetett bejutni, szabály szerint a 9. évet betöltött fiúknak. Követelmények voltak: az értelmes és folyékony magyar olvasás; magyar nyelvtanból az alaktan főbb részeinek, az egyszerű bővített és összetett mondatoknak ismerete; feltűnőbb hibák nélkül, jól olvasható diktandó; a számtani négy alapművelet egész számokkal és közönséges törtekkel. Tekintsünk bele az ekkori iskolai állapotokba is. A tanév október 1-jén kezdődött. Mivel nem voltak engedélyezve a párhuzamos osztályok, az első osztályba 75 gyerek volt beírva. Osztályfőnökük Tóth Pál hitelemző, a hittan, a latin és a görög nyelv tanára volt.

Viszonylagosan kötelező tantárgy volt a román nyelv, hetenként két óra a felsőbb osztályokban. Ezenkívül választható tantárgyként is szerepel a román (az alsóbb osztályokban), a francia nyelv, a műének és a testgyakorlat mellett. Tornaterme még nem volt az intézetnek, az iskola udvarán az egész gimnáziumi ifjúság három csoportban

hetenként két-két ízben „gyakoroltatott a tornászban a nyári hónapokon át”. Merza Gyula I. osztályos értesítőjéből megtudjuk, hogy „erkölcsi viselete példás, szorgalma ernyedetlen”, végig jeles (vallástan, magyar, latin, földrajz, természetrajz és menyenyiségtan), kivéve Propper Ferenc világi rajztanárnál, ahol mértani rajzból 2-ese, szépírásból meg 3-asa volt. A rajzzal és a szépírással a további években is hadilábon állt. Érdekességként megemlítjük, hogy testgyakorlatból Jaksch Károly tisztjelölt tornatanítónál is csak 3-asa volt. A további gimnáziumi években Nyárádi Lajos tornatanítónál vagy fel volt mentve, vagy 2-ese, 3-asa volt, pont neki, a későbbi utazónak és nagy kirándulóknak. Végül az I. osztályban a tanév befejeztével kitűnő minősítést kapott. Azt is jelezzük, hogy a 480 beírt tanulóból Merza Gyulán kívül még 30 örmény diák ült a padokban. Íme egy táblázat is erre vonatkozólag a kiegyezés utáni értesítők adatai szerint:

Tanévek	1869-70	1870-71	1871-72	1872-73	1873-74	1874-75	1875-76
Beírt tanulók	503	521	480	416	368	352	374
Ebből örmények							
I. oszt.	6	7	5	3		2	-
II. oszt.	2	2	8	7		2	2
III. oszt.	3	2	5	4		2	2
IV. oszt.	7	2	-	5		4	2
V. oszt.	4	11	3	3		5	7
VI. oszt.	4	6	4	2		6	4
VII. oszt.	6	4	4	5		5	4
VIII. oszt.	7	6	2	1		2	6
Összesen	39	40	31	30		28	27

Nincsenek adatok

Gimnáziumi éveiben Merza Gyula osztályfőnökei évente váltogatták egymást: Tóth Pál után, a IV. osztályban Réti Márton hittan-, német- és történelemtanár következett, V-ben Moós János, a latin nyelv tanára, VI-ban Halmi László, a Szent József nevelde másod aligazgatója, hit-szónok, a magyar nyelv tanára, VII-ben Schmidt Ágoston bölcsész tudor, egyetemi tanár, végül VIII-ban Salzbauer János kánonjog-tudor, történelem-, görög tanár, a Mária Terézia fiúnevelő intézet első aligazgatója. A leggyengébb gimnáziumi éve a VII. osztályban volt. Ekkor egy 4-es is becsúszt az értesítőbe természettanból, több tantárgyból 3-asa lett, szorgalma szintén 3-as volt, erkölcsi viselete 2-es. Év végén a minősítése nem kitűnő, nem jeles, csak első rendű. Ebben a tanévben (1877-78), az intézetbe beírt 329 diák közül 6-an meghaltak és 13-an elmaradtak. Nyolcadik osztályban fordul a kocka, értesítőjében mindenképp 2-es szerepel, bölcsészettanból pedig 1-es, az érettségit jelessel tette le. Ezen évek furcsasága, hogy Merza Gyula nem vett részt a közösségi akciókban. Nem szerepel sem a műéneknél, sem a dalárdában és az önképzőkör munkálatain sem; nem választják meg semmiféle tisztségbe, nem vesz részt a pályázatok készítésében, és a választható tantárgyak sem érdeklik. Egyetlenegyszer bukkan fel a neve egy önképzőköri pályázaton, de ezen sem mint pályázó, hanem mint adakozó: „Értekezés e címen: Hogy hasznosíthatjuk legjobban ismereteinket? Jutalma Merza Gyula 8. o. t. szívésségéből 3 db. 1 forintos tallér. Nyerte Puskás Lajos 8. o. t.” Ez már előrevetí-

Merza Gyula

ti a későbbi nagylelkű adakozót egykori iskolája számára.

Az érettségi után orvosi tanulmányokat folytatott Kolozsvárt, majd a bécsi egyetemen. Később gazdasági pályára lépett, hisz jómódú földbirtokos volt.

Merza Gyula fél századnál hosszabb időn át tevékeny részt vállalt Kolozsvár egyházi, tudományos és társadalmi életében. Mint armenológus az erdélyi örmények folklórját tárta fel, s az önálló örmény nemzeti egyházat ismertette. Neve és személyisége kiemelkedik az Armenia folyóirat munkatársai közül. Az örmény kereszt (Szamosújvár, 1902) című munkájáért XIII. Leó pápa apostoli áldással tüntette ki, a pápai Szent Szilveszter rend lovagja lett.

Az 1919 után megjelent néprajzi és turisztikai cikkeit közölte a Magyar Nép, Keleti Újság, Pásztortűz, Nagyvárad, Véndiákok Lapja, Független Újság. Több kötete is megjelent. A magyarörmény sorskérdést dolgozta fel A hazai örmények ethnográfiai hanyatlásának okairól és azok orvoslásáról (Szamosújvár, 1895) című tanulmányában. 1907-ben Szongott Kristófról, a szamosújvári Armenia című folyóirat alapítójáról írt megemlékezést. Szintén 1907-ben jelent meg Az örmény népköltőkről (Szamosújvár) című irodalomtörténeti forrásmunkája. 1923. április 13-án közölte a Keleti Újság 6. száma Merza Gyula írását: Népies román fametszetek az EKE múzeumában, később Erdély örményei (Keleti Újság, 1929. június 16.) Ávedik Félixszel és Alexa Ferencsel közösen adták ki Az örmény nép című kötetüket (Bp., 1922). Az 1932-es Erdélyi Ma-

gyar Évkönyvben jelent meg az erdélyi örmények nép- és korrajzát bemutató írása.

Külön fejezetet képez Merza Gyula életében turista, természetjáró szenvedélye. Élete során sokat utazott, a turisztikai irodalom szakemberének képezte ki magát, tájrajzi múzeumokat, idegenforgalmi intézményeket, kirándulólhelyeket, üdülőket tanulmányozott. Évente jelentek meg különböző turisztikai munkái is: Úti emlékek

a tavak országából (Kolozsvár, 1895); Svájci képek (Kolozsvár, 1896); Látogatás a külföldi alpesi klubokban (Kolozsvár, 1897); Az Erdélyi Kárpát-Egyesület története (Köny. az Erdély 1930/4-5. számából); A magyar turisztika keletkezése

Erdélyben (fejezet A magyar sport ezer éve című kötetben, Bp., 1930).

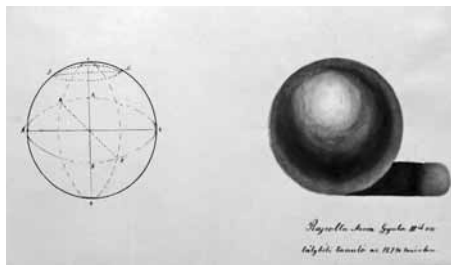
Írásai közlések számasz alnevet is használt: Ararati, Ekefalvi, Figyelő, Sinapsis, Vándor, Veridicus, Za-la.

Mint közéleti személyiség, Merza Gyula az EMKE egyik alapító tagja, a szamosújvári Örmény Múzeum létesítője, az Erdély című honismereti folyóirat szerkesztője, a bukaresti Ararat örmény szaklap munkatársa volt. Mindezek mellett az EKE egyik legmeghatározóbb személyiségét is tisztelhetjük benne. Az alakuló gyűléstől élete végéig figyelemmel kísérte a szervezet munkáját. Alapító tagja, 36 éven át főpénztárosa, 6 éven át folyóiratának szerkesztője, néprajzi múzeumának igazgatója, majd nyugalmazott igazgatója, végül az EKE tiszteletbeli elnöke volt. Tagja volt számos bizottságnak, klubnak, társaságnak. Hűséggel, legjobb tudása szerint

szolgált az egyesületet. A természetben érezte jól magát, a mezők, dombok, erdők szerelmese volt. Jól ismerte a Kolozsvár környéki erdőket. 1876. szept. 15-én járt először a Bükkben és 1943. okt. 24-én tette utolsó kirándulását a Hójjába – ez volt az 1120. kirándulása Kolozsvár környékén. Több mint 10 ezer km-t tett meg egyedül vagy barátjaival.

Merza Gyula életrajzában, életpályáján mi is tűrözva, kanyarodjunk vissza a kolozsvári piarista főgimnáziumhoz. Az évek során Merza Gyula folyamatosan támogatta egykori iskoláját. Amikor 1926-ban felmerült az új díszterem megépítésének és berendezésének gondolata,

a költségek, 120 000 lej előteremtése, a Jósika család 100 000 lejes megajánlása után, másodikként adakozott 10 ezer lejt. Ugyancsak 1926-ban az Öregdiák visszanez című György Lajos szerkesztette kötetben írása jelenik meg *Suaviter in modo, fortiter in re* (Szelíden a módban, szilárdan a lényegben) cím alatt. Ebben felidézi Váradi Mór igazgató, latintanár emlékét, reá tett hatását. Az övé volt a címben használt bűvés jelige, s bár a latin mindig a diákok rémképe volt, ő mégis megszerettette velük tárgyát. Beszél bravúros tudásáról, klasszikus olvasottságáról. A latin remekírók művei a kisujjában voltak, úgy idézte azokat, mint a matematikus a tantételeit. Jellemével, rendkívüli egyéniségével mintaképe volt a diákoknak. Az ő búcsú kézzorításával távoztak az intézetből, olyan tisztelettel tekintettek a piarista atyákra, hogy még gondolatban sem mertek ellenük véteni.

Merza Gyula: Gömb (1874)

Merza Gyula 1941-ben 104 könyvvel gazdagította az intézet könyvtárát, majd 300 pengős alapítványt tett azzal a rendeltetéssel, hogy annak kamataiból a további években mindig egy önképzőköri pályamunkát jutalmazzanak. 1941. június 22-én a kolozsvári római katolikus gimnázium évfáráó ünnepélyével kapcsolatban rendezett vándiák találkozó alkalmával a legöregebb piarista növendék, Merza Gyula elnöklete alatt, egyik vándiák indítványára az egybegyűltek „egyhangú lelkesedéssel kimondták, hogy a piarista diákszövetségek mintájára kívánatos lenne a kolozsvári gimnáziumban végzett növendékek összetartásának ápolására és az ősi Alma Materhez való ragaszkodás kifejezésre való juttatására a Kolozsvári Piarista Diákszövetség megalakítása”. Ebből a célból egy előkészítő bizottságot választottak meg, melynek elnökéül Merza Gyulát kérték fel. Ez volt a ma is működő diákszövetség megalakulásának kezdete.

Merza Gyula 81 éves korában még lelkes beszédet intézett az érettségiző diákokhoz Az elmúlt nagy idők tanúi címmel, melyben felidézte egykori osztályfőnöke, Salzbauer János emlékét, 1879. június 26-át, mikor tizenhated magával érettségizett, harmadmagával jelesre. A vizsgát követően Hója erdei diákmajális következett. Emlékezett társára, Gábor diákra, aki agytfuszban halt meg a vizsgák előtt. Most ő a legöregebb diák, életét kitöltöt-

te az egyetem, a közügyekben való részvétel és a természetjárás. Beszédét a végzősökhöz intézett tanácsaival zárta: életpályájukon ápolják a magyar nemzetet és a katolikus eszményeket, a szabad természet kultuszát; előbbiek a lelket edzik, utóbbi a testet erősíti, mindezek pedig együttesen megszilárdítják az Erdély iránti törhetetlen ragaszkodást. Végül gondoljanak hálával az öreg skolára és a főtisztelendő piarista rendre.

83 éves korában hunyt el, 1943. december 17-én temették a kolozsvári Házsongárdi temetőben. Temetésén részt vettek a 6. és 7. osztály tanulói Uitz Mátyás és Meskó Lajos piarista tanárok vezetésével. Sírja a temető I. B. parcellájában található, 3 református püspöksír és K. Papp Miklós, a Magyar Polgár szerkesztője sírjának szomszédságában. Legutóbb befogadta Bajor Andor (1927–1991) humorista író és szerkesztő hazaszállított hamvait is.

Napjainkban, az EKE újralakulása után, hagyományvá vált egy év végi emléktúra szervezése Merza Gyula tiszteletére. Több Kolozsvár környéki kirándulólhely is kötődik nevéhez. A Bükkben nevét viseli a Merza-kilátó, a volt Merza-menedékház. Névadója az Árpád-csúcsnak, a Mailáth-kútnak.

A Házsongárdban, a lutheránus és a régi zsidó temetőben, a Keleti útra néz Merza Izsák nagy kriptája. A családból a piariban végzett még 1864-ben ösztöndíjas diák-

Bulbuk Ernő,
V. gimnazista tanuló, 1902

ként Merza Márton, 1871-ben Merza István, 1874-ben Merza Lajos, utóbbi királyi igazgató tanácsos, kinek csinos házat Pákey Lajos építtette, és végül 1896-ban Merza Bálint. Az 1897/98-as tanévben a 4. osztályos Merza Tódor kimaradt az intézetből. A család legrégebbi fellelhető, bejegyzett tagja az intézet diákjainak sorában, Merza Martinus, egy a jezsuita korszakból származó 1769-es Mária kongregációs aktában szerepel a neve a grammatikusok között. Említsük meg a mi Merza Gyulánk névrokonát is: ifj. Merza Gyula 1892-ben, Egeresen született, bánffyhungyadi földbirtokos volt, ki ugyanott végzett polgári iskolát, majd korán árvaságra jutva, átvette szülei birtokát. 1920-ban kereskedő és szíkvízgyártó lett, a Magyar Párt tagja, a Népbank felügyelő bizottságának tagja volt.

Zárjuk visszaemlékezésünket Kelemen Lajos egy anekdotájával. Ő írta, hogy a marosvásárhelyi szülői házat Pataky Etelka festményén „úgy nézegettem, forgattam, tettem-vettem a képet, mint egy gyermek, mint Merza örmény egykor az új házat nézván, én is jött, hogy kérdezzem magamtól: vajon igazán a tied ez a pompás kép, nem álmodol csak, te Kelemen?”

Emlékezzünk a főgimnázium néhány magyarörmény tanárára is. Többen közülük egy-két év után iskolát változtattak, őket csak röviden említjük. Száva Piusz az 1867/68-as tanévben tanította a magyart, latint, németet, földrajzot, számant és természettant. 1890. november 10-i püspöki kinevezése után egy évet tanított Szenkovics Gyula világi tanár, énektanító. Flórián Gyula 1904 és 1908 között az intézet görög katolikus segédlelkésze, hitoktatója. Wolf János kegyesrendi áldozópap 1928-tól volt a mennyiségtan és a termé-

szettan rendes tanára, a természettani szer-tár öre, osztályfőnök. Heti óráinak száma 20 volt. Sokat fáradozott a cserkészek zenekarának tanításával. Ekkor már tapasztalt tanár volt, 19 éve tanított. Idézünk az 1936-os értesítőből: „a Kegyelmes Püspök úr 1935-ben, a tanév elején kinevezte az eltávozott tanárok helyébe Dávid László hittanárt és Denderle József történelemtanárt”.

Kezdő tanárként jött az intézetbe Dávid László egyházmegyei áldozópap, okleveles helyettes hittantanár, a hittudományok doktora, az 1. B. osztályfőnöke. Tanította a vallástant az 1–7. osztályokban, az alsó osztályos tanulók hitszónoka, a Mária kongregáció prézese volt. Az Apostol című egyházi lap munkatársai között találjuk, cikkeket írt a Jóbarátba, ahol külön rovatot is vezetett a kongregáció részére. Három éven át tanított a piariban, 1938-ig.

Pályája kezdetén került az intézethez Denderle József kegyesrendi áldozópap. 1935 és 1938 között, mint okleveles helyettes tanár tanította a történelmet a 2–8. osztályokban heti 20 órában, majd a történelmi szertár öre. Rajparancsnok is volt az ország örei (strājeria) szervezetben. A helybeli katolikus legényegyletben lelki gyakorlatot és több közművelődési előadást tartott, cikkeket írt a Jóbarát ifjúsági lapba, az Erdélyi Fialokba, az Erdélyi Iskola folyóiratba. 1948-ig, az iskola államosításáig tanított a piariban. Annak idején a 6. líceumi osztálytól diákja is volt az intézetnek. Egyébként naszódi születésű, 1911 karácsonyán látta meg a napvilágot. Kivételesen 16 éves korában lett a piarista rend tagja, és 1934-ben szentelték pap-pá. Élete során megtapasztalta a fogságot is, majd innen a csodával határos szabadságot. Sokat dolgozott, tankönyveket írt, fordított, énekkart alapított, 1984-ben mutatta be aranyisméjét. Hangulatos történe-

lemóráin humorérzékét is megcsillantotta. Kitűnő előadó, nagy tudású, szigorú, de igazságos tanár volt.

A továbbiakban két olyan örménymagyar tanárról szeretnék árnyaltabb képet nyújtani, akik hosszabb ideig tevékenykedtek a piarista főgimnáziumban.

Zachar János az 1880/81-es tanévtől lett a főgimnázium tanára. 1843. május 23-án született Széklaknán, Hont megyében, 1860. szeptember 18-án lépett a Kegyes-tanítórendbe, 1869. augusztus 12-én szentelték áldozópappá. Több éven át tanárkodott a veszprémi, kisszebeni, rózsahegy, nyitrai, nagykárolyi és budapesti gimnáziumokban. 17 évi tanárkodás után került Kolozsvárra, mint a piarista gimnázium rendes tanára. Tagja volt a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak, a Matematikai és Fizikai Társulatnak és az Országos Középiskolai Tanár-egyletnek. Heti 22 órában tanította a német nyelvet az 5. és 6. osztályokban és a mennyiség-tant az 1., 4., 5. és 6. osztályokban. Osztályfőnök is volt. Az intézet egyik legkiválóbb tanáraként tartották számon, egész életét és munkásságát páratlan munkaszeretet, szakértelem, didaktikai és metodikai ügyesség és atyai jóság jellemezte. Önzetlen, odaadó barátja volt társainak és tanítványainak. Az 1886/87-es tanévtől megbízták a Lyceumi Könyvtár rendezésével és vezetésével. Az első teremben térképeket és metszeteket helyeztek el, a második teremben 1891-ben fejezték be az asztalosmunkát, és ezután egész szabad idejét a 27 788 könyv katalógizálására szánta. A könyvtár rövidesen szakavatottságának és finom esztétikai érzékének bizonyítéka lett. A nemes lelkű tanár fogékony volt a természet minden szépsége iránt is. Feljegyezték, hogy „csendet kereső lelke rózsás ligetében, énekesmadarai között” pi-

hente ki fáradalmait. Mikor már 15. éve tanárkodott az intézetben, tragikus hirtelenséggel, 53 éves korában hunyt el Kolozsvárt, 1896. április 26-án. Két nappal később kísérték örök nyugalomra a Házsongárdi temetőbe, nyughelyén látható a piarista tanárok obeliszkje. A fekete márványba vésett nevek: legfelül Zachar János, Salzbauer János, Réti Márton, Erdélyi Károly, Vajda Gyula, Nemes Endre, Krasznopolszky József, Varjú János.

Időzzünk még el Zachar János személynél, lássuk, hogyan emlékeztek rá egykori diákjai. Kendi Finály Lajos, miniszteri tanácsos írja: „Zachar János volt a nyolcadikos osztályfőnököm... csaknem mind a nyolc év alatt tanárkodott. Magába zárkózott, külsőleg rideg, de valójában melegsívű, jó ember volt. Számant, algebrát és mértant tanított, tehát olyan tárgyakat, amelyeket általában népszerűtlennek mondhatnak, továbbá német nyelvtant és irodalmat, az utóbbit maga diktálta német szöveggel kellett megtanulnunk. Tanári munkáján megérettük a meggyőződésből fakadó igyekezetet, hogy hasznos tárgyait elménkbe minél jobban beledolgozzuk... 25 éves találkozáskor alkalmával virággal róttuk le kegyeletünket a sírjánál a Házsongárdi temetőben, a szeretettel teljes hálát pedig szívünkben őrizzük.”

Rass Károly főgimnáziumi tanár így emlékezik: „A vakációt nem lehetett megnyújtani semmiféle diák rafinériával. Fellelhetetlen professzorom, Zachar János ex cathedra kijelentette, hogy a vakáció eddig tart, az elmaradást még orvosi bizonyítványra sem fogja igazolni. És nem is hiányzott soha senki. A kérlelhetetlen fegyelem is összefér a humanizmussal, tulajdonképpen ez a piarista nevelés lényege.”

Széki Tibor, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem nyilvános rendes tanára

emlékeiből: „Zachar János a számtant, német nyelvet és német irodalmat, tehát nem az ún. közkedvelt tantárgyakat tanította, de oly vonzóan, oly mesteri módon, hogy talán egy sem volt az osztályunkban olyan, kinek figyelmét lekötni ne tudta volna. A tehetségtelenebbekkel gyakrabban foglalkozott, a jobbakat ambicionálta, s ha azt látta, hogy valaki valamit nem ért, felelő tanítványát a tábla mellől nem engedte addig helyre, míg példákkal és magyarázatokkal a homályos részeket világossá nem tette előtte. Szigorúsága mellett mindig igazságos, mindig következetes és végtelesen türelmes volt. A hanyagokkal azonban nem törődött, kíméletlenül buktatta őket. Nyolcadik gimnáziumban osztályfőnököm volt, míg értékes élete oly tragikus módon véget ért.”

Az egykori főgimnázium tanárainak sorából kiemelkedik Puskás Lajos önfeladózó, példamutató élete, munkássága és közéleti tevékenysége. Gyergyóalfaluban született 1901. május 22-én. Édesapját korán elvesztette, hányatott gyermekkorra volt. Vadgyümölcsöt szedett, borvizet hordott, csordát legeltetett, körhintát hajtott pár krajcárért, és megismerte az árva házak minden keserűségét is. Középiskolába Székelyudvarhelyen, Nagyszebenben és Fogarason járt. Osztályából egyedül érettségizett jelesre. Történelem szakos tanári diplomát szerzett a budapesti, majd a bukaresti egyetemen cum laude minősítéssel. Szakdolgozatának témája: I. és II. Rákóczi György kapcsolata a román fejedelmekkel. Később latin nyelvből és jogból, majd magyar nyelvből és irodalomból is szakképesítést szerzett. Tanári pályáját 1924-ben kezdte a Székelyudvarhelyi Református Kollégiumban. 1925-ben a kolozsvári piarista gimnáziumba nevezték ki, ahol rövid megszakítással két évtize-

den keresztül tanított. Érkezésekor történt az igazgatóváltás is, az intézet tanügyi főhatósága Patay József helyébe Biró Vencelt nevezte ki igazgatónak. Puskás Lajos világi tanár volt, latin nyelvet, történelmet és alkotmánytant tanított heti 21 órában, és osztályfőnökséget is vállalt. Jó szervezői készséggel vezeti az intézet segélyező egyesületét, ennek könyvtárát, majd kinevezik az ifjúsági könyvtár órévé is. Az 1925/26-os tanév végén az intézetben tankönyv és írószer szövetkezetet alakít Hangya elnevezéssel, ennek igazgatója volt. A munkába bevonta a tanulóifjúságot is, részvényessé tette őket. Mindenki 100 lej kölcsönt adott és 250 lejes üzletrészeket is jegyezhetett. Az esetleges hasznot az ifjúság segélyezésére fordították. Puskás Lajos volt az intézet cserkészparancsnoka. 1927. január 9-én az alakuló cserkészület ünnepségén előadást tartott. Ő teremtette meg az intézetben a VII. számú kolozsvári cserkész századot, melynek végig éltető lelke volt. Több mint ötven cserkész táborban vettek részt. Kitüntették a Virtutea cercetăească-val. Ő lett a filológiai szertár, valamint az érem- és régiséggyűjtő, a Báthory–Apor Szeminárium vezetője, az egyházközségi iskolaszék tagja. Munkatársa volt a Jóbarátnak, ennek cserkészrovátát vezette. Cikkeiben a falusi cserkészmozgásról, a cserkészletnek a kisebbségi életben betölthető szerepéről, jellemnevelő hatásáról írt. Írásai jelentek meg az Erdélyi Iskolában, az Esti Lapban. Megszervezte a katolikus tanoncok cserkészraját is. 1928-ban bevezetőt mondott a Magyar Színházban a Bizánc című ifjúsági előadáshoz. További előadásokat tartott a Katolikus Népszövetség-nél, a Római Katolikus Nőszövetségben, a Katolikus Leányklubban, az Erdélyi Múzeum-Egyesületben. 1939-ben Ko-

lozsvárt a Magyar Népközösség megalakulásakor megbízták a társadalmi szakosztály vezetésével. Ez a mozgalom lett az úgynevezett Tízes Szervezet. Egyik létrehozója volt a háziipart népszerűsítő Alfa, valamint az Ararát nevű szövetkezetnek. 1942–44 között a Magyar Cserkészszövetség IX. (erdélyi) kerületének parancsnoki tiszttségét töltötte be.

A hatalomváltás után a hírhedt ún. purifikáló bizottság eltiltja a Kolozsváron tanítástól, aztán mégiscsak tanít a piarista gimnáziumban. 1947. május 5-én éjjel elhurcolják a szamosújvári börtönbe, majd szabadon bocsátják. Két évet tanít még a gyulafehérvári Mailáth Főgimnáziumban, az 1948-as államosítást követően 7 évet a kisbácsi iskolában, ezt követően cséplőgépi ellenőr lett. 1958-ban kizárják a tanügyből, súlyos megélhetési gondokkal küzd. Nyugdíjazták, majd ettől is megfosztják, nincs miből élnie, tanítványokat keres.

Két nagyobbik fiát letartóztatják, és súlyos kényszermunkára ítélik. Csaba fia az 1970-es árvíz idején a Szamos vizében, mentés közben hősi halált halt.

Puskás Lajos többször utazott Moldvába, bejárta a csángó vidékeket, és sok értékes adatot gyűjtött pusztuló hagyományairól, keserves körülményeiről.

Lefordította Julius Caesar egyik munkáját, Pápai Páriz Ferenc latin nyelven írt több írását. Önálló kötetei: Él a törvény. A cserkésztvény nagy emberek életében (Kolozsvár, 1935); A tizedéves határkőnél (Kv. 1937); Népközösségi utakon (Kv. 1940); Tizedesség és a kolozsvári tizedesek (Kv. 1942); A középkor története (Kv. 1946).

Puskás Lajos 1982. április 10-én hunyt el Kolozsvárt, 81 éves korában. Sírját, kívánsága szerint, kőbe faragott cserkészliliom díszíti. 1989 után önéletrajzából részle-

tek jelentek meg a Romániai Magyar Szóban és a Korunkban. Tanítványai mindvégig zseniális szervezőként emlegették. Új szellemet hozott az ősi piari falai közé. Az ifjúságnak a gyakorlati életre nevelése vezérelte. A szigorú, igényes nevelő, szorgalmat, fegyelmet, becsületet követelt diákjaitól. A jellemalakítás mestere volt.

*

A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium magyarörmény diákjainak, tanárainak hosszú névsorát tekintve jelen írásból bizony sokan kimaradtak. Ezúttal csak egy továbbra sem teljes felsorolást közlünk azokról az örmény családokról, amelyeknek fiai szintén a piariba jártak: Alexa, Amberboy, Anka, Aszbei, Ávédik, Babcsák, Betegh, Bogdán, Buzesko, Csiki, Csoma, Dajbukát, Dániel, Darkó, Dobál, Dragomán, Donogán, Duducz, Duka, Ember, Eránosz, Faik, Fejér, Fugulyán, Gajzágó, Gámán, Gámentzy, Gogomán, Görög, Haragay, Jakubovits, Jovián, Kajetán, Karácsnyi, Katona, Keresztes, Király, Kopár, Kosztin, Kricsa, Krisztóf, Kuibusz, Lászlófi, Lengyel, Lukács, Magyarossy, Mánok, Marián, Mártonfi, Medgyesi, Mélik, Meskó, Meskovits, Móricz, Nevelics, Novák, Opra, Oszián, Papp, Páskuj, Patrubby, Persián, Petelei, Petrás, Platsintár, Pongrácz, Potoczki, Rácz, Retezár, Roska, Soó, Szarukán, Szervátiusz, Tauffer, Tellmann, Temesvári, Tódorfi, Tömösvári, Torma, Tulics, Tüzes, Vákár, Vertán, Virág, Voith, Zabulik, Zakariás, Zöld stb.

És íme néhány ismertebb személy: Petelei István író, Betegh Miklós főispán, Erdély kormánybiztosa, Dániel Elemér, Károly és Gusztáv jogászok, Darkó László festőművész, Dobál Ferenc és Antal ügyvédek, Duka Mihály bánffyhunyadi magyar királyi adótárnok, Embery Árpád

főgimnáziumi igazgató, Faik Antal páncélcsehi közjegyző, Fejér Gerő kanonok, Gajzágó Dezső budapesti főorvos, Vilmos dési főszolgabíró, Kristóf zilahi földrajztanár, Miklós jogász és György katonatiszt. Az intézet diákja volt Gámenty Jenő marosvásárhelyi ügyvéd, Görög Joachim kanonok, Haragay István író, Jovián Antal, a kolozsvári Capitol mozi tulajdonosa, Karácsonyi János püspök, tudós, történész, Béla gyógyszerész és László orvos (a Karácsonyi családnak alapítványa is volt az intézetben), Katona József tanár és István közgazdász. A Keresztes családnak is működött itt alapítványa, ide járt Keresztes Kálmán szobrászművész, restaurátor, illusztrátor, Zoltán közgazdász, riporter, rejtvénykészítő, Sándor jogász diplomata és Endre egyetemi tanár, úgyszintén Kopár Gerő igazgató-főorvos, Kopár József gyógyszerész, Kosztin Árpád jogász és Péter biokémikus. A Lászlófi család is alapítványt tett, ide járt Lászlófi Ferenc MÁV-főellenőr és József királyi járásbíró, Lengyel László vegyész-mérnök, Lukács László miniszterelnök, Mártonfi József erdélyi püspök. Itt volt diák a Kakas Medgyesiként emlegetett Medgyesi János kereskedő, az Aranykakas fűszerüzlet tulajdonosa. Móricz Sándor törvényszéki jegyző és István, a kolozsvári tantestületi főigazgatóság titkára, Novák István ügyvéd és Novák Ernő egyetemi tanár, Orsos-Opra Zoltán jogász, tanár, Persián Kálmán az I. világháborúban eltűnt kiváló könyvtári szak tudós, Viktor ügyvéd, főszolgabíró, Puskás Tivadar, Edison világhírű munkatársa. A piarista járt és tanított is később Rác Miklós görög katolikus hitoktató. Ide járt Retezár Gerő, Torda város királyi főmérnöke, Roska Péter, Maros vármegye alispánja, berei Soó Rezső egyetemi tanár. Ide járt az Osztrák–Magyar Mo-

narchia börtönügyeinek legkiválóbb szakértője, Tauffer Emil; Vilmos, a budapesti orvosi egyetem nőgyógyász professzora és Lajos, az állomásfőnök; Tellmann József szamosújvári városi főszámvevő; Tódorffi Lukács polgármester; a Voith kereskedőcsalád fiai; Zabulik László, aki új alapítványt tett, Zakariás Aladár közjegyző, Murádin László nyelvész és még sokan mások.

Irodalom

A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium évkönyvei, 1852–1944 között. Öreg diák visszanéz. Szerk. György Lajos. Kv., 1926
Irodalmi lexikon. Szerk. Benedek Marcell. Bp., 1927
Balogh Jolán: Kolozsvár műemlékei. Bp., 1935
Puskás Lajos: A tizedéves határkőnél. Kv., 1937
A Kolozsvári Piarista Öregdiákok emlékkönyve. Kv., 1992
Gaal György: Magyarok utcája. Kv., 1995
Tört kövön és porladó kereszten. Kv., 1997
Kolozsvár, millenniumi kalauz. Kv., 2001
Ház a Főtér sarkán. Kv. 2004
Sas Péter: A Szamos-parti Athén. Kv., 2003
Mesélő képeslapok. Kolozsvár 1867–1919. Bp., 2003
Orbán István: Évgűrűk a kolozsvári Báthory István Gimnázium múltjából (1773–1914) Kv., 2004
Jósika örökség a kolozsvári Báthory István Gimnázium múltjából. Kv., 2006
Tóthpál Tamás: Rekvem egy ördögfiáért. Szabadság, 2011. december 30.

(*Művelődés, közművelődési folyóirat – Kolozsvár. LXV. évfolyam, 2012. április–május*)

A Székely Himnusz szövege

Apróság – s mégsem az.

Május másodikán, Áder köztársasági elnök úr eskütetele alakalmából az Országgyűlés jelenlévő képviselőinek egy része elénekelte az úgynevezett Székely Himnusz, Csanádi és Bihari szerzeményét. Hogy miért, azt én nem vitatom, nem vagyok sem politikus, sem politológus.

De...! A népszerű dal, amely több, mint három évtizede terjed a magyar köztudatban, egy apró szöveg-átalakuláson ment keresztül. (Én a dalt még 1952-53-ban tanultam édesapámtól, mint szent és titkolni való dolgot, amelyet csak kettesben énekelünk. Amikor jóval később, az 1980-as évek elején gyakran és borosan elkezdtek énekelni Budapesten, én mindig hallgattam, mert nem tartottam illendőnek... de ez – ahogy ma szokás mondani – magánügy.)

Nos, a dal első két sora:

*Ki tudja, merre, merre visz a végzet
borongós úton, sötét éjjelen* –

nem véletlenül jelöltem vastaggal az **éjjelen** szót, mert a versszak második két sora erre felel:

*vezesd még egyszer győzelemre néped
Csaba királyfi, csillag... –
s itt jön a baj!*

Ma – főként Magyarországon – mindenki úgy énekl, hogy „*csillag-ösvényen!*” Kedves EÖGY-füzetek Olvasói, akik erdélyiek vagytok, legalább ti tudjátok és tartsátok észben, hogy ez nem jó! Először is, ha Székely Himnusz, hát székely szöveg. A Székely-

földön pedig eredetileg – s még a huszadik század közepén is, néhol máig – a szót eleve így ejtik: *ösvény*. Ha aztán néha *ösvényt* mondtak, ragozásban akkor is úgynevezett „fokváltkozás” történt, s az *ösvény*-ből lett *ösvényen*.

Verstanilag is így helyes, mert az *éjjelen* szóra nem tisztességgel rímelt a középben hosszú *ösvényen*, éppen csak az utolsó szótagnál. Az *éjjelen*-re viszont az *ösvényen* tökéletes rím, hiszen a klasszikus, hagyományos verselésben a teljes összecsengés legalább két szótagra kiterjed. Csanádi és Bihari urak értettek annyira a verseléshez, hogy ezt is pontosan tudták. És még egy szempont: az a sor, hogy *borongós úton, sötét éjjelen* – kissé szolfézs-módon szólva az utolsó szóról: „*tá-ti-ti*”; a mai magyar éneklési mód viszont ezt az egészet a válasz-sorban átrendezi azzal, hogy

*Csaba királyfi, csillag ösvényen,
azaz ti-tá-ti helyzetbe kerül a rímelő sor s ez zeneileg sem jó. Mennyivel szebb – a székelyek kiejtéséhez is illőbb – feladat volna úgy énekelni, ahogy eredetileg is volt:
Ki tudja, merre, merre visz a végzet
borongós úton, sötét éjjelen –
vezesd még egyszer győzelemre néped
Csaba királyfi, csillag-ösvényen!*

Ezt a kicsi, alig hangsúlynyi, alig ékezetnyi odaadást kérném minden EÖGY-füzetek olvasótól, akárhogy is énekl a dalt a Parlamentben, vagy szanaszét az országban.

dcv

Meghívó

A Bp. Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat idén is részt vesz a Kerület Napja alkalmából megrendezésre kerülő Ízek utcája nemzetiségi ételkóstolón, **2012. június 16-án (szombaton) 12–13 óráig a Millenárison**. Szeretettel várunk mindenkit az örmény sátonnál, örmény ízekkel, örmény szeretettel.

dr. Issekutz Sarolta, elnök

Arhívumunk anyagából

Világosító-Szt-Gergely évfordulati ünnepe

Hazai örményeinknek igen csekély száma van azon szerencsés helyzetben, hogy a kath. egyház kebelében, az isteni tiszteletnél szintúgy, mint más egyházi tényeknél is az örmény nyelvet, saját rítusát megtartotta és az atyáktól örökölt szertartásokat gyakorolja. E szerencsében csak azok részesülnek, kik örmény szertartású lelkészek vezetésével, örmény parochiákban laknak; a nagyobb számú örmények ellenben más szertartású hívek közé elszórtan tartózkodván, örmény misét nem hallgathatnak...

E körülmény fájdalmasan érinti ugyan a távozók szívét; de azért keblökből a kegyeletet az ősök iránt, és ezeknek dicsteljes emlékéit kitörölni semmi sem képes. – Im a távolban is készséggel sorakoznak atyáink fiai nemzeti apostolunk, Világosító-Szt-Gergely évfordulati ünnepét a honmaradtakkal együtt megülni! Minthogy azonban többeknek a jelzett örvendetes ünnepnap határozott idejéről, illetékes helyről, tudomást szerezni, nem éppen lehetséges, a t. Szerkesztő engedelméből becses lapja útján sietek mindenkit, akit illet, tisztelettel figyelmeztetni arra, hogy az örmény nemzet nagy apostolának, Világosító-Szt-Gergelynek ünnepe, mint mindig pünkösöd szombatját követő negyedik szombatra van megállapítva illetve az idén július hó 3-án fog megtartatni.

Ezen előzmények kíséretében szabadjon nagy szentünk csodákkal tündöklő élettörténetéből, melyre 1560 éves múltú lepel borúl, főbb mozzanatainak felemlítésével is tisztelt olvasóinak kedveskedni.

Világosító-Szt-Gergely atyja Ánág, Okoh nejjével és gyermekeivel, Örményországban királyi rokonánál keres s talál menedéket a perzsák elől. Okohnak itt néhány hónap múlva fia született, kit keresztény dajkája magával vitt Görögországba, hol, mint árvát, két éves korában megkereszteltette. A kereszttségben Gergely nevet nyert; az árva gyermek keresztény nevelésben részesül, s meglett férfi korában Zsófia, özvegy nevelőanyja kérésére s ajánlataira megnősül. Családi életéből alig telik el két év és máris előkészületeket tesz arra, hogy végrehajtsa azt, mire nejjével, Máriával elhatározták magukat. Ugyanis ez az idő alatt esett tudomására az, hogy atyja ál-

A gyergyószentmiklósi Világosító Szent Gergely oltárkép
(Fotó: Polgár Loránt)

tal elkövetett gyilkosságra, Örményországban bekövetkezett mérszárlás szomorú következményeitől, az övéhez hasonló módon, csodálatosan, a király fia is kimentett, s hogy ez a római legiók közt, Rómában megtalálható. Ekkor arra határozta el magát, hogy atyja bűnének engeszteléséül a királyfi rabszolgájává lesz. Az elhatározást tett követte: Rómába ment, hol Tiridates szolgálatába állott

Nem sok idő múlva Dioclecián császár, Tiridatest, a bátor és rendkívüli erejéről nevezetessé vált hadvezérét, egy nagy tábor élén azzal a megbízással küldi Örményországba, hogy foglalja el atyjának királyi székét. Ez valóban sikerül is neki: Örményország királya lesz. A pogányságban felnevelkedett Tiridates a perzsák ellen viselt harczaiból győzedelmesen térvén haza, a bálványoknak hála-áldozatokat mutatott be. A többek közt egy alkalommal Diánna istennő számára, kinek szobra Eriza városában volt, a csaták mezején felszedett zsákmányból egy koszorút készített és ennek átvitelével Gergelyt, ki ekkor már királylovászi rangot viselt és urának legmeghittebb embere volt, bizta meg. - De Gergely királya parancsának nemcsak ellene mondott, hanem nyíltan kijelentette, hogy ő keresztény, neki egy Istene van az égben, ki az egész mindenség teremtője s fentartója; ő egyedül Ennek hódol és Ezt imádja. - S minthogy a királynak, sem szép ígéretekkel, sem fenyegetéssel, nem sikerült kedvelt emberét hitében megrendíte-

ni, őt különféle, időközönként megszakított mártíromságra kárhoztatta.

Daczára annak, hogy a kínzás s kizsárolás legborzasztóbb nemeit alkalmazták a hitében állhatatosan megmaradt Gergelyen, Istennek védő keze hű szolgájának életét mindezek közepette csodálatosan megtartotta; sőt kifürkészhetlen végzéseinek - célja elérésében - a csodák tételében megmutatott hatalmát most azok ellen fordította, kik, úgy szólván, nyíltan dacolni merészeltek a szent férfiú által hirdetett Mindenhatóval. – Igen sokan az ország előkelőbbjei közül s maga a király is gyógyíthatlan betegségbe estek; sőt ez utóbbi

állati természetet öltvén, különösen a seretésekkel kóválygott a szabadban. Eme leverő és gyászjeljes körülmények közepette Choszrovituchd, a királynak szintén csodálatosan életben maradt nővére, álmában nyert isteni kijelentésre, tudokra adta a székváros lakóinak, hogy az elítéltek veremébe 14 évvel ezelőtt bedobott Gergely még életben van. Ki kell tehát ezt innen venni; mert csak ő képes az országra nehezülő csapásokat elhárítani.

Napfényre került tehát a rég megholtnak tartott Isten küldöttje, kinek állhatatos könyörgései folytán látható módon gyógyultak meg a betegek, szigorú böjtöléssel egybekötött imáira Isten megszünteti a csapásokat, a szabadban tartott oktatásaira mind sűrűbben s nagyobb csoportokban jelenik meg a hallgatóság és Isten kegyelme oly erőt kölcsönöz szavainak, hogy a király és

Világosító Szent Gergely ünnepe 2012-ben

Szamosújváron június 23-án, szombaton 11 órakor lesz az örmény katolikus székesegyházban, utána szeretetvendégség a parókian.

Budapesten június 24-én, vasárnap du. 16.30 órakor az Örmény Katolikus Templomban (Bp. XI. Orly u. 6.), utána agapé a plébánia közösségi termeiben.

családjának példájára, minden ellenállás s huzalkodás nélkül befogadják a keresztény tanításokat és ezenként járulnak a keresztesség felvételéhez...

Nem az egyszerű szavakban foglalt Isten igéjének hirdetése, hanem az isteni akarat nyilvánulása, a Mindenhatónak ellenállhatlan ereje eredményezte, hogy az örmény nemzet rövid idő alatt a pogányságról lemond, ennek bálványait saját kezével ledönti s egymás közt vetekedve a romok felett az egy igaz Isten imáadására szebbnél szebb templomokat állít fel. A mennyei hit világa Örményország minden részében s zugában már elterjedt; jótékony hatása, a szent férfiú főpapi vezetése alatt, már boldog s örvendetes napokat biztosított számára: mikor emez, a szentség hírében álló főpásztor, fényes méltóságát biztos kezekbe letéve, hivataláról lemond és magányba húzódik; hol minden szem elől elrejtőzve, barlangjában egyedül Istenével

társalgott. Itt várta be ama boldogító végórát, mely után ő, ki rendíthetetlen állhatatossággal hajózta keresztül a szenvedések tengerét, hűen töltötte be küldetését és megtartotta hitét, – olyan sóvárogva epe-dezett. Meghalt a nélkül, hogy valakinek tudomása lett volna haláláról! Három év múlva egy páztor fedezte fel a szent testet, mely még egészen ép volt, s a romlásnak semmi nyoma sem látszott rajta. Később – mennyei sugalat folytán – Thortán nevű helységben temettetett el, hol sirja felett égi fényt láttak és csodák történtek...

Fáraó Simon

(*ARMENIA Magyar-örmény havi szemle (főszerkesztő: Szongott Kristóf, Szamosújvár, 14. évfolyam, 1897 évkönyvből, eredeti írásmóddal. Megjelent az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ARMENIA magyar-örmény havi szemle 1887-1907 DVD kiadványban)*)

A Zuglói, XIII., XV., és XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok

tisztelettel meghívják Önt és hozzátartozóit
2012. június 8-án, pénteken 17 órára

Világosító Szent Gergely tiszteletére tartandó ünnepi megemlékezésre

Helyszín: Zuglói Kisebbségek Háza (1148 Bp. Pákozdi tér 13.)
Honlap címünk: www.zoko.gportal.hu

A rendezvényt megnyitja
Záruagné Tancsin Katalin a Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke

Búcsú a Kisebbségek Házától, a csíkszeredai kopjafánktól és a csíkszépvízi fenyőfánktól
A műsorban szerepelnek: **Avedikian Viktória, Trio Hangist, Zsigmond Benedek**

Örmény ételek kóstolója

A rendezvény támogatói: Budapest XIV. ker. Zuglói Polgármesteri Hivatala, a www.ormeny13.hu honlap kiadója; a XIII. kerületi ÖNÖ, a XV. és a XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok

Dr. Gopcsa László

A hazai örmények (Részlet)

...Az erdélyi örmények, mint az örmény nem-egyesült (keleti) vallás hívei jöttek be e hazába Minász nevű püspökükkel, ki már 1649-ben Moldvában püspökük volt. Verzereskul Oxendius, ki kezdetben szintén örmény nemegyesült volt, de később mint a „collegium Urbanum de Propaganda Fide” római növendéke, hittérítő gyanánt Erdélybe küldetett ama feladattal, hogy az örményeknek a rom. kath. egyházzal való egyesülését mielőbb vigye keresztül. Verzereskul hat évi működése után 1690-ben keresztül vitte az egyesülést annyira, hogy még Minász püspök is áttért a kath. hitre és mint ilyen halt meg Erdélyben. Az egyesülés ünnepélyes ténye Lembergben ment végbe. Hogy az egyesülés szilárdul megtartassék, kérték a Szentszékét, hogy szentelje fel Verzereskul püspökké, a mi meg is történt 1691-ben, mikor is mint felszentelt erdélyi örmény kath. püspök vizsztatért Erdélybe és átvette az egyházmegye kormányzását. Verzereskul 1715-ben halt meg Bécsben. Utódául Stefánovics István doctort jelölte; Mária Terézia Theodorovics Mihály dr. szamosújvári főesperest nevezte ki; minthogy ezt a Szentszék meg nem erősítette, az erdélyi örmény katolikusok ideiglenesen az erdélyi rom. kath. püspök joghatósága alá kerültek s ma is ő a főpásztoruk, ki nek azonban nincs meg a joga, hogy örmény papokat felszentelhesen. Ez a magyar-örménység egyházi sérelme 180 esztendő óta s rajta vannak, hogy az örmény püspökség visszaálltassék. A hazai örmények papjait ez idő szerint vagy a

bécsi vagy a lemergi örmény kath. érsek szenteli fel. A hazai örmény kath. egyház önkormányzati szabadságát és jogegyenlőségét az 1868. évi XLIII. t.-c. 16 §-a alapította meg...

(*ARMENIA Magyar-örmény havi szemle (főszerkesztő: Szongott Kristóf, Szamosújvár, 14. évfolyam, 1897 évkönyvből, eredeti írásmóddal. Megjelent az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ARMENIA magyar-örmény havi szemle 1887-1907 DVD kiadványban)*)

Fővárosi Örmény Klub

2012. június 21., csütörtök 17 óra
Magyarok Háza, Budapest V.,
Simmelweis u. 1-3., Bartók terem

Műsor

Murádin Jenő:

Kolozsvár és képzőművészete
(ARTprinter Könyvkiadó,
Sepsiszentgyörgy)

A könyvet vetített képes előadás során mutatja be a szerző

*

Darkó László festőművész
kisfilm

Rendező: **Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat**
Támogató: **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (28. rész)

100. Mártonfi alias Czecz Kristóf ifj. Örmény szertartású. Pappá szentelték 1779-ben. Szolgálati helye: 1782: Gyulafehérváron tanár, 1794: Szamosújváron káplán, 1812: plébános és esperes, 1819: tb. Kanonok. Meghalt Szamosújváron, 1822. okt. 14-én.

101. Mártonfi Antal örmény szertartású. Erzsébetvároson született, 1818. február 4-én. Pappá szentelve 1841. szept. 8. Szolgálati helyei: Székelyudvarhelyen gimnáziumi tanár, majd Szamosújváron káplán és tanár. 1866–1878: Erzsébetvároson plébános, 1877-ben tb. kanonokká, és főesperessé nevezik ki. Meghalt 1878. ápr. 6-án.

102. Medgyesi János Károly vezetékneve, valamint szolgálati helyei után arra gondolok, hogy valószínűleg örmény gyökerű. Baróton született, 1891. aug. 21-én. Pappá szentelve 1913. jún. 29. Szolgált Gyergyóremetén, majd 1915: Gyergyószentmiklóson káplán. Tábori lelkészként szolgálat közben Piavében (Olaszország) halt meg 1918-ban.

103. Medgyesi János Gyulafehérváron született 1870. jún. 6-án. Tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1893. júl. 16. Szolgált Gyergyószentmiklóson, 1894: Baróton, 1896: Kolozsváron káplán, 1902: Marosillyén, 1907: Székelykeresztúton plébános. Meghalt 1916. május 8-án.

104. Medgyesi Tódor (Tivadar?) Erzsébetvároson volt káplán. Meghalt 1772. május 11-én.

105. Merza Antal örmény szertartású. Szamosújváron született 1814. ápr. 12. A gimnáziumot és a filozófiát Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték 1838. aug. 25-én.

Szolgált Szamosújváron, mint káplán, 1841: Gyergyószentmiklóson helyettes plébános, 1861: beiktatott plébános. Meghalt 1878. máj. 2-án.

106. Merza István. Gyergyótölgyesen született, 1883. aug. 10-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték Gyulafehérváron, 1906. jún. 26-án. Szolgált 1906: Gyergyóremetén, 1908: Székelyudvarhelyen káplán és hitoktató. 1922: Csíkszeredában, 1928: Szászrégenben, 1945: Bordoson, 1946-1950 Nagyernyén, plébános. 1950-ben nyugdíjba vonul, de 1958-tól újra szolgál Nyárádtőn, mint helyettes lelkipásztor, majd 1966-ban Vízaknára költözik, ahol nyugdíjas plébánosként él. Ott is halt meg, 1967. dec. 27-én.

107. Minier Albert Szépvízen született, 1914. május 1-én. A gimnáziumot Csíkszeredában, a teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelve 1937. március 13-án. Szolgálati helyei: Kászonsaltizen lelkipásztor. A román iskolákba kényszerült magyar gyermekeket anyanyelvükön írásra-olvasásra tanította, ezért hadbírótság elé állították 11 hónapra elítélték. Később Nagyszebenben a Szt. Teréz árvaház tanulmányi felügyelője. 1941: felfüggesztve. Jogi doktorátust szerzett a kolozsvári Egyetemen (1943).

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon arról is hírt ad, hogy a II. világháború után a Kolozsváron megjelenő *Világosság* napilap riportere és népnevelési szerkesztője (1945–1953). A Magyar Népi Szövetség felosz-

latása után üzemi jogtanácsos, közgazdász gondnok nyugdíjazásáig. Adatgyűjtéseivel Vámszer Géza munkatársaként a székelység életét és múltját vizsgálta, anyagából jelent meg a *Feljegyzések Orbán Balázsról* című összeállítása. Megjelent a *Hét* 1981/13-as számában. Írói neve *Bányász Albert*

108. Moldován Kajetán, 1773 (1781) Szamosújváron káplán. Meghalt 1808-ban.

109. Murád Antal, örmény szertartású. Kolozsváron (1774–1777) tanult. Szolgált: 1782: Erzsébetvároson káplán. Meghalt 1833. szept. 19-én, 79 éves korában.

Folytatjuk

Sas Péter

Az egykori kolozsvári minorita templom örmény síremlékei

Kiegészítés a füzetek májusi számának 23-25. oldalán megjelent *Sas Péter: A szépek temploma – az egykori kolozsvári minorita templom* (megjelent: Szabadság, 2012. március 1.) című cikkhez.

A kriptá azonosítható örmény síremlékei: Kápdebo Simonnak itt van gyenge teste / Kinek Mind Szent Hava tiz s Negy Napján este / Történt Ezer Hét Száz Kilentzven hatodban / Két észtdőt élvén, ez árnyék világban / Kápdebo Mihály volt Attya ki Nemzette / Hánkovits Mária e világra tette / Attya a ki őtet Most ide tette / Tsak Esztendeje hogy Párját eltemette.

IHS / I|TT NYUGS|ZIK AZ URBAN / KAPDEBÓ ER'SÉBETH / A|SSZ|JONY. / SZÜLETETT. 1765be / MEG-HOLT. 1833ba.

IT NYUGOSZNAK PORAI KOLOS, / VÁRI POLGÁR ÉS KERESKEDŐ N|AGYÁSAGOJS / BOGDÁNFI ANTAL-

NAK / KI MEGHOLT ÉLETÉNEK 83dik ÉVÉ|BEN| / DECEM|BER| 27= 1841.

IHS / KOLOS-VÁRI KERESKEDŐ / MÁSVILÁGI ANTALNAK / HAMVAI ITT NYUGOSZNAK / HAMVAI ITT NYUGOSZNAK / KIIS SZÜLETET / KIIS SZÜLETET 1811= MEGHALT 1843 ESZ. CSEP. 16 KÉN. SZEPT[EMBER] 16kán.

ITT NYUKSZIK / LÁSZLÓ MÁR- TONNAK / SZERETETT NEJE / VIKOL KATALIN / KIIS MEGHALT / 1849DIK ESZT AUGUSZTUS 29KÉN.

ITT NYUGSZIK KOLOZSVÁRI / KIRÁLYI POSTAMESTER /BOGDÁNFI GÁBOR/ SZÜ- LETETT 1791- BE MÁJUS-HO: 17-KÉN/ MEG- HALT 1850 BE JANUÁRIUS HO: 31.KÉN. (Szabadság, III.1.)

Szász Ávéd Rózsa

Civitas Armenorum Transylvaniae

Vásárhelyi Örmény Kaleidoszkóp – az örmény kultúra szegmentumait mutatja be, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület hagyományos rendezvénye. Május 15-én a „Civitas Armenorum Transylvaniae” – Örmény Kaleidoszkóp III c. rendezvényen dr. Puskás Attila MÖMKE elnök köszöntötte az est védnökét, a meghívott vendégeket, a megjelenteket és azokat, akik a program megvalósításában részt vállaltak.

„Az erdélyi örményeknek a polgári társadalomra gyakorolt hatását vizsgáljuk a polgári divat, az 500 éves örmény könyvnyomtatás, az erdélyi örmény építészeti kapcsán” – fogalmazta meg a rendezvény alap gondolatát. A fővédnök, Lokodi Edit Emőke, Maros megyei tanácselnök köszöntő szavaival kiemelte a rendezvény fontosságát, megjelölve egy következő, – a IV-ik Örmény Kaleidoszkóp lehetséges témáját, amely szerinte az örmény ötvösművészetről kellene szóljon. A rendezvényen jelen volt Frunda György szenátor, marosvásárhelyi polgármesterjelölt, akinek köszöntője a híres erdélyi tolerancia megidézésén túl az „elvesztett nemzetiségek” (szászok, örmények, magyarok) érzékelhető hiányát taglalta. A politikus méltányolta az erdélyi örmények példás hagyományörző törekvéseit, kulturális értékeik megóvása-ápolása érdekében tett óriási erőfeszítéseit.

A marosvásárhelyi szecesszió fellegvárának, a Kultúrpalotának a kistermét birtokba vevő nagyszámú közönséget az „Örmény ládafiá”-ból elővarázsolt alkotások fogadták. A színpadon polgári környezetben életre kelt próbababák tükör előtt illegették magukat, összesúgtak a zongorahajlatban, mozgásba lendültek. A ruhákon előbukkanó örmény jelleg meghatározva az alkotások sajátosságát.

A kiállított ruhák magalkotója Simó Júlia, aki ifjúkori textília és divat iránti szeretetét férjével, Kalamár György színművésszel közösen alapított családi vállalkozásban ma már megvalósulni látja. Az életpálya módosítás (építész – divattervező) sok tanulással, vesződséggel járt, mégis úgy érzi, hogy elérte célját: sikerült a hagyományos népviseletet és díszítő motívumait átmenteni a mindennapok divatjába. Alkotásai nem a népi viselet feltá-

Simó Júlia és Kalamár György színművész.

masztására tett kísérlet, hanem viselhető üde színfolt a XXI. századi divatban. A remek színpadképben, az örmény zene, az örményországi ismertető filmvetítés tette bensőséggé a hangulatot. A látogatók között örmény ihletésű ruhában megjelenő, mindenkivel elbeszélgető Kalamár György szerint: „2600 km távolságban olyan emberi közelséggel találkoztam, amely Európában ma már nem fellelhető”.

Biluska Annamária színművész kötetlen frappáns műsorvezetése, Baricz Emőke zongorakiséretében, Aszalos Enikő előadásában elhangzó örmény énekek, Komitas szerzemények a rendezvény következő, Az örmény könyv Erdélyben témához vezeték a hallgatóságot.

Dr. Puskás Attila az örmény könyvnyomtatást megelőző abc megalkotásától az írásbeliség létrejöttén át a korabeli Velencébe kalauzolt, ahol Marco Ziani dozse 1253-ban engedélyezi az örmények letelepedését, akik hamarosan a város megbecsült polgáraivá válnak.

Itália 1469-ben az európai könyvnyomtatás központjának számít, ahol Firenze és Milánóban vallási és irodalmi műveket, míg Rómában és Velencében többnyire filozófiai és jogi tárgyú könyveket nyomtatnak. Az örmények 1512-ben nyomtatják itt az első könyvet. A Serenissima megbecsülése jeléül átengedi az örményeknek a városhoz tartozó Szt. Lázár szigetet. Az itt letelepedő örmény szerzetesek a benedekrendi „Ora et labora” alapján szervezik életüket: írással, olvasással, imádkozással, tanítással terjesztik az örmény kultúrát. A Szt. Lázár szigeten 1796-tól örménynyomdát működtetnek.

Simó Júlia ruhakiállítása a Kultúrpalota kistermében

Mechitár apát – a rend alapítója szerkesztésében készült az 1733-ban nyomtatott örmény Biblia, melynek több példánya az erdélyi örmény egyházi könyvgyűjteményben is megtalálható.

A könyvnyomtatással szoros összefüggésben álló betűmetszés kiváló művelője Misztófalusi Kiss Miklós élettörténetét Kuti Márta tárta fel. Az igényes betűmetszés elsajátításáért Hollandia nyomdáiban tanuló Kiss Miklós alakja elevenedik meg, aki Amszterdamban nyomdát alapít, és neki lát egy magyar nyelvű Biblia nyomtatásához. Nyomdája és betűöntődjének híre hamarosan eljut az amszterdami örmény kereskedő kolóniához is. Örmény egyházi vezetők (Voszkan és T. Vanandeci püspök) megbízására örmény betűket vés, melyek az első örmény nyelvű nyomtatott Biblia és szertartáskönyv nyomtatásához az alapot jelentették. A XVIII. század elején ezek a betűk a mechitarista szerzetesek Szt. Lázár szigeti nyomdájába kerülnek; így kapcsolódott össze a nyomdatörténet legnagyobb betűművészei közé sorolt, erdélyi származású Misztófalusi Kiss

Miklós munkássága az örmény könyvnyomtatással.

Köllő Miklós műépítész Gyergyószentmiklós várossá válásának folyamatát mutatta be. A „szeg”-ek (Alszeg-Felszeg-Középszeg) építérendszeren alapuló, „vetéskert”-el határolt, körbekerített székely település fejlődését és a központ kialakulását az örmény kereskedők megjelenése és telephatáron túli megtelepedése, a tiltó rendeletek feloldása utáni telekvásárlása kedvezően befolyásolta. Az örmények által lakott un. felső piactér lakóháza funkcionálisan és homlokzatiilag Szamosújvár leképzésére utalnak. A kedvező folyamatot (1870) megakasztja a vámháborúk ideje, ami a tehetős örmény családokat átköltözködtetésre, az Alföld felé mozdítja. Ugyanakkor a vasút-

fejlesztéssel, folyami tutajozással bővülő kereskedés a piactér alsó szakaszára összpontosítja a telepközpontot, megváltoztatva eredeti arcukat. A városiasodás jelei az 1907-es esztendőre esnek, majd a trianoni nem kívánt események megzavarják a város régi arcukat.

Mára jelentős eredmény, hogy a városvezetők és a szakemberek összefogásával, meglévő dokumentumok alapján a házfelújítási munkálatoknak sikerült irányt szabni, az épített örökség megóvásával az örmény templom körüli örmény jellegű lakóházak arcukat megtartani.

A komoly érdeklődést kiváltó rendezvény a látvány és a hallottak bővületében élénk társalgással, családi hangulatú vörös bor kortyolással és marlenka kóstolással ért véget.

Örmény történeti utazások

Az elmúlt időszakban hűségesen próbálkoztam a gyermekrejtvény havi megfejtésével. Közben sikerült kirándulásaim alkalmával az erdélyi örmény emlékekkel is megismerkedni.

Az elején – általános iskolásként – az örmény mesevilág, a rajz és a zene ragadták meg figyelmemet. A történeti kérdések nehézkesebbek tűntek, főleg a nevek miatt. Miután tanító néimmal, akiről kiderült, szintén örmény származású, mondákat tanultunk, minden barátságosabbá vált. Nagymamával jártam örmény összejövetelekre és érdekes dolgokat tudtam meg örmény írókról, művészekről, szabadságharcosokról. Gyergyószentmiklóson, dédnagymamám városában láttam az örmény templomot, temetőt, és őseim házait. Édesapám mesélt egy idős örmény szer-

zetesről, aki a velencei Szent Lázár szigetről tér haza szolgálni, és sikerült a szunyadvó lángot felgyújtani az emberekben az örmény kultúra iránt. Szamosújváron az örmény búcsún megcsodáltam a régi és új templomot, egy örmény lányviselést, a kórus énekét. A temetőben érdekes volt Rózsa Sándor sírja. Mikor Tusnádra utaztam édesapámmal madártávlatból láttam Csíkszépvíz templomát. Voltam Kézdivásárhely örmény főterén a házakat csodálni.

Itthon részt vettem örmény megemlékező szentmisén ministránsként is, szomorúan hallottam a genocídiumról.

Köszönöm rokonaim biztatását a megfejtésekhez és dr. Puskás Attilának a játéklehetőséget és a szép nyereményeket.

Molnár Zsófia, Marosvásárhely

Bálintné Kovács Júlia

Apróságok, töredékek

Barcsay mester és tanítványai

A szentendrei Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány, valamint Kónya Márta és Kónya Ferenc jogörökösök kezdeményezésére vándorkiállítás indult útjára a fenti címen. A tárlat Barcsay Jenő, Balogh László, Deim Pál és Konok Tamás színtanyomtaiból mutat be válogatást. A vándorrendezvény első állomása Komárom–Komarno, a kiállítást február elején nyitották meg az ottani Limes Galériában, ahol március 10-ig volt megtekinthető.

Utána többfelé elviszik, természetesen a mester szülőföldjére, Erdélybe is. A tárlat egyik fontos színhelye Marosvásárhely lesz, hiszen Barcsay szűkebb pátriája a Mezőség. Nem messze városunktól, Katonán született 1900-ban. És úgy is kapcsolódik Vásárhelyhez, hogy tehetségét a helység jeles rajztanára, kultúrminőségére, Gulyás Károly fedezte fel, Ő állította Barcsayt a művészet göröngyös, de sok sikert is termő pályájára. A festő és említett neves tanítványai munkáit, érdekes színtanyomokat októberben látja majd vendégül a Bernády Ház.
(Forrás: *(nk) Nagy Miklós Kund, Népiújság, 2012. február 11.*)

A III. Hunyad Megyei Magyar Napok rendezvénysorozat főzőversennyel, sportvetélkedőkkel, kiállításokkal, koncertekkel, könyvbemutatókkal és gyerekprogramokkal várta a megye magyarságát.

Ezt a földet választottam, ezt a napot úgy akartam!” – az ismert Republic dal idézett

Csernakeresztúron tovább él a májusfaállítás hagyománya

sorai csendültek fel a vajdahunyadi vár külső udvarán a megnyitóünnepségen több mint 3000 ember előtt: a szórványban élő magyarok újra bizonyították élni akarásukat, felmutatva az összefogás erejét. Babos Aranka főszervező elmondta: a rendezvény sikerének elengedhetetlen feltétele a lelkes csapat, amely fáradságot nem ismerve mindent megtesz a rendezvény sikere érdekében.

Több település is bekapcsolódott

A központi rendezvénnyel párhuzamosan a megye más településein, illetve Vajdahunyad más helyszínein is zajlott a kulturális élet. Déván Kulcsár Székely Attila színművész tolmácsolásában került sor Wass Albert *Mustár-mag* című előadására. Vajdahunyadon nagy sikernek örvendett a Szent Koronáról szóló előadás, amelyet a római katolikus templomban tartottak, de különleges élményben lehetett része mindazoknak is, akik ellátogattak Fazakas Tibor festőművész kiállítására a vajdahunyadi Magyar Házba. **A Szászvárosba érkezők Szakács Gábor és Friedrich Klára előadását hallgathatták meg, akik a rovásírásról és Torma Zsófia régészről tartottak színvonalas és érdekes előadást.**

Vasárnap este a vajdahunyadi vár udvarán több ezer ember hallgathatta és dúdolhatta az együttessel közösen a Republic zenekar közismert dalait. A koncertre nemcsak a megyéből, de az ország számos településéről érkeztek lelkes rajongók.

(Forrás: *Kun-Gazda Kinga Viola beszámolója. Szabadság, 2012. május 3.*)

Kaáli Nagy Botond

Kulturális genocídium, avagy az eltűnt város nyomában

Djuga városát hiába keressük a térképeken. És lakóinak értékes hagyatékát sem találjuk már: a tízezernyi, gyönyörű faragásokkal díszített sírkövekből álló temetőnek nyomát sem leljük. Ami ezerkétszáz évig létezett, azt röpké tizenegy év alatt pusztította el az aktuális hatalom, a páratlan művészi értékű, ősi alkotások jelezte temető ma tiltott terület, katonai bázist építettek rá. Azt, amihez a kegyetlen Abdul sah sem nyúlt, a XX–XXI. század fordulóján a földdel tehető egyenlővé az elődeitől méltóságot nem öröklő utókor. Az egykori Djuga lakóinak kőbe faragott hagyatékáról van szó.

Djuga a régi Örményország egyik fontos kereskedelmi központja volt, a mai Azerbajdzsán területén feküdt. Az egykoron több ezer kos alakú sztélé és gazdagon díszített khacskar (örmény kereszt) jelezte temetőjének története három korszakot ölel fel: az első az időszámításunk szerint kilencedik századtól a tizenötödik századig tart, ekkor a kövek és kereszték kisebbek. A második a virágkor: az 1400-as évektől a tizenhatodik század közepéig, a harmadik pedig 1604-ig tart. Legutóbbit jelzik a legdíszesebb, legkifinomultabb alkotások. Djuga és temetője sorsáról Tiram Karapetian rendező készített dokumentumfilmet (bárki megtekintheti a YouTube-on), e filmet vetítették a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület legutóbbi, telt ház as estjén a Bernády Házban. A filmet az egyesület alelnöke, Nagy Attila mutatta be és vezette fel.

Khacskar

– Csipkeszerű mintázatok díszítették a két–két és fél méter magas khacskarokat, a fény-árnyék játéka gyönyörű. A sírköveken megjelenítették az örmény családok gazdagságát, illetve gazdagság iránti vágyát. De visszatérő motívum a szőlőgerend, az apostolok alakja, a Bibliából kölcsönzött jelenetek sora is. Az örmények alkották azt a népet, amely szomszédait sohasem bántotta. Mégis számtalan csapás érte őket több ezer éves történelmük során.

A film bevezető része az örmény kultúrát mutatja be, a felvételeket a hetvenes években készítették. 1581-ben már háromezer ház állt Djugában, de a várost 1604-ben Abdul sah lerombolta, a lakosságot Kelet-Perzsiába, a mai Irán területére deportálta. A temetőt viszont nem bántotta. Az örményekre jellemző, hogy száműzetésük helyén várost alapítanak: Új Djugát, amely máig létező kereskedelmi központ.

Az 1800-as években még látszanak a régi város romjai, könyvekben, albumokban pedig fennmaradtak az egykori települést ábrázoló képek, amely mellett az örménység legnagyobb temetője terület: 1604-ben még tízezer követ számlált. A tragédia a XIX. században kezdődött, amikor a sztélék és khacskarok egy részét vasútépítéshez használták fel. A huszadik század második feléig azonban megmaradt a sírkövek nagy része, a Szovjetunió megőrizte azokat. Az örménység mindig a cári Oroszországhoz húzott, mint a környezetében lévő egyetlen keresztény államhoz, a sztálini Szovjetunió pedig védte iszlám szomszédaitól. Igaz, meg is osztották őket az 1921-es autonóm területek létrehozásával. Djuga városa (illetve temetője) az egykori Szovjetunió ma Azerbajdzsánként ismert területén feküdt. Így történhetett meg, hogy a kommunizmus összeomlása után, 1995-ben elkezdődik

a tizenegy évig tartó rombolás. A filmfelvételeken látszik, ahogyan azeri katonák kalapáccsal zúzzák szét az ősi, gyönyörű faragásokkal díszített köveket, olyannyira, hogy 2006-ra az 1200 éves temető helyén csak egy mező szegélyezte domboldal maradt. Amelyre katonai bázist telepítettek: a belépés tilos – mondta a méltató.

A temető köveiről megmaradt régi rajzok, képek és fotók után megdöbbentő a látvány. És megdöbbentő, hogy a nemzetközi tiltakozás ellenére háborítatlanul végeztek ilyen munkát egyesek. Ha a múlt eltörlése a tét, akkor sem az elődöknek, sem a művészi alkotások egyetemes értékének kijáró tisztelet nem számít. Djuga városát majd fél évezred múltán követte a történelem süllyesztőjébe az ősi temető, a barbarizmus ismét győzedelmeskedett. Keleten a helyzet változatlan.

(*Népújság*, 2012. április 27., Marosvásárhely)

Köszönet

Nagyon köszönöm dr. Issekutz Saroltának, hogy lehetővé tette e nagyszabású rendezvény létrejöttét. (Szerk. megjegyzés: Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban c. kiállítás az Országos Idegennyelvű Könyvtár termeiben, megnyitó 2012. április 2-án.) Íme elkészült a virtuális kiállítás is, a képeket honlapunkra www.szentpeteri-studio.hu tették fel. Köszönet érte Belényessy Istvánnak, Borosnyay Balásznak, az OIK-nak a fotókért, Bakó Péternek a honlapra felkerüléséért.

Borosnyay Klára
Szentpéteri József
Ötvös Iparművészeti Stúdió

Az Örmény Genocídium emléknapján

2012. április 24-én a pesti Duna-parton a Kereszteskőnél koszorúzott többek között a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az EÖGYKE

Kovács Hont Imre

Kolozsvár örmény sportolóira emlékeztek

Első alkalommal gyűjtötte össze az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság és a Bálint Tibor Baráti Társaság a kolozsvári – vagy legalábbis Kolozsvárhoz kötődő – örmény sportolókat, központban a nemzetközi téren is jelentős sikereket elért Szarukán családdal.

Az EMKE Györkös Mányi Albert Emlék-házban csütörtök késő délután rendezett eseményt Bálintné Kovács Júlia főszervező nyitotta meg, majd Killyéni András sporttörténész tartott előadást örmény sportolókkal kapcsolatos témában.

„A kolozsvári örmény sportnak nem vagyok tudója, de számos anekdotát ismerünk örmény sportolókról” – kezdte bemutatását Killyéni, és rámutatott, hogy már a Kolozsvári Atlétikai Club (KAC) első vetélkedőjének alkalmával felfigyelhetek egy örmény sportolóra: Donogány Zakariás a torna távolugró számát nyerte meg.

Az atlétikához hasonlóan a kerékpározásban is jeleskedtek a 330 éve Erdélybe települt, az 1791-es kolozsvári országgyűlésen „honosított” örménység egyes tagjai. Első rangos képviselőjük Tutsek Sándor ügyvéd, későbbi országgyűlési képviselő volt, aki szenzációt keltett azzal, hogy 1883-ban végigpedálta a Kolozsvár–Dés szakaszt.

Ugyancsak tagjai voltak a korabeli kerékpáros egyesületnek a Vikol fivérek, akiknek közeli rokona, Vikol Polixéna versenyszerűen korcsolyázott, és a fáma szerint éppen a jégen találkozott későbbi férjével, Óvári Kelemennel, a Korcsolyázó Egylet elnökével – az ő elnöksége alatt épült fel a Korcsolyázó Pavilon (amelyet ma Kioszkként ismernek), Kolozsvár legrégebbi, ma is meglévő (bár más célt szolgáló) sportlétesítménye.

Időrendi sorrendben tovább haladva Donogán Gerő követte a sort, aki a '20-as

évek első felének legnevesebb vágatózója volt, és a 4x100 méteres váltó tagjaként is futott. Névrokona, Donogán István csak átmenetileg élt Kolozsváron, viszont diszkoszvetésben az 1932-es Los Angeles-i olimpián 5. helyen végzett, két évvel később pedig az első atlétikai Európa-bajnokságon ő szerezte meg a magyar atlétikasport első érmét egy bronz révén.

Reprezentatív tagjai a kolozsvári örmény sportolók seregének a Pusztai család tagjai, akik nyáron teniszben, télen pedig korcsolyában jeleskedtek. Ugyancsak kihagyhatatlan képviselője az örmény sportolóknak az a Kapdebó Judit, aki a női törvívás kolozsvári aranykorában vívott, többek között a legnagyobb eredményeket elért romániai vívóval, Szabó Orbán Olgával együtt.

Killyéni András értesülései szerint örmény származású volt az a Román Jóska is, aki autóversenyzőként vezethette a Kolozsvárra „tévedt”, 1939-ben Hermann Langgal a pilótafülkéjében világbajnokságot nyert Mercedest. Fia, Tibor súlyemelőként vált ismertté, majd edzőként tevékenykedett. A sporttörténész előadását követően a Kolozsvári Református Kollégium 5. osztályos tanulója, Felházi Zoltán örmény zeneszerző művét adta elő cselőn: Alexander Arutiunian *Impromptujával* vezette be a minden bizonnyal legnevesebb kolozsvári örmény sportoló család bemutatását: a Szarukán familia méltatását.

A Szarukán családot személyesen is megismerhették a megjelentek: részt vett az ese-

ményen idősb Szarukán László, az 1971-es szófiai fedett pályás atlétika Európa-bajnokság bronzérmes távolugrója, középtávfutó felesége, Bozeró Emília, valamint többszörös országos bajnok és Balkán-bajnok gátfutó fiuk, ifjú Szarukán László.

A teaszakértő, és ezen a téren vállalkozó korábbi sportoló 15 éven át versenyzett a Kolozsvári Universitatea SC színeiben, és fővárosi ajánlatoknak is nemet mondott az itthon maradás kedvéért. Ma már háttérbe szorult a 38 éves ifj. Szarukán László számára a sportolás, de nem titkolja: hiányzik neki az edzőpálya. „Minden tavasszal fellángol bennem a versenyszerű sportolás vágya, de egy-két hónapnál nem tart tovább a lelkesedés. Három gyermek és a vállalkozás mellett elég nagy dolog lenne folytatni a sportolói pályafutást” – nyilatkozta lapunknak a sportember, aki gátfutásban már nem szándékozik rajthoz állni, de a triatlont kipróbál-

ná. „Kerékpárom már van, tő mellett élünk, tehát minden megvan a triatlonhoz, csak össze kell kapjam magam” – jegyezte meg nevetve ifjú Szarukán László. A sport szeretete nem lankad a családban: legnagyobb lánya, Panna kardvívással és táncsal vízi tovább a sportolói hagyományokat.

Az eseményen további két sportoló is részt vett: a szamosújvári születésű, de Kolozsváron fizika tanári pályafutása során ismertté vált Tellmann Jenő asztaliteniszezőként ért el szép sikereket – és bevallása szerint még ma is el-elveri a fiatalokat –, valamint a csíkszeredai Kozán Gábor, aki a Bukaresti Steaua elődjének, a CCA-nak a színeiben gólkirály volt jégkorongban, 58, egyazon idényben szerzett találatlalt.

A kolozsvári örmény sportolók találkozó-ját baráti beszélgetés zárta.

(Szabadság, 2012. május 19.)

Szomorújelentés

Áprilisban kaptunk levelet egy kedves lakótárustól, melyben tudatja, hogy **Krasznay Katalin** még 2010. karácsonya előtti időben elhalálozott az Irgalmasok Kórházában, majd 2011. januárjában temetése is megtörtént az Óbudai temetőben. Krasznay Katalin örmény gyökerűként egyesületünk tagja volt hosszú évek óta, sőt még képviselőjelöltséget is vállalt a közösségért.

Csendben elment közülünk. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Szerkesztőség

„Nehéz és göröngyös volt az út,
de megérkeztl az örök békéhez.”

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

Ábrahám István

2012. április hó 17. napján, életének 94. évében elhunyt.

Hamvasztás után, folyó év május 11-én, 12 órakor a Farkasréti Temető főbejárati ravatalozójából helyeztük örök nyugalomra.

Lelki üdvéért az engesztelő szentmise a temetést követően a farkasréti Mindenszentek Plébániatemplomban volt.

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Elsősorban Verdi operáiban nyújtott művészi alakításaival ért el kiemelkedő sikereket

Díszpolgárunktól búcsúzunk – elhunyt Moldován Stefánia

Életének 83. évében örökre eltávozott közülünk Moldován Stefánia Liszt Ferenc- és SZOT-díjas érdemes művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, a Kisebbségért Díj kitüntetettje, kerületünk díszpolgára, aki a színpadtól történt visszavonulásáig a magyar operajátzás egyik meghatározó személyisége, vezető szopránja volt.

Moldován Stefánia Sajóudvarhelyen született 1929. augusztus 24-én. 1948-1953 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Sipos Jenő tanítványaként készült a művészi pályafutásra, debütálására Puccini Bohéméletében, a Szegedi Nemzeti Színházban került sor, ahol 1961-ig a társulat tagja volt. Elsősorban Verdi operáiban nyújtott művészi alakításaival ért el kiemelkedő hazai és nemzetközi sikereket, számos lemezfelvétel őrizi felejthetetlen hangját, szerepformálását. 1961–2012 között a Magyar Állami Operaház magánénekes volt. Repertoárján szerepeltek Mozart és Puccini-operák szoprán szerepei is, Erkel Ferenc Bánk Bán című operájának Melinda szerepében pedig máig emlékeztető, szinte felülmúlhatatlan alakítást nyújtott. A hősnő megformálásával kapcsolatban írta róla a neves dramaturg és operakritikus, Fodor Géza az énekesnő operaházi tagságának negyedszázados évfordulóján: „Amit az emberi integritás póztalan méltóságáról és megsejtésének jóvátehetetlenségéről, az erős és gyöngéd hitvesi, anyai érzelmekről el tud mondani, az ma egyedülálló.”

Művészi pályafutásával párhuzamosan közéleti feladatokat is vállalt, 1995. november 19-től 2006. október 1-ig a XIII.

Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat tagjaként tevékenykedett. 1998-ban választották a XIII. kerület díszpolgárai közé. Ebből az alkalomból interjút adott a Hírnök című lapnak, amelyben a lap alapító-főszerkesztőjének, Sas Györgynek a kérdéseire válaszolva többek között a következőket mondta: „Erdélyből feljőve Pestre a Kolumbusz utcába költöztünk édesanyámmal, onnan a Rákóczi útra, s mikor férjhez mentem Révész Miklóshoz, a filmgyártás egyik vezetőjéhez, kikötöttünk ebben (a XIII. kerületi, Katona József utcai – a szerk.) lakásban. Ez 32 évvel ezelőtt történt, azóta vagyok ennek a kerületnek a polgára. Eszter lányunk is ebben a lakásban született.” Moldován Stefánia köztiszteletnek és közszeretnek örvendett szűkebb és tágabb környezetében egyaránt.

Moldován Stefániától 2012. április 27-én 14.15 órakor vettek búcsút családtagjai, barátai, tisztelői a Farkasréti sírkert Makovecz-termében.

Budapest Főváros XIII. Kerületi Önkormányzat Moldován Stefániát a saját halottjának tekinti.

Emlékét őrizni fogjuk.
(Megjelent a XIII. kerületi Önkormányzat honlapján, 2012. április 16.)

Hirdetés Hirdetés Hirdetés Hirdetés Hirdetés Hirdetés

Kiváló minőségű, kézi gyártású konyakosmeggyet

kínál valódi étcsokoládéval ünnepekre, évfordulókra bármilyen súlyváltozatban és összegben magánszemélyeknek, cégeknek, munkahelyi, üzleti ajándékozásra a GOLD MORELLO Kft.

Reprezentatív ajándékozásra ajánlják átlátszó henger dobozban, arany szalagmaszni díszítéssel 400 gr-os kiszerelésben 1.300 Ft +ÁFA vételárért.

Rendelésfelvétel: Benke Antalné Tel./Fax: 3889-470, mobil: 06-70-578-89-65.

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Szentpéteri alkotóműhelyébe

– ahol megismerkedhet az **örmény motívumkincsekkel** –
várjuk szeretettel

Helyszín: a Budapesti Ward Mária Általános Iskola és Gimnázium rajzterme,
1056 Budapest Molnár utca 4. III. 304.

Időpont: 2012. február 13-tól hétfőnként délután
14 órától 17 óráig, gyermek alkotóműhely,
17 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás

Részvétel: ingyenes

– a Fővárosi Örmény Önkormányzat, II. ker. Örmény Önkormányzat támogatásával
Lehetőséget nyújtunk a különböző ötvös kézműves technikák, mint **ékszerkészítés, vörösréz és sárgarézlemez domborítás, öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzzománcozás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák, kőfogalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik. Kiállításokon kiállítjuk!

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra felkészítő tanfolyamot indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás, jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél:

06 20 534 1563 borosnyay.klara@szentpeteri-studio.hu

Hurutvásár

A karácsonyi klubműsorunk után már bemutatott, erdélyi tejből és saját természetű zöldségzerekből készült, ízletes hurut folyamatosan kapható, illetve megrendelhető Bartha Gabónánál, tradicionális és újított ízekben (telefon 06 20 381 71 72).

EÖGYKE – Transsylvania Tours, Kolozsvár

Erdély a javából

Barangolás őseink földjén – Gyimesek, Udvarhelyszék, Csíkszék, Marosszék és Kalotaszeg vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2012

As poetica: Visszatérünk olyan erdélyi tájakra, ahol nagyon jól éreztük magunkat, találkoztunk magyar örmény testvéreinkkel és erőt merítettünk a gyimesi csángók példamutató kitartásából hitünk, nemzetünk és hagyományaink iránt.

Útvonal: Budapest – Ártánd – Nagyvárad – Gyalu – Torda – Nyárádtő – Ákosfalva – Nyárádszereda – Mikháza – Szováta – Székelyudvarhely – Székelyvarság – Csíkszereda – Fügés tető – Kostekek – Gyimesbükk – Székelyvarság – Libán tető – Gyergyóalfalu – Csíkszépvíz – Csíksomlyó – Csíkbánfalva – Székelyvarság – Farkaslaka – Énlaka – Bözödújfalva – Erdőszentgyörgy – Kalotaszentkirály – Bánffyhunad – Sztána – Kőrösfő – Kalotaszentkirály – Királyhágó – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

Időtartam: 7 nap (2012. augusztus 23–29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb 2000 km.

Ellátás: félpanziós (reggeli, estebéd és piknik)

Szükséges felszerelés: túraruházat, szélkabát, sportcipő, elemlámpa

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a csíkszéki magyarörményekkel Szépvízen
- Boldogasszony kegyszobrához járulunk Csíksomlyón
- Ezeréves határ Gyimesbükkön
- Rovásírástemplom Énlakán
- Örmény sírok a gyergyóalfalusi temetőben
- Az elárasztott falu a Küsmöd völgyében
- Szalmakalap Múzeum Kőröspatakon
- Székely szombatosok sorsörténete és siratófala Bözödújfalun
- Túrázunk a Gyimesi havasokban a Szellő tető alatt, a Gyimesi hágóról - Kostekekre
- Túra a székelyvarsági medve-leshez, ahol a „Kárpátok géniusza” is vadászott

- Könnyű túra a kalotaszegi dombvidéken Kós Károly Varjúvárához
- Lovaglás, szekerezés, íjászat a sztánai Csígdombon
- Népművészeti kirakóvásár Kőrösfőn
- Szíveslátás nusikummal és kiskürtössel Székelyvarságon
- Tarisznyás piknik és séta a Sebes Kőrös szorosában
- Szeretevendégség a legeldugottabb gyimesi faluban, Kostekeken
- Pityókagulyás a székelyvarsági Tisztáson
- Ebéd lapótyával és lucskoskáposztával Énlakán
- Hejszára és gyimesi népdalokra oktat Vaszi Levente Kostekeken
- Kalotaszegi táncrend legényessel Sztánán
- Tündérkertes gyerekek népdal bemutatója új repertoárral Mikházán
- Egésznapos unokaprogramok (népdal, tájnyelv, erdőismeret, társasjátékok varsági pedagógusok vezetésével)
- Búcsúest tábornózzal Tifánék édenkertjében
- Kiss Stúdió nosztalgia előadása Nagyváradon

- Székelyvarsági és kalotaszentkirályi családoknál személyes élményeken keresztül újból megtapasztaljuk az erdélyi emberek őszinte szeretetét és barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány téri felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: transzfer alkalmi megállókalkal, Mikháza (szíveslátás, Tündérkertes gyerekek népdal előadása), fogadás Székelyvarságon nusikummal (Tifán Nusika almapálinkája) és kiskürtössel

Szállás és ellátás: az 1., 2., 3. és 4. napon Székelyvarságon baráti családoknál (kétágyas szobák fürdőszoba használattal)

2. nap: Látnivalók: Fügés tető, (5 óras középnehéz panorámaturá Kostekekre (alternatív buszos utazás), a legeldugottabb gyimesi faluba, katolikus templom, Magyar ház, szeretetvendégség, népdaltanulás és hejsza Vaszi Leventével), Gyimesbükk (Ezeréves határ), egésznapos alternatív unokaprogram Székelyvarságon

3. nap: Látnivalók: Tolvajos tető, Csíkszereda, Csíkszépvíz (örmény templom, találkozó a csíkszéki magyarörményekkel), Csíksomlyó (kegytemplom), Marosfő, Gyergyóalfalu (örmény sírok a temető kertben), Libán tető, alternatív unokaprogram Székelyvarságon

4. nap: Látnivalók: vasárnapi mise, könnyű túra a medveleshez (Tófalvi Lajos fővadász mesél a medvék viselt dolgairól és a Kárpátok géniuszának vadászatairól, pityókagulyás a Tisztáson), zenés-táncos búcsúest tábornózzal Tifánék almáskertjében

5. nap: Látnivalók: Énlaka (falujárás, rovásírástemplom, ebéd lucskoskáposztával és lapótyával), Kőröspatak (Szalmakalap Múzeum), Bözödújfalva (az elárasztott falu, siratófal, székely szombatosok sorsörténete) Kalotaszentkirály

Szállás és ellátás: a 5. és 6. napon Kalotaszentkirályon faluturista gazdaságokban.

6. nap: Látnivalók: Sztána (vonatozás, lovaglásoktatás, szekerezés, íjászat, bográcsgulyás, népzene és kalotaszegi táncrend), könnyű túra Kós Károly Varjúvárához és a Csigadombra, Kőrösfő (népművészeti kirakóvásár)

7. nap: Látnivalók: Sonkolyos (séta a Sebes Kőrös szorosában, tarisznyás piknik), Nagyvárad (Kiss Stúdió nosztalgiaelőadása, kiegészítő városnézés), Budapest

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 64 000 Ft/fő (szállás, ellátás, vezetés, belépők, piknik, helyi programok, művészi produkciók ára – buszkielégítés nélkül)

Buszkielégítés, ami a foglalót is jelenti:

17 000 Ft- minimum 35 résztvevő esetén.

Gyerekkedvezmény 12 éves korig: **47 000 Ft** részvételi díj, buszkielégítéssel együtt.

(Az utazás buszkielégítését a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta, ennek eredménye a csökkenése.)

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

A Fővárosi Örmény Klub májusi közönsége. Az első sorban a díszvendégek (balról): dr. Feuermann László alapítványi alelnök, Brîndușa Armanca a Román Kulturális Intézet Igazgatója, mellette a budapesti Román Nagykövetség titkára, Lucian Casone. (Cikkünk a 2–3. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 185–186. szám
2012. július–augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

„Alleluja (2). Istenünk, Te felénk fordulván éltetsz bennünket,
néped örvendezik benned.”* (Zs. 84,7)

Az Úr megadta, hogy megérjük az év első felét. A zoltárvers is arra figyelmeztet, hogy Isten kezdeményez, ahogyan az örmény liturgia egyik befejező imájában is mondjuk: „mert minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről száll le Tőled.” (I. m. 58-59. o.)
S bár még nem ért véget az esztendő, ez nem jelenti, hogy az eddigiekért nem adhatnánk hálát. Hogyan? Nem szomorkodva, hanem örvendező szóval, szemünket Istenre szegezve, Hozzá felemelve vagy összekulcsolva kezünket.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 88. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Kolozsvári kiváló mesterek egy mesterműben

A hónap harmadik csütörtökén az erdélyi örmény gyökerűek mindig együtt ünnepelnek. Magukat, egymást, a találkozást. A Fővárosi Örmény Klubban a hagyományok ápolása mellett alkalomról alkalomra a szervezők nagy gondot fordítanak arra, hogy különleges, egyedi élményekkel, valamint a vendégekhez igazodó igényes programokkal lepjék meg a látogatókat a Magyarok Háza Bartók termében. A júniusi klubmunkasorról szóló beszámoló elejére kíváncsok, hogy bár azon a napon is rekordokat döntött a hőség, szép számmal gyűltünk össze a rendező, Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökének, *dr. Issekutz Saroltának* a meghívására. Nagy taps köszöntötte a kolozsvári vendég előadót, *Murádin Jenő* művészettörténészt.

A *Kolozsvár képzőművészete* című könyv születéséről megtudtuk, hogy a 250 színes és fekete-fehér képpel illusztrált vaskos kiadvány *Murádin Jenő* munkásságának összegző műve. A szerző célja az volt, hogy egy olyan könyvet adjon az olvasó kezébe, ami Kolozsvár központúsággal, de az egész Erdélyre kiterjedően mutatja be a XIX. és XX. századi művészet fejlődéstörténetét. Felhívta a figyelmünket arra is, hogy a mai maradék Ma-

Murádin Jenő

gyarországnál tízezer négyzetkilométerrel nagyobb elcsatolt területen ma is jelentős a művészet, és a magyar művészettörténetben szinte nincs olyan művészeti terület, amely valamilyen módon ne kötődne az erdélyi magyar elszakadt területekhez. Ezért nem lehet magyar művészettörténetet a kolozsvári, erdélyi művészek nélkül írni. Megtudtuk azt is, hogy a műben megjelent alkotások egy része pincében fekszik, (van, amelyik ötven év óta), és csak nagy ritkán láthatunk

egy-egy képet, szobrot közülük, mert nem lehet bemutatni, amíg a restaurátorok kezébe nem veszik. Miután megismertük a könyv születésének körülményeit, vetített képeken láthattuk a könyvben szereplő alkotásokat. (A számítógépes problémát egyedi módon oldotta meg *Balogh Jenő*.) Egy-egy vetített képhez kedves történetet is hallottunk a könyvben szereplő festőkről, szobrászokról, építészekről. Többek között Szervátiusz Tiborról is, akinek lánya, a klubesten

köztünk lévő *Enikő*, nagy tapsot kapott. (Az előadás szerkesztett változatát a 4-5. oldalon adjuk közre.) A könyvtervet készítő *Kopacz Attila*, az ARTprinter Könyvkiadó vezetője, sepsiszentgyörgyi nyomdatulajdonos a tipográfiai szabályok betartásának tulajdonította a gyönyörű, igényesen kivitelezett könyvet. A nyomdász szakma kiváló mestere szerint a tartalom megérdemelte ezt a szépséget.

A Fővárosi Örmény Klub júniusi közönsége

Végül Murádin Jenőtől választ kaptunk arra a kérdésre is, hogy Erdély művészei közül kik mentek külföldre a Ceaușescu-éra alatt, illetve azt követően, – valamint milyen művészi pályát futottak be távozásuk után.

A klubdélután második részében *Benczédi József* kisfilmje mutatta be

A szerző dedikálja a *Kolozsvár képzőművészete* című könyvét, mellette *Kopacz Attila*

az örmény származású, fiatalon elhunyt Darkó László festőművészt. A portréfilm elkészítésében szerepet vállalt Murádin Jenő is. Művészettörténészek szóaltak meg, egykori pályatársai emlékeztek vissza Darkó Lászlóra, aki restaurátorként feltárta a tordai Szent Mihály templom középkori falképeit is. (Darkó László életéről, munkásságáról szóló írásunk a füzetek 2010. évi októberi számában jelent meg.)

A filmvetítést követően a klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* az *Erdélyi örmény könyha, fűszerezve* című könyvvel köszönte meg Murádin Jenőnek az előadást, aki asztalhoz ült, és dedikálta a *Kolozsvár művészete* című könyvét. Zárásként a klubdélután háziasszonya ismertette a nyári programokat, majd süteményekkel és üdítő vízzel vendégelte meg a rendezvény résztvevőit.

Könyvbemutató

Kolozsvár képzőművészetéről

Nagy múltú színház- és zenekultúrájának több rétegű föltárása mellett a kutatásnak mindig kevesebb fénye esett Kolozsvár képzőművészetére.

Az a város, mely Márton és György, a Kolozsvári testvérek 14. századi sárkányölő Szent György szobrát adta az európai művészetnek, csak széles ívű történelmi korszakaiból néhány kimagasló műalkotása nyomán kapott nagyobb figyelmet. Az alkotói munkálkodásnak természetes és törvényszerű módon ingadozó folyamata – máig vezető teljességében – kibogozatlan és megíratlan maradt. Hangsúlyosan vonatkozik ez a 19–20. századra. E témában született írások, esetenként magvas tanulmányok, egy-egy szeletét világosították meg a hosszú történelmi korszak, a két évszázad művészi megnyilatkozásainak. Közöttük hiányzott az összefűző kapocs, a kötőanyag, amely a folyamatok és jelenségek egymásutánjában a teljes rálátást biztosította volna.

Erre tett kísérletet ez a könyv.

Sokáig érlelt vállalkozás, mely a föltornyosodó nehézségek tudatában próbál fölépíteni egy modellt, megalkotni egy hitelesnek érzett szintézist.

A korszakolás, az írás szerkezetét alapvetően meghatározó periodizáció ugyanakkor, önként adódóan a történelmi vízvonalstókhoz igazodott. Így a 19. század ez esetben sem zárul le dátumszerűen a századvéggel, hanem – éppúgy, mint újabb történelemfilozófiai megközelítésekben – az ancien regime eltűnéséig, az első világháborúból adódó történelmi átrendeződésig tart. Ezt a kultúrtörténelmi folyamatok logikus egysege is igazolja. Ami a 20. századot il-

leti, a két háború közötti korszak önálló, öntörvényű fejezetként épül be a könyvbe, éppúgy, mint az 1945-től a diktatúra bukásáig, 1989-ig terjedő időszak.

E könyv Kolozsvár képzőművészetét nemzeti többszámúságában közelíti meg. Míg az első világháború előtt a román művészet csak hatásokban, egyházi áttételekben jelentkezett, az azt követő időkben, súlya és hangja erőteljesebb lett. Ez elsődlegesen a kolozsvári képzőművészeti főiskola működéséhez kapcsolható (annak mindkét korszakában), s nem különben az egyházi megrendelésekhez és központi állami támogatáshoz.

Kolozsvár képzőművészetének változó értékbeli színvonala mindig is összefüggött az elvándorlás jelenségével.

A 19. század első felében, a biedermeier kor művészei közül csak kevesen telepedtek meg végleg a városban. Barabás Miklós és a pályakezdése lelegején álló Székely Bertalan a pesti művészeti életben találta meg végleges helyét, Szathmári Pap Károly a román fővárosban, Bukarestben teremtett magának egzisztenciát.

Szathmári Pap Károly: Városképi veduta

Elvándoroltak a Vastagh művészcsalád kolozsvári kötődésű tagjai, a századforduló konjunktúrájában a világvárossá fejlődött Budapest vonzotta el Stein Jánost, Veress Zoltánt, Kozma Erzsébetet és pályája nagy részén Kolozsvári-Szeszák Ferencet.

Újraindult ez az elvándorlás a húszadik század derekán, de már egészen más okok miatt és más körülmények között, a diktatúra szorításában.

Megrendítő a névsor, amely csupán a Kolozsvárról távozottak számbavételével mutatja föl a 20. század talán legnagyobb kelet-európai művész-exodusát. A legsúlyosabb veszteséget a magyar közösség szenvedte meg, elviselhetetlennek érezve a már említett kettős elnyomást, az anyagi nyomorúságot s nem utolsósorban az alkotói szabadság és érvényesítés korlátait.

A névsor a Ceaușescu-korszak idejére terjed ki. Balaskó Nándor szobrász (Portugália, 1970), Szervátiusz Tibor szobrász (Magyarország [a továbbiakban MO], 1976), Veress József szobrász (NSZK, 1977. k.), Szervátiusz Jenő szobrász (MO, 1977), Nuridsány Éva festő, akvarellista (MO, 1982), Tóth László festő (NSZK, 1984), T. Szűcs Ilona festő (NSZK, 1984), Pallós Sch. Jutta festő, grafikus (NSZK, 1986), Árkossy István festő, gra-

Josef Hofreit: Kolozsvár Főtere a 19. század elején

fikus (MO, 1987), Benczédi Ilona szobrász, keramikus (Svédország, 1987), Nagy Anna festő (Görögország, 1987), Ruzs Livia festő, illusztrátor (MO, 1987), Bardócz Lajos grafikus (MO, 1988), Kádár Tibor festő (MO, 1988), Tirmován Ari-Vid szobrász (MO, 1988), Adorjáni Endre szobrász (MO, 1989).

Mindezek mellett, a diktatúra szürke évtizedeit is ide értve, Kolozsvár mindvégig megtartotta Erdély képzőművészetében irányadó és hangadó szerepét.

Kolozsvár volt a művészeti szervezkedések ösztönzője, az összerdélyi kiállítások egyedüli helyszíne. Itt alakult meg az Erdélyrészi Szépművészeti Társaság, a Barabás Miklós Céh, az Astra védnöksége alatt itt szervezték meg a román alkotók seregszemléjét.

Kolozsvár iskolaváros jellegét gazdagították képzőművészeti főiskolái. E városban épült meg, Kós Károly terve nyomán, az erdélyi részek korszerű Múcsarnoka, mely páratlanul gazdag kiállítás sorozatával foglalta össze a korszak alkotásainak legjavát.

Úgy íródott ez a könyv, szándékom szerint, hogy Kolozsvár művészete az erdélyi művészet egészére is rálátást kínáljon.

Egy több mint 300 oldalas kiadvány kapcsán mindezekről szólva, csak arra nyílik lehetőség, hogy a különböző korszakok fontosabb művészeti alkotásait vetített képekben bemutassam. Ezt egészíti ki, a részből az egészre való következtetés elvén haladva, egy életrajzi rövidfilm bemutatása, a kolozsvári Darkó László pályájáról. A magyarörmény származású Darkó László multhatatlan érdeme volt, hogy restaurátorként 1956–57-ben föltárta a kolozsvári Szent Mihály templom középkori falképeit.

Murádin Jenő
(A Föv. Örmény Klubban 2012. VI. 21-ei előadás szerkesztett változata. Előzmény a Füzetek májusi számában.)

Bálint Tibor a PIM-ben

Bálint Tiborra emlékezett 2012. május 29-én, Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumban (a Magyar Írószövetség Arany János Alapítványának támogatásával) a BTBT (Bálint Tibor Baráti Társaság), valamint az írók kedvelő közönség. A családias, oldott légkörben lefolyt kerekasztal beszélgetés és az azt követő kötetlenebb társalgás minden bizonynyal kellemes pillanatokat szerzett a mintegy száz résztvevőnek. *Bevezetőt mondott: Szócs Géza* kultúráért felelős államtitkár. *A kerekasztal beszélgetés résztvevői voltak: Egyed Emese* irodalomtörténész, a Bálint Tibor Baráti Társaság elnöke, **Bertha Zoltán** irodalomtörténész és **Bán Attila**, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem hallgatója, valamint **Antall István** irodalmi szerkesztő, aki a beszélgetést vezette. *Bálint Tibor írásaiból felol-*

vasott: Széman E. Rózsa versmondó. *Az est háziasszonya Havas Judit* előadóművész volt. A beszélgetés előtt Egyed Emese bejelentette a *Bálint Tibor Tanulmányi Ösztöndíj* alapítását, melyet évi 180.000 Ft értékben egy tehetséges, de nehezebb anyagi körülmények között élő diáknak ítél majd oda a Nyilas Misi Tehetségátmogató Egyesület kuratóriuma.

A rendezvényről több beszámoló is született, itt olvashatnak néhányat: Az író, aki értett a kisemberek nyelvén (mno.hu), Kolozsvár-látó – Bálint Tiborra emlékeztek (kultura.hu), Szíve és szeme mindig nyitva volt – Bálint Tibor-emlékest (irodalmijelen.hu), Bálint Tibor emlékévé (eirodalom.ro)

Képeket a rendezvényről az alábbi hivatkozáson tekinthetnek meg: Finta Edit képei, Forrás: www.balinttabor.com

Szíve és szeme mindig nyitva volt – Bálint Tibor-emlékest

Az erdélyi irodalom egyik legszínesebb, legizgalmasabb alakjának emlékéért felidézendő szervezett konferenciát a kolozsvári íróról elnevezett Bálint Tibor Baráti Társaság.

A Petőfi Irodalmi Múzeumban az estet **Szócs Géza**, kultúráért felelős államtitkár nyitotta meg, a kerekasztal-beszélgetést **Antall István**, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztője vezette. **Bertha Zoltán** irodalomtörténész, a **Bálint Tiborról** szóló monográfia írója derűs nosztalgiaival és a szakember pontos ismereteivel emlékezett vissza az író elragadó személyiségére.

(Fotó: www.balinttabor.com)

A Forrás-nemzedékhez tartozó Bálint a külváros autentikus realizmusát bájos, szürreális elemekkel ötvözte – fejtette ki Bertha, és munkásságát többek között Mándy Ivánéhoz hasonlította. Ahogyan Mándy felvillantotta Budapest sokarcú forgatagát, úgy Bálint Tibor is igyekezett megragadni Kolozsvár ízét, hangulatát. A hatvanas évek Kolozsvárjának életérzése,

a kiskocsmák és munkástelepek világa elevenedik meg például a *Bábel toronyháza* és a *Zokogó majom* című regényeiben. Bertha szabatosan körülírta Bálint jellegzetes témáit: a kisemberek ábrázolójának, a kolozsvári magyarság groteszk, abszurd, mégis valós helyzetét rögzítő írónak nevezte.

A megidézett író az urbánus erdélyi irodalomnak ha nem is megteremtője, de az egyik legkiemelkedőbb alakja volt. Mindemellett a filozofikus magasságok sem hiányoztak nála. „Alulnézetből indul, s mintegy tölcserként szélesednek ki a történetei, nem egyszer biblikus és mitologikus távlatokig.” **Egyed Emese**, a beszélgetésben részt vevő másik irodalomtörténész kiemelte Bálint Tibornak a *Napsugár* című gyereklapnál végzett munkásságát. Rámutatott rendkívül jó mesélőtehetségére, mellyel sokakat magával ragadott, gyerekeket, felnőtteket egyaránt. Egyed Emese Mikszáth és Krúdy prózavilágát érzi visszaköszönni az írásaiban. Szócs Géza abban látja Bálint Tibor egyik titkát, hogy képes volt „hangyaméretű mikroeseményt” rögzíteni úgy, hogy a szé-

les horizont távlatra sem esett ki látószögéből. Hangsúlyozta, hogy ez a jó értelemben vett gyermeki lelkiület elengedhetetlen volt ehhez a zseniális látásmódhoz. Antall István röviden, velősen összegezte Bálint egyik vitathatatlan érdemét, mégpedig azt, hogy a lumpenvilágot, a sokszor üresnek, sivárnak vélt külvárosi életet emelte fel az irodalomba.

Egyed Emese szerint nem csak a szituációk, hanem elsősorban az emberi történetek érdekelték Bálintot, leginkább az emberek arcát és lelkét kereste és rögzítette műveiben. Antropológiai gyűjtéseket végzett, szeretett emberek között időzni, beszélgetni velük, ezért ismerte úgy az emberi természetet, mint kevesen az írók közül. Soha sem zárkózott el írói magányba, szíve és szeme mindig nyitva volt, és figyelte a környezetében élőket.

Az est végén Antall István tette fel a játékos kérdést: ha betoppanna most ide Bálint Tibor, vajon mit mondana? Szócs Géza frapánsan válaszolt: „Valószínűleg szétnézne, és csak annyit mondana: te jó ég, hova kerültem?”

Csepcsányi Éva

Bánffy György síremlékének avatása

Felavatták a Pesthidegkúti Polgári Körök Szövetsége örökös tiszteletbeli elnökének, **Bánffy György Kossuthdíjas és Jászai Mari díjas színművész síremlékét a Farkasréti temetőben.**

Születésnapján, 2012. június 19-én volt **Bánffy György** örökös tiszteletbeli elnökünk síremlékének avatása és megadása családi és szűk meghívotti körben a Farkasréti Temetőben. A síremlék nagyon szép, visszaadja Gyurka bátyánk egyéniségét.

Jablonkay Gábor,
a Pesthidegkúti Polgári Körök Szövetségének elnöke
(Hidegkúti Kilátó 2012. jún. 25.)

Világosító Szent Gergely ünnepe Zuglóban

A rendezvényt Zárugné Tancsin Katalin a Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke nyitotta meg

Avedikián Viktória énekművész

Zsigmond Benedek armenológus

Puskás Eszter énekművész és együttese

A 2012. június 8-án, pénteken tartott Világosító Szent Gergely ünnepi megemlékezés résztvevői a Zuglói Kisebbségek Házában

Ízek utcája a II. kerületben

Kígyózó sorok az Örmény sátonnál

A 300 adag étel mind elfogyott

Az idén is nagy sikert aratott *Ízek utcája* nemzetiségi ételköstölő, 2012. június 16-án a Millenárison ismét kígyózó sor állt már 12 óra előtt az Örmény sátonnál, hogy megkóstolhassák az örmény piláfot és az örmény salátát. Közel 300 adagot osztottunk szét. A Bp. Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat ismét kitett magáért. *M*

A stáb: (jobbról) Tabeira Sergio szakács, dr. Issekutz Sarolta elnök és Halász Antal

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közleménye

Az Egyesület 2012. május 14-én tartott taggyűlésén többek között módosította Alapszabályát és felemelte a tagdíjat az alábbiak szerint: évente két részletben fizetendő – április 15-ig és szeptember 15-ig : aktív dolgozó magánszemélynek évi 3.000 Ft, nyugdíjasnak és diákoknak évi 2.000 Ft, pártoló tagnak évi 5.000 Ft. A fizetendő tagdíjakban benne foglaltatik az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek ingyenes átvétele is.

Tájékoztatjuk a tagságot, hogy *új belépési nyilatkozatot* kell minden tagnak kitöltenie a tagnyilvántartás pontosítása céljából. Ezzel egyidejűleg az éves tagdíjat is be kell fizetni. Kérjük az egyesületi tagokat, hogy lehetőség szerint a Fővárosi Örmény Klub rendezvényei előtt, vagy után szíveskedjenek a fenti szükséges lépéseket megtenni.

Elnökség

Szász Ávéd Rózsa

Civitas Armenorum Transylvaniae

Vásárhelyi Örmény Kaleidoszkóp – az örmény kultúra szegmentumait mutatja be, a MÖMKE hagyományos rendezvénye. Május 15-én a „Civitas Armenorum Transylvaniae” – Örmény Kaleidoszkóp III. c. rendezvényen dr. Puskás Attila MÖMKE elnök köszöntötte az est vendégekét, a meghívott vendégeket, a megjelenteket és azokat, akik a program megvalósításában részt vállaltak.

„Az erdélyi örményeknek a polgári társadalomra gyakorolt hatását vizsgáljuk a polgári divat, az 500 éves örmény könyvnyomtatás, az erdélyi örmény építészet kapcsán” – fogalmazta meg a rendezvény alap gondolatát. A fővédnök, Lokodi Edit Emőke, Maros megyei tanácselnök köszöntő szavaival kiemelte a rendezvény fontosságát, megjelölve egy következő – a IV.-ik Örmény Kaleidoszkóp lehetséges témáját, amely szerinte az örmény ötvösművészetéről kellene szóljon. A rendezvényen jelen volt Frunda György szenátor, marosvásárhelyi polgármesterjelölt, akinek köszöntője a híres erdélyi tolerancia megidézésén túl az „elvesztett nemzetiségek” (szászok, örmények, magyarok) érzékelhető hiányát taglalta. A politikai méltányolta az erdélyi örmények példás hagyományörző törekvéseit, kulturális értékeik megóvása-ápolása érdekében tett óriási erőfeszítéseit.

A marosvásárhelyi szecesszió fellegvárának, a Kultúrpalotának a kistermét birtokba vevő nagyszámú közönséget az „Örmény ládafiá”-ból elővarázsolt alkotások fogadták. A színpadon polgári környezetben életre kelt próbababák tü-

kör előtt illegették magukat, összesűgtek a zongorahajlatban, mozgásba lendültek. A ruhákon előbukkanó örmény jelleg meghatározva az alkotások sajátosságát.

A kiállított ruhák magalkotója Simó Júlia, aki ifjúkori textília és divat iránti szeretetét férjével, Kalamár György színművésszel közösen alapított családi vállalkozásban ma már megvalósulni látja. Az életpálya módosítás (építész - divattervező) sok tanulással, vesződéssel járt, mégis úgy érzi, hogy elérte célját: sikerült a hagyományos népviseletet és díszítő motívumait átmenteni a mindennapok divatjába. Alkotásai nem a népi viselet feltámasztására tett kísérlet, hanem viselhető üde színfolt a XXI. századi divatban. A remek színpadképben az örmény zene, az örményországi ismertető filmvetítés tette bensőségesé a hangulatot. A látogatók között örmény ihletésű ruhában megjelenő, mindenkivel elbeszélgető Kalamár György szerint: „2600 km távolságban olyan ember közelséggel találkoztam, amely Európában ma már nem lelhető fel”.

Biluska Annamária színművész kötetlen, frappáns műsorvezetése, Baricz Emőke zongorakíséretében, Aszalos Enikő előadásában elhangzó örmény énekek, Komitas szerzemények a rendezvény következő, „Az örmény könyv Erdélyben” témához vezették a hallgatóságot.

Dr. Puskás Attila az örmény könyvnyomtatást megelőző abc megalkotásától az írásbeliség létrejöttén át a korabeli Velencébe kalauzolt, ahol Marco

Ziani dozse 1253-ban engedélyezi az örmények letelepedését, akik hamarosan a város megbecsült polgáraivá válnak. Itália 1469-ben az európai könyvnyomtatás központjának számít, ahol Firenzében és Milánóban vallási és irodalmi műveket, míg Rómában és Velencében többnyire filozófiai és jogi tárgyú könyveket nyomtatnak. Az örmények 1512-ben nyomtatják itt az első könyvet. A Serenissima megbecsülése jeléül átengedi az örményeknek a városhoz tartozó Szt. Lázár szigetet. Az itt letelepedő örmény szerzetesek a benedekrendi „Ora et labora” alapján szervezik életüket: írással, olvasással, imádkozással, tanítással terjesztik az örmény kultúrát. A Szt. Lázár szigeten 1796-tól örmény nyomdát működtetnek. Mechitar apát – a rend alapítója – szerkesztésében készült az 1733-ban nyomtatott örmény Biblia, melynek több példánya az erdélyi örmény egyházi könyvgyűjteményben is megtalálható.

A könyvnyomtatással szoros összefüggésben álló betűmetszés kiváló művelője Misztófalusi Kiss Miklós élettörténetét Kuti Márta tárta fel. Az igényes betűmetszés elsajátításáért Hollandia nyomdáiban tanuló Kiss Miklós alakja elevenedik meg, aki Amszterdamban nyomdát alapít, és nekilát egy magyar nyelvű Biblia nyomtatásához. Nyomdája és betűöntődjének híre hamarosan eljut az amszterdami örmény kereskedő kolóniához is. Örmény egyházi vezetők (Voszkan és T. Vanandeci püspök) megbízására örmény betűket vés, melyek az első örmény nyelvű nyomtatott Biblia és szertartáskönyv nyomtatásához az alapot jelentették. A XVIII. század elején ezek a betűk a mechitarista szerzetesek Szt. Lázár szigeti nyomdá-

jába kerülnek; így kapcsolódott össze a nyomdatörténet legnagyobb betűművészei közé sorolt, erdélyi származású Misztófalusi Kiss Miklós munkássága az örmény könyvnyomtatással.

Köllő Miklós műépítész Gyergyószentmiklós várossá válásának folyamatát mutatta be. A „szeg”-ek (Alszegefelszeg-Középszeg) építésrendszeren alapuló, „vetéskert”-el határolt, körberkerített székely település fejlődését és a központ kialakulását az örmény kereskedők megjelenése és telephatáron túli megtelepedése, a tiltó rendeletek feloldása utáni telekvásárlása kedvezően befolyásolta. Az örmények által lakott ún. felső piactér lakóházai > funkcionálisan és homlokzatilag Szamosújvár leképzésére utalnak. A kedvező folyamatot (1870) megakasztja a vámháborúk ideje, ami a tehetős örmény családokat átköltözködtetésre, az Alföld felé mozdítja. Ugyanakkor a vasútfejlesztéssel, folyami tutajozással bővülő kereskedelem a piactér alsó szakaszára összpontosítja a telepközpontot, megváltoztatva eredeti arculatát. A városiasodás jelei az 1907-es esztendőre esnek, majd a trianoni nem kívánt események megzavarják a város régi arculatát.

Mára jelentős eredmény, hogy a városvezetők és a szakemberek összefogásával, meglévő dokumentumok alapján a házfelújítási munkálatoknak sikerült irányt szabni, az épített örökség megóvásával az örmény templom körüli örmény jellegű lakóházak arculatát megtartani.

A komoly érdeklődést kiváltó rendezvény a látvány és a hallottak bővületében élénk társalgással, családias hangulatú vörös bor kortyolással és marlenka kóstolással ért véget.

Magyar állami elismerés Tellmann Jenőnek

Tellmann Jenő, a Báthory István Elméleti Líceum nyugalmazott fizikatanára személyében erdélyi magyar pedagógust tüntettek ki tegnap Eötvös József-díjjal. Az életműdíjat az idei pedagógusnap alkalmából ítelték oda a természettudományok jeles képviselőjének, de mivel egészségügyi állapota miatt nem lehetett ott a budapesti díjkiosztó ünnepségen, ezért tegnap Kolozsváron vehette át az elismerést Füzes Oszkártól, Magyarország romániai nagykövététől. – Csak azt tettem, amit pedagógusként, tanárként tennem kellett: szerettem azokat a diákokat, akiket a sors hozzám rendelt – mondta szerénykedve köszönőbeszédében a kitüntetett, aki úgy hiszi, a fizika iránti szerelmét olvashatták ki arcából tanítványai. Az Eötvös József-díj a magyar oktatási miniszter által adományozott kitüntetés a kiemelkedő oktató-nevelő munkát végző pedagógusok számára.

A kitüntetett egykori tanítványa, Tőkés László EP-képviselő az Eötvös József-díj társalapítójaként elmondta: Füzes Oszkár jelenléte utal a díj súlyára és fontosságára. Az egykori püspök a találatok példázatára hivatkozva az ajándékozóról és a megajándékozásról érkezett. Elmondta: Tellmann Jenő jól sáfárkodott a találatokkal, nem rejtette el azokat, így megajándékozott és ajándékozó minőségében is ki tudott teljesedni. Tőkés hangsúlyozta: Tellmann Jenő eszményi tanár-típus, hiszen kincseit nem rejti el, hanem kamatoztatja azokat.

A Báthory-líceum reneszánsz együttesének műsorát követően Szilágyi Mátyás főkonzul arról beszélt, hogy sok esetben a magyar közösség megmentője, mozgatórugója a pedagógus. – A kiváló erdélyi magyar pedagógus elkötelezettségét, szakmai munkáját ismertük el ezzel az életműdíj-

jal – mondta Szilágyi Mátyás. – Tellmann Jenő nagyon sok generációra volt hatással, fizikaórái már-már legendásak, nyugdíjba vonulásáig elhivatottsággal nevelte tanítványait. Az erdélyi magyar természettudományra gyakorolt hatása ma is kiemelkedő – tette hozzá a főkonzul.

Bodó Attila levelét – az ő kezdeményezésére alapították az Eötvös József-díjat – Laskay Adrienne nyugalmazott karnagy olvasta fel. – Mindannyiunknak vannak szép emlékei, de azok a kiemelkedők,

amelyek nyomot hagynak bennünk, és a Tellmann Jenőhöz fűződő emlékek ilyenek. Tellmann tanár úr az önmagával szemben igényes ember példája. Felmutatjuk őt, hogy mások számára is követendő példaként szolgáljon – állt a kolozsvári díjátadásra íródott levélben.

– Engedjék meg, hogy legalább gondolatban magamhoz szorítsak mindenkiket – szölt az egybegyűltekhez kissé meghatódottan az ünnepelelt, aki a sok magasztaló beszéd hallatán viccesen megjegyezte: egy pillanatig azt hitte, hogy egy más-

fajta ceremóniának a főszereplője. – Nekem nem volt olyan iskolám, ahol csak tanár voltam, a hivatalos pedagógusi státus mellett kicsit mindig tanítványként okultam. És egy percig sem hiszem azt, hogy amit tanárként elértem, sikerülhetett volna a kollégáim nélkül. Ezért hálás szívvel gondolok mindazokra, akik segítettek abban, hogy szerelmes legyek a fizikába – mondott köszönetet a kitüntetett.

B. É.

(Szabadság, 2012. június 15.)

Vélemény

Ember az embertelenségben: Tellmann József

Tellmann József (1893–1956). A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen kitűnővel végzett matematikai tanulmányai után a matematika tanszéken dolgozott. Az első világháborúban az orosz és az olasz hadszíntéren harcolt. Súlyos sebet kapott, emiatt 25%-os rokkantként szerelt le 1918-ban. Kitüntetései (Signum laudis, kétszer kisézüst és bronz vitézségi érem) is bizonyítják, hogy katonaként és parancsnokként egyaránt megállta a helyét. Embersége a nehéz helyzetekben sem hagyta cserben. Századában egy Jehova tanúja is volt, aki megtagadta a fegyverviselést. Ezért át kellett volna adnia őt a haditörvényszéknek. Tellmann József ehelyett átvette és cipelte az illető puskáját, így módon mentve meg őt a meggyőződése miatt rá váró halálos ítélettől.

A két világháború között számvevőként dolgozott Szamosújvárt, és közben a Szamos tükre című lapot szerkesztette. 1943-ban, a második világháború ide-

jén tartalékos főhadnagyként mozgósították. 1944-ben, a zsidók deportálásakor 15 személyt mentett ki a gettóból, és rejtett el. Ekkor összehívta családját, ismertette tetteinek lehetséges következményeit. Valamennyien ellenvetés nélkül támogatták őt. Bátorságára jellemző volt az is, amit 1944 szeptemberében cselekedett. Egy repülőátadás során találat ért egy lőszeres szerelvényt. Életével mit sem törődve, a fel nem robbant kocsikat lecsatolta a szerelvényről és elvontatta, s így elhárította a környék pusztulását.

A háború után a megmentett személyek hálójukat fejezték ki. 1999-ben az izraeli Yad Vashem, a náci vézskorszak vértanúinak és hőseinek emlékéért ápoló intézet Tellmann Józsefet a „Becsületes az emberek között” címmel illette, tiszteletére szertartással emlékezett, nevét pedig megörökítette az intézet emlékfalán.

Asztalos Lajos

(Szabadság, 2002. aug. 19.)

Riti József Attila

Örmény hagyományörzés Világosító Szent Gergely napján

*A rendszerváltás után kezdték el nyíltan ünnepelni
legnagyobb szentjüket*

Világosító Szent Gergelyre, az örmények és magyarörmények legnagyobb szentjére emlékeztek szombaton, Szamosújváron, az örmény katolikus püspökség székhelyén. A Kolozs megyei kisvárosban, amelyet az erdélyi örmények legfontosabb központjának tartanak, a hagyományörzés jegyében több kulturális eseményre várták az érdeklődőket. Világosító Szent Gergely búcsúját nyíltan a rendszerváltás után kezdték el ünnepelni Szamosújváron. Évről-évre egyre nagyobb népszerűségnek örvend az ünnepség, s egyre többen látogatnak el szülővárosukba azért, hogy találkozhassanak régi ismerőseikkel, és felelevenítsék a már majdnem feledébe merült emlékeket. A rendezvény örmény népviseletbe öltözött lányok felvonulásával kezdődött, majd szent misével folytatódott. Újabb helytörténeti kötetet mutattak be, illetve két kiállítást is megnyitottak. Megismerkedhettek továbbá az örmény ízekkel, nem utolsósorban az örmény muzsikával is.

A hagyományokhoz híven idén is megtelt szombaton délelőtt a szamosújvári örmény-katolikus székesegyház az örmények és magyarörmények nagy ünnepén, Világosító Szent Gergely napján. A misét örmény viseletbe öltözött lányok és asszonyok felvonulása előzte meg: a résztvevők a helyi örmény-katolikus plébániáról indultak a székesegyház felé.

A Szakács Endre helybéli örmény-katolikus plébános által celebrált misét megtisztelte jelenlétével dr. Jakubinyi György római-katolikus érsek és örmény apostoli kormányzó, Datev Hagopian, a romániai ortodox örmény egyház vezetője, Hamlet Gasparian, bukaresti örmény nagykövete, Varujan Vosganian szenátor, a Romániai Örmény Egyesület elnöke, Varujan Pambuccian, romániai örmény parlamenti képviselő, Horea Uioreanu a Kolozs megyei tanács elnöke és Vákár István a Kolozs megyei tanács alelnöke.

A Világosító Szent Gergely-napi búcsúra az ország és a világ minden szegletéből érkeztek vendégek. Megértek egy padban japánok, örmények, magyarörmények és románok egyaránt. A misét követően az egybegyűltek átvonultak a plébánia udvarára, ahol bemutatták Szongott Kristóf *Szamosújvár szabad királyi város* című könyvének román nyelvű fordítását. Az említett könyvet Andreea Ghiță fordította román nyelvre. Szongott Kristóf művét Varujan Vosganian, Andreea Ghiță és Lucian Năstăsă történész méltatták.

A könyvbemutató végeztével a plébánia pincéjében mindenkit megvendégeltek a szervezők hagyományos örmény ünnepi étellel: hurutos levest tálaltak fel a megéhezt résztvevőknek.

Délután a képzőművészet és a hagyományörzés jegyében folytatódott az ünnepi program az örmény közösségi házban. Két kiállítást is megnyitottak ebből az alkalom-

ból: egyrészt Azaduhi Varduca Horenian szamosújvári születésű, Kolozsváron élő művész mintegy két tucatnyi munkáját tekinthették meg az érdeklődők, másrészt pedig megcsodálhatták azokat az olajfestményeket, amelyek az örmény múlt és az örmény szentek (pl. Szent Gergely, Szent Hripszimé stb.) hagyományaihoz kötődnek. Mindkét tárlat megnyitásának felvezetéseként Varujan Vosganian szenátor röviden méltatta az örmény népcsoport képességeit. Elhangzott: nem csak kitűnő kereskedelmi érzéssel megáldott emberek, de a tudományok terén is otthonosan mozognak, soraikban kiemelkedő művészeket (festőket, zenészeket stb.), iskolaalapítókat (pl. Ana Aslan) találunk, olyan személyiségeket, akik a romániai kulturális életet is jelentős mértékben gazdagították. A szenátor arra is felhívta a figyelmet: a genocídiumról szóló diskurzusnak még mindig nincs vége.

Azaduhi Varduca Horenian kiállított munkáit elsőként dr. Negoită Lăptoiu egyetemi professzor méltatta, a vizualitás örömforrásaként értékelve a szemet és szívet egyaránt gyönyörködtető alkotásokat. A multikulturalitás és többnyelvűség jegyében lapunk munkatársa, Sándor Boglárka Ágnes magyarul hívta fel a figyelmet a képekből áradó derűre, melegségre, ember- és Istenszeretetre, kiemelve a művész családi háttéréből, örmény származásából adó-

Világosító Szent Gergely az örmények és magyarörmények legnagyobb szentje. Szent Gergely az örményországi Ararat tartományban született 240-ben. Nemesi családból származott, de mivel keresztény dajka nevelte még gyerekkorában megkeresztelték. Cézareában pappá szentelték, majd csatlakozott III. Tiridat király kíséretéhez, de mivel megtagadta a pogány istenek tiszteletét megkínózták, és tizenöt éven át raboskodott. Amikor a király súlyosan megbetegedett Szent Gergely meggyógyította. III. Tiridat király hálából megkeresztelkedett, és 301-ben államvallássá nyilvánította a kereszténységet. Az örmény apostol szerepe lett az örmények megtérítése. Előnevét onnan kapta, hogy ő világosította meg az Evangéliummal az örmény népet.

dó súlyos örökséget, amely azonban a képzőművészeti érzékenység révén megtalálja a maga feloldási lehetőségeit. A művész második alkalommal jelentkezett egyéni tárlattal szülővárosában, a képeken számos olyan gyerekkori helyszínt örökítve meg, amelyek ma már csak az emlékezetben léteznek.

Egy kis örmény muzsika után (Djivan Gasparian és Alexander Harutunian műveiből a kolozsvári S. Toduță Zenelice-

um két diákja, Cornelius Zirbo – cselló – és Herdlicska Tibor – zongora – adott elő) az örmény örökséget bemutató kiállítást ajánlotta mindenki figyelmébe Pál Emese művészettörténész. A képeken jórészt az örmény szentek életének kiemelkedő epizódjai követhetők nyomon, a kiállítók mindegyiket bőséges magyarázattal látták el román és magyar nyelven, így valóban megérthetővé válik az örmény történelem néhány jelentős mozzanata. (*Szabadság*, 2012. június 25.)

Mindenkit elbűvölt a népviseletbe öltözött lányok felvonulása – Fotó: Riti József Attila

Köszönő szavak

Nagyon szép ünnepe volt az örmény katolikus híveknek és barátainak a szamosújvári búcsú alkalmával.

A vendéglátó közösség kifogástalanul megszervezte az ünnepet, és kiszolgálta a több száz fős vendégsereget. Őszinte szeretettel és tisztelettel fogadták a Budapestről, Csíkszeredából, Erzsébetvárosból, Gyergyóból

Bevonulás az örmény katolikus templomba

(a Vörösköpanyegesek legalább annyira emelték az ünnep látványának színvonalát, mint az úgynevezett népviseletbe öltözött lányok, és ők a liturgiának is aktív szereplői voltak), Kolozsvárról (Molnár Mária és Kirkósa Júlia operaénekesek, akik szép Ave mariájukkal tették még megihettebbé a búcsú), Marosvásárhelyről, stb. érkezett barátait, gondoskodtak arról, hogy ne legyen tolongás, kibővítették az „ebédlőt” és elkészítettek 15 ezer fülecskét az *ángászabur* levesbe. Hogy a többi finomságról ne is beszéljek.

Szép volt Lányok, szép volt Fiúk. Köszönjük !!!

BKJ

A szamosújvári mise résztvevői

Szakács Endre misét celebrál, előtérben a Vörösköpanyegesek

Baráti beszélgetés a búcsún: dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, Dr. Jakubinyi György (középen) római-katolikus érsek, örmény apostoli kormányzó és Datev Hagopian a Romániai Ortodox Örmény Egyház vezetője

Szongott Kristóf könyvét Varujan Vosganian méltatja

Szeretetvendégségen a plébánia pincéjében

Szócs Csaba – kolozsi plébános

Szentbeszéd Szamosújváron

Krisztusban kedves Testvéreim!

A szamosújvári örménykatolikus székes-egyházban az örmény nemzet nagy szentjének, világosító Szent Gergelynek tiszteletére gyűltünk össze megünnepelni a legszentebb áldozatot. A legendák szerint az apostolok közül Szent Tádé és Szent Bertalan is megfordult Örményország földjén, az egész országot megtérítő apostolnak mégis a III-IV. keresztény század fordulóján élt Világosító Szent Gergely püspököt tartják. Nevét is innen kapta: ő világosította meg az élet világosságával, az Evangéliummal az örmény népet.

„Dicsőséges az Isten az ő szentjeiben, csodálatos fölségű, amikor jeleket művel” – énekeljük gyakran a latin liturgiában, amikor a szentek ünnepeit üljük. A tudós lexikon szerint Isten

dicsősége nem más, mint Isten jelenlétét kísérő fény és ragyogás, mely kiárad mennyei személyekre és dolgokra. Azaz: Isten jelenlétének megtapasztalása egyenlő az ő dicsőségének megtapasztalásával. De Isten dicsősége az erőtlenségben megnyilvánuló erőben is megmutatkozik, a vissza nem ütés, az erkölcsi magasság erejében is. A szentekben pedig Isten jelenléte mintegy „kézzelfogható”. Olyan emberek ők, akiken átragyog az Isten dicsősége. Isten dicsőségét hirdető jel az ő életük a szenvedésben is.

Azért ünnepeink ma, hogy erőt merítsünk. Hogy megtöröljük a szemünket és a

szemüvegünket, hogy a múltból tanulva, a jelent megélve építsük a jövőt. Mert a jövő, testvéreim, azé, aki élni akar, mert aki élni akar, megtalálja és megtanulja annak módját is, minden körülmények között. A múltunk, s jelenünk szomorú vonásai, történései arra tanítanak bennünket, hogy ha a századok óta tápláló gyökerektől elszakadunk, csak olyan jövőnk lehet, mint annak a fának, amelynek elvágják a gyökereit. A szél kihívásaira a fa gyökereivel válaszol – hallottuk pár évvel ezelőtt a csíksomlyói búcsún is visszhangozni Ilyés Gyula gondolatát, s ez a gondolat ma is teljes mértékben megállja a helyét.

Az életünket a jelenben éljük, múltunkból táplálkozva tekintve a jövő felé. Erre tanítanak bennünket a szentek, akik úgy éltek a jelenben, hogy közben sosem felejtették el, hogy a jövőt nemcsak hónapokban, években és évtizedekben kell számolni, hanem a jövő igazi mértékegysége az örökkévalóság, az örök élet Istennél. Ennél alább mi sem adhatjuk, testvéreim.

Mit jelent, hogyan lehet ma szentnek lenni? – testvéreim, ez is a mai ünnepen a kérdés. Ki kell, hogy mondjuk: a fiatal generációknak nem vonzó az életszentség fogalma. Nem vonzó, mert nem tettük azzá és mi magunk is sokszor teljesen félreértjük. Nem vonzó a rózsapiros arc, ahogy azt már Dsida Jenő is megfogalmazza Krisztus című versé-

ben: „Krisztusom/ én leveszem képedet falamról. Torz / hamisításnak érzem vonalait, színeit, sohase / tudlak ilyennek elképzelní, amilyen itt vagy. / Ilyen ragyogó kékszeműnek, ilyen jóllakottan / derűsnek, ilyen kitelt arcúnak, ilyen / enyhe pirosnak, mint a tejbe-esett rózsza.” És ez nem istentagadás, csak tiltakozás egy hamis ábrázolással szemben. A szentség nem pudingszagú melankólia és szírupos ájtatosság, hanem kőkemény realitás-érzék, igaz Isten-tisztelet és őszinte felebaráti szeretet. A szentség nem egy elszállt ember-és életfeletti dolog, hanem az élet maga, annak mélységeivel együtt: az Isten által megálmodott és akart őszinte emberség. Mert az igaz ember arcán felismerhetőek az Isten vonásai. Az igaz ember tud a föld sója és a világ világossága, a hegyen épült város lenni. A jövő egyháza annyiban tud létezni, amennyiben ember-arcú közösség lesz. Boldog II. János Pál egyszerűen és nagyszerűen így fogalmazta ezt meg: Az egyház útja az ember.

Hány nagy palotával és hadsereggel rendelkező hatalmas és fényűző uralkodó tűnt már el a történelem süllyesztőjében? De Assisi Szent Ferencet mindenki ismeri és tiszteli, aki nemcsak a vagyonát, a semmijét sem akarta magáénak, mert megértette és megélte a nyolc boldogság útját, megélte a szeretet parancsát és megértette, hogy ez a világ

minden küszködésével elmúlik, örök hazánk nem itt, hanem a Jóistennél van. Weöres Sándor írja: „Egy társadalmi intézmény, mit pénz, hatalom, tekintély létesít és ápol, ritkán él néhány emberöltőt; s a szerzetesrendek megmaradnak, pedig csak egy-egy imádkozó koldus teremti őket.”

Ma sem valamilyen híres hadvezér vagy király emlékére gyűltünk össze, hanem egy apostoli lelkületű püspök áll előttünk, aki odaszentelte életét Krisztusért, az egyházért, népéért. Az evangélium világosságában megélt élete világosság volt mások számára.

Világosító Szent Gergely ünnepén, a mai napon mi is az evangélium világosságát keressük. A hit fényénél akarjuk szemlélni életünk történéseit, felelős vagy felelőtlen döntéseink következményeit, belátni hibáinkat, mulasztásainkat, s összeszedve képességeink legjavát, a gondviselő Istenbe vetett bizalommal indulni tovább életünk zarándokútján. Ma mi is azt kérjük az Úrtól, hogy legyen az életünk világossága, hogy mi magunk is világítsunk másoknak elsősorban családjainknak, közösségünknek hit szerinti életünkkel és megteremve a szeretet gyümölcseit. Ámen

(Elhangzott 2012. június 23-án, a Világosító Szent Gergely búcsún Szamosújváron az örmény katolikus székesegyházban)

Allelujaversek

„Alleluja (2). Fényes felhő árnyékolta be őket, a felhőből hang hallatszott, amely ezt mondta: **Ő az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik.**” (Mt. 17,5)*

– Hangzik fel Úrszínváltás ünnepén. Magunk elé idézhetjük a hagyományt, ahol legfelül Jézus áll Mózes és Illés társaságában. Olyan ünnepélyes ez, hogy az evangélium a jelenetet látó Péter apostol felkiáltásához – „Uram, jó nekünk itt lennünk...” – megjegyzi: nem tudja, mit beszél. Sokszor tetteink mezején eligazításra szorulunk, s ebben segít az Atya hangja, az isteni szó. Keresnünk kell mindennapjainkban is az Isten szavát!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 138. o.

Egyházi hírlevél

2012. június 24-én, a Világosító Szent Gergely napi búcsús szentmise után, csodálatos hangversenyben volt részünk. Az *Albinoni Kamarazenekar* – Zsigmond Balassa vezetésével, és az *Imperatrix Együttes* – Srajber Zolt vezetésével – külön-külön és együt-

Albinoni Kamarazenekar – jobboldalon Zsigmond Balassa alapító és Zolt vezetésével – művészeti vezető, baloldalt Puskás Eszter énekművész

tes zenélésével különlegesen szép reneszánsz és barokk darabokkal varázsolta el a közönséget, Puskás Eszter énekművész szólista közreműködésével. A hangverseny

Imperatrix Együttes – Srajber Zolt karmester

után bemutatkozott az Örmény Katolikus Lelkészség frissen kinevezett új Gondnoksága: világi vezetője Zakariás Antal Dirán, Heim Pál és Kövér István, majd agapével és jóleső beszélgetéssel zártuk a szép napot.

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség (Budapest XI., Orlay utca 6.) további nyári programjai:

Július 1-jén, 8-án és 29-én nem lesz szentmise, mert Ákos atya vidéken tartózkodik.

Augusztusban a vasárnapi szentmisék a szokott rend szerint lesznek megtartva, du. 16,30 órától.

Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén a nagytétényi templom búcsúját a 18.30-kor kezdődő szentmisével ünneplik, amelyre szeretettel hívja az örmény közösség tagjait is (1225 Budapest, Szabadság u. 2.) Ákos atya.

Már most hirdetjük, hogy szeptember 22-én, szombaton du. 16,30 órakor lesz a Fogolykiváltó Boldogasszony napi búcsús szentmise, amelyen részt vesz az *Adorate Kórus* is. A szentmise után agapével várjuk a kedves híveket.

Gondnokság

Agapé az Orlay utcai örmény katolikus plébánián

A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár

Az *Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 4. köteteként* megjelent Bernád Rita – Kovács Bálint szerzőségével *A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár* (Budapest – Gyulafehérvár – Leipzig 2011) repertórium. Az erdélyi örménység szempontjából igen nagy jelentősége van e munka megjelenésének, melynek segítségével nemcsak megmentődik, de kutathatóvá, megismerhetővé is válik az erdélyi örmény múlt a betelepedéstől kezdődően. A könyv magyar, román és angol nyelven ismerteti az erdélyi 4 örmény katolikus egyházközség (Erzsébetváros, Szamosújvár, Csíkszépvíz és Gyergyószentmiklós) levéltári anyagát. A Gyűjtőlevéltár jelentőségét, a munka menetét az *Örmény értékek védelmében – a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakulása c.* cikksorozatunk mutatta be a 2011. decemberi, 2012. januári és februári Erdélyi Örmény Gyökerek füzetekben. A Repertórium bárki számára hozzáférhető, keresse az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél.

Felhívjuk az érdeklődők figyelmét, hogy a négy örmény katolikus egyházközségi levéltárat összefogó Szamosújvári Gyűjtőlevéltáron kívül kutathatóvá vált a *római katolikus plébániai levéltárak Gyűjtőlevéltárai* is, amelyeknek több kötetnyi repertóriumuk szintén megjelent és hozzáférhető az ELTE Egyetemi Levéltárban és a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekségen. Ezekben is érdemes

az Erdélyben „szórványban élt” örménység után kutatni, a családtagokra vonatkozó adatokat beszerezni, a családfák hiányzó láncszemeit megtalálni. Így 2009-ben látott napvilágot az *Erdélyi Római Katolikus Plébániai levéltárak I. kötetben A Gyulafehérvári-, a Sepsiszentgyörgyi-, a Szamosújvári- és a Gyergyószentmiklói Gyűjtőlevéltárak repertóriumuk*, amelyben pl. a gyulafehérvári, nagyenyedi, zalatnai, dévai, hátszegi, szászvárosi, brassói, kőhalmi, besztercei, dési, ditrói, vagy a gyergyószentmiklói örményekkel kapcsolatban is lehet adatokat találni. A *Plébániai levéltárak II.-ben A Marosvásárhelyi- és a Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltárak repertóriumuk* kerül kiadásra.

Milyen anyagokat lehet kutatni a Gyűjtőlevéltárakban?

Anyakönyveket, Házassági iratokat, Szerzetesrendi iratokat, Iskolai iratokat, Gazdasági iratokat, Tematikusan kezelt köteteket (Historia domus, Egyháztanácsgyűlési- és iskolaszéki jegyzőkönyvek, Koronagyűlési jegyzőkönyvek, Királyi és püspöki rendeletek protokollumai, Hitbuzgalmi egyesületek és jámbor társulatok iratai, jegyzőkönyvei), Vegyes, tematikusan kezelt iratokat, Személyi hagyatékokat.

Mindenkinek eredményes kutatást kíván

dr. Issekutz Sarolta elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület.

Emlékezem Patrubány Miklósnak

Az Erdélyi Szövetség 1988-ban alapított emlékérmével tüntették ki Patrubány Miklóst, a Magyarok Világszövetsége élén végzett munkássága elismeréseként. A kitüntetést az Erdélyi Szövetség két alelnöke, Dr. Bolváry Gyula és Dr. Medgyessy István adta át a Magyarok Világszövetsége elnökválasztását követő percekben, a Küldöttgyűlés színe előtt.

Kovács Bálint

Örmények Erdélyben*

(A 17. századi letelepedéstől a 20. századig)

Örmények a Kárpát-medencében már a középkor óta ismertek, e terület alkotmányjogi változásai, a helyi társadalom sokszínűsége az örmények történetét, nyelvét, kultúráját sok irányból befolyásolta. Tanulmányunkkal azokra a témákra, illetve összefüggésekre kívánunk rámutatni, amelyek a levéltárban kutatóknak az anyag feldolgozásához, megértéséhez támpontot adhatnak.

Mivel a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár (SZÖKGYL) az erdélyi örmény katolikus egyházközségek levéltárainak összegyűjtéséből alakult ki, legfőképp az erdélyi örmények egyháztörténetéhez találunk benne adatokat. A levéltárban már az örmény unió időszakából található dokumentumok, legnagyobb számban azonban a 19. századból maradtak fenn iratok. Az egyháztörténet mellett az örményeket érintő szinte valamennyi részdiszciplína, így a jogtörténet, társadalomtörténet, néprajz, művelődéstörténet stb. kutatója is gazdag levéltári anyagot talál Szamosújváron.

A levéltárban található dokumentumok örmény, latin, magyar és német nyelven íródtak, de elvétve egy-egy francia dokumentum is megtalálható. Az örmények kiváló integrációképességének a következménye a gyors nyelvi asszimiláció lett. Míg a 18. században még viszonylag gyakran találkoztunk örmény nyelvű dokumentumokkal, addig a 19. században ennek szerepét egyre inkább átveszi a magyar nyelv. Az egyházi adminisztráció dokumentumai pedig szinte mindvégig

latin nyelvűek maradtak.¹

Az integráció asszimilációhoz vezetett. A gyergyószentmiklósi örmény legényegylet jegyzőkönyvében az örménység öntudatával kapcsolatban megjelenő szomorú hangvétel a 20. század elején már elég egyértelműen mutatja a folyamat sikeres voltát: „...Szeressük elsősorban gyönyörű templomunkat, és gyakran látogassuk! Keressük szertartásainkat, melyekben nyelvünk egyedül él, szokásainkat, melyek drága örökségként szállottak reánk.”²

A 20. század elején ennek a három értéknek köszönhetően voltak az örmények Erdélyben. Ezek a következők: az örmény templomok, az örmény liturgia nyelve és a népszokások.

¹ Az erdélyi örmények nyelvi integrációjára szép példa Kapdebó János örmény katolikus plébános 1823-as leírása Erzsébetvárosról, ahol a nyelvek kapcsán kifejti: „Lingva principalis in hac ecclesia est armena, non tamen illa quam scripturasticam dicimus, sed composita quaedam, ex hac et vulgari, quo civilis vocatur, armenice ascharapar. Linguae accessoriae quas populus bene loquitur hungarica est, et valahica nec pepitus ignota germanica et latina.” Kapdebo Johannes: I) escriptio parochiae Elisabethopolitanae. 1823. Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár (A továbbiakban SZÖKGYL.)

² SZÖKGYL: 612/d-4. Doboz. A gyergyószentmiklósi Szentháromság Legényegylet jegyzőkönyve 1929.

*Részletek A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár repertóriumából.

Az erdélyi örmények származásának „emlékezet helye”: az Ani-örmény toposz

Egy nép származástudata, eredete legtöbb esetben történeti források hiányosságával küzd, amely így teoretikus származásmítoszokkal vagy legendákkal egészül ki. Örmény jelenlétéről igen, de a különböző bevándorlási hullámok alapján az örmény jelenlét kontinuitásáról nem beszélhetünk a Kárpát-medence elmúlt 1100 évének történelmét vizsgálva. Az egyes örmény csoportok exodusának más és más okai voltak, mindegyik időszakban más és más területről érkeztek Kelet-Közép-Európába.

A közép-kelet európai örmények (főleg Galícia, Erdély területén) eredetüket Anihoz, az ősi örmény fővároshoz kötötték. Ani a 8. századtól a Bagratida örmény királyi ház birtokába került, majd 961-től örmény főváros lett. A virágzó kultúrájú, jelentős népességű főváros a legendák szerint 1001 tornyáról volt híres. 1064-ben a szeldzsuk-török, majd a 13. században a mongol invázió hatására a város erősen le hanyatlott.

A mai napig nem igazolható történeti forrásokkal egyértelműen, hogy a 17. században Erdélybe bevándorolt örmény népcsoport egy homogén Ani-örmény népcsoport volt-e vagy pedig vándorlásuk során keveredtek máshonnan származó örmény csoportokkal. Tudományosan megalapozottnak látszik az, hogy a kora újkorban a Krím félszigeten élő örmény kolóniák Ani-örmények voltak.¹ A Moldvából Erdélybe bevándorolt örmények őseit azonban feltételezhetően több irányban kell keresnünk, de talán e kérdéskör vizsgálatánál nem is ez a lényeg.

¹ Hevesen, Robert H. *Armenia: A Historical Atlas*. Chicago, 2001.

Ani az örmény történelemben egy sajátos helyet foglal el, a Bagratidák központi hatalmának mintegy emléke, amelynek lerombolása után az örmény államiságnak lett a szimbóluma.² Olyan speciális jelzést rendeltek az örmények Anihoz, amelyek a következő ezer év örmény sorsát meghatározták. Az állam hiányát abból származtatták, hogy a Bagratidák hatalma le hanyatlott, az idegenek megszállták az államot és ez tömeges exodushoz vezetett. A legtöbb örmény emigrációs hullám hagyományosan Aniból valónak mondta magát, az emigránsok magukkal vitték Ani emlékezetét illetve azt, hogy kereskedelmileg, gazdaságilag, politikailag és kulturálisan a főváros nagyon fejlett volt. Ezt a magyarázatot életben is tartották, a lerombolás után még évszázadokig inspirálta, táplálta az örmények nemzeti büszkeségét az ősi főváros. Nemcsak az emigránsok, de az anyaországi örmények is Ani-örménynek tartották magukat, a város lerombolásával magyarázták kivándorlásuk okát. Ezt a szóbeli hagyományt megtaláljuk a Krím félszigeten, a Kárpát-medencében, Bulgáriában, Lengyelországban, Dzsulfában Qulaban) a Van-tó vidékén, Erzurumban (Karín), Trabzonban. A lengyelországi, galíciai örmények Ani-ősöket követeltek maguknak és erre nagyon büszkék voltak. Le vond Alisan fogalmaz erről a következőképp: „Hogy még mondjak nektek pár

² Vö. Aniról általában Tatevos Hakobyan: *Ani Patmutyun*. Jereván, 1982. Az Anira vonatkozó irodalom bibliografikusan feldolgozva: Sa'tenik, Gejyan: *Ani matenagitow'* yown. Jereván, 2006.

dolgot az örményekről, akik Lvovban lakkak, ők büszkék és jól szervezettek, mivel igazi Ani-ak”.³

Ani történetfilozófiai fogadtatása és művészeti interpretációja először világosan Nersés Snorhalinál jutott kifejeződésre, a „Siralom Edessa elestén” című munkában, amelyben két hatalmas államot hívtott segítségül, Rómát és Bizáncot, majd Edesszát Ani rangjára emelte és az olvasót is arra hívta, hogy osztozzon az ő fájaldalmában. Nersés Snorhalinál megfigyelhető, hogy Ani az államfogalom hordozója, és maga Ani a Bagratida-ház szuverenitását szimbolizálja.⁴

A 18. században Ani egy orosz-örmény politikai-gazdasági tervben is komoly szerepet kapott, amely Örményország felszabadításáról és a monarchia visszaállításáról szólt. A dokumentumban (1783) Yovsép Arlut'ian az örmények jövőbeni fővárosának Anit vagy Valarsapatot javasolta, annak ellenére, hogy az Ararat tartománynak Jereván volt ekkor már az adminisztrációs központja, amit az örmények akkor már fővárosuknak tartottak.⁵

Ez az ötlet a 19. század elején ismét előkerült, amikor az örmények Ani lakatlan területét az önállóságáért folyó küzdelmek szervezési központjává tették. Erről tanúskodik Xac atur Abovian történelmi regénye is az „Örményország sebei”.⁶

A 18. század végéig – 19. század elejéig Ani megőrizte ezeknek a politikai áb-

³ Tchobanian, Pavel: *Ani et .ron mythe (XIII-XIXe siècle.r)*. In: Kévorkian H. Raymond szerk.: *Ani - capitale de l'Arménie en l'an mil. Paris, 2001. 276-282. (Kiállítási katalógus)*

⁴ Schütz Ödön: *Hajk és Bél harca. A régi örmény irodalom kincsestára I. Okor-Középkor. Budapest, 1995. 156-160.*

⁵ Tchobanian, Pavel: *i. m. 276-282.*

⁶ Uo. 276-282.

rándozásoknak a varázserejét, a 19. század első felétől pedig egyfajta tudományos rajongás is megjelent a terület iránt. Örmények és külföldiek egyre többen látogatták ekkor a területet, gyűjtötték a leírásokat és az erről a témáról szóló irodalmi műveket. Claude Mutaflan szavaival élve a város egyfajta fönixhez hasonlított, amelyre újra rá-rátékintettek, mint az örmény fontos központjára.⁷

Ezt a rajongást nagyon jól ábrázolja Minas Bzskeanc” mechtarista szerzetes útirajza⁸ amelyről Nikolas Jakowlewitsch Marr ezt írta: „itt egyesül minden – a realitások határain belül – amit az örmény források erről a városról mondanak. Bzskeanc' nem látta Anit... mégis úgy tűnik Ani babonázó hatása erős és nem csak azokra, akik tényleg látták a város romjait, de az ember képleletére is”.⁹

A 20. század első évtizedeiben Ani sorsának hagyományos víziója életben maradt és folytatta túlélését. Még tudományos viták tárgyát is képezte, miután Nikolas Jakowlewitsch Marr (1865-1934) kutatásai Ani feltárásakor kimutatták, hogy a királyság eltűnése után Ani még gazdaságilag virágzó város maradt.¹⁰ Canik Áramian (1820-1879) pedig az 1860-as években létrehozta az „örmény

⁷ Mutaflan, Claude: *Ani after Ani, Fleventh to .Seventeenth Century*. In: Richard G. Hovannisian szerk.: *History Armenian Kars and Ani*. Costa Mesa-California, 2011. 155-160.

⁸ *Bzskeanc` Minasay: Canaparhordut` iwn i Lehasan ew hayl kolmans bnakeals i Haykazanc` sereloy i naxneac` Ani k alakin. I Venetik, I Vasn Srboy Lazaru, 1830.*

⁹ Tchobanian, Pavel: *i. m. 276-282.*

¹⁰ Jakowlewitsch Marr, Nikolas: *Ani. Eglise du palais Pamjatniki armjanskatgo iskusstva. Petersburg, 1915.*

anya” kifejezést, igyekezett azt kézzelfoghatóvá tenni az egész nemzet számára. 1861-ben Párizsban publikált egy plakátot, amelyen a metszet Ani romjait ábrázolta, és ezt örmény anyának nevezte el. Később ez a metszet kedvelt lett, különböző méretben és formában reprodukálták és örmény családok házait díszítette.

Az örmény anyából később Örményország anygala lett, amely ismét segítette a nemzeti tudat megerősítésében. Végül Ani az örmény haza szabadságáért folytatott küzdelem emblémájává vált, 1921-ben azonban az egykori város területe török kézre került. Ani kultúrája és története egy olyan fórum lett, ahol az örmény sors koncentráldott, az örményekkel élt, az országban úgy, mint a kolóniákban a 20. század első évtizedéig, erőt és hitet adva a jövőre.¹¹

Aniról alapvetően kétféle módon lehet történeti szempontból értekezni. Beszélhetünk róla mint egykori városról, amely a valóságban létezett, ugyanakkor beszélhetünk róla, mint a nemzeti emlékezet helyéről. Az erdélyi örmények történeti tudatának vizsgálatakor ez utóbbi kerül előtérbe. Vagyis arra a kérdésre nehezen tudnánk választ adni, hogy az erdélyi örmények tényleg Aniból származnak-e, viszont arra sokkal inkább, hogy a 19-20. századi szövegek alapján a történeti származástudat hogyan kötötte őket össze tudatilag az örménységgel. Az Ani-toposz volt az, amely az erdélyi örményeket összekapcsolta más örményekkel akkor, amikor ők már csak magyarul beszéltek.

Ani, mint „lieu de mémoire” vagyis az „emlékezet helye” (Erinnerungsort) jelent meg a 19. századi erdélyi örmények kol-

¹¹ Tchobanian, Pavel: *i. m. 276-282.*

lektív történeti tudatában.¹² Az emlékezet helye általában lehet egy utca, egy város, egy falu egy konkrét hely, de ugyanakkor egy dátum, esemény is. Tehát nem feltétlenül egy konkrét helyszínből indulunk ki ennek meghatározásánál, hanem abból, hogy egy dologra, eseményre visszaemlékezik egy társadalom vagy az egyén. Tehát a „lieu de mémoire” egy kristályosodási pont, egy szimbolikus hely, ahol a közösség megtalálja a kapcsolódási pontot jelen és múlt között. Egy nép származástudata pedig az a pont, ahol már egyáltalán nincs meg a közvetlenül átélhető kapcsolat jelen és múlt között. Az erdélyi örményeknél Ani ezt a szerepet töltötte be, konkrét helyként, amelyből egy toposz formálódott ki.

Az örmény nemzet „lieu de mémoire”-ját, Anit, Hovhanesian Eghia (1885-1948 gödöllői ügyvéd) Szamosújvárral kapcsolta össze és ezáltal Szamosújvárt az erdélyi örmények emlékezet helyévé rendelte. Ani az egyetemes örménység fővárosaként tehát analóg szerepet játszott az erdélyi örménység „fővárosával”:

„Mintha az Ararat tövében egykoron virágzó Ani folytatódott volna Szamosújvárt és a többi örmény települési helyeken, mintha az ani-i templomok és kápolnák költöztek volna tömjén illa-

¹² A „lieu de mémoire” fogalomról bővebben Pierre Nora (szerk.): *Erinnerungsorte Frankreichs. München, 2005. A fogalom pedig a Jan Assmann által meghatározott kulturális emlékezethez kötődik. A kulturális emlékezetben - amely három emberi generáció után jelenik meg - a múlt szimbolikus alakzatokat ölt és átformálódik. Ugyanakkor megjelenik a mitológia, amely a múltat megpróbálja a jelenben is érezhetővé tenni. Vö. Assmann, Jan: *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. München, 1997.**

tukkal Erdély berkeibe híveikkel együtt. A magyarörménység mélységes vallásosságát megérthetjük, ha Ani-ból indulunk ki és együtt tesszük meg az Ani–Erdély vándorutat...¹³

Az idézetekben általában megfigyelhető az 1001 tornyú Ani, amely egyfajta mitikus megrajzolása egy történeti városnak, amely már nem létezik. A mitikus számok még inkább kidomborodnak Ávedik Félix (1888–1949) írásában:

„A monda szerint 1001 templom, száz-ezer épület dőlt romba és egymillió lélek megszűnt hirdetni, Ani falai között - Armenia jólétét és hatalmát.”¹⁴

Szongott Kristóf (1843–1907) szamosújvári gimnáziumi tanár, az erdélyi örmények történetének egyik legkiválóbb kutatója az örmények két tulajdonságát már az Aniból való meneküléskor kihangsúlyozza: gazdagságukat, hiszen egyik tarisznyájukba aranyat és drágaköveket tettek, illetve vallásosságukat, mivel az örmény himnáriumot a másik tarisznyába tették. Az Ani-toposzt ő következőképp írja le Szamosújvárról szóló monográfiájában:

„A hazai örmények igen kiváló családokból vették eredetüket őseink a királyszékes Ániban, Örményország fővárosában, amely egy millió lakost és 1001 templomot számlált – laktak. Jólétben éltek fény, pompa mindenütt. ...De bosszút akartak állni rajtuk az őket körülvevő irigy csordák... a fényes Áni felé vették útjukat, mert itt lakott a nemzet színe java. Megmenték a műkincsekben bővelkedő város

¹³ *Hovhannesian Eghia: A hazai örmények a nemzet szolgálatában. Gödöllő, 1940. 21-22.*

¹⁴ *Ávedik Félix: A magyar-örménység multja és történeti jelentősége. In: Ávedik Félix-Hermann Antal-Hovhannesian Eghia: Az örmények. Budapest, 1921. 9.*

lakosainak, a dúsgazdag aristokratáknak, hogy megmenthetik életüket és roppant vagyonukat, ha megtagadják Kristust. De az örmény főrangúak többre becsülték az égbe vehető kincset, az üdvözítő keresztény vallást, a mulandó földi javaknál – és tántoríthatatlan hívei maradtak agyon tanak, mint Világosító Szent Gergely hirdett az örmény földnek. Azonban sokaknak még volt annyi idejük, hogy az éjszakai kapun elmenekülhessenek azért minden férfi két tarisznyát vett elő, egyikbe tették az olvasót, az ima- és egyházi könyveket, különösen a kedvelt „sárágán”-okat, hogy az idegenségben is anyanyelvükön dicsérhessék az Urat a másikat tele rakták arannyal, ékszerekkel és drágakövekkel „azután kezökbe vették a sanyarú vándorbotot. Így hagyták el apáink fényes márványpalotáikat és könnybe lábadt szemekkel mondtak végbucst az ősi hazának, az Ararátnak, a paradicsomnak...”¹⁵

Merza Gyula (1861–1943) – az Armenia folyóirat társszerkesztője – a toposz elemeit továbbra is megtartotta, kidomborította azonban az örmények keresztény hitét. Ő a következőképpen fogalmaz:

„Azonban beigazolt tény, hogy az Erdélybe szakadt örmények a kereszties hadjáratokat támogató és így a pogányság fékevesztett gyűlöletét kihívó, tekintélyes és vagyonos örmény nemesség ivadéka. Ugyanis az egymillió lakosságú, ezeregy tornyú Áni székesfővárosnak a XIII. évszázadban .szeldzsuk-törökök és tatárok által történt feldúlása után és Nagyörményországban az önálló nemzeti királyság megdőltével az örmény családok színe java előbb a zarnoki rémuralom, később az iszonyú földrengések

¹⁵ *Szongott Kristóf: Szamosújvár Szab. Kir. Város Monográfiája 1700-1900. III. Szamosújvár, 1901. 3.*

okozta sanyarúság elől, mint a keresztény vallás menekültjei a Kaukázus bércein át ezrével kibujdostak. A szamosújvári „Örmény Múzeum” valóságos kincstára azoknak a megőrzött kódexeknek és ereklyéknek, amelyek részint az őshazának, részint a vándorlás különböző határállomásainak a legbeszédesebb dokumentumai.”¹⁶

Budapesten jelent meg Ávedik Félix írása, amely Anit szintén az erdélyi örmények őshazájaként írja le. A szerző forrásként Schweiger-Lerchenfeld szerzőpáros által Jénában 1878-ban megjelent „Armenien” című munkát jelöli meg:

„A magyar örmények őseinek őshona a romjaiból is a maga nagyszerűségében előtűnő királyváros, Örményország kulcsa: Ani volt. Asszírok, arabok perzsák, tatárok mongolok, törökök vetélkedtek a szép város megszerzésért. A harci dicsőség forgandósága halomra döntötte a drága várost. A monda szerint 1001 templom, százezer épület dőlt romba és egymillió lélek megszűnt hirdetni, Ani falai között – Armenia jólétét és hatalmát.”¹⁷

Hovhannesian Eghia a II. világháború kezdetén nem a kereszténységet hangsúlyozta ki, hanem az örmények vagyonoságát:

„Ebből a gazdag városból a magyarhoni örménység nem tarisznyával a hátán, nem koldusbottal a kezében, nem kiéhezetten, még kevésbé zsákmányra éhesen jött, hanem sok arannyal és vagyont érő kincsek-

¹⁶ Merza Gyula: Az örmény betelepülés története Magyarországon és a .szamosújvári örmény-katolikus püspöki illetégek vikáriusi szék. In: Armenia. Magyar-örmény havi szemle. 1913. I. II. sz.

¹⁷ *Ávedik Félix: A magyar-örménység multja és történeti jelentősége. In: Ávedik Félix-Hermann Antal-Hovhannesian Eghia: Az örmények. Budapest, 1921. 9.*

kel... Erre a magukkal hozott vagyomból, családi kincsekből is lehet következtetni, de különösen következtetni lehet több magyarörmény család családnevéből is, ami nemest, vezért előljárót, fejedelmet, nagyurat stb. jelent. Az ottani nemesség és annak kísérő személyezete jött Aniból Erdély felé.”¹⁸

Az erdélyi örmények nemzeti emlékezetében a 19. század végén – 20. század elején nagyban élt az örmény származás tudata, elsősorban ez kötötte össze őket az örménységgel, vallásuk ekkor már római katolikus (igaz örmény rítusú), nyelvük a magyar volt. Az Ani-toposz ennek az egyik megnyilvánulása volt, és a narratívák segítségével, egy emlékezet-hely létrehozásával kívántak az erdélyi örmények kapcsolatba kerülni más örmény közösségekkel, mivel más összekötő erő ekkor már aligha volt. Az Erdélyben való letelepedésük után bekövetkezett politikai, vallási és társadalmi integrációjának megvoltak a sajátos állomásaik. Tanulmányunkban ezeket az állomásokat vesszük vizsgálat alá.

Erdélyi örmény települések

Két örmény terminus technicus fejezi ki azt, ha egy népcsoport az anyaországon kívül él. A *galt'avajr* (ejtsd: *gahtavajr*) közösséget, települést illetve kolóniát jelent, míg a *sp'yurk`* (*szpjurk*) diaszpórát.

A kolónia – az örmény fogalomhasználat szerint – a nép egy elkülönített csoportját jelenti, amelyik egy konkrét helyen, településen él egy idegen országban. Az örmény kolóniák már a Kr. u. első századoktól kezdtek kialakulni, amikor a történelmi Örményország felosztva a nagy biro-

¹⁸ *Hovhannesian Eghia: i. m. 22*

dalmak között az önálló államiségét elvesztette. A középkorban örmények idegen országokban telepedtek le, ahol az együttéléssel a nyelvet és kultúrát még hosszú ideig megtartották, és közvetítővé váltak a kereskedés révén országok és régiók között. Az örmény könyvnyomdászat az európai örmény kolóniákban fejlődött ki először.¹⁹

A 'sp'yurk' vagyis a diaszpóra a nép egy elkülönített részét jelenti, amelyik nem az anyaországban él, ugyanakkor identitását továbbra is erősen őrzi. Az örmény történettudományban a 20. századtól beszélnek szpjurkról, amikor az örmény népiertés következményeként a korábbiaknál erősebb és tömegesebb kivándorlás történt meg és nagyobb, összefüggőbb örmény társadalmi csoportok jelentek meg Amerikában, Európában, illetve más kontinenseken. Az örmény közösségek/települések és az örmény diaszpórák tehát alapvetően a történelemben való időbeli kialakulásukban különíthetők el egymástól. Ha az armenológia kívánalmait követjük, akkor az erdélyi örmény településeket egyértelműen galt'avajrként kell meghatározni.

Erdélyben a történeti források szerint több helyre telepedtek le örmények a 17. század második felében. Antalffy János gyulafehérvári római katolikus püspök (1724–1728) 1726-ban Rómába küldött levelében arról számol be, hogy Szamosújváron 70 vagy 80 örmény család, Erzsébetvárosban ugyanennyi, Csíkszépvízen 20 örmény család, Görgényszentimrén 8 vagy 9 család, Kantavásárhelyen 6 örmény család élt ekkor, illetve Gyergyószentmiklóson voltak még gazdag örmény család-

¹⁹ Haykakan Sowelakan Harangitaran. II. Jerevan, 1976. S. 669.

dok. Ha a számok talán nem a legpontosabban fedik is a realitást, az örménység meglehetősen polarizáltan élt Erdélyben.²⁰ Mintegy 100 évvel később Minas Bzskyanc velencei örmény mechtarista szerzetes útleírásában felsorolta Szamosújvárt, Erzsébetvárost, Csíkszépvizet, Gyergyószentmiklóst, Marosvásárhelyt, Brassót, Nagyszeben, Szászsebest, Dévát, Kézdivásárhelyt, Nagyváradot, Temesvárt, mint olyan településeket, ahol örmények éltek.²¹

Az örmények száma ezeken a településeken nagyon változatos képet mutatott. Alapvetően négy erdélyi település volt, amelyek örmény helységként voltak számon tartva. Ennek oka pedig az örmény egyház jelenléte, ezeknek a településeknek ugyanis közös ismertetőjege volt, hogy működött örmény katolikus egyházi közigazgatás örmény rítusú plébániák keretében. A legtöbb örmény család ezekről a településekről rajzolt ki Erdély és a Kárpát-medence különböző területeire.

²⁰ Archivio storico della Sacra Congragazione per l' Evangelizzazione dei Popoli o de "Propaganda Fide", Roma (=APF), Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali (=SOCC) vol. 661. fol. 219rv "In Szamosújvár in bonis fiscalibus oppidum sibi construxerunt, et sunt circiter 70 aut 80 familia, sunt omnes uniti... In Ebesfalva in bonis Apafinis pariter oppidum sibi construxerunt, et sint etiam ibi 60 aut 70 familia, ... in CsíkszépViz paucins circiter 20 familia sunt, habent etiam capellam... in Görgénj in bonis D. Cancellarij Transylvanici circiter 8 aut 9 familia non habent capellam nec sacerdotem... In Cantavásárhely sunt 6 familia..."

²¹ Bz'skeanc' Minasay: i. m. 324-344 (bekezdések).

Az erdélyi örmény települések nevei

Latin	Magyar	Román	Német	Örmény
Armenopolis	Szamosújvár	Gherla	Armenierstadt	Hajakalak / Kéirla
Elisabethopolis	Ebesfalva / Erzsébetváros	Dumbráveni	Elisabethstadt	Ibasfalau / Yelisabet'owpolis
	Gyergyószentmiklós	Gheorgheni	Niklasmarkt	
				Send Miglos / Curcov
	Csíkszépvíz	Frumoasa		Sibviz

Egy szent kultusza is elárul sokszor migrációs adatokat. Világosító Szent Gergely – az örmények patrióta szentjének – oltárképe a fenti településeken kívül még Máramaroszigeten, Nagyszebenben, Székelyudvarhelyen, Désen, Fogarason, Apanagyfaluban is megtalálható. Ez azt jelzi, hogy az örmények nemcsak ezen a négy településen voltak jelen Erdélyben, hanem tevékenységükből fakadóan a területen belüli migráció is jelentős volt, az ol-

tárképek adományozása pedig nemcsak a valláshoz való tartozásukat jelentette, de azt is mutatta, hogy mennyire tehetősek voltak.²²

Folytatjuk

²² Pál Emese: Világosító Szent Gergely ábrázolásai Erdélyben. In: Kovács Zsolt-Sarkadi Nagy Emese-Weisz Attila szerk.: Liber Discipulorum. Tanulmányok Kovács András 65. születésnapjára. Kolozsvár, 2011. 239-254.

Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium I. képaláírásai

Kiegészítés a füzetek májusi és júniusi számában megjelent Orbán István: Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium (Művelődés, közművelődési folyóirat – Kolozsvár. LXV. évfolyam, 2012. március–április) című tanulmány képeihez. A májusi szám 12–17. oldalán megjelent képek és az alkotók:

1. Tájkép (színes). Rajzolta Molnár F. kereskedő tanuló (1855. május 20.)
2. Halászhajó a kikötőben. Herrmann Antal, VI. osztályos tanuló rajza (1868)
3. Csendélet mértani formákkal. Ákontz János, IV. gimn. tanuló rajza (1878)
4. Vár. Szentpéteri Bálint, I. gimnazista tanuló rajza (1874)
5. Csavart levéldísz. Esztegár Gergely, III. oszt. tanuló rajza (1860. június 4.)
6. Kőhid. Molnár Antal, VI. oszt. tanuló rajza (1865. május 27.)
7. Mókusok. Szecesszió. Issekutz Béla, VI. oszt. tanuló rajza (1900)
8. Angyal. Szecesszió. Simai Ferenc, V. oszt. tanuló rajza (1901. március 27.)

Pál Emese

Világosító Szent Gergely ábrázolásai Erdélyben*

A Világosító Szent Gergelyt ábrázoló oltárképek kitüntetett helyet foglalnak el az erdélyi emléktárgyakban, egyrészt magas számuk miatt (eddig 13 oltárképről illetve olajképről tudunk), másrészt mivel egy tájainkról eltűnt kultúra tárgyi emlékeiként értelmezhetőek. Mivel az őket emlékeztető hordozó kultúra asszimilálódott, ezek a képek sok esetben érthetetlenek számunkra. Tisztában vagyunk vele, hogy egy kép témájának megértése nem egyenlő a kép megértésével, mégis e tanulmány, az ikonográfiai szemléletnek megfelelően, a téma megfejtését jelöli meg elsődleges feladatául. Főként azért, mert a fentebb érintett tényezők és a történeti távolság miatt ezen festmények „mondanivalója” kihullott a köztudatból, így – Bächtmann megfogalmazása szerint – „kultúrális veszteségeink pótlására”¹ van szükség. Emellett kísérletet teszünk a képi és szövegbeli források azonosítására és ezek összefüggéseinek megvilágítására.

Az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergely évszázadokon át – lényegében a mai napig – kiemelt szerepet töltött be az örmények szenttisztéletében. Szűz Mária után a legnagyobb szentként tisztelték, akinek „világánál a világ világosságát, az örök igazságot, Jézus Krisztust”

¹ Bächtmann, Oskar: Bevezetés a művészet-történeti hermeneutikába. Budapest 1998.?

megismerhették.² Tisztelete Erdélyben az örmények XVII. század végi betelepülése előtt nem volt jelen, így megállapíthatjuk, hogy ez teljes mértékben örmény sajátosság.³ A Moldvából érkező örmények az ősi *gregoriánus* vagy más néven az *apostoli örmény* egyházhoz tartoztak, melynek létrejötté Világosító Szent Gergely térítő működéséhez köthető. A történeti hagyomány szerint III. Trdat király és népe 301-ben keresztelkedett meg, így Örményország lett a világ első keresztény állama.

Az örmények Erdélybe településük után néhány évtizeddel uniót kötöttek a katolikus egyházzal, mely hozzájárult viszonylag gyors asszimilációjukhoz. Az unió következményei szenttisztéletükben is kimutathatóak. Az örmény apostoli egyház legjelentősebb szentjeinek – Szűz Mária, Világosító Szent Gergely, Bertalan és Tádé apostolok, Szent Hripszime, Szent Gajane, Meszrop Mastoc, Keresztelő Szent János, Szent István vértanú – tisztelete az örmény-katolikus egyházban is megmaradt, azonban a római-katolikus kánonból hiányzó szentek tisztelete idővel elhalványult. Az erdélyi örményeknél legtovább Világosító

² *Armenia*, 1890, 222.

³ Kovács Bálint: *Az erdélyi örmény társadalom szenttisztéletének rétegei az újkorban.* = S. Lackovits Emőke- Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 7. I. Sepsiszentgyörgy 2007. 203.

* A tanulmány megjelent a Liber Discipulorum. Tanulmányok Kovács András 65. születésnapjára című kötetben. Szerkesztette: Kovács Zsolt, Sarkadi Nagy Emese, Weisz Attila, megjelent az Erdélyi Múzeum Egyesület és az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány kiadásában 2011-ben. A tanulmány oldalszámai: 239-254.

Szent Gergely kultusza maradt meg, a mai napig nagy ünnepek keretében emlékeznek meg róla.

Világosító Szent Gergely kiemelt szerepére utal az erdélyi örmény-katolikus templomokban megjelenő tetemes számú képzőművészeti alkotás – oltárképek, szobrok, zászlók, színes üvegablakok – is. Tanulmányunkban ezen alkotások közül az oltárképekkel foglalkozunk. A szamosújvári Szentháromság-templomban, az erzsébetvárosi és a gyergyószentmiklósi örmény-katolikus templomban Szent Gergelynek külön oltára van, továbbá a csíkszépvízi főoltáron is látható egy Világosító Szent Gergely-festmény. Míg az örmény-katolikus templomokban természetesnek vesszük jelenlétüket, annál meglepőbb, hogy Erdély számos római-katolikus templomában is – a dési, nagyszebeni, fogarasi és székelyudvarhelyi ferences templomokban és az apanagyfalusi római-katolikus templomban – találunk Világosító Szent Gergelyt ábrázoló oltárképeket. Bár nem tartozik a történeti Erdélyhez, az erdélyi emlékek párhuzamaként fontosnak tartjuk megemlíteni a máramaroszi egykori piarista templom oltárképét, mely a medalionos Világosító Szent Gergely ábrázolások kiemelkedő példája. Mivel tisztelete örmény sajátosság, így Szent Gergely megjelenése a római-katolikus templomokban örmény jelenlétre utal, sőt örmény megrendelőt feltételez.

*

Világosító Szent Gergely (örményül: Szurb Grigor Luszarovich) a III. század közepe táján született⁴ Vagharshapatban. Életének valós részleteit nehéz különválasztani a róla szóló, különböző változatokban fennmaradt legendáktól. Örményország kereszténnyé válását és Szent Ger-

gely munkásságát Agathangelosz 491 körül keletkezett írása mutatja be elsőként, ezt követik a későbbi életrajzok is.⁵ A fikatív nevet használó Agathangelosz (görögül: a jó hír hordozója) művének prologusában római polgárként mutatkozik be, aki járatos az irodalomban és a különböző nyelvekben. Műve a hagiográfia műfajába sorolható, s mint ilyen, célja nem a valós események dokumentálása, hanem sokkal inkább a hitben való megerősödés elősegítése. Historiájában a műfaj több tipikus eleme megtalálható, példaként említhetjük, hogy saját magát az események kortársaként, sőt szemtanújaként állítja be, így biztosítva a leírtak hitelességét.⁶ Más szentéletrajzokhoz hasonlóan részletekbe menően írja le a Gergely által kiállt szenvedéseket és a kínzások közben mondott imákat, prédikációkat.

Agathangelosz szerint Gergely pártus fejedelmi családban született. Atyja, Anak fejedelem meggyilkolja Örményország törvényes uralkodóját, I. Khosrovot, ennek büntetéseként megölik és családját is kiirtják.⁷ A csecsemő Szent Gergelyt dajkája megmenti a király bosszújától és a kappadokiai Caesareába viszi, ahol keresztényként neveli fel. Ott egy keresztény leányt vesz feleségül, akitől két fia születik: a későbbi püspök Arisztakesz és Vardanesz. Szent Gergely 278-ban Rómában katona lesz, 286-ban főtisztként harcol a perzsák ellen abban a seregben, mely Trdat herceget, a meggyilkolt Khosrov király fiát az

⁵ A mű kétnyelvű (örmény és angol) kiadását Agathangeloszról szóló tanulmánnyal lásd : Thomson, Robert W.: *Agathangelo's History of the Armenians*. New York 1976.

⁶ Thomson, Robert W.: *i.m.* 24–25.

⁷ Adalian, Rouben Paul: *Historical dictionary of Armenia*. Maryland and Oxford 2002. 211.

örmény trónra segíti.⁸ A legenda szerint a győzelem után Gergely a király parancsának ellenszegülve nem volt hajlandó hálaáldozatot bemutatni Diana istennőnek, ezért Trdat több ízben megkínóztatta és egy mély verembe dobatta, ahol 14 évet töltött.⁹ Időközben a király megbetegedett és nővérének tanácsára Gergelyhez folyamodott gyógyulásért, aki meggyőzte a királyt, hogy térjen meg a keresztények istenéhez. Gergelyt a Cesareában székelő Leontius püspök szentelte püspökké, a történeti hagyomány szerint 301-ben. Örményországba visszatérve elsőként a királyi családot és az ország főembereit, majd nagy tömegeket keresztelt meg az Eufrátesz folyóban, ezért az örmények második Keresztelő Jánosként is számon tartják. Ezt követően térítő útra indult, templomokat és kolostorokat alapított. Kápolnát építtetett Szent Hripszime és Gajane sírjára, ő alapította az ecsmiadzini főkatedrális is. Élete vége felé betegségbe vonult, a Szebuh hegy egyik barlangjában magányosan halt meg 325 körül, utódjául fiát, Arisztakeszt választotta.¹⁰ Földi maradványait sok évvel később találták meg, ereklyéinek feltalálását nagy ünnepként üli meg úgy az örmény apostoli, mint az örmény-katolikus egyház.

*

Világosító Szent Gergely első ábrázolása-it, ikonográfiájának gyökereit kétségtelesen a középkori Örményországban, elsősorban falképeken és miniatúrákon kell keresnünk. Örményországban a korai kőtemplomokat, a nyugaton és a Bizánci Birodalomban szokásos falképek és mozaikok helyett leggyakrabban faragott felületek díszí-

⁸ Magyar Katolikus Lexikon 4. Budapest 1998. 365.

⁹ Lukács Kristóf: *A kereszténység elterjedése Örményországban*. Arménia. Magyar-örmény havi szemle (1889, július). 195–203.

¹⁰ Lukács: *i.m.* 262–268.

tették. Hogy a falképfestészet sem volt ismeretlen a területen, irodalmi utalások és az idegen hatalmak által véghezvitt nagyméretű pusztításokat túlélő néhány emlék bizonyítja. Vr'tanesz K'ert'ogh VII. század körül írt,¹¹ a képrombolást ellenző értekezésében felsorolja az örmény templomokban fellelhető falképek témáit és az ábrázolt szenteket, melyek között megtaláljuk Világosító Szent Gergelyt és kínszenvedésének jeleneteit is.¹² K'ert'ogh műve különösen fontos számunkra, mivel ez az első forrása annak a különös ikonográfiai típusnak, mely Világosító Gergely hosszú és gazdag életéből a szenvedés-jeleneteket emeli ki, azt tartja ábrázolásra méltónak. Ennek magyarázata lehet, hogy Szent Gergely legfontosabb csodájának a válogatott és kegyetlen kínzások túlélését tartják, életrajzaiban gyakran „élő mártír”-ként, „eleven vértanú”-ként¹³ emlegetik. A X. századtól kezdődően a templomok belső kifestésének gyakorlata egyre elterjedtebb vált, ez a grúz uralom alatt érte el csúcspontját. Ebben a korban keletkezett a Világosító Gergely életét és kínzásait megörökítő legépebben megmaradt falképsorozat. A freskók az akkori fővárosban, Aniban találhatóak, a Tigran Honentz által 1215-ben építtetett Szent Gergely templomban. Szent Gergely életének különböző jelenetei közül ki kell emelnünk kínzásának egy olyan ábrázolását, mely változatlanul rögzült későbbi ikonográfiájában és az erdélyi oltárképeken is nagyon hasonló megfogalmazásban

¹¹ Egyes kutatók kételkednek Vr'tanesz szerzőségében, mondván, hogy képrombolás elleni iratot a VIII, IX. század előtt nem írhattak.

¹² Sirarpie Der Nersessian: *Armenian painting*. = S. d. N.: *Armenia and the Byzantine Empire*. Cambridge 1945. Lásd: <http://tbedrosian.com/Ref/sirape3.htm>. Letöltve: 2011.04.25.

¹³ Lukács: *i.m.* 262

tűnik fel. A falképen a szent fejfelé látható, egyik lába térdben behajlítva, a körülötte levő alakok veszővel verik.¹⁴

Az 1300 előtti örmény kódexek kizárólag evangeliáriumok, az első illusztrált világi művek és más egyházi műfajok a XIII–XIV. században jelennek meg. Ezek között találjuk Aghatangelosz *Históriáját* is, melyet Világosító Gergely életéből vett jelenetek díszítettek. Fontos kiemelni Aghatangelosz művének egy későbbi, 1569-es másolatát, mely jelenleg a jereváni Matenadaran gyűjteményében található.¹⁵ A kódex egyik miniatúráján Világosító Gergely látható, amint az örmény népnek prédikál. A fejekkel és kezekkel érzékeltetett tömeg előtt a Trdat királyra utaló hatalmas, vászonnal letakart vaddisznó tűnik fel. A későbbi ábrázolásokhoz hasonlóan a király nem csak vaddisznó képében, hanem egyben emberként is megjelenik, legalábbis vele azonosíthatjuk a tömegből kiemelkedő koronás alakot.

Világosító Szent Gergely ábrázolása saját legendáján kívül néhány lekciónáriumban is feltűnik. Példaként említhetjük az 1678-ban készült, ma a bécsi mechitaristák könyvtárában található lekciónáriumot, melynek egyik miniatúráján Szent Gergely a vaddisznóként és emberként ábrázolt Trdat királynak prédikál.¹⁶ Ez a kompozíció már közelebb áll a későbbi metszetek ábrázolásaihoz. Gergely püspöki ornátusban, a király koronás alakja pedig a szent lábai előtt térdelő helyzetben látható, a kis vaddisznó a király mellett foglal helyet.

¹⁴ Erről közöl képet: Horváth György Zoltán: *Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai*. Budapest 2003. 35.

¹⁵ 1920-as kódex, 55 oldal. Lásd: http://www.matenadaran.am/v2_2/

¹⁶ Lásd: http://armenianstudies.csufresno.edu/arts_of_armenia/miniatures.htm. Letöltve: 2011.04.25.

A könyvnyomtatás elterjedésével a miniatúrák helyét a metszetek veszik át. A metszetekkel díszített szentéletrajzoknak köszönhetően kanonizálódik Világosító Szent Gergely ikonográfiája, rögzülnek azok a jelenetek, melyeket érdemesnek tartottak kiemelni a szent életéből. A legfontosabb jelenetté Trdat király megkeresztelése vált, a XVII. és XVIII. század fordulójától pedig a kompozíció középpontjában a keresztelést, körben pedig a kínszenvedéseket ábrázoló típus elterjedésére figyelhetünk fel. Kovács Bálint kutatásai bebizonyították, hogy az erdélyi örmény közösségek a XVIII. század végéig kapcsolatban álltak a konstantinápolyi, kisázsiai, lemergi, római, velencei és bécsi közösségekkel.¹⁷ Az erdélyi örmény-katolikus plébániák könyvtárában az örmény nyelvű könyvek nagy része velencei és bécsi kiadású, de találunk Konstantinápolyban nyomtatott könyveket is. Világosító Szent Gergely ábrázolásának kanonizációja is az utóbbi központokhoz köthető. Kiadványaik széles körű elterjedése révén egymástól viszonylag távol levő örmény közösségek templomaiban nagyon hasonló ábrázolásokkal találkozhatunk.

Erdélyben eddig három Világosító Szent Gergelyt ábrázoló metszetet sikerült fellelni, melyek közül kettőt egy-egy oltárkép közvetlen előképeként azonosíthatunk. A legkorábbi metszet egy prédikációkat magában foglaló örmény nyelvű kötetet¹⁸ illusztrál, mely a gyergyószentmiklósi örmény-katolikus plébánia könyvtárában ta-

¹⁷ Kovács Bálint: *Az erdélyi örmények interregionális kulturális kapcsolatai a 17–18. században*. = Öze Sándor–Kovács Bálint (szerk.): *Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében II.* Piliscsaba 2007. 30–35.

¹⁸ *Čar srboyn vkayic'n čšmartin. (Igaz tanuk szent beszédei)*. Konstantinápoly, 1706. (1155-örmény naptár szerint)

lálható. A nagyméretű könyvet 1702-ben nyomtatták Konsztinápolyban. A fametszet középpontjában Világosító Szent Gergely díszes katolikus öltözkében építészeti háttér előtt trónol, lába előtt a szintén díszes öltözékű Trdat király és felesége térdel. A központi jelenet narratív keret övezi, a 14 négyszögű mező a szent kínszána különböző fázisait jeleníti meg. A trónoló Gergely képe alatt két „kínzás-mezőnek” megfelelő nagyobb méretű mezőben már Trdat király ül a trónon katonáitól közrefogva. A feje körül dicsfényvel ábrázolt Szent Gergelyt épp a lépcsőn elhelyezett trón elé vezetik. Maga a lenyomat rossz minőségű, elmosódott. Ábrázolásmódjában, főként a központi trónoló szent megjelenítésében a görög-keleti ábrázolások hatását fedezhetjük fel.

A konstantinápolyi metszet kapcsán megjegyzendő, hogy az már egy rögzült Világosító Szent Gergely-ikonográfia alapján készült. Ezen a metszeten a kínszoknak egy olyan, a legenda szövegének megfelelő képi ábrázolása tűnik fel, mely a XVIII–XIX. század folyamán a narratív jelenetekkel övezett Szent Gergely-ábrázolásokon változatlan formában van jelen. A konstantinápolyihoz hasonló felépítésű, Ausburgban készült metszet található a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum gyűjteményében, melyre Nicolae Sabău hívta fel a szakemberek figyelmét.¹⁹ A felfedezés értékét növeli, hogy minden bizonnyal ez alapján készült a máramarosszigeti egykori piarista templom Világosító Szent Gergely oltárképe és ennek központi jelenetét használták a székelyudvarhelyi ferences templom jobboldali mellékkoltárának oromzati képéhez is. Az 1770 körül Franz Karl Heissig ausburgi mester által készített

¹⁹ Sabău, Nicolae: *Metamorfoze ale barocului transilvan. II. Pictura*. Cluj-Napoca 2005. 248.

rézmetsetet már a nyugati művészet szeleme hatja át. Középmézejében Trdat király megkeresztelését láthatjuk, a 14 számozott medalion a legenda szövegének sorrendjében ábrázolja a szent gyötrelmeit. Az egyes medallionokon belül az alakok kisebbek, finomabban kidolgozottak, mint a konstantinápolyi metszeten, a háttérrel tájképi és építészeti részletek képezik.

A harmadik metszet, mely csupán a keresztelés-jelenetet ábrázolja egy 1749-ben Velencében kiadott Világosító Szent Ger-

Világosító Szent Gergely megkereszteli Trdat királyt. Metszet a Vark' srboyn Grigori Lowsaworč'in. (Világosító Szent Gergely élete) című könyvből (Velence, 1749).

gely-életrajzban található.²⁰ A metszet készítője minden bizonnyal a Francesco Zugno által a mechtaristák velencei kolostora számára festett olajképről inspirálódott. Nem csak a hatalmas oszlopok által biztosított háttér és az „égi szféra” megkomponálásában (felhők, puttófejek, a Szentlélek galambja), hanem az alakok elrendezésében is a Zugnoéhoz nagyon hasonló megoldást követ. Az egyetlen különbség a király mögött föltűnő népsokaság, melyet az olajképen csak néhány alak képvisel. A feltételezést alátámasztja, hogy a könyv a festmény keletkezése után néhány évvel látott napvilágot, és ebben a kolostor új ékességét, Francesco Zugno festményét kívánták „reprodukálni”. Ez a metszet közvetlen előképként szolgált a nagyszebeni ferences templom Világosító Szent Gergely mellékkoltára festőjének, aki minden részletében ragaszkodott hozzá.

*

A Világosító Szent Gergelyt ábrázoló erdélyi oltárképek esetében két nagyobb ikonográfiai típust különíthetünk el. Az egyik, egyszerűbb típusba a Trdat király megkeresztelését megjelenítő oltárképek tartoznak, míg a második típus esetében a keresztelés-jelenetet Szent Gergely kínszárait magában foglaló narratív keret övezi. Az előbbibe sorolhatjuk a szamosújvári örmény nagytemplom, az erzsébetvárosi és csíkszépvízi örmény-katolikus templomok, a dési, nagyszebeni, székelyudvarhelyi ferences templomok, valamint az apanagyfalusi római-katolikus templom Világosító Szent Gergely oltárképét. Az utóbbiba csupán két festmény tartozik: a gyergyószentmiklósi örmény-katolikus templom oltárképe és egy, a szamosújvári Szentháromság-tem-

²⁰ Vark' srboyn Grigori Lowsaworč'in. (Világosító Szent Gergely élete). Velence, 1749.

lom gyűjteményében található olajkép. A fogarasi ferences templom Pádusi Szent Antal mellékkoltárának oromzati Világosító Gergely képe egyik típusba sem sorolható, inkább a medallionos ábrázolások egyik jelenetének kinagyított változataként értelmezhető.

Az első típus oltárképeinek nagy többsége a XVIII. század folyamán készült. A szakirodalom datálásait figyelembe véve az első, csak a keresztelés-jelenetet megörökítő erdélyi oltárkép a dési ferences templom jobb oldali oltárának festménye lenne, melyet 1740-ben festettek²¹. A ma látható képet szemügyre véve, azonban kételkednünk kell ebben az állításban. A festmény kompozicionális megoldásai, stílushasználata és festésmódja alapján egyértelműen a XIX. század második felére datálható, melyet alátámaszt a jobb alsó sarokban elhelyezett „Sárdi I. 1880” szignó is. A szignó egyértelműen az akadémiai képzettséggel rendelkező, Kolozsváron működő Sárdi István (1846-1901) festőre utal. Azt nem vonhatjuk kétségbe, hogy a XVIII. század közepétől állt a dési templomban egy Világosító Szent Gergely oltárkép, azonban a XIX. század végén vagy nagyméretű átfestésen esett át, vagy teljesen kicserélték.

A nagyszebeni ferences templom oltárképe minden bizonnyal a szentélyboltozat 1775-ös beomlása utáni javítások során készült.²² Az oltár megrendelőről nincsenek biztos adataink, azt azonban feltételezhetjük, hogy a Nagyszebenben polgárjogot nyert Issekutz Antal és Gergely er-

²¹ Adrian Andrei Rusu–Nicolae Sabău–Ileana Burnichioiu–Ioan Vasile Leb–Mária Makó Lupescu: *Dictionarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*. Cluj-Napoca 2000. 126.

²² Adrian Andrei Rusu et al: *i.m.* 238.

Világosító Szent Gergely mellékoltár. Nagyszében, ferences templom.

zsébetvárosi örmény testvérpár²³ adományozta, akik a fogarasi ferences templomban is állítottak egy Pádúai Szent Antalnak szentelt oltárt (oromzati mezőjében Világosító Szent Gergellyel) és az erzsébetvárosi örmény-katolikus templom építését is támogatták. A nagyszébeni római-katolikus templom 1808-as vizitációja említi, hogy Issekutz Antal és Gergely 200 rajnai forintot adományozott az egyház javára.²⁴ A csíkszépvízi és a székelyudvarhelyi kisméretű festmények a XVIII. század 70-es,

²³ Ávedik Lukács: *Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája*. Szamosújvár 1896. 98.

²⁴ *Canonica Visitatio Cibinensis*. 1808. Gyulafehérvári Érseki Levéltár. Vizitációs jegyzőkönyvek. 14. d. 25. k. 72.

80-as éveiben készülhettek. Az erzsébetvárosi és szamosújvári örmény-katolikus templomok Világosító Szent Gergely oltárképeiről már biztosabb adataink vannak. Az előbbi készítésére Diakoni Lengyel András, erzsébetvárosi örmény 100 aranyat adott, az oltár 1791-re készült el.²⁵ Szamosújváron 1799-ben Korbuly Kelemen esperes a városi „vegyes gyűlésen” bemutatta a négy mellékoltár rajzát, melyet a tanács egyhangúlag elfogadott. A Világosító Szent Gergely oltár elkészítésének költségeit a kereskedő társulat vállal-

Világosító Szent Gergely mellékoltár. Szamosújvár, örmény-katolikus székesegyház.

²⁵ Ávedik Lukács: *i.m.* 101.

ta magára, az oltárképeket Bécsben festették.²⁶ Az egyetlen biztosan XIX. századra datálható oltárkép az apanagyfalusi, melyet – a rajta levő szignó alapján – id. Vastag György festett 1867-ben.

A keresztelest megörökítő ábrázolásoknál több közös elemet is felfedezhetünk, melyek egyfajta díszletként veszik körül a Világosító Szent Gergely és Trdat alakját. Ilyenek a háttérben feltűnő oszlopok, a kép felső regiszterét kitöltő felhők, melyből a galamb képében megjelenő Szentlélek bontakozik ki (a nagyszébeni, az erzsébetvárosi és csíkszépvízi oltárképeken a felhők között puttófejek is megjelennek), díszes kőtál, Trdat lábánál keleties, turbán-szerű korona, néhol jogar. A nagyszébeni, erzsébetvárosi és székelyudvarhelyi példákon az égen, a felhők alatt egy fénylő vörös oszlop is feltűnik, mely a legenda szerint a keresztelest szertartása alatt a megkereszteltek feje fölött lebegett.²⁷ A vörös oszlop a nagyszébeni oltárképen fáklyává alakul, melyet a Világosító Szent Gergely mögött álló diakónus tart. Ez a „tévedés” az oltárkép előképeként azonosított metszet képi forrásán, Francesco Zugno velencei festményén jelenik meg először, mely arról tanúskodik, hogy a festő nem ismerte a legenda szövegét. A szóban forgó oltárképek kompozíciója is nagyon hasonló. Az erzsébetvárosit kivéve Világosító Szent Gergely mindig a kép jobb oldalán jelenik meg, előtte térdel a király, mögötte minden esetben feltűnik egy koronás női alak, Trdat felesége is. A királyné hátánál az ország főembereire utaló néhány alak látható, csak az erzsébetvárosi és nagyszébeni oltárképeken jelenik meg a legendában leírt

²⁶ Szongott Kristóf: *Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900*. II. Szamosújvár 1901. 25-28.

²⁷ Lukácsi: *i.m.* 263.

tömeg. A keresztelest asszisztáló személyek elrendezése is hasonló. Több oltárkép (Nagyszében, Erzsébetváros, Apanagyfalu és Dés) előterében egy fiatal fiúként ábrázolt, tálal, füstölőt, vagy a szent pástortortáját tartó diakónus látható, emellett Szent Gergely oldalán több alkalommal feltűnik egy idősebb, a keresztelest szertartás szövegét tartó alak is. Két festményen nem jelenik meg diakónus, a csíkszépvízi esetében ez a kis mérettel magyarázható, a szamosújvárin pedig a kompozíció világossága indokolja. Szent Gergely minden oltárképen dús, ősz szakállú idős alak, díszes püspöki ornátusban, míg Trdat király a római-katolikus egyház Krisztus-ábrázolásaihoz hasonló barna hajú és szakállú fiatal férfiként jelenik meg. Trdat felesége és a tömegeből kiváló alakok mind díszes főúri ruhát viselnek.

Apanagyfalu római-katolikus templomának oltárképe bizonyos szempontból elkülönül a többi, XVIII. századi Világosító Szent Gergely ábrázolástól. Bár a kompozíció a fent említett oltárképekéhez hasonló, id. Vastag György 1868-as festménye már historizáló szemléletet tükröz. A festő a felhők és a Szentlélek-galamb elhagyásával demisztifikálja az eseményt, az örmény nép megkeresztelését valós történeti eseményként igyekszik bemutatni. Ezt erősíti a szereplők keleties öltözeke is. A historizáló tendencia leginkább a királynő alakján köszön vissza: a Trdat háta mögött álló büszke tartású, jellegzetesen örmény arcvonásokkal megjelenített királynő turbánt és díszes keleties öltözetet visel. A háta mögött álló aranyfülbevalós néger szolga ernyővel a kezében a kolozsvári Szent Mihály templom Maulbertsch oltárképének, a Királyok imádságának hasonló ernyőt tartó néger szolgájára emlékeztet. A párhuzam nem lehet véletlen, hiszen tud-

Világosító Szent Gergely mellékoltár. Apanagyfalu, római-katolikus templom

ható, hogy Vastagh György 1868-ban közreműködött a Szent Mihály templom új főoltárának felállításában.²⁸ Egy fátlyat viselő szolgálónő tollas legyezővel és az előtérben álló fülbevalós, néger diakónus még inkább erősíti a keleties hangulatot. An-28 Miklósi Sikes Csaba: Festőművészek, műtermek a 19. századi Kolozsváron. Kortörténeti adatok a helyi sajtó tükrében. <http://www.erdelyimuveszet.ro/kataszter/kataszter>. Letöltve: 2011.04.25.

nak ellenére, hogy az apanagyfalusi oltárkép Világosító Szent Gergely XVIII. században rögzült ikonográfiáját követi, szellemiségében a XIX. század 30-as éveitől Magyarországon is elterjedté váló orientalizáló festményekhez²⁹ áll közelebb. A festő elsősorban a korszak egyházi festészetében jelen levő fontos követelménynek, a történeti hitelességnek igyekszik megfelelni, a keleties díszlet és öltözékek a történet hitelességének biztosítására és megerősítésére szolgálnak. Mindezekből következik, hogy Vastagh festményét csak funkciója (egy templomban felállított oltárkép) különbözteti meg a történeti festményektől.

Mint láttuk, Trdat király és az örmény főemberek megkeresztelésének témája az erdélyi oltárképeken nagyon hasonló módon jelenik meg, mely leginkább a közös előképek használatának tudható be. Kétségtelen, hogy a nagyszebeni oltárkép festője az 1749-es velencei metszetet másolta. Az erzsébetvárosi és a nagyszebeni festmények közötti számos hasonlóság arra utalhat, hogy az előbbi festője ugyancsak a velencei metszetet (vagy egy ahhoz nagyon hasonlót) vette alapul, kevésbé ragaszkodva annak részleteihez. A legszembevetőbb különbség a fordított kompozícióban rejlik, Világosító Gergely nem a kép jobb oldalán, hanem a baloldalon kapott helyet. Az erzsébetvárosi festmény háttérben egy jellegzetesen örmény templom is feltűnik, az alakok elrendezése mozgalmasabb, a tömegből több egyénített figura is kitűnik. A székelyudvarhelyi Szent Anna mellékoltár oromzati Világosító Szent Gergely ábrázolásának képi forrását Franz Karl Heissig²⁹ Lásd: Kissné Sinkó Katalin: Orientalizáló életképek.= Szabó Júlia–Széphelyi F. György (szerk.): Művészet Magyarországon 1830–1870. I. Budapest, 1981.

ausburgi metszetében ismerhetjük fel. A medalionokkal övezett metszetnek csupán a középső, a keresztelést megjelenítő mezőjét emelte ki a festő, és igyekezett híven követni annak legkisebb részleteit is. Erre utal a kép közepén levő szögletes kőtál, a király és a királynő koronájának azonos formája, a jogar, a Gergely háta mögötti diakónusalak és a kagyló is, melyből a szent vizet önt Trdat fejére. Az egyetlen lényeges különbség, hogy a királynő mögött a metszet fegyveres katonaalakjaival ellentétben két fiatal nőalak jelenik meg.

Az erdélyi emlékegyet összességében szemlélve feltűnik, hogy bár a téma sajátságosan örmény, az ábrázolásmód teljes mértékben illeszkedik a korabeli római-katolikus egyház művészetébe. Az, hogy Szent Gergely nyugati püspöki ornátusban és nem – mint az örmény egyház első katolikosza – katolikoszi öltözékben jelenik meg, arra utalhat, hogy az uniált örmény közösségek a katolikus egyházhoz való tartozásukat és nem az attól való elkülönülésüket igyekeztek hangsúlyozni. Az erdélyi örmények esetében ez a törekvés valószínűleg nem volt tudatos, inkább az örmény-katolikus egyház szellemi vezetőrétege – mint például a mechtarista rend – által kialakított képtípusokat próbálták követni. Ezzel szemben a medalionos ábrázolások megőriztek valamit a keleties szellemből, emellett ikonográfiailag is gazdagabbak.

*

A narratív kerettel övezett típus gyökerei az ún. „vita-ikonokig” vagy „életút-ikonokig” nyúlnak vissza, melyek valószínűleg 1000 után jelentek meg az akkoriban kanonizálódó szentlegendák szövegéhez kötődve.³⁰ Az életút-ikonokon a középső na-³⁰ Belting, Hans: *Kép és kultusz. A kép története a művészet korszaka előtt*. Budapest 2000. 262, 268.

gyobb mezőt a szent portré-ikonja tölti ki, a négy oldalán elhelyezett kis jelenetek pedig a szent életét és csodáit mutatják be. Hasonló képszerkesztési eljárásra az örmény művészetben is számos példát találunk.³¹ Világosító Szent Gergely esetében a narratív kerettel övezett típus minden bizonnyal a számunkra ismert XVIII. századi ábrázolásoknál korábban jelent meg, legalábbis erre utal a már említett 1702-es konstantinápolyi metszet kiforrott ikonográfiája.

A műfaj sajátossága a szöveghez kötöttség. A kép megértéséhez elengedhetetlen a szent legendájának ismerete, a kis jelenetek „az emlékezet mankói” csupán.³² Heissig ausburgi metszetén az egyes medalionokban feltűnő számok arra engednek következtetni, hogy a metszet a legenda illusztrációjaként készült. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a medalionok sorrendje meg egyezik a legenda kínzásainak sorrendjével. A gyergyószentmiklósi oltárkép pedig ennél is nyilvánvalóbbá teszi a kép és a szöveg szoros kötődését, hiszen a medalionok alatt a legenda egyes mozzanatait magyarázó örmény nyelvű szöveg található, a medalion felső részén pedig egy-egy mondatban latinul foglalták össze a jelenet lényegét.

Mindhárom ábrázolás középmezőjében a keresztelés-jelenet látható a már ismert oltárképekhez hasonló megfogalmazásban, annyi különbséggel, hogy az aszisztáló klerikusok egyáltalán nem jelennek meg, a királynő mögött pedig csak egy-két alak tűnik fel. A máramarosszigeti

³¹ Példaként említhetjük a 2002-es budapesti *Örményország kincsei – Titkok az Ararátról* című kiállításon bemutatott oltárfüggönyök és oltárterítők képeit. Lásd: Kocsis Péter Csaba–Vasváry Viktor (szerk.): *Örményország kincsei. Titkok az Ararátról*. Budapest 2002. 146–147.

³² Belting, Hans: *i.m.* 270.

és a gyergyószentmiklósi festményeken a jelenet fölött a teljes Szentháromság megjelenik, mely nem volt jellemző az első típus oltárképeire. Szent Gergely kínzásait 14 medalion foglalja magában, mely a máramaroszi festményen még két medalionnal egészül ki. A szamosújvári és a máramaroszi példákon a narratív keret a felső részt szabadon hagyva csak a kép három oldalára korlátozódik, míg a gyergyói képen a központi jelenetet sarkain puttófejekkel hangsúlyozott festett fakeletbe foglalta a festő, ennek peremén futnak körbe a medalionok.

Az egyes medalionokon belüli jelenetek ábrázolásmódja jórészt megegyezik a három oltárképen, így a legkorábbiak tűnő szamosújvári példán keresztül, a legenda Lukácsi Kristóf által közzétett, Aghatangelos Historiájára támaszkodó változata alapján fogjuk bemutatni.³³ A legenda szerint a Diana istennőnek áldozatot bemutató király észrevette, hogy leghívebb szolgája, Gergely tartózkodik áldozni az istennőnek. Miután Gergely többszöri felszólítás ellenére sem engedelmessé vált, a király elrendelte, hogy kínzásoknak vessék alá, ezek közül a legtöbbet ő maga találta ki. A bal felső sarok medalionjában a király „a hős vértanú lábujjait pálcák közé szorította, annyira, hogy a vér bőven folyt körmei alól”³⁴. A képen két turbános alak a szent lábaira erősíti a faszerkezetet, miközben a feje körül dicsfényvel ábrázolt

³³ Lukácsi írása folytatásokban jelent meg az 1889-es Arméniában (Lukácsi Kristóf: *A kereszténység elterjedése Örményországban*. Armenia, 1889, július. 193–203. Augusztus, 225–231. Szeptember, 262–268.). Mivel egy évfolyamon belül a különböző számok oldal-számozása folyamatos, a továbbiakban csak az oldalszámot adjuk meg.

³⁴ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 199.

Trdat király megkeresztelése Világosító Szent Gergely kínzásának jeleneteivel. Olajkép a szamosújvári örmény nagytemplom egyházművészeti gyűjteményében.

Gergely kezeit az ég felé tárva szüntelesen imádkozik. Az alatta levő medalionban a szent lábába vasszegeket vertek és így vonszolva járnak kényszerítették. A következő jelenet az egyik „legötletesebb” kínzást ábrázolja: a király „egy bőrsákot megtöltött hamuval és azt fejére huzatván nyakához köttette, hogy a hamú finomabb részei lélekzés által felszivatván zavarják meg agyát és eszt s ezen állapotban hagyta a szentet hat egész napig”³⁵. A medalionban Gergely egy fekete bőrsákkal a fején látható, a király karosszékekben ülve szemléli a kínzás hatásait. A negyedik jeleneten Gergely lábától felfüggesztve látható, amint egy katona forró vízzel erőszakos beöntést végez rajta. A következő me-

³⁵ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 200.

dalionban szétfeszített kezekkel és lábakkal farudakhoz kötött szent húsát „vaskörmökkel szaggatja”³⁶ két turbános katonára, ennek háterében rácsok láthatóak. A király látva, hogy semmilyen kínzás nem tudja megtörni Gergely akaratát, tövisekre fektette, melyek testébe szúródtak. Ebben a medalionban ismét megjelenik a király, akit egységesen koronával és jogaral ábrázolnak. A következő jelenet a legenda azon passzusát ábrázolja, mely szerint „a szentnek lábaira csizma alakú, belül szegekkel ellátott, térdig érő vas-csöket huzatott és azokat keményen ráverette lábszáraira; végül azoknál fogva a szabad ég alatt felfüggesztette.”³⁷ A képen a fához függesztett szent előtt egy bajuszos, turbános katona ujjával a távolba mutat. Az alsó regiszter harmadik medalionjában tűz fölött üstben ólmot olvasztanak és azt Szent Gergely testére öntik. A legenda szerint a szája alá is ólmot öntöttek, mégsem halt meg, sőt a kínzás után érthetően tudott beszélni. A következő medalionban a kínzások végkifejletét és Gergely szabadulásának kulcsát ábrázolták. Trdat Gergely bebörtönzése után kegyetlenül kivégeztetett 37 keresztény szüzet, akik a Római Birodalom keresztényüldözései elől Örményországba menekültek, köztük Szent Hripszimét és Szent Gajanét, akik az örmény egyház első szentjeivé váltak. A legenda szerint a szüzek halála után a királyt lelkiismeret-furdalás kínozta és búskomorságba esett. Udvari emberei felvidítésére vadászatot rendeztek, de „alig érnek ki a városból, a királyt a gonoszlelék megszállja, kocsijából leugrik, örültségében ruháját és fogaival saját húsát szaggatja, végre kivetkezvén az emberi képből és alakból, legundokabb négy lábú

³⁶ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 201.

³⁷ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 202.

állattá, vaddisznóvá változott.”³⁸ Ugyancsak vaddisznóvá változtak az ország főemberei és a Szent Gergely kínzásában és a szüzek kivégzésében részt vevő katonák is. A helyzet megoldását a király nővére segítette elő, aki egy angyal sugallatára kihozta Gergelyt a mély veremből, mert csak ő képes meggyógyítani a vaddisznóvá változott főembereket. A szent első fohászára „visszanyerte a király emberi eszméletét és értelmét”³⁹, azonban ha távozni kívánt Gergely közeléből újra kezdődtek a gyötrelmei. Ezért a szent 65 napig prédikált a népnek, böjtöltette és sanyargatta őket. A 65 nap eltelte után kápolnák építésébe kezdtek a szűz vértanúk tiszteletére. A király is részt akart venni az építkezésben, így Gergely imájának köszönhetően végre teljesen visszanyerte emberi alakját.

A legenda szerint ez az eseménysorozat járult hozzá a király és az örmény nép megtéréséhez. Az oltárkép festője a király „betegségét” és megtérését egyetlen medalionban próbálta ábrázolni, oly módon, hogy az ég felé mutató Szent Gergely mellett a király egyszerre van jelen vaddisznóként és emberként. Tehát azt a pillanatot látjuk, mikor már visszanyerte emberi értelmét, de még nem válhatott teljesen emberré, még Gergely tanításaira volt szükség. Erre utal a szent mozdulata, ahogy beavatja az isteni dolgokba. Egy másik értelmezési lehetőség szerint azt a pillanatot látjuk, amint vaddisznóból újra emberré változik. A király egyidőben vaddisznóként és emberként való ábrázolása egy bevett ikonográfiai panel, mely – mint utaltunk rá – egy 1569-es és egy 1678-as miniatúrán is hasonló módon jelenik meg. Francesco Francanzano a nápolyi San Gregorio Armeno templom számára festett olajképén a királyt az állati

³⁸ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 226.

³⁹ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 229.

és emberi összevonásával vaddisznó fejfel és emberi testtel jelenítette meg.

A festmény jobb oldali regiszterének ötödik medalionja jeleníti meg azt az eseményt, mikor bevetik Gergelyt „azon mély verembe, melybe a halálraítélt gonosztevők vettek.”⁴⁰ A verem tele volt kígyókkal, viperákkal és más ragadozó állatokkal, akik azonnal megették a bedobott rabot. Szent Gergelyt azonban nem bántották, így 14 évig sértetlenül élt börtönében, egy keresztény asszony pedig élelmet vitt neki. A következő jelenetnél visszaugrunk a legenda elejére, ugyanis azt látjuk, amint a király Szent Gergely ellenállásától felháborodva zabolát tétetett szájába. Az összekötözött kezű szent szájában vastag kötéllel látható, melynek végeit két turbános alak tartja. Ezt követően a király megparancsolta, hogy „kössék kezeit olyanformán, hogy könyökei kiálljanak, hátára pedig egy nagydarab kőstét tétetett.”⁴¹ Ily módon megterhelte egy ideig „öszvér gyanánt” ide-oda vonzólták. A képen a félmeztelenre vetkőztetett szentet fölemelt kezekkel fához kötözve, nyakában kősóval ábrázolták. A koronát és jogart viselő király vörös széken ülve nézi a kínzást, egy harmadik alak térdelő helyzetben látható. A következő kínzást ábrázoló medalionban Gergely fejét sajtógép közé szorítják, azonban a legenda szövegével ellentétben nem töltenek sót, salétromot és ecetet szájába és orrába. A jobb sarokban lévő jeleneten a szentet egyik lábánál fogva felakasztották és megvesszőzték. Itt sem látható a legenda azon passzusa, miszerint a lelógó Gergely feje alá „kiállhatatlan szagú” anyagokból tüzet raktak, hogy a füst zavarja meg eszét és ne tudjon többé világosan gondolkodni.⁴²

⁴⁰ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 203.

⁴¹ Lukácsi Kristóf: *i.m.* 198.

⁴² Lukácsi Kristóf: *i.m.* 199.

A szamosújvári egyházművészeti gyűjtemény tárgyainak provenienciájából következtetve valószínűnek tartjuk, hogy a szamosújvári festmény a helyi Salamon-templom Szent Gergely mellékoltárának oltárképe volt, és a XVIII. század első harmadában készült. Szamosújvár 1731-es vizitációjából megtudhatjuk, hogy a Salamon-templomban Gyümölcsoltó Boldogasszonynak szentelt főoltár mellett egy Szentháromság és egy Világosító Szent Gergely mellékoltárt állott.⁴³ ezt erősíti meg Simai Salamon alapító levele is.⁴⁴ A templom 1898–1899-es gyökeres restaurálása alkalmával „a két kisebb oltár félretétetett”.⁴⁵ A Salamon-templomból eltávolított Világosító Szent Gergely oltárkép a Szentháromság-templomba került, 1906-ban a jobboldali mellékoltár mellé volt felállítva.⁴⁶ Véleményünk szerint ez az oltárkép megegyezik az általunk bemutatott festménnyel és minden bizonnyal egy helyi festő alkotása.

A gyergyószentmiklósi templom északi mellékoltárának Szent Gergely oltárképe különleges helyet foglal el az erdélyi emléktanyagban, ugyanis több olyan elem is megjelenik rajta, melyek más erdélyi Világosító Szent Gergely képekről hiányoznak. A festmény a hagyomány szerint Velencében készült 1752-ben. A kérdést alapos levéltári kutatással kellene tisztázni, azt azonban valószínűbbnek tartjuk, hogy

⁴³ Kovács András–Kovács Zsolt (szerk.): *Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és okmányok (1727-1737)*. Kolozsvár 2002. 75.

⁴⁴ Szongott Kristóf: *i.m.* 42-43

⁴⁵ Szongott Kristóf: *i.m.* 45-46.

⁴⁶ Hermann Antal: *Örmény oltárképek*. Armenia. Magyar-örmény havi szemle. (1906) 136.

Világosító Szent Gergely mellékoltár. Gyergyószentmiklós, örmény-katolikus templom.

a gyergyói kép szintén egy metszet alapján helyben készült. Ezt támasztja alá egy, a bécsi mechtaristák múzeumában található festett textília, melynek ábrázolása a legkisebb részletekig megegyezik a gyergyói oltárkép ábrázolásával. Az egyezés arra utal, hogy létezett egy olyan metszet, melyet mindkét festő követett, sőt a gyergyói festője még a könyvnyomtatásban használtos stilizált levélmotívumokat is lemásolta. A gyergyószentmiklósi oltárképen ugyanazon jelenetek, ugyanolyan sorrendben láthatóak, mint Szamosújváron, sőt a medalionok alakjainak mozdulatai és gesztusai is megegyeznek. A keresztelés-jelenet háttérében az örmény eredetmítosz fontos elemét, az Ararát hegyen megfeneklett Noé

bárkáját láthatjuk⁴⁷, alatta Szent Gergely egy barlangba visszavonulva imádkozik, majd egy kissé távolabb egy angyal tűnik fel, aki a legenda szerint az ecsmiazdini katedrális helyét mutatta meg Szent Gergelynek. Az örmény katolikusok főszékesegyháza, az ecsimadzini katedrális a kép bal oldalán tűnik fel, fölötté Hripszimének és szűztársainak kivégzését láthatjuk. A festmény háttérének felső regiszterében Szent Gergely az Eufrátesz folyóban kereszteli meg az örményeket, fölöttük a kereszttel ellátott fénylő vörös oszlop tűnik fel.

A XVIII-XIX. század fordulójára datálható a máramarosszigeti egykori piarista templomban felállított Világosító Szent Gergely oltár festménye, amelyen a kínzás jelenetek a szamosújvári és gyergyószentmiklósi képektől eltérő sorrendben, a legenda időrendjét követve jelennek meg. A festmény a már ismert Heissig-metszet alapján készült. A kifinomult festői eszközökkel jellemezhető képet barokkos lendület és pátosz hatja át, a professzionális festő nem követi szolgáiban a metszet részleteit. Így a középső mező Világosító Gergelye kicsavart testhelyzetben, a kettős keresztbe „kapaszkodva” látható, Trdat is természetellenes mozdulattal hajol a díszes barokk keresztelőkút fölé. A műfaj másik két erdélyi példájától eltérően a narratív keret 16 medalliont tartalmaz. A „Gergelyt bedobják egy mély verembe” és a „vaddisznó-király” jelenetek közé Szent Hripszime meggyilkolásának momentuma kerülődik. A fehér ruhás térdeplő szűz a királyhoz könyörög kegyelemért, a háta mögött álló félmeztelen

⁴⁷ A teremtés könyve szerint: „A hetedik hónapban, a hónap tizenhetedik napján megállapodott a bárka Ararát hegyein.” Vö. Biblia, Ter., 8,4. Ebből kiindulva az örmények Noé dedunokájától, Hajktól származtatják magukat.

len katona azonban kardot emel kivégzésére. A vaddisznó-jelenet után pedig Gergely életének lezárásaként az idős szent remeteként egy sziklás barlangba visszavonulva ül, lábánál püspöki süvege látható. Az oltárkép megrendelője minden bizonnyal a gróf Apponyi Albert által 1763-ba Máramaroszigetre telepített lengyelországi örmények közül került ki.

Néhány szót kell ejtenünk a fogarasi ferences templom Világosító Szent Gergely ábrázolásáról, mely a téma egy különös, egyik típusba sem sorolható megjelenítése. Az oltárkép a templomot elpusztító 1760-as hatalmas tűzvész utáni helyreállítás során 1769-ben készült Issekutz Antal és Gergely erzsébetvárosi örmény testvérpár jóvoltából.⁴⁸ Az oltár alsó nagyobb festménye Pádúai Szent Antalt, a felső pedig Világosító Szent Gergelyt, a testvérek védőszentjeit ábrázolja. A félalakos Szent Gergely püspöki ornátusban, kezében püspöki pásztorbottal és könyvvel a kép jobb sarkában feltűnő díszes koronás vaddisznófej felé hajolva és azt megáldva látható. Bár a kép a keresztelés-jelenethez hasonlóan az örmények és elsősorban Trdat király meg-

térésére utal, azonban annál jobban kiemeli e megtérés csodás voltát. Ebben a csodában Világosító Szent Gergely szerepe is hangsúlyosabb, ugyanis nem csupán megkereszteli az örmény népet, hanem ő az, aki imája által vaddisznóból újra emberré változtatja a királyt, tanításával „megvilágosítja” elméjét és meggyőzi, hogy térjen meg a keresztények Istenéhez.

Tanulmányunk keretei Világosító Szent Gergely erdélyi ábrázolásainak csak rövid, a közös elemekre koncentráló áttekintésére adtak lehetőséget. Az egyes festmények mélyebb elemzése, pontos datálásuk, megrendelőik felderítése a jövőbeni kutatás feladatai közé tartozik. Az ábrázolások képi forrásainak körvonalazásából kitűnik, hogy az erdélyi örmények szoros kapcsolatban álltak az egyes uniált örmény diaszpórákat összefogó szellemi közösséggel, így metszetek útján eljuthattak hozzájuk a különböző központokban (főként a mechtaristák velencei és bécsi kolostoraiban) kialakított képtípusok. E szellemi közösség meglétének köszönhetően az erdélyi oltárképeknek számos analógiáját találjuk Európában, melyek összegyűjtése és a helyi emlékannyal való összevetése a további kutatásokra ösztönöz.

⁴⁸ Adrian Andrei Rusu et al.: *i.m.* 135.

Nuridsány Zoltánra emlékeztünk

Halálának harmincnyolcadik évfordulóján, május 22-én, Nuridsány Zoltán (1925–1974) örmény gyökerű festőművészről emlékeztek meg a város több pontján is.

A Farkasréti temetőben a művész védett síremlékénél tartottak rövid megemlékezést a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat képviselői, a pályatársak, barátok, a család, a MAOE, a

MKISZ és mindazok, akik tisztelték tehetségét és emberségét.

Ezt követően az V. kerület Alkotmány utca 27. számú ház falán elhelyezett Nuridsány Zoltán emléktáblánál tartott koszorúzást és gyertyagyújtást a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat.

Délután hatkor pedig a PeKH-ben kezdődött Nuridsány Zoltán festőművész

szobegényi emlékkiállításának vetített képes bemutatója. A Tisztelet a Mesternek című programon gondosan válogatott keresztmetszetet kaptak a látogatók Nuridsány Zoltán életművéből. Megidézték azt a szellemiséget, melyet Szőnyi István tanítványai számára életre szóló zsinórmértéként adhatott: a biztos szakmai tudáson túl a gondolat szabadságát.

Az erdélyi és örmény gyökerekkel rendelkező tehetséges festő Szőnyi, Kmetty, Barcsay és Főnyi Géza tanítványaként az Európai Iskola művészei között lírai, rendkívül szuggesztív képeket állított ki. A mostani szí-

nes válogatásból – miként Laczkó Ibolya művésztörténész a MAOE titkára is megállapította – kiviláglik az a lenyűgöző következetes szemlélet, szakmai igényesség, a gondolati világ vizuális megfogalmazásának érettsége, amely már rendkívül fiatalon is egyenrangú félként emelte az Európai Iskola művészei közé, és vezette végig töretlenül életművén Nuridsány Zoltánt.

Lovas Éva

(XV. kerületi Életképek c. Rákospalota-Pestújhely-Újpalota közéleti lap, II. évfolyam 11. szám, 2012. június 4.)

Tonett és a Pentele híd

A végéről kezdem: mindig a legszembeütőbbet látjuk és nem akarjuk látni a látszólag mellékes, háttérben megbúvó apróságokat. Amelyek esetleg a lényeghez visznek közelebb, sőt, netán maguk a lényeg.

Rémes példa: mi történt Trianonban? (Pontosabban: mifélek a trianoni felosztás következményei?) Lépünk túl egy gondolat erejéig a nemzetsíratáson! Nem azért, mintha nem volnának alapvetően lényegesek és letagadhatatlanul emberrombolók; nem azért, mert a 19-ik század nemzetállami eszméit-vágyait késve, de primitíven és aljas rövidlátással, brutalitással valósította meg; végül pedig nem is azért, mert nekünk, magyaroknak lett legtöbb s legborzasztóbb veszteségünk az egészből.

Most egy pillanatra figyeljünk másra.

A trianoni békeszerződés oly mértékben volt kicsinyes és buta, hogy **többre hivatott szerkezeteket** ítél halálra! Manapság ennek a levét isszuk: egyáltalán nemcsak mi, magyarok, hanem az egykor természetes adottságként együttműködő minden kárpát-medencei s azon túli nemzet, nép, etnikum. Ismétlem: olyan társadalmi-gazdasági szerkezeteket rombolt szét, amelyek ugyan nem működtek tökéletesen, de bennük volt a lehetőség!

Ettől kezdve tehát a kérdés globális – bármennyire is sokan szeretik utálni ezt a ma divatos fogalmat.

*

Megértést kérek: most technika-szerkezeti kérdések következnek. Látszólag semmi közük társadalmi-történelmi alapgondjainkhoz – de csak látszólag.

Mi is a társadalmi-gazdasági szerkezetek (kis és nagyobb szerkezetek) lehetősége? Mi van a Pentele híddal? Mi van Tonett úr székeivel és más bútoraival?

Egyszerűen a két fogalom egymással való testvérisége, az, hogy e szerkezetek logikája hasonló!

Ismétlem: a **szerkezet logikája**, nem maga a szerkezet. A 309 méteres, acélból épített ívhíd és a Tonett-szerkezetű szék az elképesztő méretkülönbség ellenére ugyanazon az elven alapul. (Az minden lakatos- és asztalosinas eleve megtanulja, hogy az ív erősít. Aztán, ha tervező lesz, néha elfelejti.)

Tonett szerkezetei az ívre alapoztak.

Ha ugyanis két egyenes elemet (akár csapolással, akár másként) szögben egymáshoz csatolunk – például: szék lába és karfája – akkor a leggondosabban illesztett csatlakozás is előbb-utóbb kilazul az oldalirányú terhelő mozgások miatt. A szerkezet nem hasznos abból a szempontból, hogy egy szék alapvetően derékszögekre, vagy ahhoz közeli szögértékekre alapuló illesztései milyen irányú erőhatásoknak kellene, hogy „életük” során megfeleljenek.

Tonették – a céget sokan csak a nádfonatú üléssel és háttámlával társítják – alapvetően a derékszögű (illetőleg a kb. 60 és 120 fok közötti) faillesztések világába hoztak forradalmat.

Az ív elképesztően sokat bír: tartja a szöveget s legfőként, tartja önmagát a legkülönfélébb rézsútos erőhatásokkal szemben. (Később persze a gőzölt tölgy-gömbfából kilazul a csavar – ez a mozgatott faszerkezetek örök jellemzője – ám akkor, horribile dictu, vissza kell hajtani a csavart... esetleg kissé nagyobb mérettel helyettesítve.)

Európa többnyire, de elsősorban az egykori Monarchia máig vegetáló utód-országai pedig „megszabadultak” a Tonett-szerkezetektől. Ezért indítottam Trianontól,

talán kissé túlozva. A bútortörténések persze azt mondják, 1920-ra csökkent a Tonett-készítmények iránti érdeklődés, hiszen változott a divat.

Csakhogy: ha a bükk gömbfa gőzölt hajlítással előállított, tartós szerkezetű székek, asztalok, fogasok, hintaszékek, stb. továbbra is kedvelt cikként éltek volna tovább, vajon mit kezd bármely könnyűfémüzem a saját maga által preferált, csővázas fémbútorokkal? (Amelyeket egyébként viszonylag hamar meg is utáltunk...)

És továbbra is fennmarad egy kérdés: vajon részben nem éppen azért volt-e képtelen a Tonett tovább élni, mert nemcsak piaca, de alapanyag-beszerzése és gyártókapacitása is egyaránt és alapvetően a Monarchia országainak területére alapozott, amelyet ezután holt határok szabdalnak szét?

*

No, a téma tulajdonképpen ennyiben „Trianon-téma”. Most másról.

A Pentele híd (amit 2007-ben Dunáújvárosnál felállítottak) külön érdekessége ugyanis nem a part mentén egybeszerelt és egészben helyére úsztatott mederhíd-test. Az bravúr, komoly logisztikai-műszaki feladat, de nem újdonság.

A nagyszerű: a két, egymásnak borított ív, két olyan ív, amely egymást is merevítve érintkezik. Ez juttatja eszembe Tonették apró, használati szerkezeteit. Két – bármilyen lehetséges szögben találkozó – íves elem rugalmasan támogatja egymást, ugyanakkor szilárdságot biztosít, sokkalta kisebb anyagfelhasználás és önsúly mellett.

Nem tudom, ki volt a híd főkonstruktor, de – engedtessek meg az írói fantáziakép – az illető gyermekkorában talán sokáig nézte nagyapját a Tonett-hintaszékben. Vagy akár még tíz éve is ilyen hintaszékben töprengve találta ki a szerkezetet, amely ráadásul szép is...

Sokszor adódik a kérdés: vajon, ha a buzgó, gyakran ostoba koraközépkor nem hagyja veszendőbe Archimédész számos könyvét vagy Alexandriai Herón leírásait – mennyivel korábban jutott volna műszakilag előbbre Európa?

Más, térségi-társadalmi témában ugyanez: ha nem szakad meg minden – agyak, eszmék, ötletek, anyagok, technológiák, munkagépek kölcsönös áramlása, a természetesen adódó piac tágulása – a Kárpát-medencében, akkor a folyton csak érzelmileg fölemlgetett Trianon nélkül nyolc-kilenc

évtized alatt többre jutottunk volna? Bizonyos vagyok benne, hogy igen. És ez lenne – lehetne – az Európai Unión belül az országcsoport nagyszerű, közös eredménye. Ha lehetne...

De az jó, hogy áll az egymást rugalmasan támogató ívekből épült, (függő, alsópályás) Pentele híd. Néhol pedig még a vén Tonett-bútorokat is őrzik.

Egy-két, szélsőségesen trianonizáló csapat szervezése közben érdemes volna efféleken is eltöprengeni.

2007–2012 dcs

Ambrus Lajos

Ebesfalvi kitérő

Kezembem régi étlap – a Kis-Küküllő menti Ebesfalván 1681-ben tartott fejedelmi vendégség étkei sorakoznak rajta. Álom és valóság; ismert és ismeretlen nevek; illatok, ízek, elképzelt és átlátható helyzetek; az idő lebegésének értelmezései. Falunév, helyszín, kódalok, autentikus és romlandó figurák. Shakespeare-i időszámítás; Erdély végromlásának kora. Súlyos és végzetes bűnök; rombolás, heroikus erőfeszítések. De nem különleges, nem is jelentős maga az emlegetett vendégség – sok járta belőle, százsámra ismerünk étlapokat a „principális korból”, miként a haldokló Erdély démonikus korszakát nevezik kortárs elszenvetői.

Nemrég jártam arra – Ebesfalva (a Bethlenek egykor itt tartották vadászskutyáikat) s annak reneszánsz kastélya I. Apafi Mihálynak, Erdély utolsó tényleges fejedelmének vala családi jószága. Végzet és önfeledt szenvedély, elveszített önállóság – a bukás súlyos csúzdaidejében Apafit „órás fejedelmek” csúfolták. Miként egy történetíró mondja: „Gyönyörködött az órákban, melyek sokféle formára csináltatván, renndel állanak vala a házában; mindenkor azok körül pepecselt, egyébkor vagy olvasott, vagy fordított, lovakra, fegyverekre, köntösökre, oeconomiára mint férfi embernek nem volt semmi inclinatioja.”

Szóval Ebesfalván volt egyik palotája s egyben fejedelmi székhelye (váltakozva Fogaras várával), mivel Gyulafehérvár, a Bethlen-féle fejedelmi udvar, a fehérvári akadémia s a palazzo is (melynek pincéjét pár nappal korábban látogattam) 1658-ban a török-tatár hadak martalékául esett. A ma Erzsébetvárosba tartozó, hajdan kárpitokkal borított palota ebédlőtermében jelentős vendégségek zajlottak – az 1681-es lakoma étlapját Szádeczky Lajos közölte.

De in situ ne legyen semmi külső pompa: udvari zeneszólamok, ceremónia, széles pályájú rendtartás, fogások zavaros kavalkádja vagy illemkódexek részle-

tezése – csak a textus, a száraz papírtények. Az egykori fejedelmi ebédet égett bor (törkölypálinka) és méhser nyitotta - első éték vala „disznó kerme [körme] eczettel”. A 2. fogás leves rizskásával. (Bár Szádeczky a leves mellé kérdőjelet tett – értelmezését kutatni kell.) 3. Tehénhús lével és murokkal (sárgarépával). 4. Espékelt bárány. 5. Káposzta orjával. 6. Kövér pulyka, kövér lúd és kövér kappan olasz salátával és hideg almakásával.

Közben, hogy a dolog hús-vér valóságában is értelmezhető legyen, berethalmi és holdvilági borokkal „nyomtatták le a sok kövérséget”. És itt szusszanjunk egy minutát az üdítő savakkal csábító, zöldes árnyalatban tündöklő, szőlővirág-illatú Küküllő menti borok társaságában. Leányka, ó, Küküllő menti leányka!

A berethalmi és holdvilági borok: szász borok. Az 1890-es évek elejéig az erdélyi bortermelés egyharmada szász termék volt, noha az adatok szerint az eredeti 227 erdélyi szász községből 48 faluban már fel is hagytak a borászkolással. A Küküllő mente legismertebb bortermő helyeit egyébként a Glück-Stadler-féle Az ínyesmesterség könyve (1889) sorolja fel a legrészletesebben, amely páratlan kultúrtörténeti textusokban rögzíti a régi Magyarország „élelmezési földrajzát”. Idevágó listáját mindenki olvassa fennhangon: Berethalom (Nagy-Küküllő), Csávás (Kis-Küküllő), amely egyéb gyümölcsceiről is nevezetes, Darlóc (Kis-Küküllő) gyümölcsceiről is ismert, Dicsőszentmárton (Kis-Küküllő) bora mellett gyümölcscséről, sőt szarvasmarhájáról is, Dombó (Kis-Küküllő) juhairól, Erzsébetváros (Kis-Küküllő), Felmér (Nagy-Küküllő), Gógány (Kis-Küküllő), Hosszúaszó (Kis-Küküllő) még pálinkájáról és szilvájáról is, Kiskapus (Nagy-Küküllő) gyümölcscséről

és szarvasmarhájáról is, Kisselyk (Nagy-Küküllő), Küküllővár (Kis-Küküllő), Medgyes (Nagy-Küküllő) még szeszről, lisztről és komlóról is, Nagyekemező (Kis-Küküllő), Nagyselyk (Nagy-Küküllő), Nagysink (Kis-Küküllő) bor mellett gyümölcscről; Oláhbükkös (Kis-Küküllő) juháról is, Radnót (Kis-Küküllő) még szeszről, egyéb gyümölcscről és szarvasmarháról is, Szászalmás (Kis-Küküllő), Szászernye (Kis-Küküllő) még juhairól is, valamint Szentágota (Nagy-Küküllő).

7. Csuka következett lengyel módra édes lével. A „csuka sárga lengyel lével” nevű étel elkészítési módja fennmaradt az úgynevezett Fáy-féle kéziratban – készítsük is megfontoltan XVII. századi recipével. „Ennek is vakarásával ügyelj az besozásával mint a törött level meghmondtam; az levit is úgy tegyed föl, s csak hogy czipot petreselymet ne hanyra, hagymat almat hany rea, aztat is felforrázad hogy az szítan altal verhesd, az levit tedd fel az tűz hátára, jó bort tölts belé, nádmézet is az mennyire elegendő hozza, safranyozd, borsold, fahéjzad megh, apró szőlőt, lemonyát is hany rea, az sobol mosd ki, vagd tiszta fazekba, szórd rea az levet s mikor megh fő uri modon add fel, mert böcsülödtök.”

Aztán következett a 8., a vaddisznóhús „szekfüves” lével. 9. Fácánsült ducsáczzal (azaz dulcsászával; édességgel). 10. S jöttek a tészták, előbb túros tézta vajjal, majd „mandolás tortáta” s ezekre rózsamáli borok. 11. Havasi sajtok, elegyes gyümölcs s asszonyi édességek (almapánkó, eperjes s szederjes „tortáták”) következtek. 12. Csiga és marczipán. S legvégül égett bor és különféle pompás borok a fejedelem pincéjéből.

De mindez semmi, mert az ebesfalvi ebédet záró rózsamáli és egyéb borok mel-

lé leginkább a fejedelem árnyalakjának spirituális emléke való (aki egy ültő helyében egy veder, azaz 12 liter bort megivott) – s persze asztalának gondviselője, felesége is, az igen jeles gazdasszony, Bornemisza Anna. Akinek szakácskönyve (Bornemisza Anna szakácskönyve) az Egy új főzésről való könyv, amelyet Keszei János írt 1680-ban, s a magyar gasztronómiai irodalom egyik alapműve.

„Mind asztalára, udvarára a míg éle, a felesége visele gondot; ha még sokáig él vala felesége holta után, bizony még a sem marad vala mit egyék, mert ha valaki csak ebédre híta is, tíz-tizenkét ház jobbágyokat kicsalt a kezéből. Az urak valamire akarták, rá vették, nem is mene soha egy fejedelem alatt is annyi sok istentelenség véghez Erdélyben, mint az ő idejében, s ám el is veszték az országot az ő lágysága miatt” – ezt írja Cserei Mihály híres históri-

ájában. Mely munkában bizonyos elemek, így főképp „erős református érzelmek”, aztán „túlzó transzszilvanizmus” és Habsburg-hűség „különösen vegyülnek” – miként modern kutatói állítják. A fejedelem viszont, az ebesfalvi kastély régi gazdája, aki a bonmot szerint „papnak lett volna alkalmatosabb, mint fejedelemnek” – mond Cserei, bár mások újabban akként beszélnek róla, hogy „tudta, mit kellene tennie, de csak azt tette, amit tehetett” –, szóval a derék Apafi fejedelem Fogaras várában halt meg 1690-ben, Bornemisza Anna halála után másfél esztendővel. Almakeréken, másik jószágán temették el, ahonnan 1909-ben a kolozsvári Farkas utcai templomban helyezték örök nyugalomra. A fennmaradt ebesfalvi feljegyzések: az eltűnt idő poézisei.

(Magyar Nemzet 2012. jún. 16., Lugas)

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (29. rész)

110. Novák Gergely (Der-Krikor Novákján), Novák Gerő 1848. okt. 29-én született. Pap-pá 1873-ban szentelték. Szamosújváron szolgált gimnáziumi tanár volt. (1893-ig). Meghalt 1898. június 24-én.

Novák Gerő

111. Novák Péter, örmény szertartású pap. Csíki Marcellel együtt Rómában a CGH (Collegium Germanicum et Hungaricum) növendékeként tanult. 1769-ben a szamosújvári keresztelési anyaköny-

vi kivonat II. kötete 368. lapján Der-Bedrosz Novákjanként írta a nevét. Valószínű 1773–1781 között volt Rómában. Szongott csak annyit írt róla, hogy „1794- itt helyben a szent-rózsafüzér-egyletnek káplánja.” Meghalt 1807. május 25-én, Szamosújváron.

112. Oxendi Vártán, örmény szertartású pap. 1700–1708 között Ebesfalván, a későbbi Erzsébetvároson volt plébános. Ő volt az első lelkésze az itt élő közösségnek. Avedik Lukács így ír róla: „Oxendi Vártán, ki 1700. aug. 10-én Jassyból, Moldova fővárosából jött hozzánk, de a lelkészi hivatal vezetésére képtelen lévén, másrésről a zavar-

gó közügyi állapotok miatt is 1708-ban elhagyta Ebesfalvát és visszatért régi otthonába 1708-ban.”

113. Ötves Bogdán, örmény szertartású pap. Szolgált az 1815–1832 közötti időszakban egy ideig Erzsébetvároson mint káplán. Avedik Lukács említést tesz egy korábbi időből bizonyos **Ötves János** nevű szolgalattevőről is, mint stóla illetményt nem élvező segédlelkészről.

114. Pap Tódor (Tivadar?), örmény szertartású pap. Szamosújváron született 1821. május 31-én. Pappá szentelték 1846. szeptember 17-én. Először Szamosújváron szolgált, mint káplán, 1847. március 2-án a

Keresztelési anyakönyvben így írta a nevét: Der-Toder Popján, de Szongott megjegyzi, hogy ugyanazon kötetben 6 lappal később már „Der-Toder Álexszáján”. Ez helyesebb – írja – mert a Pap csak a Dernek a magyar fordítása, holott a család őse így írta a nevét: „Álekszá Der-Kirkoján,” magyarul Pap-Gergely Áleksza (Elek). Szamosújvári szolgálata idején még változtatott egy kicsit aláírásán, mert 1860-ban már két pé és hosszú ó is van benne, végül a fényképe alá már Tivadar került a Tódor helyébe, de lehet, hogy ez már nem az ő döntése volt.

Garda Dezsőtől tudjuk, hogy Papp Tódor plébános Szamosújvárról érkezett Szépvízre. Csendes, szelíd természetű pap volt, aki 1860-tól 1872-ig irányította az egyházközséget. Őt követte Fáraó Simon, aki 1872-től 1915-ig tevékenykedett. Ő ugyancsak Szamosújvárról érkezett a nyugalomba vonuló Papp Tódor utódaként.

Ferenczi Sándor a szócikkét így fejezi be, magyarázván a név mellé írott kérdőjelet: „Valószínű azonos azzal a Pap Tivadarral, aki nyugdíjas szépvízi plébánosként 1901. március 25-én meghal.”

115. Pápai Márton, örmény szertartású pap. Szolgált 1773: Erzsébetvároson mint káplán. Avedik Lukács megemlíti, hogy **Pápay** (sic!) **Márton** stolaris segédlelkészként egyszersmint egyházközségi jegyző is volt. Ferenczi szerint 1793: Gyergyószentmiklóson plébános, 1795: tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1800. augusztus 26-án. A továbbiakban Garda Dezsőtől idézek ugyanarról a személyről. **Dr. Pápai (Popoj) Vártán** (1792–1800). Mint apostoli misszionáriust gróf Batthyány Ignác püspök nevezte ki Gyergyószentmiklósi plébánosnak 1792. október 28-án. A buzgó, jólelkű, tudós pap azonban nem érezte jól magát Gyergyószentmiklóson, és már a halottak napja után hazatért Erzsébetvárosra. Püspöki felszólításra 1793. január 24-én plébánosi tisztségét újra elfoglalta. Az Apostoli Szent Szék 1794-ben Belgrádba küldte, hogy az ottani ortodox örményeket térítse örmény katolikus hitre. Visszatérésekor kanonoknak nevezték ki.

116. Pápai (Popoi v. Popai) József, örmény szertartású pap. 1788. november 19-én született. Pappá 1812. április 23-án szentelték. Erzsébetvároson először tanár, majd 1818: káplán és Marosvásárhelyen tanár. Garda Dezső kutatásai alapján úgy tudjuk, hogy 1825. október 10-én Erzsébetvárosról jött Gyergyószentmiklósról, ahol kezdetben, mint káplán tevékenykedett. Egy esztendő múlva a helyi közösség plébánosa lesz. Innen 1828-ban Erzsébetvárosra telepedett, ahol csupán 1832-ben választották plébánossá. 1838-ban főesperesi kinevezést kapott, és 1856-ig szolgált az erzsébetvárosi közösséget. Avedik Lukácstól idézek: „Pópoi (sic!) József e népszerű pap a meg-

testesült jó szív, előbb gyergyószentmiklósi segédlelkész volt.(...) A szabadságharc ideje alatt a város mentő angyalaként szerepelt. Az érkező muszkasereget a béke keresztjé-

vel fogadta, és a hozzámekülőket saját élete kockáztatásával elrejtette. Meghalt 1856. április 12-én, hívei őszinte fájdalomra.”

Folytatjuk

Öröm és áhítat

Kettős KERESZTELŐ az Örmény Katolikus Templomban

Közösségünk két kis új taggal gyarapodott. Június harmadikán *dr. Balla Pál Dániel* és *Balla Melinda* kérték a Kereszttség szentségét gyermekeik *Sarolt Kincső* és *Tímea Kerka* számára.

A Keresztelési fogadalom után *Fülöp Ákos atya* az örmény mívés réz keresztelő kút fölötte keresztvízzel öntötte le a két kislány fejét, ezáltal megszabadítva lelküket az eredeti bűn fogságából. Míg a négy éves *Sarolt* együtt mondta a Miatyánkot kereszt-szüleivel és maga tartotta oda fejécskéjét a keresztvíz alá, addig *Kerka* türelmesen várt sorára, majd a keresztvíz alatt felhangzott a gyermekesírás ismert kedves hangja. Az Örök Világosság fényei, a gyertyák lángjai hamar megvigasztalták az érzékeny kislányt.

Sasdombi Alajosné, az almásneszmélyi kántor énekes misével tette ünnepélyessé

Előtérben a szülők és a keresztelők

a Szentháromság vasárnapján tartott szentmisét. Templomunkban Szilvay Ingrid előadásában gyönyörűen szárnyalt a *Hájr mehr* dallama.

Bizony jó lenne, ha évközi vasárnapjainkon lennének ministránsok, mint ahogy akkor Balla Csanád olvasta a szentleckét és Balla Kálmán volt a szertartás csemetője.

A *Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat* képviselői örömmel járultak hozzá a hitéleti rendezvényhez. Szűcs Enikő az oltárt díszítette, Bőjtösné Opra Györgyi az Agapéről gondoskodott, Sasvári-Merza Krisztina a kihagyhatatlan Alízzal a vendégek kalauzolásában segítette. Szükség is volt rá, mert sokan először jártak a Világosító szent Gergely plébánián. Zakariás Antal Dirán gondnoksági vezető jóvoltából a Nagyváradról, Szatmárnémetiből, Marosvásárhelyről érkezett vendégeink megtekintették az Örmény Muzeális Gyűjtemény ritka szép tárgyait, örménységünk dokumentumait.

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* meghitt, családi közösségi életet teremt a magyarországi örmények számára. Együvé tartozásunk jele a nemzetiségünkben megélt hitélet is. A keresztelő marandó élménye megújít hitünkben minket is! És hisszük, hogy a szertartáson résztvevő gyermekek sem fogják soha elfelejteni.

Várady Mária

a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke

Bálintné Kovács Júlia: Tallózásaim

Dr. Horváth László: Bor Ambrus író (1921–1995)

Május 18-án 74 éves korában elhunyt Bor Ambrus író, újságíró, műfordító. Eredeti neve **Hovhannesian Zaven Egon**, a Bor Ambrus nevet íróként vette fel. Gödöllőn született 1921-ben, magyarországi örmény családból. A gödöllői premontrei reál gimnáziumban végig kitűnő eredménnyel végezte tanulmányait, 1939-ben érettségizett. A Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi karán 1943-ban jogtudományi diplomát szerzett, doktorrá avatták.

Édesapja **dr. Hovhannesian Eghia** ügyvéd, az 1920-as, 1930-as évek gödöllői társadalmának kiemelkedő személyisége. Ügyvédi irodája a legeredményesebb volt a környéken. Ő többek között a premontrei rend jogtanácsosa, intézi a több száz holdas birtok és a Tokaj-hegyaljai szőlő jogi ügyeit. Virilis listán a gödöllői községi képviselő-testület tagja, mint a harmadik leggazdagabb, legtöbb adót fizető polgár. Évi adója 1900-2000 pengő. (...) Az ügyvéd 1928–1944 között a Gödöllői Hírlap felelős szerkesztője, lapkiadója és tulajdonosa. A szépirodalmi, közgazdasági és társadalmi hetilap vasárnaponként jelent meg, kezdetben 4, később 8 oldalon – az ünnepi számok 18–24 oldalasak. A munkatársak sorában több premontrei tanár volt.

Az apát 1945 nyarán letartóztatta az ÁVO, koncepció bűntetőperben a népbíróság hírhedt Jankó tanácsa 5 évi börtönrre ítélte. Ott halt meg 1948-ban, gödöllői temetésén több százán vettek részt.

Bor Ambrus a háború után az édesiparban dolgozott segéd munkásként, majd adminisztrátorként. 1957-től a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületében, majd a Magvetőnél lektor. A magyar irodalmi életbe a hatvanas évek elején tört be. Az

írói készséget és az irodalom szeretetét apjától örökölte. Írói pályájának központi kérdése volt, hogy a magyar polgár miként őrizheti meg hitét a minden értéket negligáló társadalomban.

Legismertebb műve a **Marion**. Ebben a kisregényben iróniával idéz meg egy letűnt korszakot, amelyben a művész, az író, a polgár épp olyan kiszolgáltatott volt, mint a bolsevista uralom alatt. Legsikeresebb műve a **Meráni hegedű** 1991-ben jelent meg.

Újságíróként, novellaíróként és irodalomkritikusként évtizedeken át munkatársa volt a Magyar Nemzetnek. Hitte, hogy a magyarság nem veszti el azokat az értékeket, hagyományokat, amelyek egy országot és népet a kívülről irányított kommunizmus érája alatt is életben tarthatnak.

Életművét a műfordítások tették teljessé. Általa ismerhette meg a magyar olvasó a modern német irodalom értékeit. A kortárs német irodalom minden nagy íróját tolmácsolta, például Heinrich Böllt, Martin Walseront, Günther Gass-t. Mindig tartalmi hűsége és a német kifejezések pontos visszaadására törekedett. Bebizonyította azt is, hogy ismeri a magyar nyelv minden fordulatát, régi szavainkat, s a tájnyelvet is. (...).

Gyakran kijárt Gödöllőre, ahol szülei nyugszanak. A város fejlődése, kulturális élete mindvégig érdekelte.

Kiegészítésül idézek a Wikipediából: 1943-ban végzett jogi egyetemet Budapesten. 1966-tól a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének főszerkesztője. 1969-ben a Magvető Könyvkiadó szerkesztője, 1976-tól főszerkesztője. A következő íróktól fordított: Rainer Maria Rilke,

Heinrich Böll, Günther Grass, Jakob Michael Reinhold Lenz, Walses, Anna Seghers.

Megjegyzés: A Gödöllői Szolgálat 1995-ben megjelent egyik számát, amelynek *Fejezetek Gödöllő történetéből* rovatában jelent meg az itt újraközölt írás, a Nagyváradi Premontrei Öregdiákok Egyesületének tisztségviselője, **Hírlevelük** egyik szerkesztője, **Pászta Ottó** küldte el nekem. Nagyon szépen köszönöm egész közösségünk nevében, hiszen ezzel az írással alkalmat teremtett arra is, hogy felelevenítsük Bor Ambrus édesapjának alakját is. Róla – tallózásaim közben – a **Magyar Katolikus Lexikon**ban is találhatom szócikket:

Hovhannesian Eghia (Isztambul, Törökország, 1885. ápr. 2. – Budapest, Gyűjtőfogház, 1948. aug. 15.): ügyvéd. – Örmény patrícius családban született, édesapja egyházközségi titkár, az üldözések elől elmenekültek. Iskoláit Kartalban (Törökország), majd Sumlában (Bulgária) és Németországban végezte.

1901: Budapestre került, az örmény, török és francia nyelv után itt tanult meg magyarul. Érettségét, egyetemi tanulmányait Heidelbergben és Lausanne-ban fejezte be.

1914: feleségül vette az erdélyi Ritter Juliannát, egyik fia íróként Botyán János, majd Bor Ambrus álneven publikált. Hovhannesian Eghia Gödöllőn ügyvéd, sokat utazott, levelezett, kutatott. Pest vármegye tiszteletbeli ügyésze, a *Gödöllői Hírlap* felelős szerkesztője, a premontreiek jogtanácsosa. Sokat tett a helytörténet kutatása és a helyi polgárosodás érdekében. Feldolgozta a 20. sz. első fele kiemelkedő magyar-örmény személyiségeinek életét, átfogóan tárgyalta az örmény kérdést és magyarul addig ismeretlen adatokat közölt az örmény irodalomról. 1945 után törvénysértő módon került börtönbe, ott is halt meg.

Művei:

- *Az örmények szerepe Londontól Kalkuttáig*. Bp., 1921.

- *Gödöllő a múltban és most*. Gödöllő, 1933.
- *Arménia népe*. Uo., 1934.
- *Szeressük jobban Gödöllőt*. Uo., 1937.
- *Tervek és gondolatok Gödöllő fejlesztéséhez*. Uo., 1938.
- *Pestvámegye adattára*. Társszerk. H.n., 1939.
- *Hazai örmények a nemzet szolgálatában*. Gödöllő, 1940.
- *Szemelvények az örmény irodalomból*. I. rész (Lírikusok). Uo., 1942.

Vári Fábrián László

Nyíró József hazatér*

Szent a föld mindenütt, tudom.
S bár békén hagy már a nyüvek hada,
szedd össze csonkezem, Jézusom,
vezessél engemet haza!
Forogtam, hontalan halott
a meleg madridi földben itt.
Megtapasztaltam én Istenem,
a rügybe halt lombok kínjait.
Terhedre azért nem leszek -
árnyékod alatt is elmegyek.
Mindig a harangszó után,
s szelíden, mint a szellemek.
Jönnek elém a székelyek,
és mégsem ismernek reám.
Telepítsd újra nyelvemet,
szóljon vagy egyet még a szám!
Hadd igazolják léteimet
holt számból származó szavak,
bozgorra tetted népemet, uram,
s én nem bántottalak.
Nagyot böffen a csócselék,
bendője potyával teli.
S bár magam vagyok a megrabolt,
koponyám követeli:
apostol voltam egykoron,
íme, az utolsó intelem -
ha árendát kérnek síromért,
Te fizess meg nekik, Istenem!

*Elhangzott az Írószövetség Nyíró József konferenciáján, 2012. május 23-án)

Levél nőtársaimhoz

Egy buddhista kóan szerint:

– „Mester, mi kell a jó zarándoklathoz?”

– „Menj.”

Kedves amazonok, fitness királynők és maskulin hölgyek!

Hadd szögezzem le rögtön az elején, hogy nem tartozom közétek. Kicsit sem. Plötyhedt, lusta, hétköznapi nő vagyok, az egyetlen extrém sport, amit rendszeresen űzök, az a kora reggeli kelés (iskolába, munkába járás...). Soha életemben nem voltam sportos, tornaóra alól is felmentésem volt – gyógytornára jártam. Szeretem a tejeskávét, utálok meredeken fölfelé menni, a liftet választom a lépcső helyett. A sport engem messze elkerül. Az egyetlen, amivel föl lehet cibálni egy hegyre, az a megígért tejeskáv / gumicukor / masszázs, vagy ezek kombinációja. Nagy húzóerő még a csúcson elfogyasztható csokoládé, vagy ahogy mi hívjuk: csúcs-csoki.

Na, egy sportot talán mégis felróhatok magamnak: a síelés. Telente egyszer, ha volt rá pénz, hozzácsapódtunk nővéremmel, Ildivel egy-egy általános iskolai csoporthoz, hogy áldozunk családunk ősi sportjának, a síelésnek. (Erdélyben van is egy ősovról elnevezett Zárug pálya. Szégyenemre még nem síeltem le rajta. Még.)

No de mégis aktívan sportolok most, nemde? Igazából a kerékpározás nálam a tömegközlekedést hivatott felváltani. Amúgy pedig ha valaki kérdezi: a férjem kerékpáros, én utazó vagyok: kerékpáron. A plötyhedt combjaim helyén most kemény izmok vannak – nem volt más választásom.) Tehát aki kerékpározásra adja a fejét – mint én tettem -, annak üzenem: ne aggódjon, a kondíció megjön útközben.

(Külön pusztit küldök Annamari barátnőmnek, akivel sokszor bíztattuk egymást a bringázásra, írtuk a bringás naplót – BAM –, lelkesen nyomtuk a napi 18 km-t melegben-hidegben egyetemig és vissza. Nusinak pedig köszönet, hogy a stílust és plusz lelkesedést adott hozzá...)

Ezeknek ismeretében tehát inkább így címezném a levelem:

Kedves hétköznapi (de nem hétköznapias) nőtársaim!

Egy csésze igen finom kínai tea mellett, a Himalája hegyeinek tövében, Pakisztánban írom nektek ezeket a sorokat, hogy elmeséljem, milyen itt. Tudniillik, fejünkbe vettük frissen szerzett férjemmel, hogy világot látunk, még hozzá kerékpáron. Fekvőkerékpáron természetesen, áldozva a kényelem oltárán, no meg hogy nehogy a kellenél jobban megerőlttessem magam. (Mert ugyebár én nem vagyok sportlady.) Csak a fölfelé menni nehezebben. Cserébe viszont igen jól látni mindent, nem fájdul meg semmim (így összesen 8000 km után ezt biztos állíthatom), a fotel kényelmével kerékpározunk és ez bizony igen jó. Nem is cserélném le a fekvőkerékpárom normális kerékpárra, az biztos.

No és amiket útközben látunk és tapasztalunk, az valami fenomenális! Sokszor eszembe jut, milyen lesz majd a gyerekeimnek, ha sikerül valóban megkerülnünk a golyóbit kerékpáron. Hazatérve letelepszünk, gyermekeket szülök (ötöt-hatot – „Insallah”): majd mikor iskolába járnak, mi leszünk a „mert neked világjárók a szüleid” szülők? A „bezeg” anyuka? No, nem hiszem, remélem nem. A fentebb leírtak ismeretében elmond-

hatom, nem vagyok és nem is leszek semmivel sem „bezegebb” más anyukánál, még hozzá azon okból kifolyólag, hogy erre a címre semmivel sem tudok rászolgálni. Hogy megkerültem a földet kerékpáron? ... És aki nap mint nap izad, szenved a lakástörlesztésért? Aki keményen dolgozik betegeket ápolva? Aki a sarki újságosbódében minden nap kedvesen mosolyog az emberekre? Aki keményen tanul, hogy meglegyen (jó eredményekkel) az érettségije, a szakdolgozat védeése? Aki minden reggel 4-kor kel, hogy takarítsa az irodaépületet? Aki 9 hónapot fekszik, hogy egészségesen szülessen meg a gyermeke? ...

Nem vagyok külön, sem erősebb ezeknél az embereknél, csupán három dolgot bírok, amivel megtehető ez az út: szívósságot, amely minden nő sajátja. Mi nem erősek, hanem szívósak vagyunk, ez Isten adta erősségünk. Másodszor egy szerető férjet, aki oltalmaz, megvéd, bíztat és erőt ad, őt sem kaphattam mástól. Végül Isten kegyelmét, ami által minden lehetséges, ezt sokszor férjemen és az embereken keresztül tapasztalom. Nem más ez az út, mint egy tanúságtétel, mint egy kemény lelkigyakorlat, ahol a tanárok: a helybéli emberek, a különböző helyzetek és az önmagammal való találkozás nyers való-sága – minden nap.

Csupán azért, mert kemény testi próbatételekre általában férfiak mennek (benned is meg van ez a sztereotípa, igaz?), nem jelenti azt, hogy nőként nem lehetne kitűnően teljesíteni és (!) élvezni az utat egyszerre. Sok női kerékpárossal találkoztunk útközben, nem is eggyel, aki egyedül utazott. Mikor azt írtam az elébb, hogy „nőként” lehet kerékpártúrára menni, akkor nem úgy értettem, hogy „nőneműként”, hanem hogy igazán nőként. Egy-egy csinos szoknya vagy felső megfér a táska alján, amit pihenőnapon fel lehet venni, a szempillaspirál vagy rúzs is megkapható minden országban, a sampon meg szappant errefelé is ismerik (még mindig van a Zöldboltól kapott bioszappanokból, nagyon szeretjük mindketten!), az Ortlieb vödörben nagyszerűen meg lehet fürdeni és ruhát mosni is, nem is beszélve az Ortlieb zuhanyzsákról. Ódákat tudnék zengen szuper és víztakarékos, mégis tökéletesen higiénikus fürdési technikáimról. Na de csak röviden:

A Himalája meghódítása

Először is, ha van egy fürdőre alkalmas „fürdőszoba”, ahol nyugodtan le lehet vetkőzni és akad egy szög vagy faág, akkor az Ortlieb zuhanyzsákot lehet nagy kényelemmel használni. Ez eredetileg egy vízfordó zsák, de egy rászerelhető kiegészítővel zuhannyá alakítható – 10 litert bír, így ketten-hárman is lefürödhetünk egy töltéssel.

Másodszor az Ortlieb vödör, amiből (szintén 10 literes) akár 2-3 deciliter (akár meleg) víz és egy szivacs gyanánt használt rongydarab segítségével le tudja magát törölni-mosni az ember – függően a rendelkezésre álló vízmennyiségtől, akár a sátron belül is. Ugyanebben a vödörben tudok mosni is. A rongydarabot egy konyharuhából vágtam le (1/4 része a konyharuhának elég, ezt még a pusztavacsi büféből kaptam ajándékba, ezúton is köszönet érte.) Valamint ne felejtsük el egy roppant praktikus megoldásról: egy pet-palack kupakjába fúrt apró lukak a pet-palackból kézre álló zuhanyt varázsol. Két ilyen kupakot kaptunk ajándékba az első napunkon még Magyarországon – igazán egyszerű ajándék!

Harmadszor pedig a klasszikus patakba – folyóba - tóba beleugrás módszer, amennyiben az időjárás ezt megengedi. Külön örültünk a Zöldboltos bio-szappanoknak meg bio-mosópornak, ezekkel még fürdeni meg mosni is nyugodt(abb) lelkiismerettel tudtam a természetes vizekben.

Azért azt meg kell hagyni, kemény volt a Pamír-fennsíkon, amikor 10-14 naponta egyszer volt lehetőségem fürdéshez és hajmosáshoz. Khorog – Murgab, és Kahsgar előtt egy nappal, ez a bűvös hármast, amikor „nőiességem” visszabillent normális állásba.)

(Azért nehogy félreértés essék, tudom ám, hogy nem attól lesz valaki igazán nőies, hogy mennyire illatos, vagy mit visel. De azért valljuk be, a rendszeres tisztálkodás és csinos ruhák hozzáadhatnak némi pluszt legalább a nő szépségéhez.)

Az első olyan ország, ahol különösebb bánásmódban volt részem, az természetesen Irán. No, ne gondoljon senki rosszra, pusztán az ott élő viselkedéskultúra más az általunk megszokottnál, a ruházatkodási szokásokat nem is kell említenem. Érdekes észrevétel volt, hogy a ruházatra vonatkozó parancsok nem csak a nőket korlátozzák (védik?), a férfiakra is ugyanoly szigorú passzusok vonatkoznak, csak az európai szemünknek a női öltözet a feltűnőbb. Kérem, férfiként sem lehet rövid ruhában megjelenni. Kötelező a hosszú nadrág, a minimum póló-hosszúságú ingujj. Úgy tudom, sapkát is illik viselniük, ezt több férfin láttuk is a nagy meleg ellenére.

A nők megítéléséről alkotott vélemények megoszlanak. Nem kívánom szaporítani a vitát, csak megjegyzést fűznék hozzá. Két családot elemelnék ki. Egyikkőjüknel a családanya megilletődött (talán inkább megijedt), mikor személyesen odamentem hozzá, kezét megfogva elköszönni. Ugyanitt a férfiak megrettentek, mikor kezem nyújtottam nekik köszönetre. (Mielőtt bárki megszólna: lázadásból tettem, és – elfogadták a kezem!) Mily apró momentuma az életnek! Köszönni egymásnak...

Egy másik családnál fődetlen fölvel együtt ültem a férfiakkal (!) és (szintén kendőtlen) nőikkel egy asztalnál. Nem hogy kezét foghattunk, de apró, baráti ölelés is járt az elköszönethez.

Türkmenisztán igazán furcsa volt a hosszú iráni tartózkodás után. A sok tarkán öltözött nő igazi felfrissülés volt a szemnek. Egyik este egy „nomád” családdal aludtunk. Azért csak idézőjelesen, mert úgy hiszem, az igazi nomád élet az autózás elterjedésével megszűnt már. Egy nagycsalád együtt, kisebb házakban egymás mellett. Míg Áрпи a férfiakal beszélgetett, én be lettem invitálva egy szobába, nőtársaimhoz. Fényképeket muto-

gattam nekik, azt az 5-6 képet, amelyet kinyomtatva hordunk magunkkal az esküvőről és családjainkról. Erre ők is elővették fényképeiket – több százat. Meg is ijedtem rendszeresen, hogy én innen nem szabadulok vagy három-négy óráig, míg végig nem nézem az összes fotót, végigmotogattatva rajta, ki kicsoda, ki kinek a fia-borja. Szerencsémre nem kellett minden képet tüzetesen végigvizsgálni, de volt szerencsém több esküvői képet is látni. (Ez az egyik leggyakoribb alkalom, hogy fotózásra kerül náluk sor, több tucat esküvői kép volt a csomagban – hétköznapi életről semmi.) Mennyire sajnálom már, hogy nem készítettem másolatot azokról a fotókról, pedig igazán érdemes lett volna. Szívemben még élnek a képek: gyönyörű ruhája van a menyasszonynak: színesen hímezett felső ruházat, hozzá fátyolszerűen felkötött sál a fejre. Némelyik ifjú asszony kendőt tartott a szája elé, mintha csak tüsszenteenie kellene. Ennél mélyebb a magyarázat. Eddig szabad lány volt, most már asszony, a férje lett az ura, szájának eltakarása szimbolikus jele annak, hogy urát követi. Volt olyan nő, akinek egész feje lett eltakarva – nem tudom jobban kifejezni, mint így: egy pulikutya szőréhez hasonlító bojtokból álló kendő-szőnyeggel. Nem is tudom, hogy látott ki onnan?

Ami a sivatagot illeti, kemény menet volt. Napfelkelte előtt kelni, naplemente után megérkezni, több nap 100 kilométer fölött tekerni, többnyire sík terepen, az igaz, de végig szembeszélben. Ez olyasmi volt, mint „hajrá, gyerünk, megcsináljuk!”. Öt nap, ennyi adatott, és végigcsináltuk. Nagyon fárasztó volt! Ugyanakkor nagyon gyönyörű. Először voltam sivatagban, elbűvölt annak látványa. Meg kell valljam, nehezebbnek hittem a sivatagi életet eleinte, például vízkérdés miatt is. Meglepő, de nem volt szükségünk több vízre, mint amúgy, így egy idő után feleslegesnek bizonyult rendre sok-sok palackos víz-et vásárolni (a nehézfémeket nem szedte volna ki a vízsűrítőnk a csapvízből...).

Az ennél nagyobb megmérettetést a Pamír-fennsík jelentette, erre igazán büszke vagyok! Lehetek is magamra, úgy hiszem – de előbb szeretném megemlíteni Bukharát, ezt a ragyogó gyémántot, melynek túlradó szépsége, mint a gyémánton áttörő napfény, úgy vakított el minket. Nem számítottunk ilyen fogadtatásra a várostól: a legszebb ember által épített hely, amelyet eddigi utam során láthattam. Gyönyörű építészlet! Elragad szépsége. Szamarkand hasonló értékekkel bír, de Bukhara kis belváros-szigete olyan hely, amely mintha csak külön a mi számunkra építettet volna. Órákra el tud veszni a tekintet a gyönyörű kupolák, kis utcácskák, a napfényben úszó épületek láttán.

A Pamír-fennsík másképp gyönyörű. Isten kezét látni lépten-nyomon a természetben, az emberek meghatározhatatlanok. Nem tudom eldönteni, hogy mennyire vannak szokva a turistákhoz, ugyanis nagy természetességgel viszonyultak hozzánk, ugyanakkor mégis érintetlennek tündek. Szerettem, mikor rájuk kellett hagyatkozzunk. Kitéve a természet kénye-kedvének, majd ráhagyatkozni az emberekben megnyilvánuló vendégszerető Istenre. Szépek a pamíri emberek. Tetszik az egyszerűség, amelyben élnek és ez visszaryog az arcukról. Az a sok konyhai berendezés, ruha, ékszer és egyéb más bútorok mind úri huncutságnak tűnnek az ő egyszerű életükhöz képest. Ágy, asztal, szék felesleges, a szőnyeg és pokrócok minden igényt kiszolgálják. Egy polc az ágyneműknek, egy polc a konyhának, középpont egy kis kályha, tetején egy lukkal, amelybe beleillik mindenféle gömbölyű aljú lábos, akár egy vaslappal le is fedhető a nyílás. Egy kis fali polc a gyermek játékaiknak, néhány apró személyes holminak, mint például az MP3 lejátszó, fényké-

pek, esetleg egy-egy könyv. Generátor, vagy akkumulátor szolgál áramforrásként, világitani többnyire gyertya vagy a tűz lángja szokott. A TV vagy egyéb figyelmet és időt lekötő elektronikai eszköz helyett inkább egymással beszélgetnek, a gyerekkel foglalkoznak. A nappal kelnek, a holddal fekszenek. Szép és egyszerű élet, amelyet megtapasztalva rájöttem, mennyi felesleges dolog vett körül korábbi életemben. Egy érdekes példát mondanék: itt, Pakisztánban találkoztunk egy magyar-ausztrál lánnyal, Barbarával. Lassan 10 éve, hogy utazik, Java-programozói állását feladta, és most nincs egyéb elektromossággal működő felszerelése, mint egy fejlámpa. Se telefon, se laptop, se fényképezőgép. Azt mondta, ha valakivel beszélgetni szeretne, meglátogatja; ha emailt szeretne írni vagy skypeolni, net-caféba megy; ha tetszik neki egy hely, fotózás helyett inkább visszamegy oda még egyszer. Mennyire egyszerű, nem? ...

Ha valaki megkérdezné, mi volt az a szakasz, amire legbüszkébb vagyok, egyértelműen a Pamír-fennsíkot fogom megemlíteni – legalább is egyelőre így látom. Természeti szépsége lenyűgözött (jobban tetszik, mint a KKH...), nehézsége megpróbált. Máig csodálkozom, hogy ilyen magasságban és sokszor olyan cudar és kemény időjárási körülmények között hogy bírtam? Volt egy nap, amikor 4000 méter magasság felett tekerünk 100 km-t. Vagy az Akbajtal hágó előtt, mikor abban a jeges, havat-homokot arcomba csapó kegyetlen időjárásban kerestük a házat... félholtként, átfagyva estem be mindkét alkalommal a meleg, fűtött házba és majd egy órán keresztül csak feküdtem a földön és vártam, hogy visszatérjen a vérkeringés a kezeimbe-lábaimba, és a lelkem a testembe. Sokszor a légszomj gyötört; ha fel kellett állni valamiért, megsédültem; ha csak két lépésnyit is gyorsabban léptem, levegő után kapkodtam. Nem bírtam 3000 méter felett rendszeresen aludni, rendszeresen felriadtam arra, hogy nem kapok levegőt, vagy hogy nem tudom, hogy hol vagyok. Fejlámpát kellett kapcsolnom és körbenézni, megnyugtanni magam. (Nagyon ijesztő érzés...) Rendszeresen voltak rémálmaim, napközben elhangzott szófoszlányok terebélyesedtek rém-történetté. (Az Akbajtal hágó előtti éjjel, mikor 4400 méteren aludtunk, nem mertem éjjel kimenni pisilni, mert még félálomban is rettegtem a rám leselkedő hópárdectól.) Nagyon vártam, hogy lejjebb menjünk, hogy végre kialudhassam magam, mégis az egyik, talán legszebb emlékem a Pamír-fennsíkon való átkelés. Gyönyörű és nem csak nehéz napjaink is voltak, napsütéssel, elképesztő hegyekkel és a jó társaság sok nehézségért kárpótolt. Rengeteget nevtünk, hogy csak mi lehetünk ilyen lököttek, hogy nekivágunk a Pamírnak tél elején. Sokat nevtünk az előttünk álló akadályokon, a „20 méterenként meg kell állnom levegőt venni!” légszomjon, vagy egymás történeteinek. Karakul tó előtti szakaszon volt egy jó 2-3 km hosszú nyílegyenes útszakasz, történetesen tükörsima, néhol kb. 1 cm vastag jégpáncéllal. Katy és Ant előző nap értek a városba, mi Gillel meg Leével egymástól eltávolodva, pár óra különbséggel futottunk be a szállásra. A szálláson este mind a hatunknak nagy hőstörténete volt, hogyan estünk el mindannyian azon a jeges útszakaszon. – No így lett a nehézségekből nevetés, a bajból erőforrás, amiből meríthetünk.

Ami az evést illeti, rendszeresen tudunk meleget enni és ez nagyon jó. Amikor nem a helybéli emberek vendégszeretetét élvezzük, akkor vagy főzünk vagy „étteremben” eszünk. Reggelire általában rántotta-tükörtojás, vagy kenyér mézzel-felvágottal, kakaó, tea, vagy csak víz, mikor mi jut. Hozzá kell tenni, hogy rendszeren lefogytunk mind a ket-

ten, de nem olyannyira, hogy aggódnunk kellene, mégis ha lehetőségünk van, igyekszünk sokat enni, pótolni a leadott tartalékokat. Bár azt sosem hittem volna, hogy valaha hátrányom származhat az oly hön áhított, és minden nő által álmodott modellszerű karcúságból: nem bírok már annyit! Hamarabb elfáradok, hamarabb éhes leszek és ez bizony nem jó. Kész vagyok a bikini-szezonra, de nem az erőt próbáló tekerésre. (Édesanyám, ne kezdj aggódni, bár tudom, hogy úgy is azt teszed. Nem vagyok annyira vékony, vagy annyira gyenge, csak ahhoz képest, mint ahogy utoljára láttál a Hősök terén júniusban...)

Egy szép Pilinszky idézetet kaptam nemrég egy kedves barátomtól, ezt had adjam tovább, had osszam meg veletek is:

„Az adventi várakozás lényege szerint: várakozás arra, Aki van; ahogy a szeretet misztériuma sem egyéb, mint vágyakozás az után, aki van, aki a miénk.”

Szeretettel:

Zita

(Szerkesztői megjegyzés: Zárug Zita és Harkányi Árpád 2011. június 11-én indult nászútra fekvő kerékpárral a föld körül, úti beszámolóik a www.360fokbringa.hu honlapon. Előzmény a füzetek 2012. februári számában.)

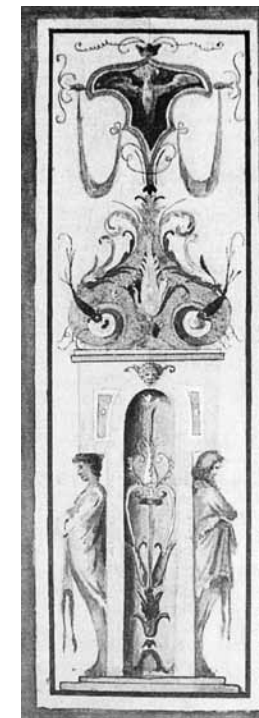
A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium diákjainak képei

Kiegészítés a füzetek júniusi számában megjelent Orbán István: Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium (Művelődés, közművelődési folyóirat – Kolozsvár. LXXV. évfolyam, 2012. március–április) című tanulmány képeihez.

Merza Gyula: Kereszt
(1874. július 15. Kolozsvár)

Taufer Lajos,
V. gimnazista tanuló, 1900.

Fővárosi Örmény Klub

2012. július 19., csütörtök 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V.,
Semmelveis u. 1–3., Bartók terem

Júliusi műsor

Kabdebók egymás közt

A vendég:

Prof. Dr. Kabdebó Lóránt

író, irodalomtörténész
aki életéről, örménységéről és le-
gutóbbi könyveiről beszél.

A vendéglátó:

Kabdebó János XIII. kerületi elnök

Rendezi: *Budapest Főváros XIII. ker.*

Örmény Önkormányzat

Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek*

Kulturális Egyesület

Fővárosi Örmény Klub

2012. augusztus 16., csütörtök 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V.,
Semmelveis u. 1–3., Bartók terem

Augusztusi műsor

Válogatott történetek
kolozsváriakról

Az élsportoló Szarukán család

Vetített képekkel bemutatja

Bálintné Kovács Júlia

Szellemi lakoma Bálint Tiborral

Meglepetésekkel fűszerezve
hangfelvétel

Főszakács Bálint Tibor

Kukta és főpincér Julika

Rendezi: *Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek*

Kulturális Egyesület

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

valamint a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 187. szám
2012. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

„Alleluja (2) Kelj fel, Uram, Istenem az ítéletre, amelyet rendeltél, a népek gyülekezete vegyen körül Téged, emiatt térj vissza a magasságba, Uram.” * (Zsolt. 7, 7-8.)

A vasárnapi allelujaversek az örmény liturgiában is meglevő nyolc hang szerint vannak csoportosítva. Most újra ezek közül vettünk egyet. A nyolcas számnak vallásilag van egy jelképes értelme: szimbolizálja az örökkévalóságot. Mindannyiunk számára ez igazán az utolsó ítélet után kezdődik. Várjuk ezt az ítéletet, mely Jézus második eljövetele. Képi ábrázolásokban Ő foglalja el a központi helyet, s körülötte a népek gyülekezete. Az a reményünk, hogy az evangéliumban leírtak alapján, a jobbjánál fogunk állni.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 88. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Megelevenedett a Gudenus-könyv

A Fővárosi Örmény Klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* betegágyból jött el a júliusi klubdelutánra, hogy ott lehessen, amikor Kabdebók egymás között beszélgetnek. Először a rendező XIII. kerületi Örmény Önkormányzat elnökét, a vendéglátó *Kabdebó Jánost* köszöntötte, majd a vendégeket, *Prof. Dr. Kabdebó Lóránt* író, irodalomtörténészt és feleségét, *Dobos Mariann*t. A Kabdebó gyakori örmény családnév, akárcsak a *Zakariás* vagy a *Gajzágó*, ezért a klub háziasszonya remélte, hogy egy interaktív esten nemcsak egymással beszélgetnek majd a beszélgetőtársak, hanem minden érdekelt megszólal.

Kabdebó János bevezetőjében emlékezett arra, amikor felkérte *Kabdebó Lóránt* professzort, hogy a Fővárosi Örmény Klubban beszélgessenek a család örménységéről, magyarságáról, irodalmi munkásságáról, rögtön igent mondott, ugyanúgy, mint tavaly, a fotókiállításának megnyitására. Nem úgy, mint távoli rokon, ahol ő tartja a rokonságot, a rokon pedig a távolságot. Elhangzott, hogy a Kabdebók általában szófukarok, de az örmények teljesítik azt, amit megértek.

A professzort örömmel az töltötte el, hogy barátai közül többen megtisztelték, de mint mondta, valahányszor ő itt volt a klubban, már nem talált ülőhelyet. Szerényen megjegyezte, talán nem azért jöttek el ezúttal is sokan, hogy vele találkozzanak, hanem, azért, mert az erdélyi örmény gyökertiek csütörtökönként minden hónapban összejönnek. Aggódott, hogy senki nem lesz, mert az időjárás jelentések pont erre a délutánra jelezték a „hőség kiugrást”, ám a kinti nagy meleg ellenére ezúttal is teltház volt. Szerinte ez is mutatja, nagyon sokan vallják az összetartozás érzését, és ittlétkel is kifejezik azt. Örült, hogy ennyi örmény, erdélyi örmény érdekltségű, örménységére büszke ember érkezett, és természetesen annak külön is, hogy nem örmény barátai is eljöttek.

A meghívott vendég ezután a Kabdebó családról, erdélyi gyökereiről beszélt. Édesapjáról, aki az első világháborút követően

Kabdebó János, Dr. Kabdebó Lóránt és Dobos Mariann

Magyarországon maradt, mérnöki diplomát szerzett, és olyan helyen akart letelepedni, amely Erdélyre emlékeztette, ahol hegy, erdő és fix állása van, amely egy kisvároshoz köti. Így került Gyöngyösre, és a város mérnökeként az egész Mátra víz- és villany-ellátásáért is felelt. Az örmények, az erdélyi örmények letelepedéséről szóló történelmi ismeretek átadása közben elhangzott családi anekdoták – dédapjáról, aki hibernálta a Bűnügyi Múzeumban látható Rózsa Sándor levágott fejét, vagy nagyapjáról, akinek házasságából született Barcsay Jenő – nagy derültséget váltottak ki. Emlékezett, hogy a második világháború idején, nyolc évesen esténként látta Budapest bombázását Gyöngyösről, hallotta a debreceni tankcsata moráját a Mátra lejtőin. Az Erdélyből, Szamosújvárról menekült örménység Gyöngyösön keresztül ment Nyu-

atra, szüleinél pihentek, fürödtek meg, harapnivalóval, iratokkal ellátva onnan mentek tovább, vagy telepedtek le, és találtak később örök nyugalomra a gyöngyösi temetőben.

A dialógusnak indult monológot *Tapasztó Gábor* zongoraművész játéka színesítette, három örmény népdalt szólaltatott meg, előadását nagy tappsal köszönték meg a megjelentek.

A zongorajáték után *dr. Issekutz Sarolta* invitálására megelevenedett *Gudenus János József* könyve, az *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, amikor a Kabdebó, azaz „ökörfej” avagy „Jessze fiai” fordítású család nevét megőrző rokonok, ismerősök emelkedtek szólásra, Ceglédtől Balatonrendesig, Marosvásárhelytől Székelyudvarhelyig. Vertán, Lászlóffy, Somfalvi, Bertha, Kálnoky Kiss, Márkus, Capdebó és természetesen a Kabdebó család leszármazottai. Így tudtuk meg, hogy az írországi Kabdebó Tamás nagybátyjának az Üllői úton van emléktáblája, Kabdebó Gyula (1874–1926) építész Budapest mai arculatát tervezte meg. A megjelentek között Kabdebó Lóránt nagy szeretettel üdvözölte unokáját, *Kabdebó Laurát* is. Zárásként a család örmény „utánpótlásáról” *Dobos Mariann* mondott kedves történeteket.

Kabdebó Lóránt könyveinek dedikálása előtt néhány mondatot szolt *Szabó Lőrinc háromkötetes monográfiájáról*, valamint a kortárs költészetéről és alkotóiról írt, a könyvhétre megjelent *Centrum és redivivus*-ról.

A klub háziasszonya megköszönte Kabdebó Lórántnak, hogy őszintén beszélt életéről, örménységéről, családjáról, és a korábban aján-

dékba adott *Erzsébetváros és örmény katolikus temetője monográfia* mellé, – hogy teljes legyen az erzsébetvárosi ismerete –, ajánlotta az *Erzsébetvárosi Örmény Könyvtár Katalógusa* című kötetet is. (A kuriózum kiadvány nemrég jelent meg.)

Kabdebó János pedig köszönete jeléül virágcsokrot nyújtott át dr. Issekutz Saroltának, a Fővárosi Örmény Klub háziasszonyának az örmény közösség összefogásáért.

A júliusi műsor végén a klub háziasszonya információkat adott át a nyári programokról, felhívta a figyelmet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatásával megjelent két új kiadványára, az említett Erzsébetvárosi Örmény Könyvtár Katalógusa és a *Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár* kötetekre, amelyek nagy segítséget jelentenek a családfakutatásokhoz. Felhívta a figyelmet arra is, hogy az EÖGYKE egyesületi tagoknak új belépési nyilatkozatot kell kitölteni, amely az alapszabállyal együtt letölthető a www.magyarormeny.hu honlapról is. dr. Issekutz Sarolta emlékeztette a megjelenteket, hogy a tagdíjak emelkedtek, aktív dolgozóknak 3000 Ft, tanulóknak és nyugdíjasoknak 2000 Ft évente, a pártolótagság 5000 Ft. Végül „jó beszélgetést” kívánt a pogácsák és a hűsítő ásványvíz mellé.

Telt ház a júliusi Fővárosi Örmény Klubban

160 évvel ezelőtt született Petelei István magyarörmény író

Nagy Béla

Képtelen álmom, avagy utcát nevezhetnének el

Kolozsváron Petelei István íróról (1852. szeptember 13.–1910. január 5.)

„Csak egy szabályunk van: igazat írni”

Álmában sok minden előfordulhat az emberrel, még az is, hogy álmodjon. Elismerem, abszurd dolog, de az álmom sokkal nagyobb furcsaságra is képes ennél. Elmesélem, hátha valaki megfejti leányálomnak egyáltalán nem nevezhető álmodomat.

Álombéli álmodomban azt a megbízatást kaptam, hogy írjak egy előterjesztést, amelyben javasoljam a városi tanács szakbizottságának az egyik

kolozsvári utca elnevezését Petelei István íróról,

születésének 160. évfordulója alkalmából.

A megbízó kiletére, és hogy miért rám esett a választás, nem emlékszem. Arra viszont igen, hogy tiltakozásom hallatán nyomatékosan felhívták a figyelmemet arra, hogy márpedig apelláta nincs és a megindoklást úgy kell megfogalmazni, hogy az elnyerje a bizottság többségi tagjainak is a tetszését. Ismerve a tanács, illetve a bizottság hasonló esetekben tanúsított magatartását, ez aztán igazán nem lesz könnyű feladat, gondoltam csak úgy magamban. De ha már muszáj, akkor kell, s nekifogtam az előterjesztés vázlatának megszerkesztéséhez.

Természetesen az eljövendő névadó bemutatását a származásához, illetve a születéséhez kapcsolódó adatokkal illene kezdeni. A születési dátummal – 1852. szeptember 13. – nem lehet semmi gond, annál is inkább, mivel ez már az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc utáni időszakra esik, minekutána ahhoz semmi köze nem lehetett. Szülővárosa, Marosvásárhely fölött viszont gyorsan át kell

siklani, ismervé a két város közötti hagyományos rivalizálást, amire élő példa a repülőterekhez kapcsolódó mostani vita is. Inkább az örmény–magyar származásra fogom helyezni a hangsúlyt, amiből persze „véletlenül” kifelejttem a magyar részt. Föltétlenül meg fogom említeni, hogy örmény ősei valamikor régésrégen Moldvából települtek át Erdélybe. Azt is szóba lehetne hozni, hogy

neve a Peteláczhi örmény családnév elmagyarosodásából származik. Ezt azonban még meggondolom, nehogy a Peteláczhi név, hangzása révén, jobban tetszedjen mint a Petelei.

Tanulmányairól szóló részben a marosvásárhelyi és a székelyudvarhelyi stációk közötti kolozsvári évekre fogom helyezni a hangsúlyt, itt ugyanis abba a piarista iskolába járt, amelyben sok ismert román személyiség is koptatta a padokat, előtte és utána is. (Ennél a résznél aztán lehetőség lesz egy egészen hosszú lista bemutatására, kezdve Avram Iancutól egészen Emil Isacig, ami, gondolom, megnyeri majd a tanács többségi tagjainak a tetszését). Hogy aztán Budapesten szerzett történelem szakos bölcsész-diplomát, azt nyugodtan meg lehet említeni, hiszen az akkori korban sok erdélyi (és nem csak) származású román ifjú járt Budapesten egyetem-

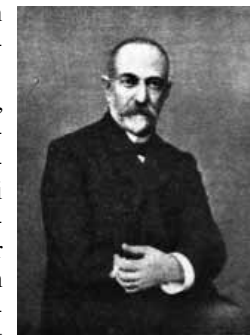
re, akik közül többen is a román kultúra meghatározó személyiségévé váltak.

A tanulmányait követő néhány, Marosvásárhelyen töltött év bemutatásával kissé gond lesz, tudniillik ezekre az évekre esik írói próbálkozásának és bemutatkozásának kezdeti időszaka (ekkor jelennek meg a helyi lapokban első írásai és *Klasszi* című novellájának első változata is), amit ugyebár nem illik meg nem említeni. Neve kezd ismertté válni, igaz csak igen szűk körben. Ennek ellenére – s ezt most célszerű kihangsúlyozni – nem kapja meg a helyi gimnáziumban a történelemtanári kinevezést, ezért, néhány évnyi sikertelen próbálkozás után Kolozsvárra jön. Ezzel az időszakkal kapcsolatosan meg lehetne említeni azt is, hogy 1879-ben a nagy zeneszerző és zongoraművész, Liszt Ferenc (vagy ha nekik jobban tetszik, akkor Franz Liszt), kolozsvári,

a Redutban adott hangversenyén ő is fellépett,

mint a Nagy Gábor (híres kolozsvári vendég-lős) vezette vonósnégyes brácsása.

Kolozsvári tartózkodása, 1880 és 1890 között, jelentette Petelei István köz- és szépírói munkásságának talán legeredményesebb időszakát. Először a *Kelet* című napilaphoz szegődik el, majd nemsokára a *Kolozsvári Közöny* szerkesztője lesz. Rendkívüli műveltségének, veleszületett művészi igényességének és nem utolsósorban kereskedő őseitől örökölt gyakorlatiasságának köszönhetően egyre ismertebb és elismertebb hírlapíró szak tekintélyévé válik. Maga és munkatársai elé a „Csak egy szabályunk van: igazat írni” újságírói alapelvét állítja, szem előtt tartva és tartatva az írói igényesség fontosságát. 1886. december 24-én saját lapot indít *Kolozsvár* név

Petelei István
(*Vasárnapi Újság*, 1904)

alatt, melyet a kolozsvári kultúra szolgálatába óhajt állítani. Rengeteget dolgozik, cikkeinek, tárcáinak témái igen változatosak. Íróirodalom-, zene- és színházkritikákat, portrékat és útjegyzeteket, de igen fontosak a város korszerűsítése érdekében közölt írásai is. Ez utóbbiakban bátor kiállással követeli a város közvilágításának, utcáinak és tereinek köztisztasági feltételeinek a megteremtését, a Fellegvár nyomortanyájának eltüntetését, a Szent Mihály-templom körüli üzletek, bódék,

„bűzös lacikonyhák” lebontását. Itt nem árt a témához kapcsolódó, alig két hét alatt közölt cikkénél egy kissé hosszabban elidőzni. Ezekben a cikkekben ugyanis, a Főtér megtisztítása mellett kiállva erélyesen tiltakozik azon terv ellen, mely szerint a városi tanács által támogatott bizottság a templom négy sarkára négy, oda nem illő bérházat képzelt el. Ezt írta a *Négy pavilon* című cikkében: „Ne engedje a tanács, hogy reánk nem tartozó érdekek miatt eléktelenítsék Kolozsvár főterét. Ne engedje, hogy az a pénz, ami szépművészeti tekintetből adatott össze, elpocsékolassék.” Felhívása – „Tiltakozunk a jóizlés nevében, tiltakozunk Kolozsvár képének érdekében azon igazi merénylet ellen, melyet a templom körül emelendő épületekkel el akarnak követni.” – hatására is végül a tervet elvetették, és így

lehetővé vált a főtér modern arculatának kialakítása,

melyet aztán a Mátyás király szoborcsoport elhelyezése koronázott meg (hogy aztán mivé vált a tér mára, az most nem tartozik a témához). Kolozsvár mellett, Petelei számos cikkében foglalkozik a vidéki világ minden napjainak a bemutatásával is. A Mezőségen tett kirándulásairól szóló beszámoló – melyek *Mezőségi út* címmel novella formában

is megjelennek – igen lesújtó képet festenek a vidék gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyairól.

Közírói tevékenysége mellett, a kolozsvári évek igen termékenyeknek bizonyultak szép-írói munkásságának szempontjából is. Ebben az időszakban számos novellát is közöl, melyeket aztán kötetekbe válogatva is kiad. (*Kezresztek* – 1882, *Az én utcám* – 1886, *A fülemüle* – 1886). Novelláinak színterei az erdélyi kisváros és falu, főhősei és szereplői egyszerű, a kilátástalanságban vergődő és onnan szabadulni képtelen, gyakran tragikus sorsú emberek. Nem alaptalanul tartotta Dávid Gyula a kisemberek írójának.

Kolozsvári tartózkodásának idején, az ő kezdeményezésére és az általa kidolgozott alapszabályzat alapján

megalakul 1880-ban az Erdélyi Irodalmi Társaság,

mely hosszú ideig meghatározó szerepet tölt majd be az erdélyi magyar irodalomban. Közéleti szereplése mellett, Kolozsvár igen fontos állomás magánélete szempontjából is. Itt veszi feleségül, 36 éves korában, a szintén örmény származású Korbuly Imát, Tauffer Ferenc ügyvéd özvegyét, aki szerető és kitartó társa lesz az író élete végéig.

Kolozsvári tartózkodásának és az itt kifejtett gazdag írói és irodalomszervezői tevékenységének a megfeszített, sokszor hiábavaló erőfeszítésnek tűnő munkája következtében kialakult súlyos idegbaja vetett véget. Emiatt 1891-ben kénytelen felhagyni mindenfajta írói tevékenységgel, és feleségével együtt visszavonul szülővárosába, és itt, illetve Nyáradremetén és Szovátán él. Kétévi kényszerpihenő után újra írni kezd, s bár több novellás kötete is megjelenik (*Jetti* – 1893, *Felhők* – 1897, *Vidéki emberek* – 1898, *Az élet* – 1905) nem sok örömet lel munkájában és többnyire zárkózott, visszavonult életet él. Felüdülést inkább a zene és a faragás jelent számára, míg az írás csak kín-

lódás, gyötrő bizonytalanság, amiről így vall: „Soha csak egy részét sem tudom annak kifejezését adni, ami igazat ad arra, hogy valamit megírjak.” Élete utolsó éveiben egyre zárkózottabbá, különködő embergyűlölővé válik, míg nem 1909 végén depressziója annyira súlyosbodott, hogy családja kénytelen volt a kolozsvári idegklinikára beutaltatni. Itt halt meg 1910. január 5-én.

Marosvásárhelyen temetik el általános érdektelenség mellett.

Sírját a katolikus temetőben egy általa tervezett, szép kivitelezésű sírkő jelzi.

Idáig eljutottam volna – dőltem hátra elégedetten álombéli álmomban, de vajon melyik utcát javaslom, hogy Petelei Istvánról nevezzék el? A belváros utcái szóba sem jöhetnek, akárcsak a Majális (ma Republicii) utca, ahol kolozsvári tartózkodása idején lakott szép, kertes házában. Napokig ezen töprengtem – álomban minden lehetséges – de nem jutott eszembe semmilyen olyan ötlet, amely egyrészt megfelelné az író emlékének, másrészt pedig a bizottság számára is elfogadható lenne. Pedig valami épkezláb ötlettel csak elő kellene állnom, mert azt végkép nem szeretném, ha a Petelei név valamelyik újonnan alakuló külvárosi negyed utcájának a névtábláját díszítené, mint ahogy az már szokássá vált a magyar vonatkozású nevek esetében. De mi lenne, ha – kezdett el pislákolni bennem egy halvány reménység – egy létező, de eddig még névtelen parkot javasolnék a bizottság szíves figyelmébe. Ez pedig nem más, mint a Nagy Gábor kert közepén elterülő, körülbelül 50 árnyú zöldövezet, közepén játszótérrel. Ezt még a néhai Nagy Gábor híres kolozsvári vendéglős (ő volt az egykori gyümölcsös tulajdonosa, melynek helyén az 1950-es évektől kezdődően kialakult ez a mai 7 utcányi lakótelep, benne a parkkal), Petelei István volt zenésztársa is jóváhagyólag nyugtázná közeli, saját gyümölcsöséből kiszakított sírkert mára

már névtelen sírjából. S talán még a közismeretben, néha túlságosan is szerény író is elfogadná ezt a javaslatot, mert így, ha jelképesen is, újra együtt lehetne régi kolozsvári barátaival, ismerőseivel akik a közeli házsongárdi sírokban nyugszanak: a már említett Nagy Gábor, az „öreg Brassai bácsi,” Berde Mózsza, Gyulai Farkas a kedves tanítvány, akinek a közreműködésével adott ki az Erdélyi Irodalmi Társaság 1912-ben *Elbeszélések I-II* címmel egy átfogó válogatást az író novelláiból, és még sokan mások.

Hogy mi lett volna előterjesztésem sorsa, nem tudom, s nem is fogom megtudni soha, mert még mielőtt benyújthattam volna, megbredtem. Az álmodozás az élet megrontója – igyekszem magam átsegíteni az álom és

ébredés határán, s furcsa álmomtól szabadulni. De az álom által megidézett Petelei István szelleme csak nem akar szertefoszlni. Azon kezdek gondolkodni, hogy jó, elismerem, az álom egy kissé túl merész volt, de azért tényleg illene Petelei István, az erdélyi magyar novellisztika úttörőjének méltánytalanul elfelejtett nevét valamilyen módon újra a köztudatba emelni, s születésének 160. évfordulóján róla méltó képen megemlékezni. Mondjuk, például valamelyik novellás kötetének újrakiadásával, vagy esetleg számtalan írásából egy újabb válogatott gyűjtemény megjelentetésével. Megérdemelné ő is és mi, az olvasók is, akik műveit hiába keressük a könyvesboltok polcain.

(*Szabadság*, 2012. február 9.)

Testvérem-barátom, hallod a harang szavát?

Megkondul Szamosújvár plébánia templomának harangja, komor hangja szétterül a házak felett, megérinti a hívó lelket, üzen.

Az öreg harang hívó szava 2012. június 23-án Világosító Szent Gergely apostol tiszteletére szentelt búcsús misére szólítja az összeseregglő erdélyi katolikus örmények leszármazottait. Jönnek... megvallani hitüket, vállalni örménységüket. Ez ünnep, emlékezés, találkozó és számadás is, amikor szembesülünk számarányunk változásával is.

Szongott Kristóf, Szamosújvár Szabad Királyi Város című monográfiában nevesítve sorolja a korabeli örménylakta települések lakóit, akik a plébániatemplom építéséhez tevélegesen hozzájárultak. És mi kései utódok, vajon megteszünk-e mindent, hogy apáink jussán megmaradjunk, kulturális értékeinket utódainknak érintetlenül megőrizve átadjuk?

Való igaz, az utóbbi években egyházi jellegű, vagy civil kezdeményezés-

re magyar örmény közösségek alakultak, melyek célkitűzése az örmény identitás megőrzése, hagyományaink ápolása... de, hány örmény katolikus gyereket kereszteltek a legutóbbi időkben, Erdély hány városában tartanak rendszerességgel, vagy a hívek számától függetlenül, ünnepeink alkalmával örmény katolikus szentmisét? Hány helységben foglalkoznak rendszeresen örmény kulturális identitásunk ápolásával? Életünk folyamán hányszor veszünk részt az örmény búcsús szentmisén megemlékezve mártírjainkról, őseinkről? – Elgondolkoztató.

Nézzünk szembe önmagunkkal, számoljunk el lelkiismeretünkkel, feladatainkat ne pillanatnyi érdekünk szerint, hanem hosszú távra határozzuk meg. Mert van más, aki hosszabb távon gondolkodik velünk és rólunk!

Szász Ávéd Rózsa

Helyreigazítás

Egy felületes híradásban tájékoztatta olvasóit a kolozsvári Szabadság című napilap, Tellmann Jenő köszöntéséről. Ezt a mi kiadványunk változtatás nélkül vette át és közölte a július-augusztusi lapszámunkban. Mivel azonban a híradás sok téves adatot tartalmaz, és a hírforrás nagyon felszínes tájékozottságát sugározza, a helybéli TV-ben Tellmann Jenő tanár úr és Laskay Adrienne egy élő TV-adásban igazította helyre az érdeklődőket. A román TV magyar adásában sugárzott műsor az eseményt követő héten került adásba.

Az Erdélyi Örmény Gyökerekhez Dobó Attila küldött egy üzenetet, amelyben egyrészt a történetek háttérét világítja meg, másrészt hozzájárult a Kolozsváron elhangzott köszöntő közléséhez. Mindkét írás itt olvasható.

Mi is történt?

Tellmann Jenő tanár úr évtizedeken keresztül azon fáradozott, hogy a természettudományos tantárgyakat ne román nyelvű tankönyvek FERDÍTÉSÉVEL készült túlkörfordításokból tanítsák, hanem magyarul megírt tankönyveket adjanak a romániai magyar diákság kezébe. Tette ezt nem csak vitákon megvívott küzdelmeiben, hanem kiváló fizika tankönyveivel is.

Amikor néhány évvel ezelőtt, Kolozsvárott a magyar pedagógusok tanácskozására jöttek össze, hogy kialakítsák ezzel kapcsolatban azt az álláspontot, amit a kormányon lévő RMDSZ kellett volna képviseljen, a résztvevő szakemberek hozták is egy ilyen határozatot. Ám az ominózus „magyar” párt a kormányban nem ezt képviselte, hanem készségesen meghajolt a román akarat előtt, és feltehetőleg önös, egzisztenciális érdekből behódolt a román kormánynak, minek utána továbbra

sem nyomtatták ki a már kész magyar tankönyveket. (Csak zárójelben szeretném jelezni: a hazai iskolák is megirigyelhetnék ama magyar középiskolai tankönyvek szakmai és pedagógiai színvonalát.)

Tanár úr ezt, utóbb szavá is tette az érintettnél. Majd az RMDSZ kolozsvári elnöke, egy fejletleniváló pasas, Tellmann Jenő volt tanítványa, ezt követően otrombán és durván kiutasította az akkor már 80-as éveiben járó, köztiszteletnek örvendő és méltán kedvelt tanárát egy érettségi találkozóról. Az eset nagyon mély nyomot hagyott nem csak Tanár úr lelkében, hanem mindannyiunkéban, akik valamikor tanítványai voltunk.

Tavaly ősszel határoztuk el volt iskola-társammal, Tőkés László püspök úrral, EP képviselővel, hogy ezt a sérelmet orvosoljuk, egyben olyan elismerésre terjesztjük fel Tanár urat, olyanra, amire méltó módon szolgált rá. Javaslatunk az államtitkár asszonynál meghallgatásra és egyetértésre talált, majd sok tanítvány is csatlakozott hozzánk, így került sor idén Budapesten, a Pedagógusnapon a kitüntetésre. Ezt, ami egyben a legmagasabb hazai szakmai elismerés, ebben az évben 5 tanár kapta meg, életműjük alapján. Közük Tellmann Jenő is.

Budapestre nem tudott eljönni Tellmann tanár úr, ezért Kolozsvárott köszöntötte őt Magyarország bukaresti nagykövete. Tekintve, hogy én sem lehettem jelen a kitüntetés átadásán, volt osztálytársamat, Laskay Adriennet, a kolozsvári Magyar Opera nyugalmazott karnagyát, színház-történészt kértem meg a köszöntőm felolvasására. Az ünnepség helyszínének a Báthory Líceum dísztermét szerettük volna, hogy kollégák és tanítványok nagy szám-

ban lehessenek jelen. De ezt a tanfelügyelőség „nem nézte volna jó szemmel”, ezért egy egyházi nőszervezetnek egy padlás-térben kialakított helyiségében került sor az ünnepségre. A mintegy 50-70 ünnepelő mellett megjelentek a helybéli média munkatársai is. A tudósítások azonban felszínesek voltak és az elvárható tájékozottságot mellőzve kerültek közlésre újságban és TV-ben egyaránt. Ezért Tellmann tanár úr és Laskay Adrienne egy élő TV-adásban kért helyreigazítást és alkalmat a közvélemény tájékoztatására. Mivel kiadványunk átvette a hírt, ezúton adunk helyreigazítást és tájékoztatjuk olvasóinkat.

Ez alkalommal a szamosújvári születésű kiváló tanár köszöntésének is helyt adunk.

Dobó Attila

Tisztelt Tellmann Tanár Úr!

Nem tudom kifejezni azt a megtisztelő érzést, amivel most, a magas szakmai kitüntetésed alkalmából, valamikori tanítványodként, sok évtizedre visszaemlékezve köszönhetlek. Mindannyiunk diák éveinek vannak maradandó élményei. Ezek az emlékek többnyire kellemes, tréfás eseményekhez, derűs percekhez kötődnek. De kiemelkednek azok, amelyek határozott nyomot hagynak életünk folyamán. Amelyek meghatározók az életpályánkon, és köteleznek az emberi helytállásban. Így emlékszem vissza Tellmann tanár úr fizikaóráira, a derűs, de egyben magabiztos tudással felvértezett pedagógus közvetlen személyére.

Írányt mutató egyéniségére, akit tanítványai tisztelete, sőt olykor vonzó ámulata övez. És most elmondhatom, a sok tanítvánnyal együtt, hogy a kiváló tanáraink által képviselt ismeretek és értékek, az önmagával szemben igényes ember példája

ott állt előttünk, ott áll ma is az utánunk következők előtt. Akik mind a mai napig ebből merítenek tudást, erkölcsi szilárdságot, hitet, hűséget és erőt.

Tudjuk, hogy nem érheti nagyobb megbecsülés a mestert, mint amikor a tanítványok emelik őt piederstálra. Akit nagyra tartunk, mert magasra teszi a mércét személyes élete, szakmai magatartása, teljesítménye tekintetében. Aki követel tőlünk, mert tiszteli bennünk a tanítványt. Felmutatjuk Őt, hogy kövessék. Mások is. Javára és épülésére az utánunk érkezőknek.

Sokszor tapasztaljuk, hogy nem becsüljük meg eléggé a legkiválóbbak munkáját. Még azét a nagyszerű tanárét sem, aki a tanítás mellett arra is gondot fordít, hogy anyanyelvünkön tanítson, a tudományban rejülő gyönyörűsége is neveljen, és ehhez maga készít eszközt, ha az arra egyébként hivatott azt elmulasztja.

Számos nagyszerű tankönyv segíti mind a mai napig Erdélyben a magyar fizikatanítás ügyét, köztőlük jelentős helyet kapnak Tellmann tanár úr kiváló művei.

A gondolkodás és a beszéd egymásra épülve fejlődik gyermekkorban. A hatékony gondolkodás fejlesztésének nélkülözhetetlen eszköze az anyanyelven folyó oktatás, képzés, a mi esetünkben ez nivós, magyarul megírt tankönyvet, anyanyelven elhangzó magyarázatot, logikai fejtegetést kíván. Ezért küzdött pályája során Tanár úr, példát állítva, és segítő kezet is nyújtva az utána következő tanárnemzedéknek.

A hálás tanítványok, a hálás szülői és szakmai közösség áll ma Tanár úr előtt. Ez az alkalom ugyanakkor töltse el melegséggel minden erdélyi nevelő szívét, mert Tellmann tanár úr itt mindannyiukat megszemélyesíti, amikor a Pedagógusok

Napján, az ő kitüntetésével, az erdélyi magyar nevelők előtt is tiszteleg a magyar nemzet. Köszönetét fejezi ki azért a sok évtizedes, közel évszázados kitartó küzdelemért, súlyos áldozatért és munkáért, amelynek eredményeként ma itt, egyik nagy múltú kolozsvári magyar iskola, a Báthori István fejedelem által 1579-ben alapított iskola tanára előtt emelhetjük meg képzeletbeli kalapunkat: tisztelettel köszöntjük Tanár urat.

Ha valaki 1960-ban azt mondta volna nekem, hogy a magyar szakmai főhatóság kereszténydemokrata vezetője, és egyik iskolatársam, mint az Európai Parlament kiemelkedő képviselője készséggel támogatja, vagy eljön Kolozsvárra csak azért, hogy egyik tanáromat felköszöntse, munkásságát, életművét kitüntetéssel jutalmazza meg, és példaként állítsa mások elé, hitetlenül néztem volna rá. Ezért ez a

Bálintné Kovács Júlia

Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában

Sokáig nem tudtam, hogy Kolozsvár legendásan jó, kékszemű fizika tanára, a diákok rajongásig szeretett „Csocsója” bizony örmény géneket is birtokol, aztán pár évvel ezelőtt kiderült.

Azt viszont csak nemrég tudtam meg, hogy hiába él már hatvan valahány éve Kolozsváron, számára a világ közepe ma is Szamosújvár.

Az örmény gyökerek nagyon mélyre nyúlnak vissza, a dédszülőkhöz.

A szerteágazó **Korbuly** családból való az 1813-ban valószínűleg Szamosújváron

mai nap emlékeztessen mindenkit, a tanárokat, a diákságot és szüleiket arra, hogy soha, egy tapodtat sem szabad meghátrálni, soha nem szabad feladni, mert bizonyos, hogy eljön az igazság órája. Azonosságunk szilárd tudata, és összetartozásunknak kétségeket kizáró érzése hassa át cselekedeteinket. Dsida Jenő megrendítő zsoltára csengjen a fülünkbe, amíg élünk, és véssük azt jól a gyermekeink emlékezetébe. Töltsé be életünket a hit és a szeretet örök igazsága mellett a remény. Van feltámadás. Ez is a mai nap üzenete.

Vivat academia, vivat professores, éljenek a gyermekeinkről gondoskodó, őket igényesen művelő tanárok,

Isten éltesse soká, drága Tellmann tanár úr!

Pilisvörösvár, 2012. június havában

Dobó Attila

Duda Gábor (1880)

született **Anna**, akinek édesapja Korbuly Dávid 1872. január 15 óta az ottani örmény temetőben nyugszik.

Anna nagyon fiatalon ment férjhez **Duducz Antal** szamosújvári kereskedő fiához, **Gergelyhez**, aki szintén a kereskedést választotta foglalkozásául, hiszen 1832-ben, a 19 éves anyának már a második gyermeke **Julianna** is a bölcsőben volt, az elsőszülött fiú után, akit nagyapja után **Antalnak** kereszteltek.

És jöttek sorban a gyermekek: **Lukács, Dávid, Péter**, aki 1838-ban látta meg

a napvilágot, majd **Amália**, és **Mária Hripszime** (akiről már sok mindent olvashatunk a Gudenusban. Szamosújváron 1840. nov. 29-én örmény-katolikusnak keresztelték, az nap, ahogy megszületett. 1862. febr. 16-án férjhez ment Perint Kristóf Lukácshoz, aki *Perint*, alias *Pap Péter* kereskedő és *Tüzes* Manuság fia).

1842: **Gerő**, 1844: **Katalin**, és végül **Gábor**, a tizedik gyermek.

A folytatás szomorú, mert Duducz Gergelyné Korbuly Anna harminchat éve-

sen 10 kisgyermekkel maradt özvegyen 1849-ben.

A legkisebb fiú Duducz Gábor (tanárunk nagyapja) felnövekedvén feleségül veszi Kálmán Lídiát, Csákiigorbón főjegyzőként dolgozik, de Szamosújváron a Harmadik utcában bérbe veszi a 21. szám alatt lévő Nás házat, és felesége ott neveli 12 gyermeküket, a hat lányt és hat fiút.

Folytatjuk

Magyarörményekről Sepsiszentgyörgyön

A csíkszeredai származású, Bécsben élő dr. Száva Tibor az első, aki tudatosan, kiadványban használja a magyarörmény kifejezést – világított rá Tófalvi Zoltán történész tegnap este a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Bartók Termében azon a könyvbemutatón, amelynek házigazdája Kocs János családkutató, az Erdélyi Genealógiai Társaság vezetője volt.

A Székelyföldi magyarörmény családok című kiadvány bemutatóján érdekes epizódok villantak fel számos háromszéki kötődésű örmény család múltjából, mint például a Besztercéről Marosludásra, majd Háromszékre került Fogolyán családról, de magyarörmény gyökerei vannak olyan székelyföldi famíliáknak is, mint a Zakariások, a Jakabok, a Bogdánok.

Tófalvi Zoltán dióhéjban ismertette az örmények Moldvából, Lengyelországból történt betelepítésének körülményeit I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemisége idején, hangsúlyozva: az örmények voltak az utolsók, akiket a magyarság integrálni tudott, politikai szempontból a magyar nemzet részeként tekintettek rájuk, és az együttélés is velük volt a legkevésbé problémás. A Maroson beindított tutajozás, a korszerű erdélyi pénzforga-

Albert Levente felvétele

lom – csak néhány olyan dolog, amiben jelentős szerepet játszottak az örmények, akik nagyjai azzal váltak igazán nagyokká, hogy magyarörmények voltak – hangsúlyozta Tófalvi.

Farcádi Botond

(Háromszék, 2012. augusztus 11., Közélet)

Szongott Kristóf

A Korbuly család vázlatos története*

**ELSŐ SZAKASZ.
SZÜKSÉGES- ELŐZMÉNYEK.**

**I. Cikkely. Szennékharim utódai.
1. Fejezet. Az Árdzruni-család.**

Krisztus előtt, midőn a szép Örményországban a hős Hájg derék utódai királykodtak: tehát az első uralkodóház (Hájg-ház, Domus Haicana, [Hájgázéanczh deruthiun]) idejében az ország két részre volt osztva. Az egyik rész Nagy-Örményország nevet viselt, míg a másikat Kis-Örményországnak nevezték az idegenek.¹ De Váláság (Vaghárság, Valarsaces, Kr. e. 150), a második uralkodóház (Arsacidák, Ársugunikh) alapítója megszüntette ezt a felosztást... és az országot helytartóságokra (satrapia) osztotta, melyeknek élére helytartókat állított. Az újonnan kinevezett helytartók között volt Váláság királynak egyik legkedvesebb embere: Árdzruni is. Erről Chorenei² ezeket mondja: „Az Árdzruniak — tudom, hogy nem Árdzruniak, hanem — Árdzivuni-ak³ voltak ő előtte⁴ is a sashordozók.

¹ L. Chorenei Mózes, Nagy-Örményország története. Eredeti Örményből fordította és magyarázó jegyzetekkel ellátta Szongott Kristóf. 1892., 2. lap.

² L. Chorenei — Szongott, Nagy-Örményország története, második könyv, 7. fejezet, 8. lap.

³ Ardzu, vagy árdziv: (sas) és uni (van, bír, hordoz) örmény szavakból. Árdzivuni: sastartó, sassal ékített zászlótartó; aquilifer: der den Adler, d. h. die Hauptfahne der Légion trägt

⁴ Váláság előtt is ez a család zászlótartó volt-

Elhallgatom a Hátámágérdben elmondadni szokott mesék hiábavaló elbeszélését, „A míg a gyermek szendergett, az eső és nap ellenkeztek; de egy madár árnyéka kedvezett⁵ az eltikkadt gyermeknek... Ez a két ház: az Árdzruniak és Kênuniak Szennékharim utódaitól származtak”. De mivel Szennékharim⁶ király volt: az asszirok királya volt, ki Ninivében székelt, bátran állíthatom, hogy a híres Árdzruni örmény család királyi vérből származott. És állításom helyességéről maga Chorenei, az örmény Herodot tesz kétségszűbevonhatlan tanúságot.

Erről a királyi vérből származott Árdzruni családról a szerzetalapító Mechithár, fölötte becses, nagy alapossággal írott munkájában (második rész, 286. lap) ezeket írja:

„Az Árdzruni család Nagy-Örményország egyik helytartó (satrap) családja volt; ez a család azért kapott Árdzruni [mi azt jelent: sassal bíró (pêr the árdzuizs unikh)] nevet, mert ezen család ősei vitték Váláság örmény király előtt a sast⁷. Az Árdzruni család Álcznikh (örmény) tartomány Szászun kerületében lakott. Ebből a családból nemcsak igen nagy és vitéz örmény fejedelmek származtak, de sok (örmény) király is ebből vette eredetét (horoch élin médzámédz jév khács is-chánkh hájoczh, élin jév thákávorkh pázumkh). Ezek előbb

⁵ Befölte a madár szárnyaival.

⁶ L. Mechithár, második rész, 206. lap. Erről tesz említést a Szentírás is (4. Királyok., 18, 13).

⁷ Sassal ékített zászlót. Sz. K.

* (Eredetileg megjelent az Armenia Magyar-örmény havi szemle 1906-7. évfolyamaiban. Eredeti helyesírással!)

Vászpurágán földjét⁸ bírták, később a nyugoti vidékekre mentek. Ebből a családból eredt Szennékharim uralkodó is, ki Szebásztebe ment lakozni.”

Erről a Szennékharim királyról Mechithár idézett-munkája (második rész) 345. lapján ezeket mondja: „Szennékharim örmény uralkodó az Árdzruni családból származott, ki a keresztségben János nevet kapott. Ez előbb Nagy-örményország, Vászpurágán tartományában királykodott; de midőn látta, hogy a Keleten elhatalmasodott török népnek ellent nem állhat, otthagyta tartományát, melyből átadott tíz várost, 62 vár- és négyezer nagy falut Vászil görög császárnak, — maga pedig négyszázezer férfival Nyugat felé ment és Első-Örményország fővárosában: Szebászteben lakott”.

A világhírű Chorenei és a nagy tudományú Mechithár műveiből merített hiteles idézetekkel bizonyítottam be tehát azt, hogy a nagyon jelentékeny, kiváló Árdzruni család, mely több igen nagy és vitéz fejedelmet és sok uralkodót adott az örmény nemzetnek, maga is királyi vérből származott utódoktól vette eredetét...

Árdzruni Leon, ki mint császár kormányozta Byzancz trónjáról a kelet-római birodalmat, — szintén ezen híres családból származott.

És itt — mielőtt általmennék az Árdzruniak azon származékaira, kik e házában telepedtek le, — bemutatok írásban és képben egy Árdzrunit, ki nemcsak eredetre nézve Árdzruni, hanem viselte a díszes Árdzruni nevet is!

2. Fejezet. Árdzruni Gergely.

„Vagyonos szülők gyermeke volt, kik Perzsa-Örményországból kivándorolván, Tiflisben telepedtek le. Atyja Árdzruni Jeremiás mint önkénytes, orosz katonai szol-

⁸ Nagy-Örményország egyik tartománya.

gálatba lépett és felvitte a tábornokságig; bizonyos ideig volt Tiflis főpolgármestere is. Nagy háza, mely a legszebb utczában a főhercegi palota mellett épült, Tiflis ritkaságai közé tartozik; egyik része színházi épület.

Árdzruni tábornok „Jérázáhán” (Álmoskönyv) című műve igen szép örmény népmeséket tartalmaz.

Árdzruni Gergely a gymnasiumi tanulmányait Tiflis-ben tanulta, egyetemi tanulmányait Szt-Pétervárt kezdette és Németországban végezte. Mint bölcsész tudor rövid ideig tartózkodott Bécsben is a mechitharistáknál, innen Szt-Lázár (Velence) szigetére ment, hogy ott még jobban tökéletesítse magát az örmény irodalomban, nyelv- és történelemben.

Már egyetemi hallgató korában küldözgetett tudósításokat Szt-Pétervárról a tiflisi „Meghu Hájászdáni” (Örményországi méh) című lapnak. Már akkor foglalkozott azon tervvel, hogy majd tanulmányai befejezése után Tiflisben „Méság” (Munkás) cím alatt lapot alapítand...

És alig tért vissza Tiflisbe, midőn — sokaknak meglepetésére — 1865-ben megindította dr. Árdzruni Gergely, mint szerkesztő-kiadó „Méság” című irodalmi, közgazdasági és politikai lapját. Ez a nagyon művelt férfiú, kinek gazdag apja igen befolyásos tábornok és főpolgármester volt, nem fogadja el a magas állami hivatalt, hanem behúzódik a szerkesztőség szobáiba.

Árdzruni tudta a módját, hogy miként kell lapjával hatást idézni, Úgy lépett fel, mint népének és országának erélyes védő-

Árdzruni Gergely

je. Mindjárt kezdetben erősen kikelt azok ellen, kik hivatva voltak a nemzet és ország érdekében cselekedni és még sem törődtek kötelességeik teljesítésével. Minden mulasztásból és rendelleneségből, mind abból, mi az iskola, egyház, színház, egyletek és intézetek színpalái mögött történt, Árdzruni égető napi kérdést csinált. Polgáriasító eszméit röviden, világosan és érthetően adta elő vezér-cikkeiben, melyeknek rendszeren olyan érdekes címeket adott, hogy mindenki sietett azokat elolvasni. Ezáltal megnyerte a közönség érdeklődését.

A nagy közönség igen meg volt elégedve a „Méság”-ban használt pártatlan hanggal, mely gazdagnak, befolyásosnak ép úgy megmondotta az igazat, mint az oroszosító rendszabálynak, mely azt követelte, hogy az örmény tulajdonnevek mellől ezután hagyják el a jelentéssel bíró örmény -ján szótagot és a helyett az orosz -off szótagot használják... Ekkor sokan olvastak lapot — hazafiságból és sokan olvasták Árdzruni hazafias lapját.

Árdzruni mérszelt nemcsak kiadni egy ilyen lapot, hanem volt bátorsága lapjában mindazt pártfogása alá venni, ami örmény. Bátorságáért mindenki becsülte. E nagyra-becsülés azonban akkor érte el tetőpontját, midőn a „Kawkas” című orosz hivatalos lappal folytatott polémia miatt a törvényszék elé idéztetvén, ott a pert — megnyerte. Hogy mer egy örmény lap — mondták a per előtt — a hivatalos lappal polémiába bocsátkozni”. És a per után ezek mind elnémultak.

Az ilyen meglepetések elterjedést szereztek a népszerű „Méság”-nak, mely nagy befolyást gyakorolt a népre. Mivel e lap a szenvedőket pártfogás alá vette, azért ezek elnyomóikat e szavakkal fenyegették: - Ha tovább is folytatja gyalázatos tettét, neve meg fog jelenni a Méságban”. És az elnyomók féltek e fenyegetéstől! Kí-

váncsian várja mindenki a „Méság” megjelenését; az olvasó újságot keres. Az iparos azt az időt, míg inasa a műhelyt kitakarítja, Méság-olvasásra fordítja. Még a hordár sem ül az utcán tétlenül, hanem lapot olvas. Itt mindenki tudja, hogy az olvasás hasznos.

De a „Méság” még mélyebb gyökereket vert. A tíflii salonokban, hol ezelőtt az orosz és francia nyelv uralkodott, az örmény foglalta el a tért. Most itt az örmény nyelv a divatos . . . És Árdzruni — hogy elkerülje az egyoldalúságot — munkatársakul megszerezte a legjobb erőket: a bús-víg Ámerikiánt, a humoros tárczacikk- és színműíró Szuntugiánt, a regényíró Ráffit, Aghájánt és a t. Ezen írókkal együtt megnyerte ezeknek párhiveit is. Sok lehetséges embert ő segített az írói pályára: bárkinek szívesen szolgált tanácsokkal. Ő buzdította a híres örmény regényírót, Ráffit is az írásra. Ha lapjában Ráffinak tért és alkalmat nem nyújt, ez a kitűnő ember máshelyütt fényes tehetségeit talán nem is érvényesíthette volna. — Egyik legderekabb és leghetesebb munkatársa fivére: dr. Árdzruni András, az ismert mineralog, ki Berlinben elhíresült egyetemi tanár. Népszerű leveleit szívesen olvassák.

Nagy érdekléssel olvasta a közönség a „Méság” külföldi közleményeit, Orosz-, Török- és Perzsa-Örményországból s Európa némely fővárosaiból hozott leveleit. E közlemények egyrészt Örményország ezen vagy másik részének belső életéről, pénzügyi vagy helyi viszonyairól, iskolaügyéről és a t. szólanak, másrészt az európai levelezők a tudomány állásáról, a művelődés haladásáról és egyéb újdonságokról hoznak tudósítást.

Ezeknek a levelezőknek lehet főleg köszönni azt, hogy az Örmény olvasóközönség kezdett az iránt is érdeklődni, mi há-

zán kívül történik. A „Méság” előtt Orosz-, Perzsa-és Török-Örményország egészen elkülönözve élt a nélkül, hogy egyik rész tudott volna valamit a másikkal. Ebből magyarázható meg az is, hogy Orosz-Örményország irodalmi nyelve egészen külön, önállóan fejlődött, úgy, hogy most két irodalmi örmény nyelv van: az orosz- és török-örményországi, noha a két irodalmi nyelv között nincs nagy különbség.

Árdzruni levelezői Perzsa- és Török-Örményország helyi viszonyairól értesítették az olvasót; másrészt maga a szerkesztő nem egyszer fejezte ki sajnálatát a fölött, hogy egy nemzet, mely habár politikailag három részre van osztva, de egyazon nyelvet beszél, egy országban lakik, miért érdeklődik oly kevésé a másik részben lakó testvérek helyzetével. Ily módon terjedt el a „Méság” Orosz-Örményország halárain túl is. Cikkei mindenütt érdeklődést keltettek. A „Méság” példáját kezdték a többi (különösen a török-örményországi) lapok is követni és foglalkoztak Örményország többi részeiben lakó testvéreikkel is és igyekeztek köztük és azok között legalább irodalmi összeköttetést létesíteni.

Árdzruni mindig arra törekedett, hogy eszméivel nemzetét nemzeti öntudatra keltse. Ezen eszmék különösen Török-Örményországban találtak meleg fogadtatásra; a „Méság” itt oly élénk mozgalmat keltett, oly nagy befolyást gyakorolt az olvasóközönségre, hogy a török kormány tanácsosnak találta a „Méság”-ot Törökországból kitiltani.

Annak bebizonyítására, hogy mekkora befolyást képes a „Méság” olvasóira gyakorolni, ime egy példa. Az orosz-török háború után kiűt Török-Örményország egy részében az éhínség. Árdzruni ezek érdekében egy felszólítást tett közzé — és a segélyező bizottság nem kapott annyi venni-való gabonát, mennyi segélypénz gyűlt össze.

Nem kisebb a befolyás, mit a „Méság” Örményország szomszéd népeire, egész Kaukázusra gyakorolt. Első volt Georgia, mely Árdzrunitól felbátorítva kezét fogott az örményekkel, hogy küzdjenek az előhaladás- és műveltségért úgy, mint egykor e két nemzet ősei tettek. El is kezdték a georgiaink e szellemben dolgozni és követtek az örmények példáját, kiktől rendszeren elfogadják mindazt, mi új, de jó.

A mohamedánok is akarták e példát követni. Egy művelt perzsa indította is Bakuban egy perzsa lapot „Akindsi” név alatt (minek jelentése: Méság, Munkás); programjában nyíltan vallotta is, hogy Árdzruni elveit, irányzatát akarja követni, de előfizetők hiányában a lap rövid idő múlva megszűnt élni.

A „Méság” a külföldön is ismeretes; az európai lapok gyakran idézik különösen azóta, hogy Tiflisben és Konstantinápolyban sajtópere volt. Árdzruni folyton arra törekedett, hogy a „Méság”-ot azon a színvonalon tartsa, melyen az európai lapok állanak. Lapja is hozott eredeti, sőt távirati tudósításokat azokról az eseményekről, melyekről az európai sajtó is megemlékezett. Bár mely világ-eseménynél lapja képviselte az örmény sajtót. A bécsi villamos kiállítás alkalmával is ott volt a „Méság” - képviselője. A kiállítást tudvalevőleg boldogult trónörökösünk: Rudolf Ó Fensége nyitotta meg, ki a többek között ezeket mondotta: „Arról, hogy mily nagy érdeklődést tanúsít a művelt világ a bécsi villamos kiállítás iránt, tanúskodik az a körülmény is, hogy a sajtó számtalan képviselői között van egy örmény is, ki az örmények távolfekvő hazájából jött ide. — A párisi irodalmi kongresszuson maga Árdzruni képviselte az örmény sajtót”. (Cselingárián Jakab).

ÁRDZRUNI Gergely, kinek atyja Árdzruni Jeremiás, a híres tábornok, sok va-

gyonnal bírt — ott hagyja a fényt, a gazdagságot és atya akarata ellenére az írói pályára lép. E pályán, hol annyi érdemet szerzett, már 25 évet töltött. Tisztelői 1890. máj. 18-án ünnepelték 25 éves írói munkásságának jubileumát. Az üdvözletek és arany-ezüst ajándékok, miket különböző helyekről küldöttek tisztelői: öregek, ifjak, asszonyok, leányok, örmények, georgiaiak, sőt még zsidók is, az „Ághpiur” című örmény folyóirat szerkesztőségében voltak szemlére kitéve. Jelentékeny férfiak több mint 200 táviratot küldöttek. Tisztelgésekkel telt a nap első fele. Délben 250-en ültek asztalhoz. A terem fel volt ékesítve: ott volt látható Árdzruni arcsképe és a falakon ez a felírás „Méság” és „25”. Bizottság ment az ünnepelthez, mely őt ebédre hívta. Ámáduni örmény herceg, ki a rendező bizottságnak elnöke, ült az asztalfőn. Ebéd alatt felolvastak ugyan néhány táviratot, de a többi nem győzték. Előbb a czar- és katolikusért ürítették poharat; felköszöntették aztán Árdzrunit. Most az ünnepelt vett kezébe poharat; szépen beszélt. „Eszméim — monda a többek között — melyeknek kifejezést adtam, közösek az emberiséggel. 1865-ben kezdetem írni, 45 éves vagyok, gyöngülni kezdetem és féltem, hogy nem leszek képes mindvégig a zászlót kezemben tartani; de tanusított rokonszenvek új erőt kölcsönöz nekem, hogy a zászlót ki ne ejtsem kezemből ...” Estve

Székelyföldi magyarörmény családok

A **Súrlott Grádics Irodalmi Kör** és a **Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület** közös rendezvényének augusztusi meghívottja a csíkszeredai születésű, Bécsben élő *dr. Száva Tibor Sándor*, akinek a *Székelyföldi magyarörmény családok* című könyve a csíkszeredai Alutus könyvkiadónál jelent meg.

A kötetet és a szerzőt *Tófalvi Zoltán* történész mutatta be a közönségnek augusztus 3-án az unitárius egyházközség Bolyai téri tanácstermében (Bolyai tér 13.)

A rendezvény házigazdája *Bögözi Attila* és *dr. Puskás Attila* volt.

(Várjuk a beszámolót a történetekről! – a szerk.)

Árdzruni tiszteletére az örmény színészek *Der-Krikoreáncz „Nino eljegyzése”* című darabját játszották. Feláldozta ünnepelt ifjú korában millióit, nyugalmát és jövődőlását, de ezek helyett ezer meg ezer szív rokonszenvét kapta. Az ünnepély alkalmából Málucheán nevű író egy 96 lapra terjedő füzetet adott ki „Médkhi Méság” (Az ész mívelője) cím alatt, melyben elmondja, hogy ki Árdzruni, mit mívelt és mit szándékoszik még tenni. Ezen lélekemelő ünnepélyről az „ásugh”-ok (népdalnok) sem hiányoztak. Örmény szokás szerint ugyanis minden felköszöntés után vagy zene, vagy ének következik. Ritka eset, midőn az ásugh akkor rögtönzi dalának szövegét: ez az eset megtörtént Árdzruni jubileuma alkalmával.”

Árdzruni Gergely Moszkvában született 1845. febr. 27-én. Kitűnő tanárok vezetése mellett jó nevelésben részesült. Gyermekkorában francia nyelven már lapot szerkesztett, melynek olvasói: fivéréi és nővérei voltak. A középiskolát Tifliszben tanulata, az egyetemi tanfolyamot Moszkvában és SzentPétervárott végezte. 1867-ben Heidelbergben bölcsészetet hallgatott, itt nyert doktori oklevelet is. Hallgatott 1869-ben Parisban és Bécsben nemzetgazdasági előadásokat is. Az örmény nyelv körébe vágó tanulmányait a bécsi és velencei mechitháristáknál egészítette ki.

Folytatjuk

Dr. Kovács Bálint

Az írás művészete – a képek varázslata

Kiállítás az örmény könyvkultúráról Németországban, Halléban

2012-ben a világ kulturális eseményei, jubileumai között foglal helyet az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója, 1512-ben Velencében (egyesek szerint 1513-ban), Hakop Meghapart kinyomtatata a 384 oldalas *Urbatagirk*-et vagyis a „Péntek-könyv”-et. Ez a könyv volt a világ első örmény nyelven nyomtatott könyve, majd pár éven belül még másik négy művet is kinyomtatott Meghapart. Nagy szünet következett mindezek után, 150 évvel (!) később került sor Amszterdamban az első örmény biblia kinyomtatására (1666), ugyanebben a városban még a 17. század alkonyán Misztótfalusi Kis Miklós pedig az örmény himnárium (Saraknoc) könyvsajtó útján való megjelenését segítette elő.

Az UNESCO-tól Jereván 2012 áprilisában átvehette a „Yerevan – Book-Capital” címet, azaz az 500 éves jubileumnak köszönhetően egy éven keresztül Örményország fővárosa a „könyv-fővárosa” címet viseli.

Németországban ebből az alkalomból Halléban került sor egy örmény könyvtörténeti kiállításra. Az „Írás művészete – a képek varázslata” című kiállítás 2012. április 17.–május 20. között volt megtekinthető, az örmény kéziratok emlékeit, az örmény könyv történetét, valamint a diszpóra könyvkultúráját mutatta be. Ez utóbbi témához az erdélyi örmény könyvkultúra néhány sajátos darabja szolgált illusztrációként. A

kiállítást a „Martin Luther Universitát” (Halle-Wittenberg) valamint a berlini állami könyvtár („Staatsbibliothek Berlin”) közösen szervezte, a kiállítás kurátorai Prof. Dr. Armenuhi Drost-Abgarjan, valamint Meline Pehlivanian voltak.

A mintegy 60 kiállítási tárgyon keresztül részben a korai velencei, konstantinápolyi, római, amszterdami örmény nyomtatványokat mutatták be, a 13–17. századi kéziratokon keresztül pedig mind a kilikiai, mind a kelet-európai örmény szkriptóriumok magas színvonalú kulturális és művészi teljesítményét. A kiállítás csúcspontja az 1512-ben kiadott – fent már említett – *Urbatagirk* volt, amely Jerevánból érkezett a kiállításra, csakúgy, mint azok a szönyeg-ek, amelyek a kiállítást egészítették ki, tették a látogató számára még inkább befogadhatóvá.

A kiállítás tárgyait nagyobb részben a berlini állami könyvtár, kisebb részben a hallei egyetemi könyvtár, a „Frankische-Stiftungen”, a müncheni Bajor Állami Könyvtár, privát gyűjtők Iránból, valamint Dr. Issekutz Sarolta Budapestről biztosították – amelyért ezúton is köszönetet mondunk a kiállítás kurátorai és a látogatók nevében.

Bízunk abban, hogy az örmény könyvnyomtatás évfordulójára a világ számos reprezentatív városában (Velence, Amszterdam, Washington) megrendezett kiállítások sorozata hamarosan Budapesten is folytatódni fog!

Nem elég mai időkben törvényeket írni, de azok iránt szimpátiát is kell gerjeszteni.
Gróf Széchenyi István

Pál Emese

Örmény múlt, történelem és legendák, képekben

Ünnepi alkalmunk egyik mozzanataként néhány 18. századi, tehát csaknem 300 éves festményt állítottunk ki, amelyek a helybéli örmény katolikus egyház gyűjteményéből származnak. A gyűjtemény festményeket, szobrokat, ötvöstárgyakat és textíliákat tartalmaz, anyagának legnagyobb része a szamosújvári örménykatolikus templomok berendezéséből származik, illetve a helyi egyház megrendelésére készült. Emellett ki kell emelnünk az 1904-ben alakult Örmény Múzeum Egyesületet is, amely Szongott Krisztof, Merza Gyula és Hermann Antal vezetésével újabb művekkel gyarapította az állományt. Az Örmény Múzeum 1907. június 16-án, éppen Világosító Szent Gergely ünnepe nyitotta meg kapuit. Anyaga a világháborúk miatt szétszóródott, de talán épp most nyílik lehetőség az egykori gazdag gyűjtemény rekonstruálására és egy állandó kiállítás létrehozására itt, Szamosújváron. Fontos hangsúlyoznunk, hogy Erdélyben egyedülálló gyűjteményről van szó, amely az örmények gazdagságát, művészi igényességét és vallásosságát hirdeti. Az itt bemutatott néhány festmény csak szemelvény az értékes tárgye gyűjtemésből.

A kiállított képeket két témakörre fűzhetnénk fel. Elsőként bemutatjuk azt a néhány jellegzetesen örmény szentet, akiknek tisztelete az örmény katolikus egyházban is fennmaradt. Az erdélyi örmények asszimilációjának kiemelkedő tényezője volt a katolikus egyházzal kötött unió, amelynek kö-

Világosító Szent Gergely
– Riti József Attila felvétele

vetkezményei szentiszteletükben is kimutathatóak. Az örmény apostoli egyház legjelentősebb szentjeinek tisztelete az örmény katolikus egyházban is megmaradt, azonban a római katolikus kánonból hiányzó szentek tisztelete idővel elhalványult. Ennek köszönhető, hogy a Szent Hripszime mártíromságát és a Meszrop Mastocot megjelenítő képeket egyedül a szamosújvári gyűjteményben találunk, tiszteletük csak rövid ideig élt az örmények körében. Világosító Szent Gergely kultusza, még ha megszakításokkal is, de lényegében a mai napig fennmaradt. Jól tükrözi ezt, hogy Erdély-szerte eddig 15 Világosító Szent Gergely oltárképről van tudomásunk, emellett szoborként és festett üvegablakokon is megjelenik. Az itt kiállított Világosító Szent Gergely-olajkép a szent legrégebbi ábrázolása Erdélyben, valószínűleg a szamosújvári Salamon-templom egyik mellékoltárának oltárképe volt, amelyet a 19. század végén, egy nagyméretű restaurálás alkalmával távolítottak el. Érdemes alaposan megnézni a fő jelenetet keretező medallionokat, amelyek a szent kegyetlen kínzásait ábrázolják. A Szent Hripszimének és társainak mártíromságát ábrázoló olajképen szintén a kivégzés kegyetlenségére figyelhetünk fel. A kínzásokat végző katonák mindkét képen turbánt viselnek, az örményeket legtöb-

bet sanyargató népre utalva.

A kiállított képek második, nagyobb csoportja a Mária-tisztelethez kapcsolódik. A Szentháromság-templom szentélyében álló

Rózsafüzéres Madonna-oltárkép a 18. század második felétől kegyképként funkcionált. Ehhez a kegyképhez köthető az itt látható 5 fogadalmi kép. A fogadalomtevés általában betegségekkel, járványokkal, természeti csapásokkal, katasztrófákkal, bal esetekkel függ össze, de bármely olyan szituáció, amely közvetlenül hatással van az egyén vagy a társadalom életére, kiválthatja a segítségkérés ezen módozatát. A fogadalmi kép a magánáhitat szférájába sorolható, a szenttel való kommunikáció és személyes viszony kifejeződésének tekinthető. Épp a személyességnek köszönhető, hogy a fogadalomtevő minden esetben megjelenik a képen. Így megfigyelhető az 1780-as évek

szamosújvári örményeinek öltözködése, arcvonásai, környezete, mindennapi problémái. A festményeken megjelenő személyek a Rózsafüzéres Madonna közbenjárásának tulajdonították a betegségből, árvízből vagy éppen tűzvészből való megmenekülésüket.

A Mária-tisztelet egy másik aspektusát mutatja be a kiállított máriacelli Madonna-festmény. Az erdélyi örmények körében nagy népszerűségnek örvendett az ausztriai kegyhely, erre utal legalábbis, hogy több szamosújvári ház homlokzati fülkéjébe máriacelli Madonna-szobrot helyeztek el. (Elhangzott Szamosújváron, Világosító Szent Gergely ünnepén) (Kolozsvár, Szabadság, 2012. augusztus 4.)

Simon Eszter

Örmény sajátosságú templomok Erdélyben

Eddig négy olyan kápolnát találtak Erdélyben, mely magában hordozza az örmény építészeti sajátosságokat – hangzott el a Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesület által szervezett hétvégi udvarhelyi találkozón.

A marosvásárhelyi és székelyudvarhelyi örmények, mintegy harminc személy találkoztott hétvégén a Dr. Palló Imre Művészeti Szakközépiskola koncerttermében. A vásárhelyi egyesület elnöke, dr. Puskás Attila elmondta: előadásaik célja az örmény identitástudat ápolása, valamint ennek közvetítése az erdélyi társadalom felé. A találkozón Szász Rózsa, Marosvásárhelyen élő építész rövid előadást

tartott az Örményországban található kápolnák és templomok építészeti sajátosságairól, majd összehasonlította őket néhány, Erdélyben találhatóval.

„Az örmény építészeti sajátosságokat eddig négy romániai kápolnán fedeztük fel, nevezetesen a székelyudvarhelyi Jézus-kápolnán, a kézdiszentléleki perkőin, a Hunyad megyei Gurasadán, valamint a gyergyószentmiklósi Szent Anna-kápolna is hasonló építészeti jegyeket hordoz. Ez azzal magyarázható, hogy feltételezéseink szerint a megbízott építész örmény volt” – magyarázta az építész. A találkozót közös étkezéssel zárták az összegyűltek.

Szász Rózsa tartott előadást

(Szabadság, 2012. 07. 07.)

Magyarörmény nemesi családok otthonai – kastélyok, kúriák, nyaralók

Balatonfüred – báró Dániel Ernő nyaralója

Az idén július 28-án 187. alkalommal megrendezett balatonfüredi Anna bál apropóján emlékezzünk *Kiss Ernő* honvédtábornokra, aki 1825. július 26-án – a Szentgyörgyi Horváth Fülöp János által első alkalommal – megrendezett bál alkalmából ismerte meg Szentgyörgyi Horváth Krisztinát, későbbi feleségét. A találkozásból házasság lett, amely azonban tragikusan rövid ideig tartott, felesége és újszülött leánygyermek is meghalt.

Az Anna bál alkalmából 2003. óta minden évben Kiss Ernő honvédtábornok, a későbbi aradi vértanú herendi porcelán szobrát adományozzák a Balatonfüred városáért tevékenykedő kiemelkedő személyiségeknek.

Kiss Ernő egyik unokája, ittebei és eleméri Kiss Augustza és a Szamosújvárról származó Dániel János alispán házasságából született *Szamosújvár-némethi báró Dániel Ernő* (Elemér, 1843. – Balatonfüred, 1923. március 24.), politikus, jogász, a Szabadelvű Párt egyik gazdasági szakértője, kereskedelmi miniszter, a Tiszai Ármentesítési Társulat megszervezője és elnöke, az Első Hazai Takarékpénztár igazgatóságának elnöke, a Vaskapu szabályozásának befejezője, akinek a király a közügyek és főleg az ezredévi országos kiállítás megrendezéséért a magyar bárói méltóságot és az örökös főrendiházi tagságot adományozta 1896-ban.

Mikszáth Kálmán 1895-ben így írt róla a Parlamenti karcolatokban: „... a ház egyik kedvelt alakja. Kissé hegyesbe végződő arca, komoly, hideg, szinte márványszerű, de apró fekete szemében élet ég. Ő lett Lukács Béla utóda és a Barass unokája...”

Báró Dániel Ernő és felesége *Cséri és*

Szentlőrinci Cséry Szeréna is Balatonfüreden tölti nyarait. Először a Cséry család nyaralójában, a későbbi (jelenleg is) Blahavillában nyaraltak, majd 1911-től már a Dániel-villában (Écsy László u.), amely az egyetlen lakóépület volt az utcában, közvetlenül a parton.

Cséry Szerénát Blaha Lujza így mutatta be 1904-ben megjelent naplójában: „... *Ennek a mi kis füredi köztársaságunknak néhány év óta ismét rendes vendége báró Dániel Ernőné kegyelmes asszony. Itt nyaral ő is, bárha nem tölt itt annyi időt, mint mi, akik úgyszólván az elsők vagyunk az érkezésben, és az utolsók, amikor ősz időn távozásra kerül a sor. Nála beigazolódik az a közmondás, hogy az ember, ha alkalmá nyílik, szívesen visszatér első szerelméhez. Leánykorában szüleivel a nyarat saját házukban (jelenleg az én fészke) rendszeren Füreden töltötték, még most is híre van az ő csárdásainak, melyeket különösen a most már szinte elhalt Pázmándy Bélával – Plikussal, mint ahogy barátai neveztek – oly bravúrosan jártak, hogy a táncos párok mind megálltak, és fia-*

Balatonfüred - Villa sor (korabeli fénykép)

A Dániel-villa ma

talja-öregje táncukban gyönyörködtek.

A kegyelmes asszony sok évig nem járt Füredre, de most néhány év óta mindig ott van. Mondhatom, hogy ismert, általános kedvsége folytán ő a legnépszerűbb alakja Fürednek. Mindenki örül, ha üdvözölheti vagy néhány szót válthat vele. De ő nemcsak a legkedvesebb, hanem a legbátrabb női fürdővendég, mert nem tud a Balaton hőfoka oly mélyre süllyedni, hogy ő meg ne fürödjék; voltak ősz felé olyan napok, amelyekben az egyetlen fürdőzője az uszodának Dánielné kegyelmes asszony volt. Kimerült és fáradtnak csak egyszer láttam, mikor Stefánia özvegy trónörökösne Füreden volt. A sok toalettváltság és mulatságok a nagy melegen őt is megviselték.”¹

Fiatalabb fiúk, Dániel Tibor (1878–1951) magyar teniszbajnok volt. ² 1898-ban a füredi versenyen is ő nyert. „*Ez alkalommal megjött Dániel Ernőné báróné is, ki lebilincselő szeretetméltóságával egész udvart teremtett maga körül. A miniszter maga csak a versenyek alkalmával egy-egy napra jöhet le.*”³

Dániel Ernő 1923. július 24-én, 80 éves korában Füreden halt meg. „*Tegnap Dániel*

¹ Blaha Lujza naplója. Közread. Csillag Ilona. Bp., 1987. 286-287.

² Balatoni Hírlap. 1898. júl. 27. 11. sz. 2.

³ Balatoni Hírlap. 1898. júl. 17. 10. sz. 3.

Ernő báró, az egykori Bánffy kormány volt kereskedelemügyi minisztere és a milleniumi kiállítás szervezője, életének nyolcvanadik évében meghalt. Egyike volt a legnépszerűbb magyar politikusoknak, aki mint kormányfő is az összes pártok bizalmát bírta. Kormányzása idején őt támadták a legkevésbé. Baross Gábor hagyományainak volt a folytatója. Az országgyűlésnek egyik legmunkásabb tagja, aki különösen a delegáció és a pénzügyi bizottság működésében vett nagy részt.

*Ministersége idején fejezték be a Vaskapu szabályozását és építették meg az esztergomi, tokaji és budapesti összekötő vasúti hidakat, valamint a Ferenc József hidat.*⁴ – írta róla a helyi lap. Felesége mellett, a cséri és szentlőrinci Cséry család sírboltjában nyugszik a Kerepesi temetőben. (Baloldali falsírboltok B. 296.)

Dánielné 1927-ben hunyt el. Tábori Kornél később így emlékezett rá: „*A nevezetes régi alakok közé tartozott Balatonfüreden báró Dániel Ernőné, Cséry Szeréna, aki lent a parton épült legalsó villában lakott, a Királyi Magyar Yachtklub és a Yachtépítő házain túl s onnan minden nap gyalog ment hosszú sétára, sőt még hetvenöt éves korában is kiúszott a nyílt Balatonba, mégpedig jó messzire*”....⁵

1940-ben a házjegyzék szerint az Écsy utcai épület unokái, Dániel Tibor és Dániel Marietta tulajdonában volt. Az államosítás után lakásként használták, az utóbbi években étterem is működött benne.

Tóth-Bencze Tamás tájékoztató könyvtáros (Városi Múzeum Balatonfüred) által küldött összeállítás alapján szerkesztette dr. Issekutz Sarolta.

⁴ Balatonfüred. 1923. júl. 28. 30. sz. 3.

⁵ Tábori Kornél: Balatoni történetek. Balatoni Kurir, 1939. nov. 16. 35. sz. 2.

Dániel Ernő

(Budapest, 1918. május 6 – Santa Barbara, 1977)

Dániel Ernő zongoraművész, karmester, zongoraprofesszor, az American Liszt Society elnöke volt. Pályautja, mint a magyar tudományos és művészi élet számos nemzedékbeli kiválóságának, két szintéren valósult meg: 1949-ig magyar földön, és közel három évtizeden át, 1949–1977-ig az Amerikai Egyesült Államokban. Zongoraművészi tanulmányait csodagyermekként kezdte, előbb Hegyi Emánuelnél (Fotó: Berlász Melinda) tanult, majd Dohnányi Ernő mesterkurzusának növendékeként nyerte el diplomáját 1941-ben a Zeneakadémián. Zongoraművészi pályája már 1938-tól kezdődően komoly ígéretet jelentett.

Repertoárjának előterében kezdettől fogva a Liszt-életmű állt: Liszt *Haláltánc*ának kiemelkedő előadásáért 1938-ban a Liszt Ferenc ösztöndíj kitüntetésben részesült. Első nemzetközi sikereit is a két Liszt-koncert és más Liszt-művek előadásával aratta. Rómában, Bécsben, Berlinben, Milánóban, Belgrádban, Szófiában és számos más európai nagyvárosban koncertezett, mint az új magyar pianista-nemzedék „üstökösszerű” jelensége. De már ekkor tudatos figyelmet szentelt az új magyar zongorairodalomnak: Bartók, Kodály és Veress Sándor műveit sűrűn játszotta itthon és külföldön egyaránt. 1946-ban Bécsben rádiófelvételen rögzítették előadásában az új magyar zongorairodalom számos jelentős alkotását. Elmélyült előadóművészi egyéniségével összhangban indult ta-

Dániel Ernő
(Fotó: Berlász Melinda)

nári pályája: 1942–1948-ig a Zeneakadémia zongoratanára, s professzori pályafutása folyamatosan maradt USA-beli pályautján is.

Egyesült Államok-beli karrierje két városban bontakozott ki: 1949-től 1959-ig a Texas északi részén fekvő Wichita Fallsban, majd 1960-tól 1977-ig a kaliforniai Santa Barbarában. Texasban Dániel három fő területen fejtegette ki páratlan intenzitású művészi tevékenységét. A magyarországi pályá-

ját töretlenül folytatta: szólóművészként és tanárként működött. A legdöntőbb változást pályájának harmadik, új irányú ki-művelése jelentette: 1952-től karmesteri tevékenységet folytatott Pierre Monteux, Széll György, Ormándy Jenő és más mesterek szakmai útmutatását elsajátítva. 1952-től Wichita Falls szimfonikus zenekarának zeneigazgatója és vezető karmestere lett. Hazája zenei nagyköveteként ebben a tisztségében is számos magyar szerző: Dohnányi, Veress, Viski és Takács Jenő egy-egy kompozícióját mutatta be. Kiemelkedő karmesteri működését tanúsítja megtiszteltető kinevezése: 1953-tól az American Orchestra League igazgató-sági tagja.

Dániel Ernő 1960-ban a Kaliforniai Egyetemen kapott megbízást zongora- és kamaraprofesszori állás betöltésére és az egyetemi zenekar dirigensi teendőinek el-látására.

Magyar zenei küldetése itt is érvényre jutott: Kodály, Bartók, Lajtha és Dohnányi

műveit mutatta be magyar és európai szólóművészek – Starker János, Paul Badura-Skoda, Riccardo Ricci – közreműködésével.

Az 1967-ben alapított Amerikai Liszt Társaság 1972-ben Dániel Ernőt választotta meg elnökévé. Feltűnést keltő Liszt-interpretációja felmérhetetlen hatást gyakorolt a kontinens zenei életére, sőt a magyar Liszt-előadás hagyományát művész-tanítványainak pályautjára is átörököltette. Több száz tanítványa közül Tusa Erzsébet, Van Cliburn és Todd Crow nevét emeljük ki.

Berlász Melinda

(http://www.lfze.hu/nagy_tanarok-hires_regi_tanitvanyok/154)

Kiegészítés Dániel Ernő életrajzához

Dániel Ernő Márton Emil¹ Budapesten 1918. május 6-án született, a Zeneakadémián tanult, ahol olyan nagy mesterek keze alatt fejlődhetett, mint Dohnányi, s ahol a legmagasabb kitüntetéssel végzett. 19 éves volt mindössze, amikor Budapest városától megkapta a Liszt Ferenc díjat. Tanári diplomáját 1938-ban kapta kézhez, művészeti diplomáját pedig 1941-

¹ A Bécsben 1725. júl. 3-án nemességet szerzett Dániel család Jeremiás ágából származott. Elhunyt Santa Barbarában (California, USA 1977. szeptember 27-én). Édesanyja az Erzsébetvárosban született Bokross Erzsébet Rózsa Dorottya, aki a Zakariás családból származott. Felesége Scipiades Katalin Irén Róza Lujza Karolina zenetanárnő volt. Leánya Alexa Lujza Dr.- pharm. gyógyszerész, fia Dr. med. belgyógyász szakorvos, kutatóorvos. (Gudenus J. J.: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* – Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest 2010)

ben. A Zeneakadémián kap professzori állást 1942-ben, mindössze 24 évesen. (Két évvel később megszerzi doktoriját jogból és politikai tudományokból is.)

Amerikában a zenei előadóművészek területén szerzett kimagasló tapasztalatával segítette az egyetemi oktatást. Amerikába települése előtt sokat koncertezett szólistaként, zenekarban és egyéni koncerteken is Európa számos városában Berlintonól Bécsen és Milánón keresztül Rómáig, Brüsszeltől Isztambulig, olyan nagy nevű karmesterekkel, mint Mengelberg, Fricssay, Ferencsik vagy Maticic.

Zenei fellépésein és a tanításon kívül zeneszeretete egyéb szakmai feladatvállalások felé is terelte. Többek között keresett zsűritag és döntőbíró volt, a 70-es években aligazgatója a Kaliforniai Hivatásos Zenetanárok Egyesületének és segített Richard Lert karmesternek workshopokat szervezni számos városban. Írt és előadásokat tartott zenei témákban, főleg a magyar zene területéről. Terjedelmes Kodály Zoltán életrajza és bibliográfiája, amelyet a *Nemzetközi Zenei és Zenész Lexikon* lapjaira állított össze, mestermű.

Akik ismerték, leginkább régi vágású úriember viselkedésére emlékeznek. Elképzelhetetlen volt, hogy bármit durván vagy éllel mondjon vagy tegyen. Csendessége és udvariassága ritka tulajdonság manapság. Halála után szerető feleségét, Katinkát, két gyermeket, ifjabb Ernőt (orvos) és Alexát (gyógyszerész) és egy unokát hagyott hátra.

([\)](http://texts.cdlib.org/view?docId=hb4q2nb2nd&doc.view=frames&chunk.id=div00020&toc.depth=1&toc.id=)

Alan Hovhaness (1911. március 8.–2000. június 21.)

Örmény-amerikai zeneszerző

A huszadik század egyik legtermékenyebb zeneszerzője, munkássága 67 számozott szimfóniát (a fennmaradt kéziratok alapján ez a szám inkább 70 feletti lehetett) és 434 opus számot tartalmaz. Valójában még ennél is több művet írt (jóval 500 fölött), mivel sok opus szám két vagy több különálló művét is összefogja.

Alan Vaness Chakmakjian néven született Sommerville-ben, Massachusetts államban, örmény kémia professzor apától és amerikai skót anyától. Anyja halála után felveszi a „Hovhaness” nevet apai nagyapja tiszteletére, melyet később „Hovhaness”-re módosít 1944 környékén.

Korán érdekelni kezdte a zene, már négy évesen leírta első zeneművét, miután egy Franz Schubert dal meghihlette. Családja bizonytalan volt jövőjét illetően, mivel úgy gondolták, a zeneszerzői pályán nem lehet megélni. Ezért rövid időre áttért a csillagászat tanulmányozására, amely élete végéig kedvelt foglalkozásává vált, s számos zeneművének neve is utal a csillagokra.

14 éves korára eldöntötte, hogy zeneszerzésből akar megélni. Tinédzser éve alatt két operát is írt, melyet gimnáziumában elő is adtak.

A harmincas és negyvenes évek során Hovhaness elégette korai műveit. Állítása szerint legalább 1000 különböző szerzeményt (vagy oldalt) pusztított el, mivel nem volt megelégedve velük, és újra akarta kezdeni zeneszerzői pályáját.

Zenei karrierjét több korszakra lehet bontani.

Az Örmény korszak alatt az 1940-es években az örmény kultúra és zene felé fordult, valamint az indiai zene és hangszerek is érdekelték. Ezekben az években sokat emelkedett státusza a New York-i zenei életben, mivel bevándorló örmény családok támogatták munkásságát és számos magas színvonalú koncertet szerveztek műveiből. Ennek eredményeképp számos műve megjelent lemezen is az '50-es években, szélesebb körű ismertséget hozva számára.

1948-ban állást vállalt a Bostoni Konzervatóriumban, ahol 1951-ig tanít.

Ezután New Yorkba költözik, ahol teljes idejét a zeneszerzésre fordítja. Műveiben eltávolodik az örmény gyökerektől, sokféle stílust és hangzást kipróbálva. Addigi legnagyobb sikere, amikor 1955-ben Sejtelmes Hegyek szimfóniáját választotta Leopold Stokowski a Houston Szimfonikusok előadásához. 1958-ban megírja a Magnificat című zenekari művét.

1959-63 között számos utat tett India, Hawaii, Japán és Dél Korea területén, hogy ősi tradicionális zenei elemeket tanulmányozza és beemelje saját műveibe.

1965-ben egy amerikai állam által támogatott delegáció tagjaként elutazott Szovjetunióba, ahol ellátogathatott Grúziába és Örményországba is. Ez volt élete első és egyetlen utazása az apai ősök földjére.

A '70-es évek elején Seattle-be költözik, s élete végéig ott él. A következő húsz évben nem kevesebb, mint 37 új szimfóniát komponál.

Szász Ávéd Rózsa

Hozzád és hozzám szól a harang!

Az örmények erdélyi letelepedésében az otthoneremtés fontos eleme a templomépítés volt. Ezek, a kor igényének megfelelően, barokk építésjegyeket hordoznak. Az építéstörténet a Kárpát-medencében és Erdélyben számon tart ezeknél korábbi, a káukázusi templomépítéssel rokonítható, Árpád kori, ma is létező templomot, kápolnát. Erdélyben Kézdiszentlélek, Gyergyó, Székelyudvarhelyen és Hunyad megyében Száldobos (Gurasada) közelében léteznek ilyen templomok. Ezek kormeghatározása, feltárása, helyreállítása többnyire megtörtént, vagy éppen folyamatban van.

A MÖMKE által szervezett nyár eleji „biztonságszerző” jellegű, tanulmányi kirándulás célja az örményországi templom-kolostorépítési jellegzetességek itthoniakkal való helyszíni összehasonlítása volt. A látottak-tapasztaltak vetített képes ismertetése és vándor fényképkiallításra való bemutatása az ismeretek köztudatba vitelét, népszerűsítését szolgálta.

A kirándulásnak feltáró jellege volt, örmény elődeink keze nyomát kerestük. Örményországi utazásunk alkalmával megismertük az örmény templomépítés építészeti sajátosságait –centrális építésű, karéjos építkezés, ahol a központi nyitott kváderköves kupola a karéjok belső találkozási pontján lévő oszlopra, boltívesszel támaszkodik, a karéjok találkozását kívülről szögéléssel erősítették meg. Az építmény keletelt, az egyik karéj keletre mutat, itt helyezték el a „szentek szentjét” – az oltár helye, vele ellentétesen áll a gavit, vagyis a bejárat – a harangláb. A szükség szerinti templombővítéskor ennek falát kibontva, nyugati irányba meghosszabbítva alakították ki a templomhajót.

A Kárpátok hajlatában fekvő Bodoki-Csíki havasok, Nemere hegység, Háromszéki medence ölelésében megbúvó, besenyők által alapított ősi település Kézdiszentlélek. Messziről látszó Római Katolikus erődtemploma (XIII. sz.) fölött örökdió a Perkő. Úgy tartják, itt mondott ítéletet Háromszék várkapitánya Kézdiszék peres ügyeiben. A hegy lábát borító fenyőerdő földe magaslik a csonka kúp alakú, Perkő tető. Déli melegben, a fenyves suttagó sátra alatt lassan kapaszkodunk fölfelé. A jótékony csendben képzeletbeli harangszó hallszik, játékosan szólólgat. A hajdani védővár (IX. sz.) romjai is elenyésztek már, mindössze az idővel dacoló, négykaréjos – kupolás – keletelt (XIII. sz.) Szt. István kápolna diadalmaskodik kápráztatóan a kopár tetőn. Önmaga maradt tanúságtévőnek a tőle kissé távolabb álló zömök harangtornyával, hirdetni az igaz ügy szolgálatának győzelmét.

Székelyudvarhelyhez csatlakozó Gyárosfalva területén áll a görgetegkövekből épített, szintén négykaréjos, zindelyezett, magasított toronysisakos Jézus Szíve kápolna, melynek építési dátuma vitatott. A kápolnát szabálytalan ovális alaprajzú kőfal övezi, régi bejárata feletti oromfalán három vakfülke látható, búbját un. homokkő „bubából” kialakított kereszt koronázza. Későbbi építésszerű az udvari tornácos remetelak.

A római katolikus egyház tulajdonát képező műemlék ismét feltárás alatt áll, helyreállítása szükségesszerű.

Tudvalevő, hogy az államalapító magyar törzsekkel egy időben, hozzájuk csatlakozva örmény csoportok is érkeztek a Kárpát-medencébe, akik Erdélyben Talmács központtal telephelyet hoztak létre; kezdetben

megőrizték örmény nemzeti vallásukat, de utóbb fokozatosan örmény katolikus, majd római katolikussá váltak. Erre utalnak, ezt igazolják az említett épült örmény jellegű kápolnák.

Fontos minderről beszélni, megosztani egymással a tapasztalatokat. Ezt szolgálta találkozásunk az erdélyi örmény közösségek tagjaival, többek között a székelyudvarhelyi Örmény Klub tagjaival. Olyan kevesen vagyunk már Erdélyben, hogy nem szabad

csak magunkra gondolnunk, s szövetségünk akkor lesz élő, amennyiben konkrét eseményekben megvalósul. A Communitas Alapítvány által is támogatott eseménynek sokkal fontosabb célja volt: tudatosítani, hogy őseink itt éltek, de élő kapcsolatban voltak az őshazával. Ha ma már nem is beszéljük a nyelvet, de igazi erdélyiekként egy többlet-kultúrát hordozunk magunkban, egy eltörölhetetlen jelet, egy pecsétet lényünkben, az örménységet.

Megkésett pontosítás

Bő tíz éve is elmúlt, hogy dr. Frenkel János, a sokak által kedvelt, szellemesen társalgó és ugyanígy író orvos, budapesti találkozásunkkor arra kért meg, kutatom ki a kolozsvári levéltárban az örmény származású Bányai Elemér hiteles születési adatait. Behatóan foglalkozott ugyanis a Zuboly álnevet is használó Bányai munkásságával, aki Szamosújvárról, az örmény metropolisról írt könyvet, egybegyűjtötte az örmény anekdotákat, és aki a Szamosújvári Közlöny elindításával (1903) segítette a közösség önismeretét.

Bányai Elemér neve korántsem ismeretlen a magyar kultúrtörténetben. Különösen azután vált ismertté, hogy 1905-ben Budapestre költözve élénk publicisztikai munkásságával hadakozott a konzervatív, maradi szemléletek ellen. Ady Endre fogadta barátai közé és ő, az ünnepelt költő, búcsúztatta meghatóan szép soraival, amikor Bányai a világháború áldozataként 1915. április 2-án a galíciai Oblascenél elesett.

A vele foglalkozó Frenkel Jánost zavarta, hogy Bányai születésének adatai különböző helyeken különféle dátumhoz kötve jelentek meg. Ennek tisztázásához kérte segítségemet.

Az anyakönyvek megtalálása nem is volt gond, de Frenkel doktornak akkorra már

nyomdába került a Bányairól szóló írása. Így, emlékezetem szerint, az a születési adat került bele, amely a Magyar Nagylexikon 3. kötetében is olvasható (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. 198. o.): 1875. augusztus 22.

Céduláimat rendezgetve került kezembe a tíz év előtti levéltári kijegyzetelés. Úgy gondolom, nem érdektelen adatait közzétenni, azután is, hogy Frenkel doktor több éve már szintén az árnyak világába költözött.

A szamosújvári örmény katolikus anyakönyvet akkor még latinul vezették. A Matricula baptisatorium 1873/35. száma alatt bukkant föl a keresett adat. Ezek szerint Bányai Tódor (Theodorus Bányai) és Balla Katalin (Catherina Balla) fiú gyermeke (gens. mas.), aki 1873. augusztus 22-én született, a keresztségben az Elemér Tódor (Elemerius et Theodorus) nevet kapta. Keresztszülők: Korbuly Mária és Bányai Kajetán. A család otthonának csak száma szerepel az anyakönyvi bejegyzésben: Szamosújvár Nr. 29.

Bár kései a pontosítás, de közzétételével nem kallódik el a hiteles adat, mely kerek két évvel korábbról határozza meg Bányai Elemér születési évét.

Murádin Jenő

Nemzetiségek Fesztiválja

2012. június 3-án sikeresen lezajlott kerületünkben a Nemzetiségek Fesztiválja. A fesztiválon a kerületben képviselt örmény, görög, bolgár, szlovák, ruszin, cigány, román, német, lengyel, szerb, horvát nemzetiségek zenés felvonulását köve-

tően az erre az alkalomra felállított színpadon népzenei, népdal, néptánc bemutatók zajlottak. A programokhoz a Babér utcai templom melletti téren felállított nemzetiségi sátrak és nagyszínpad biztosította a háttérrel. A rendezvény ideje alatt kiállítások, kézműves programok, gasztronómi-

Helyreigazítás

A füzetek július-augusztusi számában megjelent *Kolozsvári kiváló mesterek egy mesterműben* című írás utolsó előtti bekezdésének mondata helyesen: Művészettörténészek szóltak meg, egykori pályatársai emlékeztek vissza Darkó Lászlóra, aki restaurátorként feltárta a kolozsvári Szent Mihály templom középkori falképeit is. – (A hibára történő rámutatást köszönjük, az elírásért sajnálatunkat fejezzük ki – a szerk.)

ai bemutatók és ajándék vásár várta az érdeklődőket.

Önkormányzatunk az elmúlt évekhez hasonlóan könyv, kulturális és gasztronómiai bemutatóval volt jelen a fesztiválon. Az örmények színpadi programját a Garun együttes szolgáltatta, zongorán az együttes művészeti vezetője, Tapasztó Gábor játszott. A fesztivál idén is jó hangulatban zajlott. A nemzetiségek színes és változatos kulturális műsora biztosította ehhez a háttérrel.

(Bp. XIII. ker. Örmény Önkormányzat Hírlevele)

Meghívó

A Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat szeretettel hívja Önt, családját, barátait és ismerőseit

Örmény arcok, örmény szemek
c. kiállítás megnyitására

**2012. szeptember 17. (hétfő),
du. 17 órára**

Helyszín: Budapest II., Marczibányi Téri Művelődési Központ M Galéria (Budapest II., Marczibányi tér 5.)

A kiállítást megnyitja
dr. Issekutz Sarolta elnök
Közreműködik:
Flórián Antal színművész
és *Puskás Eszter* énekművész,
valamint *együttese*

*A kiállítás szeptember 30-ig
tekinthető meg hétköznap 9–19 óráig,
szombaton 9–17 óráig, vasárnap 9–15 óráig.
Porta tel: 212-2820.*

Erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi búcsú

A szentmisén.
Középen Dr. Jakubinyi György római katolikus érsek, örmény apostoli kormányzó, balról Szakács Endre vikárius

2012.
augusztus
15.

Zsúfólásig megtelt a nagytemplom

Medgyesi Római Katolikus Kórus

Szamosújvári Örmény Katolikus Kórus

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (30. rész)

117. Patrubán István, örmény szertartású. Szolgált 1806-ban Székelyudvarhelyen, mint tanár, majd 1810-től Erzsébetvároson káplán, Ávedik Lukács Patrubánynak is írja a nevét, és megjegyzi, hogy Kabdebó János plébános mellett volt segédlelkész, amikor is a Kabdebó által létesített szegényalapra 200 Rforintot adományozott.

Csikszépvízen 1814-től Pátrubán István (Antalé), Ájdenián Nerszesz átmenetileg helyettesít (1822 októberéig), olvasható Bogos Mária könyvében, de Ferenczi Sándor szerint 1815: Szépvízen plébános. Erzsébetvároson halt meg, 1823. május 23-án.

118. Patrubán v. Pátrubány Antal, örmény szertartású. Már az 1734-ben plébánossá választott Dániel Mihály idejében szolgált segédlelkészként Erzsébetvároson, majd Ferenczi szerint 1773-tól Gyergyószentmiklóson plébános, majd 1788-tól tiszteletbeli kanonok. Garda Dezső pontosan dokumentált könyvében viszont ez olvasható: Dr. Pátrubány Antal (1766–1790). Huszonnégy évig vezette a gyergyószentmiklósi egyházközséget az itt élő örménység megalégedésére.

Ávedik Lukács írja, hogy Erzsébetvároson Karácsonyi Ker. János munkássága idején épült fel a nagytemplom – 1766. július 22-én tették le az alapkövét, és „1791-ben püspökével együtt hábar hordszéken elmondhatta utolsó sz. miséjét, mert... 1791. augusztus 17-én megszűnt élni.” Hosszas betegeskedése idején őt Pátrubány Antal helyettesítette. Közben sok időt szentelt a tudományoknak, „több mint 1500 könyvet hagyott hátra, mi által a plébánia könyvtára

alapját megvetette, mely jelenleg 2200 darab művet számlál.”

Karácsoni Ker. János után Erzsébetváros közönsége két pártra szakadt, többen Csiki Marcellt, de az érdemek tisztelői Patrubány Antalt kívánták lelkészüknek. A főpásztor a második helyre választott Pátrubány Antal gyergyószentmiklósi plébánost, mint a ki huzamos időn át bölcsen kormányozta ezen egyház ügyeit, 1791. okt. 25-én kinevezte Erzsébetváros plébánosává és kerületi főesperesévé”.

Érdeemes megtudni, hogy mi minden volt lehetséges több mint 200 éve, tehát tovább idézek Ávedik Lukács könyvéből.

„... azonban a nyugtalankodó elégteltesnek semmiképpen sem akarták őt elismerni és befogadni, azért a püspök vármegyénktől karhatalmat kért, és csak gr. Haller Gábor Küküllő megyei főispán erélye egyenlített ki a nehézségeket, hosszas ellenállás után választott plébánosát a közönség befogadta, kit nemsokára a püspök címzetes kanonoksággal is felékesített”.

119. Petri Antal, örmény szertartású. Kolozsváron és Gyulafehérváron (1765, 1766) tanult. Szolgált 1773: Szépvízen plébános. Meghalt 1774. március 22-én.

Bogos Mária megjegyzi, hogy 1770-től 1744-ig végezte Szépvízen az anyakönyvezést.

120. Petrovics v. Petrovits Antal, örmény szertartású. Született 1788. január 5.

Pappá szentelve 1812. április 12-én. Szolgált 1826: Erzsébetvároson káplán, 1844: Szépvízen plébános. Meghalt 1860. február 21-én.

Béres L. Attila

„Kóstoló” a kiterjedt kolozsvári kapcsolatokról

Annak ellenére, hogy a Fővárosi Örmény Klub augusztus 16-i rendezvényének helyszíne megváltozott, csaknem megtelt az utca túloldalán, a Vármegye utca sarkán található, a Pest megyei Kormányhivatal földszintjén lévő Nyáry Pál előadóterem. A műsort rendező Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ingyen kapta meg a termet. A rendezők az interneten keresztül és a Magyarok Világszövetsége kapujában is az új helyszínre, a hangulatos, szép terembe irányították mindazokat, akik számára fontos volt, hogy ott legyenek *Bálint Tiborné Kovács Júlia* vetített képes előadásán.

A klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* meleg szavakkal köszöntötte az augusztusi előadót, az Arménia Baráti Társaság kolozsvári tagját, akivel az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület létrejöttétől, 1997 óta napi összeköttetésben áll. Julika kiterjedt ismerettségére révén három részből állította össze gazdag műsorát. (Az előadás szerkesztett, rövidített változatát a 32–35. oldalon adjuk közre.) Az első részben a III. Kolozsvári Napok eseményéhez kapcsolódva válogatott történetek hangzottak el kolozsváriakról. (A közbevetett megjegyzések olykor nagy derűtséget váltottak ki.)

Ezután nagy taps köszöntötte a klubdelután kolozsvári díszvendégeit, az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező élsportoló családot, *id. Szarukán László* távolugró és rövidtávfutó bajnokot és feleségét, *Bozeró Emiliát*, aki középtávon nyert országos bajnoki címet. A híres-neves atléták családját, pályafutását Julika vetített képekben mutatta be. A Teaház vendégeként készült tévéfelvételen pedig *iff. Szarukán László* vállalkozó és teaszakértő beszélt élsportolói életútjáról, gátfutásban elért kimagasló eredményeinek hátteréről, családjáról.

Az augusztusi előadó: Bálintné Kovács Júlia

Az augusztusi klubműsor „szellemi lakomával” folytatódott, ahol a főpincér, *Bálintné Kovács Julika* válogatott ínycsiklós tálalt a főszakács, Bálint Tibor író műveiből. „Kóstoló” kaptunk neves előadók tolmácsolásában, hangfelvételen, illetve kisfilmbejátszásokkal fűszerezve. Így hallhattuk, amint *Gergely Zsuzsa* a kolozsvári rádióban méltatta Bálint Tibor író, *Banner Zoltán* művészettörténész, író, előadó pedig a Bálint Tibor Baráti Társaság hallgatósága előtt. A szellemi lakomán a következő Bálint Tibor idézetek hangzottak el: *Laczkó Vass Róbert* kolozsvári színész előadásában az *Óda allium cepához, aki maga a vöröshagyma*, és a

A klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* és *Szongoth Gábor* az EÖGYKE nevében virágcsokorral köszöntötte a 90. születésnapját ünneplő *Páris Egonné született Zakariás Klárát*

Hajtási Péter *Hajtási Pál* elbeszélések, *Móritz Kinga* a Kolozsvári Magyar Opera művésznőjétől *Mózes álma* elbeszélés, *Bogdán Farkas* színművésztől *Én voltam a császár* mese, *Sebesi Karen Attila* színművész, a román közszolgálati televízió igazgatótanácsi tagjának előadásában pedig a *Kíváncsi letterem magamra*, és a *Majom a köszörűkövön* címmel megírt történetek. Rövid bejátszást láthattunk *Balogh Jenő* filmfelvételéből is, amelyen Bálint Tiborral beszélget.

A klubest végén *dr. Issekutz Sarolta* megköszönte a szellemdús előadást, elárulta, szeretné leveletíten a klubban a Bálint Tibor regényéből készült, drámai hangvételű, mely benyomást hagyó *Zokozó majom* című ötrészes filmet Várkonyi Gábor rendezésében, valamint a kolozsvári színház előadá-

sában bemutatott *Sánta angyalok utcája* című előadást is, amelyek irodalmi estekhez csatlakoznának. Megemlékezett arról is, hogy a júliusi rendezvényen a Kabdebó család találkozájára egy ceglédi Kabdebó család is eljött, akik olimpiikon gyermeket neveltek. A mostani előadást követő beszélgetésen kiderült, egy debreceni Szarukán rokon ugyancsak azért utazott fel a fővárosba az augusztusi klubelőadásra, mert első unokatestvére, nagybátyja Szarukán. A Fővárosi Örmény Klub háziasszonya szeretné kiterjeszteni a családi találkozókat, ahol az egymást nem ismerő rokonok, családok találhatnak egymásra. Így már a soron következő, szeptemberi klub is – amelyet a VIII. kerületi Örmény Önkormányzat rendez – ilyen alkalom lesz, ahol a Zakariás család, családi találkozóra várja azokat, akik eljönnek. Az információ átadása és a szeptemberi, október eleji programok ismertetése sem maradt el. Üdítő ásványvíz és pogácsák mellett, baráti beszélgetésekkel zárult a nyári klubtalálkozó.

A Nyáry Pál előadóterem hallgatósága

Bálint Tiborné Kovács Júlia

Tisztelt hallgatóság, kedves erdélyi örmény gyökerű Barátaim!

Gazdag műsorral szeretnék Benneteket megörvendeztetni. Először Kolozsvárról, és a kolozsváriakról szólok, néhány gondosan keresett szóval, a mi Armeniánkról.

Az 1990-ben alakult, és 1991 márciusában a Kolozsvári Törvényszéken is bejegyzett „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaság szoros kapcsolatot épített ki a budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel. Konferenciákat, előadásokat szerveztünk.

2001-ben Kolozsváron és Szamosújváron zajlott a három napos IV. Jubileumi Konferencia, annak emlékére, hogy Örményországban a kereszténység 1700 éve államvallás.

Nekünk, késői utódoknak feladatunk, hogy felkutassuk, számba vegyük és felmutassuk a több mint 340 éve Erdélybe települt, az 1791-es kolozsvári országgyűlésen „honosított”, és ott valóban otthonra találó, magyarrá lett őseink – a történelmi, nemzetalkotó örménység – történetét, munkásságát. Ez a mi dolgunk. Ez a **mi** dolgunk. És ez nem kevés.

Jelmondatunkat **Nemeskürtü Istvántól** választottuk: „**A múltat nem lehet tőlünk elvenni. De az csak akkor a mienk, ha ismerjük.**”

2011-ben a II. Kolozsvári Magyar Napok alkalmával a Szabók bástyájában „színrre kerülő”, **Örménymagyarok Kincses Kolozsvárért – Kincses Kolozsváron régen és ma** címen zajló rendezvény szervezője is a BTBT azaz a Bálint Tibor Baráti Társaság volt. Rövid magyarázata ennek lehetne az a közmondás, hogy „**Ördöggel laksz, ördög-gé válsz**”, és ilyen alapon Bálint Tibort is ki nevezhetjük tiszteletbeli örménynek (a Füzetekben beszámoltunk a nagyszerű kiállításról és konferenciáról).

Idén februárban Kolozsváron, az Emke Györkös Mányi Emlékházában folytattuk az előadássorozatot, amelyen híres-neves kolozsvári örménymagyarokat mutattunk be, és májusban ugyanott ismét összegyűltünk, hogy a Bálint Tibor Baráti Társasággal közös rendezvényünkön Kolozsvár örmény sportolói népszerűsítsük...

Felhívom a jelenlévők szíves figyelmét, arra, hogy a BTBT elnöke, **Egyed Emese** professzor asszony, valamint ügyvezető elnöke **Kötő József** színháztörténész, parlamenti képviselő is aktív sportolók, atléták voltak, közép- és hosszútávfutók.

És valóban mindketten szép pályát futottak be. Kötő József volt színházigazgató, államtitkár stb., stb. például legnagyobb sajnálatára rendezvényünk idején is éppen „szaladt” Bukarestből Hunyadra az Afrikából és Közel-Keletről érkezett magyar küldöttséggel, – akik őt választották parlamenti képviselőjüknek a legutóbbi választások alkalmával.

Egyed Emese csak egyetemi évei alatt hagyta abba az aktív sportolást, de örömmel nyugtázza, hogy munkabírását a valamikori edzéseknek köszönheti. Azt viszont nem bánja, hogy visszautasította a lehetőséget, és nem ment Bukarestbe, az ottani sportiskolába, hanem irodalmár, költő, magyar közösségéért munkálkodó tanár lett.

Honlapja is közös a két civil szervezetnek. A www.balinttabor.com honlapon olvashatók a **BTBT** és az **ARMENIA** hírei is.

A pár napja véget ért londoni olimpia, és az idei Bálint Tibor év alkalmat adott a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak arra, hogy meghívjon, és remélem, nem fogok csalódást okozni.

Az első programpontunkról, **Válogatott történetek, kolozsváriakról** óráig lehetne

beszélni, hiszen most zajlanak a Kolozsvári Magyar Napok. Számos hibám van, de fari-zeus nem vagyok. Itt a bizonyíték: részletek a *Szabadságban* augusztus 14-én megjelent „vezércikkéből”.

A 2001-ben Kolozsváron tartott konferencián néhai **László Ferenc** a nagy tudású sporttörténész is előadást tartott. Jómagam nem lévén jártas a sportokban, tőle és ott hallottam először a Szarukán Családról.

„Magyar napok – ha minden kötél szakad is!

Haranghúzással startolt a magyar napok programja

A csíkszépvízi Kovács Gizella vette át tegnap délelőtt a Bálint Tibor Baráti Társaság (BTBT) tehetséges fiatalokat támogató ösztöndíját, és neki jutott a megtiszteltetés, hogy megkongassa az író egykori otthonának udvarán az emlékharangot.

E feladatának oly lendülettel tett eleget, hogy a harang kötele elszakadt, az így született derűtség, a harmadik Kolozsvári Magyar Napok nyitórendezvényének örömebe vegyülve megadta az idei városfesztivál alaphangját. Ezzel, valamint este a Kolozsvári Magyar Opera és a filharmónia ünnepi koncertjével kezdődött el a III. Kolozsvári Magyar Napok, amely hétfőig több mint kétszáz programmal vár kicsit és nagyot. A *Kolozsvárért szól a harang* címmel délelőtt tartott ünnepségen Egyed Emese irodalomtörténész, a BTBT elnöke elmondta: a Bálint Tibor író emlékére megalapított ösztöndíj évi 180 ezer forinttal jár, az elkövetkező években pedig további tehetséges fiataloknak ítélik oda.

Simon Edina magyar konzul kifejtette: véleménye szerint a Kolozsvári Magyar Napok azért is fontos, mert egyre inkább hangsúlyt fektet arra, hogy a román közösség is megismerje és megszeresse a kolozsvári magyar kultúrát, ugyanakkor a fiatal tehetségeknek is lehetőséget biztosít a megnyilatkozásra. Kötő József színháztörténész hangsúlyozta: érzékeltetni szeretnék a Kolozsvári Magyar Napokkal, hogy a világ itthon van Kolozsváron.

Gergely Balázs, a programsorozat főszervezője megjegyezte: „A Kolozsvári Magyar Napok egy virtuális torony, amit három évvel ezelőtt sikerült felépítenünk, és amely öszszeköt bennünket az égiekkel. Talán Bálint Tibor is hallja ezt a harangszót... – magyarázta, majd hozzáfűzte: a harang, amióta a keresztyén világ létezik, és hivatalos, intézményesített eszköze a jeladásnak, a közlésnek, mindig üzeneteket közöl a közösséggel. – Úgy érzem, a Kolozsvári Magyar Napok ezt a küldetését beteljesítette, az előttünk álló egy hét pedig nem más, mint szimbolikus harangozás – hangsúlyozta Gergely Balázs.”

„Az apa *id. Szarukán László* többszörös országos és Balkán-bajnok, atléta, vágtagó és távolugró, felesége *Bozeró Emília* országos bajnok középtávfutó, fiúk *iff. Szarukán László* országos és Balkán-bajnok gátfutó.

Az egész család meghívottja és kitüntetettje volt az 1998-as budapesti Világtalálkozóknak.

A mi híres-neves sportolóinknak az ősei a közeli Szamosújvárról költöztek Kolozsvárra. Nem is akárhon volt a lakhelyük, hanem

a valamikori Török-háznak is nevezett csavaros vagy facsaros kézműű, 18. században épült műemlékházban, ami ma Kolozsvár egyik turisztikai látványossága is lehetne. Kolozsvár 1943-as Lak-és címjegyzékében 3 Szarukán vezetéknévű személyt találtam. Szarukán Antal nyugdíjas az Imre király úton, Szarukán István paplanvarró a Hegyvölgyi úton, és Szarukán László rézöntő a Fenesi úton, a 13-as szám alatt lakott. Ez a ház volt az. Itt született 1945. augusztus 23-án büszkeségünk, a ma id. Szarukán László néven számon tartott atléta és edző. Az Ő fényképe van rendezvényünk plakátján és a meghívón is. Születési anyakönyvi kivonatán Sarucan Vasilenek írták.

1963-ban, 18 évesen, igazi örmény szemekkel, tiszta tekintettel, bizakodva néz a jövőbe, és valami erős elhatározással, hogy ő majd megmutatja a világnak, mire képes. Belépett a CSM azaz Club Sportiv Municipal nevű sportegyesületbe, és keményen edzett, ami meghozta az eredményeket.

A román nyelvű képes Sportújság 1968-as hetedik számában így írnak róla: Vasile Sarucan ez a bajszos atléta – aki úgy néz ki, mint egy francia rögbis-, 1966-ban úgy robbant be, mint egy tájfun a vágtázás és a távolugrás élvonalába, az ott elért rekordjaival. Száz méteren 10.5 másodperc az eredménye, tá-

id. Szarukán László

volugrásban pedig 7 méter 72 centiméter.

El akarta érní, hogy 8 métert ugorják. Ostromolta rendületlenül ezt a távot. Ebben az időben egyszer a lába valóban 8 méteren túl ért talajt, de hátra esett... Ő azonban nem adta fel, ostromolt tovább.

Nem tudom, hogy végül mi is történt a távolugrás terén, azt viszont tudom, hogy Buzeró Emília is ugyanannál a sportegyesületnél edzett, és pedig 13 éves korától, vagyis 1963-tól, mint középtávfutó.

Lászlónk ostroma a szívhódítás terén sikerrel járt, és Emike is győztesen ért célba... Az ifjú férj boldogan edzett tovább, most már a biztos, hozzáértő, rá vigyázó, őt nagyon szerető háterszág is segítette ebben.

Örvendett a Berlinben elért távolugrási sikerek, a 100 méteres vágtázásban elért első helynek, a törökországi ünneplésnek, az Oroszországban elért első helyezésnek, a számos itthoni sikernek.

Legjobban viszont az 1974. augusztus 1-én megszületett kisfiúknak örvendtek, akit ugyan Sarucannak anyakönyveztek, de már Lászlónak, és aki nagy odaadással és szeretettel, a székelyruhás kislányokkal ropta a táncot a magyar óvodában.

A Báthory iskolának sok sportsikert hozott ez a nyúlánk és jó edzői kezek irányította gyermek, majd ifjú.

Edzőjével, azaz édesapjával az ifjú Szarukán László

Id. Szarukán László és Buzeró Emília a klubesten

Az edző édesapa vigyázó szemét mindig fián tartotta. Természetesen Ő maga is tovább sportolt, nemcsak az edzői munkát végezte, és szinte egymással versengve gyűjtötték „diplomáikat”.

Az „éretté” vált fiú édesapja irányításával számos belföldi és külföldi sikert ért el, erről majd mindjárt ő fog szólni, egy vele készült „teaházi” beszélgetésben.

Egyetemista korában is nagyon sok versenyen volt sikeres...

1995-ben befejezte tanulmányait. Diplomáját – legalábbis képletesen Panna lánya egy éves születése napján vehette át.

Panna alighogy megtanult járni, már barátkozott a „gátfutással”... ma is sportol...

A Szarukán család rövid bemutatását néhány – a közelmúlt eseményeit bemutató képsorral zárjuk.

(A Fővárosi Örmény Klubban 2012. augusztus 16-án elhangzott szerkesztett, rövidített előadás.)

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy **Mara Józsefné sz. Zágoni Szabó Gizella** 2012. június 25. napján, életének 93. évében elhunyt. Drága halottunkat ez év őszén Erdélyben, a Szászregeni Református Temetőben, a Mara család kriptájában helyezük örök nyugalomra. Lelki üdvéért a gyászmise 2012. július 14-én a Szent Imre kápolnában (1111, Budapest, Bartók Béla út 19.) megtörtént, Emlékét örökké szívünkben őrizzük!
A gyászoló család

Ezúton értesítünk benneteket, hogy **Buzáth Zoltán** 2012. július 7-én, életének 63. évében elhunyt. Hosszú betegkedése alatti kitartása, bátorsága és az utolsó pillanatig tanúsított szellemi nagysága és humora, bizonyította az ő igazi emberi nagyságát.
Végakarátának megfelelően, hamvasztás után, a legszűkebb családi körben helyeztük végső nyugalomba.

Szerettünket gyászolja: Buzáth Annamária, Zoltán felesége, született Tiszai Annamária, Buzáth Zoltán fia Zoltán, felesége Dávid Fruzsina, fiuk Artúr (Koppenhága), Buzáth Zoltán fia Attila, felesége Mohai Anna (Veresegyház)

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Fővárosi Örmény Klub

2012. szeptember 20., csütörtök, 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V.,
Simmelweis u. 1–3., Bartók terem

Műsor

Zakariás családi találkozó

A Zakariások eredete az 1646-ban született Zakariás Andrással kezdődik az erdélyi Gyergyóban és folytatódik Dénespusztán, Magyarországon, Sopronban, Villányban, Budapesten, stb. Mert ezer felé ágazik a család. Rokonok vagyunk, kiterjedt rokonsággal: Jakabffy, Mártonffy, Szentpétery, Kabdebó, Keszy-Harmath, Issekutz, stb. Erről mesélnek az érintettek. Izgalmas lesz! Várunk mindenkit szeretettel

Zakariás Enikő elnök

Rendező: Józsefvárosi Örmény Önkormányzat

Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Meghívó

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség tisztelettel meghívja

2012. szeptember 22-én, szombaton, 16.30 órára

a XI. ker., Orlay u. 6. szám alatti templom védőszentjének,

Fogolykiváltó Boldogasszony-nak a búcsújára.

Az ünnepi szentmisét Fülöp Ákos atya mutatja be.

Közreműködik az ADORATE művészeti együttes

A szentmise előtt és után megtekinthető az örmény muzeális gyűjtemény.

A rendezvényt agapével zárjuk. Mindenkit szeretettel várunk!

Fülöp Ákos atya, adminisztrátor

Meghívásunkkal együtt kéréssel is fordulunk híveinkhez. Jelentős támogatásra van szükségünk a múzeum épületét veszélyeztető beázó tetőszigetelés helyreállításához. A támogatás eljuttatásához sárga csekkeket az oldaltemplom tároló-üvegére helyeztük. Segítségüket előre is köszönjük.

Egyházi hírek

Az örmény katolikus lelkészség őszi programjairól

1. A Fogolykiváltó Boldogasszony ünnepehez kapcsolódó búcsú szentmise szeptember 22-én, szombaton 16.30-tól lesz. Előtte 15 órától fórumot tartunk, amelyen a közösség életéről szeretnénk beszélgetni. Olyan kérdéseket lenne jó körüljárni, hogy:

a) a vasárnapi Szentmisék mellett milyen programokra lenne igény

b) hogyan lehetne a fiatalabb generációkat bekapcsolni a közösség életébe

c) a közösség illetve a templom anyagi hátterének biztosítása

A beszélgetésre feltétlen várjuk az Örmény Önkormányzatok Elnökeit és tagjait és mindazokat, az örmény identitásúakat, akik segíteni akarnak a közösségi élet fellendítésében.

2. Koszorúzás október 6-a emlékére: október 7-én, vasárnap 16 órakor. Utána 16.30-kor Szentmise

3. Zeneagapék: októberben, novemberben és decemberben ismét tervezzük

zeneagapét. Ennek időpontját később fogjuk hirdetni.

Szeretettel kérem a testvéreket, anyagi támogatás két módon történhet. Egyik a Szentmisén a perselypénz, a másik az önkéntes adomány. Ez utóbbit egyrészt kézpénzben a Szentmisék kapcsán, másrészt átutalással lehet befizetni.

Fülöp Ákos adminisztrátor

Szépítsük együtt az Orlay utcai kertet!

A Lelkészség Gondnoksága szeptember 15-én, szombaton 9 órára segítőkét vár, akik a szervezőkkel együtt az elhanyagolt kert szépítésével és a lomok összeszedésével a Fogolykiváltó Boldogasszony búcsúhoz méltó környezet kialakításában szorgoskodnak. Ebédre néhány finom falatról gondoskodunk.

Védőkesztyűre, egy-két lapátra és gereblyére szükség lesz.

Gondnokság

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a szeretett feleség, édesanya, testvér, sógornó és keresztanya

Raff Mária (Baba), született **Kehes Mária**

folyó év június 27-én, életének 63. évében elhunyt. Drága halottunk földi maradványait folyó év június hó 30-án 12 órakor temettük el az örmény-katolikus kápolnából az örmény-katolikus egyház szertartása szerint, örök nyugalomra helyezve. Emléke legyen áldott, nyugalma csendes.

A gyászoló család

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Barátunktól búcsúzunk

Tisztelt gyászoló család, tisztelt jelenlevők!

Amint sajnó lélekkel itt állok előttetek, Áprily sorai jutnak eszembe:

*Egy-egy kéz, drága kéz
Mindegyre elereszt,
Mindennap vereség,
Mindennap új kereszt,
Szem mögött, szó mögött
Gondárnyék feketül,
És mégis ne remegj,
Lélek van teveled,
Nem maradsz egyedül...*

Ma azért gyűltünk össze, hogy fájó szívvel búcsúzunk el drága örmény testvérünkötől, Raff Máriától. Örmény közösségünk újra elvesztette egyik nagyon értékes szeretett tagját, a drága Babát. Az ő mindig segítőkész, áldott keze elengedte a miénket.

Tudtuk, hogy nagy beteg, és sokat szenvedett, mégis elvesztése váratlanul ért bennünket, és nagyon fájó sebet okozott szívünkben.

*„Oly szomorú. ha nemes fát
tép ki a szél gyökerestül...
Fájdalmas az, ha a mű
csonka lesz, abbamarad”*

(Weöres Sándor)

Raff Mária (Baba) 2010-ben az erzsébetvárosi búcsún

Életében ő példaképe volt a családját nagyon szerető, önfeláldozó, fáradtságot nem ismerő asszonynak, – az őszintén rád figyelő, önzet-

len és mindig segítőkész barátnak. Életével igazolta, hogy a szeretet olyan valóság, amelyből mentől többet adunk másnak, annál több marad belőle nekünk.

Baba drága, jó volt veled együtt lenni, mert sugárzott belőled a szeretet, az őszinte jóság és a segíteni akarás. Megtanítottál arra, hogy az élet szépségét nemcsak a boldog percek adják, hanem az alázatos lélekkel, de erős hittel elviselt keserű órák is... Igazi hősként viselted a nehéz megpróbáltatást.

Milyen szépen írja Babits Mihály:

*„Szenvedni annyi, mint
diadalt aratni.
Oh, hány éles késnek kell
rajtunk faragni,
Míg méltók nem leszünk,
hogy az ég királya
Beállítson majdan
szobros csarnokába”*

Te igaz szívvel mondhatod: „Uram hálás vagyok a sok talentumért, amit Tőled kaptam, s köszönöm Istenem segítségét, hogy azokat most sokszorosán visszaadhatom Atyám”.

Drága Baba! Emlékedet kegyelettel őrizzük szívünkben, és együtt valljuk veled, hogy a halál nem napnyugta, hanem az örökélet hajnala. Emléked legyen áldott! Nyugodjál békében!

(Elhangzott 2012. július 1-én, az örmény-katolikus plébánián, a gyászmise utáni közös agapé kezdetén, özv. Kónya Zoltánné Kovrig Stefánia 85 éves tanárnő részéről.)

*

Mikor barátunk temetése napján az örmény temető kápolnájában Szakács Endre plébános úr megpillantott bennünket, megjegyezte, szép tőlünk, hogy elkísérjük Raffné Kehes Máriát utolsó földi útján.

„Nagyon szeretjük és becsültük Babát” válaszoltam. „Volt kit, és volt mit”, erősítette meg a lelki atya.

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatom, hogy szeretett férjem

Károlyházy Frigyes

a fizika tudományok doktora, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Elméleti Fizikai Tanszékének ny. egyetemi tanára életének 83. évében 2012. július 2-án elhunyt.

Fizikus és tanár szakos hallgatók ezreit tanította, legavatottabb ismerője volt hazánkban a kvantummechanika és a relativitáselmélet elvi kérdéseinek.

Búcsúztatása a római katolikus egyház szertartása szerint 2012. július 24-én 12,45 órakor a Farkasréti temető Makovecz termében megtörtént, engesztelő szentmise július 24-én 18,45 órakor volt a Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia Templomban az Erzsébet híd pesti hídfőjénél.

Gyászolják: felesége Dr. Károlyházy Frigyesné sz. Keszegh Éva, fia dr. Károlyházy László, testvére dr. Horváth Lászlóné, menyee Grinyi Odett, unokái Csanád, Csenge, Réka, sógora dr. Károlyházy Gyuláné, sógorai dr. Horváth László, Wellisch Péter, unokahúga Horváth Ágnes és Veronika, Károlyházy Katalin és Judit, unokaöccse Károlyházy Gyula, valamint családtagjai, továbbá tanítványai, barátai, munkatársai.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Kara, az Eötvös Lóránd Fizikai Társulat és a Budapest Főváros II. kerület Önkormányzata saját halottjának tekinti.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Noha Szamosújváron sokszor jártam, nyaraltam is, Babát csak 22 éve ismertem meg, Keresztes Zoltán lakásán Baráti Társaságunk megalakításán ügyködve.

Szoros barátság szövődött közöttünk, és azt is neki köszönhetjük, hogy Ördögösfüzes életünk része lett, a Lapohos család pedig barátunk. Mindig, minden nemes ügyben, munkában számíthattunk rá.

Számtalan kedves emlék köt össze, Szamosújváron, Ördögösfüzesen, Budapesten, Kolozsváron, Erzsébetvároson. Betegségeinkben is bíztattuk egymást, telefonon is, személyesen is. Április végén – mikor utójára találkoztunk – nagyon bizakodó volt... Viszont a Világosító Szent Gergely búcsú reggelén már hiába kerestük otthon, Kolozsváron volt a kórházban. Aztán pár nap múlva szólt a telefon: Baba szenvedési véget érték, lelkét visszaadta Teremtőjének.

Bálint Júlia és Janka Venczel

Dr. Károlyházy Frigyes

A nemzedékeket tanító professzor az elméleti fizika kutatója volt, a kvantummechanika és a relativitáselmélet nemzetközi hírű szaktekintélye.

Dr. Károlyházy Frigyes 1929-ben született, a budapesti Piarista Gimnáziumban érettségizett. 1948-tól az ELTE matematika-fizika szakára, majd fizika szakára járt. Politikai okokból többedmagával együtt egy évvel később az Eötvös Collegiumból kizárták. 1952-től már az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Elméleti Fizika Tanszékének oktatója, 1972-től ugyanott egyetemi tanár. 1963-ban egy évig Amerikában, majd Chilében folytatott tudományos munkát. Neve elválaszthatatlan az Eötvös-versenyektől, hiszen évtizedek óta a feladatokat készítő bizottság tagja.

Egykori tanítványai rendkívül szuggesztív egyetemi előadóként ismerték meg őt. Károlyházy Frigyes a nehéznek mutatkozó, legbonyolultabbnak tekintett témákat is közzérhetően tudta elmagyarázni, köznapi példákon keresztül világítva meg azokat a hallgatók számára. Meg tudta értetni a fiatalokkal két fő tudományterületének, a relativitás- és kvantumelméletnek a lényegét, újszerűségét és fontosságát.

Károlyházy Frigyesnek – korát messze megelőzve – már 1966-ban megjelent egy cikke a két terület kapcsolatáról a *Nuovo Cimento* nevű olasz tudományos folyóiratban. Megállapításaira csak húsz év elteltével figyeltek fel, az elmúlt években viszont a cikk nyomán már *Károlyházy-féle bizonytalansági relációt* emleget a nemzetközi tudomány közélet.

Károlyházy Frigyes számos elméleti szakkikk mellett tudományos népszerűsítő könyvek szerzője is volt, ezenkívül közel harminc éven át dolgozott az általános iskolások számára írt fizikatanönyv-sorozaton Csákány Antalnéval. Elméleti fizikusként, kutatóként évtizedeket áldozott arra, hogy az általános iskolás gyerekek, valamint az őket tanító tanárok úgy jussanak el a fizikai ismeretekhez, hogy azokat a gyakorlati életben is fel tudják használni, hogy megszeressék és értsék a fizikát.

Károlyházy Frigyes 1972-ben a Magyar Tudományos Akadémia fizikai tudományok doktora címét szerezte meg, 1997-ben az MTA Eötvös József-koszorú kitüntetéssel ismerte el munkásságát.

A nagyszerű tudóst példamutató életútja, népszerűsítő tudományos tevékenysége, elméleti kutatásai és a jövő nemzedékekért végzett áldozatos munkája előtt tisztelegve tüntette ki a II. Kerületi Önkormányzat 2012. június 21-én.

Dr. Károlyházy Frigyes életének 83. évében 2012. július 2-án hunyt el. A II. Kerületi Önkormányzat saját halottjának tekinti. A kiváló tudóstól július 24-én 12.45 órakor vesznek végső búcsút a Farkasréti temető Makovecz-avatóházában.

(Forrás: www.budaipolgar.hu)

(Szerk. megjegyzés: Dr. Károlyházy Frigyes édesanyja, Dr. Patay Mária révén volt örmény származású, aki az örmény származású Blaskó Terézia és Patay József elszegényedett köznemes lánya volt Nagykárolyból.)

Erzsébetvárosi körmenet Boldogasszony-anyánkkal. Feketében Vicelár Mária, a mi Mariskánk, a templom őrzője (Képes beszámoló a 28. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

valamint a Budapest II. kerületi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 188. szám
2012. október

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Allelujaversek

Csiki Margit Gitka
örmény mottóvuma

„Alleluja (2). Örömét lelte Izrael Teremtőjében, Sion fiai vi-
gadjanak királyukban” * (Zs. 149,2)

Felvetődhet a kérdés: miért szerepelnek az allelujaversek a liturgi-
ában a szentírási olvasmányok között, illetve az evangéliumi rész-
let előtt? Elgondolkozva a szavak jelentésén, részben arra a kö-
vetkeztetésre jutunk, hogy maga az alleluja az ujjongó, örömte-
li felkiáltást fejezi ki, részben arra, az evangélium szó jelentése is
az: örömhír. Az örmény liturgiát összeállító atyák is hangsúlyozni
akarhatták ezzel – bár a földi élet sok szomorúságot tartalmaz, és
ezt az örmények történelme során igencsak tapasztalhatjuk –, hogy
nem szabad megfélemedoznünk az Istenben való örömről!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 89. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

A Zakariás családi találkozó kapcsán

Szeptember harmadik csütörtökének délutánján egyre csak jöttek-jöttek az emberek a Magyarok Házába, a Fővárosi Örmény Klub által meghirdetett Zakariás családi találkozóra. A műsort rendező Józsefvárosi Örmény Önkormányzat elnökasszonya, *Zakariás Enikő* ötlete volt a Zakariás-nap. A klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* köszöntő szavai szerint egy-egy családi találkozó kapcsán derül ki igazán, hogy az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező közösség egy nagy család.

dr. Issekutz Sarolta bevezetőként elmondta, hogy a Moldvából menekült örmények Erdélyben sokáig nem tudtak földterületeket, földtulajdont szerezni, csak a honfoglalás után. Ezért kereskedelemmel foglalkoztak, így szereztek nagy vagyont. Volt, aki kis szatócsüzlettel kezdte, de voltak nagykereskedők, akik haszonbérlet földeken hízalták az állatokat és kereskedtek vele, a bőrt feldolgozták, mézszárszékét üzemeltettek. A vagyont nem akarták szétaprózni, ezért egymás között házasodtak, zárt közösségben éltek. Erre egy példát említett, egy cikkben azt írták, hogy az erzsébetvárosi örményeknél megfordult a szabadságharc idején Petőfi Sándor is. Ez nem lehet igaz, írja a cikk írója, mert annak idején Erzsébetvárosnak nem volt összeköttetése az országúttal, tehát még véletlenül sem kerülhetett arrafelé Petőfi. Ráadásul Erzsébetvárosba csak engedéllyel lehetett bejutni akkoriban.

„A családi találkozók azért is fontosak – folytatta a klub háziasszonya –, mert aki a családfáját vezeti, nem lehet abban biztos, hogy teljes a családfa. A régi generációknál nyolc-tíz-tizenkét gyermek is született, szinte lehetetlen követni valamennyi nagyszülő oldalágát és azok leszármazottait.

dr. Issekutz Sarolta

Amikor 1996 márciusában benindítottam a Fővárosi Örmény Klubot, húsz fős érdeklődő jött össze, akik között három rokont is találtam, addig nem tudtam róluk. Ettől kezdve egyre nőtt csak nőtt a rokonság. Miért fontos, hogy a családi genealógia minél teljesebb legyen? Mert egyre több emberre lehetünk büszkéek, sőt mindenkire, mert kiderül, hogy megtartották örmény gyökereiket és magyarságukat. Különösen ma ez nagyon fontos. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tevékenységének egyik fontos állomása volt *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című könyv kiadása. Ötvenhét nemesi családot ölel fel, de az ezer oldalon ötezer ötszáz család szerepel benne. A gyökerek nagyon mélyen vannak, az 1600-as évektől a XXI. századig ez a genealógia, legalább is nemesi vonatkozásban, majdnem teljes. Szeretnénk, ha a genealógia a nem nemesi családokban is ugyanilyen eredményt tudna felmutatni. Ehhez kell a ti segítségetek, ezért szervezünk ilyen találkozókat. Fontos valamennyi családkutató könyve, amelyik saját családjukkal, egy vagy több családdal foglalkozik. 1995-ben Gajzágó Aladár tanár Salgótarjánból azzal jött hozzám,

hogy szeretné a családfáját kutatni. Bejárta Magyarországot, Moldvát, Erdélyt, a környező országokat, még a tengerentúltra is eljutott, minden újáról hozta haza a hóna alatt a tegercseket, már húsz méternél tartott, de nem volt vége. Feldolgozta a Gajzágó családi genealógiát, azután saját kiadású könyvében meg is jelentette. Nagyon jó, hogy vannak közöttünk vállalkozó szelleműek a családfakutatásra, mint a köztünk lévő *Rozsos Tamás*, aki a Lukács család történetét most írja. Arra kérünk mindenkit, hogy a családjukban lévő felmenőiktől meglévő dokumentumainak fénymásolatát hozzák el, hogy be tudjuk építeni a meglévő genealógiákba. A dokumentumokat, vagy az arról készült másolatokat átadjuk majd az Örmény Katolikus Levéltárnak. Meg kell menteni ezeket a dokumentumokat, mert ez a magyar történelem. Nemcsak azért, mert mi gazdagodunk, hanem, ha mások is megtudják, rájönnek arra, milyen jó velünk élni. Velünk, magyarörményekkel. Figyelmükbe ajánlom az *Amenia Magyar-Örmény havi szemle huszonegy évfolyamát* tartalmazó dvd kiadványunkat, ugyanis Szongott Krisztof nagyon sok család kiemelkedő személyiségeit dolgozta fel. Ezen kiadványban a magyar történelmünk is benne van 1886-tól 1907-ig, a magyarságba beolvadt örmények történetével.

Mondani szoktam: kétféle ember van a Kárpát-medencében, az egyik tudja magáról, hogy örmény gyökerű, a másik még nem tudja. Nagyon sokan jelentkeznek, most derült ki számukra, hogy tényleg örmény gyökerűek. Hallotta, de nem hitte el, de most csatlakozik hozzánk. Erre nagyon szép példa volt a hétfői Örmény arcok örmény sze-

Zakariás Enikő

mek kiállítás megnyitóján, és az előtte való napokban. Többen jelentkeztek nálam, hogy honnan szereztem a kérdező nagyanyjának fényképét, ami a meghívón szerepelt. A meghívón nem a te nagyanyád, hanem az én nagynéném, Zachariás Brigitta Dr. Jakabffy Albertné szerepel, mondtam. Vannak, akik most már figyelnek az örmény arcokra, és felfedezik, hogy „olyan, mint a nagyanyám,” ha nem is az. Ezért is fontos, hogy gyűjtsük a fényképeket, dokumentumokat, hogy a kiállításunk minél bővebb legyen.”

Ezután *Zakariás Enikő* elnökasszony a Zakariás család eredetéről beszélt, amely Erdélyben az 1646-ban született Zakariás Andrással kezdődött, Gyergyóban. Megtudtuk, hogy az eredetileg Zádig nevű család kereskedő volt, de a családalapító sokra tartotta a tanulást, ezért nagyon sok tanult ember kerültek ki a családból. Ma is számosan vezetőbeosztásban vannak. Zakariás Enikő nem a teljes családfáról beszélt, amely Gyergyóban, majd Dénespusztán, Sopronban, Villányban, Budapesten, stb. folytatódott, nem mesélt az ezerfelé ágazó családról, hanem távoli felmenőjéről, Zakariás Márton Antalról és feleségéről. *Szentpétery Rózáról*. A szépkorú nagynéni, *Borosnyayné Zakariás Kató* és a 90 éves *Zakariás Klára* egy-egy történetet is elmeséltek a családról. Sorra szólaltak meg a klubdélutánra eljött Zakariás rokonok, valamint a Lakatos, Jakabffy, Mártonffy, Szentpétery, Kabdebó, Keszy-Harmath és Issekutz család képviselői. A kérdésekre is válaszoltak. Lassan megfordult a terem, a közönség soraiból egyre többen ültek át, szembe a hallgatósággal, unokatestvérek, nagynénik, nagybácsik, az erzsébetvárosi Zachariások rokonsága. A

Borosnyay Klára és a Zakariások

nevüket az erzsébetvárosi nemesi ág ch-val írja, de a nem nemesi gyergyószentmiklósi, csíkszépvízi ággal is összeházasodtak.

dr. Issekutz Sarolta a Zachariás család generációit érintve felolvasta Bodurián János csíkszépvízi örmény katolikus plébános Vörös hold könyvecskéjének Összetört harangok című novellája részletét, amely dr. Zachariás Simon dédnagyapjáról és családjáról szól.

Zakariás János, majd Keszzi-Harmath Kálmán családi-rokoni kötődéseinek elhangzása után Borosnyay Klára ötvös, aki tovább viszi az örmény képző- és iparművészeti hagyományokat, lelkesen szólt a nyáron felelevenített erdélyi örmény kapcsolatokról. Zakariás András építész, vállalkozó a családi kötődéséről és munkájáról beszélt. A Dániel rokonságból pedig a Zakariás családdal közösen elfogyasztott angadzsabur leves emlékeit elevenítették fel. A Belgiumban élő Vörös Zsuzsanna

A Fővárosi Örmény Klub szeptemberi közönsége

– édesanyja Jakabffy Zsuzsanna, nagyapja Dr. Jakabffy Gábor pénzügyi államtitkár –, unokatestvérével érkezett, ugyancsak elmesélte a Jakabffy család kötődését a Zakariás családhoz. A Jakabffy család további sarjaitól is az ünnepi angadzsabur levesről, a Zakariás

és az Issekutz családhoz való kapcsolódásokról hallottunk. Megtudtuk azt is, hogy Zakariás Péter az egyetlen, aki Erdélyben beszéli az örmény nyelvet, és saját kertjében őriz csíkszépvízi sírköveket, tumbákat.

Olyan sok nevet hallottunk, hogy belezavarodtunk, ki-kinek a kicsodája, mert szinte az egész erdélyi örmény közösség megelevenedett, bár csak egy nemesi család genealógiáját hallgattuk.

A kiterjedt Zakariás rokonság hozzászólásai közben Balogh Jenő fényképeket vetített a családról, majd egy rövid részletet a Zakariás Péter bácsiról készült kisfilmből is.

Büszkeségre adhat okot az erdélyi örmény gyökerűeknek, hogy kevés olyan nemzetiség van, amely időben oly távol az őshazától őrzi örmény gyökereit és ennyire számon tartja leszármazását is.

A szeptemberi klubest végén az információk átadása következett. A klub háziasszonya meghívta a jelenlévőket az október 2-án, kedden 17 órakor kezdődő aradi vértanúk emlékünnepeére, melynek helyszíne az V. kerület, Akadémia utca 1. első emeleti színházterme. Ismertette a főegyházmegye meghívóját is: október 1-je és 3-a között Budapestre látogat Bechara Rai libanoni maronita patriarcha, október 2-án 18 órakor maronita liturgiát tartanak a Szent István Bazilikában. (A maroniták, akárcsak a koptok, őskeresztények.) Erdő Péter bíboros szeretettel várja az örmény közösség tagjait.

Az erzsébetvárosi Zachariás családi szálak bogozása

Az erzsébetvárosi Zachariás János örmény kereskedő (1670–1750) özvegye, Ötvös Kata 5 gyermekével együtt (János, Lukács, Tamás, Juliánna és Mária) Mária Teréziától 1750-ben magyar nemességet kapott.

Tamás leszármazottai közül Jánosnak (felesége Stefanovics Erzsébet) egyik gyermeke: Simon (1801–1845) szépapa 5 fiúgyermeke a teremben lévő Zachariások ősei. Ez az ág a „podusparti” előnevet használta.

Közös szépapánknak László (dr. jur., Centumvir) gyermekétől (felesége Lukács Mária) származik dr. Zachariás Simon József körorvos és tisztii főorvos (felesége Dániel Sarolta Amália Julianna) apai dédapám és egyik lánya Zachariás Jozsefa nagyanyám. Ez ágban a Jakabffy, Issekutz, Rösler és Krecsméry családnevek bukkannak fel.

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelye is várja az érdeklődő gyermekeket és felnőtteket a XI. ker., Gazdagrét, Csiki-hegyek Általános Iskola földszinti technika termébe, 2012. október 1-jétől.

dr. Issekutz Sarolta felhívta a figyelmet arra is, hogy május 14-től új alapszabálya van az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, változtatták a tagsági díjakat, így mindenkinek új belépési nyilatkozatot kell kitölteni és a megváltozott tagdíjat kell megfizetni, aki az egyesület tagja akar lenni a jövőben is. (Alapszabály és Belépési nyilatkozat a www.magyarormeny.hu honlapon megtalálható.)

Az estet méltóképpen koronázta meg az az örmény fogadás, amelyet egy Zakariás rokon, Dr. Keszzi-Harmath Péterné, Enikő készített számunkra.

Mária Anna gyermeke erzsébetvárosi Issekutz Győző (Viktor) országgyűlési képviselő felesége lesz, Netty lánya pedig Krecsméry Károlyhoz megy feleségül.

Szépapánk Márton Antal gyermekétől (felesége Szentpétery Róza) Etelka lánya révén az Aladics, Fejér családok jöttek létre, Erzsébet révén a Bokross, Dániel, Várnay család, Oszkár fia révén megjelenik az Ujfalusy család, míg Antal (felesége Kovács Emerencia) fia révén Andor András (felesége Szabó Gizella) ágán Zakariás Enikő és Gábor, Gábor ága, valamint Katalin ága (férjzett: Borosnyay Pálné).

Ugyancsak a „podusparti” előnevet használta Zakariás József (Csíkszépvíz, 1848., felesége Szultán Rozália), akinek dédunokája Olaszné Zakariás Anna Ilona iparművész, egyesületünk tagja.

Ritkaság, hogy valaki a szépapai ágon való rokonságot is fel tudja mutatni és ápolja is az igen terjedelmes rokoni szálakat.

A gyökerek kutatásához egy hagyományos családfa állt rendelkezésre, amely tölgyfának elágazásait Zachariás

Bodurián János

Összetört harangok* (részlet)

Minden külföldi örmény, ki Erzsébetvárosra járt, nagyon jól ismerte dr. Zakariást¹, kit mindenki „Simi bácsinak” hívott. A doktor eredeti örmény típusú öreg bácsi ősz szakállával, mely, ha ifjabbnak akart feltűnni, gyakran rövidült. Mint körorvos nyugdíjban volt, de mert a nagy általánosságának kedveltje „apja”: mindenhová őt hívták.

Simi bácsi minden összejövetelel részt vett, hiszen ő volt a társaság lelke; dacára magas korának szépen hegedült s rekedtes hangjával énekelt. Látszott, hogy ez a zene-szeretet családi vonás, Simi bácsi mikor hazatért egy-egy nehéz betegőtől, orvosi könyv helyett a hegedűjéhez folyamodott.

Dr. Zakariás lakása a Nemes utcán volt, ősei fészkeben.²

Ez a család is annak a húsnak a sorában volt, kik Mária Teréziától nemességet kaptak! Bizonyítja ezt a dekretum, mely pergamenre írva Simi bácsi házában van, tekintettel arra, hogy a család legidősebb tagja.

Mind azok, kik Erzsébetvárost látogatták, biztosan ismerték a vendégszerető Simi bá-

György állította össze 1938-ban, címe: Az ebesfalvi, vagy erzsébetvárosi nemes Zachariás család Tamás ága, vagy helyesebben a Teleki Zachariás család erzsébetvárosi ágának leszármazása.

dr. Issekutz Sarolta

csi házát, melyik örmény szívhez szóló „kis muzeum” volt.

A szalon mennyezetére az Arárát hegy volt festve s ennek tetején Noé bárkája. Itteni régi örmények könnyek közt búcsuztak az Arárattól, anélkül, hogy ennek a történelmi nevezetességű hegynek emlékét kitörölték volna a szívükből. A falakon felakasztva régi képek voltak. Simi bácsi dédapja, dédanyja. Milyen érdekes kinézésű arcok, kik a vendégeket nézik fekete örmény szemekkel.

Több éve már, hogy Erzsébetvárosról eltávoztam, de még most e percben is azok néznek engem. Egyik nap a képekhez közeltem és nehezen olvasva eredeti nevüket mondtam:

– De Simi bácsi, magának a vezeték neve Zakariás s hogy lehet, hogy a dédapja Zádig?

– Igen, ők Zádig név alatt jöttek ide Moldovából és később Zakariásra változtatták nevüket. A mai moldovai rokonaink mai napig is Zádigok maradtak.

Simi bácsinak igaza volt, mert én is az anyakönyvben többször láttam Zádig nevet.

Az öreg úr nagy féltékenységgel őrzi a régi örmény kéziratok maradványait és néhány régi örmény pénzt.

Alig lettem vendége e kedves városnak, 1911-ben, Simi bácsi volt az első, ki ebédre hívott engem. Pátriárkális asztalát körül vették az ő asszonyai a négy vejével és fiaival az ő feleségeikkel. Sajnos az évekkel párhuzamosan nincs meg az unokák kellő száma. Szomorú kép!

Asztalhoz ülés előtt az egyik kis unoka keresztet vetve magára, hangosan imádkozott, melyből én csak az „áment értettem, de úgy gondolom, a „miatyánk”-ot imádkozta magyar nyelven, melyet örmény szívvel Simi bácsi halkán utána mondott.

Az ebédlő asztal örmény szemekkel és szívekkel volt körülveve, csak Simi bácsi volt, ki „hájnág gi zrucér” (örményül beszélt) velem; ő maradt összekötő kapocs a régi és új generáció között. Igen, biztos vagyok, hogy ez az új generáció szívvel és lélekkel jó örménynek marad, de miután nem beszélnek az anyanyelvüket úgy képzelem őket, mint valami gépeket, mely nem működik.

Az ebéd ángagyábur levessel kezdődik. Simi bácsi így szolt:

– Mi ezt a levest „angagyábur”-nak hívjuk, valodi nemzeti leves. A magyarok is nagyon szeretik.

Igazán jóízű volt. Mikor mondtam, hogy legelőször most eszem ilyet, Simi bácsi ezt az érdekes hírt tolmácsolta az asztal társainak.

A legkisebbtől a legnagyobbig, körülbelül negyven családalkozó szem tekintett rám, az egyik kis unoka egy szavára nevetésbe tört ki az egész társaság.

Simi bácsi mosolyogva mondta:

– Tudja mit mondott Etuska? Hogy a papbácsi nem örmény, mert az örményeknek barnának kell lenni.

Én is mosolyogtam az én fehérségemen, mikor észrevettem, hogy az egész asztal milyen cserkész barna arcokkal van körülveve.

– Önök kaukázusi örmények, én pedig Konstantinápoly mellett születtem.

Ebéd után Simi bácsi a gazdasági udvart mutatta meg; legelőször a kertet, hol mindenféle zöldség volt a vörös hagymától kezdve a fokhagymáig. Tudomásomra hozta az öreg úr, hogy itt mindent az ő felesége rendez; az után következett a tyúkok, disznók, marhák... S e pillanatban benn megszólalt a szobában a zongora, melynek hangjára besietünk a szalomba. Simi bácsi hozta a hegedűjét, két leányát a zongora mellé ültetve, kottát tett elébük s erre a húsz száz olyan néma lett, mint a falon levő Zádig képek. A nyolcvanegy éves öreg úr fiatalos hévvel jelt adott és ő is a vonót hegedűre téve, énekelt az örmény indulót: „Pám porodán”-t. Seholy ilyen édesen nem csengett nekem ez az ének, mint itt, hol az ajkamon az örmény szó már régen elnémult.

Mikor a tapsok elhangzottak, hallottuk az örmény templom harangját. Milyen kedves és titokzatos hangok! Az örmény lélegzete..!

A ház asszonya már készen van a templomba. Az erdélyi örmény nők gazdasszony-ságukban megőrizték a tradíciós örmény szokásokat; ők tudják, melyik ünnepen kell páklávt, herisszát, kátát, táhtáhalvt készíteni. Nem csoda, ha a magyar urak szeretnek örmény nőt venni feleségül, mert tudják hogy velük könnyen lehet boldog és meleg otthont teremteni. Az örmény anya a fíjjelleget átruházza gyermekeire és, azért van, hogy többször találkozunk félvér örmény arcú emberekkel.

De mégis az idő és a környezet évről-évre letörül valamit az örmény lelkületéből; és sajnos, biztos vagyok, hogy ez a 250 éves örménység, végeredményben befog olvadni a többségbe, mint a multban az örmény környezetben összeolvadtak a bartok, görögök, perzsák és zsidok is.

Az örmény harangok ma vagy holnap ezt a szomorú tényt fogják elsiratni.

¹ Helyesen Dr. Zachariás

² Az Apafi fejedelmi család vadászakuráját vásárolta meg Z. Simon Tamás nagyapja, azóta is abban élt a család a XX. század 70-es éveig.

*Részlet Bodurian János örmény plébános Vörös hold c. elbeszélés kötetéből (Szépvíz, 1930) – Eredeti írásmódban

Láttuk a magyarörménység színe-javát

A Marczibányi Téri Művelődési Központ rendszeresen ad otthont a Budapest Főváros II. ker. Örmény Önkormányzat kiállításainak, dr. Issekutz Sarolta elnök szeptember 17-én nyitotta meg az M Galériában az „Örmény arcok, örmény szemek” című fotókiállítást (szeptember 30-án zárult). Olyan régi fényképeket is láttunk, amelyeket eddig csak hűséges kedvesnek, családtagoknak, rokonoknak mutattak meg, nem is remélve, hogy egyszer nyilvánosságot kapnak a feledésbe merült arcok.

A kiállítás megnyitója Puskás Eszter énekművész és Hangist együttese műsorával kezdődött, az örmény dalokat és saragánokat nagy tapsal köszönte meg a közönség. Flórián Antal színművész jutalma sem maradt el az Örmény

Puskás Eszter énekművész Hangist együttese: Gyulai Csaba (dob), Juhász Endre (duduk, oboa, furulya), Gerzson János (lant).

arcok, örmény szemek (Silva Kaputikján) című vers, valamint Ady Endre: A magyar Pimodán 2 prózai vallomást követően, ugyancsak nagy tapsot kapott. dr. Issekutz Sarolta megnyitó szavában a kiállításnak a „Genealógia képfírásban” alcímet adta. Utalt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadásában megjelent Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című könyvre, amely ezer oldalon ötezer ötszáz család adatait tartalmazza, az M Galériában bemutatott archív fotók által megelevenedett a könyv, felvonultatja a magyarörménység nemeseit, színe-javát, apraját-nagyját.

Flórián Antal

A kiállítás elején és végén található tablókön tájékoztatót olvashattunk a magyarörmények történetéről. A magyarörmények a magyar anyanyelvű erdélyi örmény gyökerűek, akik már a honfoglaláskor megjelentek a Kárpát-medencében, az egyik törzs ugyanis örmény volt. Erre utalnak az itt található hatkarejos templomok is, – amelyeket Ani romjai között, az ősi örmény fővárosban láthatunk, valamint a Kaukázusban. Örmény jelenlétre utal Esztergom örmény negyede, amelynek okirati bizonyítékait a Pannonhalmi Apátság könyvtára őrzi. Tolmács község örmény püspöki pecsétje a Magyar Nemzeti Múzeum tulaj-

dona. Az örménység jelenléte az Árpád-kortól tehát folyamatos Magyarhonban.

Amikor 1239-ben az „ezeregytornyú” Aniból elmenekült örmény nemesség több évszázados menekülés után megérkezett Erdélybe, I. Apafi Mihály fejedelem befogadta és letelepítette őket, kiváltságokat adott nekik. Az állatkereskedelmük révén (főleg marha és juh) Európa-szerte megismerték a tisztességes örmény kereskedőket. Az erdélyi társadalomnak is nagyon hamar megbecsült tagjai lettek kereskedelmükkel, kisiparukkal, a polgárosodásban betöltött szerepükkel. A fejedelem engedélyt adott két örmény város: Szamosújvár és Erzsébetváros alapítására, továbbá Gyergyószentmiklós és Csíkszép víz vált örmény településsé, székely közegben. A megindult polgáriásodás és fejlődés hozta gazdagságot nemcsak az örmény családok élvezték, hanem a magyarörmény közösség egésze, valamint az egész magyar társadalom is. Híresek voltak az örmények arról, hogy vagyont hoztak a magyar nyelv megőrzésére, fejlesztésére, a magyar színház megeremtésére, iskolahálózat létrehozására, szociális hálózat kiépítésére, tehetséges diákok tanulásának felkarolására stb. Így a magyarörmények a magyar kultúra minden területén nyomot hagytak: az irodalomban, a képzőművészetben, az iparművészetben, a zeneművészetben, a színházművészetben, stb. A kiállított tablókön

dr. Issekutz Sarolta

számos magyar nevű, de erdélyi magyarörmény művészt, hírességet ismerhetünk meg.

Az örmények az 1800-as évektől tudatosan magyar anyanyelvűvé váltak, kérték a kincstártól, hogy a felterjesztéseket magyar nyelven tegyék meg (1848-tól a többi nemzetiségnek is kötelező volt).

„Sokan nem tudják, hogy örmény gyökerűek. Ezért vannak ezek a kiállításaink.” – Folytatta dr. Issekutz Sarolta. – „Kevesen tudják, hogy a politikai életben is ott voltak eleink, hiszen két örmény származású miniszterelnöke is volt Magyarországnak, 8 minisztere, a neveket elolvashatják a tablón. A parlamentben volt, amikor egyszerre tizenhat örmény gyökerű képviselő ült. Az 1848/49-es szabadságharcban is az akkor tízezer fős erdélyi örménység hetven főtisztet adott a magyar hazának, köztük két aradi vértanút, Kiss Ernő altábornagyot és Lázár Vilmos ezredest, valamint Csetz János honvéd tábornokot, magyar-örmény-székely-argentín hőst. akiknek emléket a mai napig ápolják.

Dr. Jakobffy Albertné Zachariás Brigitta

„A kiállítás meghívójának szétküldését követően többen telefonáltak, megkérdezték, hogy hogyan került az ő nagyanyja, dédanyja a meghívóra? Egyszerű volt a válasz: mert az én nagynéném, Zachariás Brigitta látható rajta. Jellegzetes örmény arc, jellegzetes örmény tekintet és tartás, amely nem téveszt-

hető össze.” Ebből is látszik, hogy „egy család vagyunk”.

Mi is jellemző az örményekre? – tette fel a kérdést dr. Issekutz Sarolta. – Válaszát a beszámolót követően közreadjuk.

Helyszűke miatt a kiállításnak csak egy részét mutathatjuk be 40 nagyméretű tablón, de arra elég,

Az Örmény arcok, örmény szemek című fotókiállítás közönsége

hogyan elgondolkodjunk, kik is a hazai történelmi örménység, a magyarörmények, milyen sok hírességet adtak hazánknak, a világnak, milyen jó hazafiak. Ez elmondható nemcsak az örmény ősökre, hanem a jelenkori erdélyi gyökerű magyarörményekre is.

A műsorban Flórián Antal színművész felolvasott az erdélyi újságokban megjelent két cikket: *Búcsúzott a szülőföld a parancsnoktól*, és *Pongrácz Gergely a Korvin-köz főparancsnoka, emlék* címűt.

Ezután dr. Issekutz Sarolta megköszönte *Vadász Eszternek* és a Marczibányi Téri Művelődési Központnak, hogy be-

fogadta a kiállítást, köszönetet mondott *Szántó Hédinék*, a kiállítás berendezőjének, valamint a közreműködő szereplőknek: Flórián Antal színművésznek, úgy is, mint a II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselőjének, Puskás Eszter énekművésznek és együttesének (*Juhász Endre, Gyulai Csaba, Gerzson János*). Végül meghívta a kiállítás közönségét az erdélyi örmény konyha receptjeiből készült finomságok fogyasztására és egy „jó beszélgetésre”. A megnyitót a Hangist együttes műsora zárta.

(Béres)

A kiállításon láthatók családnevei

Ábrahám, Áján, Antalfy, Ávéd, Ávédik, Betegh, Bogdánffy, Buzesco, Bulbuk, Cabdebo, Czetz, Csiky, Dajbukát, Dániel, Dobribán, Duducz, Fejér, Flórián, Fogolyán, Gajzágó, Gopcsa, Gorove, Govrik, Gyertyánffy, Hollósy, Issekutz, Jakabffy, Jolbej, Kabdebo, Kapdebo, Karácsony, Karátsonyi, Kazacsai, Kiss, Kirkósa, Kopacz, Korbuly, Kovrig, Kövér, László, Lászlóffy, Lázár, Len-

gyel, Lukács, Lukácsfi, Mály, Mánya, Másvilági, Mártonffy, Miron, Novák, Nuridsány, Ötvös, Pap, Pattantyús-Ábrahám, Páskuly, Pátrubán, Petelei, Roska, Simay, Sáhin, Szappanyos, Száva, Szenkovits, Szentpétery, Szongoth, Török, Tutsek, Urmánczy, Vákár, Vertán, Verzár, Vikol, Voith, Wolf, Zakariás, Zachariás, Zábulig, Zárug, stb., stb.

Örmény arcok, örmény szemek...

Fotókiállítás

A kiállításon látható fotók az erdélyi örmény családi archívumok féltve őrzött kincsei. A tablók megelevenedik az erdélyi magyarörmény múlt, kiemelkedő személyiségei, szép asszonyai, határozott férfiúi, értelmes gyermekei. Megismerhetők az örmény vonások jellegzettségei: fekete szemek, érdekes szemállások, erős ornyereg, sötét haj és szemöldök, sárgásbarna bőrszín... Ezen jellegzettségek akár déd-, vagy ükszülei örmény származású családban is kiütözköznek, akár „hetedíziglen”.

A fotók által megismerhetővé válik a korabeli öltözködéskultúra, néhol lakáskultúra is.

Bepillantást kapnak az örmény gyökerű hírességek világába (a teljesség igénye nélkül), ezáltal egy másik örmény jellegzetességre hívja fel a figyelmet: tisztességes, tehetséges, céltudatos és kitartó fajta.

A fotókat nézve sokan elgondolkodhatnak, hogy hasonló arcokkal, típusokkal rendszeresen találkozunk, de sohasem gondoltuk arra, hogy örmény gyökerűek. Pedig itt élnek velünk együtt ezek az érdekes, keleties vonású emberek, akiknek nevei sem mindig árulják el örmény gyökereiket. Keresse Ön is saját családjában, barátai, szomszédai, munkatársai között az erdélyi örmény arcokat, szemeket...

dr. Issekutz Sarolta

Balázs Katalin

II. Örmény Művészeti Fesztivál Gyergyószentmiklóson

A székelyek közé betelepült örménység kultúráját ismerhetik meg mindazok, akik szeptember 7–9. között részt vesznek a II. Örmény Művészeti Fesztiválon. Ennél több is jut a résztvevőknek, a székely-örmény együttélés értékeire döbbenhetnek rá.

Pénteken kezdődött a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia és a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület által szervezett fesztivál, mely komolyzenei koncerteket, képzőművészeti és fotókiállításokat, előadásokat, örmény étel-ital kóstolásokat egyaránt tartalmaz. Az idei, második rendezvényen bemutatásra kerül az örmény ételkészítő, a hurut, illetve ugyanitt ismerhetik meg az érdeklődők az ágádszabur készítő-

Csiki Margit Gitka örmény motívuma

si módját. A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom búcsúünnepét, Kisboldogasszony napját körülölelő rendezvények bázisa az Örmény közösségi ház, itt kerül sor az események egy részére, ezen ingatlan manzárdjának kiépítésére kínálnak 20 és 50 lejes téglaajegyet a szervezők.

A nyitónap dús programot kínált, a rendezvénytámogatók – Hargita Megye Tanácsa, Communitas Alapítvány,

Gyergyószentmiklós önkormányzata – képviselőinek köszöntését követően három kiállítás nyílt meg. *Felházi Lenke Zsuzsánna* festményeit hozta, *Puskás Attila Barna* örményországi képei az Üzenet otthonról haza címet viselték. Egyébként a közösségi ház falán látható fotográfiai egy kirándulás termékei: Örményországból származó erdélyiek tettek kirándulást az őshazába, a képek pedig támogatás révén bejárhatják az erdélyi településeket, hogy jövőre még többen csatlakozzanak az itthonról hazamenő kirándulók táborához.

Különleges látványt nyújt *Csiki Margit, Gitka* kiállítása, a fára festett örmény motívumok mellett különleges ékszerek kerültek közszemlére. A képzőművészek gyerekek számára tartottak élő műhelyt, kisiskolásokat tanítottak ecsetforgatásra a közösségi ház udvarában.

Délután *dr. Bulbuk Márton István* és *dr. Márton László* az épített örökségről

Balázs Katalin

Fesztiválösszegzés az örményeknél

Sikeresnek ítélte meg Kulcsár László főszervező a hétvégén Gyergyószentmiklóson sorra került II. Örmény Művészeti Fesztivált. A rendezvény idején az erdélyi magyar örmények jövőjéről is tanácskoztak, valamint nyilatkozatot fogalmaztak meg az örmény–magyar konfliktussal kapcsolatban.

A háromnapos fesztivál során több javaslat is elhangzott a jövőre nézve: sokan tartanak jónak, hogy a következő esztendőben is legyen Hurutfesztivál, így mindenki megismerkedhessen az örmény ételkészítővel és az ennek felhasználásával készített ángádzsábur levessel. Az idei egyik fellé-

Kulcsár László

pő, *Kirkósa Júlia* felajánlással állt elő: a színvonal megtartása, emelése érdekében segítené a szervezőket, javaslatot téve újabb előadóművészek meghívására. A jövő örmény művészetének megalapozását jelentheti az Élő műhely, ahol képzőművészek oktatták az iskolás gyereke-

Élő műhely: alkotók voltak az oktatók is

szólt, majd *Kirkósa Júlia* templomi koncertjét *Borosnyay Klára* festménykiállítása követte az Astoria vendéglőben, mely az örmény ízek, örmény fűszerek nevű vacsorának is helyet adott. A desszertet a Nostalgia kávézóban szolgálták fel: marlenkát és kávé, világhírű örmény előadók zenéjével kísérvé.

(Székelyhon.ro, 2012. 09. 07.)

ket, ennek folytatását is fontosnak tartják a szervezők.

Az ünnepség alkalom volt arra, hogy a különböző településekről érkező örmény szervezetek képviselői a jövőről folytatott beszélgetést. Fontosnak tartják az erdélyi magyar örmények, hogy közösen léphessenek fel közös ügyeikért. Ennek érdekében már hozzákezdték egy civil szervezet létrehozásához, melynek névfoglalása, bejegyzése van folyamatban. A szervezet, lévén, hogy viszonylag kis számú közösséget foglal magában, nem is lehetne politikai szereplő, ám léte fontos, hogy a romániai örménységtől elkülöníthető legyen a magyar örmények csoportja.

„Megfogalmazódott, hogy mi elsősorban magyarok vagyunk, örmény gyökerekkel. Másak vagyunk, mert mi az évszázadok során a magyar kultúrát szívtuk magunkba” – fogalmazta meg az országban élő örmények közti különbséget *Kulcsár László*. Megtudtuk, a rendezvényen tiszteletét tevő *Zsigmond Barna Pál* főkonzul és *Szarka Gábor* konzul támogatójáról biztosította a kezdeményezőket.

A Magyarországot közvetlenül érintő azeri–örmény konfliktus – mint kiderült – közvetve az erdélyieket, a fesztivált is érintette: több meghívott nem jött el Magyarországról, távollétüket azzal indokolta, hogy a kialakult helyzetben diplomáciai tárgyalások miatt odahaza van rájuk szükség. A konfliktusról nyilatkozat született a fesztivál idején, a tanácskozó örmény szervezetek képviselőinek aláírásával.

Nyilatkozat

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templombúcsú napján összegyűlt erdélyi magyar-örmény egyesületek képviselői sajnálatunkat fejezzük ki a politikai

vihart kavarási esemény kapcsán, amely a gyilkosság vádjával jogosan elítélt azeri Ramil Safarov Magyarország által Azerbajdzsánnak történő kiadatása kapcsán robbant ki. Az ügyben többen szinte kizárólagosan és egyoldalúan Magyarország felelősségét emelik ki, és meggondolatlanul vádolják a magyar államvezetést. Átérezzük örményországi testvéreink fájdalmát, ugyanakkor mélyen elítéljük azt az azerbajdzsáni vezetést, amely minden ígéretet megszegő tetteivel, és azáltal, hogy a gyilkosból nemzeti hőst faragott, kellemetlen helyzetbe sodorta a jelenlegi magyar kormányt, és rontotta Magyarország nemzetközi elbírálását. Véleményünk szerint az azeri vezetés mellőzte a nemzetközi jogszabályokat, és kijátszotta a magyar részről jóhiszeműen, a nemzetközi jogi jogszabályoknak megfelelően és humanitárius, alapvetően európai értékrend és gondolkodás szellemében megkövetelt megegyezést. Ezért talán szükségszerű lenne felülvizsgálni a kiadást szabályzó nemzetközi jogszabályokat, hogy lehetlenné váljon hasonló esetek megismétlése. Ugyanakkor szélsőségesnek tartjuk azokat a megközelítéseket is, amelyek egyetlen esetből kiindulva megbélyegzik a magyar nemzetet.

Buslig Gyula,

Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület

Szálasy Ferenc,

Székelyudvarhelyi Magyar-Örmény

Kulturális Egyesület

Fejér István,

Csík körzeti Szentháromság Alapítvány

dr. Puskás Attila,

Marosvásárhelyi Örmény-Magyar

Kulturális Egyesület

Egy kedves levélből

Kedves Sarolta!

A szeretetteljes meghívásnak nem tudtam ellenállni és leutaztam, leutaztunk Gyergyóba a II. Örmény Művészeti Fesztiválra...

Megítélésem szerint, még magasabb színvonalú volt az ezévi rendezvénysorozat, mint az első.

Nagy szeretettel vártak Téged, Benneteket Kulcsár Laciék. Meleg szeretettel köszöntenek, üdvözölnek általam és remélik a jövő évi rendezvényen örömmel köszönhetnek...

Az ünnepélyes megnyitó helyszíne a múlt évhez hasonlóan az Örmény Közösségi Házban ill. kertjében történt, ahol Kulcsár László és a Gyergyószentmiklósi Örmény Kórus szeretetteljes köszöntése, műsora és a bemutatkozó művészek kiállítása már előrevetítette a három napos Örmény Művészeti Fesztivál színvonalát.

A múlt év óta az Örmény Közösségi Ház két helyiséggel bővült. Helyt adva ezzel több női kiállításnak. *Felházi Lenke Zsuzsanna* tüzes színeivel pompázó csendéletei az életörömet és az óhazai napfényözönt sugározták.

Puskás Attila Barna fotói mindazok szívét megdobogtatták, akik jártak az óházában és azokét is, akik rácsodálkozhattak képein keresztül a közel 2 ezer éves épített, csodálatos örmény örökségre és az örmény portrék elkapott pillanatainak őszinteségére.

Csiki Margit Gitka elkápráztatott ötletességével, mind az ékszerkölteményeivel, mind a falifákon megjelenített örmény motívumaival.

E kiállítások megnyitása után, a Közösségi Ház udvarán, megnyílt az Élő Műhely, ahol *Borosnyay Klára* és a helyi művészek az odasereglett gyermekekkel ismertették az alkotás gyönyörűségét, miközben maguk is szebbnél szebb képeket festettek. Szívderítő volt látni, hogy Klára ötlete, „Az örmény motívumkincs megjelenése gyermekalkotásokon” mennyi gyermeket megmozgatott. Utána Klarához csatlakozva többen is indultak a tájba festeni nap mint nap.

Ragyogó előadást tartott *Bulbuk Márton* a Közösségi Ház udvarán elfogyasztott finom ebéd után „Erdélyi épített örökségünk megőrzéséért” címmel. Fantasztikus, hogy milyen elkötelezettséggel őrzik történelmi örökségünket.

Csodálatosak voltak a koncertek. *Kirkósa Júlia* estje feledhetetlen élmény marad. De számomra a legemlékezetesebb: *Márffy Gabriella* hegedűművész szólóestje volt. Remekül sikerült a *Tiberiusz vonósnégyes* fellépése is szép hangzású Mozart műsorokkal.

Természetesen a kórusok – mind a szamosújváriak, mind a gyergyóiak – kitétek magukért. *Borosnyay Klára* festménykiállításával örvendeztette meg a közönséget az Astoria Szálló összes termében, esztétikusan elhelyezett érzékeny, szép színvilágú akvarelljeivel, mintegy 25 alkotással. Sokrétű tehetséggel megáldott ember! Több támogatást érdemelne itthon. A bensőséges kiállítás megnyitása után, *Agopián Paul* mesterszakács kápráztatott el bennünket az örmény ízekkel.

Gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom

Csiki Margit Gitka örmény motívumai falifákon

Anyira sokrétű, jó és szép előadások, kiállítások, kórusok és szólóestek gazdagították az első napot, hogy a távolmaradók rendezvényei nem is hiányoztak.

Másnap korán reggel, elég hűvösben nyakunkba vettük a várost (már aki a késői lefekvés után fel tudott kelni). Aki mégis velünk tartott, nem bánta meg, mert aranyos kísérőnktől nagyon sok mindent megtudtunk, és még többre rácsodálkoztunk, miközben meglevénedett a régmúlt. Épített örökségünket folyamatosan fotóztuk.

Igyekeztünk a Kisboldogasszony ünnepére pontosan odaérni, hiszen ez a nap a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus templom búcsúünnepé. Valóban igazi ünnep volt. Eljött Jakubinyi kormányzó, érsek úr, s Szakács Endre vikárius úr is, valamint az egyházkerület papsága. Ünnepi szónok Nt. Horváth István plébános volt. Felvonultak a vörösköponyegesek is. A mise végén a templom körüli körmenet a zászlóvivőkkel igazán impozáns látványt nyújtott.

Ünnepi ebéd a Szilágyi Vendéglőben. Ismét elvarázsolt bennünket Agopian Paul az örmény ételekkel. Elegáns és nagyszerű volt általában az étkezés. Felvonultatták az örmény mesterszakácsok krémjét úgy az Astoria szállodában, mint a Szilágyiban is.

S ami külön és nagy öröm volt számomra, találkozhattam csíki és szamosújvári barátaimmal, ismerőseimmel.

Délután a templomban *Bálint Julika* remek előadást tartott, a füzetekben olvastam is a témáról.

Vacsora előtt az Astoria Szállóban került sor *Décsi Zoltán* költő és *Tatár Imre* gitárművész közös előadására, „Az örmény sírkövek az idő szálain” c. érzelmgazdagságot hordozó szép estre. A konyakkóstolót a vacsora előtt, ismét *Dr. Puskás Attila* szellemes bevezetője ajánlotta ízlelésre, fogyasztásra.

Az utolsó napon emlékezetes és hangulatos volt a Hurut és Angadzsabur Fesztivál. Rézüstben fortyogott a hurut... *Mayer Róbert* karvezető fűvös együttese szolgáltatta hozzá a zenét. NM

Ui. A téglajegyekről elfelejtettem szólni. 50 és 10 Lei-ért árultak nyomtatott téglajegyeket és a befolyt összegből tovább építik az Örmény Közösségi Házat. Nagyon jó ötletnek tartom! Nagyon sokan vásárolták, megítélésem szerint minden jelenlévő a rendezvények kezdetétől a végéig.

A II. Örmény Művészeti Fesztivál alkotói: Borosnyay Klára közepén áll, előtte balra Puskás Attila Barna

Nagy-Hintós Diána

Új táncházat avattak Széken, eredeti Korniss-fotókkal

Csendes Bertalan-napi megemlékezést tartottak az idén

Hétvégén a Kolozs megyei településen táncház- és múzeumavatást tartottak. A holland *Michel van Langeveld*, aki végleg letelepedett Széken, megvásárolta a község egyik romos ingatlanát, amelyben egykor táncház működött, s a faanyagot felhasználva ismét felépítette azt a község másik részében, Csipkeszegen. A szombati ünnepélyes táncháznitó díszvendége *Korniss Péter* fotóművész és *Novák Ferenc* koreográfus volt. Korniss van Langeveldnek ajándékozta azokat a fotóit, amelyeket 1967-ben és 1970-ben Széken, az akkori fiatal táncosokról készített. A képeket ezt követően bárki megtekintheti, aki Székre látogat a Csipkeszeg 349. szám alá. Az ünnepélyes megnyitó után a széki fiatalok és gyermekek birtokukba vették a múzeumként is működő ház udvarát, és ízes széki muzsikára ropták híres táncukat. Pénteken pedig a hagyományhoz híven hármastisztelettel emlékeztek az 1717-es tatárjárásra.

Közel száz helybéli és vendég gyűlt össze szombaton Széken, a Csipkeszeg 16. szám alatt, annak az ingatlanhoz az udvarán, amely rövid ideje vásárolt meg a Hollandiából oda települt *Michel van Langeveld*. Aztán pedig muzikaszó kíséretében átmentek a szemközti házba, a 349. szám alá, amelynek udvarán újraépítették az egykori forrószegi táncházat.

Michel van Langeveld felelevenítette Széken való letelepedésének, ingatlanvásárlásának történetét, amelynek mozgatórugója a széki néptánc iránti csodálat. Ezt követően a híres fotóművész, a kolozsvári származású (*örmény gyökerű – BKJ*) *Korniss Péterrel* való megismerkedését mesélte el.

Novák Ferenc koreográfus említést tett arról, amikor 1958-ban először Széken járt, és 18. századra jellemző szellemi és kulturális kincset

Michel van Langeveld, Korniss Péter, Novák Ferenc és Fodor Tamás konzul a táncház avatóján Fotó: Nagy-Hintós Diana

talált itt. – Boldog vagyok, hogy *Korniss Péter*, akit én hoztam először ide, ugyanúgy vélekedett a széki kultúráról és a néptáncról, mint én. Itt kezdődött az a fotózási „hullám”, amely világhírűvé tette *Korniss Pétert* és Széket – hangsúlyozta a koreográfus.

Sallai János polgármester *Szent István* királynak fiához, *Imre* herceghez való intelmeiből idézett, miszerint „becsüljük meg az idegeneket”. – A megbecsülés, mi több, a kölcsönös megbecsülés szép példája a mai

nap. *Michel van Langeveld* életének fő célja ugyanis az, hogy megmentse azokat az értékeket, amelyek számunkra is sokat jelentenek – magyarázta a polgármester.

Fodor Tamás kolozsvári magyar konzul szerint hagyományörzése folytán Szék példamutató település. – Ha egy ilyen közösségi tér, mint ez a táncház, megújul, ez azt jelenti, hogy igény van erre.

Jó, hogy ezt valaki felismerte – mondta a diplomata, majd arra buzdította a székieket, hogy továbbra is ápolják, és adják tovább a fiataloknak a hagyományt.

– Nincsenek véletlenek – kezdte beszédét *Sallai Márton* helybéli református lelképásztor –, nem véletlen tehát, hogy *Michel* itt telepedett meg Széken, és a táncház meghatározó szerepet töltött be eddig is életében. Itt, a forrószegi táncházban talált rá feleségére. Új hazájában azért a közösségért dolgozik, amely befogadta őt. *Korniss Péter* adománynak jelentősége pedig a hagyomány és a

közösség megőrzésében keresendő. Legyen minél több látogatója az új múzeumnak! – mondta *Sallai Márton*, akitől később azt is megtudtuk, hogy a Bertalan-napi hármastiszteleten három széki származású lelképásztor hirdette az igét.

Mivel a széki tanács úgy döntött, hogy ez alkalommal csak hármastisztelet lesz, az egyházközség elfogadta az önkormányzat döntését, ezért az istentiszteletekre „nem szerveztek rá másféle programokat, beszédeket”.

(*Szabadság*, 2012. aug. 27.)

Kerezsi Hajnalka

Továbbképzés a néptáncos szakma jövőjéért

Befejeződött az I. Koreográfus Alkotótábor

Az erdélyi néptáncos foglalkozó szervezeteket tömörítő Romániai Magyar Néptánc Egyesület augusztus 26-a és szeptember 1-je között szervezte meg az I. Koreográfus Alkotótábort. A találkozó helyszíne a bikfalvi (Kovácsmező) Téglás panzió volt, ahol Erdély különböző pontjairól érkezett koreográfusok dolgoztak együtt, hazai és külföldi szakemberek vezetésével. A táborban *Novák Ferenc „Tata”, Stoller Antal, Orza Călin*, valamint *Szalay Zoltán* tartott elméleti és gyakorlati előadásokat, emellett esténként videózással egybekötött műelemzésekre is sor került. A résztvevők lelkesen sajátították el a szakmai titkokat, hogy majd hazatérve másoknak is átadhassák a tanultakat. Számukra a szakmai fejlődés minden formája előrelépést, fejlődést jelent.

Az erdélyi néptáncos szakma több olyan együttesrel büszkélkedhet, amelyek értékes színpadi alkotásokkal örvendeztetik meg a nagyérdeműt. Ehhez kíván minőségi segítséget nyújtani a tábor révén a Romániai Magyar Néptánc Egyesület.

Romániában a néptáncos szakma még mindig mostohagyermeknek számít a művészetek között. Az a jelentős folklórkincs, amely a hetvenes évek végétől napjainkig

gyűjtésre és archiválásra került, jószerével csak az erdélyi néptáncgyüttesek tudástárában található meg, az ország nagy részében nem ismerik ezt az értékes örökséget. Ennek ismeretében öröndetes a tény, hogy – bár még kis mértékben – az állami intézmények által nyújtott támogatások egy része kulturális örökségünk, folklórkincseink megőrzésére van irányítva.

Novák Ferenc „Tata”, a tábor fő oktatója

(*Szabadság*, 2012. szeptember 5.)

Szungott Kristóf

A Korbuly család vázlatos története*

(2. rész)

MÁSODIK SZAKASZ

ÁRDZRUNIAK MAGYARORSZÁGON

I. Cikkely.

Az Árdzruni-család elágazásai.

1. Fejezet. Hány Árdzruni eredetű örmény család van Magyarországon?

A nemzeti királyok bölcs kormányzata nagygyá, gazdaggá, hatalmassá tette Örményországot; fejlődött az ipar, virágzott a kereskedelem, szaporodott a tanintézetek száma, az irodalom elérte aranykorát... De szaporodott az irigy ellenségek száma is, melyek egyetlen egy kedvező alkalmat sem szalasztottak el felhasználatlanul: a termékeny országra rontottak és hol egyik, hol másik vidékét tüzzel-vassal pusztították. Kipótolhatlan károkat, veszteségeket okoztak a századokig tartott vallási háborúk, melyek megtizedelték a kereszténység megtartásáért küzdő vitéz örmény nemzetet. A hős Vártánok elvérzettek a csataterén, de vallásukat el nem hagyták. És az Egyház a szentek közé sorozta őket. Volt idő, midőn a római légiókat is visszaverték az örmények; de most a vad hordák roppant számának nem tudtak ellentállani. A hősi elszántság már nem használt semmit; azért némely város lakossága összeállott... és vezetőt választott magának. Ez üldözött, vérig kínozott, testvéreihez a többek között így szólott: „Ha kiköltözünk, itt hagyjuk terjedelmes birtokainkat, fényes palotáinkat, marha-nyájainkat, a drága hazát, a nemzetet; de megmentjük életünket... és ingó vagyonunk egy kis részét, és

megtartjuk üdvözítő vallásunkat is!”... Így szólott... és rögtön csomagolni kezdtek: gondosan elrakták az örmény szent-erelyeket, az egyházi könyveket, drága nemzeti viseletök egyes darabjait, a becses köveket, az arany- és ezüst-neműt, a szent olvasót (rózsafüzér)...és — előbb megcsókolták a hazai földet — azután útra keltek könnyelt szemekkel...

A hazai örmények ősei előbb Krímben, Lengyelországban és Moldva-Oláhországban laktak; végre 1672-ben apáink I. Apafi fejedelem alatt bejöttek Erdélybe. Ezek között van elég Árdzruni-származék is! A hazai örmény családok közül a következő négy család vette eredetét az Árdzruniaktól: Esztegár-, Zászlóffi-, Hollósi- és Korbuly-család. Ezekről alább egyenként szólok.

II. Cikkely. Az Esztegár-család.

1. Fejezet.

Az „Esztegár“-családnév jelentése.

...Apafi alatt több mint háromezer örmény család jött be Erdélybe. Az elpusztult országrész igen jelentékeny kárpótlást nyert a szorgalmas, gazdag, értelmes, művelt, becsületes... örményekben, kiknek az ország bár földet (habár volt elég pusztán maradt birtok) nem adott — ingyen — hová letelepedhessenek ...

Az Árdzruniak származékai Korbuly és Esztegár név alatt jöttek be. A Korbuly név eredetéről hátrább fogok szólni. Most lássuk, hogy mit jelent az Esztegár név?

Az Esztegár család a beköltözés előtt hosszabb ideig Moldva-Oláhországban lakott, melynek erőszakos „despotá“-i arra kényszerítették országuk idegen ajkú lakosait, hogy vegyék fel a görög szertartást... sőt családi neveiket is cseréljék fel román nevekkal. Így fordította le az Árdzruni-család is örmény nevét románra. (Árdzruni tehát = Esztegár.)

2. Fejezet.

Esztegár Vártán érsek. 1843-1886.

Az Esztegár család legkiemelkedettebb tagja Esztegár Vártán, ki a múlt század ötvenes éveiben ezen dolgozat írójával nemcsak egy osztályban járt, de sőt egy padban is ült; azért fölötte örvendek a jó alkalomnak, hogy gyermekkori volt jó barátomnak és tanulóársamnak áldott emléket e helyen is megörökíthetem. Élet- és szellemrajzát igen szépen írta meg derék főesperes-plébánosunk, Bárány Lukács az „Armenia” ötödik évfolyamában (1891, 97—100 lap).

A csinos munkálatot itt is közre adom:

Azon idő óta, hogy a magyar nemzet bennünket örményeket szives vendégszeretettel befogadott, a magyarhoni örmény kolóniák sok jeles férfiút adtak a magyar hazának s az egyháznak, kik kiváló képességeik által fényt árasztottak az örmény névre. Ily jeles férfiú volt dr. Esztegár Vártán József, a bécsi mechitharista rend főapátja és selimbriai érsek, kinek életrajzát e néhány sorban adjuk.

Dr. Esztegár Vártán József született 1843. aug. 13-án Magyarhonban Szamosújvári örmény kath. szülőktől. A keresztységben Adeodat — Bogdán — nevet nyert. Szülei: Esztegár László és

¹ Constitutiones congregationis mechitaristarum Viennensium approbatae a Leone XIII. Pontifice optimo maximo, Viennae 1885.

Korbuly Mária gyermeküket vallásos nevelésben részesíték; tanulóársai szerették és korát meghaladó komolysága miatt tisztelték. Hajlama a papi pálya iránt korán kitűnt, úgy, hogy már 11 éves korában Bécsbe vitetett fel a mechitharisták zárdájába, hol gyors felfogásával, kitartó szorgalmával, kötelességeinek pontos teljesítésével túnt ki többi társai közül. A szerzetesi fogadalmat 1859. aug. 24-én tette le és 1862. szeptember 6-án — habár csak 19 éves volt — pappá szenteltetett.

Felszentelése után széles működési kör jutott osztályrészéül; mint a szerzetesi jelöltek mestere, theologiai tanár, igazgató, helyettes főtitkár, kormánytanácsos, a szerzet ügyeiben tekintélyes és kiváló részt vett. 1883-ban dr. Bosági Jakab főapátját Rómába kísérte és itt tudományos képzettsége, a tárgyalt ügyekben tanusított teljes tájékozottsága által az illetők figyelmét magára vonta. Mindenki úgy nézte őtet, mint a szerzet jövőendő apátját.

Az 1883. évi október elseje gyászba ölté a bécsi mechitharista rendet. A rend főapátja dr. Bosági Jakab jobblétre szenderült. P. Limondsian Timotheus, mint legidősebb kormánytanácsos vette át a rend kormányát s vezette az ügyeket az új főapát választásáig.

Nagy felelősség várt a rend tagjaira. A rend viszonyai a főapáti széken oly férfiút kívántak, kiben a tudományos képzettség, szeplőtlen élet és kormányzási képesség egyesüljön. Több tudományos és valóban szentéletű tagja volt a rendnek, kik hivatottsággal bírtak a rend kormányát vezetni; de a rend tagjai a főapátra várakozó nagy feladatok tudatában a szavazatok kétharmadával 1884. július 12-én dr. Esztegár Vártánt választák meg főapátjuknak.

(Folytatjuk)

* (Eredetileg megjelent az Armenia Magyar-örmény havi szemle 1906-7. évfolyamaiban. Eredeti helyesírással!)

Fővárosi Örmény Klub

2012. október 18., csütörtök, 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., Bartók terem

Műsor

Karavánúton Örményországban, 1830-ban
Besse János utazása

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit
vetített képes előadása

Közreműködik: Takács Bence előadóművész

Rendezi: Budapest Főv. XII. ker. Örmény Önkormányzat
Támogatja: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület,
Fővárosi Örmény Önkormányzat

Pontosítás

A füzetek szeptemberi számának 30-35. oldalán megjelent Bálintné Kovács Júlia 2012. augusztus 16-án, a Fővárosi Örmény Klubban tartott előadásáról szóló beszámolóban történt elírásokért sajnálatunkat fejezzük ki. Az alábbiakban teszünk közzé a helyreigazítást. (– a szerk.)

„Ki sokat markol...”

... előzmények és az előadás közben elhangzott „rögtönzések”, magyarázó kiegészítések után nem csoda, hogy kimaradt valami, vagy néhány téves információ is bekerült a 3 különböző előadás rövidített, szerkesztett változatába.

...a Szabadságban megjelent „Magyar napok, – ha minden kötél szakad is! Haranghúzással startolt a magyar napok programja beszámolója után a Kolozsvári Rádió Aranyszalagtárából Török Katalinnak, a Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagjának az előadásában hallhattuk

Bálint Tibor vallomását szülővárosáról. Címe: *Egyszer én is harangoztam...*

...És végül a Szellemi lakoma... Utólag pontosítok. A „meghívót”, mármint azt a szöveget, hogy *Lakomára gyűltünk össze* Bálint Tibor írta és mondta el, hangfelvételtől. Banner Zoltánt csak azért említetem, mert az Ő előadójaként hangzott el, bevezetőként, a Kolozsvári Rádió Stúdiótermében 1974-ben.

Móritz Kinga biztosan meglepődött, hogy a Kolozsvári Magyar Opera művésznőjévé „avanzsált”, egyelőre ugyanis német nyelvet tanít a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári intézetében... amatőr színjátész. Elégedett lehet Bogdán Farkas is, aki, ha jól tudom 12 éves gimnazista, és máris színművészként emlegetjük.

Ígérem, ezután kevesebbet markolok.
Bálintné Kovács Júlia

Azeri ügy: a magyar fél jóhiszeműen járt el

Az erdélyi magyar–örmény egyesületek vezetői nyilatkozatban fejezték ki sajnálatukat az azeri Ramil Sahib Safarov „politikai vihart kavaró” kiadatása kapcsán. Közben a kiadatásról teljes körű tájékoztatást kért Szabó Máté ombudsman Navracsecs Tibor közigazgatási és igazságügyi minisztertől.

A négy magyar–örmény szervezet vezetői az MTI-hez hétfőn eljuttatott nyilatkozatukban helytelenítik, hogy „az ügyben többen szinte kizárólagosan és egyoldalúan Magyarország felelősségét emelik ki, és meggondolatlansággal vádolják a magyar államvezetést”. Az erdélyi magyar–örmény szervezetek kinyilvánítják, hogy átérzik örményországi testvéreik fájdalmát. Mélyszélesen elítélik ugyanakkor az azerbajdzsáni vezetést, amely „minden ígéretet megszegő

tettével, és azáltal, hogy a gyilkosból nemzeti hőst faragott”, kellemetlen helyzetbe sodorta a magyar kormányt, és rontotta Magyarország nemzetközi megítélését.

Az erdélyi magyar–örmény szervezetek megítélése szerint az azeri vezetés mellőzte a nemzetközi jogszabályokat, és ki játszotta a magyar részről jóhiszeműen, a nemzetközi jogi szabályoknak megfelelően, az európai értékrend szellemében megkötött megegyezést. Felvetik, hogy az eset megismétlődését a kiadatás nemzetközi jogszabályozásának a felülvizsgálatával lehetne elkerülni. Az erdélyi magyar–örmény szervezetek szélsőségeseknek tartják ugyanakkor azokat a megközelítéseket is, amelyek ez egyetlen esetből kiindulva megkérdőjelezzik a magyar nemzetet.

(MTI, MNO, 2012. szept. 10.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat tiltakozása Ramir Safarov azerbajdzsáni örménygyilkos szabadon bocsátása ügyében

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat mélyszéges felháborodással veszi tudomásul, és tiltakozik, hogy Ramir Safarov azerbajdzsáni baltás gyilkost Azerbajdzsán – a magyar hatóságnak írott írásbeli kötelezettségvállalása ellenére – a nemzetközi egyezmény megszegésével szabadlábra helyezte és nemzeti hősként kitüntette ki Gurban Margarjan meggyilkolása miatt.

Sajnálatait fejezi ki amiatt, hogy az Örmény Köztársaság elhamarkodott lépéssel felfüggesztette diplomáciai kapcsolatát Magyarországgal, holott Magyarország a kiadatás ügyében a nemzetközi jog

és megállapodások, a büntetés végrehajtás folytatásának írásbeli kötelezettségvállalása alapján járt el.

Magyarország mindig barátja volt az örmény népnek, az itt élő örmény diaszpórának, amely egyedülálló módon jelentős érdekképviseléssel, nemzetiségi önkormányzatokkal, civil szervezetekkel rendelkezik, s amely szervezetek igen jelentős költségvetési juttatást kapnak évente a magyar költségvetéstől, hogy az örmény nyelvet és kultúrát megőrizhessék, megismertessék.

Reményét fejezi ki, hogy Örményország mielőbb revidálja álláspontját a baráti Magyarországgal szemben.

Köszöntjük születésnapján a 98 éves Senkálzky Endrét

Tompa Andrea

Senkálzky Endre átvette életműdíját

Kolozsváron ünnepelt a kritikuscéh

A Színházi Kritikusok Céhe 32. alkalommal adja át az előző évad legjobbainak a Színkritikusok Díját, életműdíjat azonban csak második alkalommal adományoznak. A 2011-ben alapított életműdíj első kitüntetettje *Töröcsik Mari* Kossuth-díjas színművész volt. Idén *Senkálzky Endrének*, a magyar és a román állam Érdemes Művészenek, a Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagjának adományozták a céh tagjai a díjat. A kitüntetést szeptember 11-én, a kolozsvári Minerva Művelődési Egyesület termében szervezett ünnepség keretében adtuk át a színművészeknek, *Tompa Andrea*, a céh elnöke, valamint *Proics Lilla*, *Köllő Katalin* és *Zsigmond Andrea* céhtagok jelenlétében. Laudációt mondott *Hatházi András* Jászai Mari-díjas színművész és *Tompa Andrea* céhelnök.

A meglévő láncszem

Első találkozásunkkor én behunyt szemmel nézem őt. Túl kicsi vagyok még *A kőszívű ember fia*hoz, amelyben színre lép; állítólag a nagypapa ölében alszom az előadás alatt. 1977 van. Egyébként színházi családból származom, ahogy annyian Kolozsváron: kinek a nagynénje volt fodrásznő a színházban, ki tegező jóviszonyban volt egy híres színésznővel, ki pedig állítólag harmincszor nézte meg a *Néma leventét* és kívülről fújta, mint az én anyukám. Ez elég ahhoz, hogy valaki a színház családtagjának számítsa magát. Az átaludt *Kőszívű ember fia* előtt mindenesetre nagyapám büszkén mutat fel a vasfüggöny felett díszelgő Románia-címerre: ezt én raktam oda fel, mesélik mindannyian a családban, mint valami hőstettet, mert a búzakalászos-napfelkeltés szocialista címer tényleg nagyon magasan függött a hatalmas színpadnyílás felett. Ma már

Senkálzky Endre és Hatházi András – Fotó: Rohonyi D. Iván

nincs ott, és talán anyukám sem tudja szóról szóra felidézni a *Néma leventét*, de nevemben két évtized múlva aztán rám szakadt egy újabb szerencsétlenség: Tompának hívnak, Kolozsvárról származom, színházzal foglalkozom. A következő kérdés sejtik, mi szokott lenni. Próbálok mindig újabb viccel elütni: Kolozsváron mindenkit így hívnak, aki színházzal foglalkozik. Janovics, Harag, Senkálzky, Tompa, Visky, Köllő – hogy néhány jelenlévővel is példálózunk – ezeket a neveket kell felvenni, ha valaki színházi pályára akar lépni. Akit viszont tényleg így hívnak, holtáig magyarázkodhat.

Mert Kolozsvár, az elmúlt kétszáz évben színházi nagyhatalom volt és van és talán lesz is. Mellesleg a hatalom szót törölném, hogy ne féljünk tőle, hanem barátkozunk vele és folyton látogassuk.

Mi, színkritikusok úgy gondoljuk, hogy a magyar színháztörténetben – amit

csak így, lazán használunk, nincs magyarországi magyar és erdélyi magyar vagy más magyar – van egy láncszem, egy meglévő láncszem, akit Senkálzky Endrének hívnak. Az ő pályája összeköti a vándorszínházat az állandó színházzal, a kolozsvári Nemzeti Színházat a maival, amit Állami Magyar Színháznak hívnak, összeköti annyi színészi játéktípust, amit alig tudhat életpályája felmutatni. És összeköti Janovics Jenőt Harag Györggyel és Tompa Gáborral, mert Senkálzky Endre szerencsés volt: valamennyiükkel találkozhatott. Pár éve egy interjúnk után Bandi bácsi nekem adja az újranyílt Kolozsvári Nemzeti műsorkönyvét. A *Hamlet*ben szerepel, ő játssza a Papot, 1941 van, Bandi bácsinak pedig megint szerencséje volt: nem tudott mondani akkor, amikor Kádár Imre, az akkori színidirektor felhívta őt, a vándorszínházat a nagyhírű kolozsvári színházhoz és felajánlta neki egy bonviván szerepét. Az ifjú Senkálzkyknak

volt bátorsága azt mondani: ő nem bonviván. Ő drámai színész.

Tompa Gábor emlékezetes 1986-os *Hamlet*jében Senkálzky Endrére osztotta a Színészkirály szerepét –, ő volt az akkori piciny társulatban a Színészkirály. És ebben a teljesen új játéktípust követelő előadásban ő volt a klasszikus Nagy Stílus. Ahogy legutolsó szerepében, a *III. Richárd*ban is ezt a nagy játéktípust ünnepli nyílt színi tapssal a közönség. Nézem Bandi bácsit és arra gondolok – ez a színház. És még arra gondolok: csak így érdemes élni. Sokáig, jól, dolgoosan.

Ezt a díjat több mint hatvan magyar kritikus adományozza most Senkálzky Endrének. Bandi bácsit nem tudom, hogy tegezem-e vagy magázom, a mondat elején inkább tegezni szoktam, aztán megszeppenek és magázódnak. Most inkább letegezem, mint amikor imádkozunk. Bandi bácsi, foggad el tőlünk a Színkritikusok Életmű-díját. (*Szabadság*, 2012. szeptember 15.)

Létrakereszt a Vit-havason

Nagyhagymás, Csöfronka, Öcsém után immár a Vit-havas csúcsát is gyopáros kereszt díszíti. Állítója ugyanaz: Tóth Károly, támogatói most is az egykori gyergyói hegyimentők. Az eget földdel összekötő csúcsjelző négy méter magas, alapanyaga Karintiából hozott vörösfenyő, székelyes nevén lárícs. Felszentelésére szombaton került sor.

Különleges élményben volt részük azoknak, akik a Hagymás-hegység 1609 méteres csúcsára, a Vit-havasra szombaton felkapaszkodtak: a keresztfelszentelés ünnepe volt e nap. Az Ausztriában élő Tóth Károly baráti társaságával állította fel a második otthonából hozott ele-

mekből álló keresztet. Akárcsak a korábban, szintén általa állított csúcsjelzők esetében, e keresztet is a havasi gyopár díszíti. Czíkó László lelképásztor volt jelen a közel ötven természetjáró mellett ezen eseményen, különleges elmélkedésre hívva hallgatóságát. „Kicsit legyünk csendben, egész nap annyit beszélünk!” – szölte a római katolikus lelképásztor, s a szemközi dombocskáról a keresztre irányította mindenki figyelmét. Kinek mi jut eszébe róla? Miként cselekedne a mai emberfia, ha ott lett volna a téren, a tömegben, Jézus megfeszítésekor? Kinek mi az a keresztje, amit kérne, hogy Jézus átöleljen? – három kérdés, melyre a választ mindenki a maga

csendjében kellett megadja. Aztán mintegy észbe juttatóként szól Isten szolgálja az eget földdel összekötő keresztől, az emberben lévő lajtörjáról. Az ember két lábbal a földön áll, de szeme égre kell tekintsen. A létra fokain, ha nem halad felfelé, a sárban marad; pedig Isten az embert nemcsak sárból, hanem napsugárból is formálta ilyené.

A lelki táplálék mellett 1600 méter fölé került alkalom adódott az együttlétre, jö-

vőtervezésre is. Az egykori gyergyói hegyimentők nem adják fel szokásukat; évente legalább egyszer sort kerítenek találkozássra, és újabb csúcson újabb kereszt is tervbe van: a Kis-Cohárdra terveznek szimbólumot, ugyanakkor – ha lesz kellő támogatottság – egy via feratát is, mely a hegy- és sziklamászást kedvelőknek jelentene kikapcsolódási lehetőséget.

(<http://www.szekelyhon.ro/news/news/32019/letrakereszt-a-vit-havason.html>)

Petelei Istvánra emlékeztek az örménymagyarok

Petelei István íróra emlékeztek születésének 160. évfordulóján, csütörtökön délután az EMKE Györkös Mátyás Albert Emlékházában, az Arménia Örménymagyar Baráti Társaság Örménymagyarok kincses Kolozsvárért – kincses Kolozsváron című rendezvénysorozatának keretében. Bálintné Kovács Júlia, a baráti társaság elnökének köszöntője után elsőként Nagy Béla tartotta meg előadását Petelei István, a közíró címmel. Mint mondta, Nagy Gábor legendás kolozsvári főpincér, földbirtokos és kiváló hegedűs életútja után kutakodva bukkant rá Petelei István nevére, aki Nagy Gábor vonósnegyesének brácsásaként Liszt Ferenc 1879-es Redut-beli hangversenyén is fellépett.

Nagy Béla bemutatójában elhangzott: Petelei István 1852. szeptember 13-án született Marosvásárhelyen, ősei, a Peteláczhiak még Apafi Mihály idején telepedtek át Moldvából Erdélybe. Szülővárosa után Kolozsváron folytatja tanulmányait, majd Székelyudvarhelyen érettségizik 1870-ben.

A pesti egyetem történelem szakos bölcsész diplomájának megszerzése után hazatér Marosvásárhelyre, ahol azonban nem sikerül tanári állást szereznie, így aztán levéltári kutatásokba kezd, közben az *Erdélyi Híradóban* és az *Erdélyi Figyelőben* jelennek meg írásai. Megtudtuk: köz- és szépírói munkásságának talán legeredményesebb időszakát 1880 és 1890 közötti kolozsvári tartózkodása jelentette: a *Kelet*

című napilap után az újrainduló *Kolozsvári Közlöny* szerkesztője lett, folyamatosan szem előtt tartva és kollégáinak is sugallva újságírói mottóját: „csak egy szabályunk van: igazat írni”. Irodalom-, zene- és színházkritikákat, portrékat és útibeszámolókat egyaránt megjelentetett 1886-ban elindított *Kolozsvár* című lapjában, emellett számos cikket írt a Főtér korszerűsítéséről, a közvilágítás bevezetéséről és a köztisztaság szükségességéről is.

Újságírói pályájának 1890-ben agyvérzés vetett véget; a kincses városból előbb Marosvásárhelyre, majd Remeteszegre és Szovátára költözött, ahonnan továbbra is küldte írásait erdélyi és magyarországi lapokhoz egyaránt. Tagja volt a Petőfi Társa-

ságnak, elnöke a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaságnak, emellett aktív népszerűsítője az Erdélyi Irodalmi Társaságnak is, amely az ő kezdeményezésére és az általa kidolgozott alapszabályzat révén jött létre 1880-ban, részletezte Nagy Béla.

Petelei István szépirodalmi munkássága című előadásában Dávid Gyula irodalomtörténész elsőként Schöpflin Aladárt idézte, aki így fogalmazott a *Nyugat* 1910/2. számában: „Művész volt, aki fogékony lélek olvasta írásait, ezt az olvasást belső életének eseményei közé számítja ma is. Petelei még ma is aktuális író, nem azért, mert csak most halt meg (hányan vannak kortársai közül, akik még ma is élnek és írnak, holott az írásuk teljesen közömbös, aktualitás nélküli, mert nem volt soha tényező sem az irodalomnak, sem olvasóik lelkének fejlődésében!), hanem azért, mert aki annak idején olvasta novelláit, még ma is újra meg újra érzi hatásukat, aki pedig ma olvassa el először, legtöbbször újnak, meg nem fakultnak fogja találni.”

Bálintné Kovács Júlia

Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában

(2. rész)

Itt látható a szamosújvári Duducz család egy része.

Az ülő sorban balról a második Duducz Gáborné Kálmán Lidia, a 12 gyermek édesanyja.

Ezen a képen 5 lánya 1 fia, veje és 2 unokája társaságában láthatjuk. Mellette ül Duducz Jolán, és Tellmann Józsefné Duducz Izabella (Belluska) a két unokával, Tellmann Jenővel (alias Csocsó) és Tellmann Jutkával (a későbbi Takácsik

Tibornéval). Jutka mögött Duducz Rózi, mellette Tellmann József, majd Duducz Margit, Duducz János és végül, de nem utolsó sorban Duducz Ilonka, a szamosújvári műkedvelő színjátszás állandó, „örökös” első számú szereplője. A hatodik lány, Mária korán elhunyt.

Margit – aki szintén sokat szerepelt az Enyedi Sándor vezette műkedvelő színjátszó csoportban – kénevezette leginkább az unokákat.

A fiuk így jöttek sorban: Duducz Jenő, Gábor, István (Pista), Gerő, János, Kálmán.

Jenő az I. Világháborúban odaveszett. Mint kisfiú nagyon kedves, figyelmes, tiszteletudó volt, és amikor iskolából, vagy bár-

Duducz Margit

*Az édesanya:
Duducz Izabella*

Az Ő emlékére, és annak reményében, hogy Tellmann Jenőke is olyan helyes-rendes szófogadó, tiszteletudó gyermek lesz, mint Duducz Jenőke volt, a nagybácsi becenevét is örökölte az unoka.

Folytatjuk

Tellmann Jenő

honnan hazajött, soha nem mulasztott el köszönni: Csókolom Anyuka, csókolom Apuka, csókolom, csókolom... Ráragadt a csó-csó becenev.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (31. rész)

121. Porumbi Antal, örmény szertartású. Gyulafehérváron (1768, 1769) és Kolozsváron tanult. Szolgált: 1779-től Erzsébetvároson káplán. Meghalt 1790-ben.

Puskás Alajosról csak feltételezem az örmény gyökereket. Ditróban született, 1842. július 18-án. A gimnáziumot Csíksomlyón és Székelyudvarhelyen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1867. aug. 15.

Szolgált: Baróton, Kapnyikbányán (1869) és Szászrégenben, mint káplán. 1871: Székelykálán, 1876: Jobbágyfalván, 1880 Bordonson, 1888: Tekerőpatakon plébános. Meghalt 1896. márc. 8-án.

122. Dr. Puskás Attila Marosvásárhelyen született, 1974. március 31-én. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a Hittudományi Főiskolában, Rómában (1995–2003) a CGH növendéke-

ként a PUG-n, (lic. theol.), és a Pontificio Collegio L. Armeno-n végezte. 2005: Budapesten a PPKE-en teológiai doktorátust szerez. Pappá Dr. Jakubinyi György érsek szentelte Baróton, 2001. július 1-én. Szolgált 2003: Gyergyószentmiklóson örmény szertartású plébános.

2003: a Romániai Örmény Katolikus Ordináriátus általános helynöke.

A következőkben **Garda Dezső** Gyergyószentmiklósról szóló könyvből idézek.

„2003 szeptemberében nevezték ki örmény plébánosnak Gyergyószentmiklósról a nagyon tehetséges Puskás Attilát. Puskás Attila 1974. március 31-én született Marosvásárhelyen. Igazi erdélyi szülött, olyan értelemben, hogy ereiben nem egy vér, hanem több vér keveredik: apai részről székely-sváb és az anyai ágról magyar-örmény vér. Általános iskolai tanulmányait Baróton és Brassóban, a középiskolát Brassóban végezte, ahol 1992-ben érettségizett. A gyulafehérvári Hittudományi Főiskolán három évet tanult, majd a Tanári Konferencia ajánlására Ft. Dr. Jakubinyi György római katolikus érsek Rómába küldte, hogy a Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeként a Pápai Gergely Egyetemen folytassa teológiai tanulmányait. 1999-től Rómában a fundamentális teológiai tanszéken folytatta szakosodását, ahol a Kinyilatkoztatás és mai világ viszonyát vizsgálta. 2001-ben végzett a licenziátussal. Főpásztor, aki egyben örmény apostoli kormányzó, tudva örmény származásáról az erdélyi örmények lelki gondozására szánta, és ezért Óboldogsága XIX. Nerses Péter kilikiai

Dr. Puskás Attila

örmény katolikus pátriárka gondjaira bízta. 2001-től két éven át a római Leonianum örmény kollégium diákja volt, ahol örményül tanult és megismerte az örmény szertartást. A római Pápai Keleti Intézetben klasszikus örmény nyelvet és örmény történelmet tanult. A buda-

pesti Pázmány Péter Katolikus Egyetemen 2005-ben ledoktorált. Nyári vakációiban lehetősége nyílt felkeresni a libanoni és szíriai örményeket, megismerve a hazájuktól elszakadt, de hagyományait, nyelvüket, hitüket őrző közösségeket. Ez időben eljutott a jelenlegi Örményországba, a történelem során szűkre szabott őshazába.

2001. július 1-én szentelte pappá Ft. Dr. Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó Msgr. Vartan Bogosian argentinai örmény katolikus érsek jelenlétében Baróton. Tanulmányai után a főpásztor Gyergyószentmiklósról helyezte a helyi, Erdélyben legnagyobb örmény közösség plébánosának és egyben kinevezte saját helynökének, megbízva az erdélyi örmény katolikusok lelki gondozásával.

Gyergyószentmiklóson az örmény közösség lelkesen fogadta az ifjú lelkészt, aki kezdetben a plébánia lakhatatlan állapota miatt a római katolikus plébánián kapott otthont. Az örmény plébánián Ft. Fogolyán Miklós O. mech. szerzetespap távozása óta (1997) nem lakott senki. A római katolikus plébániáról próbálta saját plébániáját elindítani, amit kettős értelemben akart megvalósítani. Meggyőződése volt, hogy plébániaépület nem lehet élő kövek nélküli ház. Fontosnak tartotta a plébánia és a templom vonzób-

bá tételét az örmény katolikusok számára, de azt is, hogy minél többen megismerjék és megszeressék örmény gyökereiket és az örmény liturgiát.

A kis létszámú közösségre való tekintettel szervezte meg a plébániai életet. Az ifjúságot két csoportba osztotta: az *Örmény Törpikék* képezték a kisebbek csoportját, akikkel az örmény szentmise megismertetése volt az elsődleges cél, ők voltak a ministránsok. A középiskolások csoportját a *Fárasztó Bandába* szervezte, ahol a gyökéresztést az örmény közösségbe tűzte ki célul. Számukra nyaranta a hívek, szülők és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület segítségével táborokat szervezett, ahol elmélyíthették a tanultakat és közösségek is összeforrottak. A *Fiatalság Házasság Csoportja* az örmény liturgia, történelem kérdésein túl aktuális teológiai kérdésekkel foglalkozott, míg az *Őszi Napfény Csoport*, az idősebbek köre teológiai és vallási kérdéseket beszélt meg. Ennek a rétegpasztorációnak az volt a célja, hogy az örménység minden korosztályát megszólítsa és bevonja a közösség életébe.

A belső misszió mellett a közösségnek külső missziós feladata is volt. Romániai örmény helynökként rendszeresen látogatta az erzsébetvárosi, csíkszeredai, szamosújvári örmény katolikus közösségeket, ahová gyergyói örmény ministránsai és a búcsúünnepeken a kórus és az egyháztanács is elkísérték. 2004-ben Gyergyószentmiklóson kiadta a hívek használatára az örmény szentmise szövegét magyar nyelven, és ezt terjesztette el Erdély örmény katolikus közösségeiben. Az örmény mise és szertartások Erdélyben első alkalommal kerültek közel az örményül már nem beszélő, de ma-

gukat örmény származásúnak valló örmény katolikusokhoz.

A plébánián állandóan működő és annak hármas pillérét alkotó Örmény Egyháztanács Lázár Alfréd vezetése alatt, az örmény Oltáregylet özv. dr. Simon Istvánné vezetése alatt és az Örmény Kórus Fejér Antal karnagy vezetése alatt a pap állandó támasza és bátorítója volt. Az Egyháztanácsra elsődleges feladatként az egyházközség anyagi helyzetének javítása hárult. Az igencsak megnyirbált örmény vagyon a közösségi kasszán is éreztette hatását. A plébániát igen romos állapotban, a templomot hosszabb közösségi megnyilvánulások számára használhatatlannak találta. A plébánia kertjében egy kívülről készült új ház várta, aminek jövője az Egyháztanács számára tisztázatlan volt. Először a plébánia fűtőhálózatának kiépítése és a templom rákapcsolása a városi új dán kazán távfűtés-rendszerére volt a célja. Az anyagi fedezet hiányában és nem remélve a püspökség támogatásában sem, németországi barátaihoz fordult. A hívek lelkes anyagi támogatása mellett, ami összesen 2.000 Eurót jelentett, a Paderborni főegyházmegye 5.000 Euró támogatást nyújtott Msgr. dr. Péter Schallenberg professzor és Msgr. Bruno Kresing prelátus támogatásával, amit még 5.000 Euró személyes adománnyal is felpótlottak.

A plébánia lakhatatlan állapotát a Limburgi Egyházmegyében is ismertette, ahonnan dr. Günther Geissl bocsánok jóvoltából 17.000 Eurót bocsátott az egyházközség rendelkezésére, amiből sikerült a plébánia műemlék-épületét kívül-belül felújítani. A rajnaparti Eltvile egyházközség, ahol a gyergyószentmiklósi lelkész nyaran-

ta kiegészített, 2.800 Eurót adományozott erre a célra. A munkálatok során a plébánia falain évszázados freskók kerültek elő, és végre méltó helyre kerültek az örmény könyvek, amelyek megmenekültek a kommunista rendszer megsemmisítő politikájától. A felújítási munkálatok 2004 februárjától július elejéig tartottak, amikor a megújult plébánia könyvtárral, tárgyalóteremmel, lakosz-

tállyal, vendégszobával, tiszta udvarral várta a vendégeket. Ugyanakkor az új épület egy részét is sikerült oly mértékben berendezni, hogy alkalmassá vált a szentmise utáni találkozók megrendezésére. Ebben a munkában az Egyháztanács mellett az egész közösség kivette részét.”

Folytatjuk

Lukácsné Nagy Klára

Interjú Korbuly Gizellával

(Kolozsvár, 2006;

Rövidített, szerkesztett változatát készítette Bálintné Kovács Júlia)

Korbuly Gizella (a továbbiakban: K. G.)

– A lánykori nevem volt Korbuly Gizella. Az örmény nevem Akhrávián Gizelle. Az Akhráviánból lett Korbuly. És hogy lett Korbuly az Akhráviánból, hogy megtudjál valamit mégis belőle. Mikor jöttek Örményországból errefelé, először Moldvában álltak meg, és mikor Moldvában maradtak, akkor felvették a Korbuly nevet. Az Akhrávián az azt jelenti, hogy holló, románul „corbul”. Na, most, mikor mi ájtöttünk, mert nem szerettük Moldovában, ájtöttünk Erdélybe, akkor megvettük az örmények azt a részt, ahol most Szamosújvár van és ott lett a város, az örmény város. Na, most, egy része a Korbulyokból Hollósy lett, amiből volt a Hollósy Kornélia, a „csalogány”, a második Hollósy, amelyik Nagybánán volt a festő...

Lukácsné Nagy Klára (a továbbiakban: L. N. K.) – Hallottam róla én is.

K. G. – Na, a festő, az is abból az Akhráviánból származik. Amikor az örmények ájtottak, a mi családunknak nagyobb vagyona volt, mint az Eszterházyaké, pedig

azok Eszterházyak voltak... Tehát nagyobb volt a vagyonuk és megvették sok mindent itten, egy része vett Székelyföldön, ha jól tudom, és egy része pedig Szamosújvárt maradt. Mi Szamosújvárt maradtunk. 1918-ig meg volt engedve az örmény iskola, ami Petru Maior lett, a gimnázium, az örmény gimnázium volt. Az iskola pedig örmény elemi iskola, de a románok, miután bejöttek, ezt be akarták tiltani. És hogy betiltották, akkor mit gondoltak az örmények, mit gondoltak magukban, csinálnak árvaházat és ahány gyermek örmény gyermek volt, azt összeszerezték, összeszedték. Egyetlen egy volt, Péter Juci, aki árva volt. A többi egy se. Tanító, tanár, kereskedő, bankár... Szóval ilyen gyermekek voltak tulajdonképpen, amikor én voltam ott.

L. N. K. – Erről majd később. Akkor tessék mondani a születési dátumot és a helyet.

K. G. – Születtem 1924. szeptember 6-án, Naszódon.

L. N. K. – Pontosan így van beírva.

K. G. – Úgy van beírva. Édesapám Korbuly Izsák.

L. N. K. – Mivel foglalkozott?

K. G. – A Gazdasági Akadémiának volt az igazgatója.

L. N. K. – És az édesanyja?

K. G. – Az édesanyám háztartási volt, Csáki Katalin. Ő szász. Ő nem volt örmény, ő szász. Apám volt örmény, anyám volt szász és én magyar. (...)

K. G. – Akkor, 32 körül kerültem oda és ott végeztem hét elemít, örmény elemít, mert csak annyit engedtek meg a románok, a gimnáziumot elvették. És miután elvégeztem a hét elemít, akkor jöttem a Gombosba, ahol van most a Babes-Bolyai, jöttem a Marianumba. Ott folytattam az iskolámat. De a hét elemít, hogy tanuljak meg örményül, azt ott, az árvaházban...

L. N. K. – A családban nem tetszettek örményül beszélni? Mert az édesanyja nem tudott?

K. G. – Apám se tudott.

L. N. K. – Nem tudott ő sem.

K. G. – Tudott amennyi eszében maradt a gimnáziumból, mert a magyarok idejében is örmény gimnázium volt, de a tanítás magyarul volt és akkor ott volt örmény óra. Itten örmény árvaház, örmény iskola, de románul ment a tanítás és volt örmény óra, zárójelbe téve a tanítónők Madarasi Mariska, az ott tartott 2-3 órát, hogy tanuljunk meg magyarul is. Ez volt az egész. Na, most az életet akarod tudni?

(...)

L. N. K. – Az intézetben fizettek díjat, amikor...

K. G. – Nem fizetett oda senki semmit. Annyit fizettünk, hogy a szappant megfizettük és tovább semmit.

L. N. K. – Akkor úgy általában, ezek szerint, gazdag embereknek voltak a gyerekei ott.

K. G. – Hááát... Ki tartott minket ottan? Hát nem a szülők? Kik tartottak? (...) Nem

tudom ezeket a dolgokat, mert gyerekek voltunk, s érdekelt minket, hogy mi van ott kint? Mi volt ott bent! Nekünk Karácsonykor gyönyörű Karácsonyunk volt, Klári. Gyönyörű!

L. N. K. – Ott bent az intézetben?

K. G. – Senkit nem engedtek haza. Az összesen ott kellett legyünk Karácsony estéjén és Karácsony első napján, utána hazavihettek. De az ünnepek alatt nekünk ott kellett lenni. Amikor volt ez a, hogy mondják?

L. N. K. – Advent.

K. G. – Advent. Igen. Akkor mi minden reggel 6 órakor felkeltünk és elmentünk a Salamon templomba a Roráté misére. Hazajöttünk, reggeliztünk, mentünk a suliba. Az iskola a fiúzárdában volt. A fiúk pedig jöttek enni a leányzárdába.

L. N. K. – Tehát ez az intézet volt? Az árvaház? Így tetszett nevezni az árvaházat?

K. G. – Igen, zárda. Hát zárda is volt. Árvaháznak mondták, de...

L. N. K. – Igen, az alapítás úgy volt, mint árvaház.

K. G. – Igen, de zárda volt, hisz ők is papok alatt voltak és mi is apácák között nőtünk jel. Akkor hát megbetegedni egyik sem betegedett meg a kosztól, de senki el se hízott. Az apácák nagyon-nagyon kedvesek, nagyon jók voltak, csak mi voltunk egy kicsit csintalanok és ők igen szigorúak. A legjobb leányka én voltam az összes között, vittem a zászlót elől. Senkinek az apja nem volt felhíva, csak az én apám. Ez úgy volt. Na, akkor a kosztunk az meg volt. Minden nap három féle. Reggeli. Tízórásít, azt nem tudom, hogyha kaptunk. Délben 12 órakor volt az ebédünk két fogás, de volt, amikor három fogás is volt. Délután pedig az uzsonnya döblec, amit Szikről hoztak és almát. És a szolgálk sziki volt.

L. N. K. – Sziki lány? Férfi?

K. G. – Férfi, aki vigyázott az állatokra. (...) Mindent az apácák csináltak, három nő-

vér volt. Aztán közben meghalt egyik, vagy elment, vagy szóval...

L. N. K. – Mindig cserélték őket.

K. G. – Mindig cserélték őket. Nem tudom, hogy miért. De velük csak németül lehetett beszélni. Magyarul nagyon rosszul tudtak. „Tuducni, de olyan slimni lenni, megmondani apadni, hogy miket csinálsz te itt ni, táncolni, p/új!... Milyen ruha van rajtad? Látszik, nem szegyélni magáni?” ...

Hát Gizi néni mindig hiú volt magára, az az igazság, de a többi sem maradt lennebb. A többik, akik velem voltak, közülünk lettek közzgazdászok, Török Mancsi lett tanítónő, Péter Juci elkallódott, Bulbuk, Agopcsa nem tudom mi lett velük, akkor Kovrig, aki páncél-csehi volt, az bíró volt itt a katonasági-gazdasági hadbírószágon dolgozott, de aztán kitétek, mert kisebbségi volt és akkor bekerült az ügyészségre. Csak most halt meg nem rég. Akkor voltak Gévorg, az rosztovi volt. Oroszországból menekültek később az anyjával, az apja magas fokú katonatiszt volt annak idején. Akkor Harminé egy lány volt lent a Regátból, akkor Mineascu ő is regáti volt. Ezek román örmények voltak. S ezek mindig fenyegettek, hogy megmondanak, megmondják a tanítónőt, ha kényszeríti őket is, hogy magyar órát tartson. De, persze, nem kényszerítette őket senki. Velük románul beszéltünk, mert örményül, tisztán örményül egyik sem tudott. Amit ti tanultatok németül vagy franciát, vagy mit tudom én mit, úgy tanultunk mi is. De azért beszélni tudtunk, a ministrációt végig tudtuk, a misét tudtuk, a Miatyánkot, az Üdvözlégyet tudtuk. Szóval volt, amit fújunk, tudod?

L. N. K. – Bemagolva.

K. G. – Igen, úgy fújtuk. De mondom, hogy a Karácsony az külön egy gyönyörű örmény volt. Amikor mentünk a misére, akkor Karácsony estéjén mindenki új ruhát kapott, de egyforma volt mindegyiknek. Új ruhát, új cipőt, új harisnyát. Mindenünk tiszta új volt

Karácsonykor. És akkor így összetett kézzel, lábujjhegyen mentünk az ebédlő felé és vártuk, mikor csenget az ebédlőben a csengő és akkor bevonultunk. Hát szép volt, gyönyörű volt, Klári, gyönyörű volt! És akkor énekeltek, verset mondtunk... szép volt! Mind-egyiknek az asztalán volt a tányér és a tányérján volt a karácsonyi ajándék: cukor és mit tudom én még mi, de nem voltak játékok vagy ilyesmik. Azokat közben kaptuk.

Volt egy Akkorovics Gizi, amelyik mind a tizenkét lánynak behozott egy ekkora hajas babát, olyan göndör hajjal. Azt mondtuk nekik, hogy ezek a bukaresti dámák. Aztán ezek voltak, ami nagyon szép volt. A húsvét, az megint gyönyörű volt, nagyon szép volt, olyan bensőséges. A Karácsony is... akkor éreztük az Úrnak a jelenlétét, s átgondoltuk, hogy mi rosszat tettünk és, hogy az Úr ezt nekünk megbocsátja. S ezért jött a világra, hogy meg tudjon bocsátani. Szóval, gyönyörű volt, Klári, gyönyörű volt!

L. N. K. –Szép emlékek ezek.

K. G. – Ezek olyan emlékek, amiket nem lehet kitörölni. A húsvétkor is... hát volt a sír megcsinálva, Jézus sírja és mindig kellett menni ezt ketten-hárman őrizni. S akkor vigyáztunk a sírra és az is nagyon, de nagyon... S mikor jártuk a keresztutat a templomban. Minden állomásnál, ahogy Jézus. Atgondoltuk, valójában atgondoltuk. Gyermekei szívvvel, gyermeki lélekkel atgondoltuk és valójában megújultunk. Megújultunk. Vigyáztunk egymásra, hogy: „vigyázz, Te, mert az Úr látja!” Szóval, vigyáztunk egymásra. A főpapunk Alexa plébános volt, aki a fő-fő volt, apámnak osztálytársa volt, és akkor apám betörte a fejét. Látszódtott a nyoma, mutatta is, hogy „ez apádnak a műve”. Amikor bent voltak ők is az intézetben.

L. N. K. – Ott nevelkedtek ők is? Az intézetben?

K. G. – Ők is ott nevelkedtek. Ott volt még Diárián Francisc.

L. N. K. – Jaj..., nevelő volt.

K. G. – Igen, igen, igen. Diárián Francisc volt. És még vannak az idősebbek... És az intézetből vittünk a szegények házába adventet. Kajtárnak a nevére emlékszem, a többieknek nem. Hát már nem tudom... Egy nő is volt. Az a régi időben hosszú ruhába járt, és akkor is úgy járt. És mentünk oda az intézetből és vittük a vacsorát. Mindig azt mondtuk, hogy „Kajtár bácsi, elhoztuk a mi részünket is, ha énekel nekünk!” S akkor neki fogott énekelni. S odaadtuk a részünket, az édességet, ami volt, odaadtuk neki.

És képzeljétek, körülbelül ezelőtt 20 évvel lehetett... Mikor hallottam, hogy az árvaházból Kajtár, nem tudom minek hívják, meghalt, te, a 100-an jóval felül volt. (...)

K. G. – Igen, igen. Szóval ez is nagyon érdekes volt nekem, ez a része is. S akkor még mi volt, Istenem? Nagyon szép volt. Hát az már szép volt, amikor elmentünk szánkázni. Egyik oldalon a fiúk, a másik oldalon mi. A fiúk a pappal és mi a másik felén az apácával. Ez a Diárián Francisc, ez kairói volt, még se-lyem kabátban volt télen.

L. N. K. – Kaftánnal?

K. G. – És kiscipőbe. És összebeszélünk a fiúkkal, hogy „Te, tegyétek fel a Diáriánnak a lábára a sílécet és eresszétek útra!” S az is csak 22 éves lehetett akkoriban. Meg is csinálták a fiúk. Mi álltunk ott a szánkával és álltunk és figyeltünk, hát hogy mit csinálnak a fiúk. És útnak engedték a papot a sível. Kacagtunk! Na, aztán kaptunk mi a fejünkre az apácáktól. „Ti tudni slimni, hogy mit csinálni fúni ottani! Azér állni szánkával itteni, s aztán szemetek csak fiú, csak fiú!” Azonnal hazavittek. Nyetu vacsora! Lefekvés! Nahát, aztán a fiúk nem lettek megbüntetve, mert a pap esze... A pap csak örményül tudott. Franciául és örményül tudott... Na, még egyik fiú

eszembe jut... a Tutsek, amelyik Magyarországon van, de gyakran jön Erdélybe és akkor meglátogat. Ez a Tutsek János. Gyönyörű férfi lett belőle! Azt hittük, hogy pap lesz, de nem lett pap belőle: megnősült kétszer. Na, ez még volt...

L. N. K. – Így a lányoknak a nevére tetszik emlékezni még?

K. G. – Emlékszem. Bulbuk Mancira. Török Mancsi, Török Nusi, Török Ilu, ez három testvér volt. Akkor volt Násztur Juci. Akkor volt Duha. Mert tizenkettő kellett, hogy legyen. Vegyem akkor a három Török lányt, akkor Duha egyedül volt. Mészáros. Akkor Alice a Regátból és még voltunk, de már nem tudom melyik.

L. N. K. – És a szülők hol laktak? Gizi néni a szülei?

K. G. – Kolozsváron.

L. N. K. – Itt Kolozsváron?

K. G. – A Gazdasági Akadémián egy részben, egy részben pedig Gyéresen. A gyéresi kastélyban, a Teleki kastélyban laktunk.

L. N. K. – S akkor...

K. G. – Én, amikor Szamosújvárra kerültem, akkor a Teleki kastélyban laktunk. S amikor kijöttem Szamosújvárról az intézetből, két évre rá bejöttek a magyarok. Akkor visszajöttünk és tata visszakarta az állását. Mert tata ki volt téve az állásából.

L. N. K. – A románoktól.

K. G. – Persze, persze, persze... Sok minden mentünk keresztül. Pláne... amikor jöttek az oroszok, akkor megint: kényszerlakhelyre vittek, de akkor visszamentünk Gyéresre, de a kastélyba nem mehettünk be. Akkor csináltunk négy lepedőből falat, s fellelte is, mint a korturárosok (sátorosok), s kint aludtunk addig, ameddig a téglagyárból apránként összeszedtük a tört téglát tatával és felépítettünk egy szobát, hogy legyen télire. Szóval, nehéz helyzetekben voltunk. De ez a nehéz helyzet az oroszok bejövetele után

volt. Azelőtt nem volt nehéz a helyzet, nem volt nehéz...

L. N. K. – Az volt a probléma, hogy gazdagok voltak, nem?

K. G. – Hát nem mondhatni, hogy gazdagok voltunk. Mert tudd meg, azt hiszik, hogy akinek nem tudom miye van: földje vagy nem tudom, hát az bizony... a sok bérest, azt ki kellett fizetni...

L. N. K. – Na, jó, de az ő szemükben gazdagok voltak!

K. G. – Ja, igen. Igen. Persze. Nemcsak hogy gazdagok, hanem nemesek is. Az volt a baj. Nem voltál bent a...

L. N. K. – A Házsongárdban?

K. G. – A Házsongárdban, ahol Barcsay van, ott van a Korbuly-kriptá.

L. N. K. – A szülei is ott vannak?

K. G. – Ott vannak ők is, mind ott vannak.

L. N. K. – Egyszer voltunk együtt, azért kérdezem, mert emlékszem, hogy tetszett mutatni a kriptát. Egyszer valahogy együtt voltunk, találkoztunk valami temetésen és ott tetszett mutatni a kriptát...

K. G. – Lehet. Ott van tata is, ott van mama is. A régieket fizettem és letettem a pincébe. Hát még mit nem?

L. N. K. – De még megvan a sír? Nem vették el még?

K. G. – Most már nem vehetik el.

L. N. K. – Már nem?

K. G. – Most már nem, most már az enyém, nem vehetik el! Eddig még csinálhattak, amit akartak, de most már nem. Most 20 évre ki van fizetve a...

L. N. K. – Díj.

K. G. – Igen, úgyhogy...[...]

(Forrás: Nagyné Lukács Klára: A szamosújvári örmény katolikus árvaházak története. Megjelent az Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében II. 170–206. Lap. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba 2007.)

Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú

Az ünnepi szentmisét Fülöp Ákos atya mutatta be

A Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú részvevői a budapesti Orly utcai örmény katolikus templomban

Közreműködött az ADORATE művészeti együttes

Barangolás őseink földjén (2012. augusztus 23–29.)

Útvonal: Budapest – Ártánd – Nagyvárad – Gyalu – Torda – Nyárádtő – Ákosfalva – Nyáradszereda – Mikháza – Szováta – Székelyudvarhely – Székelyvarság – Csíkszereda – Függés tető – Kostelek – Gyimesbükk – Székelyvarság – Libán tető – Gyergyóalfalu – Csíkszépvíz – Csíksomlyó – Csíkbánfalva – Székelyvarság – Farkaslaka – Enlaka – Bözödújfalva – Erdőszentgyörgy – Kalotaszentkirály – Bánffyhunad – Sztána – Kőrösfő – Kalotaszentiálya – Királyhágó – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

Balogh Anikó

Erdély a javából – Erdély a szívünkben

(1. rész)

„Csak még egyszer tudnék hazamenni...” Székely Öreganyám vágyódó éneke már gyermekkoromban szívembe égett – de az Ó honvágya életében soha nem teljesült. Belém plántálta viszont a szülőföldje utáni sóvárgást, éppúgy, mint Öregapám Hargitáról, székelyekről, medvékről, farkasokról, rókákról szóló meséi. Közös vágyaink nagy beteljesüléseként éltem meg, amikor az erdélyi örmény-székelyek leszármazottaival barangolhattam őseik földjén, gyökeiket kereső túrájukon.

Az előzetes útvonal-tervet olvasva még sok helységnév ismeretlen volt, sőt néhány szó jelentése, néhány fogalom is. Most, amikor az általam készített képeket és jegyzeteket átfutom, örömmel nyugtázom: az ismeretlenek kedves ismerőssé váltak, nagyon sok élménnyel gazdagodtam, s bizonyára még azok is, akik már korábban jártak Székelyföldön.

A látottak, hallottak, megismert, megpróbált dolgok, megélt élmények úgy sorakoznak emlékeimben, mint egy képzeletbeli, sokszínű gyöngysor szemei. Egybefűzte őket a közös öröm, a megbecsülés, az összetartozás, a szeretet fokozatosan kialakult érzése és az újra támadt vágyakozás.

Tündérkert kórus

A Tündérkert gyermekeinek népdal műsora a mikházai templomban szép és hangulatos fogadtatás volt, a szíveslátás szintén. Jó volt látni a kislányok, kisfiúk átszellemült arcát, tiszta tekintetét és gyönyörű, a piros-fehér-fekete színek különféle variációi szerint megvarrt, székely „viseletüket”. Nagyon tetszett a templomi berendezés kék, írásos hímmel díszített „ruházata” is.

Kíváncsian vártuk, kik lesznek szállásadóink, milyen házba kerülünk, milyen el látásban lesz részünk. Székelyvarságon, a hegyek közé eldugott zsákfaluban almapalinkával és „kiskürtös” kaláccsal fogadtak, s minden vendéglátó gazdaasszony várt már bennünket. Segítettek csomagjaink házhoz szállításában. Tiszta, rendes szobák, tisztál-

Szíveslátás Székelyvarságon – Tifán Nusika kínál

kodási lehetőségek, ízletes vacsora és kedves szavak nyugtatták meg a hosszú utazástól kissé elfáradt testünket, lelkünket. Nyitott ablaknál, hűvös, tiszta levegőn a „falusi” csöndben csodásan aludtunk.

Másnap reggel első dolgunk volt körülnézni az udvaron, a kertben és az utcán. Mindenhol virágok, gyümölcsfák, a kert aljának hátterében a Hargita halvány körvonalai. Örömmel szívtam be az utcán gyülekező, s a gulyás ostorának pattogására váró tehenek – gyermekkorom emlékét idéző – szagát. Nem zavartak a „tehenlepények” sem. Elgyönyörködtünk a székely kapuk faragásaiban.

A képzeletbeli gyöngysor egyik legnagobb és legszebb gyöngye számomra az

Szellő tetői túrázók

„5 óras, középnehéz panorámaturá” volt Függés tetőről a Szellő tetőn át Kostelekre. A hegygerincen fújdogált a szél, sütött a nap, s végtelennek látszott előttünk, majd később mögöttünk is az út. A csapadék hiányától kiszikkadt rétek színei már az őszt idézték. A körülöttünk lévő hegyek-völgyek változatos domborzata, körülöttünk a 360 fokos láthatár mámorító szabadság érzését keltette bennem. Igaz, később, a hegyről lefelé menet időnként vízmosást kerülgettünk, és köveken botladoztunk, a faluban pedig már majdnem megsültünk a naptól, az élmény mégis megérte a fáradságot. Találkoztunk kecske- és birkanyájjal, da-

Szíveslátás Kosteleden

gonyázó cocával is, láttuk, hogy rakja meg platóját saját markolójával a nagy fatörzseket szállító munkagép, tenyerünkől ittunk friss forrásvizet...

Kostelek szép, új faluházában ebédnek örvendhettünk. Az egyszerű, magyaros falatok elfogyasztását helyi kis zenekar népdalokkal kísérte. Megtudtuk, milyen népi hangszer az ütőgardony. Étkezés után hagyományos gyimesi népdalokat tanítottak, majd néhány tánc lépésre is elcsábítottak bennünket a kertben. Nagy örömünkre megvásárolhattuk egyik népzenei lemezünket, ezzel is támogatva létüket.

A kosteleki helyi zenekar

Az örmény gyökerűek számára bizonyára a harmadik napon a Csíkszépvíz-i örmény katolikus templomban tartott mise, majd az utána következő koszorúzási ünnepség és a székely himnusz eléneklése volt a legszebb és legmeghatóbb, valamint a családtagok találkozója egy közös ebéd keretében a sportsarnokban. A székely himnusz nem is könnyeket csalt a szemembe.

Csíksomlyóról sokat hallottam és olvastam már, épp ideje volt saját szememmel is megnézni a kegytemplomot. Őszintén megmondom, a túldíszített, barokk pompájú templombelső nem villanyoznak fel, de ezt a szószerk és az oltárok peremére teri-

Koszorúzás Csíkszépvízen:
Heim Pál, dr. Issekutz Sarolta, Szongoth Gábor és Zakariás Péter unokája

tett, szép, fehér alapon piros, írásos hímezések közelebb hozták szívemhez.

Kíváncsi voltam Makovecz Imre Csíkszeredán épített, milleniumi templomára is. Várakozásaimban nem csalódtam! A jurtára emlékeztető középső tér, a két oldalán lépcsőzetesen egymás fölé magasodó tornyocskákkal, a belső, ágásfás oszlo-

Szépvízi misét bemutató papok

Mise a szépvízi templomban

pokkal megtámogatott, faszerkezetű tető és a nemesen egyszerű bútorzat a modern és népies irányzatokat egyesíti. Épp esküvő volt, amikor bementünk, ezért nem illett körbejárni. Azt már első pillantásra éreztük, hogy a külső és belső látvány egyaránt – miként régen a gótikus építészet – felemeli, s a magasba irányítja a hívők lelkét.

A szépvízi családi találkozót megnyitja Zárugné Tancsin Katalin és dr. Puskás Attila

Gyergyóalfalu templomának bútorzatát fehér alapon zöld írásos hímezések díszítették, nagyon tetszettek. Amíg néhányan autóbuzsunk kidurrant kerekének megjavítása érdekében fáradoztak, egy csoport elment a helyi temetőbe az örmény sírokat megnézni. Magam nem tartottam velük, ott a templomnál maradtam, s így alkalmam volt belepillantani a helyiek életébe: egymást követően két esküvő is lezajlott aznap. Az ifjú házások, a koszorúslányok és a nászépek fényképezkedése a templomkertben és a parókia kertjében történt. Hosszan beszélgettem nehéz sorsáról egy – szemérmesen – kolduló, idős korában is szép cigányszszonnyal. Bár segíteni nem tudtam rajta, találkozásunk maradandó emlék.

A szépvízi családi találkozó résztvevői

Vasárnap csak Varságban „falukáztunk”, vagyis nem utaztunk sehová messzebbre. A csoport egy része misére ment, néhányan nem tartottunk velük. A városi emberek rácsodálkozásával gyönyörködtünk a kert virágaiban, egy tigriscsikó kiscicában, a gyümölcsfákban, a kackiás kaskasban és szép tyúkjában, egy formás

A barangolók Székelyvarságon

Pihenő és ebéd Székelyvarságon

lovacsában. Mire a misézők visszatértek, megérkezett közénk a környék fővadásza, hogy kielégítse a medvék iránti kíváncsiságunkat. A hangulatos kis pavilonban ülve, szájtátva hallgattuk elbeszéléseit. Utána felmentünk a falu fölötti Tisztásra, hogy saját szemünkkel is lássuk a medve lest, s a régi vadászatok színhelyét. Kel-

lemes gyaloglást követően, sudár fenyő-fák között és alatt fogyasztottuk el aznap ebédünket, a pityókagulyást. A kényelmünkre szép, tiszta, színes rongyszőnyegek szolgáltak, melyekre ráheveredtünk, s az égre bámulva élveztük a békés délutánt. Fönt fehér felhők húztak lassan valamelyik irányba. Néhányan gyalog sétáltunk le a faluba. A táj mesebelinek tűnt: szép formájú fák, széles mező, dombocskák, legelésző birkanyáj, kis tavacska, juhász és

kutyái, itatóvályú. A vályúban friss, hideg víz. Mellette napbarnított bőrű, ősz szakállú, vidám férfi, aki a vizet magára locsolva mosakodott, majd a vályúba ülve öblítette le magát. Lefényképeztük. Egyikünk akkor, amikor a vályúban ült, magam csak a vizes felső testét és mosolygó szemeit örökítettem meg. Elkértem nevét és címét. Bibliái neve van. A képeket majd postán elküldjük Neki.

Folytatjuk

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe

várjuk szeretettel

Helyszín: a XI. Bp. **Gazdagrét-Csikihegyek Általános Iskola** földszinti technika terme. 1118. Bp. Csiki-hegyek utca 13-15.

Időpont: 2012 október 1-től hétfőnként délután
14 órától 16 óráig, 16h-18h-ig gyermek alkotóműhely,
18 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás.

Részvétel: anyagköltség 3000Ft/hó

(támogatásoktól függően esetleg kevesebb is lehet)

Lehetőséget nyújtunk a különböző ötvös kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás, forrasztás, öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzománcozás** transzparens zománccokkal, **huzaltechnikák, kőfoglalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**, táboraink.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik.

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra **felkészítő tanfolyamot** indítunk.

**Mindenkiben ott az alkotó ember,
mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.**

Felvilágosítás és jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél: 06 20 534 1563
borosnyay.klara@szeptepeteri-studio.hu
www.szeptepeteri-studio.hu

Szomorújelentés

Sok éve tartó, zúgolódás nélkül elszenvedett súlyos betegség után 2012. augusztus 7-én, 77. életévében

ergerczhi **Retezár Péter**

visszatért Teremtőjéhez. Emléke családjá és barátai szívében kiolthatatlan marad.

Drága halottunkat 2012. szeptember 7-én pénteken 17 órakor búcsúztatták a Budapesti Szent István Bazilika Szent Jobb kápolnájában, majd hamvait a bazilika altemplomának urnatemetőjében helyezték örök nyugalomra.

Felesége: Mariann, gyermekei: Monica és Eduard, menyje: Elisabeth, unokái: Carina, Kristóf, Katinka és Marisa

Fájó szívvel, de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk mindazokkal, akik szerették és ismerték, hogy a drága férj, édesapa, após és nagypapa,

Pongrácz Ádám

szül. 1926. 9. 26-án Nagyszarván, életének 86. évében 2012. augusztus 25-én váratlanul eltávozott közülünk.

Végső búcsúztatása 2012. szeptember 1-én 16 órakor megtörtént a csallóköznádasdi temetőben. A gyászmisét szeptember 1-én a temetés után mutatták be érte a helyi katolikus templomban. Drága emléke szívében él!

A gyászoló család

Elhunyt Hollósy Kornélia ükunokája

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett férj, édesapa

Bisztray Tamás

2012. szeptember 5-én, 63 éves korában visszaadta lelkét Teremtőjének.

Temetése 2012. szeptember 12-én, szerdán, 14 órakor volt a békéscsabai Szarvasi úti Római Katolikus temetőben.

A gyászoló család

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Zeneagapé

Az eddigi sikereken felbuzdulva a nyári szünet után ősszel is folytatjuk a Zeneagapét a hónap 4. vasárnapján, a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után a Budapest, XI. Orly u. 6. szám alatti templomunkban.

A tervezett műsor:

Október 28-án Szilvay Ingrid zongoraművész lép fel.

November 25-én Puskás Eszter énekművész és együttese műsorát hallhatjuk.

December 23-án DJ. Szongoth Gábor Karácsony CD IV.

*Szeretettel vár mindenkit:
Szongoth Gábor*

Meghívó

Az 1848/49-es szabadságharc hőseire, köztük a magyarórmény hősökre,
az Aradi Vértanúkra emlékezünk

2012. október 2-án, kedden délután 17 órakor

a Budapest V. ker. Akadémia u. 1. I. emeleti színházteremben
(Magyar Tudományos Akadémiával szemben).

Szeretettel hívunk és várunk minden kedves Vendéget. **Emlékezzünk együtt!**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Fővárosi Örmény Önkormányzat – rendezők
dr. Issekutz Sarolta elnök

Program

Az estet megnyitja *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Emlékbeszédet tart *Dr. Hermann Róbert* hadtörténész

Szemelvények Jókai Mór Naplójából
Közreműködik *Kátainé Szilva Ingrid*

Kecsksés Együttes – 1848-as zenei emlékek műsora

Koszorúzás az Aradi Vértanúk kopjafájánál (helyszínen)
Fogadás – Erdélyi örmény ízek

A rendezvényt támogatja:

Budapest Főv. II. kerületi-, Ferencvárosi-, XI. kerületi-, XII. kerületi-
és a Zuglói Örmény Önkormányzat

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarórmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat
(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),
valamint a Budapest Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Koloszvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 189. szám
2012. november

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
mindenkit szeretettel vár az új helyszínre, a Pest megyei Kormányhivatal
Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Semmelweis utca 6. szám felől

Allelujaversek

Csiki Margit Gitka
örmény motívuma

Célunk az örökkévalóság! Földi életünk egyszer véget ér, de hitünk szerint életünk folytatódik. Erre gondolunk november havában, s azok emlékét idézzük, akik már odaát vannak. Szem nem látta, fül nem hallotta, hogy az odaáti élet milyen, Szent Pál szavai szerint. Hadd idézzünk most (szintén egy vasárnapi) allelujaverset: „**Alleluja (2). Jöjjetek és lássátok Isten műveit, mert félelmetesebbek kigondoltságukban az emberek fiainak valamennyi művénél.**” * (Zs 65,5)

Készülünk a karácsonyra, Isten egyik csodálatos művének, a megtestesülésnek a megünneplésére: Jézus, a Fiúisten emberré lett. Emberi ésszel ez felfoghatatlan.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 89. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Teret és időt nyitó találkozások

A Magyarok Háza Bartók termében a Fővárosi Örmény Klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* nyitotta meg az októberi klubdélutánt, a Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Önkormányzat által rendezett *Karavánúton Örményországban, 1830-ban, Besse János utazása* című műsort. A rendezvényt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat is támogatta.

A rendező kerület elnökszónya, *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit* köszöntő szavai után, bevezető előadás-ként férje, *Dr. Kelemen Tibor* nyugalmazott mérnök fordította figyelmünket térben és időben Besse János kaukázusi utazására, a földrajz- és történelem órákon szerzett ismereteinket elevenítette fel, számos új információval kiegészítve.

Dr. Kelemen Tibor Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit vetített képes előadását időnként *Takács Bence* előadóművész Besse János naplójából vett szemelvények felolvasásával szakított meg. Honfitársunk 64 évesen írta naplóját az utazásáról, amelynek célja az volt, hogy megkeresse a magyarok őseit. A kivetített térképeken követhettük nyomon útját, korabeli rajzokon láthattuk a különböző kaukázusi törzsek népvise-

leteit. (Karavánúton Örményországban, 1830-ban, Besse János utazása című előadás szerkesztett változatát a 3-7. oldalon közöljük.)

A klub háziasszonyának októberi végi és novemberi programismertetőjét követően, *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit* meghívására az állófogadáson a Rigó Jancsi cukrászda süteményeiből kaptunk finom kóstolót.

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, Takács Bence

A Fővárosi Örmény Klub októberi közönsége

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

Karavánúton Örményországban, Besse János utazása 1830-ban*

(Elhangzott a Magyarok Házában, 2012. október 18-án – 1. rész)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Vendégeink!

Ma este egy különleges ember különleges utazásával szeretném Önöket megismertetni. Besse Jánosról, a magyar világutazóról van szó.

Ez a méltatlanul elfelejtett magyar világlábjáró 1829-ben elindult Pest városából „Kaukáz” hegyére, hogy megkeresse a magyarok őshazáját és ott élő rokonaikat. Beszédjük, arcvonásuk, természetük, jelle-

mük hasonlóságáról remélte felismerni őket.

Szekéren, lóháton, bárkán, tutajon járta végig kockázatos, kalandos útját, s nyolc évvel később – magyar kiadó híján – Marseillesben, francia nyelven adta ki érdekes nyelvészeti, néprajzi, földrajzi tapasztalatait.

Igen érdekes és kalandos életet élt, néhány mondatban beszéljünk erről.

Nemes Besse János 1765-ben született a Komárom megyei Ó-Gyallán. Atyja birtoikos, igen nevezetes jogtudós volt, aki fiát gondos nevelésben részesítette. Besse a

*Radó-Tardy: Világlábjáró Besse János

– Táncsics könyvkiadó, Budapest, 1963

Fővárosi Örmény Klub

2012. november 15., csütörtök, 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Semmelweis u. 6. szám felől

Műsor

Szil-Vay Ingrid Újjászületés című
verseskötet bemutatója

A kötetet bemutatja a szerző

Közreműködik

Fogolyán Kristóf fuvolaművész,
valamint *Kobza Vajk* és barátai

Rendező: Budapest Főv. XI. ker. Újbuda Örmény Önkormányzat

Támogatja: Fővárosi Örmény Önkormányzat,

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

nagyszombati, majd a pesti egyetemen végezte tanulmányait. Katonai szolgálatban 1791-ben beutazta Németország nagy részét, Hollandiát, Angliát, Franciaországot.

Ezután két évig a yorki herceg adjutánsaként vett részt a hollandiai hadjáratokban, majd a nápolyi királyi hadsereg kapitányként részt vett a franciák elleni harcokban.

1802-ben Kelet-Indiába hajózott, és ott maradt 1810-ig, mint kormányzósági titkár. Európába történő visszatérésekor az Indiában szerzett vagyonát ellenséges kezeknek kellett átengednie, ezért Párizsba ment és tudományos dolgokkal kezdett foglalkozni. A francia-orosz háború kitörésekor elhagyta Franciaországot. A Bourbon-trón visszaállítása után Svájcban ismét Párizsba ment, ahol Wellington herceg alkalmazásában állt.

1818-ban ismét útra kelt: beutazta egész Itáliát, Németország egy részét, Lengyelországot, majd Törökországot.

Harminc esztendő távollét után, a világról gazdag tapasztalatokat, valamint a legtöbb európai és keleti nyelvben jártasságot szerezve érkezett vissza hazájába (13 nyelven beszélt). 1829 elején közrebo-csátotta francia és magyar nyelven megírt részletes török nyelvtanát, valamint négy kötetben kiadta úti- és életrajzát.

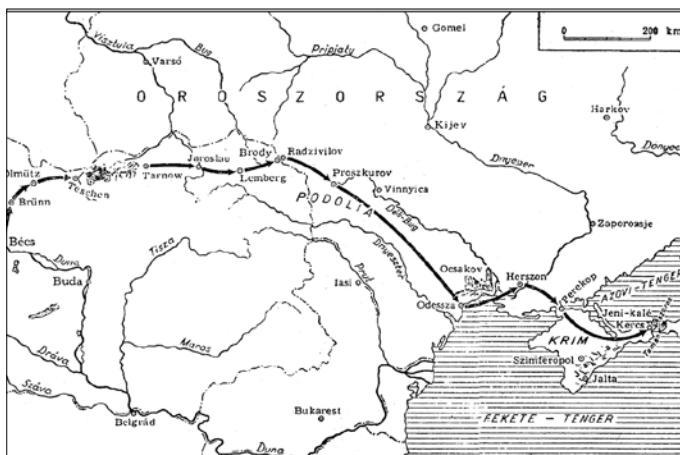
A nyelvekkel foglalkozva, szinte breviáriumként forgatta Beregszászi Nagy Pál 1795-ben Lipcsében megjelent könyvét, amely a „Magyar és keleti nyelvek ha-

sonlatosságával” foglalkozik. Ekkor haterőztározta el, hogy a Kaukázusban megkeresi a magyarok őshazáját. Ehhez pénzre volt szüksége, ennek egyik részét egy magyar mecénás, JANKOVICH MIKLÓS erkölcsi és anyagi támogatása, másik részét a magyar vármegyék adománya biztosította.

(Jankovich Miklós műgyűjtő (1773–1846) a tudomány művelése és a műgyűjtés kedvéért kamarai hivatalából visszavonult. Régiségeket, okleveleket, irodalmi ereklyéket és képeket gyűjtött. Halála után hagyatéka a Nemzeti Múzeumba került.)

Besse János 1829. június 6-án indul el Bécsből közönséges szekéren, szakadó esőben. Bécsből Lembergig hét hosszú napon át tart az útja, ahol bosszantó hír várja: HUMBOLDT, a világhírű tudós, akinek az expedíciójához csatlakozni szeretett volna, már elindult az Ural hegység felé.

Folytatva az utazást, Odesszába, a Fekete-tengeri kikötőbe, június 20-án érkezik. A város elbűvölő, és már másnap meghívást kap az osztrák főkonzulttól, TIMONI úrtól: báli meghívót a főkormányzóhoz,

gróf VORONCOV-hoz. A gróf és felesége TOLSZTOJ tábornok tiszteletére adják a bált. A magyar utazó elragadtatva ír a fogadtatásról, a társaságról és mindenekfelett a háziasszonyról.

(Besse nem tudta, hogy ez a háziasszony hat esztendővel korábban a nagy szállanak Voroncovához, sőt – hétepcsés titok – kettejük gyermekéhez. Puskint 1820-ban Szabadság c. költeménye és gúnyos epigrammái miatt Odesszába száműzte I. Miklós cár. 1824-ig élt itt, ekkor került kapcsolatba Voroncovokkal.)

Kis bárkán június 24-én, kedvező széllel hagyja el Odesszát, irány a Krím félsziget keleti csücske: Jeni-kalé. Herszonban kocsit fogad, igazi sivatagi utazás következik. A félszigetet tatárok lakják, Besse jó embereknek ismeri meg őket. Tapasztalatait útinaplójában rögzíti.

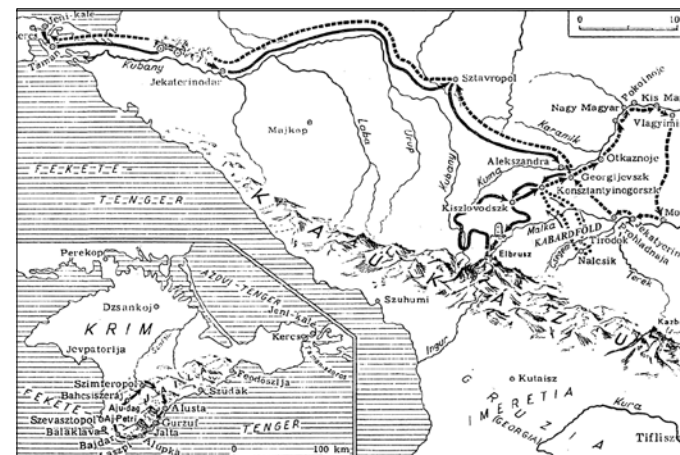
Július 8-án zuhogó esőben és kellemetlen szélben érkezik meg Sztavropolba.

Innen tovább mennek a hőforrások vidékére: Kiszlovodszkba. Ide hozott levelet Besse a főparancsnok-főkormányzó-

nak, a magyar származású EMMÁNUEL GYÖRGY-nek, aki bécsi gárdatisztként szerelt le, majd 1809-ben lett GEORGIJ ARSZENYEVICS EMÁNUEL néven az orosz cári hadsereg tisztje. (Pályafutásának csúcspontja 1813-ban a lipcsei ütközet, a „népek csatája”, amelyben foglyul ejti LAURISTON-t, a franciák híres generálisát és ezért tábornoki rangot kap a cár hadseregében. 1825-ben nevezik ki a kaukázusi hadsereg főparancsnokának és a tartomány főkormányzójának.)

Emmanuel tábornok ebben az időben nagyjelentőségű földrajzi és földtani vállalkozást vezet: a Kaukázus legmagasabb hegycsücsát, az Elbruszt kívánja meghódítani. Besse ehhez az expedícióhoz akar csatlakozni. (A Kaukázus 1280 km hosszú, gyűrt hegység, területe kb. 84 ezer km². Magja kristályos kőzetekből áll, a törésvonalak mentén hatalmas vulkáni kúpok helyezkednek el, ezért gyakori a földrengés. Legmagasabb hegye az Elbrusz, 5660 m magas. A Kaukázus régészeti szempontból Eurázsia legfontosabb területei közé tartozik. Évezredekken keresztül nemcsak vándorútja volt a népeknek, hanem közvetített is a különböző kultúrák között.)

Sajnos az expedíció már öt nappal előbb útnak indult, ezért a tábornok felesége lovas kozákot küld a táborba, ahonnan hamarosan megjön a válasz: a magyar utazónak adjanak húsfőnyt, mert másként nem biztonságos az út, és várják őt. A hegyi ös-

vényszédítő, de csodálatosan szép és változatos tájon át vezet. A fensíkon van a táborhely, ahol pezseg az élet. Itt, a Kaukázusban találkozunk az ereje teljében lévő, ötvenöt éves, daliás, magyar származású tábornok, és a fehér hajú, markáns arcú, hatvannégy évesen is délceg magyar utazó. Megölelik egymást, Besse átadja a tábornok magyar rokonától származó ajánlólevelet, és azonnal meghívást kap az expedícióba. Emmánuel tábornok a tudósok kibitkájában (sátrában) jelöli ki a szállását. Négy orosz akadémikus és egy mérnök lakik vele egy fedél alatt.

Július 16-án tovább indul a tábor a Malka-folyóhoz, amely közvetlenül az Elbrusz lábánál folyik.

A hegyi törzsek követeket küldenek, ki-puhatolni az expedíció célját. A magyar utazó beszédbe elegyedik a tolmácsukkal, és elmondja, hogy ő a távoli, de innen elszármazott magyar nép fia, és azért jött a hegyek közé, hogy őseinek a bölcsőjét kutatassa fel itt.

Besse útinaplójába a következőket írja:
„Ami engem illet, én minél inkább összehasonlítottam a termetünket, arcvonásainkat, testmozgásunkat, s végül mindazt, ami nemzeti sajátosság – annál inkább meggyőződtem róla, hogy az északi Kaukázus népeinek eredete azonos a mai magyarokéval, a típus jegyeit a kilenc évszázados időköz sem törölte el.”... „Megállapítottam, hogy ebben a tekintetben egyetlen nép sem hasonlít a magyarokhoz annyira, mint a karacsájak és a dugurok”.

A 19. század első felében a hegyi lakókon, cári hivatalnokokon és katonákon kívül alig került valaki a lenyűgöző szépségű kaukázusi hegyek közé.

Ritka szerencse jutott tehát osztályrészül Besse Jánosnak, hogy „civil” világ-

járó létére végigjárhatta az Emmánuel tábornok vezette expedíció útját. Július 19-én megérkeznek a kijelölt utolsó táborhelyre, innen kell elindulniuk az utolsó szakaszra, a csúcs meghódítására. 8000 láb magasságban terül el a Malka-folyó partján a táborhely. A hegyoldalban áll a tábornok, az akadémikusok és a katonai parancsnokok szállása, előttük a völgyben a katonai tábor, a gyalogosok, a kozákok és a tüzérek szálláshelye.

Másnap hatalmas felhőszakadás zúdul a tájra, egész nap ömlik az eső, a végső rohamot egy nappal el kell halasztani. Besse a zuhogó esőben tovább írja fejtegetéseit és „megfejt” az Elbrusz név értelmét.

„A magyarok, akik a keresztény idősámítás első évszázadai óta laktak a Kaukázusban, Imauszból ide való átkelésük után kétségkívül ugyanígy tisztelték ezt a csodát, s ezért adták neki ezt a nevet: Elborusz, vagy Leborusz. Tehát az Elbrusz a magyar elborusz vagy leborusz szóból származik, annyit jelent, hogy leborulsz e szent hegy előtt.”

Folytatjuk

Helyreigazítás

A füzetek októberi számának – „A Zakariás családi találkozó kapcsán” cikk, szerzője: Béres L. Attila – 4. oldalán megjelent mondat helyesen: „A Belgiumban élő **Köves Zsuzsanna** – édesanyja Jakabffy Zsuzsanna, nagyapja **Dr. Jakabffy Károly** pénzügyi államtitkár –, unokatestvérével érkezett, ugyancsak elmesélte a Jakabffy család kötődését a Zakariás családhoz.” Az érintettektől és a nagyrokoni körtől elnézést kérünk a félrehallás miatt megjelent névelírásért. (– a szerk.)

Jó hír

Néhány napja kaptuk a hírt, hogy XIX. Péter Nerszesz, bejruti örmény katolikus pátriárka személyi titkára, Avedik Hovannessiján vardaped érkezik hozzánk látogatóba. Nagy várakozással és örömmel fogadtuk először az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, egy kis rögtönzött bemutatkozás és fogadás keretében, amelyen megismertettük a közösség életével, az egyesület kulturális misz-

Avedik Hovannessiján

Avedik atya bemutatkozó miséjére Avedik Hovannessiján október 21-én került misézük – Fotó: sor, amelyben segítségére volt Ákos atya is. Csodálatos énekhangja betöltötte a zsúfolásig megtelt templomot. A mise után kötetlen beszélgetésre került sor az atyával a plébánia közösségi termeiben, majd közösen megtekintettük a felújított és újrarendezett közgyűjteményünket. Szeretettel várjuk vissza az atyát.

I.S.

Beszélgetés az EÖGYKE székhelyén. Jobbról: dr. Issekutz Sarolta, Heim Pál, Avedik Hovannessiján, Zsigmond Benedek

szíójával, az örmény katolikus gondnokság tagjaival és feladataival. A kedves és közvetlen fiatal pap rögtön megszerettette magát mindenkivel. Örömmel vettük, hogy a Pátriárka és Erdő Péter érsek, bíboros úr megtárgyalták Rómában a hazai örmény katolikusok helyzetét és a nagy paphiány ellenére időnként, talán havonta egy alkalommal, Avedik atya személyében biztosítják örmény nyelven a csodálatos örmény katolikus liturgia felhangzását az Orlay u-i templomunkban.

Jobbról: Avedik Hovannessiján, a tolmács, Fülöp Ákos atya és dr. Issekutz Sarolta – Fotó: Kabdebó János

Az aradi vértanúk emléknapja hagyományosan kiemelkedő ünnepi esemény

„... áldom a vértanúk szent emlékét a hűségükért a Hazá iránt,”
(Kossuth Lajos)

„Idén is, akárcsak az elmúlt években, magas színvonalon valósult meg.” – Szilvay Ingrid költő, zongora- és énekművész ezekkel a szavakkal foglalta össze az október 2-án Budapesten, az V. kerület Akadémia utca 1. szám első emeleti színházteremben megrendezett aradi vértanúk emlékestet. Az

Dr. Hermann Róbert

1848-49-es szabadságharc hőseire, köztük a magyarörmény hősökre, az aradi vértanúkra emlékezett a rendező Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a rendezvényt támogató Budapest II. kerületi-, Ferencvárosi-, XI. kerületi-, XII. kerületi- és Zuglói Örmény Önkormányzat, valamint a nagyszámú meghívott.

Szilvay Ingrid beszámolójából megtudtuk, hogy az emlékműsor rendezője dr. Issekutz Sarolta elnök, – akinek, mint ismeretes, ősei között található eleméri és ittebei Kiss Ernő honvéd altábornagy, aradi vértanú, – ünnepi megnyitójában kiemelte, hogy az aradi vértanúk emléknapja hagyományosan kiemelkedő ünnepi eseménye a magyarörménységnek. Az erdélyi gyökerekkel rendelkező magyarörménység mindig megtalálta a módját annak, hogy méltóképpen emlékezzen az október 6-án meggyilkolt hősi áldozatokra.

A magyar és az örmény himnusz után az emlékbeszédet dr. Hermann Róbert hadtörténész tartotta, nagyon érdekes, sok új adatot tartalmazó, sokoldalú előadása az 1848-49-es forradalom és szabadságharc áldozatairól szólt. Nemcsak az Aradon kivégzett tizenhárom honvéd főtisztéről, és a Pesten golyó által megölt Batthyány Lajos miniszterelnökről emlékezett meg, hanem azokról a hősookról is, akik nincsenek benne a történelemkönyvekben, a köztudatban. Hiszen

Az emlékműsor közönsége

a mártírokon kívül a hadbírótság számos ember felett hozott halálos ítéletet, vagy ítélt várfogságra.

Az előadást követően a *Kecskés Együttes* 1848-as zenei emléke műsora fergeteges sikert aratott. Jól ismert dalok, korabeli ver-

Kecskés Együttes

bunkosok, a Rákóczi induló – énekelve, Petőfi Sándor Szeptember végén című versnek megzenésített változata L. *Kecskés András* feldolgozásában és *Pálmái Árpád* előadásában hangzottak el, valamint Jókai Mór 1848-as naplórészletei, amit Dr. Szabó András szóltatta meg. L. *Kecskés András* művészeti vezető műsorának része volt a lengyel Himnusz is, amelyet felállva énekelt a közönség. Ezt követően elhangzott két bal-

Szilvay Ingrid

lada Szilvay Ingrid tolmácsolásában: a Rab ének, majd egy szép duduk-szólót hallottunk, amit Molnár Péter játszott eredeti jereváni dudukon. A műsort az „Aradi vértanúk balladája” zárta, amelyből két versszak prózában hangzott el, ezzel fokozva a drámai hangulatot.

Az ünnepi műsor végén együtt énekeltek a Szózatot és a székely Himnuszt.

Majd méltóságteljes, hosszú sor kígyózott Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanúk emlékére felszentelt kopjafa előtt, és a Bazilika harangjának zúgása közben az emlékezők elhelyezték a kegyelet fehér rózsáit.

A kopjafánál koszorúznak az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselői

A záró fogadáson nagyon finom erdélyi örmény ételkülönlegességek élvezeti közben az összetartozás megerősödése tette teljessé az emlékestet.

(Béres)

Dr. Hermann Róbert

Az 1849-1850. évi megtorlások*

(1. rész)

A szabadságharc résztvevői elleni megtorlás már 1849 januárjában megkezdődött, de irányelveit csak 1849. július 1-i kiáltványában tette közzé Julius Haynau tábornagy, a cs. kir. hadsereg fővezére. Eszerint a Magyarországon 1848. október 8., Erdélyben 1848. október 18. után „a magyar pártütéssel összeköttetésben” elkövetett „minden bűntettek és vétségek” a haditörvények hatályai alá esnek. A határnapokat az magyarárta, hogy a magyar országgyűlésen 1848. október 8-án olvasták fel az uralkodó október 3-i manifesztumát (s ekkor nyilvánították azt törvénytelennek); Erdélyben pedig Puchner Antal altábornagy ezen a napon hirdette ki az ostorállapotot.

Haynau ezért elrendelte haditörvényesékek felállítását, amelyek sommásan, tehát gyorsított eljárással ítéleznek. E haditörvényesékek joghatósága katonákra és polgáriakra egyaránt kiterjedt. A haditörvényesékek a következő ítéleteket hozhatták: 1.) halál, köté, vagy lőpor és golyó által; b.) deportálás az országon kívülre; c.) sáncfogság nehéz vagy könnyű vasban, vár-, fogház- vagy porkoláb fogság vasban vagy a nélkül; d.) pénzbüntetés. A felségsértés miatti elítélésnél a vagyonelkobzás automatikusan a büntetéssel jár.

A haditörvényeséki eljárás kiterjed azokra a képviselőkre és felsőházi tagokra, akik 1848. október 8. után részt vettek a magyar országgyűlés munkájában; az OHB tagjaira (ezt fölösleges volt külön kitenni, hiszen a testület valamennyi tagja képviseli)

2012. október 2-án elhangzott emlékbeszéd

elő vagy felsőházi tag volt) és az OHB, illetve a Szemere-kormány által kinevezett kormánybiztosokra. Ez utóbbi kategória a képviselőkön és főispánokon kívül már érintette a megyei és városi tisztviselők (alispánok, polgármesterek) egy részét is. Haynau működésének ismeretében nem volt megnyugtató az a pont sem, amely szerint „kik viseletüket igazolhatni vélik, erre az alkalom a haditörvényesékek előtt tovább is fennmarad”.

A proklamáció 3. pontja a rögtönítélő eljárás alá eső személyek körét határozta meg. Ilyen eljárást lehetett lefolytatni mindazon képviselők és felsőházi tagok ellen, akik részt vettek az 1849. április 14-i trónfosztási és függetlenségi határozat meghozatalában. Ilyen eljárás alá esett, a.) aki a népet lázadásra csábította; b.) aki a cs. kir. vagy az orosz csapatok ellen fegyverrel támad, és nem tartozik a reguláris magyar csapatokhoz; c.) aki a magyar kormánytól vagy a kormánybiztosoktól kapott parancsot elfogadja, és annak engedelmeskedik; d.) „aki árulásban, egyetértésben vagy ellenséges megrohánás vezetésében részt vesz” (tehát a kémek, hírszerzők és gerillák); e.) aki a cs. kir. katonai és polgári hatóságoktól kapott rendeleteket, „melyeket közhírré tenni hivatalos állásánál fogva köteles, kihirdetni elmulasztja, vagy azokat elsikkasztja”; f.) aki „fegyveres pártító hadtesteket fogad vagy vezér” (tehát önkéntes csapatot szervez vagy vezet); g.) aki népfelkelést hirdet, szervez vagy vezér a cs. kir. és az orosz katonaság ellen; h.) aki cs. kir. vagy orosz katonát „hitzegésre” (átállás-

ra) csábít; i.) aki a cs. kir. vagy orosz csapatok futárait, szállítmányait, egységeit vagy szolgálatukban lévő személyeket megtámadja, vagy nekik kárt okoz, mozgásukat akadályozza; k.) aki a császár kormányához hűséges személyek elítélésében, megbüntetésében, vagyonuk elkobzásában, zár alá vételében vagy eladásában részt vesz. Haditörvényeséki vagy rögtönítélő eljárás alá esnek a fegyver- és lőszerrejtegetők is. Azok a cs. kir. tisztek, katonai vagy polgári hivatalnokok, akiknek fiai a magyar hadseregben az ő megegyezésükkel szolgálnak, haditörvényesékek elé kerülnek, hivatalukat, fizetésüket vagy nyugdíjukat felfüggesztik. A cs. kir. vagy orosz csapatokat, szállítmányokat vagy futárokat megtámadó, mozgásukat akadályozó, azoknak kárt okozó helységeket felgyújtják. Azok a zsidó községek, amelyek tagjai a magyar kormány által elkobzott javakat vásárolnak, vagy amelyek tagjai a magyaroknak kémiszolgálatot teljesítenek, pénzbüntetést fizetnek.

Amint ebből az unalmas felsorolásból kiderül, gyakorlatilag mindenki, aki nem segítette a cs. kir. és orosz intervenciókat, vagy nem húzódott teljes passzivitásba, büntethető volt. A kiáltvány célja a lakosság elrettentése, a forradalom közgazgatásának megbénítása volt, s Haynau és beosztott parancsnokai a továbbiakban ebben a szellemben cselekedtek.

Az osztrák hadbíróóságok szervezete szerint a teljes hadbíróáságnak tizenhárom tagja volt: két-két közvitéz, tizedes, őrmester, hadnagy, százados, őrnagy, egy tábornok vagy magasabb rangú törzstiszt, mint elnök; és a hadbíró. Minél magasabb rangú volt a vádlott, annál magasabb rangú volt a hadbíróóság elnöke, s annál magasabb rangúak voltak a hadbíróóság tagjai is. Jogi végzettséggel csak a hadbíró rendelkezett.

Ő képviselte egy személyben a vádat és a védelmet, s ő látta el a tárgyalásvezetői teendőket is. Gyakorlatilag a hadbíró hozta a per végén az ítéletet. A tárgyalásvezetői előterjesztés (votum informativum) végén megírta, milyen súlyosbító és enyhítő körülmények állnak fenn a vádlott esetében, s ennek alapján milyen ítélettel kell sújtani. Az ítéletet meghozó haditörvényeséki tárgyaláson a hadbíróóság tagjai rövid tanácskozás után párosával (rendfokozatonként alulról felfelé haladva) jegyzőkönyvbe mondták ítéletüket. Ez általában megegyezett a hadbíró által javasolt büntetéssel.

A vádlottaknál két határnapot vettek figyelembe. Egyrészt 1848. október 3-át, tehát annak a királyi manifesztumnak a kibocsátását, amely feloszlatta a magyar országgyűlést, törvénytelennek minősítette Kossuth és társai ténykedését, az országot a haditörvények alá helyezte és Jellačićot nevezte ki teljhatalmú királyi biztossá. A haditörvényesékek természetesen némi „rátartással” kezelte ezt a határnapot: a Délvidéken szolgáló tiszteknél 1848. október 10-étől számították azt az időpontot, amikortól fegyveres lázadásban való részvétellel vádolták őket. (A temesvári várórség és főhadparancsnokság ugyanis ezen a napon hirdette ki az október 3-i manifesztumot.) A feldunai hadseregben szolgálóknál Windisch-Grätz október 17-i felszólítását, illetve az október 30-i schwechati csatát tekintették kiindulási időpontnak. A második dátum 1849. április 14., a magyar függetlenség kimondásának és a Habsburg-Lotharingiai-uralkodóház trónfosztásának napja volt. Azok a tisztek, akik ezt követően szolgáltak, felségsértés büntetésében voltak elmarasztalhatók.

Az ítéletek jogi megalapozottsága nagyon is kétséges volt. Az október 3-i ma-

nifesztum ugyanis a magyar közjog szempontjából törvénytelen volt. Formailag azért, mert nem szerepelt rajta a felelős magyar miniszter ellenjegyzése. Tartalmilag pedig azért, mert az uralkodónak az éves költségvetés elfogadása előtt nem volt joga feloszlatni a parlamentet. A manifesztumra való hivatkozás azért is kétséges volt, mert Jellačić lényegében nem tölthette be a királyi biztosi tisztet, tehát egy rendelkezéseit tekintve törvénytelen, illetve meg nem valósult manifesztum volt a fegyveres lázadás vádjának legfőbb alapja.

A felségsértés vádja ugyanilyen kétes alapokra épült. I. Ferenc József ugyanis nem volt magyar király, hiszen nem koronáztatta meg magát, nem adott ki koronázási hitlevelet, nem esküdött meg az ország törvényeire. V. Ferdinánd 1848. december 2-i lemondása után a magyar trón jogilag üres volt. A meg nem koronázott uralkodó trónbitorlónak minősült, s így a tábornokok - ha voltak is kételyeik trónfosztás célszerűségével kapcsolatban -

jogi szempontból indokoltnak tekinthették azt, hogy továbbra is a magyar oldalon harcoljanak.

Folytatjuk

A XV. kerületi október 6-i rendezvényen Katona Tamás történész és Nuridzsán Zoltánné, a Bp. Főváros XV. kerületi Örmény Önkormányzat elnöke a Kiss Ernő emléktábla előtt – Fotó: Varga Gábor

A Budapest Főváros II. ker. Örmény Önkormányzat képviselői koszorúznak a Széna téri 56-os emlékműnél, balról: Flórián Antal, Bacsó Zoltán, és dr. Issekutz Sarolta

Kónya-Kovács Otília

Lázár Vilmos-domborművet avattak a nagybecskereki székesegyházban

Az aradi vértanúk előtt tisztelegve, a nagybecskereki székesegyházban már hagyományosan október 5-én tart megemlékező ünnepséget az Emmanuel kamarakórus. A Légy híve rendületlenül című est keretében elsőként *msgr. Gyuris László* nagybecskereki plébános felszentelte a már meglévő emléktábla mellé elhelyezett Lázár

Gyuris László

Vilmos-domborművet, amelyet *dr. Issekutz Sarolta*, elnök asszony jóvoltából állította a Budapesti Örmény Önkormányzat, a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. A bronz domborművet a neves *Domonkos Béla*, érdi szobrászművész készítette. Elsőként *dr. Issekutz Sarolta* koszorúzott, majd a Magyar Nemzetörtség képviselői rótták le kegyeletüket a Lázár Vilmos-dombormű és -emléktábla előtt. Koszorút helyezett el a nagybecskereki Petőfi MME, a Muzslai Petőfi Sándor MME, a Madách Amatőr Színház, a Nagybecskereki Módszertani Központ, továbbá koszo-

rúzott még Muzslya helyi közösségének tanácsa, a VMSZ körzeti szervezete, a VMDK nagybecskereki és muzsliai tagozata, a nagybecskereki Emmanuel kamarakórus. Az est folytatásában *Ady Endre: Október 6.* című versét *Balázs József* adta elő, *Juhász Gyula: Vértanúink* című versét pedig *Jenovay Lajos* tolmácsolta. Az

Emmanuel kamarakórus több alkalmi dallal tette még ünnepélyesebbé a megemlékezést. (*Vajdaság ma*, 2012. október 5.)

Elsőként *dr. Issekutz Sarolta* koszorúzott Nagybecskereken Lázár Vilmos emléktáblája előtt

Emmanuel kamarakórus

Konrád Emma kórusvezető

Kónya-Kovács Otlia

Elemér: Az aradi vértanúkra csak mi lehetünk büszkék

A vajdasági központi megemlékezés az aradi vértanúkra Eleméren volt. Gyászmisével kezdődött a Szent Ágoston templomban, amely misét msgr. *Gyuris László* nagybecskereki plébános celebrált paptestvéreivel együtt. A szertartáson jelen volt a református egyházból *Kiss Nándor* nagybecskereki lelkész és *Dolinszky Gábor*, evangélikus lelkész, akik a szentmise végén szóltak az egybegyűltekhez.

A gyászmisé követően a szervezőbizottság nevében *Tóthné dr. Glemba Klára*, a nagybecskereki Petőfi MME elnök asszonya a templom homlokzatán levő emléktáblánál koszorúzott, valamint a kegyelet virágait ugyanitt elhelyezték a budapesti Nemzettség képviselői is, *Kiss János* őrnagy, *Kiss Kornélia* főhadnagy és *Palczner Lajos* ezredes.

A templom előtti téren elsőként *Nikowitz Oszkár*, Magyarország belgrádi nagykövete mondott beszédet, aki Faludy Györgyöt idézte elsőként.

„A vesztőhelyre sáros út vitt
És kikericsék kékjei.

Száz év, s meghaltam volna úgyis –
Vigasztalódott Vécsey.

Láhner György sírt s a földre nézett,
Damjanich szekéren feküdt,
Leiningen felmentő honvédek
Árnyát kereste mindenütt”

– Hogy ki a magyar? Ezt a kérdést már sokan feltették, és ha sorra vesszük azokat, akik a délvidéki harcokban részt vettek, Schweidel József, Leiningen-Westerburg, Damjanich, Lázár Vilmos,

Az eleméri templomban misét celebráló papok

Kiss Ernő, akkor illusztrálva látjuk Ady-nak – aki magyarul álmodott, magyarul gondolkodott és magyarul is lélegzett – a sorait, hogy „Kitárul a felé károm, Kit magyarrá tett értelem, Parancs, sors, szándék, alkalom.” Hozzá tehetne volna: és a bitófa. Ezeket az embereket a bitófa tette magyarrá. Sokan közülük nem is tudtak magyarul. És a magyar ügyben, ők az egyetemes szabad-

Az emlékező közönség; az első sorban középen *Nikowitz Oszkár* nagykövete és felesége

ság, a legszentebb eszmék, a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit látták. És az, hogy a magyar nép tiszteli őket, ez a mi kincsünk, ez a mi pluszunk, ez a mi, egyetlen más népek sem a jussa, csak a miénk. Ők csak a mieink. A mi mártírjaink, és csak mi lehetünk rájuk büszkék – mondta beszédében *Nikowitz Oszkár*.

A gyászünnepen ifj. *dr. Korhecz Tamás*, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke is mondott megemlékező beszédet.

– Emlékezni, gyászolni és tisztelni jöttünk össze itt, Eleméren. Mi itt Kiss Ernő, honvédtábornok sírjánál, az eleméri templomnál, számtalan helyszínen pedig ezerszám honfitársaink a Kárpát-medencében megannyi más helyszínen emlékeznek a vértanúkra. Gyászoljuk a 13 aradi vértanút, és azt a sok száz emlékezetben megőrzött áldozatot, akik a császári bosszúnak áldozatul 1849-ben – mondta a többek között az MNT elnöke.

A megemlékezés koszorúzással zárult. Kiss Ernő családi sírboltjában, ahol a tábornok földi maradványa nyugszik, elhelyezték a kegyelet virágait. Magyarország képviseletében *Nikowitz Oszkár* nagykövete, *Hajgató Zsolt* ezredes, véd-erő-, katonai és légügyi attasé, *Babity János*, a Szabadkai Főkonzulátus vezető

Kiss Ernő síremléke a kriptában, Eleméren

konzulja és *Thomka Orsolya*, az Igazságügyi Minisztérium képviselője koszorúzott.

A kegyelet virágait elhelyezte még ifj. *dr. Korhecz Tamás*, az MNT elnöke, a *Pásztor István*, a vajdasági képviselőház elnöke, a VMSZ elnöke, *dr. Issekutz Sarolta* családja és a budapesti Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében koszorúzott, a Kiss Ernő leszármazottjai közül *Kiss János*, *Kiss Kornélia* és *Kiss Sándor*. Fejet hajtottak még Kiss Ernő sírjánál a vajdasági magyar politikai pártok képviselői, az önkormányzatok képviselői, valamint számos civil szervezet.

(*Vajdaság ma*, 2012. október 6.)

Zeneagapé

Az eddigi sikereken felbuzdulva folytatjuk a Zeneagapét a hónap 4. vasárnapján, a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után a Budapest, XI. Orlay u. 6. szám alatti templomunkban.

A tervezett műsor:

November 25-én *Puskás Eszter* énekművész és együttese műsorát hallhatjuk.

December 23-án *DJ. Szongoth Gábor* Karácsony CD IV.

Szeretettel vár mindenkit:
Szongoth Gábor

Bakó Zoltán

Rhédey Claudia köztéri szobrot kap Erdőszentgyörgyön

Bár szobra volt már Rhédey Claudiának az erdőszentgyörgyi kis múzeumban, most egy újabbat állítanak a város központjában, egykori lakhelye, a Rhédey-kastély előtt. Az erdőszentgyörgyiek ezzel is tisztelni akarnak a település híres szülöttének emléke előtt.

A Bodor Péter Művelődési Egyesület szoboravatással egybekötött megemlékező ünnepséget szervez Rhédey Claudia születésének 200. évfordulója alkalmával a Százfonat Egyesület, az Erdőszentgyörgyi Polgármesteri Hivatal és Tanács, valamint a Communitas Alapítvány támogatásával.

Erdőszentgyörgy lakói ápolják a grófnő emlékét. A református gyülekezet az alatt a fekete márvány emléktábla alatt imádkozik, amelyet Claudia unokája, Mary Victoria walesi hercegnő állíttatott nagyanyja emlékére. Mary hercegnőnek sokat beszélhetett édesapja tündérszép nagyanyjáról, a magyar grófnőről, mert a királyné még trónörökös korában márványtáblát állíttatott elhalt nagyanyjának emlékeztére az erdőszentgyörgyi református templomban. A templom melletti kis múzeumban pedig ott áll Claudia szobra – azzal a nyakékkal, amely alapján azo-

Rhédey Claudia

nosították földi maradványait – most pedig egy hozzá méltóbb helyen, a Rhédey-kastély előtt helyezik el az erdélyi szépséges királyi-ős szobrát.

Az ünnepség 2012. szeptember 23-án, vasárnap délelőtt 11 órakor kezdődik az erdőszentgyörgyi református templomban ökumenikus istentisztelettel, majd a Rhédey-kastély udvarán folytatódik, Rhédey Claudia szobrának avatásával. A szoboravatáson a

Cantualeénekegyüttes is fellép, majd megemlékező és ismertető beszédek hangzanak el. Az avatást követően a felújítás alatt álló

kastély látogatására nyílik lehetőség. A megemlékező ünnepség a kastély felújított pincéjében Novák József pajzscímer-kiállításának megtekintésével zárul.

Magyar vér is csörge-dez az angol királynő ereiben

Gróf Rhédey Claudia (Erdőszentgyörgy, 1812. szeptember 20. körül – Pettau, 1841. október 1.) kétszáz éve született Erdőszentgyörgyön. A bécsi udvarbálján ismerkedett meg Württembergi Sándor Teck herceg huszárezredessel, és egymásba szerettek. 1835-ben kötöttek házasságot. Három gyerekük született, két lány és egy fiú, Ferenc. Claudia éppen negye-

Rhédey Claudia szobrát leleplezik

dik gyerekével volt várandós, amikor 1841 szeptemberében Erdélyből férje után utazott Grazba, ahol az tábornoki rangban hadtestparancsnok volt. Graz közelében a megbokrosodott lovak a hintót az árokba borították. Claudia 1841. október 1-jén Pettauban belehalt sérüléseibe. Holttestét, óhaja szerint, hazaszállították szeretett Erdélyébe, és az erdőszentgyörgyi kriptában (később a református templomban) helyezték végső nyugalomra. Claudia fia, Teck Ferenc herceg feleségül vette Mary Adelaide angol herceg-

nőt, lányuk Teck Mary Victoria, angol és ír hercegnő feleségül ment V. György, Anglia és Írország királyához. Fiuk, VI. György, Anglia és Írország királya feleségül vette Elisabeth Bowes-Lyon hercegnőt, lányuk, II. Erzsébet jelenleg Anglia és Írország királynője, neki volt szépanyja Claudia. (Szekelyhon.ro 2012. 09. 20., csüörtök)

(Szerkesztői megjegyzés: a témáról már írt Borbély Júlia a Füzetek 2001 szeptemberi számában)

Mi magyar anyanyelvű, erdélyi örmény gyökerűek: magyarörmények*

Hazánkban kb. 15–20.000 főre tehető azoknak a létszáma, akik erdélyi örmény gyökerekkel rendelkeznek, magyarul beszélnek, azaz magyarörmények. Gyökereik a régmúltba nyúlik vissza.

Már a honfoglaló magyarokkal együtt jelentek meg örmény családok a Kárpát-medencében. A 7 törzs közül az egyik örmény volt, s a hagyomány szerint a törzsszövetség létrejöttékor Árpád pajzsra emelése örmény szokás szerint történt.

Az örmények korai jelenlétére utal a Kárpát-medencében fellelhető 6 karélyos templomépítészeti (Karcsa, Gerény, Kiszombor, Tarnaszentmária, stb.), amelyhez hasonló csupán az „ezeregytornyú” Aniban, az ősi örmény fővárosban, a Kaukázusban található, az ősi örmény földön.

Jelentős betelepülés történt a XIII. században is, erre utal az esztergomi örmény

negyed, a Terra Armenorum megléte, annak okirati bizonyítékai.

Az erdélyi örmények ősei az „ezeregytornyú” ANI székesfővárosból a királyi udvarral együtt menekültek el a szeldzsuk török, tatár és mongol betörések elől. Először a Krímbe, majd onnan Lengyelországon, Moldván keresztül Erdélybe menekültek a XVII. sz. második felében. 1672-ben I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem engedélyt adott számukra a letelepedéshez és kiváltságokat a már régóta jó hírnévnek örvendő örmény kereskedőknek. Örök áron megvásárolták a Kincstártól Szamosújvár, majd Erzsébetváros (később önálló közigazgatással és törvénykezéssel felruházott szabad királyi városok) megalapításához szükséges területeket és építették fel barokk városaik, míg Gyergyószentmiklós és Csíkszépmezék lakossága mellé telepedve indította el a betelepülő örménység a települések városiasodását, gazdasági fejlődését.

A kezdetben kereskedő, iparos őseink zárt kolóniákban éltek, őrizve örmény ha-

*Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület *Örmény arcok, örmény szemek* című kiállításának történeti bevezetője

gyományait és kultúrájukat, örmény katolikus hitéletüket. Magyar kultúrán felnőtt generációik magyarrá válva, magyar anyanyelvüként illeszkedtek be a magyar társadalomba, segítve a polgárosodást, a magyar nyelv és kultúra megőrzését, de mindvégig őrizve az ősi örmény kultúrát és hagyományokat is. Befogadó hazájuk iránti hűségük példaértékű, az 1848-49-es szabadságharcban a maroknyi magyarörménység 70 főtisztet adott a szabadságharcnak, több száz honvédet, majd két aradi vértanút: Kiss Ernő altábornagy és Lázár Vilmos honvéd ezredes személyében.

Az erdélyi örmény családok közül 56 család magyar nemességet kapott a XVII–XX. század első harmada közötti időben, különböző érdemei elismeréséül. Róluk a Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, 2010.) c. könyv ad részletes tájékoztatást, feltüntetve a személyi adatokon túl a foglalkozást, vallást, tisztségeket, a kitüntéseket is.

A hagyományosan ismert örmény foglalkozási ágaknak (marhakereskedeleme, kézművesipar: szőnyegszövés, bőrfeldolgozás stb.) XIX. század utolsó harmadában történő megváltozásával az értelmiségi pályákon jelentek meg ősünk: a közigazgatásban, igazságszolgáltatásban, katonai pályán, egyházi szolgálatban, a politikai, tudományos és művészeti életben. Így adhattunk hazánknak pl. Aradi Vértanukat, a hadvezetés számtalan kiválóságát, mint Czetz János honvéd tábornokot, aki a szabadságharc legifjabb tábornoka volt, minisztereket (Lukács László, Lukács Béla, Gorove István, br. Dániel Ernő, Lukács György, Dr. Szilágyi Dezső, Dr. Pattantyús Ábrahám Dezső, csejtei Kristóffy József), sőt miniszterelnököket is (Lukács László,

Dr. Pattantyús Ábrahám Dezső), parlamenti képviselőket pl. Novák Márton, Jakab Bogdán, Simay Gergely, Lászlóffy Antal, Mártonffy Márton, dr. Issekutz Viktor, Urmánczy Nándor (az országzászló mozgalom megalapítója), stb. személyében. Az értelmiségi foglalkozás következtében a magyarörmények a nagy városokban és főleg a fővárosban telepedtek le.

A művészetek terén olyan neveket kell megemlíteni pl., mint Hollósy Simon, Barcsay Jenő és Karácsonyi János festőművészek, ifj. Halász Gyula (Brassai) fotóművész. Irodalmi téren büszkék vagyunk Csiky Gergely színműíróra, Ady Endre költőre, dr. Bányai Elemérre (Zuboly), Dávid Antal Ivánra, Petelei Istvánra, Kolozsvári Grandpierre Emilre, Tutsek Anna írókra, Szongott Kristóf újságíró, armenológusra, stb. A zene területén váltak híressé Telmányi Emil, Kacsóh Pongrác és Viski János zeneszerzők, Hollósy Kornélia, Tutsek Piroska operaénekesek. Híres színművészeink voltak Mály Gerő és Tompa Sándor (Pufi). Nem feledkezhettünk meg a közelmúltban elhunytakról sem, mint pl. Agárdy Gábor, Bánffy György színművészekről, Vákár Tibor építőművészeiről, Lászlóffy Aladár íróról, költőről.

A tudomány területén szerzett hírnevet pl. Pattantyús Ábrahám Géza akadémikus, Dr. Issekutz Béla akadémikus, Puskás Tivadar feltaláló, Torma Károly és Torma Zsófia a világ első régésznöje, dr. Csasz Márton orvos, egyetemi tanár, dr. Jakabffy Elemér magyar kisebbségpolitikus, Dr. Patrubby Gergely Budapest főváros első tisztifőorvosa, Gajzágó Salamon a parlament alelnöke, majd az újonnan alakult Állami Számvevőszék első elnöke. Egyházi személyek közül kiemelkedett Bogdánffy Szilárd titkos püspök, akit 2010-ben avattak boldoggá.

Lázár Vilmos

Czetz János

Kiss Ernő

Ugyanez vonatkozik a mai korra is, hiszen ősünk mai leszármazottai szintén az értelmiségi pályákon jeleskednek nem kis eredménnyel. Nagyon sok élő művészünk van, felsorolni is lehetetlen. A teljesség igénye nélkül álljon itt néhányuk neve: Lászlóffy Csaba költő, Jakobovits Miklós festőművész, Gross Arnold grafikusművész, Novák Ferenc rendező, koreográfus, Senkálzky Endre, Flórián Antal színművészek, Kirkósa Júlia operaénekes, Jankovics Marcell rajz-animációs filmrendező, Szervátiusz Tibor szobrászművész, Gyulai Líviusz illusztrátor grafikus...

A Trianoni Békediktátummal megcsonkított Magyarország területeinek elvesztésével kezdett igazán szétszóródnia az erdélyi örménység, amely folyamatot felgyorsította a II. világháború és az utána következő évtizedek politikai és gazdasági körülményei. Az erdélyi magyarörmények számottevő része Magyarországra települt s jelentős hányada Budapesten él. A történelmi örménység tehát magyar anyanyelvű, úgy a jelenlegi Magyarországon, mint a Romániához tartozó Erdélyben, vallását tekintve örmény szertartású római katolikus.

Az erdélyi örmény gyökerű magyarokat fogja össze az 1997-ben alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) identitásőrzés, kulturális

hagyományok ápolása, örmény szertartású római katolikus vallásuk megőrzése tekintetében. Működésének lényege a gyökerek megtartása, az erdélyi szülőfölddel és a magyarörmény közösségekkel való szoros kapcsolat és együttműködés, ezért klubot működtet, havi lapot jelentet meg Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek címmel, könyveket ad ki, kiállításokat szervez és rendszeresen szervez erdélyi barangolásokat, találkozásokat.

Az egyesület 2005-ben elnyerte a Magyar Művelődési Intézet Pro Cultura Minoritatum Hungariae kisebbségi közművelődési díját és elismerő oklevelét, majd 2007-ben a Budapesti Örmény Katolikus Lelkeség kapta meg ugyanezt a kitüntetést. 2011-ben Magyarország miniszterelnökétől dr. Issekutz Sarolta elnök elnyerte a Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozat kitüntetését és díjat kultúra és hagyományőrző tevékenységéért.

Mi magyar anyanyelvű, erdélyi örmény gyökerűek: magyarörmények őrizzük örmény származástudatunkat, kulturális örökségünket, hagyományainkat, erdélyi szülőföldünkhöz való kötődésünket, s természetesen magyar anyanyelvünket és kultúránkat, a magyar haza iránti hűségünket.

*Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület*

Kali Kinga

Lélekétel*

Két örmény temetőmonográfiáról

Örmények Magyarországon – diaszpóra-rétegek

Magyarországon 1993 után a kisebbségi önkormányzatok kedvezett a nemzeti kisebbségi könyvkiadásnak – most főleg két örmény halottkultusz-tematikájú könyvről lesz szó, amelyek az itteni örmény diaszpóra körében láttak napvilágot. Azonban, hogy eme könyvek kiadásának társadalmi háttere, mozgatórugói jobban átláthatók legyenek, előbb vázlatosan szólnunk kell a magyarországi örmény kisebbségről, annak két nagy történelmi rétegről.

Az első diaszpórát azon egykori örmény kereskedők, nagyállattartók leszármazottjai, családjai alkotják, akik a 18. században tömegesen települtek át az erdélyi örmény központokból¹ – ahova a 17. század folyamán érkeztek egy nagyobb migrációs hullámmal, többnyire Moldván keresztül, – éspedig gazdasági célzattal, a Nagy Alföld kínálta új lehetőségek vonzásában. Az asszimiláció folytán mára már beolvadtak a magyar nemzettestbe, az örmény nyelvet nem beszélik, de valamiképpen él még bennük az örmény származás tudata: önmagukat magyar-örményeknek nevezik, akárcsak az Erdélyben maradt örmény telepések leszármazottjai.

¹ A négy erdélyi, örmény templommal rendelkező város: Gyergyószentmiklós (Gheorgheni), Szamosújvár (Gherla), Erzsébetváros (Dumbraveni), Csíkszépvíz (Frumoasa).

*Másodközlés, magyarul a Magyar Lettre Internacionale 2012/85-ös számában jelent meg.

A második diaszpórát az 1915-17-es törökországi genocídium eredményezte – valamint az azt megelőző történelmi események. A kényszerű emigrációs hullámot II. Abdul Hamid, a Vörös Szultán 1894-1896 közötti véres, örményellenes intézkedései indították el: a *hamidijék*, a szultán kurd bérgyilkos-zsoldosainak örménymészárlásai Anatóliában²; néhány évvel később pedig a hatalomra kerülő ifjútörökök ultranacionalista ágának egyre brutálisabb intézkedései, melyek lehetővé tették a szabad rablást, fosztogatást, gyilkolást a török lakosság számára, s rendszerint általános örménylincselésekbe torkollottak; később a pogromok, a szisztematikus deportálások és kivégzések elől megmenekülők, majd pedig a népiirtást túlélők is szétszóródtak a világban. A *Metz Jeghern*³ túlélői értelemeszerűen olyan országokat céloztak meg új hazájuként, ahol az örménység *multtal* rendelkezett – így a menekülőhullámmal érkezők egy része Magyarországra (és Erdélybe) telepedett be, a régi diaszpórához csatlakozván. Ezekhez az emigráns-csoportokhoz később azok az örmény kivándorló családok is csatlakoztak, amelyek az 1988-’91-es években, Örményországban és a Kaukázusban lejáratott események (karabahi helyzet és háború, általában a polgárháborúk a kaukázusi térségben, az örményországi földrengés, Szovjetunió szétesése, a gazdaság általános hanyatlása) hatására kerestek menedé-

² E vérengzéssel érdemelte ki a Vörös Szultán nevet.

³ A Nagy Szerencsétlenség – ahogyan az örmények nevezik a törökországi genocídiumot.

ket Magyarországon.⁴ Az örménységnek ezt a (többé-kevésbé homogén) csoportját a diaszpóra első rétegének tagjai keleti örményeknek nevezik. Ezek a családok beszélik az örmény nyelvet, második-harmadik generációs leszármazottjaik is; többnyire az Örmény Apostoli Egyházhöz tartoznak, és magyarországi létükben is jobbára örmény hétköznapiakat élnek meg a családon belül.⁵

⁴ Habár itt két különböző betelepülési hullámról van szó, mégis ugyanazon második diaszpóra réteghez tartozóként kell kezelnünk ezeket a betelepülőket, mivel a csoportjellemzőik nagyjából azonosak, és az asszimiláció értelemeszerűen jóval kisebb mértékű náluk, mint az első diaszpóra esetében.

⁵ A teljesség kedvéért meg kell jegyeznünk itt, hogy kialakulóban van egy harmadik csoport is, melynek csoportjellemzői hasonlóságot mutatnak a kereskedelmi diaszpórákéval: ezt néhány tucatnyi, a kelet-európai régióban végbement változások után Örményországból érkező vendégmunkás, valamint némelyik Magyarországra áttelepülő családja alkotja. Érdekes módon, habár nagyjából ugyanakkor jöttek el, mint az előbbieken említett kivándorló családok bizonyos része, ez a réteg mégsem nevezhető diaszpórának, mivel a csoport az átmenetiség jegyeit mutatja, erősen fluktuálódik. A terepkutatások igazolják, hogy ennek a laza csoportnak a tagjai nem szándékoznak huzamosabb ideig megtelepedni Magyarországon (nem rendezkedtek be, lakóhelyüket örmény nemzeti szimbólumokkal dekorálják – örmény zászló, kötelező fénykép vagy festmény az Ararat hegységről a szoba falán, valamint örmény konyakkal kínálják vendégeiket, stb.). Az újonnan érkezettek nem tartják a kapcsolatot sem a keleti örmények csoportjával, sem a magyar-örményekkel, csupán egymás közt – valamint természetesen az otthon maradtakkal, mintegy transznacionális közösséget alkotva.

Az 1993-as magyarországi kisebbségi törvénynek megfelelően ez a két igen különböző történelmi diaszpórához tartozó csoport egyesült örmény kisebbséggé. Az így keletkezett névleges csoport azonban sohasem lehet homogén: a lényegi különbségek, mint például az örmény nyelv birtoklása, az Örmény Apostoli Egyházhöz, illetve az Örmény Katolikus Egyházhöz való tartozás, a genocídiumban való érintettség húzzák meg a határokat a két réteg között – amelyek sok esetben a csoportok közti érdekellentétben fejeződnek ki.

Közelebbről – az érdekellentét oka a diaszpóra-rétegek között

Az 1672-ben I. Apafi Mihály fejedelem által Erdélyben letelepített örményeket a magyar törvény egy évszázadon át különleges jogállású idegenekként kezelte; azonban egyre inkább elmosódott a különállás a kereskedő elemek és a rendelkezhetők között. Kezdetben ugyan nem vásárolhattak földbirtokot és állami hivatalokat sem tölthettek be, de Magyarországon 1776-ban sor került jogi integrációjukra, az örmények ettől kezdve rendelkezhettek a közhivatal-viselés jogával, tehát ugyanazokkal a jogokkal és köteleességekkel, mint a magyarok. Mindezt győzelemként éltek meg, igyekeztek minél jobb magyarra lenni – új foglalkozási ágakban próbáltak elhelyezkedni, ami megrendítette a családi tradíciókat. A 19. század elején a modernizáció beindította a nyelvvesztést; a fiatalabb generáció Erdély és Magyarország nagyobb városaiba rajzott szét; az örmények nemességét, birtokokat szereztek, s már az 1840-es években büszkén vállalták magyarságukat: sőt magyar neveket vettek fel. Magyarok *akartak* lenni – a hagyományörzés háttérbe szorult a társadalmi értékpreferenciák sorában.

A beolvasás folytán megtörtént nyelvvesztés, a hagyományok háttérbe szorulása ahhoz vezetett, hogy mára már a magyarországi magyar-örmények (akárcsak az erdélyi magyar-örmények is) elsősorban magyarnak vallják magukat. Örménységük szituatív, csupán bizonyos helyzetben kerül elő, identitásuk környezettől függő, viszonylagos – s míg a 19. század fordulóján identitásuk még *plurálisnak* volt nevezhető (kulturálisan örmény, politikailag magyar), ma már *pozicionálisnak* mondható inkább: az emlékeztetéstől függően kerül előtérbe az örmény mivolt, a nagy egyházi ünnepek, örménységgel kapcsolatos megemlékezések köré fókuszálódik, egyszóval helyzefüggő.⁶

Az adott feltételek mellett a Magyarországra települt keleti örmény csoport, a második diaszpóra tagjai defenzív gesztussal hártják el az asszimiláció (számukra negatívként megélt) példáját, és inkább befogadó társadalomként azonosítják a magyar-örmények csoportját, semmint valamiképpen hozzájuk tartozó örmény diaszpóráként: hiszen az őshaza-élményük is különböző. Mivel a magyar-örmények nem rendelkeznek számukra egyértelmű „örmény világgal”, illetve ez a világ nem válik el egyértelműen a magyartól, ezért az ún. keleti örmények egyre nyíltabban nem fogadják el az örmény diaszpóra részeként őket, a kisebbségi törvény értelmében létrejött névleges közösség ellenére sem: nem vállalnak velük szinte semmiféle közösséget, sem interakciót. Mindezt az örmény kisebbség számszerűsítése Magyarországon (is) nehézségekbe ütközik: mindkét

csoportnak más és más a becsült értéke az országban élő örmények számát illetően.⁷

Míg a keleti örmények csoportja kívülről reprodukálódik, az Örményországból, Karabahból újonnan érkezők csatlakozásával, addig a magyarországi és erdélyi magyar-örmények csoportja nem várhatja kívülről a reprodukciót, hanem csoporton belül igyekszik megoldani azt, a csoport potenciális tagjainak örménység-tudatát felerősítve, országhatárokon is átnyúlva. A magyarországi magyar-örmények intenzívebb kapcsolatot tartanak fenn az erdélyi magyar-örményekkel, mint adott esetben a velük egy városban lakó, genocídium utáni betelepülő-hullámmal érkezett, az örmény nyelvet beszélő törökországi, örményországi vagy akár karabahi, szíriai, libanoni örményekkel.

A magyar-örmények esetében sajátos „transznacionalitásnak” lehetünk tanúi: a közös származás tudatán túl főleg az önigazolás (és egymás visszaigazolása) köti össze a magyarországi és erdélyi közösséget, a mitikus-szентimentális kapcsolatot a kis őshazával, Erdéllyel – Örményországgal való kapcsolatuk inkább csak referenciális. Ez a geográfiailag kiterjesztett, transznacionális közösség sokkal homogénebb, mint amit a (törvény által) magyarországi örmény kisebbségként aposztrofált laza kohéziójú „csoport” esetében tapasztalhatunk.

⁷ A Magyar Országgyűlés kisebbségi beszámolója 1996-ban 3500-10000 főre becsüli a magyarországi örmények számát, az 1992-ben alakult Arménia Népe Kulturális Egyesület adataira (1000-1500 család, azaz 3500 fő körül) és az 1995-ben létrejött Országos Örmény Önkormányzat becsléseire (10000 fő körül) hivatkozva. Mindannak ellenére, hogy az 1990-es népszámlálás során mindössze 37 fő vallotta magát örmény anyanyelvűnek Magyarországon.

Az identitásreprodukció különböző irányai a magyarországi örmény diaszpóra két nagy történeti rétegének könyv- és lapkiadása esetében is határozottan megfigyelhetők: míg a keleti örményeknek nevezett csoport inkább az örmény mondavilág, örmény történelem témái felé fordul – különös hangsúlyt fektetve az 1915-17-es örmény genocídiumra;⁸ – addig a magyar-örmények csoportja esetében, érthető módon, főként az „erdélyi örmény őshaza” örmény vonatkozásainak feldolgozása gyakoribb.⁹ A kisebbségi törvény elfogadása után sürgetővé vált számukra az örmény mivolt újrafogalmazása is: meg akarják magyarázni az örmény népnek a magyar történelemben elfoglalt kivételes helyét, racionalizálják a

⁸ Például: *Hájk és Bél harca*. A régi örmény irodalom kincsestára I. Ókor–középkor. Válogatta és szerkesztette: dr. Schütz Ödön. Bibliotheca Caucasică–Series Armenica I. Életünk könyvek, Szombathely, 1995; vagy *Tanulmányok az örmény népi kultúra témaköréből*. Válogatta és szerkesztette: Krajcsir Piroska, Dzsotján Gagik. Kiadja az Ararat Kulturális Egyesület. Dorog, 2008.

⁹ Például: *Erdélyi örmény konyha, fűszerezve*. Szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta. Kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Erdélyi Örmény Múzeum, 11. kötet. Budapest, 2008.; *Örmény – Magyar A, B, C Könyvcske (Szamosújvár 1834) Gyakorlati Örmény nyelvtan (Velece, 1876)*. Lapozós DVD-kiadvány. Kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Erdélyi Örmény Múzeum, 12. kötet. Budapest, 2009.; Ugyanakkor nem mellőzhető a genocídiumról való megemlékezés, az áldozatok előtti főhajtás sem a kiadványok terén: *Nikolaj Hovhanniszjan: Az Örmény Genocídium*. Kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Erdélyi Örmény Múzeum, 10. kötet. Budapest, 2007.

nyelv elvesztését. A megemlékezés minden ilyen aktusával tehát a magyar-örmények csoportja az örményeknek a magyar történelemben ágyazottságáról is megemlékezik.

Lélekétel – két erdélyi örmény temető monográfiájáról

Ebben az írásban azonban két könyvről lesz szó, végre kissé bővebben: éspedig két temetőmonográfiáról. A műfaj elsőre meghökkenítő talán, ráadásul a két említett munka nem is feltétlenül elégíti ki a monográfia-besorolást a maga helyenként nosztalgikus-szubjektív mivoltában – azonban a magyar-örmény csoport életében igen-csak jelentős és hasznos könyvkiadási tényről van szó, ezért e könyvek kiadását mintegy a *neoarmenista* törekvések mozgalmi aktusaként is értelmezhetjük:¹⁰ egyszerűen az örmény ősökre való kollektív emlékezéséért.

¹⁰ A magyarországi és erdélyi magyar-örmények valamiképpen ugyanazt a kulturális ideológiát folytatják, mint a 19. század végén az armenizmus mozgalma, mely az 1880-as-'90-es években jött létre Szamosújváron, a Szongott Kristóf alapította Arménia című folyóirat köré csoportosulva. Az akkori értelmiségi elit örményidentitás-mentő mozgalomba kezdett (amelynek kiteljesedésére csak még sürgetőbb hatással voltak a Törökországból jövő, az 1894-96 között a Vörös Szultán rendelkezésére lemezárólt örményekről szóló híradások): az örmény jellegzetességek megőrzését, a hagyományok ápolását szorgalmazta; arra tanított, hogyan kell jó magyarnak lenni, egyszerűen örmény módon élni. A mai körülmények között a neoarmenizmus ideológiáját a Budapesten 1997 februárjában alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja tevékenységével, valamint lapjával, a havonta megjelenő magyar nyelvű Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetekkel.

Az *Örmény halottkultusz és temetkezés. Erzsébetváros és örmény katolikus temetője* című, több tanulmányt egybegyűjtő kötet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület *Erdélyi Örmény Múzeum* sorozatában látott napvilágot 2009-ben, dr. Issekutz Sarolta szerkesztésében. Leginkább kevert műfajú könyvnek mondható, mivel első része tanulmánykötet, második része pedig inkább a város- és temetőmonográfiaként határozható meg. A kötet egyetlen kimerítő kronológiai előzménye egy hasonló tematikájú munka: Balázs-Bécsi Attilának *A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája* című könyvecskéje, amely a Budapest Főváros XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzata jóvoltából látott napvilágot 2002-ben, Szongoth Gábor gondozásában. Előbbi kötet részben ez utóbbi metodológiáját követi, erre támaszkodik: következménye, egyszersmind valamiképpen folytatása, mozgalommá teljesítése.

Egyik munka sem tűzi ki céljával a teljességre való törekvést: bevezetőjükben egyaránt megemlítetik, nem tudományos céllal, nem is a teljesség igényével íródtak (mindennek ellenére mindkettő monográfiaként jelöltetik) – mindkét esetben inkább a mozgósítás a cél, a figyelemfelkeltés, az örmény múlt felé fordulás az őskörményekre való emlékezés által, az örmény kegyhelyek tárgyi re-miniscenciáinak megmentésére való felszólítás, aktivizálás. E célkitűzés nagy valószínűséggel sikeresen meg is valósult, hiszen már a monográfiák előmunkálatai is valóságos temetőmentő-mozgalmat indítottak el mind Szamosújváron, mind Erzsébetvárosban, többek között az iskolai tanulók bevonásával.¹¹

¹¹ Szamosújvár esetében például külön ki kell emelnünk a Téka Alapítvány fiataljainak és vezető tanárnőjüknek a temető megmentésére irányuló fáradtságos munkáját.

Míg Balázs-Bécsi Attila szamosújvári örmény temetkezést feldolgozó munkája kizárólagosan temetőmonográfia, rövidke várostörténeti bevezetővel, illetve logikus rendszerbe foglalt művészettörténeti megállapítások sorával, addig a dr. Issekutz Sarolta által szerkesztett erzsébetvárosi kötet ennél jóval szélesebb spektrummal dolgozik, távolabbról közelít a halottkultusz-téma részleteire. Mindkét kötet monografikus precizitással dolgozza fel az örmény temetőkben napjainkban még fellelhető örmény sírhelyek tárgyi maradványait: temetőparcellánként sorra véve a sírokat, a jobb eligazodás végett térképeket is közölve – valamint a sírkövek, fejfák még kiolvasható feliratait is. A szamosújvári temető monográfiája színes fényképes anyagot közöl minden egyes sírról és kriptatábláról – ugyanis e munka nemcsak az örmény temető sírhelyeit, de a főtéri örmény katolikus székesegyház, valamint a Salamon-templom kriptáit is felsorolja, felirataikat is külön feltüntetve. Az erzsébetvárosi temetőmonográfia azonban csak bizonyos sírokról és sírkövekről közöl színes fotográfiát: a műemlék-jellegű örmény katolikus sírokat örökíti meg, ugyancsak közreadva a részben rekonstruált feliratokat. Viszont ez utóbbinál a könyvhöz tartozó DVD-mellékletben fellelhető valamennyi sírfotója, a temettek neve és a sírfeliratok is, kereshető módon, származásra és felekezetre való tekintet nélkül – ugyanis a vegyes házasságok által, a sírhelyvásárlás és a rátemetkezések által sok a román ortodox családi sír is itt (akárcsak a szamosújvári örmény temetőben is). Ez a „képes lista” a lepragmatikusabb rész mindkét munka esetében, ha azt az örmény leszármazottak számszövegéből tekintjük – hiszen könnyűszerrel ki-kereshető, hol nyugszanak az egykor talán Szamosújváron vagy Erzsébetvárosban élt örmény rokonok.

Az erzsébetvárosi monográfia első része azonban, mint arról már szó esett, távolabbról közelíti meg a tematikát, és ezt a ráközelítést érdemes megvizsgálnunk. A kötet a monografikus részt megelőzően olyan tanulmányokat gyűjt egybe, amelyek mintegy körüljárják az örmény halottkultusz és temetkezés témakörét, az örmény őshazától az egykori erdélyi őshazáig, a kezdetektől fogva a magyar-örmény mindennapok átmeneti rítusáig. A halottkultusz-témára való ráközelítés tehát koncentrikus szerkesztési koncepciónak megfelelően, térben és időben is „távolról” történik meg – gondolván így a „körön kívüliekre” is, azokra, akiknek nemcsak, hogy feltehetőleg nincsen örmény halottjuk, de talán az örménységről sem sokat tudnak. A téma megközelítésének ívébe éppen ezért beletartozik úgy a néprajzi tanulmány az örmény halottkultuszról, mint a teológiai-egyház-történeti esszé. A szerkesztő, dr. Issekutz Sarolta *Örmények* című bevezető tanulmánya röviden összefoglalja az örmény nép történelmi stációit, illetve felvázolja Erdélybe való betelepülésük körülményeit, a magyarországi örmény diaszpóra történetét, kezdetektől napjainkig, a második diaszpóra réteg, a genocídium után érkezettek, sőt egészen a kialakulóban levő harmadik örmény diaszpóra-réteg, a gazdaságinak nevezhető diaszpóra-csoport betelepüléséig.

A számomra leginkább szakmai igényüként megítélt, leginkább nosztalgikus mellézköngé-mentes, a kritikai distanciát messzememenően érvényesítő írás a Dukai Ditta etnográfiai tanulmánya, „Az angyal megérkezett, s engem hív.” *Lélek-képzet és halottbúcsúztatás a XIX. századi örmény közösségekben* címmel. A néprajzkutató a kisázsiai örmény szórvány-közösségekben végzett, 19. század végi, 20. század eleji gyűjtések alapján tárja

az olvasó elé az említett örmény közösségek halálképét, lélekképzetét, a temetés körüli szokásrendszert, és az ebből a tudásból kibontható világgépet, a túlvilágról alkotott képzeteket. E rövid könyvismertető nem ad teret annak, hogy a tanulmányok egyenként és érdemük szerint méltattassanak, azonban e körülműköntően pontos írásból fontos kiemelniünk egy mondatot, amely híven tükrözi nem csupán a halottkultusz, de a magyar-örmények „temetőmozgalmának” háttérdinamikáját is – mintegy alátámasztva az ebben az írásban általam felvezetettéket is: „A síratókban és halotti búcsúztató énekekben a halott a közösség tagjaként jelenik meg: a síratás során elmondott jellemrajza és cselekedeteinek sora megerősíti egykori helyét a közösségben, és biztosítja emlékének továbbélését.”¹² Nem csupán arról van itt szó, hogy a halál emberileg, egyénileg nehezen feldolgozható veszteség: megkockáztatható a kijelentés, hogy egy viszonylag kisszámú népcsoport közösségileg sem akarja elfogadni bármely számbeli veszteségét, örökre és hatalmasnak akarja tudni magát azzal, hogy legendák szintjén élteti tovább elhalt tagjait is, legalábbis perpetuálva így a lélekszámot, meghosszabbítva saját közösségi létét – egyszóval a történelmét.

Az örmény halottkultuszt mindedig nem dolgozták fel kellőképpen korunk társadalomtudományában, az előző évszázadokból is igen kevés írásos anyag maradt fenn a témával kapcsolatosan. A forrásmunkák közül a 19. század nagy armenológusainak nevét kell megemlítenünk, a Szongott Kristófét, valamint az Ávédik Lukácsét, akik az erdélyi örménység halállal és temetkezéssel kapcsolatos szokásairól készítettek ap-

¹² Ti. Szaszun tartomány hagyományai szerint.

rólékos feljegyzéseket, így örökítették át egykor élt örmények Erdélyben élte szokásait.¹³ A dr. Issekutz Sarolta által írt másik, szintén nívumnak számító tanulmány, *Örmény halottkultusz és temetkezés Bukovinában és Erdélyben* címen azonban főként Szongott Kristóf (inkább szamosújvári példákkal alátámasztott), Tarisnyás Márton és Gergely Katalin (gyergyószentmiklósi örmény közösségekben megfigyelt szokásokkal illusztrált) munkái alapján szintetizálja az erdélyi örménység halálképét és temetkezéssel kapcsolatos szokásvilágát. A szerző kiemeli a céhek fontosságát a temetés körüli szokásokban, a Legényegylet, a vörös köpenyegesek (máig továbbéltetett) szerepkörét a temetési szertartásban, sőt számot ad az örökösödési jogról, a halállal kapcsolatos szokásokról is.¹⁴ Ugyancsak megemlítené dr. Puskás Attilának *Az örmény halotti szertartás és teológia gyökerei* című teológiai-egyház történeti tanulmánya: igen aprólékos munka a halotti megemlékezések, szertartások teológiai hátteréről és mondanivalójáról. A szerző Giuseppe Munarini pádovai történész

¹³ A kötet tartalmaz egy Polyák Mariann által írt kismonográfiát is Ávedik Lukács munkásságáról – Ávedik Lukács (1847-1909), Erzsébetváros történetírója címen, – amely rendelkezése szerint tovább árnyalja az Erzsébetváros-képet, külön kis fejezetet szentelve az író mindegyik művének.

¹⁴ Érdekességképpen megemlítené a halotti tor körüli szokások leírásában közölt recept is, a lelkes laska (hoku erusztá), azaz az elhalt lelkeért egykor a tor népének meg a szegényeknek szétosztott laska receptje, Szongott Kristóf után közreadva – a nyugati örmény diaszpórában a gyászszertartás után szétosztott (toros) eledelt hasonló elgondolás alapján hokidzsásnak, azaz lélekételnek nevezik ma is.

professzor munkái alapján összegez, és vonja le a megfelelő következtetéseket, valamint elemzi a halotti szokásokat, emlénapokat, a temetési szertartást – a kötet valamennyi írása közül ez az egyetlen, amely a szakrális, és nem a profán, az emberi felől közelít a halál-témára.

A kötet második részében Erzsébetvárosnak és örmény temetőjének tömörített monográfiáját találjuk, amelyről azonban már nagyvonalakban szóltam előbb, s amely dr. Issekutz Sarolta *Erzsébetváros* című kismonográfiájával indít: a temetőmonográfia ebben a második részben nagyjából a Balázs-Bécsi Attila szamosújvári temetőről írt monográfiáját követi szerkezetileg, de sokkal több részlettel. Erzsébetvárosról és az ottani örmények temetkezési szokásairól, az erzsébetvárosi örmény temetőről esik szó, minden részletre kiterjedően – úgymint egykori örmény családok összeírása, sőt, utcák szerinti eloszlása (!), a város önkormányzati szervezete, bírái és polgármesterei, örmény katolikus főtemploma és örmény katolikus temetője.

Mindkét kötet problematikája tehát a területiség, pontosabban a területen kívüliség körül forog. Amennyiben elfogadjuk, hogy a diaszpóra a területen kívüliség utópiája,¹⁵ annyiban e két temetőmonográfiát felfoghatjuk a magyar-örmény közösség visszatérés-mítosának szimbolikus materializálódásaként, amely természetesen sosem járhat együtt területi revendikációkkal; poétikusabban szólva „kollektív hatyúdalként”. Az előmunkálataik és kiadásuk által elindult „temetőmentő-mozgalom” olyan kulturális gesztus, amellyel egy mára látszólag immár teljesen asszimilálódott (csupán egykoron etnikainak nevezhető) csoport törekszik fenntartani kontinuitását a kollektív emléke-

¹⁵ Stéphane de Tapia megállapításával élve

zet szintjén – megidézve és feltámasztva ekképpen az ősi múltat. Halálról, temetkezésről szóló könyvet nem könnyed olvasmányként olvas az ember, legyen bár érintett az örmény történelemben: de ez a könyv maga is lélekétel, amelynek olvasásával-böngészésével a közösség tagjai újra és újra reprodukálják a közösségi múltat, és ez által saját örmény identitásukat – eltávozott örmény őseikről megemlékezve, ezáltal továbbéltetve őket, akár csak örménységük történetét.

Irodalom:

Örmény halottkultusz és temetkezés. Erzsébetváros és örmény katolikus temetője. Szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta. Kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Erdélyi Örmény Múzeum, 13. kötet. Budapest, 2009.

Balázs-Bécsi Attila: A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája. Kiadja a Budapest Főváros XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzata. Budapest, 2002.

Meghívó

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretettel meghívja Önt, kedves családját, barátait és ismerőseit az alábbi könyvbemutatóra

2012. november 7. szerda du. 17, 30 órára

Helyszín: Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe
(Bejárat: Budapest V. Semmelweis u. 6. felől)

Murádin Jenő Magyarörmény paletta

(Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, 2012)

A könyvet bemutatja
Jankovics Marcell

Közreműködik
Vörösváry Márton (hegedű)

Filmvetítés: Bogdán Pál – Hollósy Simon portréfilm

A szerző a helyszínen dedikálja könyvét

Mindenkit szeretettel várunk!
dr. Issekutz Sarolta elnök

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (www.magyarormeny.hu) a magyar-örményeket fogja össze és minden eszközzel segíti az örmény identitástudat fennmaradását. A magyar anyanyelvű örménység kiemelkedő szerepét sokszor a nevek már nem teszik felismerhetővé, ezért fontos lexikonszerűen összegyűjteni az egyes szakterületek szereplőit, ezáltal a magyarörmény képző- és iparművészeket. Így válik megismerhetővé magunk és mások számára is a közel 350 éves Kárpát-medencei magyarörménység nemzetalkotó szerepe és az a nem kevés többlet, amelyet az örmény gyökerek jelentenek.

dr. Issekutz Sarolta

Szongott Kristóf

A Korbuly család vázlatos története*

(3. rész)

A káptalani gyűlés, melyen Vannutelli bécsi apostoli nuncius elnökölt s melynek fő tárgya a főapát választása volt, a rend történetében más tekintetben is igen emlékeztet-re méltó volt; mert mint első tárgy e gyűlésben olvastatott fel és vétetett tudomásul a rend új szabályzata, a mikor dr. Esztegár Vártán határozott nyíltsággal a rendi szabályok szigora mellett foglalt állást.

Dr. Esztegár Vártánnak főapattá lett megválasztása örömet hozott a rend tagjainak; szülővárosa: Szamosújvár távirat útján fejezte ki szerencse-kívánatait és XIII. Leo szentséges atyánk ugyanazon év szeptember havában selimbriai érsekké nevezte ki.

Várva várt ünnepe volt a rendnek az 1884. év nov. 9-ike is, midőn a köz-szeretben álló főapát az állami hivatalok képviselői jelenlétében Vannutelli érsek által érsekké szenteltetett föl. A rend házában adott lakomán több udvari, követségi kiváló egyéniség s magas állású egyházi személy jelent meg. A lelkesedés tetőpontját érte el, midőn a főapát ő szentségét: a pápát olasz és ő felségét: az apostoli magyar királyt német nyelven köszönté fel...

Az ünnepélyek lefolyása után a főapát törhetetlen akarattal a szerzet ügyeinek rendezéséhez fogott; akadályt nem ismerő munkásságának tisztelettel és elismeréssel adóztak a rend tagjai. Rövid ideig tar-

tó kormányzata alatt a pápa ő szentsége s apostoli magyar királyunk rokonszenvével dicsekedhetett; miért működése reményt nyújtott, hogy a rend ügyei előnyös lendületet fognak venni.

Már 1885. pünkösöd napján a XIII. Leo pápa ő szentsége által 1885. január 23-án helybenhagyott rendi szabályokat közzétesszi remek előszóval, melyben felszólítja a rend tagjait, hogy a szabályokban kijelölt úton haladjanak, mert csak úgy juthatnak el hivatásuk céljához).¹

1885. június havában meglátogatta a magyarhoni örmény kolóniákat: Szamosújvárt, Erzsébetvárost, a Kolozsvárt lakó örményeket s mindenütt lelkesült fogadtásra talált. Szamosújvárt az indóháznál beláthatatlan sokaság várta a vasúton érkező főapátot, ki is a plébánia-lakban a papság és a város üdvözlétét szeretettel viszonozta. A szamosújvári örmény kath. egyház évkönyveiben kitö-

rölhetetlen betűkkel van beírva az 1885. évi Világosító-Szent-Gergely-napja, midőn a főapát teljes segédlettel és díszben az ünnepi nagymisét tartá... Ily szívesen s örömmel fogadták Erzsébetvároson, Kolozsvárt, hol midőn a tiszteletére adott lakomán, magyar nyelven mondott felköszöntőt, a lelkesedés határt nem ismert...

Bécsbe visszatérvén újra útra kelt „Kélet” felé, mert személyesen akarta látni kolostorait: a kolostorok ügyeit maga akar-

¹ Constitutiones congregationis mecharistarum Viennensium appribatae a Leone XIII. Pontifice optimo maximo. Viennaé 1885.

Dr. Esztegár Vártán

* (Eredetileg megjelent az Armenia Magyar-örmény havi szemle 1906-7. évfolyamaiban. Eredeti helyesírással!)

ta megvizsgálni, hogy igazságosan kormányozhasson. Útja Konstantinápoly-, Aidyn-, Smyrnába valóságos diadalmenet volt; mindenütt gyűjtött rendje érdekében — tapasztalokat.

1886 év május havában Rómába érkezett, hogy magát pápa ő szentségének bemutatassa és a rend ügyeiben tárgyaljon; de nem hitte, hogy a bécsi anyakolostort többé nem fogja látni és nem fogja fogadni a bécsi rendtársak üdvözlétét! Rómából visszatérteben 1886. június 23-án érte utól a halál Triestben.

Az általánosan kedvelt főapát váratlan halála nemcsak a rend tagjait rendítette meg, hanem mindazokat, kik a főapátot a közelben s a távolban ismerték. A főapát szülővárosa: Szamosújvár főegyhá-

zának nagy harangja búsan hirdeté a nagy veszteséget. A rend kormányához intézett számos részvétirat fényesen igazolta, hogy mennyire szerették az elhunytat. A rend elveszté benne édes atyját, büszkeségét! Porait Bécsbe hozták, néhány napig a templomban ravatalra helyezték és 1886. július 1-én dr. Angerer Eduárd által tartott halotti gyászszertartás után a templom sírboltjába helyezték el a feltámadás nagy napjáig. Szamosújvár város közönsége jegyzőkönyvileg fejezte ki részvétét s fájdalomát és elhatározta, hogy arczképét megörökítetteti. Sikerült arczkép, mely a plébánia termét díszíti, örök időkre hirdetni fogja, hogy Szamosújvár, e nagy fiának emlékét méltó tiszteletben tartja!

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában

(3. rész)

Műkedvelők Szamosújváron

Úgy érzem, a Duducz család említése alkalmat ad arra, hogy röviden szóljunk a szamosújvári műkedvelőkről, hisz annak máig tartó hagyománya van a Szamospart „Armenopolis”-ban.

A dési születésű Sztojka László a 30-as években, a szamosújvári Florián Tibor és Fülöp József a 40-es években, beszámolt az erdélyi magyar sajtóban a jelenségről. Ezekből idézek néhányat. Elsőként a Braszó lapok 1934-ben megjelent számaiból:

Egy város, ahol mindenki „műkedvel”...

Külön cikkben kell megemlékeznünk a szamosújvári műkedvelő életéről. A város magyarságának ma ez az egyetlen életmegnyilvánulási területe.

Épp ezért, úgyszólván mindenki műkedvel a városban. Műkedvel a vállalati igazgató, műkedvel a névtelen borbélyfiú.

Ez a „műkedvelés” azonban nem nívótlan és nem nevetséges. Komoly kultúr-munka, értékes műveltségterjesztő, a magyar nyelv tiszta őrzője és ápolója.

Messzi vidéken példának emlegetik a szamosújvári műkedvelőket!

Enyedi Bálint az, aki a fásasztó napi munka után újabb munkát vállalva (...) közel három évtizede, azaz pontosan huszonhét esztendeje irányítja a mindenkori műkedvelői mozgalmat, s állítja be művészi rutinnal a különböző darabokat!!!

Az erdélyi vidéki magyar élet a Szamos tájain igen sokat köszönhet az ő lelkes és iránymutató munkájának. Olyan teljesít-

mény ez, amit jó kihangsúlyozni és példának felmutatni.

A város két magyar műkedvelő egyesülete váltakozva rendez kultúrestélyeket, és hoz ki darabokat.

A műkedvelők között a sokévi játék után már elsőrangú színészek is vannak,

akik mint „hivatásosok” is megállanak a helyüket.

Néhány nevet ide jegyzünk, mint akik a legtöbbet munkálkodnak a magyar kultúra érdekében. Íme: Szócs Béla, Gábor József, Dudutz Ilonka, Károly Juci, Begidsán Ferenc stb. *Folytatjuk*

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (32. rész.)

„A helynök-plébános (dr. Puskás Attila – BKJ.) második nagy célkitűzése az utoljára 106 évvel azelőtt felújított örmény katolikus műemléktemplom renoválása volt. A Műemlékvédelmi Hatóság engedélyével végzett munkára a pénzalapokat különböző helyekről sikerült megszerezni: a Paderborni Főegyházmegye 20.000 Eurót adományozott erre a célra. A németországi Kirche in Not segélyszervezet 8.000 eurós támogatást adott a terv megvalósítására. A Hargita Megye Tanácsa által kiírt pályázat sikeres elnyerésével 200 millió régi román lej, és a Román Kulturális Kultuszminisztériumától 100 millió régi román lej birtokába jutott az egyházközség. Ebből sikerült a templom külső falát és tornyát szakszerűen feljavítani és lefesteni, és a belső oldalfalakat is restaurálni. Egy gyergyói örmény kereskedő jóvoltából sikerült az összes templomi és plébániai csillárt és kegytárgyait kitisztíttatni. Ekkor került újra helyére a színezüst örökmécses is. A templom felújításának mun-

kálatai 2005 augusztusától december elejéig tartottak.

Az egyre inkább apadó külföldi segítség mellett, és a sikeres külföldi pályázatok után Gyulafehérvárra befizetendő tized rész miatt a közösségnek nehéz lett volna fenntartania a hatalmas plébániát és templomot, és továbbiakban is tatarozni az állandóan javításra szoruló műemlék-épületeket. 2005-ben sikerült visszaszerezni a román államtól a kommunizmus elején államosított 17 ha. erdőt, aminek évi jövedelméből fenntartható az egyházi épületek folyamatos működése. Ezt segíti elő bizonyos épületrészek, a már korábban birtokban lévő 7 ha. beltéri kaszáló bérbeadás.

Az örmény templom turisztikai jelentőségének tudatában az Egyháztanács és a plébános is fontosnak tartotta kiadványokat, reklámanyagot készíttetni a templomról. 2005-ben utónyomat formájában viszszerült a templomkertbe a kommunista rendszerben eltávolított 15 stációs fadombormű. A Mark House nyomdával együtt

kiadott egy művészettörténeti és történelmi háromnyelvű kiskalauz *Az erdélyi örmények nyomában* címmel, melyben a gyergyói örmények mellett bemutatta a másik három történelmi örmény közösséget.

Számos belföldi és külföldi előadása volt, cikkei jelentek meg az örményekről. A látszólag, kívülről sikeres lelkipásztor úgy érezte, hogy belső, lelki élete nem felel meg annak, amit a Katolikus Egyház papjaitól elvár. 2006. április 1-én Tamás József római katolikus segédpüspök, majd 2-án az Egyháztanács és Oltáregylet előtt bejelentette lemondását.”

Papi szolgálatát megszakította.

Marosvásárhelyre költözött, ahol megszűnt és tovább folytatja működését az örmény kultúra terjesztésében, közösségszervezésben.

„Bemutatóhoz közeledik *Székelly János: HUGENOTTÁK* című drámájának próbafo-

lyamata a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának színrevitelében.

A hugenották üldözéséhez, az 1762-es történelmi momentumhoz kötődő cselekmény szellemi történeti megvilágításához az előadás rendezője, Szélyes Ferenc meghívottak segítségét is kérte. *Dr. Puskás Attila, a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceum latin és vallástörténet tanára*, Gáll József, a Református Kollégium iskolalelkésze, bibliaismeret tanár és Kovács András Ferenc, Kossuth díjas költő, a Látó Szépirodalmi Folyóirat főszerkesztője – mint vendégek, valamint az előadás alkotói egy értelmező próba keretében értekeztek-társalogtak a korszak történelméről, a protestantizmus kialakulásának motívációjáról, a hit és a hatalom viszonyáról.” *(Kiss Éva Evelin irodalmi titkár, 2011. november 16-án közölte a mediatica.ro oldalain)*

Folytatjuk

Öseinket országába befogadó erdélyi fejedelmre emlékezünk

Czirják Árpád

Erdélyország haldoklása

A folyton háborút viselő erdélyi fejedelmek sorában az utolsó, I. Apafi Mihály különös politikuskat volt. Papnak lett volna alkalmasabb, mintsem fejedelemnek – vélekedtek kortársai. Nem szellemi képességei predestinálták a magas tisztásra, a fejedelemséget a véletlennek köszönhette. Uralkodása alatt az egykori „aranykor” fénye már kihunyt, hírneve megkopott. Kicsinyes udvari élet, pletyka, asszonybefolyás, alaptalan gyanakvás lett a fejedelemség mindennapi életének jellemzője. Gyakorlatilag felesége és a kancellár kormány-

zott, a fejedelem a két nagyhatalom közötti egyensúlypolitika módozatairól elmélkedett.

Erdély a korábbi fejedelmek uralkodása alatt még élénk összeköttetésben állt Európa valamennyi országával, Apafi trónra lépésével viszont visszacsúszott egy provincia szintjére. Alig két évtizeddel a török uralom bukása előtt, a török hatalom elérte legnagyobb magyarországi terjeszkedését, ami a fejedelem uralkodását még inkább beárnyékolta.

Az újabb történeti értékelés Apafi hiányosságai mellett több pozitív vonását

is kiemeli. Apafi páratlanul nehéz körülmények között teremtett központi hatalmat és dolgozta ki politikai stratégiáját, hogy Erdély államiségét inkább diplomáciával, mint fegyverrel biztosítsa. Tisztán látta, hogy Erdély állami rendszerét az elhúzódó válság annyira kikezdte, hogy tehetetlenül hányódik az egymással versengő Habsburg és török hatalom között. Nem voltak illúziói. Közel négy évet töltött vasra verve a tatárkán rabságában, bőrére érezte a vesztes háború borzalmait. Feladni vagy megőrizni Erdély független állami létét?! Ez és nem kisebb tét forgott kockán fejedelemségének idején.

Apafi diplomáciából sem vizsgázott elégtelenre. Hűséget ígért a szultánnak, ugyanakkor megbízottját Bécsbe küldte, hogy a császárral tárgyaljon az egyesülés reményében. A diplomácia fondorlataiban a magyarországi főnemeseket sem tévesztette szem elől. Minden lehetőséget megragadott: a konfiskáció, a rokoni rábeszélés, a birtokadomány megannyi eszközével igyekezett párthíveket szerezni. A táborába állók vezető helyet kaptak az ország kormányzásában.

Apafi uralkodásának vége felé már nyilvánvaló volt, hogy a török birodalom ereje megroppant, Magyarország felszabadításának elérkezett az ideje. Erdély számára létkérdéssé vált, hogy a Béccsel kötendő titkos szerződésben Erdély államiségének megőrzése szerepeljen. A felek megegyeztek, a szerződést alá is írták, de a bécsi udvar megszegte ígéretét, a fogarasi nyilatkozatban Erdélyt visszacsatolta a királysághoz. A fejedelem ebbe belebetegedett és rövid idő alatt behalt fájdalomába.

A haldokló Erdély árnyai és az egykor virágzó Erdély már csak emlék, de az

emlékek gondolatokat ébresztenek. Mi lett volna – kérdezhetjük –, ha Erdélynek e válságos időszakában nem éppen I. Apafi Mihály, hanem Erdély aranykorának valamelyik nagy fejedelme, Bethlen Gábor vagy I. Rákóczi György ült volna a fejedelmi székben? Tudjuk, mi történt, de elmélázhatunk, hogy más változatban mi történhetett volna: kikerülhetett-e végre az erdélyi fejedelemség bukása, vagy a függetlenséget okos politikával tovább meg lehetett volna őrizni? A történész válaszát sejtjük, de a történész nem csalatkozhatatlan.

Erdélyország megszűnt, provinciává, a mindenkorai politikai győztes alattvalójává vált, de szellemiségében nem tudták megtörni. Erdély akkor fog végveszélybe kerülni, ha szellemi örökségét, önazonosságát feladja.

Apafi Mihály erdélyi fejedelem 1632. november 3-án született. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata alatt tatár fogságba esett. Kiszabadulása után 1661-ben a Porta fejedelemmé választotta. Az eddigi történészek tehetetlen uralkodónak minősítették, aki helyett felesége, Bornemissza Anna és Teleki Mihály kancellár intézkedtek. A legújabb Erdély története már másképp, kedvezőbben értékeli. Páratlanul nehéz viszonyok között teremtett Erdélyben központi hatalmat azzal a politikai vezérelvvel, hogy az európai hatalmak adta lehetőségeken belül inkább diplomáciával, mint fegyverrel kell átmenteni Erdély államiségét. Kortársai közül kevesen értették Apafit, hiszen a politika tudományát sokak érzelmekkel, nagyhangú kardvillogatásokkal, pánikselekedetekkel vagy cinikus igazodásokkal azonosították. Fogaras várában hunyt el 1690. április 15-én.

Szász Ávéd Rózsa

Magyar–örmény múlt Erdélyben, Marosvásárhelyen

Az „Örmény kultúra napja” októberi rendezvénye már megszokottá vált Marosvásárhelyen. Ebben az évben a súlypont az örmény nemességre került, hiszen erdélyi őseink egy része 250 évvel ezelőtt nyert magyar nemesi kiváltságjogokat.

Érdekes volt felfedezni azt a történelmi ténytet, hogy a Vásárhelytől néhány kilométerre, Gernyeszegen élt Teleki család milyen módon kapcsolódik az erdélyi örménységhez. Ezt a kérdést Kálmán Attila doktorandusz történész, a főnemesi és a Teleki család kiváló ismerője a család és az erdélyi örmények találkozási pontjai kapcsán elemezte. Rámutatott arra, hogy az erdélyi közéletben a XV. sz.-ban feltűnő Telekiek közül a kor jelentős politikusai (Bethlen Miklós, Haller Miklós) sorában találjuk gróf Teleki Mihály kancellárt (1634, Várad-1690, Zernyest). „*Allamférfiúi működésének jelentőségét és értékét különféleképpen ítélte meg az utókor, de szellemi képességeinek rendkívüli méreteit minden bírálója elismerte*” – írja róla Makkai Sándor. Az erdélyi örmények történetében Teleki Mihálynak, aki Apafi Mihály tanácsadója volt, mindenképpen jelentős szerepe lehetett, hiszen gernyeszegi birtokán szignálta a fejedelem (1684-ben és 1689-ben) a már letelepített örmény kereskedők kiváltságlevelét – védelmet biztosítva és kereskedési, önrendelkezési jogot kínálva számukra.

A történész emlékeztetett arra, hogy Telekiek között számos tudóst, író, költőt, közéleti személyiséget lehet találni, és felemelkedésük időszaka egybeesik az örmények erdélyi történetének kezdeteivel. Teleki Sándor gróf például (1821. 01.27. Kolozsvár – 1892.05.18. Nagybánya) honvéd-

ezredes a 48-as szabadságharc idején Bem mellett szolgált, majd a forradalom leverése után megszökött az aradi várbörtönből, távollétében halálra ítélték, később Garibaldihoz csatlakozott, és csak az 1867-es általános amnesztiával tért vissza hazájába. Főrendházi tag, közíró, a Kisfaludy Társaság, Petőfi Társaság tagja, a Történelmi Társaság alapító tagja, akinek birtokai részben Nagybánya környékén vannak, kapcsolatba került a szamosújvári örményekkel. *Utazásaim Kisszamostól-Nagyszamosig* című könyvében (1880) így emlékezik róluk: „*gyermekkorom óta szeretem az örményeket, mindig hoztak nekem valamit. ...apám beszélt az örmény nyelvet, engem is oktatott.*” 1848 decemberét barátja, Kiss Sándor ezredes társaságában Szamosújváron tölti. Karácsonykor ebédmeghívást kap mindegyik örmény családtól, amit „*ambuláns ebéd*”-ként tisztességgel „*éve végig*”, magával viszi az örmények legendás vendégszeretetét is. Viszsaemlékezéseiben – amelyet Szongott monográfiája közöl – végigkísérhető az örményekkel való találkozások hatása.

A történelmi est második felében Dr. Nagy Attilának a *Teleki Téka kincseit* bemutató DVD ismertetését osztatlan érdeklődéssel, elismeréssel követte az a közönség, amelynek tagjai nem első alkalommal találkoztak a Téka könyvvilágával, hiszen többször is volt már alkalmuk a helyszínen ismerkedni a Teleki Sámuel által megálmodott könyvesház múltjával és jelentőségével.

A vendégszereplést vállaló Székelyudvarhelyi Palló Imre Zene Szakközépiskola diákjai előadásában elhangzó zeneművek és Lőrincz György lantművész elő-

adása, Novák József által készített örmény címerek ismételt kiállítása emelte, szépítette a rendezvényt.

A kulturális rendezvénysorozat másnapja a Marosvásárhelyen élő örmény polgárokról és nemesekről szólt. Senki jobban nem ismeri ezt a kérdéskört, mint az itt élő Pál Antal Sándor történész, akadémikus, aki így fogalmazta meg *ars poeticáját*: „a tudományosság, a vallás és a kulturális értékek megismerésére irányuló törekvés az ember életében állandó jelenlét.” Ezzel a tudományos pontossággal kutatott levéltárakban a helyi örmények után, és mutatta be érdekesítő, lebilincselő tanulmányát *Örmények megjelenése Marosvásárhelyen – Polgárrá válás, polgárok és nemesek* címmel. Eredeti célja a kérdés napjainkig történő kutatása, de meglepő az óriási adatmennyiség, amely a vásárhelyi levéltárban, Tékában örmény témában fellelhető. Emiatt kutatásait „csak” 1848 évig tartó időszakra korlátozta. Tudományos pontossággal sorakoztatta az örmények jelenlétének mozzanatait, ami mindenkor a kereskedéshez kapcsolódott. Vázolta azokat a nehézségeket, amelyekkel a zömében Erzsébetvárosról jövő kereskedők szembesül-

Pál Antal Sándor akadémikus – Ötvös József vártemplomi lelkész

tek a városvezetés és a görög kereskedők részéről.

A hivatalos letelepítést megelőzően Vásárhelyre elsőként 1633-ban egy Örmény Gergely nevű örmény kereskedő érkezik, akit Eörményi János követ (1645-ben). Rákóczi György elrendeli 1643-ban az idegen, görög-rác-örmény kereskedők kincstári fizetési kötelezettségét. Az első nagy áttörés akkor történt, amikor az Erzsébetvárosból származó Tódor Lukács a minoritáktól bolt-helyiséget bérel a városban, ami ellen azonnal tiltakoznak a kereskedést kézben tartó Görög család tagjai és a városi Tanácsnál szorgalmazzák eltávolítását.

A Főköormányzattól nyert kereskedési jog megszerzésével 1755-ben Patrubby Lukács telepedik le a városban, majd öt évvel később négy örmény kereskedő kap kereskedési jogot. A város sátoros helyet biztosít nekik a piactéren. Az 1848-ig feldolgozott levéltári anyag mintegy 50 örmény kereskedő család vásárhelyi megjelenéséről tudósít.

Vásárhelyen városi polgárnak számítot az, akinek háza, telke volt a városban, tisztas megélhetése volt, és mesterséget gyakorolt. A mindenkor városvezetés féltve vigyázta, hogy kit fogad be a városba, ennek alapját az 1603-ban összeállított, 1825-ig érvény-

A Palló Imre Művészeti Liceum diákjai és tanárai

ben lévő „a város polgárkönyve” képezte. Ilyen körülmények között igencsak nehéz volt az idegen örmény kereskedőknek városi polgárjogot szerezni. Hosszú ideig csak kereskedéssel foglalkozhattak.

A jómódú kereskedők gyermekei 1825 után orvos-jogász-pap-tanító pálya felé orientálódtak, és így nyertek később városi polgárjogot.

A XVIII. sz.-tól különleges szolgáltatás fejében, mint amilyen a kincstár kisegítése, hadsereg élelmezése és ruházásának átvállalása volt, lehetővé vált a nemesi oklevél megszerzése. A nemesség differenciálódásával (mágnás vagy főnemes, birtokos nemes, címeres nemes) lehetővé vált a nemességet elnyerő örmények címeres nemesként való besorolása, amelynek köszönhetően a nemes adómentességet élvezett.

Érdekes volt látni a Vásárhelyen gyökeret eresztett örmény családok – polgárok és nemesek – családneveit, akiknek leszármazottai még ma is élnek. És érdekes az is, hogy letelepedésüket sokszor akadályozó, gán-

csoskodó görög kompánia tagjai vagy teljesen kihaltak, vagy beolvadtak a magyarságba. Annak ellenére, hogy az itt élő örmények is már sokszor „magyarabbak a magyarnál”, mégis él az örmény öntudat Marosvásárhelyen, keresik gyökereiket és ápolják az örmény kultúrát.

Pál Antal Sándor előadása végén megjegyezte, hogy meglepő módon kevés vásárhelyi családdal találkozott a Gudenus János *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealogiája* című nagyszerű művében. Ennek oka valószínű abban található, hogy Vásárhelyen nagyon kevesen foglalkoztak behatóan, tudományos igénnyel ezzel a témával. Pedig óriási anyag található itt, Marosvásárhelyen, a levéltárban, a Tékában, a különböző családok fiókjaiban. Nem csak egy államvizsga, hanem még doktori disszertáció is elkészülhetne belőle... ha lenne erre alkalmas ember. *Ádám, hol vagy?* – kérdezte az Úr az Édenkertben. Ezt kérdezzük mi is... hol vagy te, aki elvállalnád?

Balogh Anikó

Erdély a javából – Erdély a szívünkben

(2. rész)

Estefelé beborult az ég, eleredt az eső. A házigazdánál elköltött vacsora után mindnyájan átmentünk a pavilonba, hogy fedél legyen fejkünk fölött a búcsúest ideje alatt. Székely viseletbe öltözött, háromtagú népi zenekar, dalénekes és néhány táncos leány gondoskodott a jó hangulatról, melyhez jóféle pálinka és ordás kalács is hozzájárult.

Az eső már csak szemerkélt, mire meggyulladt az egymásnak támasztott karokból rakott tábortűz. A talp alá való muzsikára körül táncoltuk a lángokat. Valódi közösségi élmény volt!

Körtánc a tűz körül (jobbról Balogh Anikó) – Elekes fotó

Éjszakai álmunkat néha mennydörgés és villámlás szakította meg. Eső is esett.

Hétfőn reggel a csuklyába burkolózott gulyás ázott tehének mögött baktatott

föl a dombra. Számunkra elérkezett a vendéglátóinktól való elválás ideje. Kedves gazdaasszonyaink felsorakoztak esernyőik alatt és útba indító énekkel köszöntek el tőlünk. Talál a „szem nem maradt szárazon” fogalmazás.

Sáros, gondozatlan utakon zötykölődtünk Énlaka felé. Néha ki kellett szállnunk az autóbusból, hogy átjusson egy-egy rosszabb terepen, az elért úti cél azonban elfeledtette a megpróbáltatásokat. A dombtetőn magasodó unitárius templom Székelyföld egyik leghíresebb műemléke, s az én képzeletbeli láncomnak egyik újabb gyöngyszeme. Fehér falak, barna, érett fa karzat és orgonaerkély, kazettás mennyezet, faragott csillár, faragott asztal, piros-fehér írásos hímmzéssel díszített szószerk és padosok. Hímmzett borítók a hívek által adományozott énekes könyveken, melyeket meghitt, bizsergető érzés kézbe venni.

Dél körül jó étvággal faltuk be az igazi székely lucskos káposztát és a fokhagymás vagy lekváros lapótyát.

Következett a köröspataki szalmakalap múzeum meglátogatása. A kalapokon kívül egyéb, szalmából font és varrt használati- vagy dísz tárgyak is regélnek készítőik fantáziájáról, kezűgyességéről, türelméről. Többen vásároltunk kalapot, magam is kivá-

Ebéd Énlakán: lucskos káposzta a csűrben
– Fotók: Balogh Anikó

lasztottam egy széles karimájút, amely azóta megjárta velem a lengyelországi Krutyiniát.

Gyönyörű tájakon haladtunk keresztül, amíg elértük Böződöt, a vízzel elárasztott falut, a tóvá változtatott völgyet, melynek közepén fák csonkjai és a templom tornya meredeznek segítségkérően az ég felé. A szombatos zsidók települését kívánta vízbe fojtani egy hatalmától megrészegült diktátor. A paron négy különböző vallású felekezet épített

A kalotaszentkirályi faszindelyes templom

közös siratófalat elpusztult szeretteik emlékére, míg Böződújfaluban nyaralók épültek.

Estére Kalotaszentkirályra, új házigazdákhoz érkeztünk, ahol a vacsora után faragott bútorokkal berendezett, kalotai cseréptányérokkal és piros-fehér hímmzésekkel díszített szoba várt bennünket édes álomra.

A hatodik napon már reggeli előtt felsiettem a falu dombjára, mert ott, a templom tetején észrevettem a reformátusok buzogányát. Hát, ez a korai találkozás az én képzeletbeli láncomnak szintén egyik legszebb gyöngye! A templomkert kerítését faszindelyek fedik. Kapuja vadonatújnak látszó, faragott székely kapu, szintén faszindelyes tővel – és nyitva találtam! Az épület és a torony fehérek, tetejükön éppen ácsok dolgoztak a sötétbarnára érett zsidó nyelvi sorai között. A belső tér is fehérre meszelt, a pados-

ok régi-régi, sötétbarnára festett ülő alkalmatosságok, ülőrészükön hosszú párnákkal. Kazettás, festett karzat és orgonaerkély, kazettás mennyezet, faragott csillár, faragott szószerk-tető, óriási arató-koszorú, egy kis dobogón kerek „Úr asztala” – és minden bútor, még az énekes könyvek is, egységesen a fehér alapon piros, írásos hímmzett ruhába öltöztetve! Egy kicsit elcsöndesedtem...

Reggeli után Bánffyhunyadra buszoztunk, várt vonatunk késett, ezért körülnéztünk az állomás környékén. Elszörnyedtünk a cigánypaloták ízléstelen, gazdagságot fitogtató csúfságán.

Amikor befutott végre vonatunk, a szép kis „szürke nyíl”, két megállót utaztunk vele Sztánára. Nem esett nehezünkre felgyalogolni a Csigadombra, ahol újabb élmények vártak, melyek során magunk is cselekvői voltunk bizonyos tevékenységeknek. „A hagyományokat nem ápolni és nem őrizni kell, hanem megismerni, megcselekedni, átélni

Csigadombi lovaglás, szekerezés

és folytatni” ennek szellemében lóra és szekérre ültünk (no, nem a székelyvágta céljából) majd íjat és nyílveszőket kaptunk a kezünk közé és megpróbáltunk a céltábla felé lőni. Magam a lovon ültem, Ő pedig poroszkált alattam, ütemes himbálását nagyon élveztem. Az íjat megfeszítettem, először kevésbé, mint kellett volna, vesszőm nem rö-

Suhanc táncsoport a zenészekkel

pült elég messze, másodszer túl erősen, a vessző elröpiült a céltábla mögé. Megfájdult a kajakos vállam. Hát ez tapasztalat volt a javából!

Őseink testgyakorlásának kipróbálása után egy nádtető alatt megterített, hosszú asztalnál cserépedényekből, zeneszó mellett, pörköltet ebédeltünk.

Ebéd után végignéztük a „suhanc táncsoportnak” egy háromtagú népi zenekar muzsikájára eljárat kalotaszegi táncrendjét, a legényest, a csárdást, és a szaporát, némi román néptáncsal fűszerezve. Egyébként kevésszavú vendéglátó túra-társunk, Zsolti a legényesben mutatta meg igazi egyéniségét.

Már aranylő délután volt, amikor átsétáltunk Kós Károly Varjúvárához. Az épületet zárva, elhagyottan találtuk. Érdekelte volna, milyen belül – ám az utódok nem nyitják meg látogatók számára.

A nap még nem készülődött lefelé, visszavonatoztunk Bánffyhunyadra, s onnan még eljutottunk Körösfőre is. A domb tetejét ott is egy református templom uralta, mely stílusában, berendezésében, díszítésében hasonlít a kalotaszentkirályira, de annál talán kisebb tágasabb, a bútorzata és mennyezete régebbi festésű, „ruházatának” hímmzésszerű bordóbb. Talán minden gyöngyöm között ez számomra a legszebb.

Folytatjuk

Közlemény az adózó rendelkezése szerint a kedvezményezett részére átutalt összeg felhasználásáról

Kedvezményezett: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye: 1015 Budapest Donáti u. 7/A

Kedvezményezett adószáma: 10100792-72594972-00000007

Bírósági nyilvántartási száma: 11.Pk.60217/1997

Képviselője: dr. Issekutz Sarolta

Létesítő okirat szerinti közcélú, közérdekű célja:

1. Országos szakmai szervezetként az örmény kisebbségi, nemzetiségi kultúra ápolása
2. Örmény nemzeti kisebbség képviselője
3. Kiadványok megjelentetése
4. Szellemi és tárgyi emlékek felkutatása, állagának megőrzése

Közhasznúsági fokozata: 0

Az átutalt összeg tárgyévi felhasználására vonatkozó adatok

1. A rendelkező évben juttatott összeg:	284.649 Ft
2. Ebből a tárgyévben működésre fordítható összeg (Ax0,3):	85.395 Ft
3. Ebből a tárgyévben működésre felhasznált összeg:	85.395 Ft
4. Ebből a tárgyévben cél szerinti tevékenységre felhasznált összeg:	199.255 Ft
5. Ebből tartalékolt összeg:	0 Ft

Az átutalt összeg tárgyévi felhasználására vonatkozó adatok

36. A tárgyévben felhasználható teljes összeg	284.649 Ft
37. Ebből a tárgyévben működésre fordítható teljes összeg	85.395 Ft
38. A tárgyévben felhasznált teljes összeg	284.649 Ft
39. A tárgyévben működésre felhasznált teljes összeg	85.395 Ft
40. A tárgyévben cél szerinti tevékenységre felhasznált összeg	199.255 Ft
41. A tartalékolt teljes összeg	0 Ft

Az átutalt összeg felhasználásának szöveges ismertetése

1. Működési költségként könyvelésre felhasználva (6 tétel)
<i>Működési költségre felhasználva összesen</i>	85.395 Ft
85.395 Ft
2. Nagybecskereki Róm. Kat. Templom (Kiss Ernő vértanú) restaurálására adomány	50.000 Ft
3. ARMENIA magyar-örmény havi szemle (1887–1907) digitalizálása és DVD-n megjelentetése	124.739 Ft
4. Dávid Csaba: Dirán és Júlia c. regénye kiadásának támogatása
<i>Cél szerinti tevékenységre felhasználva összesen</i>	30.000 Ft
199.255 Ft
- Budapest, 2012. október 15.

dr. Issekutz Sarolta, elnök

Álláskereső

38 éves, kisgyermekes, nem dohányzó örmény nemzetiségi képviselő 6-8 órás irodai vagy esetleg kreatív munkát keres Budapesten. Nyelvtudás: német, latin, angol. Jó számítógépes ismerettel rendelkezik, szociális asszisztensként végzett. Gyermekvédelemben, idősgondozásban vagy önkormányzati helyen is tudna asszisztensi munkát végezni. Tel.: 06-20-33-88466, email: dbd@mailbox.hu

Szomorújelentés

Szomorú szívvel tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

Kallós Péterné született Puskás Anikó

életének 66. évében, 2012. szeptember 25-én hosszan tartó betegség után elhunyt.

Drága halottunktól a Farkasréti temetőben veszünk örök búcsút.

Búcsúztatása 2012. október 26-án 10 óra 30 perckor a katolikus egyház szertartása szerint lesz.

Gyászolják: fiai Bendi és Bali, unokái Bogi, Bencus és Réka, testvérei Öcsi és Ági, menyei, sógornói, rokonai, barátai, kollégái és ismerősei.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe

várjuk szeretettel

Helyszín: a XI. Bp. **Gazdagrét-Csikihegyek Általános Iskola** földszinti technika terme. 1118. Bp. Csiki-hegyek utca 13-15.

Időpont: 2012 október 1-től hétfőnként délután
14 órától 16 óráig, 16h-18h-ig gyermek alkotóműhely,
18 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás.

Részvétel: anyagköltség 3000Ft/hó

(támogatásoktól függően esetleg kevesebb is lehet)

Lehetőséget nyújtunk a különböző ötvös kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **forrasztás**, **öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzzománcolás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák**, **kőfoglalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**, táboraink.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik.

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra **felkészítő tanfolyamot** indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember,

mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás és jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél: 06 20 534 1563

borosnyay.klara@szeptepeteri-studio.hu

www.szeptepeteri-studio.hu

Kiváló minőségű, kézi gyártású konyakosmeggyet

kínál valódi étcokoládéval ünnepekre, évfordulókra bármilyen súlyváltoztatban és összegben magánaszemélyeknek, cégeknek, munkahelyi, üzleti ajándékozáásra a GOLD MORELLO Kft.

Reprezentatív ajándékozáásra ajánlják átlátszó henger dobozban, arany szalagmasni díszítéssel 400 gr-os kiszerezésben 1.300 Ft +ÁFA vételárért.

Rendelésfelvétel: Benke Antalné Tel./Fax: 3889-470, mobil: 06-70-578-89-65.

Nami?

nami

Magyar iparművészek
Magyarországon
készült tárgyai

FIGURKA
NAMI
NYULGYÁR
PAPPET
PUCC
SLAVEI
termékek

*figurák, párnák, táskák,
kötött takarók, sapkák, könyv*

A hazai válogatott: rackajuh és mangalica

www.nami.co.hu
info@nami.co.hu,
(36-1) 202 07 75
H-1126 Budapest,
Dolgos u. 2.
(MOM Park lakóparki rész)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

valamint a Budapest Főváros I. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat,

a XI. kerület Újbuda Örmény Önkormányzat,

a XII. kerületi- és a XIII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVI. évfolyam 190. szám
2012. december

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár az *új helyszínre*, a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Semmelweis utca 6. szám felől

Allelujaversek

Az Iparművészeti Iskola
képeslapja – 1912

Karácsony előtt található az örmény egyházi naptárban Niszbiszi Szent Jakab napja. Örmény szent, bár körünkben nem ismert, a 2006-ban megjelent Szent Liturgiában szerepel a napjának allelujaverse: „**Alleluja (2). Papjaid igazságba öltöznek, és szentjeid ujjongva ujjonganak.**” * (Zs. 131,16)

Nem ismerünk minden szentet név szerint, de az Egyház tanítja a szentek egységét. A karácsony ünnepe a mennyieket és a földieket egybekapcsolja. Ha eddig nem gondoltunk erre, itt az ideje, s ennek a jegyében zárjuk az óvet s kezdjük az újat.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 138. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Művészetek „papnője” és művészbarátai

Új helyszínen, a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia termében tartotta novemberi műsorát a Fővárosi Örmény Klub. Csak egy program szerepelt a meghívón: *Szil-Vay Ingrid Újjászületés* című verseskötetének bemutatója, amelyre a szerző vállalkozott. A novemberi programot Budapest Főváros XI. kerületi Újbuda Örmény Önkormányzata rendezte.

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta köszöntő szavait követően Forgács Barnabás, az irodalmi estet rendező kerület elnöke konferálta fel a műsort. Mint mondta: *Szil-Vay Ingrid* művésznő új oldaláról mutatkozott be, költeményeket írt. A verseskötetének megjelenését a kerületi örmény önkormányzat is támogatta. A kötet bemutatására a szerző vállalkozott úgy, hogy meghívta művészbarátait: Várady Mária színművészt, Fogolyán Kristóf fuvolaművészt, valamint a Kobza triót. A versek közben elhangzó zenei betétben *Kobza Vajk* „száz” nevű tipikusan örmény húros hangszeren, Molnár Péter klarinéton, és ugyancsak örmény nemzeti hangszeren, barackfának a gyökeréből készült dudukon, valamint szarvkiürtön játszott, míg a ritmust Bakos Csaba adta dobon.

Szil-Vay Ingrid művésznő új oldaláról mutatkozott be, költeményeket írt. A verseskötetének megjelenését a kerületi örmény önkormányzat is támogatta. A kötet bemutatására a szerző vállalkozott úgy, hogy meghívta művészbarátait: Várady Mária színművészt, Fogolyán Kristóf fuvolaművészt, valamint a Kobza triót. A versek közben elhangzó zenei betétben *Kobza Vajk* „száz” nevű tipikusan örmény húros hangszeren, Molnár Péter klarinéton, és ugyancsak örmény nemzeti hangszeren, barackfának a gyökeréből készült dudukon, valamint szarvkiürtön játszott, míg a ritmust Bakos Csaba adta dobon.

Szil-Vay Ingrid *Újjászületés* című verseskötetének bemutatóját gyertyagyújtással kezdték. „Amikor ünnepelünk, emlékezünk,

A novemberi klub közönsége

Szil-Vay Ingrid

szertartást tartunk. Minden egyes művészeti produkció, ha hat, akkor szertartásként hat. A szertartáshoz pedig gyertyát szoktunk gyújtani.” – indokolta. A nyitányként megszólaló Johann Sebastian Bach zenéjének a hangulatához illett a költőnő első verse, amit nagypajja emlékére írt. A gyökerek, a gyermekkori visszaemlékezést követte az önmeghatározás-

ról szóló *Nem is* című vers, Várady Mária tolmácsolásában. Majd a szerző elmondta, hogy Indiában szent állatként tisztelik a pávát, mert le tudja győzni a kobra kígyót, az európai kultúrkörben pedig a páva az örök élet szimbóluma. A páváról írt versét Kobza

Vajk olvasta fel, és a Kobza trió muzsikája is a páváról szólt.

Ezután Szil-Vay Ingrid egy Gárdonyi Géza idézetet osztott meg velünk. A versírásról pedig azt vallotta: „Az író a benne lakozó gyermeket próbálja felébreszteni. A gyerekkorunk egyszer vége van, de mindenkinek a lelke mélyén ott lakik a gyermek.” A gyermekkor vége című verse erről szólt.

Fogolyán Kristóf fuvolajátéka oldotta az elmélkedést. Ingrid utalt rá, hogy a Delphoi jóda templom bejárata fölötti felirat hirdeti: „Ismerd meg tenmagad!”, a kapu jobb oldalán pedig: „Tarts mértéket!” Mint mondotta, a verseknek is mértéke, ritmusa, szerkezete van, meghúzható határai. Megtapasztalta, minél kötöttebbek a formák, minél szűkebbek a határok, annál szabadabbnak érzi magát, ami látszólag paradoxon, de számára azt jelenti, nem kifelé terjeszkedik, hanem befelé. A kötetében egyetlen szabadvers van, az első, címe: Szent kétségbeesés. Szil-Vay Ingrid szerint a művészi alkotás csak keretek közt hat igazán. Ars poétikáját egy Paulo Coelho idézettel támasztotta alá: „Isten minden nap ad nekünk egy pillanatot, amikor megváltoztathatunk mindent, ami boldogtalanná tett. Mi mindennap úgy teszünk, mintha nem vennénk észre ezt a pillanatot, mintha a ma ugyanolyan lenne, mint a tegnapi, és semmivel sem különbözne a holnaptól. De aki résen van, az észre fog-

magyarra. A hét-nyolc szótagú versek leginkább a magyar virágénekekre hasonlítanak, közülük néhányat nagy átéléssel szavalt el. A Kobza trió örmény muzsikáját követően Ingrid felolvasta az ukrán Veronika Ungvári versének egyik magyar változatát is. A költőnő előadásában hallhattuk *Én Simon mágusom* című versét is, amit Enyedi Ildikó filmrendező Simon mágus című filmjének hatására írt. Az est záróakkordja, az Örmény-magyar Miatyánk, első és utolsó

Fogolyán Kristóf

ja venni a mágikus pillanatot. Bármikor elérhet minket. Mert ez a pillanat létezik, és ebben a pillanatban a csillagok minden ereje felénk száll, és segítségünkkel csodákra leszünk képesek.” A költőnő vallomását követően Várady Mária felolvasta Endecasillabo c. verset, amelynek címét Dante egyik kedvenc, tizenegy szótagos sorokból álló versmértékéről adta.

Ezután Molnár Péter a jereváni piacról származó (Ingrid által ajándékozott) ősi örmény hangszer, a dudukot, majd szarvkiürtöt szólaltatott meg. Szil-Vay Ingrid kötetében műfordítások is szerepelnek, közülük a dudukról szóló örmény verset hallhattuk. Fogolyán Kristóf fuvolajátéka után Ingrid elmesélte, hogy egy 13. századi örmény költő 101 szerelmes versét tartalmazó örmény és orosz nyelvű műves kiadvány műfordításának „intenzív, szép, pajkos, szenvedélyvel teli, színes” verseit mind lefordította

Kobza trió

magyarra. A hét-nyolc szótagú versek leginkább a magyar virágénekekre hasonlítanak, közülük néhányat nagy átéléssel szavalt el. A Kobza trió örmény muzsikáját követően Ingrid felolvasta az ukrán Veronika Ungvári versének egyik magyar változatát is. A költőnő előadásában hallhattuk *Én Simon mágusom* című versét is, amit Enyedi Ildikó filmrendező Simon mágus című filmjének hatására írt. Az est záróakkordja, az Örmény-magyar Miatyánk, első és utolsó

sora örményül, hangzott el. A Húsvét című reménykeltő vers pedig csattanó volt a végére, amely különösen nagy tapsot kapott.

Végül Szil-Vay Ingrid köszönetet mondott művészársainak a közreműködésért, a XI. kerületi Örmény Önkormányzatnak és a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak pedig azért, hogy lehetővé tették versei megjelenését. A verseskötet szerkesztője, a borító tervezője is a szerző volt. A nőies tartalomhoz illően a Kráter Kiadó gondozásában megjelent könyv borítóján egy XVIII. századi perzsa sál részlete látható, a lapokat pedig örmény kódex motívumok illusztrálták.

A szép estére visszagondolva elmondhatjuk, hogy zongorajátéka és énekhangja mellett a művész nő fokozatosan teremtette meg azt, amiben ismét kiválót alkotott. Minden fellépésekor, de ezen az esten különösen,

Nem írok levelet

„Igazi, női könyv!” – mondom magamban, amikor kézbe veszem.

Aztán jön a műsor: zene fuvólán, zene dudukon és táron (pontosabban szí-tár lehet az, hiszen három húrja van) és ütőhangszeren. Szép, értelmes és érzelmes zenék.

Végül jön Ingrid (Szil-Vay), értelmesen, kedvesen. Így beszél magáról, a kötet születéséről is így olvassa fel a verseit is. Nem mórlikálja magát, nem tragizál.

Ekkor határozom el, hogy levelet írok neki az egész estéről.

Az „Újjászületés” című kötet telített krétapapíron, kedves, örmény kódexekből kiemelt illusztrációkkal ékesen, igen szép kivitelben jelent meg. Dicséri a szerző s persze, a grafikus tervező ízlését. (Ez utóbbi, úgy tudom, Balogh Réka volt, gratulálok!) Természetesen a táblás kötés is igencsak emel a könyv kinézetén.

Engem a közölt versekből leginkább az „Ungvár, gyalogos-híd” kapott meg. Rövid, dalamos, erős képekkel éneklő nyitás – és zárás is egyben. Vagyis ebben a versben kezdet és vég rejtőzik.

Miután este otthon gondosan végignézem a kis kötetet, ismét eszembe jut, hogy igen, ez igazi női könyv. A szó legjobb értelmében. Nem akar férfiasnak látszani, csupán vonzó, néhol igencsak szomorú, néhol pedig nagyon gyengéd. Nem akar férfiasnak látszani, csupán vonzó, néhol igencsak szomorú, néhol pedig nagyon gyengéd. Hol a jövőbe néz, illúziók nélkül s mégis bizakodóan („Nagyapám emlékére”, „Nem is...”), hol naivan filozófikus („Endecasillabo”), hol egyszerűen és tisztán játékos („Ráolvasó”), hol pedig némileg didaktikus („Örmény-magyar Miatyánk”). De alapvetően tetszik a hangvétel. Emberi. (Asszonyi.)

Végül tehát elhatározom, hogy mégsem írok Ingridnek levelet. Nem én, magánlevelet, minek? dcs

mint a „művészetek papnője” áldozatként verseiben saját lelkét mutatta be a közönségnek. Vállalta a megmérettetést, magával ragadta a hallgatóságot, és amíg őt hallgatták, lebilincselte őket. A klubdelutánon ráadásul érzékeltette: van értékes mai magyar irodalom, amire egy ilyen kiemelkedő tehetség ébresztett rá bennünket – verseivel.

A könyvbemutató végén a szerző dedikálta verseskötetét, majd reménnyel teli adventet kívánt mindannyiunknak.

A klubest zárásaként dr. Issekutz Sarolta a decemberi klubprogram ismertetése után felhívta a figyelmet a világ első csángó társasjátékára, könyvajánló információit követően pedig Forgács Barnabás megajándékozta Szil-Vay Ingridet, és állófogadásra hívta a megjelenteket, hogy együtt ünnepeljük a művész nő első könyvét.

Szil-Vay Ingrid

Örmény-magyar Miatyánk

„Hajr mehr, vor herginsz jesz!”*
Vajon velünk mi lesz?
Hová vet végzetünk?
Mit hoz az életünk?

Keresztények vagyunk,
Egy: örömünk – bajunk.
A jövő még rejtély...
Befogad-e Erdély?

Meghallgattad imánk,
Meglett akaradod.
Mi Atyánk, Istenünk,
egybefortt életünk.

Megáldott az Élő
jókedvvel, bőséggel,
meg is próbált minket
közös ellenséggel.

Nyolcszáz negyvennyolcban,
a nagy közös bajban,
s később, ötvenhatban,
szabadságharcunkban

erőfeszítésünk
erőd koronázta.
Székely s örmény vére:
virágok tengere.

Régi hazánk helyett
Erdély otthonunk lett.
Magyarokká váltunk,
s örmények maradtunk.

Ősi gyökereit,
Ősei neveit
Unokáink sora
ne feledje soha!

Urunk, leborulunk.
Hozzad fohászkodunk:
Istenszüülő Anyánk
áldott szép nevére

Ájl prgjá zmez i csáre! **

*Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy!
** Szabadíts meg a gonosztól!

Szil-Vay Ingrid: Újjászületés (Kráter Kiadó, 2012)

Fülszöveg

1963-ban születtem Ungváron, április 10-én. A Szilvay családnevet valamikor köztőjellel írták, mert a fáma szerint két családból egyesüléséből születtem. Mostanában úgy érzem, vissza kell térnem a régi formához. Így lettem Szil-Vay Ingrid. Anyai ágon Batu kánt, a nagy Dzsingisz unokáját, apai ágon görög katolikus papokat, magyar kismemeseket, erdélyi örmény

dédnagyanyát és még ki tudja, ki mindenkit hordozok magamban...

Amióta eszmélek, mindenben az intenzitás és szépség kettőssége vonz. A szenvedély és harmóniára való törekvés jelen van dolgaiban. Ezért lettem zenész. Zongora- és orgonaszakon végeztem a Litván Zeneakadémián, régóta tanítok, voltam kamaragyüttesek tagja, szólista és kacérkodtam az énekléssel is. Zenés estjeimen

segítségül hívtam a prózát, verset, történelmi áttekintést. Fontos számomra, hogy a megidézett korokhoz kívülről és belülről is közelítsünk. A képzőművészettel férjem, Kátai Mihály révén kerültem közeli kapcsolatba.

Verseim a belső dolgokról szólnak. Talán zenész mivoltomból adódik formájuk, dallamuk és ritmusuk; mondanivalójuk pedig abból, amit nőként megélnem adatik.

Hálás vagyok mindenért, amim van és sokszorosan hálás azért, amim nincs. Hiszek abban, hogy együttrezeghetünk más lelkekkel, és ily módon adhatunk s kaphatunk. Ezért lépek verseimmel hétszer hét évvel megszületésem után a nyilvánosság elé.

Ajánló

Szil-Vay Ingrid alkotó ember, zeneművész és jelen munkái közreadásának tanúsága szerint: költő és műfordító. Évezredek meghallója és megszólaltatója. Hangszeren éppúgy, mint a költői formák és összehatások eszköztárában. A szabadság embere, az identitás, a Kárpát-medencei identitás asszonya, az egyéni álmoké éppúgy, mint az egymással összefonódó népek kulturális tradícióié. Költészete személyes és többrétegű líra, de nagyobb közösségek, az örmény nemzetiesség és a magyar nyelv szépséges önkifejeződése is.

Fővárosi Örmény Klub

2012. december 20., csütörtök, 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Semmelweis u. 6. szám felől

Szent Karácsony ünnepén – Ünnepi műsor:

- **dr. Issekutz Sarolta** elnök köszöntője és Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2012. évi működéséről
- Szongott Kristóf díjátadás – díjazott: **Csikkörzeti Magyar-Örmény Közösség Szentháromság Alapítványa** – Csikszereda
- Közreműködik: **Ferencz Éva** énekművész
Fogolyán Kristóf fuvolaművész
Váraday Mária színművész

Ajándékozás és szíveslátás

Könyv- és ajándékvásár

Rendezte: Fővárosi Örmény Önkormányzat és Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

A rendezvény támogatói: Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat, Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, Bp. Főv. XI. ker. Újbuda Örmény Önkormányzat, Bp. Főv. XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat.

Isten éltesse a 75 éves Murádin Jenőt!

Forrásértékű könyv méltó köntösben

Egy szürke hétköznapon, november 7-én, a késő délutáni órákban színes, felemelő élményben volt részünk a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia termében. **Murádin Jenő** művészettörténész **Magyarörmény paletta** című könyvbemutatójának, **dr. Issekutz Sarolta** köszöntő szavait követően, keretet adott **Vörösváry Márton** hegedűművész káprázatos játéka. Az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező 18 éves művész hét éve sorra nyeri a magyarországi és a nemzetközi versenyeket. Először Johann Sebastian Bach: d-moll partitából a Chaconne tétel egy részlete hangzott el, majd a könyvbemutató előtt Niccolò Paganini Caprice 24. etűdjét, a végén pedig Jean Sibelius d-moll hegedűversenyének 3. tételét hallhattuk.

A könyvbemutatóra hívó Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, **dr. Issekutz Sarolta** megnyitó szavaiban ráirányította figyelmünket az örmény identitástudat fontos elemeire, és arra, hogy az örmény nemzetiségi önkormányzatok miként ápolják **Murádin Jenő: Magyarörmény paletta** című könyvében megírt művelődéstörténetüket, az örmény kultúrát, az erdélyi örmény hagyományokat.

Szükség van erre, mert mint mondta: „Sok családban titkolták örmény származásukat, féltek attól, hogy gyermeküknek ebből hátránya lesz... A 350 éve Erdélybe betelepült örménységnek vannak olyan értékei, amelyek igénylik, hogy más is tudjon róla, ne csak az örmény közösség. Természetesen az örmény közösség fiatalabb tagjai is meg kell tanítsuk arra, kikre lehetünk büszkéek. Valaki azt mondta, nem is gondolta volna, hogy ebben a kötetben ennyi, valóban örmény származású művész szerepel. Har-

minchat művész, és ez csak az első kötet. És ki tudja még hány lehet! Akik elvesztek számunkra, mert régi erdélyi örmény családok másod-, harmad-generációs-, esetleg leányági leszármazottai. Éppen ezért nagyon fontos ilyen köteteknek a megjelenítése. Nemcsak művészettörténeti szempontból, hanem az örmény identitástudat átadása szempontjából is. Tehát társadalmi jelentősége van. A könyvről csak annyit mondanék még el, hogy az Erdélyi Örmény Múzeum sorozatot az egyesület a megalakulása évében, 1997-ben indította el. Ez a sorozatnak a 18. kötete, ezen kívül **Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája** című kötete a sorozaton kívül jelent meg 2000-ben, tehát 19 könyvet adtunk ki eddig. Nagyon fontos művek ezek. Részben azért, mert történelmi vonatkozásúak, részben a közösségi kultúránkat mutatják meg, a konferenciák anyagát. Van gasztronómiai hagyományokat bemutató kötet, történelmi regény, az

Vörösváry Márton

1848/49-es szabadságharcról több kötet, tehát olyan könyvek, amelyek örmény gyökereket tartalmazó anyagot visznek át a köztudatba. Amikor megjelent például a délvidéki nemesekről szóló kötet, és levittem Délvidékre, Nagybecskereken mutattuk be, a helybeliek csodálkoztak,

Dr. Issekutz Sarolta és Jankovics Marcell

hogy honnan tudok én ennyi mindent a délvidéki örményekről. Többek között Kiss Ernő, Lázár Vilmos családjáról, a Gyertyánfyakról, a Karácsonyiakról, stb. Mondtam, azért, mert genealógiával foglalkozunk 1997 óta. A kutatásokból kiderült, hogy az örmény gyökerek egy része Délvidékre vezet, és azt is meg kell menteni, nemcsak a magunk, hanem a Délvidéken élő magyar testvéreink számára is. Több száz példányt vittünk le, hogy megismertessük a saját helyi történelmüket, hírességeiket. A ma bemutatott könyvnek pedig az a jelentősége, hogy rámutasson azokra, akik saját művészeti águkban nagyot alkottak, és megismertessük mindenkivel, az egész magyar társadalommal ezeket az örmény gyökerű művészeket.”

dr. Issekutz Sarolta gondolatait a meghívó idézetével zárta: „Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a magyar örményeket fogja össze, és minden eszközzel segíti az örmény identitás tudat fennmaradását. A magyar anyanyelvű örménység kiemelkedő szerepét sokszor a nevek már nem teszik felismerhetővé. Ezért fontos lexikonszerűen összegyűjteni az egyes szakterületek szereplőit, ezúttal a magyarörmény képző- és iparművészeket. Így válik megismerhetővé magunk, és má-

sok számára is a közel 350 éves Kárpát-medencei magyarörménység nemzetalkotó szerepe és az a nem kevés többlet, amit az örmény gyökerek jelentenek.”

Ezt követően a könyvet bemutató *Jankovics Marcell* művészettörténész méltatta a kötetet, mondatai beavat-

tak bennünket a szerzővel való kapcsolatába is: „Jenő kollégám a Magyar Művészeti Akadémián, művészettörténész. Néhány művét már volt szerencsém bemutatni, a legutóbb *Kolozsvár képzőművészete* címűt. Azért fontos ez, hogy most is megemlítem, mert bizonyos értelemben rávilágít néhány olyan dologra, ami ebben a könyvben örmény szerénységgel hangzik el. A kötet három részből áll: az első rész általában az örmény múltjáról, az örmény művészeti vonatkozásairól szól, aztán bemutatja a szerzőket, végül van egy képtár, harminchatunknak a képeiből. Az örményekről mindenki úgy tudja, kereskedő nép, nyilván művészetbarátnak kell lennie. Őriz egy olyan örmény képzőművészeti hagyományt, amely a hagyományos európai felfogás szerinti képzőművészetben olyan világosságot áraszt, mint Világosító Szent Gergely keleten az európai katolikusságban. A harminchat művész műveit tekintve el kell mondani, hogy azt a színészséget viszi a magyar művészetbe, amely nyilván nagybányai ihletettségű... Hollósyt a románok is kezdik kisajátítani, (korbuly=holló), ami nem baj, mert minél többen szeretik az örményeket, annál jobb. Vettem a fáradságot, hogy a nevekbe is belepillantsak. A nevek túlnyomó több-

sege jól ismert örmény név, de az az érdekesség, hogy akinek nem örmény a neve, az mitől örmény? Örmény volt anyukája, nagyanja, vagy dédanyja, mint nekem Duha Mária volt az örmény ősöm, Duha Kristófnak és Barta Rebekának száz százalékos örmény leánya. Még anyámon is erősen kiütött az örménység, barna bőrrű, fekete hajú és fekete szemű echte örmény. Gross Arnold, Gyulai Líviusz, Agárdi Gábor neve is szerepel a könyvben. Agárdi különös módon színészként próbálkozott ikonfestéssel, a hagyományosabb örmény művészeti ágat művelte képzőművészként... Van egy olyan párhuzamosság, ami ezt a két népet alapjaiban is összekapcsolja. Kérdezték tőlem: Miért van, hogy a magyarok az örményekkel szemben nem rasszisták? Mitől van az, hogy bejön egy idegen nép és a magyar befogadja? És soha, a későbbiek során sem merült föl, hogy az örményeket idegennek tekinti. Ez benne van ebben a könyvben, ha nem is ilyen formában...”

A továbbiakban a forrásértékű könyv szerzője, *Murádin Jenő* megköszönte dr. Issekutz Saroltának a kötet megjelenésé-

A könyvbemutató közönsége

hez nyújtott segítséget, azt, hogy a rengeteg e-mail váltással minden akadályt sikerült leküzdenie, amiért csak becsülni tudja a hozzáállását. Majd így folytatta: „Ki a virtuálisan örmény? Nekünk mindannyiunknak többé-kevésbé örmény eredet tudatunk van, erősebb vagy elhalványulóbb. Apám még tudta örményül a Miatyánkat, és káromkodni is tudott örményül. Nincs min csodálkozni, hogy elfelejtettük a nyelvet, mert nem is tanították. Utoljára a Szamosújvári Állami Főgimnáziumban az 1900-1901-es évfolyam volt az utolsó év, amikor még örményül tanítottak. A nevek pedig tényleg nem mondanak sokat, Gyulai Líviuszról ki kellett deríteni, hogy milyen formában örmény. Sok problémát jelentett az anyag összeszedése. A könyvnek az elején található tanulmány leírja az örménységnek a művészetekhez való viszonyát, és megpróbál bizonyos félreértéseket elkerülni... Fontosnak tartom ezt a könyvet ebben a kritikus pillanatban, amikor önhibánkon kívül a szerencsétlen azerbajdzsáni eset besározta az örménységnek a nevét. Talán ez a könyv is hozzásegít, hogy fel tudjuk mutatni, ez

a nép bele épült, bele szövődött a magyar polgárság életébe. Nemhogy ellenségek vagyunk, hanem hozzájárultunk a magyar kultúrához, a 19. század második felétől a művészet pártoláshoz, az adományozáshoz. Jó lenne felderíteni a magyar polgárosodáshoz való nagy-nagy hozzájárulásunkat is. Szábel Menyhárt és Szábel

Boldizsár, örmény apa és fia 1894-ben létesített Kolozsváron egy népjóléti intézményt, és miután ezt meglátogatta Karolina császárnő, a fia táblát állított. A dúsgazdag Szábel Boldizsár egyszer Barabás Miklóssal utazott Bécsbe, hazafelé Barabás meg volt szorulva és kért tőle nem tudom mennyi forintot, hogy ad papírt róla. Azt mondta Szábel Boldizsár – Barabás Miklós emlékirataiban szerepel az eset –, Uram, maga ne adjon nekem semmiféle cédulát. Ha Ön egy becsületes ember, úgyis megadja. Ha nem becsületes, akkor mit csinálok a cédulával?

A könyvborító képe a máramarosszigeti Malomkerti út, egyetlen parkja a városnak, melyet Hollósy Simon festette 1913-ban. Húsz esztendővel ezelőtt ott találkoztam először Saroltával. Ő nem ismert engem, én nem ismertem őt. Fiatal lányokkal volt, nagyon szép és csinos volt. Én egy kollégával. Nem kértük fel. Évek múlva ő kért aztán fel előadásra, ennek a könyvnek a megírására.”

Vörösváry Márton hegedű játéka ismét nagy tapsot kapott, majd dr. Issekutz Sarolta elmondta, hogy ezt a könyvet nem tudta volna megjelentetni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó, ha nem segítik az önkormányzatok: a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat, a Ferencvárosi-, XII. kerületi és a Zuglói Örmény Nemzetiségi Önkormányzat támogatta a könyv kiadását. Külön köszönetet mondott a Pest

megyei Kormányhivatalnak, hogy ezt a gyönyörű termet és teljes műszaki berendezését a rendelkezésre bocsátotta. Kihirdette azt is, hogy 2013 márciusáig a Fővárosi Örmény Klub, – mivel a Magyarok Házában nincs fűtés, az idősebbek egészségének védelme miatt is – a Nyáry Pál terembe költözik.

Ezután *Bogdán Pál* erdélyi örmény filmrendező Hollósy Simonról készített portréfilmjét tekinthettük meg, amelyben megszólaltatta többek között Murádin Jenőt is.

Murádin Jenő dedikál

A film vetítése után állófogadás várta a megjelenteket, miközben a Magyarörmény palletta című könyvet a szerző a helyszínen dedikálta. Először a könyvben szereplő művészek vagy a művészek hozzátartozói kaptak dedikált tiszteletpéldányt.

A könyvbemutató keretében dr. Issekutz Saroltától megtudtuk azt is, hogy a Hegyvidéki Önkormányzat, a Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat kezdeményezésére és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hozzájárulásával jövő év elején Hollósy Simon emléktáblát avatnak a róla elnevezett XII. kerületi utcában, 2013. február 8-án. A könyvbemutató végén elárulta azt is, hogy dr. Benedek Katalin művészettörténész már készíti a magyarörmény képző- és iparművészekről a második kötetet, amelyet 2013 őszére kíván megjelentetni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó.

(Béres)

Jankovics Marcell alkotása nyerte a jereváni animációsfilm-fesztivál fődíját

Jankovics Marcell Az ember tragédiája című animációs filmje nyerte meg a jereváni Reanimania Filmfesztivál fődíját – közölte a Magyar Rajzfilm Kft. kedden az MTI-vel.

Az ember tragédiája animációs változata november 9-én érdemelte ki a mustra legjobbjának járó elismerést. A rendezvény az örmény rendezők munkáinak bemutatása mellett a világ legkiemelkedőbb animációinak megjelenítését is fontosnak tekintti – részletezte közleményük.

Az ember tragédiáját már számos helyen vetítették a világ különböző pontjain, a következő hetekben Kanadában, Lengyelországban és Portugáliában mutatják be.

A *The New York Times* kritikusa, Robert Ito a vasárnapi amerikai bemutató alkalmából megjegyezte: „ha valaki érdemes arra, hogy filmre vigye Magyarország legismertebb drámáját, akkor az Jankovics Marcell, az ország leghíresebb élő animációs filmese”.

Írásában kiemelte, hogy a tragédia mind a 15 színe más stílusban készült, a háromórás alkotásban egyik nagyszerű látványvilág követi a másikat. Számos valós történelmi szereplő és kulturális ikon bukkan fel, így látható Lenin, Sztálin, Hitler, de Mickey egér, Marilyn Monroe és a Beatles is. A drámai látomás nem mentes a haláltól és öldökléstől – tette hozzá a szerző.

Robert Ito méltatta a rendező életművét, megemlítve a nagysikerű János vitéz, Fehérlófia, Sisyphus és a Küzdők című díjnyertes alkotásait, valamint elemezte a Tragédia keletkezésének példátlanul hosszú történetét, az alkotás anyagi forrásainak előteremtéséhez szükséges hatalmas munkát.

(MTI 2012. november 13., kedd 15:30)

Kövér Erzsébet (1895–1958)

Atyám

Tudom, hogy messzi vagy
S mégis mindig közel.
Tudom, te megsegítsz,
Hogy hozzád jussak el.
Tudom, hogy porszemek
Előtted a nagyok,
És mégis, senki – én,
A gyermeked vagyok.
Te nagy, Te szent,
Nevezhetetlen Egy,
Akit Atyámnak mondhatok.

Barátság

Közöttünk szörnyű szakadék.
De áldás ez, nem átok:
Azért lehettünk ilyen jó barátok.

Ha egy lépést tennénk egymás felé,
Belehullanánk a mélybe.
Mi tudjuk ezt.
És nyugodtan mosolygunk
Egymás szemébe.

Mert tudjuk, – ó – azt a lépést
Soha, soha nem tesszük meg mi ketten.
De ki meglát bennünket, összeretten.

A magyar kultúra őrei

László Károly kitüntetése (Ex libris- és Színész-díjak)

Október 23-án a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár Gábor Áron Termében tizenkét oktatási intézménynek, civil szervezetnek, szerkesztőségnek, újságíróknak, színművészeknek adta át Gubcsi Lajos, a Magyar Művészetért Kuratóriumának elnöke az Ex libris-díjat. A kitüntetést azoknak ítélik oda, akik sokat tettek és tesznek a magyar kultúráért. Az alábbiakban a díjazottak laudációinak szerkesztett változatát közöljük

Színész-díj: László Károly

Sok tehetséges színészünk van Erdélyben, de kevés az olyan művész, akit nem érdekel a manapság oly divatos celebség, aki képes odahajolni a cipőfűzőjét idegesen babráló kisgyerekekhez, az öregotthon lakóihoz, a kórház beteg gyerekeihez. László Károly ilyen művész. Aki ad. Reményt ad, hitet ad, bátorságot ad, utat mutat. Mízsziót teljesít. Hiszen, az ő szavaival élve, „amikor percenként pusztul el egy futballpálya nagyságú erdő a föld színéről, amikor megállíthatatlanul rozsdásodnak meg a lelkek, szakadnak meg az emberi kapcsolatok, amikor egyre több gyerek dadog, mert nincs, akivel beszélne, akkor a játékos kedvvel megvert ember nem télenkedhet”. László Károly lobog, terjeszti a kultúrát, a szépet, szavai nyomán letörlődnek a könyvek, elviselhetővé válnak a fájdalmak, önfeledt mosoly fakad az emberek arcán. Mert színház az egész világ. László Károly eszerint is él. Színházat varázsol körénk mindenhol. Az utcákon, a tereken, kultúrotthonokban, a kórházak-

Színész-díj: László Károly
(Albert Levente felvétele)

ban; neveli a jövő színházközönségét: a gyerekeket. A modern technikai eszközöket nem ellenségnak, hanem partnernek tekinti munkájában. Ezért alapította meg az ország első gyerek-tévé-színházát, a Mesekalákát. Hisz az emberben, bennünk. Amatőr, szinte az utcáról behozott színjátszóknak fogta a kezét, egyengette útjukat, színpadi előadásokat rendezett velük. Köszönjük. Köszönjük, hogy bizonyítottad, nemcsak a mesékben vannak hősök, hanem a való életben is, hogy lobogásod közben van időd rácsodálkozni az emberekre, megszoritani a kezüket. És ezt teszed mindennap, minden ellenszolgáltatás nélkül, hogy közösségedet felemeljed. A mi feladatunk a Pro Urbe-díj, a Jóember-díj és egy tucat más díj kiosztásán kívül, hogy tapsoljunk Neked, mint ahogy tették eleink is, mert kiválóan alakítottál mind a színpadon, mind az életben.

Matekovits János Zoltán

(Háromszék, független napilap 2012. október 27., szombat: Kultúra)

Megújult Rózsa Sándor sírja Szamosújváron

Ünnepélyes keretek közt adták át tegnap délután Rózsa Sándor felújított síremlékét Szamosújváron, az egykori rabtemetőben, a Téka Alapítvány és az 51. számú Czetz János Cserkészcsapat közös rendezvényén. A szamosújvári származású Pongrátz Gergely emléklapoktjének a felavatásával az '56-os forradalomról is megemlékeztek a Kolozs megyei város lakói.

A felújított síremlék, valamint az emléklapoktjének avatásán Török Bálint szamosújvári RMDSZ-es alpolgármester elmondta, noha két külön eseményről van szó, ezeket összeköti, hogy Rózsa Sándor és Pongrátz Gergely is forradalmár volt: előbbi az 1848-as események résztvevőjeként, utóbbi pedig 1956-ban a Corvin-közi szabadságharcosok egyik főparancsnokaként.

Rózsa Sándor felújított síremléke átadását követően a résztvevők átvonultak az örmény katolikus temetőbe, ahol felavatták az emléklapoktjét.

Balázs-Bécsi Attila, a Téka Alapítvány elnöke a Krónikának elmondta: véletlen egybeesés, hogy a legendás betyár síremlékét is október 23-án avatták fel. „Sikerrel vettünk részt a magyar külügyminisztérium pályázati kiírásán, az átadási határidő pedig pont október végére esett. A város idegenforgalmi nevezetességének számító síremlék felújítása 820 ezer forintba került, Magyarország külügyminisztériuma 700 ezer forinttal járult hozzá ennek sikeréhez” – magyarázta kérdésünkre Balázs-Bécsi Attila. Mint részletezte, először Rózsa Sándor egyik leszármazottja állított emléket elődjének, majd Gabányi János helytörténész állíttatott közadakozásból beton sírkövet 1977-ben, később 1996-ban a helyi RMDSZ és a református egyház hozta

Fotó: Makkai József

rendbe a sírhelyet. A mostani felújítás során 19. századbeli kovácsoltvas kerítéssel vették körbe Rózsa Sándor végső nyughelyét. (Krónika, 2012. október 24., A rövidített szerkesztett szöveget B.K.J. készítette)

Rózsa Sándor, a magyar Robin Hood

Rózsa Sándor 1813. július 13-án született Röszkén. Lopás miatt már 23 éves korában a szegedi börtönbe került. 1848. október 13-án a Honvédelmi Bizottmány mentelmével csatlakozott a szabadságharcoshoz 150 fős szabadcsapatával, szokatlan kinézetükkel és harcmodorukkal sikereket is arattak, azonban felegyetlenlenség miatt a csapatot hamarosan feloszlatták. Ezt követően rablásért több ízben lecsukták, ennek ellenére komoly népszerűsége tett szert a nép körében, amiért kizárólag csak a gazdagoktól vett el, másokkal bőkezűen bánt. Korabeli források szerint a zsákmányt mindig egyenlően porciózta ki zsványancimborái között, magának sosem hagyva többet, mint másnak. Neki köszönhetően nyerte el ma használatos értelmét a betyárbecsület kifejezés is.

Rózsa Sándor 1873. május 5-én került Szamosújvárra, az 1267. törzskönyvi számon tartották fogva. A börtönben szabóság, illetve később gyengesége miatt harisnyakötés volt a munkája. 1878. november 22-én halt meg gümőkörban (TBC) a szamosújvári fegyházban.

Szász Ávéd Rózsa

Napszínbe öltöztette az ősz a természetet...

Mindenszentekkor, a temető kertek szín-pompás virág kavalkádja, a koraesti gyer-tyaláng tánc az emlékezés útján vezeti az élt. Ft. Szakács Endre örmény-katolikus kormányzó helynök, szamosújvári örmény katolikus plébános elhunyt szertetteink emlékére celebrált szentmisét a marosvásárhelyi Minorita templomban, a szamosújvári templomi kórus közreműködésével.

De nem csak a templomban kellett novemberben emlékezni Marosvásárhelyen. Sokakban elevenen él még Kapdebő Erna (Brassó 1886 dec. 19 – Marosvásárhely 1992 nov.6), Erna néni emléke. Halálának 40-ik évfordulóján a Kemény Zsigmond Társaság és a MÖMKE az egykori tanárnő személyiségének felidézésével, koszorúzással tisztelgett sírjánál a helyi római katolikus sírkertben: „talán a legjobb magyar tanár volt 1910-1960 között, ...a KZsT tagja, majd alelnöke 1943-1948 között ... A magas termetű, erélyes, örmény származása okán jellegzetesen barna bőrű, fekete hajú, mindig vidámságra hajló Erna néni kitűnt irodalmi – előadói tevékenységével, részt vállalt a köznevelés, a magyar kulturális élet irányítása, terjesztésében” – emlékezett vissza egykori tanítványa.

Az évfordulón Csiki Boldizsár marosvásárhelyi zeneszerző, a KZsT elnöke személyes találkozásai emléket idézte fel, Fülöp Géza alelnök pedig az „életmű”, az

irodalmi munkásság felvázolásával méltatta életútját.

Az örmény családból származó fiatal lány a nagyszebeni római katolikus leánygimnáziumban 1904-ben érettségizett, majd 1910-ben magyar-német szakos oklevelet szerzett Budapesten. A *Zord Idő* estéin Berde Mária verseinek egyik első szavalója volt. Novellái a *Zord Időben* kitűnően építkező, izgalmasan szerkesztő írók ígérték. Karcolatait, humoreszkjeit, tréfáit a *Zord Idő*, *Hölgyfutár*, *Pásztortűz*, egyfelvonásos színműveit (*Kalapribillió*, *Segítség!*, *Vén leányok*) több erdélyi színpadon nemcsak eredetiben, hanem román és német nyelvre lefordítva is bemutatták.

Így kerülnek lassan elő az örmény emlékek Marosvásárhelyen is, ahol egyre egyértelműbbé válik, hogy az itt élő örmények, örmény származású magyarok mindig és mindenhol szívvel-lélekkel éltek és tettek a kultúráért, a közért.

Elöl jobbról a második Szász Ávéd Rózsa

Szongott Kristóf

A Korbuly család vázlatos története*

(4., befejező rész)

3. Fejezet. Dr. Esztegár László.

Az Isten intézkedéseit keresztényi türelemmel, zugulódás nélküli kell elviselnünk; de azért még most is mélyen fáj-laljuk, hogy oly korán költözött el az élők közül dr. Esztegár László, ki előbb szorgalmas tanítványunk volt, később – mint az „Armenia” lehetséges, derék munkatársa – igen talpraesett cikkeket irt folyóiratunkban. Tanulmányainak nagyon sikeres befejezése után egy évig a szamosújvári állami főgymnasiumnál működött, mint gyakorló tanár, innen azután Budapestre ment a Magyar Nemzeti Múzeumhoz – tisztviselőnek. Kiváló író lett volna belőle, ha életben marad. De a Gondviselés másképpen intézkedett. Abbáziában halt el, holttestét azonban onnan Szamosújvárra szállították. Temetésén a Nemzeti Múzeumot két kiváló magyar író: dr. Fehérpataki László és dr. Sebestyén Gyula képviselték.

Állandó emlékezetben tartjuk egyik becses dolgozatának ezen, nemcsak megfigyelésre, de követésre is méltó, értékes szavait: „Mi ifjabb nemzedék, büszkén vallhatjuk meg a világnak, hogy örmények vagyunk; mert megszerezték e névnek a tiszteletet azon derék férfiak, kik közé Dániel Pál is tartozott.”

(L. „Armenia”, 1890. negyedik évfolyam, 68 lap.)

*(Eredetileg megjelent az Armenia Magyar-örmény havi szemle 1906-7. évfolyamaiban. Eredeti helyesírással!)

III. Czikkely. A Zászlóffy-család.

A beköltözött örmények közt egyetlen egy család sem volt, mely Zászlóffy nevet viselt volna: itt képződött ez a családnév – Magyarországon. Ugyanis az örmény Esztegár-család egyik ága, román jelentésű nevének szó szerint lefordította magyarra és magát Zászlóffy-nak nevezte. A mondottak szerint tehát: Árdzruni, Esztegár és Zászlóffy egy ugyanazon család, avval a különbséggel, hogy egyiknek örmény (Árdzruni), másiknak román (Esztegár) és a harmadiknak magyar jelentésű családneve (Zászlóffy¹) van.

IV. Czikkely. A Hollósy-család

1. Fejezet. „A magyar nemzet csalogánya.”

LONOVICS-HOLLÓSY KORNÉLIA. (szerk. megjegyzés: Gertenyes, 1827. április 13. – Dombegyháza, 1890. február 10.)

Az egykor hazánkban s a külföldön is annyira ünnepelt örmény születésű magyar dalművésznő, kit páratlan szép, ezüstcsengésű hangjáért mindenütt „magyar csalogány”-nak neveztek, a jubilált Lonovics József csanádmegei főis-

¹Van elég hibásan képezett, vagy hiányosan képeződött családnévünk; ilyen pl. a Zászlóffy-családnév is. Az örmény „árdziv” szó az Árdzruni és az „eszteág” az Esztegár családnévben ugyan zászlót jelent, de ott van az örményben az „uni” (bir, van) és a románban az -ar képző (-as, -os, -es, -ös), tehát ezt is le kellett volna fordítani. Árdzruni és Esztegár családnév helyes magyar fordítása nem Zászlóffy (mert a zászló-nak, a tárgynak fia nem is lehet), hanem Zászlósfy (az apa zászlós [zászlótar-tó] volt, tehát a fia is a zászlósfy [zászlósfy])

² L. „Armenia” 1906. évfolyam, december havi füzet.

pánnak országszerte köztiszteltetben állott neje, – Marczibányi – Dombegyházán hunyt el 1890. febr. 10-én néhány napi szenvedés után...

Hollósy Kornélia szamosújvári jómódú örmény szülőktől származott. Atyja Korbuly Bogdán és anyja Csausz Magdolna volt. Nagypja, ki göndör hajú (Kreczul) Korbuly Bogdának nevezetett, Szamosújvart Alsó-víz útca 56. szám alatt fekvő házban lakott. E házban látott napvilágot apja is. Szülei Gertenyesen birtokot vettek, azért Szamosújvárról Temes megyébe költöztek. Kornélia Gertenyesen született. Itt atyja magyar nemességet nyert, ki Korbuly nevét Hollósy-ra magyarosította.³

Hollósy Kornélia nevének említésére önkéntelenül feltárul előttünk emléke a fényes művészeti pályának, melyet az elhunyt dicsősége és népszerűsége tetőpontján cserélt fel — szíve gyöngéd érzelmeit követve — a családi élet szerény, de boldogító körével.

Utolsó föllépte után Kolozsvárról ájtott Szamosújvárra is. Itt a plébániai örmény templomban, elhalt szüleiért engesztelő szent misét mondatott. Azután énekelt a fiú-árvaház javára. Más nap (1862. október 23-án) tisztelői ezüst-tálczán értékes ajándékot nyújtottak át neki. A szónok Gopcsa Jóachim tanácsnok volt, ki a következő szép beszéddel üdvözölte az ünneplott művésznőt: „Szamosújvár fiai és leányai, kiknek dicsősége vagy, nyújtják át általam neked e csekélységet, melyet őszinte szív és osztatlan szeretet hoz. — Fogadd kis körünkben óhajtván várt kedves megjelenéséért tiszteletünk és forró köszönetünk ezen zálogát. Nagy és örökké emlékezetes leend

³ A „Hollósy”-családnév az örmény Árdzruni és a latinos Korbuly-családnévnek egyjelentésű magyar fordítása; tehát: Árdzruni = Korbuly – Hollósy.

előttünk e nap, melyet te, dalok királynéja, bájos művésznő, szereztél nekünk. — Az árvák intézete, melynek alapját mívelt lelkes nemes ösztönéből gazdagítád, az idők hosszú során hálásan fogja jótékonyagodat említeni. — Magyarhon csalóánya! Dicső és előttünk mindig kedves neved — míg csak csalóány dalol — keblünkben élni fog kiolthatlanul. Tarts meg te is minket szíves emlékedben és babér-dicsőségteljes pályád hervadhatlan koszorújába tűzz számunkra is egy nefelejtset.” Három napot töltött e város falai között. Placsintár Dávid vendégszerető házában volt szállva. Még más rokonai is vannak e városban. Haza ment.

A mióta a magánéletbe visszavonult, fenkölt lelkületének minden erélyét, melyet előbb művészetében éreztetett, a jótékonyág gyakorlására fordította.

Halála is önfeláldozó jóságának volt következménye; mert egy beteg, kis unokájának ápolására áldozta még éjjeleit is, míg nem megtört a saját ereje. Ő ama ritka kiváltságoltak egyike volt, a kikben a művésznő, az igazi nő, a családanya és a magyar honleány benső összhangban állt. A mai hithideg korban dicséretül azt is külön kiemelendőnek tartjuk: hogy L. Hollósy Kornélia, a valláserkölcsei érzületől áthatottan, a haldoklók szentségeinek áhítatos fölvetelével fejezte be földi pályáját!... Temetése impozáns részvét mellett ment végbe a dombegyházi pusztán, hol a megboldogultat a családi sírboltba helyezték örök nyugalomra. A ravatalt az ország minden részéből érkezett számos koszorú borította el. A résztvétáviratok egész halmaza érkezett a mélyen sújtott családhoz; többek között a miniszterelnöktől, Mihajlovics zágrábi bíbornokérséktől, Dessewffy csanádi püspöktől és még sokaktól.

Csanádmegye szegényeinek osztatlan hátlája bizonyára áldólag említendő az ünneplott művésznő könyörület, nagy szívé!...

Méltányosan nyilatkozott boldogultról az egész magyar sajtó. Igen érdekes cikkeket közöltek a néhai művésznőről különösen a „Fővárosi Lapok,” „Pesti Napló,” „Pesti Hírlap”; arcképét is közreadta a „Vasárnapi Újság”, a „Hét” és az „Ország-Világ”. A sok, szép nyilatkozat közül azt, mi a kedvelt „Magyar-Szemle”-ben jelent meg, mi is átvesszszük:

„Hollósy Kornélia, a magyar művészet e fényes csillaga is eltűnt, s a magyar szellemei élet krónikása szomorúan adja tudtul a magyar közönségnek e gyászos eseményt. Kell-e hosszasan magyarázni, hogy ki volt Hollósy Kornélia? Mi ifjú nemzedék is, kik soha sem gyönyörködhattunk világhírű művészetében. Jól tudjuk, hogy ki volt ő. A magyar nemzeti köztudatba oly mélyen be volt vésődve a Hollósy Kornélia neve. hogy az apa, midőn gyermekének a nemzet kiválóbb szellemeiről beszélt, okvetetlenül felémlítette azt. Énekesnő volt Hollósy Kornélia; művészetének híre elterjedt egész Európában s mindenütt, a hol föllépett, dicsőséget szerzett magának s nemzetének. Apánk a legnagyobb elragadtatással említi nevét; művészetének hatalmát, erejét. Salvi és Lamberti voltak mesterei, s Korfuban lépett fel „Ernani” szerepében először. Azóta többször fordult meg Európa nagyobb városaiban; kapott is többféle előnyös meghívást, de ő csak haza vágyott. A nemzeti színházban eltöltött idők képezik Hollósy Kornélia művészi pályájának fénykorát. Volt része ez idő alatt dicsőségben, ünneptetésben, népszerűségben anyyi, mint kevés művésznőnek. 1852-ben lett igaz vonzalomból Lonovics József nejevé, kivel aztán utolsó perceig boldogan élt. Mert nemcsak a színpadon ragadta el a közönsé-

get, hanem bámulták az életben is erényességéért, szeretetreméltóságáért. Lonovics József érsek jegyezte meg róla: „Nemcsak szeretni, hanem igen sokra is lehet becsülni Nellit, ki a sikamlós pályán soha sem csúszott el.” Hollósy Kornélia fővárosi szalonja nevezetes dolog volt annak idején s Vadnay Károly „Elmúlt idők” című művében igen szépen fejt ki, hogy mily jótékony hatással volt e szalon a fővárosi irodalmi és politikai életre. 1862-ben vett búcsút a nemzeti színháztól lélekemelő tüntetések mellett. Azóta a dombegyházi jószágán élt emlékeinek és a gazdálkodásnak”...

A mondottakhoz még hozzáadok néhány sort.

Hollósy Kornélia első kiképeztetését Temesvárt nyerte, majd Bécsben az olasz Salvi, később Milánóban Lambertinót tanult. Nyilvánosan legelőször Görögországban, Korfuban lépett fel, mint Elvira „Ernani”-operájában és oly sikert aratott, hogy e vendégszereplése után azonnal Turinba kapott meghívást. Innen 1864-ben a román fővárosba, Bukarestbe szerződött, de a Dimbovicza partjáról még azon év nyarán haza tért, s a pesti nemzeti színháznak lett tagja: hol csakhamar a „magyar nemzet csalóányá”-nak nevezték el, rendkívüli kedves énekéért s gyönyörű hangjáért. Tizenöt évig volt a magyar operának legelső csillaga s 1862. július 29-én lépett fel utoljára, Erkel „Bánk-bán”-jában, Melinda szerepében. Az ünneplott művésznő hangja teljében vált meg a pályától, melynek ma minden fénye és dicsősége elhalványul ezen erkölcsi érdem mellett, hogy női önértét a sokakra nézve oly végzettsévé lett színpadi élet örvényei sem szédhíthették meg. Ő a nagyvilág zaját a kisvilág csendes otthonával cserélvén föl, neje lett Lonovics József csanádmegyei főispánnak. (Ez a

nagyhírű Lonovics József csanádi püspök unokaöccse volt.) A hatvanas évek elején meglátogatta Szamosújvárt is s városunk örmény lakosságának szívélyes rokonszenvvel köszönte meg az ünnepélyes és vendégszerető fogadtatást, melyben részesült. („Armenia” 1887. évfolyam 365-366 lap).

Fivéreai közül kivált H. Mihály, kit Szamosújvár város díszpolgárai sorába választott.

2. Fejezet. A Hollósy-család nemesi címere.

A (Korbuly-) Hollósy-családnak adományozott nemesi címér leírása következik.

Negyelt paizs, melynek első kék mezéjében szélesen végződő egyenlő-szárú aranykereszt, a második és harmadik vörös mezéjében oldalról kinyúló páncezós jobb kar aranymarkolatú kivont görbe kardot tart, a negyedik kék mezőben végül összekötött arany-gabonacsomó látható. Sisakdísz koronán nyugvó, fészében természetes színű, kiterjesztett szárnyú gödény (pelican) csőrével mellét tépve, vérével táplálja kicsinyeit. Foszladékok jobbról: vörös-arany, balról kék-ezüst.

A Hollósy-család címere

3. Fejezet. Hollósy Simon festőművész.

A Korbuly család egy másik ága, mely Szamosújvárról Máramaros-Szigetre szakadt, nevét szintén Hollósyra magyarosította. Ebből származott dr. Hollósy István (szerk.megj.: Simon testvére H. József

Hollósy Simon festő. (Miklósi)

volt) író és bátyja: Hollósy Simon festő...

Hollósy Simon Máramaros-Szigeten született 1857. január havában. Apja vagyonszerető ember volt, ezért fiait kiváló nevelésben részesítette. Minden Hollósyban volt hajlam a szépművészetek iránt. Simon iskoláit Máramaros-Szigeten és Budapesten végezte. Művészi érzéke még az iskola padjai közt sem hagyta nyugodni. Korán fejlődött; érezte, hogy nem való sem papnak, sem bírónak, hanem csak — művészenek. Iskoláinak befejezése után a világhírű müncheni festő akadémiára ment; kitűnő tanárai közül ma csak Löfsch él.

Hollósy művészi talentuma mindjárt kitűnt; túltett pályatársain; tanárai a legszébb jövővel biztatták. Öt évig volt ezen akadémiának szorgalmas növendéke. De csak azután, hogy szárnyra kelt, fejlődött egyénisége, művészi ereje. Nemcsak szereti, de érzi és érti is a — magyar nótát. Ez a művész csupa érzés; művein minden vonás — magyar és egyéni. Műveinek egy része Amerikába vándorolt: magán emberek birtokába ment át. Sok szép tanulmányát műkereskedők vették meg és elvitték azokat a szélrózsa különböző irányába.

Nagy feltűnést keltett azon női arcképével, mit a nyolcvanas évek elején a „Kunstverein”-ban állított ki. Legnagyobb művészek csodálták ezt a művet; ezt a gyönyörű, szolid női arcot, melynek szemeiben anyai báj és kellem volt, hogy csodaszámba ment. E mű emelte Hollósyt a legnagyobb művészek sorába, kik úgy nyilatkoztak, hogy szemet, szájat, fület képen úgy megfestve még nem láttak. E kép a legnagyobb egyszerűséggel, de biztos tudással, lélekkel volt festve (csak kár, hogy magán tulajdonba ment át).

E remekmű megalkotása után arra szólították fel a művészek, hogy iskolát, privát akadémiát nyisson. Engedett a felszólítás-

nak: tíz évig tanította a fiatalságot a legnagyobb kedvvel és odaadással. Egy egész fiatal festő nemzedéket tanított; száz meg száz tanítványa közül nem egy-kettő tett már művészi hírnévre szert. Ezek között a párisi „Salon menlior honorabl” nyertesei is vannak.

Művei közül kiváló említést érdemel a „Kukoricza-hántás”, mely 1885. évi országos kiállításon éremmel tüntettetett ki. Tárgya a népeletről van merítve, gyönyörűen festett kép, tele lélekkel. Az a kis nép-életképe, mit évekkel ezelőtt a magyar nemzeti múzeum vett meg, gyöngye a magyar művészetnek. Sokat mond az a képe is, melynek címe az „Ország bajai”. Azt hiszi a szemlélő, hogy levegőjében oda vannak festve a bús magyar nótá hangjai is! Beh pompás rajta az a Tóni, úgy búsul. Akárhányan úgy nyilatkoztak, hogy „még nem láttam hegedűt így megfestve, talán még most is zokog.”

Azon szép művei közül, melyek műtermében készülő félben állványokon hever-

nek, csak kettőről teszünk említést. Egy „a falu végén kullogó furulyás cigányok”. Ez a gyönyörűen indult, nagyszabású kép egy darab természet; ha elkészül, egy remekművel gazdagabbak leszünk. A másik, mely egy jól sikerült, nagyméretű vázlatban van meg, a mi legszebb nótánkat: a „Rákóczy induló”-t festi meg meszteri kézzel...

Iskolájának hírneve elhatott messze földre. Európa-, Amerikából küldenek hozzá tanítványokat. Nyers tehetségeket vesz által kiképzés végett és kész művészeket küld vissza haza... Jött legyen tanítványa a föld bármely zugából, azért sorsát szívében hordja. Művésze, kifogyhatatlan humora, kedélye és atyai jó tanácsai azok a megbecsülhetlen tulajdonságok, melyekért tanítványai oly annyira szeretik.

Még csak negyvenkilencz tavaszt látott; azért — ha Isten kedvez életének, — még sok remek alkotást várhat tőle a magyar festőművészet!

(„Armenia” 1896. 9 füzet.)

Olvasói levél

Tisztelt Sarolta asszony!

Zalatnai „kémeim” jelentése szerint a város jelentős uniós támogatással több régi

épület felújításába belekezdett, melyek közül az egyik a Lukács Béla-kastély. A munkák a tetőszerkezet teljes felújításával és a nyílászárók cseréjével ténylegesen megkezdődtek, amint arról a mellékelt kép tanúskodik. A tervek szerint felújítás után ismét kultúrházként fogják használni. A helyiek által máig tisztelettel (gróf úrként!) emlegetett Lukács Béla egykori házával kapcsolatban anyai szomorú hírt hallottunk, hogy most talán érdemes lenne ezt a jó hírt is közzé tenni! (A képeket Legendi Levente helybeli lakos készítette.)

Baráti üdvözléssel: Gyarmati Béla

Koltó-Katalini Református Egyházközség Lelkipásztori Hivatala felhívása

Falunk egykori kegyura, gróf **Teleki Sándor** Petőfi Sándor Koltón című, 1879-ben írt visszaemlékezésében ezzel a kijelentéssel zárta gondolatait: „... *míg magyar él: e kis falu geográfiai nevezetesség lesz...*” Ehhez, a szinte prófétai jövődőléshez szeretnénk felőni minden olyan alkalommal, amikor a bibliai „jelállítás” parancsát teljesítjük. Így született meg a **Petőfi Sándor** és **Szendrey Júlia** egész alakos, páros szobra. Ezért álmotunk a szoborpáros köré egy mellszobor-együttest azokról, akik a falunkat ismertté tévő Teleki Sándor és Petőfi Sándor jó barátai voltak.

Már áll a „vad gróf” büsztje. Születésének 200. évfordulója alkalmából **Liszt Ferenc** mellszobrát is sikerült felállítanunk.

A 2013-as esztendő az 1848-as forradalom kitörésének 165. évfordulója. Ennek jegyében szeretnénk emléket állítani az erdélyi hadjárat osztrólkai hőseinek, **Bem József** lengyel tábornoknak. Már csak azért is, mert a lengyel és magyar nép történelmi barátsága oly közismert és példázatos.

A kiegészülő szoborpark új darabja annak is emléket kíván állítani, hogy Teleki grófnak a Bem apóval való első találkozása életének mennyire meghatározó élménye volt. Erről ő maga így vall emlékezéseiben: „... *Bementem a tábornokhoz. Ez volt életem döntő perce, sorsom e pillanatban határozódott el, ez logikai egymásutánja tizennyolc évi száműzetésemnek; itt kezdtem kiérdemelni a kötelet – e helyen avattattam fel a szabadságharcok katonájává: - áldalak tégedet, szent forradalom!*”

Nos, az elmondottak értelmében tisztelettel fordulunk Önhöz, hogy szíves támogatásával ez az újabb „álom” jövőre megvalósulhasson. Tervünk előrelátható költsége 8.000-10.000 euró.

Őszi Petőfi-ünnepségünk, illetve a – remélt – szoboravatás valószínű időpontja 2013. szeptember 1., vasárnap.

Koltó, 2012. október hava

Varga Károly

Lelkipásztor-esperes

Tőkés László európai parlamenti képviselő ajánlásával

Az Egyházközségünk számlaszámai:

PAROHIA REFORMATA COLTAU: CATALINA, CIU 8948618

RO24 BRDE 250S V031 1300 2500 – RON; BRD Baia Mare

RO13 BRDE 250S V600 5028 2500 – EUR; BRD Baia Mare

RO05 BRDE 250S V600 5044 2500 – HUP; BRD Baia Mare

Dr. Hermann Róbert

Az 1849-1850. évi megtorlások*

(2. rész)

A megtorlás legsúlyosabb formája a kivégzés volt. Ez lőpor és golyó, vagy kötél által történt. „Kisebb” bűnösökre inkább az agyonlövés, nagyobbakra a felakasztást mondták ki a hadbírósgok. Az utóbbi büntetésnek – amelyet korábban inkább csak köztörvényesekre alkalmaztak – „becstelenítő” jellege is volt. A magyar történelmi köztudat nagyjából csak az 1849 októberi bosszúhadjárat során vértanúhalált szenvedetteket tartja számon, holott a kivégzések már jóval korábban, 1849 januárjában megkezdődtek. Az 1849 júniusáig halálra ítélték mindegyiken golyóval hajtották végre az ítéletet, még akkor is, ha az ítélet eredetileg kötélre szólt. A hadbírósgok Julius Haynau tábornok fővezérségének időszakában kezdték meg a kötél általi halál kimondását és végrehajtását. A kivégzettek közül 39 főt akasztottak fel, 7 főt lekasaboltak, 82 főt pedig főbelőttek. Ha ebből a számból levonjuk a Bruck an der Murban és Marburgban főbelőtt 13 huszárt, s a hadbírósgai ítélet nélkül, rögtön ítélettel a helyszínen kivégzettek vagy lekasaboltakat, azt látjuk, hogy hadbírósgai ítélettel 39 főt akasztottak fel és 42 főt lőttek föbe. Az 1849 októbere után kimondott halálos ítéletek többsége is kötélre szólt, jöllehet, ezek nagy részét már nem hajtották végre.

A kivégzéseket indokaik és a „célszemélyek” szempontjából is kategorizálhatjuk.

A hírszerzők ellen mindkét fél kíméletlenül lépett fel. Május 1-jén a temesvári várban lőttek agyon egy Kígyóssy nevű

aradi lakost, mert Scheiner aradi városkapitány megbízásából a lakosság és a csapatok hangulatáról tájékozódott, a védősereg és a tüzéség összetételét és erejét próbálta megtudni, s az ágyúállásokról készített rajzokat a magyarok számára. Július 23-án Pesten, a Nemzeti Múzeum udvarán lőttek agyon egy honvédtisztet, aki korábban állítólag a cs. kir. hadseregben szolgált, s polgári ruhában fogták el, ezért a cs. kir. hatóságok kémnek tekintették.

Ugyanígy halálos bűnnek számított a cs. kir. katonák átállása csábítása. 1849. február 6-án a lengyel Feliks Slawsky szabót végezték ki Pesten, mert január 30-án több cs. kir. katonát szállásán „őfelsége a császár ellen a legdurvább és legingerlőbb rágalmatokat szórta”, s e katonákat „hítségére is csábítani igyekezett”. Novák Tivadar nyugalmazott cs. kir. hadnagyot azért lőtték agyon március 14-én, mert február 19-én „Pesten egy korcsmában több katonát hítségére csábítani igyekezett”. Március 27-én Giovanni Baldini vasúti mérnököt, a többnyire olaszokból alakult Frangepán-csapat főhadnagyát lőtték agyon Pozsonyban az olasz legénységű 23. (Ceccopieri) gyalogezred tagjainak magyar oldalra csábításáért, valamint fegyveres felkelésben való részvételért. A Haynau nevéhez köthető keményebb megtorlás kezdetét jelezte az a tény, hogy május 31-én – elsőként a kivégzettek között – *kötél által* végezték ki Nimrichter János sőtőt, aki állítólag két dzsidástizedest a magyarokhoz való átállásra csábított. Amikor Haynau serege június 28-án bevette Győrt, másnap, jú-

2012. október 2-án elhangzott emlékbeszéd

nus 29-én a cs. kir. főhadparancsnokság rögtönítélettel kivégeztette Woititz Adolf 21 éve győri zsidó fiatalembert és az aradi születésű 37 éves Szwelka Rotiast, akiket azzal vádolt, hogy egy cs. kir. század katonáit átállásra akarták csábítani, s emellett őket „lehangolni és bátortalanítani szándékoztán, hamis és felingerlő beszédeket tartottak”.

Halálos bűnnek számított a magyar fél számára történő toborzás is. Petőcz Györgyöt, Pozsony megye másodalispánját azért lőtték főbe május 24-én, mert az első-csallóközi járásban újoncozott a magyar hadsereg számára, a honvédcsoportokat élelmezte, „és az alája rendelt hatósági közegeknek kémhírek beszerzését írásban is javallotta”. Stif József sarluskai földbirtokost azért végezték ki július 20-án Pozsonyban, mert a hónap folyamán több forradalmi kiáltványt adott át kihirdetésre a nagyrippényi plébánosnak, a jegyzőnek pedig megparancsolta, hogy sürgesse az újonccsallítást; ezenkívül kitűzette a magyar nemzeti zászlót.

Különösen veszélyes volt a lelkészek és jegyzők helyzete, hiszen nekik kellett kihirdetniük a kormányrendeleteket, s egy-egy kihirdetés, főleg ha az valamilyen beszéddel is párosult, halálos véteknek számított. 1849. június 18-án felakasztották Rázga Pált, a pozsonyi evangélikus egyház hitszónokát. Rázga bűne az volt, hogy 1848 októberében, a schwechati csata előtt több nyilvános beszédben biztatta a pozsonyi nemzetőrséget a harcra, illetve tagja volt annak a bizottmánynak, amely Újházi László kormánybiztos megbízásából átvizsgálta a Pozsonyba érkező leveleket. Mészáros Dániel sopornyai lelkészt azért lőtték főbe július 16-án Pozsonyban, mert megtalálták nála Kossuth néhány proklamációját, s mert azzal vádolták, hogy híve-

it fegyveres felkelésre izgatta. Július 12-én Mannsbarth Antal csákbereányi katolikus plébános és Szikszay János ottani református lelkészt végezték ki rögtönítélettel Nagyigmádon. A két pap bűne az volt, hogy a szószékről a magyar kormány rendelete értelmében kihirdették a Függetlenségi Nyilatkozatot, s állítólag népfelkelésre hívták fel híveiket, mondván, hogy ha nincs fegyverük, kövekkel zúzzák agyon a császáriakat. Hozzáteendő, hogy ezen az alapon a magyar papság legnagyobb részét halálra lehetett volna ítélni. Július 26-án, Ócsán végezték ki Halász[y] Károly helyi jegyzőt, aki korábban nemzetőrtsztként szolgált. Miután a házkutatás során megtalálták a csákóját, a falu végén főbe lőtték. Augusztus 21-én a Somogy megyei Juta község fiatal jegyzőjét, Nagy Istvánt lőtték főbe azért, mert elmulasztotta eltávolítani a templom ajtajáról Noszlopy Gáspár kormánybiztosnak a cs. kir. csapatok elleni harcra felhívó proklamációját, illetve mert nem hirdette ki a cs. kir. kiáltványokat. Szeptember 7-én Streith Miklós vértesszabóvári plébánost lőtték agyon. Streithet és káplánját, König Mórt néhány helyi lakos jelentette fel. A vád az volt ellenük, hogy felolvasták és nyilvánosan megmagyarázták a templomban a függetlenségi nyilatkozatot, s a népet fegyveres felkelésre buzdították és fegyverhasználatra oktatták. Noha a vádak nagyobb része Königet érintette, az érdekében közbenjáró Streithet is letartóztatták; Königet 15 év várfogságra, Streithet pedig halálra ítélték. Október 8-án, Pesten lőtték főbe Gonczeczky Jánost, a mezőhegyesi katonai ménés táborigazgató lelkészét, az uralkodó és az uralkodóház elleni prédikációíért.

Veszélyes volt a szóbeli izgatás más formája is. 1849. január 18-án Pozsonyban végezték ki Daniel Christian Dresslert

(Kurzot), mert egy kocsmában szidta az uralkodóházat, Windisch-Grätzet és társait. Január 31-én, Pesten lőtték agyon Csömy Zsigmond aranyosi molnárt az uralkodó és a kormány szidalmazásáért, valamint fegyverrejtegetésért.

Külön kategóriát képeznek azok, amikor közvetlenül a harci cselekmények után, rögtönítélő eljárással végeztek ki polgári személyeket. Ez történt 1849. március 1-jén Egerben, amikor négy maklári földművessel végeztek a bevonuló cs. kir. csapatok. Június 10-én a turonyi ütközet után egy főt főbelőtték, egyet lekaszaboltak. Június 13-án Bősárkánynál 3 helyi lakost lőtték agyon, egyet pedig lekaszaboltak a csornai ütközetből visszavonuló császáriak, mert állítólag helyre akarták állítani a cs. kir. csapatok által felszedett hidat. Június 15-én a Pécs előtt vívott ütközet után két személyt lőtték főbe. Ez történt június 16-án Zsigárdon, ahol a zsigárdi, farkasdi és negyedi lakosság egy része a községért folyó harcban Asbóth kaszákkal és botokkal felfegyverezve támadta meg a falut védő cs. kir. vadászokat. Amikor a cs. kir. csapatok visszafoglalták Zsigárdot, egy parasztban felismerték a támadók egyikét, majd agyonlőtték. Június 30-án Nagyigmánd és Bábolna között egy szökni próbáló foglyot kaszaboltak le, miután az halálosan megsebesítette az őt kísérő egyik tisztet. Július 21-én Sárvárnál Dondorf őrnagy különítményét Ivánkovits János vezetésével 500 népfelkelő támadta meg. Egy Rettig Vilmos nevű asztalost, akit fegyverrel a kezében fogtak el, az osztrákok a helyszínen lőtték agyon.

Július 6-án a dernői völgyben lévő gömöri gerillákon a cserkeszek rajtaütöttek, és szétszórták őket, majd három foglyukat, köztük Hoky István rozsnói pap-tanárt „kegyetlenül megcsönkítették”

és megölték. Bugyik József, Tóth József tardoskeddi földműveseket és Trexler Ferenc jegyzőt pedig azért lőtték főbe július 23-án Pozsonyban, mert még 1849. január 22-én több társukkal együtt feltartóztattak és lefegyvereztek egy öt főből álló cs. kir. járort. Velük együtt Pozsonyban összesen 13 személyt végeztek ki 1849-ben. A Klapka komáromi kitörését követően Székesfehérvárott kitört felkelés elfojtása során fogták el Falkenhayn vezérőrnagy katonái Gáncs Pál, Havelka Ferenc, Hübner András, Kuczka Mihály, Uitz Ignác és Varga Mihály székesfehérvári lakosokat. A pesti hadbíróóság ítélete alapján mindegyiküket fegyveres lázadásban való részvételért golyó általi halálra ítélték, s augusztus 14-én a pesti Újépület mögött főbe lőtték. A fehérvári felkelés után, augusztus 13-án tartóztatták le Mezey József kajászószentpéteri jegyzőt, az ottani népfelkelők vezetőjét. Őt szintén Pesten, augusztus 21-én lőtték főbe.

Ritkán, de előfordult a népfelkelésben vagy gerillaakciókban való részvétel utólagos megtorlása is, noha általában akkor, ha annak során az illetők köztörvényes színezetű cselekedetet követtek el. 1849 márciusában Sopronban négy frankói lakost végeztek ki, mert 1848. október 12-én a helyi malomban megölték három horvát katonát, akik a Jellačić által Horvátországba hazaküldött Todorović-hadoszloptól keveredtek el, 1850 januárjában pedig további 9 főt azért végeztek ki, mert részt vettek az említett hadoszlop elfogott katonáinak kőszegi legyilkolásában.

1850. január 23-án Pesten akasztották fel Kolosy György honvédszázadost, Lamberg egyik gyilkosát, valamint Márkus Jánost és Pállik Ignácot, akik 1849. július 26-án a Mátrában megtámadták, megölték és kirabolták Hacke cs. kir. al-

ezredest. Börcsök Istvánt egy hadifogoly szlovák legionista meggyilkolásáért, Zehnmárk Jánost két orosz tábori szállító megöléséért és kirablásáért Kassán akasztották fel 1850. január 30-án. Január 31-én hajtották végre a halálos ítéletet Istók Imre somfalvai szolgabíró, aki 1849. február 14-én a helyi lakosok élén megtámadott egy cs. kir. járőr, egy főt közülük megölt, a többieket pedig elfogta.

Az utolsó olyan személy, akit 1849-es cselekedeteiért végeztek ki, Potoczky Gyula (alias Posztóczky István, Mosóczy István, Almássy Gyula) volt. Potoczky 1849. július-augusztusában a Mátrában harcolt gerillahadnagyként az orosz csapatok ellen. Ő is részt vett a Hacke elleni támadásban, július végén pedig Gyöngyös környékén hajtott végre különböző akciókat. Őt 1850 júliusában akasztották fel.

A fegyver- és más felszerelés rejtegetése is halálos bűn volt. Augusztus 27-én Pesten főbe lőtték Kantsur András szokolyai református lelkész, mert egy gerillacsapat tagjai nála helyezték el egy császári futártól elvett pénzes ládát. Ugyanezen a napon hajtották végre a halálos ítéletet Schweitzer József nyomdász, fegyverrejtegetésért. Augusztus 30-án Fülöp György dunavecsei jegyzőt lőtték főbe, szintén fegyverrejtegetésért. (Fülöp 1849 tavaszán egyike volt a solti járásban kitört népfelkelés vezetőinek). Szeptember 12-én Gábel Mátyás selmecbányai bánya-mestert lőtték főbe. Gábel egy kisebb gerillacsapat tagja volt, ennek feloszlása után hazament. A házkutatást végző cs. kir. katonák megtalálták fegyverét, illetve Kosuth-bankókból álló pénzét.

Fülöp és Gábel esete átvezet a következő kategóriához, a hadbírósi eljárás nélkül, rögtönítélő eljárással kivégzett katonai státuszú személyekhez. A sza-

badságharc vértanúinak sorát két ilyen személy nyitotta meg. A Mednyánszky Sándor őrnagy vezette, 1848 december végén alakult győri portyázó csapatban Bakonybélben ütött rajta 1849. január 14-én Ferdinand Althann cs. kir. alezredes mozgó különítménye. Az ütközetben elfogottak közül kettőt, Rédl Antal tamási és Szalay Gábor győri lakosokat január 15-én Pápán kivégezték. Március 30-án Pozsonyban Barta Józsefet, Simonyi Ernő gerillacsapatának őrmesterét állították kivégzőosztag elé fegyveres lázadásban való részvételért, valamint a verebélyi sópénztárban található pénzüsszeg „elrablásáért”. 1849. július 24-én délben Pesten, a Nemzeti Múzeum udvarán végeztek ki egy Szatmár megyei honvédet, aki elszakadt Görgei seregétől, s Pest felé jöve, a váci úton egy kocsin jövő szerezésére lőtt. A szerezésán megsebesült a kezén, s miután két polgári személy is a honvéd ellen valott, főbe lőtték. A korábbi történeti irodalom egyáltalán nem regisztrálta Szilva János és Vertike Gábor honvédek kivégzését. A haditörvényszéki ítélet és a korabeli források alapján nem egészen egyértelmű, hogy vértanúkról vagy köztörvényesekről van-e szó esetükben. Mindketten megszöktek az eszéki várból, s a Pécs környéki pincékben bujkáltak. Szeptember 25-én egy 9 szerezésből álló járőr rajtuk ütött, ők azonban egy pincébe bújva, a járőr vezető tizedest agyonlőtték, másik négy főt megsebesítettek. Erre a többiek rájuk gyűjtötták a pincét, mire megadták magukat. Október 2-án Pécssett lőtték főbe őket. Október 6-án, Batthyányval egy napon végeztek ki Pesten Fekete Imre gerillaszázados, akinek az volt a bűne, hogy elfogott egy cs. kir. futárt, elvette tőle az iratokat, majd szabadon engedte.

Folytatjuk

Farkas Zoltán

Antal Dániel emlékezete

Születésének 110. évfordulóján Antal Dániel mezőgazdasági szakíróra, a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola egykori tanárára emlékeztek az Erdélyi Múzeum Egyesület agrártudományi szakosztályának legutóbbi ülészakán

Antal Dániel Szatmárnémetiben született 1901. június 20-án. Apai nagyanyja, **Bogdánffy Rozália örmény származású volt, nagypapja, Antal Dániel szintén.** Szülei: **Antal Sándor** ügyvéd és **Bikfalvy Lenke.** Elemi és gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte. 1919-ben érettségizett, és beiratkozott a debreceni gazdasági akadémiára, ahol 1922-ben végzett. Szatmárnémetibe visszakérülve azzal szembesült, hogy a földbirtokreform miatt nem alkalmaznak intézőket, ilyen körülmények között pedig tisztviselői állást keresett, és a Szatmári Takarékpénztár Egyesületnél alkalmazták. 1923-ban feleségül vette Bendiner Krisztina Margit Augustát, 1924-ben azonban elváltak. 1927-ben előbb a szatmári 87-es gyalogezrednél teljesített katonai szolgálatot, majd áthelyezték a nagykarolyi ezredhez. Innen visszavezényelték Szatmára, aztán a dési 81. gyalogezredhez irányították. Itt ismerkedett meg második feleségével, **Gogomán Katussal**, aki szintén túl volt egy sikertelen házasságon. 1929. január 6-án házasodtak össze. Ezt követően Antal Dániel Szilágy megyében és a Mezőség több birtokán – Farkasmezőn, Esztényben, Szatmárhegyen, Berkenyesen – dolgozott, és a megélhetés érdekében erdőőri állást is elvállalt.

1938-tól **Gogomán Ferenc** az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (EMGE) vándoroktatója volt Mezőkeszűben, Érszakácsiban és Tasnádon. 1939-ben előadóként dolgozott egy nagyenyedi négyhetes tanfolyamon, majd Paul Kamillal tanfolyamokat tartott Bálványosváraján, Jobbágytelkén, Dextrászeplakon, a Nyárad menti falvakban. A következő évben Korponay Kornéllal tartott előadásokat. Az 1940. évi, második bécsi döntést követően megjelent **Dextrászeplak helyzetképe** című munkája, decemberben pedig az Országos Magyar Gazdasági Egyesület felkérésére Erdély északi részének állattenyésztéséről tartott előadást, 12 pontban ismertette javaslatait. Kinevezték az EMGE központi felügyelőjének és felsőházi póttagnak, jelen volt a Sztójay-kormány beiktatásánál.

A szovjet csapatok bevonulása után ki nevezték Szamos megye főnökévé, de javaslatára csak helyettesi megbízatást kapott, amelyről 1945 augusztusában lemondott. 1946-tól a Magyar Népi Szö-

Az EMGE mezőszéki gazdatanfolyamának résztvevői

vetség egyik országos alelnökévé választották, miután a közvélemény nyomására 1947. július 6-án lemondott dr. Szász Pál elnök és Szász István u.v. alelnök, az elnöki teendők elvégzésére ötös bizottságot jelölt ki a MNSZ vezetősége, tagjai Antal Dániel, Kós Károly, Tóth Géza – országgyűlési képviselők – Vass Márton földműves és Bikfalvi Ferenc.

1949-ben pedig kinevezték a növénytermesztés előadótanárává. 1949 őszén a szocialista törvényesség megsértésének vádjával bebörtönözték. 1952-ben szabadult, visszatért katedrájára, ahonnan 1961-ben nyugdíjazták. Gyakorlati kézikönyveket írt a növény- és gyümölcsstermesztés kérdéskörében, ezek közül feltétlenül említést érdemel a **László Gáborral** közösen írt **Mezőgazdasági termények és termékek tárolása** (1955, második, bővített kiadás 1961), valamint a több társszerzővel közösen írt **A cukorrépa termesztése és magtermesztése** (1957, második, bővített kiadás 1959), valamint a **Szántóföldi növénytermesztés** (1957) című munkája. 1971-ben a Kriterion Könyvkiadó gondozásában, Balogh Edgár bevezetőjével jelent meg **Család és szolgálat** című emlékirata. A család múltjából ihletett történelmi elbeszélését halála után Kassay Miklós rendezte sajtó alá **Antal Márton indulása** címen 1976-ban.

Antal Dániel édesapámmal katonáskodott Désen. Édesapám, id. Farkas Zoltán, mielőtt berukkolt, nagyapám barátja, a tordai földbirtokos **Gogomán János** arra biztatta, hogy keresse fel dési rokonait. Egy ilyen alkalommal magával vitte Antal Dánielt is, aki ekkor ismerte meg leendő, második feleségét, Gogomán Katust. Amikor 1955-ben felvételiztem a kolozsvári mezőgazdasági főiskolára, meglátogattuk az Antal családot. Ahányszor ta-

Az EMGE-tanfolyam előadói, középen Antal Dániel

lálkoztunk, mindig érdeklődött a tordaiak felől, néha behívott az irodájába. 1971-ben örömmel értesültem **Család és szolgálat** című önéletrajzi könyvének megjelenéséről. Megvettem, elolvastam, és arra gondoltam, hogy felkeresem volt tanáromat, hadd dedikálja a kötetet. Abban az időszakban a torockói mezőgazdasági termelőszövetkezetben voltam főmérnök, és meglehetősen nehezen tudtam eljutni Kolozsvárra. Így csak 1972 februárjában látogathattam meg Antal Dánielt, s miután dedikálta a könyvét, még elbeszélgettünk egy kicsit, és megkért, hogy postázzam egy írását a téli gazdasági tanfolyamokról a Falvak Dolgozó Népe szerkesztőségének. Mikor visszavittem a feladói igazolást, Katus néni megkért, hogy ne zavarjuk Dani bácsit, mert kissé rosszul érezte magát és lepihent. Négy nap múlva telefonált Katus néni, hogy Dani bácsi meghalt. Mi, diákok nagyon tiszteltük Antal tanár urat. Kellemes modoruk és elegáns megjelenésük alapján tanáraink közül négyet igazi úriemberként emlegetünk ma is: Antal Dánielt, Dankanits Lászlót, Lazányi Endrét és Nyárádi Antalt. Már egyikük sem él. Nyugodjanak békében! (*Művelődés LXV. Évfolyam – 2012. június*)

Antal Dániel (Szatmár, 1901. június 20. – Kolozsvár, 1972. február 22.) magyar mezőgazdasági szakíró és emlékiratok szerzője. Gazdamérnöki tanulmányait Debrecenben végezte. 1938 és 1949 között az EMGE vándoroktatója, felügyelője, végül igazgatója. 1944 őszén Szamos megye alispánja, 1946-tól az MNSZ egyik országos alelnöke. Számos gyakorlati kézikönyvet adott ki a növény- és gyümölcsstermesztés tárgyköréből, ezek közül jelentősek: *Mezőgazdasági termények és termékek tárolása* (László Gáborral,

1955; bővített 2. kiadás 1961). *A cukorrépa termesztése és magtermesztése* (társ szerzőkkel, 1957; 2. kiadás 1959); *Szántóföldi növénytermesztés* (Erdélyi István, Mózes Pál, Nagy Zoltán, Sebők M. Péter társszerzőkkel, 1957). Emlékirata *Család és szolgálat* címmel jelent meg (Balogh Edgár bevezetőjével, 1971), egy családja múltjából vett történelmi elbeszélését halála után Kassay Miklós rendezte sajtó alá (*Antal Márton indulása*, 1976).

A Wikipédiából kiegészítette
Bálintné Kovács Júlia

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (33. rész)

Ft., Msgr., dr. Czirják Árpád Ferenc
pápai prelátus, nyug. plébános

Vízözön, vérözön

Petőfi intelme mindmáig időszerű: „Habár fölül a gálya, / S alul a víznek árja, / Azért a víz az úr!”

Emlékszüink jó néhány árvízre, a kiáradt folyók szörnyű pusztításaira. A folyók mentén lakók gyakran visszaidézik élményeiket: hogyan emelkedett óráról órára a víz, hogyan erősítették az elázott partokat, hogyan menekült a lakosság, mi minden veszett el, ment tönkre.

A Bibliában még ezeknél az áradásoknál is nagyobb katasztrófáról olvashatunk. A vízözönben minden élőlény elpusztult, csak a Noé bárkájára felkapaszkodók maradtak életben. A világ valamennyi népének hagyományában megmaradt a vízözön emléke. A Biblia nem mesét mond, legfeljebb meseszerűen mondja el a történeteket. Mint tudjuk, az Úr kijelentette, hogy a vízözönhöz hasonló világméretű katasztrófa nem lesz többé, de azt nem ígérte, hogy helyenként és időnként árvizek, belvizek nem veszélyeztetik az emberek életét.

A vízözönnél félelmetesebb a vérözön, ami most árasztja el az emberiség óshazáját, a Tigris és az Eufrátesz vidékét, Irak területét. A világ karba tett kézzel nézi, hogy Amerika, a világrendőr szerepében tetszelgő szuperhatalom, hogyan bombázza a szuverén ország városait, gyilkolja azoknak védtelen polgárait. És mindez a demokrácia égisze alatt törté-

nik. Mindenáron fel kell szabadítani az elnyomott iraki népet, még akkor is, ha az nem akar felszabadulni – hangzik a harcias jelszó. Irak nem akar felszabadulni, mert tudja, hogy a politikai diktatúrát a gazdasági elnyomás követi.

A politika, a tőke és a fegyver szövetséget kötött. A világhatalom egyik arca vonzó, mögötte a parlamentáris demokrácia látható, a népküldöttek hozzák a törvényeket, a kormány pedig végrehajtja azokat. Ez a leváltható hatalom időről időre megméretetik, és ha a polgárok könnyűnek találják, leválthatják, a kormányt megújíthatják.

Van egy leválthatatlan, megváltoztathatatlan hatalom is, amit a nemzetközi pénzligarchia, a tőke, a világ monetáris vezérkara személyesít meg. Ez a hatalom nem ismer se Istent, se embert, saját érdekén kívül más szempontokról hallani sem akar. Kíméletlenül szétveri a szellemi értékeket, a hagyományt, az erre épülő nemzettudatot. Semmibe veszi a hitet, az erkölcsöt, a szolidaritást, mindazt, ami értelmet és tartalmat ad az életnek.

A tömegkommunikációs média a leválthatatlan hatalom szolgálatába szegődik, azt a sípot fújja, amelyet szájába adnak. Most, az iraki háború idején is a nap huszonnégy órájában azt szajkózza, hogy az arab ország megszállása indokolt, jogos, a terrorizmust fel kell végre számolni. Ráadásul Amerika még azt is el akarja hitetni a tömegekkel, hogy az elnyomó hatalmat humanitárius szempontok vezérlik, hisz minél kevesebb vérvesztéssel elhajítja a nagy „műtétet” elvégezni.

Ne álljunk meg a vérben úszó ország hátánál, menjünk tovább, egészen az Ararát hegyéig, ahol a hagyomány szerint Noé bárkája a vízözön után kikötött. Alig száz évvel ezelőtt itt is vérözön hömpölygött, Musza Dagh negyven napja alatt az örmények százezreit gyilkolták le a törökök. December 6-án Erdély örmény szülöttjének emléke indítson az örmény nép tragédiája iránti

együttérzésre. Jó lenne, ha az Úr ismét szólna, korábbi kinyilatkoztatását kiegészítené, mondván: nem lesz többé vérözön.

Fogolyán András Vilmos, Andreas Phokolean mechtarista szerzetes, magyar művek örmény fordítója 1916. december 6-án született Sepsiszentgyörgyön. A mechtarista szerzetesrend célja a katolikus vallás terjesztése és ápolása az örmények között, főképpen az ifjúság nevelése és a jó sajtó terjesztése által. Számos örmény kéziratot gyűjtöttek össze, és saját nyomdájukban számos örmény könyvet adtak ki. Érdemeik elismerésül VII. Pius pápa a rend általános apátjának érseki címet adott. Fogolyán András Vilmos a velencei mechtarista szemináriumban, majd a római bencés egyetemen tanult. Élete nagyobbik részét a velencei San Lazzaro-sziget mechtarista kolostorában töltötte. 1946-tól a Mechtarista Család című lapot szerkesztette, később Örmény család címmel. Az Egri csillagok (1962), Az ember tragédiája (1966) és A Pál utcai fiúk örmény fordítója volt. 1976. május 3-án hunyt el Velencében.

Álom és valóság

Gyertyánffy István bizonyára örült, hogy az angyal hozta őt. Karácsony napján született és nem bántotta, ha születése napján még hozzátartozói is többet gondoltak a betlehemi újszülöttrre, mint őreá.

Ki tudná megmondani, hogy hány erdőt vágnak ki világszerte karácsony megünnepléséhez. A zöldek pártjának egyik elfogult szónoka a karácsonyt a természet nagypéntekének nevezte. A fa a karácsonynak is, a nagypénteknek is szimbóluma. Az élő és a holt fa a Megváltó életének kezdetét és végét mutatja.

Az evangélisták híradása színes, fényárban úszó karácsonyfára emlékeztet, mese-szerű keretbe csomagolja a megtestesülési valóságát. Amikor mennyei fényről, az égen

feltűnő csillagról, az angyalok énekéről hallunk, már-már az az érzésünk, hogy meseországba tévedtünk.

Megcsodáljuk a feldíszített fenyőt, magunkba szívjuk a gyanta illatát, és nem is gondolunk arra, hogy a levágott fenyő helyén a lenyesett, pusztulásra ítélt csonk maradt. A gyökér nélküli fa rövid idő alatt elszárad. A karácsonynak nem a feldíszített fa, az alatta elhelyezett ajándékok, az ünnepi vacsora ad értelmet, tartalmat, hanem a megtestesülés misztériumára való emlékezés. A hit nélküli karácsony olyan, mint a karácsonyfa, egy ideig csillog-villog, aztán elszárad, majd kidobják. Csak emléke maradt. Karácsony nem emlék, karácsony élő valóság.

Jézus születése világra szóló esemény. Ami azelőtt történt, csak előkészület volt, ami utána, belőle él. Minden karácsonyi ajándék Isten legnagyobb ajándékára utal, amelyet Jézus Krisztusban kaptunk. Krisztust a szeretet hozta le a földre, minket a szeretet emel a mennybe. Ki tudja felfogni, ki mondani a titkot, hogy mit jelent: a Teremtő teremtménnyé, a végtelen végessé, a halhatatlan halandóvá lett Krisztusban.

Istent soha senki nem látta, nem is láthatta, mert a végtelen Istent a véges ember érzékszerveivel fel nem foghatja. De Krisztust kortársai láthatták, hallhatták, jelenlétét megtapasztalhatták. A látható alakban megjelenő Jézus a láthatatlan Istent nyilatkoztatta ki a világnak. Karácsony felvillanó fény, bepillantást enged Isten titkainak mélységébe. Az Ige testté lett és közöttünk lakozott - mondja az evangélista. Krisztusban az emberi természet nem valamiféle színházi ruha, amire a szerep végeztével nincs többé szükség. Őbenne visszavonhatatlanul megvalósult az ősi vágy és ígéret: Isten velünk, közöttünk, bennünk lakó Isten lett. Kilépett az örökkévalóságból, a tér és az idő korlátaiban sorsközösséget vállalt az emberrel.

A mennyei sereg a megdicsőült világ hódolatát zengte: Dicsőség a magasságban Istennek! De Isten karácsony éjszakáján lemondott a dicsőségről, megalázta magát a betlehemi istállóig, a Golgota szegényfájáig, a keresztra. Isten lemondott a dicsőségről, hogy az embert megváltsa, üdvözítse, megdicsőítse, az ember viszont dicsőségre vágyik.

Az Apostol el akarja oszlatni kételyeinket, nehogy a karácsonyi esemény a szemfényvesztés vádjába keveredjék. Ezért írja: „Amit láttunk, amit hallottunk, amit kezünkkel tapintottunk, az élet ígését hirdetjük nektek.” Jézus nemcsak Tamásnak, de minden követőjének mondja: Ne légy hitetlen, hanem hívő! Isten mindent megtett, hogy kételyeinket elűzze. Többet már az Isten sem tehet az emberért.

Gyertyánffy István tanár, pedagógiai író 1834. december 25-én született Tibódon. 1869-ig tanár a székelyudvarhelyi gimnáziumban. Ekkor a svájci tanítóképzők tanulmányozása végett Svájcba utazott. 1870-ben a székelykeresztúri, 1873-ban a budai tanítóképző igazgatója. Vezetése alatt az intézmény polgári iskolai képzővel gyakorló polgári iskolával és tanítóképző-tanárképzővel bővült. 1878-tól az Országos Közoktatási Tanács tagja. Több nevelésügyi lapot szerkesztett. Főbb munkái: Jelentés a székely-keresztúri állami tanító képezde első, azaz 1870–71 tanévéről... Emlékirat a m. kir. tanítóképezdek reformja ügyében (Székelyudvarhely, 1872); Az ellenzéki szellem az iskolában (Budapest, 1876); A tanítóképző intézeti tanárok képzésének és képesítésének kérdése (Budapest, 1898); Az országos Tanszermúzeumról és Pedagógiai Könyvtárról (Budapest, 1923). Budapesten hunyt el 1930. augusztus 2-án.

(„Erdélyi Magyar Breviárium” III. kötet, 2008) *Folytatjuk*

Kali Kinga

Felfalni Arméniát

Zvartnoc romjai alatt láttam először vérző gránátalmákat – majd' kéthetes örményországi tartózkodásom sokadik lakomáját ültük, október vége volt, a fesztivál zárónapja, ráadásul a kedvesem születésnapja is egyben: olyan nap, amikor az ember minden percre kiemelten figyel, hogy szinte megtanulhassa annak egyszeri forгатókönyvét, s élethűen beszámolhasson a távollevő születésnapjának emlékeiről ezen a másik, számára idegen helyen. Ingujjra vetkőzve küzdötünk a légy- és darázsrajokkal, melyek ebédünket rohanták meg – bár Yang, a kínai költő halk szóval azt mondta, ők talán minket gondolnak ebédjüknek. Kellemesen cseveg-

ve telt a lakoma, nem vettük túlságosan zokon a tézist – és az írók értenek ahhoz, hogy evés közben is nagyon sokat beszéljenek, ugyanakkor a tényérjukon se maradjon semmi. Akkor láttam meg a rusztikus cseréptátra, kupacban felhordott, vérző gránátalmákat, levük gyöngyözve tört át vékonyka héjukon. Vérzik az örmény nemzet, gondoltam kissé patetikusan, de senki sem törődött a látvánnyal rajtam kívül, társaim zavartalanul ették végig a szokásos négy fogást, ami egy örmény ebéden-vacsorán kötelező vendégfeladatnak tűnt, rövid ittlétünk tapasztalata szerint.

*

70 író vett részt Jerevánban a Literary Ark 2012 nevű irodalmi fesztiválon¹, rajtam kí-

¹ Az *Írók Bárkája/ Literary Ark/ Grakan Tapan* irodalmi fesztivál 2012. október 16-26. között zajlott Jereván, Dilidzsán, Vanadzor örményországi városokban – az idén 500 éves örmény könyvnyomtatás megünneplésének részeként. Az évfordulónak köszönhetően idén Jereván viseli a *Könyv Világfővárosa* címet, és a fesztivál keretében megtartott irodalmi felolvasások, szakmai kerekasztal-beszélgetések, íróműhelyek szintén mind ennek a jeles évfordulónak a tiszteletére hívódtak létre. Az irodalmi fesztivál záróünnepségének keretében levetítették *Hájr Méhr* című dokumentumfilmemet is, és rövid beszélgetés keretében tudathattam az erdélyi és magyarországi magyar-örményekről – kellemes meglepetés volt értő és kíváncsi közönségre találni a jereváni Henrik Maljan Művészmozi otthonos vetítőtermében. Kiutazásom támogatásáért ezúton mondok köszönetet a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak. A fenti szövegrészletek egy nagyobb, később publikálendő úti esszé fragmentumai.

Dilidzsán – „etnográfiai” utca, rekonstruált tradicionális örmény házakkal (A szerző felvételei)

vül 25 külföldi és 44 örményországi író, költő, esszéista, publicista, kritikus. És még ki tudja, miféle műfajok képviselői – lehetlenség mindenkivel összebarátkozni ennyi idő alatt, és szintén lehetlenség a manapság az irodalomban divatozó műfaji leágazások szövevényeit követni, megnevezni, netán azonosítani. A Literary Ark, azaz 'írók bárkája' névválasztás zseniális a maga nemében: mi, írók, nem pusztán abban lettünk Noé követői, hogy Örményországban kötöttünk ki (ha nem is az Ararat hegyén), hanem abban is, hogy ezekben a poézis számára igen nehéz időkben is figyelmeztvén a múzsák szavára, valamiféle általános érdeklenség-özönvízből próbálunk értéket átmenteni, írásaink által lelkesedést át-csempészni a bizonytalanak tűnő holnapba. Persze itt meg is állok a poétizálásban, mivel semmiféle szövegnek nem tesz jót az érzélgősség. A fesztivál Jerevánban kezdődött, s már a reptéri kacskaringózó, szinte egyórás vízumsorban ki lehetett szűrni, kik az írók, költők. Néhányukhoz odamegyek, bemutatkozom, alakul a hangulat. Minden gép csupán hajnalra éri el a Kaukázust, étellel teli a reptér, egy albán költőnővel azonnal egy hullámhosszra kerülünk – be kell várni még néhány gépet, mondják a kis szervező önkéntesek, akik olyan frissek, mintha csak most hajtották volna le a délutáni kávéjukat valamelyik naposabb teraszra. Legalább két órát beszélgetünk így a reptéri váróban a tiránai Mirával, miközben a jereváni éjszakás taxisofőrök megpróbálnak beverbuválni kliensként, rögtön leörményeznek, örményül próbálnak szót érteni velük, saját maguk lealkudva saját viteldjüket, de így sem megyünk velük, sőt, örményül sem tudunk jobban. Mikor már harmadszorra jön ugyanaz a taxis ugyanezzel a csalival, mosolyogva legyintünk mindketten. Reggel van, mire beülünk végre a

mikrobuszba, végigautóznak a csiricsárén kivilágított jereváni Las Vegason, el a konyakgyárak monumentális épületei előtt, az egyikről albán kolléganóm úgy véli, a citadella lenne. De nincsen ott citadella, csupán Jereván belvárosának ilyenkor még fakó fényei pislákolnak fel, körvonalazódik egyre az ébredező, lassan élénkülő város, valóságá válik a komótosan pirkadó hajnal az ég vetítővásznán.

*

Ezt a szobát még ma le kell cserélni, aludni itt képtelenség. Az Ararat Hotel kis, petróleumszagú szobájának ablaka a jereváni környékre néz, alig három órát sikerül aludnom. De a legborzalmasabb a benzingőz, nem lehet levegőhöz jutni, így kezdődik jereváni tartózkodásom. Nem hagyom, hogy mindez kedvemet szegje, bár tudom, nem lesz egyszerű átvinni a szobacserét, mégis nekiveselkedek. A recepciós kislány (van vagy 17 éves, miközben a problémámat magyarázom neki, az ajtó üvegében nézegeti magát, igazgatja számomra indokolatlannak és fölöslegesnek tűnő melltartóját) azt mondja, hogy a főnöke arra kérte, szolgálja meg ő is a szobát – de hát ő nem érez semmi zavaró szagot itt. Én meg igen, és hát mit ad Isten, én lakom benne, szóval vagy kicserélik, vagy most rögtön felhívom a Kultuszminisztériumot, és ők fogják kicseréltetni, ugyanis én az ő vendégük vagyok itt. Természetesen azonnal hatalmas szobát kapok, kisebb bálterem méretűt, mérsékelhető világitással és akkora ággal, hogy abban bizony annak idején kolozsvári egyetemista korunkban öten is hálásan és boldogan elaludtunk volna, akár minden nap. Ezért érdemes volt harcolni, de már vár a másik had, hacsak nem szemtelenség a lelkes házigazdáink által szervezett igen-csak sűrű programot így nevezni. Még egyszer ki kell mondanom: embertelenül sűrű.

Vendéglátóink mindent meg akarnak mutatni nekünk – csakhogy így mindenre nagyon kevés idő jut egyenként, nem tudunk elmélyülni igazán az élményekben, nem tudunk szabályszerűen és lelkünk kíváncsi szerinti iniciálódni az örmény kultúrának a felénk képviselt újdonságaiba: márpedig ezért jöttünk ide. Éppen csak, hogy belesünk ennek a kaukázusi, titokzatos kultúrának a kulisszái mögé, és így valamiféle hiányérzet jár át az egész utazás során, valami olyasféle, mint kapkodva evés után az elkerülhetetlen éhen maradás.

Kódexkiállítás

A Nemzeti Múzeumban kódexkiállítást tekintünk meg az örmény könyvnyomtatás 500-ik évfordulója alkalmából – meglehetősen tömör kiállítási anyag, semmiképpen sem elég rá egy óra. A múzeumi idegenvezetőnek megígérem, hogy visszajövök még hozzá, ha alkalmat tudok rá keríteni a mostani ittlétem alatt. Mindenképpen vissza kell jönnöm valamikor, mivel amikor fellelkesültem újságolom neki, hogy most először láttam Aniból, az őseim egykori városából származó tárgyat – egykori kódexírók 13-14. századi magas, bőrtüllesztett, összecukható halász-székhez lenne hasonlatos távolról, azonban közelebről

szemügyre véve elárulja finom, dúsan faragt díszítése: ennél kevésbé profán, előkelőbb célokat volt hivatott szolgálni, – mosolyogva mondja, hogy ilyesféléből szobányit tud mutatni még nekem, ha érdekel. Közben annyira lázba jövök az Aniból származó tárgyi kultúra ígéretétől is, hogy könnybe lábad a szemem – íróársaim furcsán néznek rám.

*

Délután valósággal átszaladunk a Paradzsanov Múzeumon, ha nem töltöttem volna el ott már egy egész napot előző látogatásomkor, most rettenetesen dühös lennék attól a hiányérzettől, amit a sebtében, félig megélt élmények okozhatnak. Majd még gyorsan benézünk a mellette levő Szurp Szárkisz templomba, ahol éppen zajlik a mise, pontosabban oly harmóniával zeng, hogy nem tudjuk kikerülni, meg

Paradzsanov inge – a szerző a Paradzsanov Múzeumban

kell pihenni a futásból: a templom utcai frontjára szerelt hangszórókból úgy hangzik, angyalkórus énekel. Meggyőződés, hogy felvételről megy az egész, mivel annyira szabályos, kiforrott, tökéletes a hangzás – de bent a templomtérben alázatos leánygyermekből álló kórus énekel, alig 15-18 évesek lehetnek, földbe gyökerezett lábakkal állunk ott vagy fél órát íróársaimmal. Aztán a leánykórus mintegy vezényszóra kivonul, a templom közossége pedig azonnal térdre borul: a pap egyedül énekel a *Ter Voghormiát*. Ha előző örményországi utazásomkor Geghard sziklába vajt templomterében éreztem meg egyértelműen az isteni jelenlétet a felzendülő liturgikus ének kifogástalan, sziklát is meglágyító dallamában, úgy most itt, ebben a dalban mutatkozott meg az Isten, tagadhatatlanul, és ha nem lenne képzavar, talán azt mondanám, kézzel foghatóan. És míg az alázatos hívek földre borulva, hangtalanul hallgatták végig ezt a leírhatatlan csodát, addig én félhangosan a pappal dúdoltam az *Uram, irgalmazz!*-t – és abbéli igyekezetemben, hogy az elzengett dallamokból megpróbáljak vajmi Istent kicsenni a magam számára, magamba zárni, lélek-émlékké csiszolni a nehezebb napokra, elmulasztottam még letérdelni is.

Nem tudom, mennyi idő telhetett így el, de arra eszméltem, hogy a csoportból már csak egyedül én vagyok a templomban, és kint sem volt már senki, mindössze a szentképáros öregasszonyok, akik siránkoztak, hogy ma sem adtak el jól, s kérve kértek, vennék már valamit, no, meg a sorjázó egyforma fehér Zaporozsecek, mintha egy másik időből idefeledve – meg a távolban az alkony az Ararát mögött. Még nem ismerem a várost, ekkor még nem, még sincs semmiféle ijedtség bennem. Feltöltődtem valami istenivel, és amúgy meg az a sok

író akkora csődületet alkot, mint legalábbis valami tüntetés, nem lehet oly nehéz rájuk bukkanni. De máris értem küldtek – a bájos Lujza egész utazás alatt rám van állítva, ha netán elbóklásznék, vissza tudjon vezényelni annak rendje és módja szerint a csoporthoz.

*

Haghpap Szajat Nova kolostor

Elindulunk az „íróbusszal” Dilidzsan felé, ahol majd pár napig szakmai kerekasztal-beszélgetéseket tartunk, meghányva-vetve az irodalom mai problémáit – délutánonként pedig Lori tartomány kolostorait látogatjuk végig, Hagarcint, Odzunt, Gosavankot, majd Haghpapot, Szajat Nova egykori kolostorát is felkeressük. Jereván után kis idővel az utat hirtelen magasodó, kopár hegyek övezik, nem lehet aludni, még akkor sem, ha az éjszakát kis híján átbeszélgettük társaimmal. Meg akarom tanulni a hegyek összes gyűrődését, pontosan akarok emlékezni a kövek pliszéire, mintha a szülőföldet tanulnám. Ígéret szerint a Szeván-tónál fogunk ebédelni, és már elképzelem, hogy biztosan iskánt eszünk majd, herceghalat, a pisztrángfajját, amely kizárólag ebben a tóban lakozik. Immár három napja faljuk Örményországot napi kötelező három lakoma keretében, nem is tu-

dom, hogyan jut időnk másra. Minden étkezés emlékeztet egy kissé gyerekkorom erdélyi parasztlakodalmaira, ugyanakkor titokzatosan ismeretlen is, mohón felfedezendő ízekkel. És ezen a napon jövök rá – akkor, amikor végül is társaim elkapkodják előlem a herceghalat, de előtte el a tabulét meg a korianderes céklasalátát is, amikor nekem már csak az utólag a konyháról rendelt, kőhöz csapkodott húsból készült, szivacsos *kjufta* jut, – hogy mi itt és most fel akarjuk falni Arméniát, magunkévá próbáljuk tenni mindazt, ami tucatnyi napba befér ebből az országból. Mintha egy végeláthatatlan lakodalom lenne ez az egész, profán frigy, melynek égisze alatt bekebelezzük az országot ízeivel, illataival, színeivel, dallamaival (és még mi min-

Dszegh – a régi temető

dennel) együtt, eggyé válunk vele valamilyen módon, hogy aztán méltó élménybeszámolót írhatunk abba a közös irodalmi kötetbe, amely az utazást követően, annak eredményeképpen kiadatik Jerevánban.

Zeneagapé

Szil-Vay Ingrid zongoraművész

November 25-én nagy sikerű előadást tartott Puskás Eszter énekművész és együttese

Nagyszerű hangversenyt tartott október 28-án Kátainé Szil-Vay Ingrid zongoraművész az Örmény Katolikus Lelkésztség fogadótermében. A közel egy órás műsorban Mozart, Chopin és Debussy művek hangzottak fel. A nagy siker miatt egyre több ráadást „követelt ki” a hallgatóság, melyet a művész nő szívesen teljesített. A finom sütemény mellett beszélgetve még sokáig maradt együtt a társaság.

Az eddigi sikereken felbuzdulva folytatjuk a Zeneagapét a hónap 4. vasárnapján, a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után a Budapest, XI. Orlay u. 6. szám alatti templomunkban.

A tervezett műsor: **December 23-án DJ. Szongoth Gábor** Karácsony CD IV.

Szeretettel vár mindenkit: *Szongoth Gábor*

Bálintné Kovács Júlia

Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában (4. rész)

„Körséta a januári Szamosújváron” (Brassói Lapok 1935. I. 31. 8. oldal)

„A MŰKEDVELŐ FRONTON (...) nagyobb az élénkség. A leszegényedett magyar s örmény társadalom teljeseen a kultúra eme oázisára húzódott vissza. (...) Legutóbb a Vasgyáros-t mutatta be a tehetséges műkedvelő gárda Enyedi Bálint stílusos rendezésében. Az első előadásra a közönség kétharmada nem kapott jegyet! Kint rekedt! Amiből méltatlankodó apróbb botrányok is keletkeztek. (Ilyen „botrányok” csak keletkezzenek!) E. Károly Juci, Szóts Béla, Bokor Böske, Begidsán Ferenc, Veres László, Tarisnyás Nusi szép és jól átértett játéka vitte sikerre a darabot.

De a lelkes műkedvelők nem állnak meg! Már is készülnek az „Ida regénye” bemutatójára. Itt Bátor Mártonné, Áján Szávu, Fülöp Janka, dr. Mihály Manó, Jagamos Mancsi, Újfalvi Irén vállaltak szerepeket. Egy harmadik garnitúra – a „Vadvirágra” készül, amit a róm. katolikus szalonzenekar segítségével mutatnak majd be. Dudutz Ilonka, Herskovits Béla, Tarisnyás Antal vannak már eddig „lekötve” a főszerepekre, a kisszerepekre most folyik. Ditrói Puskás Béla, a kolozsvári Magyar Színház széphanjú színésze is megígérte, hogy lejön játszani a „Vadvirág” előadásaira.

A műkedvelő életről való cikkrészből nem maradhat ki Juhász Ernő festőművész neve, ő festi az ízléses, művészi szépségű díszleteket, amik nagymértékben emelik az előadások hatását.”

És még egy hír ugyancsak Sztojka László tollából, ezúttal is a Brassói Lapokból, az 1935. IV. 4-én megjelent számban.

„A Magyar Műkedvelők Egyesületének közelebbi újdonságai: „A három sárkány” (Hunyadi Sándor színműve), „Cigányszerelem”, Juhász legény, szegény juhászlegény”, „Lili”, „Erdészleány”. Ilyen gazdag műsortervezet nem igen akad kisvárosban.”

Végül a Keleti Újságból idézek egy tudósítást, amelyet Flórián Tibor küldött be Szamosújvárról, és 1943. január 13-án jelent meg. Ebből a tudósításból az egyesület történetéről is megtudunk egyet-mást.

„A „MAGYAR MŰKEDVELŐK EGYESÜLETE” újra megkezdte működését, és január folyamán egy-két új szereplő kivételével a régi szereposztásban, Begidsán Ferenc, Burcsa Magda, Duducz Ilonka, Enyedi Bálint, Gábor József, E. Károly Juci, Lulay József, dr. Mihály Manó, Nádor Béla, Rácz József, és Voith Ernő közreműködésével a „Harangvirág” c. Vígjátékot adják elő. A nagy múltú egyesületet 1910-ben Gábor József szervezte meg, és 1922-ben Novák Ferenc igazgató tanító elnöksége alatt nyerte el a törvényszéki bejegyzéssel a hivatalos jóváhagyást, mint a trianoni sorsra jutott magyarság egyetlen ily nevű egyesülete.

1938-ig, – amíg az államhatalom meg nem akadályozta működését – folytatta áldásos, nemzetnevelő tevékenységét, és ezalatt több mint száz darabot adott elő, – köztük a „János vitéz” – 120 szereplővel. Többször vendégszerepelt Désen, Széken és Bethlenben. A város közönsége osztatlan lelkesedéssel fogadta az Egyesület újraéledésének hírére.

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

Karavánúton Örményországban, Besse János utazása 1830-ban*

(Elhangzott a Magyarok Házában, 2012. október 18-án – 2. rész.)

Július 21-én ragyogóan szép reggelre ébred a tábor. A csúcsnak nekivágó csoport a tudósokon és a mérnökön kívül hús, önként jelentkező kozákból áll. Kétnapi ételmezt vételeznek, majd elindulnak a Fekete-hegyek felé. Ott fent éjszakáznak, majd július 22-én hajnali háromkor indulnak neki a hóborította ormoknak.

A fennsíkrol a csúcs felé már csak négy ember kapaszkodik, a megritkult levegőben három elterül a havon pihenni, a negyedik a töméntelen sok legyőzhetetlennek látszó akadályon diadalmaskodva, felér a csúcsra. A tábornok – aki kíséretével a fennsíkrol messzelátóval figyelte a kivételes teljesítményt – azon nyomban háromszoros sortűzzel üdvözölte az Elbrusz meghódítását.

A pompás győzelmet nagy lakomával ünneplik meg. Hivatalosak erre a környező törzsek vezetői is, mindannyian gazdag ajándékokat kapnak a tábornoktól. Az utolsó tábor helyén, a fennsíkron emlékkövet állítanak fel, megörökítik az expedíció sikerét.

Az emléktábla szövege a következő:

I. MIKLÓS minden oroszok cárja uralkodásának idején, 1829. július 8-tól 11-ig itt táborozott a kaukázusi határvidék parancsnoka

GEORGIJ EMÁNUEL lovassági tábornok.

*Radó-Tardy: Világjáró Besse János – Táncsics könyvkiadó, Budapest, 1963

Vele voltak:

14 éves fia, GEORGIJ, az orosz kormány által kiküldött akadémikusok: KUPFFER, LENZ, MÉNETRIER, J. MEYER, valamint VANSZOVICS, bányaügyi tisztviselő,

JOS BERNARDACCI, az ásványvíz források mérnöke, és J. BESSE, magyar utazó.

Az akadémikusok és Bernardacci, elhagyván a 8000 lábra a tenger szintje felett elhelyezett tábor, 10-én felhágtak az Elbruszra 15700 láb magasságig, de a csúcsát, 16 330 lábat egyedül **csak a kabard KHILAR érte el.**

E szerény kódarab adja át az utókorok az amazok nevét, akik elsőként törtek utat az eddig elérhetetlennek tartott ELBRUSZRA! (Az útinaplóban közölt különbség a Besse által használt nyugati naptár és a régi orosz időszámítás eltérésében leli magyarázatát. Itt kell megjegyezni, hogy Khilar a csúcsról lehozott egy darab bazalt követ, ezt a tábornok két egyforma részre törtette szét, az egyiket Szentpétervárra küldte, a másikat pedig átadta Bessének, hogy juttassa el azt a pesti Nemzeti Múzeumnak.)

A nagy vállalkozást végrehajtották, visszafelé indul az expedíció. Besse az akadémikusokkal beszélget, és szakértő felvilágosításukból megismerkedik a Kaukázus hihetetlenül gazdag növény- és állatvilágával.

Július 30-án ismét „rokoni” találkozás vár Bessére. Egy nogaj-tatár herceg

– BESZLIN-TAGANOV – érkezik a táborukba. Tartása nemes, modora előkelő.

„Észrevettem, hogy a kíséretiinkhöz csatlakozott valamennyi főnök közül ennek a fiatalembernek az arcvonásai hasonlítanak leginkább a magyarokéhoz.” – írja Besse. A tatár herceg rövidesen népének különösen saját családjának magyar származását emlegeti.

Kiszlovodszk fölött egy fennsíkron tábori búcsúvacsorára gyűlnek össze az expedíció résztvevői, de még előtte a tábornok megmutatja honfitársának a hely nevezetességeit. Nagy magaslati fürdőhely alapjait rakják le itt. A szép szálloda már elkészült, kitűnő vendéglővel. Augusztus 2-án dobpergés és trombitaszó ébreszti az expedíció résztvevőit. Ez a búcsú, a társaság szétszéled.

Besse János még Konsztantynogorszkig, a területi székhelyig elkíséri a tábornokot, élvezi a vendégszeretetét, ott fog tőle ajánlólevelet és fegyveres kíséretet kapni további útjához.

Előbb Nalcsik hegyi erődjébe, majd a Magyar nevű helységhez szándékozik utazni. Indulás előtt még egy nagy lakomán vesz részt, amelyet tűzijáték és bál követ, és amelyre hivatalosak az orosz és a környékbeli előkelőségek is.

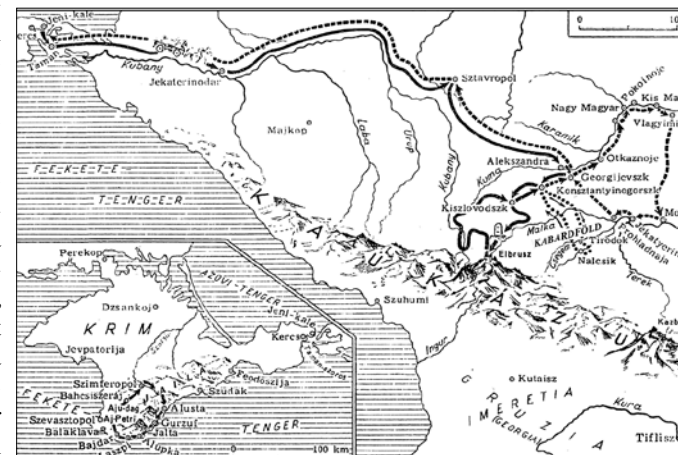
Besse annyira megnyerte a rokonkutatás gondolatának a nagyhatalmú Emmanuel tábornokot, hogy az külön futárt küldött Nalcsikba, a kabardföldi erősségbe, hogy a magyar származású DUGUR

és BALKAR törzsek murzái legyenek ott augusztus 12-én.

Besse augusztus 9-én hagyja el a hóforrások vidékét, megint kozák kísérettel. A völgyekben orosz táborok és erősségek között visz az út, fenn a hegyekben, erdőkben a helyi törzseké a hatalom. Az utak néhol ijesztően összeszűkülnek, másutt zátonyról zátonyra gázolva lehet csak átkelni a sebes folyású, vesztettül erős sodrú hegyi folyókon. Az utas élete ilyenkor lovának nyugalmán, biztonságán múlik. Ha a ló megijed, lovasával együtt eltűnik a zúgó áradatban.

Aztán barátságos, buja hegyi legelők között visz tovább az út, kabard pásztorok legeltetik nyájaikat, sőt földművesekkel is találkozik az utas. (A kabardok nem tévesztendőek össze a kabarokkal. A kabarok a cserkeszek egyik törzse, a kabarok a Fekete-tenger melléki kazár-törökség egyik törzse, akik csatlakoztak, 8. törzsként, a honfoglaló magyarokhoz.)

„Számítalan sok arató, izmos emberek, olyanok, mint Magyarországon” – jegyzi fel naplójában Besse. Feltűnik neki, hogy a gazdag hercegek éppoly egyszerű, fény-

űzés nélküli házikókban laknak, mint a közönséges harcosok. A magyarázat igen logikus: a nép felháborodna, ha azt látná, hogy a herceg elkülönül tőlük.

Erőltetett menetben érkeznek meg Nalcsik várához. A vár parancsnoka az az USAKOV tábornok, aki csapatainak egy részével az elbruszi expedícióban is részt vett. Besse elragadtatva nyilatkozik a tábornoknak és észlő származású feleségének kedvességéről, kulturált házukról. Amióta hazáját elhagyta, ilyen finom helyen még nem szállt meg. Itt találkozik korábbi ismerősével, MISSZAOSZT herceggel, akivel ismét a magyar rokonságra terelődik a beszéd, és a herceg – mint ha csak napjainkban lennének – felveti a „kulturális kapcsolatok” gondolatát. Ő maga szívesen utazna Magyarországra és ugyancsak szívesen fogadna törzsénél magyarokat, akik időről időre (alaposabb megismerkedés végett) felkeresnék.

Augusztus 12-én végre megjötték a várvárt dugurok. Besse így számol be erről a találkozásról: „*Úgy érzetem, mint ha magyar nemesek léptek volna be a szobába, akik sohasem tagadták meg nemzeti viseletüket s még máig is megőrizték azt a higgadt, komoly és nyílt arckifejezést, amely az igazi magyaroknál oly természetes. Az ifjabbik szemre olyan volt, mint egy magyar huszár, cserkesz kabát volt rajta...*”

Az idősebbik dugurt Kazai-Kubancsejvnek hívják, Besse nyomban felhívja a figyelmünket a magyar Kazay családra. A fiatalabbiknak, az „atillás-kucsomás magyar”-nak a neve még nagyobb hatást tett rá: Devlet-Tuka-Besselat. Az útinapló sorai között harsog az ujjongás: íme, nemcsak nemzetének, hanem tulajdon családjának rokonát is megtalálta.

Az idősebbik dugur-vezető szavairól így számol be Besse: „*Őt néptörzs – a dugur, a balkar, a kuljam, a bizingi és az uruszié – a magyarok valóságos leszármazói, együttvéve magyaroknak hívják magukat, így ismerik őket a Kaukázus többi népei, sőt az oroszok is. Apáról fiúra szálló hagyományból tudják, hogy a magyarok más országokat mentek keresni és most a Duna mentén élnek. Hajdani nyelvüket már elfelejtették, de mind az öt néptörzs megérti egymást, és a nyelveik teljesen különbözik a Kaukázus többi nyelvétől.*”

Besse János a nalcsiki kirándulás után visszatér Konsztantynogorszkba. Pártfogója, Emmanuel tábornok meghívja ebédre, s Besse ekkor előterjeszti új kérését. A legendás Magyar nevű helységbe kér utazási engedélyt, onnan pedig Mozdokig, és ezután nyugatra fordulva óhajta elhagyni a Kaukázus vidékét.

Honnan vette értesüléseit a Magyar nevű városról Besse? A könyvében Pallasz, Reineggs, Klaproth és más utazók feljegyzéseire hivatkozik. (Pjotr Szimon Pallasz, neves orosz természettudós 1780-ban és 1787-ben járt a Kuma folyó partján. Első ízben harminckét, másodsorra pedig már csak négy épület maradványait látta.)

Besse tehát búcsúzik vendéglátóitól, búcsúja ezúttal nem: „vizontlátásra”, hanem: „istenhozzád”.

Postakocsival megy Maszlovkut-ig, itt Bessének egy orosz parasztot kell felfogadnia, hogy az elvezesse Nagy Magyarba. Az út tele van cserjékkel, bozóttal, ezek csaknem eltakarják a különféle korszakokban végzett ásások nyomait. A Kuma-folyó két partján falvak, gondosan megművelt földek, szép szőlők. Amit a régi utazók Nagy Magyar-nak neveznek,

annak most Olu a neve. Besse tekintete sóvár izgalommal jár körül. Keresi a hajdani nagyság, pompa nyomait.

„*Még a romok is a kapzsiság zsákmányává lettek.*” – jegyzi fel naplójába. Valami azonban mégis magára vonja a figyelmét. Színes téglák: pirosra, zöldre, kékre vannak mázolva, valamikor Magyar város palotáinak külső falát díszíthették. Most új telepések használják fel igénytelen házaikhoz. Az új telepések németek. Szorgalmas, tiszta, pedáns németek. Házaik mellett vagy negyven másik épületben grúzok és örmények laknak. Az örmény negyedben egy szép tiszta ház elülső fala csupa színesre mázolt téglá.

Kapuja felett a falba illesztett két fehér márványlap, rajtuk felírás ismeretlen betűkkel. Besse másolni kezdi. Közben kilép a házából az örmény kereskedő, megszólítja az utazót. Szívesen felel a kérdéseire, de a rejtélyes írást sem ő, sem az utóbb odalépő mollah nem tudja megfejteni.

A Kuma partján egy bolthajtásos épület maradványait fedezi fel. Az építmény alsó része víz alatt áll. Ki tudja, tán földrengés pusztította el a régi várost, vagy árvíz borította el? Ahol a legtöbbet várta Besse – ott semmi eredmény.

A huszonöt versztányira fekvő Kis Magyar felé veszi útját. Ez egy Karszinszkij nevű, gazdag földbirtokos tulajdona. Csinosan kiépítette az utcákat és pompás bortermel itt. De Besse sajnos, semmiféle érdemleges információt nem kap, üres kézzel, csalódottan indulhat tovább.

Útjának következő célja Mozdok városa. Az út egy darabig még továbbra is a Kuma-folyó mentén vezet. Az egyik oldalon tatárok, a másikon kalmükök. Ez két külön világ. A tatárok közép-ázsiai nép, a türk nyelvcsaládhoz tartoznak. A

kalmükök azonban mongolok. Dzsingisz-kán utódainak nyugati töredéke ez a nép.

Besse a pusztában lovagol, elég gyakran akadnak útjába harminc-harminc kubitából álló tatár-táborok, mint pl. a képen látható, Nagy Magyar romjai mellett lévő. Sok a szarvasmarha és a teve, Besse itt lát először nagytestű, fehér tevét.

Mozdok előtt örmény állattenyésztők és marhakereskedők telepén lovagol keresztül. Ezekről a fáradt lovai helyett hiába kér frisseket, de ingyen zabbal szívesen ellátják az állatait. Szállást egy népes és szíves örmény családnál kap. Mozdokban is mindenekelőtt a magyarok nyomait kutatja, hiába. Ezért kénytelen az idefelé már megtett útvonalon visszatérni a Krím-félszigetre. Odavárja a hazai híreket, és ami még fontosabb: a hazai pénzt útjának folytatásához.

Mozdokot augusztus 21-én hagyja el, a krími Szimferopolba tér vissza. Útközben naplójába a következő sorokat írja: „*... A Kaukázus vidék oly gazdag természeti kincsekben, hogy felmérhetetlen forrásokkal szolgálhat az orosz kormányoknak. (...) A cár arra törekszik, hogy bekebelezze ezeket a hatalmas, dúsgazdag területeket: birtokba vételükkel az orosz korona legszebb gyöngyéhez fog jutni. Az oroszoknak még sok nehézségük lesz itt...*”

1829. szeptember 8-án érkezik meg Szimferopol-ba. Pénze fogytán, hírt nem kap hazáról, türelmetlenül várakozik, de megjártassa a gondtalan utazónak, egy bőkezű, lovagias nemzet küldöttének szerepét, és még ebben a nehéz helyzetben is új barátokra tesz szert. A hölgyek valósággal rajonganak ezért a fiatalos szenvedéllyel mesélő, magyarázó „tüzes magyar”-ért. Elhatározza, hogy amíg az otthoni pénz meg-

érkezik, kirándulást tesz a krími ten-
gerpartra.

Október 2-án hagyja el Szimferopolt.
A Krím-félsziget déli tengerparti város-
ait végigutazza, s elérkezik Bahcsisz-
rájba, az egykori kháni fővárosba.

Így ír: „*Még látni a gazdag múlt ma-
radványait, a vidék oly szép, a föld
olyan termékeny és az éghajlat olyan
enyhe, hogy már külföldiek is igyekez-
nek földet szerezni itt.*”

Szimferopolba visszatérve ismét a
szorongó várakozás napjai következ-
nek, mígnem végre, csaknem fél eszten-
dei némaság után, Odesszán át bécsi le-
vele érkezik, benne a várva várt pénz-
küldemény.

A kaukázusi parthoz legközelebb eső
nagy kikötőben, Feodoszijában szövi to-
vább nagy és merész terveit Besse Já-
nos. Sajnos, a tél folyamán kereske-
delmi hajó nem indult kelet felé, és ez
négy hónapi késedelmet, négy hóna-
pi tétlenséget jelentett. Csak 1830 ápr-
ilisában talált megfelelő hajót. Az út-
irány Trapezunt. Innen indul hamarosan
a karaván a kopár örmény hegyek felé.
Besse csatlakozni kíván ehhez a kara-
vánhoz.

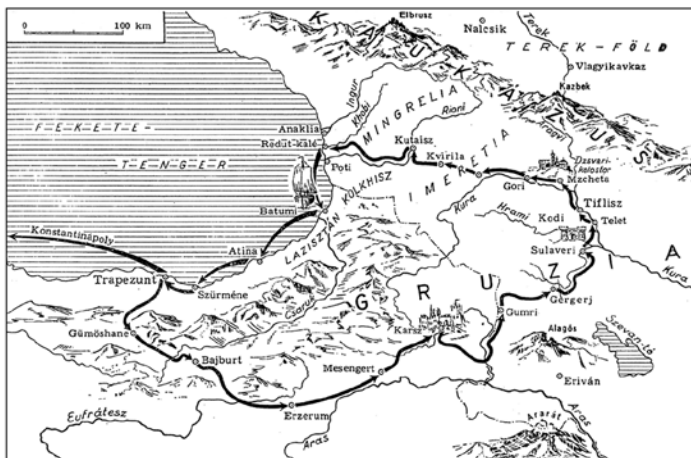
Örményország ősi
és gazdag kultúra ha-
zája. Sokszor érte tá-
madás, sokszor kel-
lett függetlenségét
fegyverrel megvé-
denie a külső ellen-
ség ellen, míg vé-
gül az ötödik szá-
zadban a perzsa hó-
dítás letörölte a tér-
képről Arménia ne-
vét. Formálisan egy

ideig még örmények kormányozták per-
zsa helytartókként az országot, de az ide-
gen elnyomás egyre erőszakosabbá vált
és az örménység nagy része diaszpórába
kényszerült.

Világszerte, Madrasztól Velencéig és
Párizsig, örmény kolóniák alakultak, az
őshazában maradt örmények pedig rész-
int az idegeneket kényszerültek szol-
gálni, részint a legszörnyűbb üldözteté-
seket szenvedték. Az elnyomók és elnyo-
mottak nemzeti ellentétét még jobban ki-
élezte a vallási különbség: az örmények
keresztények, a perzsa és török hódítók
muzulmánok voltak.

Az orosz-török háborúk során és fő-
ként Grúziának Oroszországhoz való
csatlakozásával a tizenkilencedik század
elején megjelentek az orosz fegyverek
Örményország határán, és az örmény nép
előtt megcsillant a felszabadulás remé-
nye. Ekkortájt indult karavánútra Besse
János, hogy a török Trapezuntból az ör-
mény hegyeken keresztül Grúziába, an-
nak fővárosába jusson.

A karaván 1830. április 25-én elindul.
Résztevői Bessén kívül tizenhárom tö-

rök utas, egy perzsa kereskedő, és két
örmény. Harminc lóval indulnak. A ka-
raván menetterve: óránként másfél mér-
föld, naponta egy-egy, előre meghatá-
rozott útszakasz. A táplálék néhány to-
jás, egy csupor kecsketej és egy kevés
árpakenyér. Reggel lassan, kényelmesen
málháznak, és alaposan beregeliznek,
hiszen naplemente előtt egy órával fog-
nak csak megállni, addig egyfolytában
étlen- szomjan vonulnak. (A keleti em-
ber nehezen indul el, de ha egyszer elin-
dult, bámulatos szívóssággal bírja a fá-
radalmakat.)

Trapezunt és Erzerum között több
mint ötven ízben kell átgázolni veszettül
sebes, hegyi folyókon. Az út egyre ne-
hezebb. Az utasok leszállnak a lovakról,
gyalog gázolnak a sebes folyású vízben,
lábuk alatt meglazulnak a kövek.

Besse János leghátul bandukol. Egy
pillanatra megáll, felnéz előre, a magas-
ba, és megdermed a réműlettől: hiszen
az a vonal, amely tőle az élen haladó lo-
vasig vezet, majdhogy nem függőleges.
És ugyanígy folytatódik az út további
három, keserves napon át.

Gümöshane az a város, amely előtt
Paszkievics tábornok alig két évvel az-
előtt táborozott, itt már láthatók a hábo-
rú nyomai.

Besse így ír útinaplójába: „*E várostól
egészen az Eufrátesz folyóig fájó szívvel
látni a hajdani Örményországot - mint-
ha a természet maga is kárhozatra ítél-
te volna. Mert a természet, ami alaktalan
és kopár hegyet, ami meredek és ijesztő
sziklászirtet csak talált, azt mind ide rak-
ta. S ez a sivár kép folytatódik, ismétlődik
a Taurusz hegység legtöbb részén, egész
Örményországon keresztül.*”

Folytatjuk

Károlyházy Gyula

Fejhajtás az Ősök előtt

Életem útját járva
lábam, ha megremeg
az Őseim példája
előttem ott lebeg.

A lét célját rejti még,
de küzdök Emberül
útmutatásul az Ő szavuk
zeng legbelül.

Csak a változás állandó:
Jöhet Árnny is, Fény is
törhet rám félelem,
vagy téboly, mégis:

Erős tű, fonál fűz
s az Ősöm szelleméhez űz.

Járom hát én is az ösvényt
melyet előttem jártatok
próbálván követni a nyomot,
amit hagyott a lábatok.

S ha nehéz cipelni a súlyt,
mi vállamat fájón nyomja
már büszkén látom: lábnyomom
én is otthagytam a porban.

(S minél nehezebb,
annál mélyebb!)
Azt hiszem, valahol
mégiscsak ez a lényeg:

Jelt hagyni mindannak, aki majd valaha
utánunk jön:

Hogy Múltam, Jövöm, Nevem és Hitem
van: Nektek ezt köszönöm,
Őseim.

(Elhangzott Károlyházy Frigyes temeté-
sén, 2012. július 24-én)

Balogh Anikó

Erdély a javából – Erdély a szívünkben

(3., befejező rész)

Hamar eltelt a hét. Túránk utolsó napján reggelire házigazdánk „terülj – terülj asztalkámat” varázsoltak elénk, a helyi finomságokból útravalót is csomagolhattunk. Hazafelé indultunk. Autóbuszunk a vulkanikus hegyekkel körülvett Erdélyi (Csíki?)-medencén keresztül, széles mezők és dombok között, majd folyó mentén kanyargott. Fájón jutott eszembe, milyen óriási és gyönyörű országrészekről fosztottak meg bennünket a trianoni egyezményel.

A Sebes-Körös partján rövid sétára kiszálltunk a Sonkolyos szorosban, s egy kis gyalogos függőhídon átkelve megcsodálhattuk a kövek között rohanó, sekély, tiszta vizű folyó mindkét oldalán magasodó, hatalmas sziklákat. Ezt a látványt már csak rajzocskával rögzíthettem, mert a fényképezőgépem kimerült.

Legközelebb Nagyváradon álltunk meg. A „Pece-parti Párizsból” – Magyarország egyik, hajdani, pezsgő szellemi központjából – épp csak annyit láthattunk, amennyi a fogékony lelkekben felébredtetten a visszatevés és mélyebb megismerés vágyát.

Először a Magyar Örökség-díjas Kiss Stúdió Színház egy rövidke, nosztalgikus előadásán kaptunk ízelítőt a város kulturális légköréből Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos művésze által.

Utána sietve megnéztük a Püspöki Székesegyházat, főbejárata előtt Szent-László bronzszobrát, egy-egy pillantást vetettünk a Körös partján az örmény származású Czárán Gyula (a „Bihar hegység apostola”, feltárója) szobrára, a Szacsvey Imre szoborra, a belváros szép szecessziós épü-

leteire, az EMKE Kávéházra, a Nagyvárad Napló hajdani szerkesztőségének házacskájára, a Nemzeti Színházra, a Korona Vendéglőre. Átmentünk a Fekete Sas palota átjáró csarnokán, megcsodálhattuk a Storno Ferenc által rajzolt, és Neumann Károly által megvalósított, gyönyörű, színes üveglablakokat.

Ady Endre egykori kedvenc cukrászdájának, a Müllerrájnak épületében berendezett Ady Endre Emlékmúzeumban tett futó látogatásunk is maradandó emlék. A központi terem falaira helyezett tablók olvasható a költő életrajza, láthatóak váradai újságírói életének dokumentumai, szerelmeinek képei. Deák Árpád szobrászművész kezei nyomán a terem egyik felében életnagyságú bronz asztalka körül, bronz székeken bronz Ady Endre ül Juhász Gyula, Dutka Ákos és Emőd Tamás bronz alakjai között. Egy üres bronz székre bárki közéjük telepedhet... A két

Varga Vilmos és Kis-Török Ildikó

kisebb teremben a költő – zöld filccel borított – íróasztala, rajta asztali lámpája és egyéb használati tárgyai, mögötte a széke, a fogason kalapja, sétapálcája, odébb fallióra s egy, a fent említett költői társaságot ábrázoló festmény látható.

A képzeletbeli gyöngysor láncszemeihez utoljára ezek a színes, nagyvárad emlékek kerültek.

Beszámolóm hiányos lenne, ha elmulasztanám felsorolni mindazt a többletet, amelyet a túravezetők tettek hozzá élményeinkhez saját szavaikkal, tetteikkel és hiteles egyéniségükkel.

Az autóbuszon nemcsak egyszerűen utaztunk, bóbiskoltunk, báméskodtunk, fecsegtünk, hanem mindig kaptunk Tőlük valamilyen szellemi és lelki táplálékot, amellyel megragadták és lekötötték érdeklődésünket.

dr. Issekutz Sarolta „armenológus” elmesélte az örmények nemzeti tragédiáját: mikor és miért menekültek el szülőföldjük-ről, az „ezeregytornyú Ani”-ből, hogyan találtak új életlehetőséget a székelyföldi Csíkszépvízen, Gyergyószentmiklóson és környékén, hogyan alapították Szamosújvárt (ahol az örmény katolikus levéltári anyagok kutatható gyűjteménye található), majd Erzsébetvárost, nyelvileg hogyan olvadtak be a magyarságba, emellett hogyan őrzik még ma is örmény-katolikus vallásukat és kulturális jellegzetességeiket.

Megtudtuk, hogy az 1848-as szabadságharcban 70 örmény főtiszt harcolt magyarként, az Aradon kivégzett 13-ból Kiss Ernő és Lázár Vilmos örmény gyökerű volt. Az örménység anyagilag támogatta a Magyar Tudományos Akadémiát és a Kolozsvári Nemzeti Színházat.

Számomra ezek új ismeretek voltak, úgy szintén, hogy Csíki Gergely, Kolozs-

Czárán Gyula szobra előtt Nagyváradon

vári Grandpierre Emil, Hollósy Simon, Agárdi Gábor és még sokan mások, szintén örmény származásúak.

Szarka György túravezető (aki a gyalogtúrán mindig előttünk haladt, és szinte utolérhetetlen volt) az autóbuszal megtett úton is kitett magáért, végig „szóval tartott” bennünket. Hallottuk, milyen hajdani, vulkáni működések hozták létre a Hargita különféle vonulatait, és hogy napjainkban is forr, dolgozik a föld mélye, mérgező gázok, kénes vizek és egyéb ásványvizek törnek a felszínre.

Megtudtuk, hogy néhány patakot gátal lezártak, tavak keletkeztek belőlük (például a csíkszépvízi tározó, vagy a bözödújfalui, egész völgyet elfedő tó) s azokat a helyeket „dugás”-nak nevezik.

Elmondta, hogy olyan zsákfalvakat látogatunk meg, melyek lakosságának nagy része a madéfalvi veszedelem, vagyis a székelyek kiirtása elől menekült oda. Állattartással és fakitermeléssel foglalkoznak, más munkájuk alig akad. Az iskola és óvoda nyelve román. A katolikus vallás gyakorlása, s főleg a hittanórák teszik lehetővé, hogy a gyermekek megtanuljanak magyarul írni, olvasni. Tudatosította bennünk, hogy látogatásunkkal mi is hozzájárulunk

a helyiek megélhetéséhez, mint ahogy a korábbi magyar turisták anyagi támogatása révén létesült egy régi parasztházból szép, új faluház, ahová a más vidékeken dolgozó fiatalok haza járnak zenélni és táncolni.

Az út néhány szakaszán Gyuri „Bácsi” kérésére bármelyikünk szívesen olvastott fel egy-egy odaillő Reményik Sándor vagy Ady Endre verset.

Gyuri „Bácsi” felvilágosított bennünket több tipikus, gyakran hallható tájszó, székely kifejezés, (pl. örmények hajnala) szó-lás-mondás jelentéséről. Jókat neveltünk rajtuk, mert nagyon találóak és izések.

Ugyancsak derültünk Nyíró Józsefnek az „Úz Bence” című könyvéből felolvasott részleteken, melyekben a nagy erejű, életrevaló, furfangos tréfa-csináló túljár a gazdag, úri vadászok és népnyzó állami alkalmazottak eszén.

Humorban, nyelvi fordulatokban, lelki szépségekben bővelkedtek a Kóka Rozália (a Népművészet Mestere, népmese és népdalgyűjtő, mesemondó) „Egy asszon két vétkescskéje” című, bukovinai székely segítségjuteményéből felolvasott történetek is.

Olvasói levél

„... az erzsébetvárosi örményeknél megfordult a szabadságharc idején Petőfi Sándor is.”

Gazdovits Miklós régi olvasónk levelében azt írja:

„Az az úr, aki ennek az állításnak az igazát tagadja, nem olvasta Avedik Lukácsnak Szabad Királyi Erzsébetváros Monográfiája (Szamosújvár, 1896) c. könyvét, ahol a XXII. fejezet: „Erzsébetváros az 1848-49. évi forradalom alatt” 203. oldalán a következőket lehet olvasni:

„Márcz. 2. és 3-án véres harc folyt Medgyes elfoglalásáért... Ezen nap történelmi nevezetességű Erzsébetvárosra nézve, mert ekkor látogatták meg városunkat Bém, Petőfy, Czetz János és gr. Teleky Sándor ezredes...(eredeti írásmóddal).

Következik a leírása annak, hogyan mentette meg a fogságba eséstől „ezt a megszorult társaságot Papp Márton jeles honvéd huszár főhadnagya, Szenkovits László 4 pej lova segítségével.”

Köszönjük, hogy e jelentős történelmi tényre felhívta mindenki figyelmét.

Szerkesztőség

Köszönetet mondunk

az alábbi önkormányzatoknak, hogy 2012. évben az alábbi közös projekteket támogatták (2012. november 30-ig):

1. Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek XVI. évfolyam kiadását támogatták: Budapest Főváros I. ker. Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 50 eFt, II. ker. Örmény Önkormányzat 413 eFt, Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 400 eFt, XI. ker. Újbuda Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 50 eFt, XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 60 eFt, XIII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 50 eFt, XIV. ker. Zuglói Örmény Önkormányzat 50 eFt, Fővárosi Örmény Önkormányzat 3.000 eFt, összesen 4.073 Ft-tal.

2. Fővárosi Örmény Klubot rendeztek: Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület: január, augusztus és december (a decemberi klub támogatói voltak: II. ker.-, IX. ker.-, XI. ker.- és XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat); Budavári ÖNÖ április; II. ker. ÖÖ június; Terézvárosi ÖNÖ március; Józsefvárosi ÖNÖ szeptember; Ferencvárosi ÖNÖ és az EÖGYKE február; Újbuda ÖNÖ november; XII. ker. ÖNÖ október; XIII. ker. ÖNÖ július; XIV. ker. Zuglói ÖÖ május hónap.

3. Támogatták az Örmény Katolikus Lelkészséget és múzeumot, könyvtár és levéltár kialakítását: a Fővárosi Örmény Önkormányzat 600 eFt; Budapest Főv. I. ker. ÖKÖ 50 eFt; II. ker. ÖKÖ 300 eFt; Terézvárosi ÖKÖ 0 Ft; VIII. ker. ÖKÖ 350 eFt; Ferencvárosi ÖNÖ 160 eFt; XI. ker. ÖKÖ 160 eFt; XII. ker. ÖKÖ 200 eFt; XIII. ker. ÖNÖ 50 eFt; XIV. ker. Zuglói ÖÖ 100 eFt; XV. és XVI. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 0 Ft. Összesen: 1.970 eFt.

4. Murádin Jenő: Magyarörmény paletta c. könyv kiadását támogatták: Fővárosi Örmény Önkormányzat 400 eFt; Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat 300 eFt; Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 400 eFt; XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 30 eFt; Zuglói Örmény Önkormányzat 50 eFt.

5. Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek archív számai digitalizálását és korrektúrázását támogatta a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat 100 eFt-tal.

6. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület működését támogatta a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat 70 eFt-tal.

7. Az Erdélyi barangolás és Csíkszépvízi örmény családi találkozó projektet támogatta: Fővárosi Örmény Önkormányzat 300 eFt, Ferencvárosi ÖNÖ 100 eFt, Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat 50 eFt.

8. Az Országos Széchényi Könyvtár és a Budapesti Történelmi Múzeum: Örmény kultúra a Kárpát-medencében c. kiállítás, konferencia és katalógus (2013. március második

fele) projektet támogatta: Fővárosi Örmény Önkormányzat 400 eFt; Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat 500 eFt; Józsefvárosi Örmény Önkormányzat 50 eFt; Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 250 eFt; Bp. Főv. XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 150 eFt, összesen: 1.350 eFt.

9. *Aradi Vértanúk emlékünnepség* Budapesten: projektet támogatta: Bp. Főv. II. ker., Ferencvárosi-, XI. ker. Újbuda-, XII. ker.- és a Zuglói Örmény Nemzetiségi Önkormányzat.

Köszönetet mondunk mindazon **magánszemélyeknek**, akik 2012. évben adományokkal hozzájárultak egyesületünk működéséhez, az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kiadásához. Megkülönböztetett köszönet illeti a 10 eFt feletti magánadományozókat: Dr. Zabulik László, Dr. Tüzes László, Novák Ferenc, Szilágyi Jánosné, dr. Dobribán Marica, dr. Dettai Miklósné, Bocsánecz Mária, Sedlmayr Ella. Köszönjük, hogy gondoltak ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Felhívás!

A focirajongók táborából, családi-, rokon kapcsolatból két erdélyi örmény gyökerű labdarúgó, Karácsony Sándor és Zakariás József életének tanúit keressük! Az örmény gyökerű sportolókat megismertető cikksorozathoz keressük hiteles tanúkat, akik közlelről ismerték az aranycapat két játékosát, és életükről, sportpályafutásukról hasznos adalékokat oszthatnának meg, esetleg levelezésüket, más dokumentumaikat a szerkesztők rendelkezésére bocsátanák. Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu. Az e-mail levél tárgyaként kérem írják oda: „örmény sportolók”. Segítségüket előre is köszönjük! (– a szerk.)

Szomorújelentés

A gyászoló család mély fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva tudatja mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

Párniczky Zoltánné Novák Mária (1914–2012)

szeretett édesanyját, nagymamát, dédnagymamát 2012. augusztus 13-án, hosszantartó gyengeség után, Teremtője váratlanul magához szőlította.

Felejtethetlen halottunk hamvait 2012. augusztus 30-án – szűk családi körben – a Római Katolikus Anyaszentegyház szertartása szerint – a Farkasréti temetőben – férje sírjába csendben eltemették.

A gyászoló család

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Szentpéteri alkotóműhelyébe

várjuk szeretettel

Helyszín: a XI. Bp. **Gazdagrét-Csikihegyek Általános Iskola** földszinti technika terme. 1118. Bp. Csiki-hegyek utca 13-15.

Időpont: 2012 **október 1-től hétfőnként** délután
14 órától 16 óráig, 16h-18h-ig gyermek alkotóműhely,
18 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás.

Részvétel: anyagköltség **3000Ft/hó**

(támogatásoktól függően esetleg kevesebb is lehet)

Lehetőséget nyújtunk a különböző **ötvös** kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás, forrasztás, öltözködés-kiegészítők** készítése, **tűzzománcolás** transzparens zománcokkal, **huzaltechnikák, kőfoglalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**, táboraink.

Az elkészített tárgyak a tanulók tulajdonát képezik.

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra **felkészítő tanfolyamot** indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember,

mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Felvilágosítás és jelentkezés:

Borosnyay Klára ötvösművésznél: 06 20 534 1563

borosnyay.klara@szeptpeteri-studio.hu

www.szeptpeteri-studio.hu

Kiváló minőségű, kézi gyártású konyakosmeggyet

kínál valódi étcsokoládéval ünnepekre, évfordulókra *bármilyen* súlyváltozatban és összegben magánszemélyeknek, cégeknek, munkahelyi, üzleti ajándékozásra a GOLD MORELLO Kft.

Reprezentatív ajándékozásra ajánlják átlátszó henger dobozban, arany szalagmaszni díszítéssel 400 gr-os kiszerelésben 1.300 Ft +ÁFA vételárért.

Rendelésfelvétel: Benke Antalné Tel./Fax: 3889-470, mobil: 06-70-578-89-65.

Álláskeresés

38 éves, kisgyermekes, nem dohányzó örmény nemzetiségi képviselő 6-8 órás irodai vagy esetleg kreatív munkát keres Budapesten. Nyelvtudás: német, latin, angol. Jó számítógépes ismerettel rendelkezik, szociális asszisztensként végzett. Gyermekvédelemben, idősgondozásban vagy önkormányzati helyen is tudna asszisztensi munkát végezni. Tel.: 06-20-33-88466, email: dbd@mailbox.hu

Erdélyi Örményi Gyökerek füzetek 2012. (XVI. évfolyam) évi tartalomjegyzéke

Január, XVI. évf. 179. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Ünnepre hangoló karácsonyi klubest – Béres L. Attila
- Beszámolója az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2011. évi működéséről – dr. Issekutz Sarolta
- Dávid Csaba laudációja – dr. Issekutz Sarolta
- Kedves Testvérek! – Fülöp Ákos
- A 2011. évi Kisebbségért Díj átadása – Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit
- Kisebbségért díj elismeréseket adott át Navracscics Tibor – kormány.hu
- A Kisebbségért Díj Hazai Kisebbségért Tagozata elismerésére jelölt: dr. Issekutz Sarolta
- Kabdebó Lóránt Ünnepi Hetek – Turczy István
- Új egyesület született – Szálasy Ferenc
- Örmény korongok – dcs
- Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban (Bp. XI. Orlay u. 6.) – Szongoth Gábor
- Egy művész gondolatai a kormány által megrendelt, az új alaptörvény illusztrálását szolgáló történelmi festmények elkészülését megelőző lehetséges kezdeti belső lelki alapproblémákról – Kátai Mihály
- Dr. Fogolyán Kristóf – Fáy Bori és Dr. Nagy Lajos
- Könyveket gyűjtött és keresztretvényt szerkesztett – Asztalos Lajos
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (23. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Visszhangok és tervek – Bálintné Kovács Júlia
- Meghívó (Örménymagyarok kincses Kolozsvárért)
- Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma (5. rész) Dr. Kötő József színháztörténész – Bálintné Kovács Júlia
- Áldó hatalmak oltalmában
- Ecsmiadzin kincsei c. fotókiállítás a Veres Pálné Gimnáziumban, Békásmegyeren – M
- Örmény értékek védelmében (2. rész) – A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakulása
- Újév ünnepe – Dr. Puskás Attila, dr. Nagy Attila és Szász Á. Rózsa
- A Látó...
- Hurutvásár
- „Kőbe zárt hit” Utazásaink Örményországban (5. rész) – Szász Ávéd Rózsa
- Örmény utakon Törökországba 2012 nyarán – Dr. Puskás Attila
- Szomorújelentés (Dr. Maros Dezső)
- Örmény-magyar gyermekrovat (57. rész) Az örmény mechtarista szerzetesek – dr. Puskás Attila

- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Fővárosi Örmény Klub (januári meghívó) – Örmény világok könyvbemutató - FÖÖ

Február, XVI. évf. 180. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Irodalmi utazások a klubban – Béres L. Attila
- Ismét egy fővel gyarapodtunk – M
- Mit ér... – dcs
- Végre sikerült!!! – dr. Issekutz Sarolta
- Hálás köszönetet... – dr. Issekutz Sarolta
- A Hájrr Méhr vetítése a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaságnál – Kali Kinga
- Felhívás
- Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma (6. rész) – Dr. Kötő József színháztörténész – Bálintné Kovács Júlia rovata
- Csávósy György új könyvének lapozgatása közben – Józsa Miklós
- Figyelem – időpontváltozás!!! – dr. Issekutz Sarolta
- Keresztjeink – Nagy Miklós Kund
- Évzárás évnitó Marosvásárhelyen – Szász Ávéd Rózsa
- Történelmet ír a „legidősebb” gyulafehérvári templomkert – Zay Éva
- Óda a szalonnabórhöz (vers) – Péterffy Csaba Ákos
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (24. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Pedálörület Kerékpárral Grúziában és Örményországban – Harkányi Árpád, Zárug Zita
- Januári Zeneagapén
- Komitász – Szám L.
- Egyházi hírek – Ákos atya
- Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban – Szongoth Gábor
- Hagya(t)kozás (vers) – Péterffy Csaba Ákos
- A gőzliba meg az örmény szputnyik – Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
- Örmény értékek védelmében – A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakulása (3., befejező rész)
- Hurutvásár
- Wolff Gábor (1811–1892) – Bárány János (Armenia 1892)
- Mi újság az örmény világban? – (Armenia 1892)
- Részletek régebbi és újabb olvasói levelekből – Bálintné Kovács Júlia
- „Kőbe zárt hit” Utazásaink Örményországban (6. rész) – Szász Ávéd Rózsa
- In memoriam Dr. Maros Dezső (1920–2011) – Bitay Enikő, dr. Csibi Vencel József
- Szomorújelentés (Dr. Csiky Vidor – Tarisznyás Karola – báró Feilitzsch Róbert)
- Örmény-magyar gyermekrovat (58. rész) Baruir Sevag: „Élünk, élni fogunk és még többen leszünk!” – dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Fővárosi Örmény Klub (februári meghívó) – Könyvbemutató, előadás és Barangolás Erdélyben 2012. – IX. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Március, XVI. évf. 181. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- A Kárpát-medencei örmény kulturális örökség részei – Béres L. Attila
- Erzsébetváros örmény könyvtárának katalógusa – Dr. Bogár Judit
- Dávid Csaba Dirán és Júlia regényének bemutatója – Dr. Benedek Katalin
- Dávid Csaba: Dirán és Júlia (részlet)
- Három év után – tovább lép a magyar-örmény nagy család – Örménymagyarok Marosvásárhelyen – Bakó Zoltán
- Mérlegeltek és terveztek a szamosújvári Tékások (részletek) – Fodor Emőke
- Erdélyi örmény gyökérűek a magyar színházi életben régen és ma (7. rész) Albert Annamária – Bálintné Kovács Júlia rovata
- „Aki meggyógyította a lelkeket” – Nagy-Hintós Diana
- Bisztrai Mária – Új kötettel gazdagodott a Prospero-sorozat – (N-H. D.)
- Március tizenötödikén (vers-részlet) – ifj. Ábrányi Emil
- Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet egyszerűsített beszámolójának mérlege 2011 – dr. Issekutz Sarolta
- Pénzügyi beszámoló 2011 – dr. Issekutz Sarolta
- Az örmény paradicsom – Kosztolányi Dezső
- Tárlat Révkomáromban: Barcsay mester és tanítványai – hírek.s
- Hurutvásár
- Felvidéki templomok, hogyan Jankovics Marcell látja – Várnegyed
- Maradj! (vers) – Csávossy György
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (25. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Betekintés a Bálint Tibor-féle gasztronómiába – Ferencz Zsolt
- Él a magyar (vers) – ifj. Ábrányi Emil
- Zeneagapé február 19-én – M
- Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban – Szongoth Gábor
- Egy ifjú új magyar állampolgár – M
- Meghívó március 14-re (Kiss Ernő) – XV. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
- Meghívó március 25-re – XV. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
- Fővárosi Örmény Klub (március 22-i meghívó) – Faragott kövek országa -Terézvárosi Örmény Önkormányzat
- Liszt Ferenc (1. rész) – Király Zoltán (Lugos)
- Gróf Harbuvald-Chamaré Félixné sz. beodrai Karátsonyi Irma grófnő (fénykép-rajz)
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhely felhívása
- „Kőbe zárt hit” Utazásaink Örményországban (7. rész) – Szász Ávéd Rózsa
- Erdély a javából Barangolás őseink földjén (programajánló 2012) – Dr. Szarka György
- Szomorújelentés (Dr. Sándor Gézáné, Mária nővér – Dobribán Géza)
- Örmény-magyar gyermekrovat (59., befejező rész) – dr. Puskás Attila
- Csíkszépvízi örmény katolikus templom (fotó)
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Meghívó 2012. március 11-re – Fülöp Ákos atya

Április, XVI. évf. 182. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Vetített képeken a „faragott kövek országa” – Béres L. Attila
- Gyümölcskenyér – Erdélyi örmény konyha, fűszerezve: 73. oldal – Szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta
- 1848-49-es forradalom és szabadságharc és az erdélyi örmények – Szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta
- Szamosújváron a város egész magyarsága együtt ünnepelt – Lénárd Tibor
- A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselőtestülete koszorú... (fotó)
- Kiállítás megnyitó a Boldog Salkaházi Sára Plébánián (fotó)
- „Egy jó kép többet ér ezer szónál” – Szász Ávéd Rózsa
- Otthonról haza – üzenet Kőországból – Nagy Botond
- Üzenet otthonról haza – Puskás Attila Barna
- Örménymagyarokról a Györkös-Mányi emlékházban – Ferencz Zsolt
- Kolozsvárért szól a harang – Zsehránszky István
- Liszt Ferenc (2., befejező rész) – Király Zoltán (Lugos)
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (26. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Néhány gondolat az örmény irodalom erzsébetvárosi jelenlétéhez – Dr. Kovács Bálint
- Egyházi hírlevél – Fülöp Ákos adminisztrátor
- Nagypéntek – Ady Endre
- Tavaszváró (vers) – Szil-Vay Ingrid
- A legboldogabb emberek a földön (Részlet a családregényből) – Demos Shakaria, John Sherrill és Elizabeth Sherrill
- A Bécsi Mechitarista Könyvtár archívumából – Dr. Ávédik Félix
- A Gőzliba meg az örmény szputnyik – Várady Mária
- Az erzsébetvárosi Lukácsok címeresleveleiről – Gyarmati Béla
- Fővárosi Örmény Klub áprilisi műsora – A kaktusz is örmény virág? Voith Ági
- A sziget – Kosztolányi Dezső
- Kedves Erdélyjárók! – Meghívó
- Erdély a javából – Barangolás őseink földjén (programajánló 2012) – Dr. Szarka György
- Szomorújelentés (Péter Józsefné Kovács Kornélia)
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhely felhívása
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Zeneagapé március 25-én (Vörösváry Márton fotó)

Május, XVI. évf. 183. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Magával ragadó hangulatú klubest – Béres L. Attila
- A Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkar vendégei voltunk – M
- Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban – M

- Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Örmény kódexek, örmény motívumok – gyermekalkotásokban c. kiállításának megnyitóján – Dr. Benedek Katalin
- Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz – Szabó Juli
- Hol volt, hol nem volt? – Kuti Márta
- Mégsem tilos a népirtás tagadása Franciaországban – Index/MTI)
- Az Örmény Genocídiumra emlékeztünk
- Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium (1.) – Orbán István
- Kiss Ernő és az örmények – Bp. XV. ker. PH honlapjáról
- Adalékok a Vikol család kézdivásárhelyi ágáról – Bálintné Kovács Júlia
- Csíksomlyói Rege – Bulbuk Márton István és Bálintné Kovács Júlia
- Nem mind magyar (vers) – Erőss Attila
- Páratlan ismeretanyagra és tapasztalatra alapozott kötet Murádin Jenőtől – Kolozsvár képzőművészete - Ferencz Zsolt
- A szépek temploma – az egykori kolozsvári minorita templom – Sas Péter
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (27. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Az erzsébetvárosi Lukácsok főnemesi ágáról – Gyarmati Béla
- Erdély a javából – Barangolás őseink földjén (programajánló 2012) – Dr. Szarka György
- Beszámoló a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség épületében végzett felújítási, karbantartási munkálatokról 2005–2011 években – Zakariás Antal Dirán
- Hurutvásár
- Fővárosi Örmény Klub májusi műsora – Polgár Lóránt: Mi örmények Gyergyószentmiklóson – Zuglói Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
- Az Örmény Genocídiumra emlékeztünk (fotó)
- Művésztanárok (fotó)
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhely felhívása
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Az Örmény Genocídiumra emlékeztünk. Az Adorate vegyes-kórus (fotó)

Június, XVI. évf. 184. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Örmény szív egy erdélyi magyar fiúban – Béres L. Attila
- Részletek Dr. Szendrey Gábor elnök laudációjából
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hírei – Elnökség
- Egyházi hírlevél – Fülöp Ákos
- Az Aradi Erekllyemúzeum kincsei a Hadtörténeti Múzeumban – M
- Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium (2-3. rész) – Orbán István
- A Székely Himnusz szövege – dcs
- Meghívó (Ízek utcája) – dr. Issekutz Sarolta
- Világosító-Szt-Gergely évfordulati ünnepe – Fáraó Simon (ARMENIA 1897)
- Világosító Szent Gergely ünnepe 2012-ben

- A Zuglói, XIII., XV. és XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok meghívója Világosító Szent Gergely tiszteletére tartandó ünnepi megemlékezésre
- A hazai örmények (Részlet) – Dr. Gopcsa László (ARMENIA 1897)
- Fővárosi Örmény Klub júniusi műsora – Murádin Jenő: Kolozsvár és képzőművészete, Dankó László festőművész (kisfilm) – Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (28. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Az egykori kolozsvári minorita templom örmény síremlékei (kiegészítés) – Sas Péter
- Civitas Armenorum Transylvaniae – Szász Ávéd Rózsa
- Örmény történeti utazások – Molnár Zsófia
- Apróságok, töredékek – Bálintné Kovács Júlia
- Kulturális genocídium, avagy az eltűnt város nyomában – Kaáli Nagy Botond
- Köszönet – Borosnyay Klára
- Örmény Genocídium emléknapiján (fotó)
- Kolozsvár örmény sportolóra emlékeztek – Kovács Hont Imre
- Szomorújelentés: Krasznay Katalin, Ábrahám István
- Díszpolgárunktól búcsúztunk – elhunyt Moldován Stefánia – XIII. ker.-i Önkormányzat honlapja
- Hirdetés
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhely felhívása
- Hurutvásár
- Erdély a javából – Barangolás őseink földjén (programajánló 2012) – Dr. Szarka György
- A Fővárosi Örmény Klub májusi közönsége (fotó)

Július–augusztus, XVI. évf. 185-186. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Kolozsvári kiváló mesterek egy mesterműben – Béres L. Attila
- Kolozsvár képzőművészetéről – Murádin Jenő
- Bálint Tibor a PIM-ben
- Szíve és szeme mindig nyitva volt – Bálint Tibor emlékest – Csepicsányi Éva
- Bánffy György síremlékének avatása – Jablonkay Gábor
- Világosító Szent Gergely ünnepe Zuglóban (fotók)
- Ízek utcája a II. kerületben – M
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közleménye – Elnökség
- Civitas Armenorum Transylvaniae – Szász Ávéd Rózsa
- Magyar állami elismerés Tellmann Jenőnek – B. É.
- Ember az embertelenségben: Tellmann József – Asztalos Lajos
- Örmény hagyományörzés Világosító Szent Gergely napján – Riti József Attila
- Köszönő szavak – BKJ
- Szentbeszéd Szamosújváron – Szócs Csaba

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Egyházi hírlevél – Gondnokság
- A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár – dr. Issekutz Sarolta
- Emlékezem Patrubány Miklósnak
- Örmények Erdélyben – Kovács Bálint
- Az erdélyi örmények származásának „emlékezet helye”: az Ani-örmény toposz – Kovács Bálint
- Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium I. képaláírásai
- Világosító Szent Gergely ábrázolásai Erdélyben – Pál Emese
- Nuridsány Zoltánra emlékeztünk – Lovas Éva
- Tonett és a Pentele híd – dcs
- Ebesfalvi kitérő – Ambrus Lajos
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (29. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Öröm és áhítat – Várady Mária
- Dr. Horváth László: Bor Ambrus író (1921–1995) – Bálintné Kovács Júlia
- Nyíró József hazatér (vers) – Vári Fábián László
- Levél nőtársaimhoz – Zárug Zita
- A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium diákjainak képei
- Fővárosi Örmény Klub július 17-i műsora – Budapest Főváros XIII. ker.-i Örmény Önkormányzat
- Fővárosi Örmény Klub augusztus 16-i műsora – Fővárosi Örmény Önkormányzat

Szeptember, XVI. évf. 187. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Megelevenedett a Gudenus-könyv – Béres L. Attila
- Képtelen álom, avagy utcát neveztek el Kolozsváron Petelei István íróról – Nagy Béla
- Testvérem-barátom, hallod a harang szavát? – Szász Ávéd Rózsa
- Helyreigazítás – Dobó Attila
- Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában – Bálintné Kovács Júlia
- Magyarörményekről Sepsiszentgyörgyön – Farcádi Botond
- A Korbuly család vázlatos története – Szongott Kristóf
- Székelyföldi magyarörmény családok
- Az írás művészete – a képek varázslata – Dr. Kovács Bálint
- Nem elég a mai időkben... – Gróf Széchenyi István
- Örmény múlt, történelem és legendák, képekben – Pál Emese
- Örmény sajátosságú templomok Erdélyben – Simon Eszter
- Balatonfüred – báró Dániel Ernő nyaralója – Tóth Bencze Tamás, dr. Issekutz Sarolta
- Dániel Ernő – Berlász Melinda
- Alan Hovhaness
- Hozzád és hozzám szól a harang! – Szász Ávéd Rózsa

- Megkésett pontosítás – Murádin Jenő
- Nemzetiségek fesztiválja – Bp. XIII. ker. Örmény Önkormányzat Hírlevele
- Helyreigazítás
- Meghívó az Örmény arcok, örmény szemek kiállításra (Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat)
- Erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi búcsú (2012. augusztus 15.) – fényképek
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (30. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- „Kóstoló” a kiterjedt kolozsvári kapcsolatokból – Béres L. Attila
- Válogatott történetek kolozsváriakról – Bálint Tiborné Kovács Júlia
- Magyar napok – ha minden kötél szakad is!
- Fővárosi Örmény Klub – szeptember 20-i műsor: Zakariás családi találkozó (Józsefvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat)
- Szomorújelentés: Mara Józsefné sz. Zágodi Szabó Gizella
- Szomorújelentés: Buzáth Zoltán
- Meghívó szeptember 22-re: Fogolykiváltó Boldogasszony búcsúra
- Az örmény katolikus lelkészség őszi programjairól – Fülöp Ákos
- Szépítsük együtt az Orlay utcai kertet – Gondnokság
- Szomorújelentés: Raff Mária (Baba) sz. Kehes Mária
- Barátunktól búcsúztunk (Raff Mária, Baba) – özv. Kónya Zoltánné Kovrig Stefánia, Bálint Júlia és Janka Venczel
- Szomorújelentés: Károlyházy Frigyes
- Dr. Károlyházi Frigyes (nekrológ) – www.budaipolgar.hu
- Erzsébetvárosi körmenet Boldogasszony-nyánkkal (fotó)

Október, XVI. évf. 188. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- A Zakariás családi találkozó kapcsán – Béres L. Attila
- Az erzsébetvárosi Zakariás családi szálak bogozása – dr. Issekutz Sarolta
- Összetört harangok (Vörös hold c. elbeszélés kötetből, részlet) – Bodurián János
- Láttuk a magyarörménység színe-javát – Béres L. Attila
- A kiállításon láthatók családnevei – I. S.
- Örmény arcok, örmény szemek – dr. Issekutz Sarolta
- II. Örmény Művészeti Fesztivál Gyergyószentmiklóson – Balázs Katalin
- Fesztiválösszegzés az örményeknél – Balázs Katalin
- Egy kedves levélből – NM
- Új táncházat avattak Széken, eredeti Korniss-fotókkal – Nagy-Hintós Diána
- Továbbképzés a néptáncos szakma jövőjéért – Kerezsi Hajnalka
- A Korbuly család vázlatos története (2. rész) – Szongott Kristóf
- Fővárosi Örmény Klub – október 18-i műsor: Karavánúton Örményországban, 1830-ban Besse János utazása
- Pontosítás „Ki sokat markol...” – Bálintné Kovács Júlia
- Azeri ügy: a magyar fél jóhiszeműen járt el – (MTI, MNO)

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat tiltakozása Ramir Safarov azerbajdzsáni örménygyilkos szabadon bocsátása ügyében
- Senkálzsky Endre átvette életműdíját – Tompa Andrea
- Létrakereszt a Vit-havason – /<http://szekelyhon.ro/>
- Petelei Istvánra emlékeztek az örménymagyarok – (Szabadság, 2012. szeptember 15.)
- Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában (2. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (31. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Interjú Korbuly Gizellával – Lukácsné Nagy Klára
- Fogolykiváltó Nagybaldogasszony búcsú (fotók)
- Erdély a javából - Erdély a szívünkben – Balogh Anikó
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhely felhívása – Borosnyay Klára
- Szomorújelentés: ergerczi Retezár Péter
- Szomorújelentés: Pongrácz Ádám
- Szomorújelentés: Bisztray Tamás
- Zeneagapé – Szongoth Gábor
- Meghívó: 2012. október 2. Aradi Vértanúk emlékűnnepsége Budapesten

November, XVI. évf. 189. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Teret és időt nyitó találkozások – Béres L. Attila
- Karavánúton Örményországban, Besse János utazása 1830-ban (1. rész) – Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit
- Fővárosi Örmény Klub november 15-i műsor: Szil-Vay Ingrid: Újjászületés verseskötet bemutatása (Újbuda Örmény Önkormányzat)
- Helyreigazítás – (a szerk.)
- Jó hír – I. S.
- Az aradi vértanúk emléknapja hagyományosan kiemelkedő ünnepi esemény – (Béres)
- Az 1849-1850. évi megtorlások (1. rész) – Dr. Hermann Róbert
- A XV. kerületi október 6-i rendezvényen... (Fotó: Varga Gábor)
- A Budapest Főváros II. ker. Örmény Önkormányzat képviselői koszorúznak (Fotó)
- Lázár Vilmos-domborművet avattak a nagybecskereki székesegyházban – Kónya-Kovács Otília
- Elemér: Az aradi vértanúkra csak mi lehetünk büszkék – Kónya-Kovács Otília
- Rhédey Claudia köztéri szobrot kap Erdőszentgyörgyön – Bakó Zoltán
- Mi magyar anyanyelvű, erdélyi örmény gyökerűek: magyarörmények – Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
- Lélekétel – Kali Kinga
- Meghívó Murádin Jenő: Magyarörmény paletta c. könyvbemutatóra – dr. Issekutz Sarolta

- A Korbuly család vázlatos története (3. rész) – Szongott Kristóf
- Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában (3. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (32. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Erdélyország haldoklása – Czirják Árpád
- Magyar-örmény múlt Erdélyben, Marosvásárhelyen – Szász Ávéd Rózsa
- Erdély a javából - Erdély a szívünkben (2. rész) – Balogh Anikó
- Közlemény az adózó rendelkezése szerint – dr. Issekutz Sarolta
- Álláskeresés (hirdetés)
- Szomorújelentés: Kallós Péterné született Puskás Anikó
- Felhívás: Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe – Borosnyay Klára
- Kiváló minőségű, kézi gyártású konyakmeggy... (hirdetés)
- nami hirdetés (fotó)

December, XVI. évf. 190. szám

- Allelujaversek – Dr. Sasvári László
- Művészetek „papnöje” és művészbarátai – Béres L. Attila
- Nem írok levelet – dcs
- Szil-Vay Ingrid: Újjászületés – (Fülszöveg, Ajánló)
- Szil-Vay Ingrid: Örmény-magyar Miatyánk (vers)
- Fővárosi Örmény Klub december 20-i műsor: Szent karácsony ünnepén – Meghívó
- Forrásértékű könyv méltó köntösben – (Béres)
- Jankovics Marcell alkotása nyerte a jereváni animációsfil-fesztivál fődíját – (MTI)
- László Károly kitüntetése – Matekovits János Zoltán
- Megújult Rózsa Sándor sírja Szamosújváron – (Krónika)
- Napszínbe öltöztette az ősz a természetet... – Szász Ávéd Rózsa
- Olvasói levél – Gyarmati Béla
- A Korbuly család vázlatos története (4. rész) – Szongott Kristóf
- Koltó-Katalini Református Egyházközség Lelkipásztori Hivatala felhívása – Varga Károly
- Az 1849-1850. évi megtorlások (2. rész) – Dr. Hermann Róbert
- Antal Dániel emlékezete – Farkas Zoltán
- Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (33. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Felfalni Arméniát – Kali Kinga
- Októberi, novemberi zeneagapé
- Örmény gyökerek Tellmann tanár úr családjában (4. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Karavánúton Örményországban, 1830-ban Besse János utazása (2. rész) – Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit
- Erdély a javából - Erdély a szívünkben (3. rész) – Balogh Anikó
- Olvasói levél – Gazdovits Miklós

- Köszönetet mondunk az alábbi önkormányzatoknak – Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
- Felhívás!
- Szomorújelentés: Párniczky Zoltánné Novák Mária
- A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Szentpéteri alkotóműhelyébe – Borosnyay Klára
- Konyakosmeggy hirdetés
- Álláshirdetés
- Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2012. évi (XVI. évfolyam) tartalomjegyzéke
- Fővárosi Örmény Klub 2012. évi műsorai
- Nami hirdetés

A Fővárosi Örmény Klub 2012. évi műsorai

Január 19.

- Örmény világok könyvbemutató a Világok című Látó antológia kapcsán – Vida Gábor és Kali Kinga vetítéssel és beszélgetéssel egybekötött könyvbemutatója
- Vetítés Vida Gábor örményországi, illetve anatóliai képeiből

Február 16.

- Az erzsébetvárosi örmény könyvtár katalógusa – Dr. Bogár Edit könyvbemutatója
- Örmény irodalmi értékek az erzsébetvárosi örmény könyvtárban – Dr. Kovács Bálint előadása
- Dávid Csaba: Dirán és Júlia c. regényét bemutatja Benedek Katalin, közreműködik: Szilvay Ingrid
- Barangolás Erdélyben 2012 – dr. Szarka György vetített képes programajánlója

Március 22.

- Ipach Ildikó: „Faragott kövek országa” – vetített képes előadás

Április 19.

- A kaktusz is örmény virág? – Zenés találkozás Voith Ági Jászai Mari-díjas színművésszel

Május 19.

- Mi örmények Gyergyószentmiklóson – Polgár Lóránt vetített képes előadása

Június 21.

- Murádin Jenő: Kolozsvár és képzőművészete c. könyvet vetített képes előadás során bemutatja a szerző
- Darkó László festőművész (Benczédi József kisfilmje)

Július 19.

- Kabdebók egymás közt – Vendég: Prof. Dr. Kabdebó Lóránt

Augusztus 16.

- III. Kolozsvári napok - válogatott történetek, kolozsváriakról – Az élsportoló Szarukán család – Szellemi lakoma Bálint Tiborral – Bálintné Kovács Júlia vetített képes előadása

Szeptember 20.

- Zakariás családi találkozó – Vendéglátó: Zakariás Enikő

Október 18.

- Karavánúton Örményországban - Besse János utazása 1830-ban – Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit vetített képes előadása

November 15.

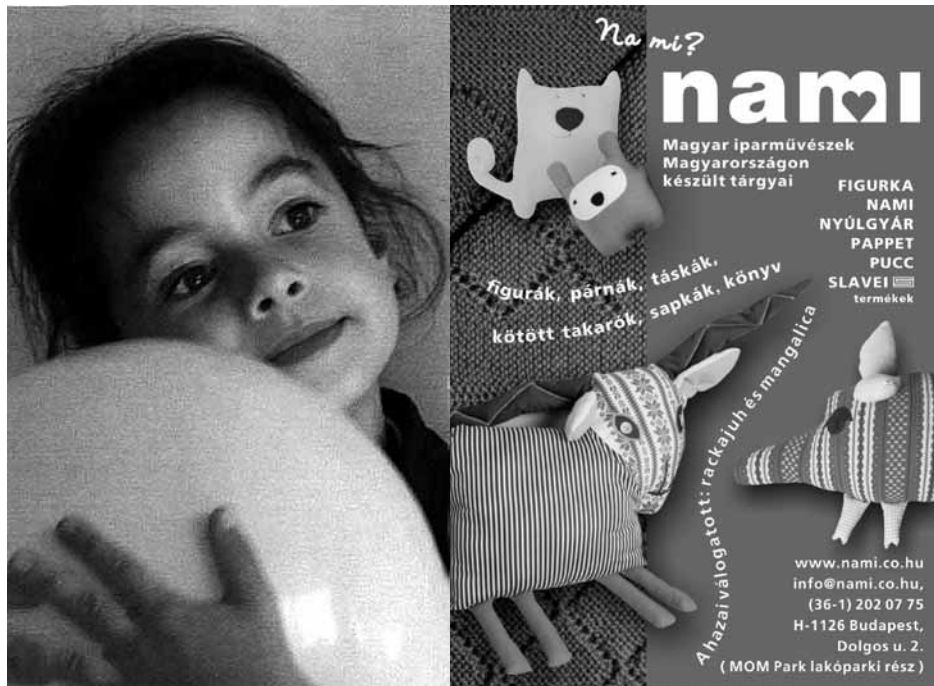
- Szil-Vay Ingrid Újjászületés verseskötet bemutatója

December 20.

- Szent Karácsony ünnepén – Ünnepi műsor
- dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntője és beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2012. évi működéséről
- Szongott Kristóf díjátadás – Díjazott: Csíkkörzeti Magyar-Örmény Közösség Szentháromság Alapítványa – Csíkszereda
- Közreműködik: Ferencz Éva énekművész, Fogolyán Kristóf fuvolaművész és
- Várady Mária színművész

*Shnorhavor surp
zunt jév
Nor Tari!
Aldott Karácsonyt
és Boldog
Új Évet
kívánunk!
A szerkesztőség*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),
valamint a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.